
3 1761 07141444 5

Bidrag

til

den fyenske Kongeborg

Rugaards,

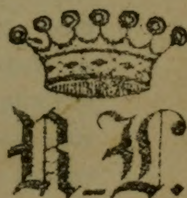
dens Læns og dens Lænsmænds

Historie

ved

Vedel Simonsen.

Første Deel.

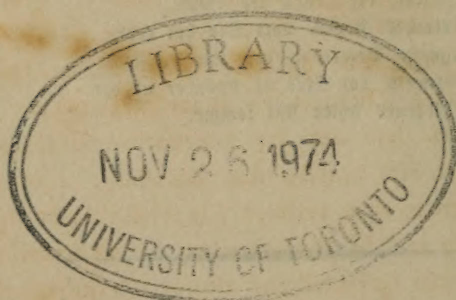

Vi leve ei blot med nuværende Æt,
  Men i Tider, der længst ere omme.
Under Livstræets Rødder vort Øie har seet
De forborgneste Spirer til det, som er skeet;
Og i Livstræets Top saae vi Knopper af det,
  Der i Tidernes Fylde skal komme.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1843.

LIBRARY
NOV 26 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

Forerindring.

Man har i Almindelighed ved den ældre Behandling af vort Fødelands Historie mere betragtet samme som en Kongehistorie end som en Nationalhistorie og ved dens Bearbeidelse mere taget Hensyn til Kongehuset end til Nationen, hvorfor den ogsaa i sidstnævnte Henseende har mangfoldige Mangler at afhielpe. Et af de Midler, hvorved vor Historie imidlertid lettest kunde blive mere national og hine Mangler derhos ogsaa lettest kunde afhielpes, vilde unægtelig være Anvendelsen af en større Flid paa de historiske Topographier eller en mere detailleret Udvikling af vore enkelte Kiøbstæders og deres Borgeres, samt vore enkelte Landsby-Egnes og deres Beboeres forskiellige Forhold og Skiebne giennem alle verlende Tidsalbre og under alle sig gienfidig afløsende Regieringer. Men der er tillige en Maade, hvorpaa disse historiske Topographier endnu vilde blive langt mere nationale og derhos ogsaa langt mere instructive og fuldkomne, nemlig hvis de, — mere end hidtil har været Tilfældet, — kunde udgaae fra Nationen eller fra Egnens Beboere selv end fra den Lærdes Studereftue eller naar Nationen selv ikke blot hentede sine Kundskaber i Localhistorien fra andres Skrifter derom, men derimod selv beskiæftigede sig med, — enhver i sin Kreds og for sit Vedkommende, — at undersøge og at randsage samme; og dette Formaal var aldeles ikke uopnaaeligt, saasnart Beboerne først sattes i Stand til at sammenholde det, som andre af Archiver og Bibliotheker om deres Egn havde indsamlet, med de Kiendsgierninger, de selv daglig havde for Øie, og de Efterretninger og Sagn, de fra deres Forfædre havde nedarvet. Da det nu saaledes er og alt længe har været mit Ønske, at enhver i sin Kreds, forsaavidt Tid og Leilighed maatte tillade det, vilde beskiæftige sig med det,

der ligger ham saa yderst nær og som saavel maae være ham som enhver Fædrelandsven magtpaaliggende, da vi selv ingen Kundskab om vort Fødelands Fortid vilde have havt, hvis vore Forfædre intet havde optegnet os om samme, og vore Efterkommere ligesaalidet vilde have nogen Kundskab derom, hvis vi ikke saavel samle og opbevare hiint, som ogsaa tilføie det, vi med Hensyn hertil selv have seet og erfaret; saa har jeg ogsaa troet af mine Samlinger at burde udgive en slig omfattende Localhistorie, ikke fordi jeg troer, at den kan gielde som noget Slags Mønster, men i det Haab, at den maaskee dog kunde paapege, hvad der fortrinligst burde tages Hensyn paa, og hvorledes den almindelige Landshistorie maaskee rettest paa den specielle kunde anvendes, for i samme at aabne nye og hidtil ubekiendte Kilder for det Hele. Desaarsag har jeg ogsaa afbenyttet enhversomhelst af Specialhistoriens Kilder og det saavel Egnens Naturbeskaffenhed, dens Oldtidsminder og dens Folkesagn, som de den vedkommende Documenter og Annaler og det uden i mindste Maade at lade mig forvirre af den Overbeviisning, at hine ere mere dunkle og usikkre end disse, saasom jeg netop finder, at en slig gradviis Overgang fra Mørket til Lyset ikke blot er uadskillelig fra enhver fuldstændig Historie, men derhos ogsaa i det hele taget høist naturlig, da det netop er den samme Maade, hvorpaa Naturen saa at sige fremstiller os Alt her i Livet; thi ligesom det er Nat før Morgenen graaner og Morgengry før Morgenrøden viser sig og Morgenrøde før den klare Dag frembryder, saaledes begynder Menneskelivet ogsaa med Barnets ahnelsesfulde Drømme, Drengealderens eventyrlige Phantasier og Ungdommens dunkle, men glødende Følelser, indtil Manddommens klare Begreber omsider afløse saavel hine som disse; og som det er i det enkelte Menneskes Liv, saaledes er det ogsaa i Nationens; og den Historieskriver, der ogsaa i denne Henseende bliver Naturen troe, turde maaskee af alle have sig mindst at bebreide, hvad enten han saa foer vild paa de dunkle Stier, han nødsagedes til at betræde, eller ogsaa han var heldig nok til at finde den rette Vei og at aabne, om end ikke at bane den for de kommende Slægter.

Elvedgaard den 26de Marts 1843.

Vedel Simonsen.

Rugaards Læn indbefattede i ældre Dage blot Skoubyeherred, hvortil den Tid endnu ogsaa Vissenberg Sogn eller Birk henhørte. Det er altsaa denne Deel af det nordvestlige Fyen, der for denne Sinde vil blive Gjenstanden for vor historiske Undersøgelse.

Kilderne til en Egns eller et Lands Historie ere imidlertid i Grunden af en firdobbelt Art, og det saavel med Hensyn til Ælde, som til Beskaffenhed. Først nemlig Naturens egne Phænomener, som de ældste Oldtidsminder af alle, ved hvilke den saavel i sit Skjød, som paa sin Overflade, ligesom i et naturligt Archiv, har villet opbevare os de uudslettelige Grundtræk af sin ældste Historie. Dernæst, som Historiens næstældste Kilde, vore Oldfædres ældste Konstproducter, der saavel ved deres Steensætninger, som i deres Gravhoie, ligesom i et Slags halv konstigt og halv naturligt Archiv, have efterladt os Mindet om sig og sin Færd i vore nordiske Lande. Fremdeles vore Forfædres Myther, Sange og Sagn, hvorved de i et allegorisk Billedsprog have villet opbevare os Mindet om deres vigtigste Begivenheder, og endelig vore senere Tiders Documenter og Annaler. Det nytter os i Grunden intet at stride om, hvilken af disse Kilder der bør foretrækkes og hvilken tilsidesættes; thi det vilde omtrent være det samme, som om Haan-

den stred med Foden og Hovedet igjen med Haanden om deres Fortrin fremfor hinanden; thi de ere alle Legemets Dele, og den ene kan i Grunden dog ikke undvære den anden, saasom de ere alle nødvendige til at fuldstændiggjøre det Hele; og naar man derhos bebreider den ene en større Usikkerhed og Upaalidelighed fremfor den anden, da bestaaer det i Grunden blot deri, at vi endnu ikke have lært at læse og tolke Naturens Hieroglypher, Oldtidens symboliske Værker og Middelalderens Sagn og Sange med samme Lethed og Tydelighed, som den senere Tids prosaiske Documenter og Annaler, endskjøndt det vel neppe kan være Tvivl underkastet, at Naturens Aand i sine Productioner, og Menneskehedens i sine Værker, sin Symbolik og sin billedlige Tale jo efterlader sig et langt paalideligere Eftermæle end i sin Skrift og i sine Documenter, naar vi blot med samme Tydelighed og Vished forstaae at læse og at fortolke hine, som disse; men dertil udfordres naturligviis en lang og en stadig Øvelse og vi tør derhos ingenlunde vente uden mange foregaaende Vildfarelser og Feiltagelser omsider ogsaa deri at opnaae Færdighed og Fuldkommenhed. Da det imidlertid er vist, at Biographen ingenlunde tør forsømme at undersøge den Mands Barndom eller Drengealder, hvis Levnet han beskriver, og det saa meget mindre som det netop er i Barndommen at de Anlæg og Evner først yttre, ligesom i Drengealderen at de først udvikle sig, som siden i deres Modenhed udgjøre Mandens egentlige Væsen og Character; saaledes bør Historieskriveren heller ingenlunde foragte nogetsomhelst Middel eller forbigaae nogensomhelst Kilde for at efterspore de første Spirer til det Lands og den Nations Eiendommelighed, hvis Historie han paatager sig at beskrive, men saavel lade sig dens Barndom og dens Drengealder, som dens Ungdom og dens Manddom være magtpaaliggende; og det saa meget mere, som disse dog

i Grunden kun ere en umiddelbar Virkning og en, saa at sige, nodvendig Følge af hine. Desaarsag har jeg heller ingenlunde — (hvad enten det saa er i Tidsalderens Smag eller ikke) — i min historiske Beskrivelse over Rugaards Læn villet undlade at afbenytte alle hine ovennævnte Kilder tilhobe og idet jeg saaledes, — som det forekommer mig at være det rette, — begynder fra Begyndelsen af, vil jeg ogsaa først tage Hensyn til den Kundskab, vi af Landets nuværende Beskaffenhed med Hensyn til dets ældre kunne øse.

Fra Vissenbiergs (rettere Vid-siuns-bierg eller det Bierg, som sees vidt omkring eller hvorfra man har en vid Udsigt) — her til Lands saa bekjendte høie og over en stor Deel af Landet synlige Banker daler eller synker den nordvestlige Deel af Fyen, som udgjør Skoubyherred, alt mere og mere mod Nordvest eller mod Strandsiden til, saa at Herredets sydlige Egne, — saasom den sydlige Deel af Haarslef, Veflinge og Vigerslef Sogne, — udgjør bankede Skovjorder, der igjen omgives af et Bælte leermuldede Jorder i Skoubye, Særslef, Eilbye og Søndersøe Sogne og atter tabe sig mod Stranden til i et, — paa en Rad Banker nær, — aldeles fladt og lavt Terrain med lette og skarpe Jorder i Ore, Skoubye, Bogense, Guldberg og Sandager Sogne, hvorhos igjen den sydlige Deel af Herredet, — som Aaernes Løb udviser, — tillige falder af mod Vesten og end mere mod Østen.

Man staaer som oftest i den Formening, — den jeg ogsaa selv en Tidlang har næret (Nord. Beboelse p. 59 sq. 89 sq. 150 sq.), — at vort Fædreland engang i urgamle Tider har været underkastet særegne voldsomme Naturrevolutioner og det saavel ved Ild, som Vand. Det er vel ogsaa muligt, at denne

Mening i sig selv kunde være grundet: imidlertid ville de Kjendsgjerninger, man for sammes Sandhed som oftest pleier at anføre, neppe kunne bevise, at disse Revolutioner have været saa voldsomme eller saa almindelige, som man sædvanligviis troer.

Med Hensyn til de første eller de ved Ilden bevirkede Revolutioner anføres nemlig foruden de mange Sagn om bundløse Søer (f. Ex. her i Herredet Padesøe-hyll og Aunsøe cfr. Thieles N. F. Sagn 2, p. 3. sq.), der skulde være udbrændte og Tid efter anden med Vand fyldte Kratere, og de mange sunkne Gaarde (f. Ex. her i Herredet Padesøe, Aunsøegaard, Rakkelbøe [cfr. Thiele l. c.] og Gaardstud), der skulde være Følge af de ved Vulcaner bevirkede Jordskjælv [1]), endvidere og i Særdeleshed de mange paa vore Marker adspredte, ja! undertiden i stor Mængde sammenhobede og derhos betydelig svære og store Kampestene, som skulde bære Vidne om vulcaniske Eruptioner; men den nærmere Undersøgelse paa Stederne selv vil uden Tvivl lede til den Formodning, at Havet langt snarere har opskyllet eller, rettere sagt, Strandisen opskruet samme (saaledes som vi endnu ved vore Strandkyster see dette Phænomen saa jevnligen at forekomme) end at Vulcaner, — hvortil forresten intet videre Spor end de allerede omtalte opdages [2]), —

---

1) I hvilken Anledning jeg heller ikke tør undlade at gjøre opmærksom paa et mærkeligt Jordskred, der 1834 her i Nærheden fandt Sted, idet paa Villestofte Damgaards Grund i Paarup Sogn et halvmaaneformigt Stykke Jord paa 20 Alens Længde og 10 Alens Brede paa Siden af en Banke, som vender ned mod en Tørvemose, omtrent sank 2 Alen ned under Jordens Overflade, uagtet der er fast Land, ja! saa gar en banet Vei mellem Mosen og det nedsunkne Jordsmon.

2) Medmindre det skulde være den saakaldte Ahl (formodentlig det isl. Allr ɔ: livløs, død og ufrugtbar) eller et Jordlag, der har Lighed med Smedesinner (ɔ: den med de gloende Skjæl, der under

skulde have frembragt eller udkastet samme. I det mindste har jeg ved enhver Undersøgelse, jeg i denne Anledning har havt Leilighed til at anstille, stedse fundet gyldig Grund til at formode, at Havet i gamle Dage har gaaet op til ethvert saadant Sted, hvor slige Granitmasser findes, og hvor derhos deres Antal ikke er saa lidet og deres Størrelse saa ubetydelig, at enten Haandemagt i Forening med Heste- og Maskin-Kraft kan have sammenhobet dem eller Jorden selv formedelst Frosten kan have fremhævet dem af sit Skjød; hvilket sidste Phænomen heller ingenlunde er Landmanden ubekjendt eller usædvanligt.

Hvad dernæst det andet eller de ved Vandets Kraft og Havets Oversvømmelse frembragte Revolutioner er angaaende, da har man vel derpaa, — i det mindste hvad enkelte Egne anbelanger, — de uomtvisteligste Spor og de paalideligste Vidnesbyrd; men det Phænomen, man sædvanlig pleier at anføre for at bevise sammes Almindelighed; ja! endogsaa for at bestemme

---

Smedningen springe af Jernet, blandede og til en compact Masse hærdede Aske), og som ikke blot findes under Jordskorpen paa Ahlheden (Atl. 1, p. 399. 487. 5, p. 659.), men i enkelte Strøg fast over hele Landet og selv paa vor i øvrigt frugtbare Egn, f. Ex. paa Skoubyemarker, Veflingeheed o. s. v., men især paa sandede Marker, der kunne formodes at have været Skov i Fortiden, hvorfor jeg ogsaa langt hellere og, som jeg troer, langt naturligere tilskriver den en Fortids Skovbrand af Landets i en betydelig Grad jernholdige og derfor ogsaa af Lynilden fremfor nogen af vore øvrige Træsorter hjemsøgte Ege. Og skulde nu dette sidste virkelig være Tilfældet, da lod sig vel ogsaa Navnet med Hensyn hertil derivere; da det af Ordets lange Udtale, der gjerne udtrykkes ved et indskudt h (altsaa Ahl) ret vel lader sig formode, at det i gamle Dage kan have baaret Navn af **Agl** eller **Akl**; og da nu Egen ligeledes ifølge Agernets Navn af **Akarn** maae formodes oprindeligviis at have baaret Navn af **Ak**, saa kunde det hele saaledes lettelig have sin Oprindelse fra **Ak-elldr**, **Ak-kolr**, **Ak-glædr** eller andet deslige.

Directionen af den Vandflod, der skulde have oversvømmet Landet, nemlig den store Mængde i vore Moser nedsunkne Træer og sammes Direction eller Leie, beviser langt fra ikke det tilsigtede; thi ved nøiagtig Undersøgelse paa Stederne selv har jeg stedse befundet, at de i en og samme Mose ofte have heel forskjelligt Leie og fast aldrig en og samme Direction, saa at det altsaa er øiensynligt, at de ere omstyrtede Tid efter anden alt som Vandet, der havde sit Stade i de side Enge og Moser, paa hvis Bredder de groede, opløste Jorden ved deres Rødder, og at de derhos ere omfaldne ved en Kraft, — være sig Toebrud, Vandflod, Storm eller den tiltagende Vægt af deres egne ud over Vandet hængende Grene, — der ingenlunde havde en og samme, men tvertimod til forskjellige Tider og paa forskjellige Steder ogsaa høist forskjellig Direction.

Men har saaledes endogsaa Landet i det Hele taget ingen voldsomme Naturrevolutioner været underkastet, saa er det dog desuagtet i Tidens Løb undergaaet en total Forandring; og vi tør i denne Henseende især (saavidt mine Erfaringer maatte være gyldige) ansee 3 Ting for aldeles afgjorte. Stranden har nemlig (i det mindste i det nordvestlige Fyen, som den Egn, hvorom jeg i det følgende skal tale) i gamle Dage gaaet langt høiere op eller langt dybere ind i Landet end nuomstunder er Tilfældet; der har dernæst den Tid staaet langt mere Vand paa Jorden end nu, eller der har været flere og større Indsøer, flere og rigeligere Kilder og, som en Følge deraf, ogsaa ikke alene flere Aaer og Bækløb, men disse have ogsaa været dybere, bredere og større; og endelig har der ogsaa den Tid været langt mere Skov end nu. Om disse 3 Sætningers Sandhed vidne saavel Historie, som Tradition; saavel Stedernes gamle Navne, som Egnens nærværende Beskaffenhed; saavel de i Aarene 1680 til 88 foretagne Opmaalinger og Taxations-

forretninger i Anledning af den ældre Matrikulering, som hvad vi selv i de senere Decennier i saa rundelig Maade have erfaret.

Af flere Omstændigheder skjønnes det saaledes endnu heel tydeligt, at Havet i fordums Dage (naturligviis med Undtagelser, f. Ex. af den jydske Vestkyst o. s. v. Atl. 1, p. 499. 502. sq.) ved mangfoldige Strandvige har gaaet langt dybere ind i Landet end nuomstunder. Derom vidne ikke blot i Almindelighed Adam af Bremens Udsagn (D. H. 4, p. 493), idet han beretter, at Danmarks Jordbund endnu i hans Tid paa mangfoldige Steder, hvor den var lav og siid, tillige var aldeles ufrugtbar for sin salte og sylte Beskaffenheds Skyld (der, som naturligt, var en Levning af de Egenskaber, Strandens salte Vande i fordums Tid havde meddeelt samme og som maaskee tildeels er Aarsag til de mangfoldige sylte eller Brakvands Brønde, man endnu selv flere Mile fra Stranden antræffer), men ogsaa de betydelige Sandrevler, Dalstrækninger, Enge og Moser, der fra Strandbredden af strække sig dybt ind i Landet og som vel nu størstedeels ere udtørrede, men dog i deres Skjød opbevare talrige Levninger af det Element og dets Indvaanere, der fordum havde tildækket samme (cfr. Atl. 1, p. 610. 425. 438—439. 500. 501. 509. 6, p. 157 etc.), og om hvis fordums Beskaffenhed endogsaa Sagnet paa mangfoldige Steder har vedligeholdt sig (f. Ex. Atl. 1, p. 500. 501. 509. 511. 6, p. 545. 547. 563 o. s. v.), men derom vidne desuden i Særdeleshed — (for ved mine specielle Exempler især at indskrænke mig til Skovbyherred i Fyen, som nærværende Undersøgelses nærmeste Gjenstand) — den lette og skarpe Jordbund i Herredets nærmest til Stranden grændsende Sogne, samt en Række af Sandbanker, der strækker sig fra Hugget ved Bogense over Smidstrup, Sandager, og N. Esterbølle til Vester-Egense Marker og, endskjønt de ligge et godt Stykke fra Stranden, — dog

kjendelig nok synes at være dannede ved Havets fordums Paavirkning; ligesom ogsaa de store Kampestene, der, — endskjønt utallige alt ere bortryddede og kløvede, — dog endnu i en fast grændsesløs Overflødighed forefindes dybt inde i Landet selv og det for det meste netop paa saadanne Steder, hvor visse af Bækløb foraarsagede Aabninger i den foromtalte Række af Sandbanker (der, — skjønt opkastede af Havet selv, — dog tilsidst ved deres aarlige Tilvæxt dannede et naturligt Bolværk mod sammes Indbrud) tillode det endnu som før, ja! endogsaa med en ved den partielle Spærring forøget Voldsomhed at udøve sit oprindelige Herredømme over Landet. Fremdeles kaldes et af Herredets Sogne, nemlig Ore, endnu i daglig Tale Tyrkiet (nemlig det saakaldte vestlige Tyrkie) og sammenligner man samme med det saakaldte østlige Tyrkie (i Hundstrup og Norup Sogne) da vil man letteligt ledes til den Formodning, at blot Strandens Udtørring paa denne Egn har foranlediget dette Navn[1]); hvilket end mere derved bestyrkes, at Kirkebyen selv, skjønt den nu ligger ½ Miil fra Stranden, kaldes Ore (i gamle Dage Øre) og dens Naboebye Ørbæk, hvilket formodentlig her betyder Søekyst eller Strandbred[2]), siden der ved at skjære

---

1) Af Ordet thurka ɔ: at udtørre; hvorfor man ogsaa endnu her i Egnen kalder et vedholdende Tørreveir og Jordens derved bevirkede Udtørring Tyrke; ligesom det ogsaa i en gammel Psalme (i H. Thomesens Psalmebog p. 786) hedder:

Du som Israels Folck kunde føre
foruden Vey udi Ørcken;
det røde Haff dem ey kunde røre,
saa monne Du det tørcke.

Og endelig et Sted paa Grændsen af dette Herred, men i Ubberød Sogn, som endnu bærer Navn af Dyrkevæde og det af ingen anden Aarsag end fordi dets fordums Vadsteder nu ere udtørrede.

2) Det isl. eyri og latinske ora. Eyri er nemlig egentlig det

Torv i Ørbæks Mosen er opvældet Tang og i Stormdams Mosen ved Øre Kirke endnu findes Mængde af smaae hvide og krusede Strandskaller; en Communication altsaa med Stranden, som formodentlig den saakaldte Ørbæk eller Broebæk paa Sognets sydvestlige Grændse, samt de Enge, hvorigjennem bemældte Bæk løber, i gamle Dage kan have frembragt, forsaavidt samme muerligviis den Tid kunde have udgjort en Strandviig eller Havbugt, der strakte sig ind forbi Øre. Længere Nord paa, nemlig i det tilstødende Skoubye Sogn, var der ligeledes før 1817 (da den først blev inddæmmet) en betydelig Strandviig sydvest for Bogense (mellem denne Bye og Hugget), der vist i gamle Dage ogsaa har strakt sig videre mod Vesten over den saakaldte Fogense Mose (altsaa mod Hugget til); desaarsag der ogsaa i denne Mose jævnligen opgraves Strandskaller; ligesom den sandsynligviis ogsaa (ifølge Terrainets Beskaffenhed) har udstrakt sig videre mod Syden og Østen og saaledes maaskee endogsaa dannet en nordvestlig Indseiling til den Søroverborg, der ifølge Sagnet i gamle Dage skal have ligget, hvor nu Haritzlefgaard har sin Plads. Ved den østlige Side af Bogense strakte Stranden sig fremdeles i gamle Dage ikke blot ind til Byens nuværende sydlige Port, men ogsaa ud over de saakaldte Damme (ɔ: hist og her i de tilstødende sydlige Enge fra Arildstid af anbragte Dæmninger) og oversvømmede saaledes før Inddæmningen af 1822 de forskjellige Enge og Moser mellem Fredskov og Christianslund paa den ene og Gyldensteen paa den anden Side, hvor desaarsag ogsaa ikke

---

Slags Sandgruus eller Strandgruus, som man finder paa Strand- og Flod-Bredderne endnu før Grensværret har tildækket samme og som altsaa er et Beviis, at det i ældre Dage har været Strandens Eiendom og endnu i senere Dage, i det mindste til visse Tider, været overskyllet af samme.

blot paa ældre Charter en langt større Strandbugt end paa de nærværende afbildes, men hvor ogsaa Egnens nuværende Beskaffenhed bærer Vidne om, at selv Gyldensteen i gamle Dage har udgjort en af Stranden omgivet Øe; desaarsag der ogsaa saavel i hine foromtalte Moser og Enge, som under Mulden i det tilstødende Pløieland findes Strandsand blandet med Muslingskaller, Snæglehuse og forstenede Søedyr; ja! endogsaa i en af hine mod Bogense til beliggende Moser et Skibs- eller Baads-Anker er opgravet. Og ligesom derfor denne Strandviig imod Syden paa den ene Side strakte sig op til Harritzlef og paa den anden til Bogense, saaledes gjør Jordbundens Lavhed for sammes vestlige eller sydvestlige Ende (den Stranden endnu 1708, ifølge mine Samlinger til Skoubye Sogns Historie, ikke sjelden satte under Vand og saaledes afskjar Passagen mellem Landet og Byen) det endogsaa i høi Grad sandsynligt, at den ogsaa mod Vesten har strakt sig ud forbi Bogense Bye og saaledes staaet i Forbindelse med den foromtalte Fogense Strandviig og den Odde, hvorpaa Bogense ligger, saaledes, — hvad ogsaa Sagnet tilholder, — den Tid udgjort en Øe; hvorved altsaa ogsaa det forommældte Sagn, at Harritzlefgaard nemlig, — som nu ligger 1/3 Miil fra Stranden, — den Tid skal have været en af Oldtidens Søerøverborge, vinder saa meget mere Rimelighed. Endelig synes Egnens nærværende Beskaffenhed ligeledes at godtgjøre, at de Enge paa Herredets østre Grændse mellem N. Esterbølle og Jerstrup, hvorigjennem den saakaldte Herredsbæk, der falder ud ved V. Egense, løber, ogsaa i gamle Dage maae have været oversvømmede af Havet og saaledes selv have udgjort en Strandviig, hvor endogsaa Kong Hjarne, efter hvem ifølge Sagnet saavel Jersøre som Jerstrup bære Navn, i sin Landflygtighed c. 375 skulde have taget sin Tilflugt, da han paa sin Flugt til N. Jylland skjulte sig

en Tid lang paa de fyenske Kyster (cfr. Odense 1, 1, 26). Og som det overhovedet ikke kan nægtes, at mangfoldige af Landets nu fast udtorrede Bække og Aaer ved hine Dages større Vandrighed ikke blot i gamle Dage have været seilbare for hine Tiders smaae og lette Fartøier[1]), men ogsaa med de Enge, hvorigjennem de toge deres Udløb, ved Havets den Tid høiere Stand have udgjort formelige Strandviige; saaledes har upaatvivlelig ogsaa Dallunds Søe i gamle Dage ikke blot været af et langt større Omfang end nu[2]), men ogsaa formedelst den saakaldte Lundeaae og de forskjellige Enge, gjennem hvilke den løber, staaet i Forbindelse med Odensefjord og altsaa, i det mindste middelbar, med Stranden og saaledes den Tid tillige med Aaeløbets Enge, paa Grund af Havets høiere Stade, udgjort en Viig af Stranden, der formodentlig i Modsætning til Nørrebye Strand bar Navn af Søndersøe eller Søndersøe Strand; et Navn, der endnu i den Vesten for Dallunds Søe beliggende

---

[1]) Man erindre saaledes f. Ex. blot de historiske Vidnesbyrd om den sjællandske Susaaes (Saxo p. 132, Atl. 1, p. 531—535) og Kornerupaaes (Atl. 6, p. 99. 157.) samt den fyenske Odenseaaes (Atl. 3, p. 429. N. Beboelse, p. 151) Seilbarhed for hine Dages Flaader, cfr. Atl. 1, p. 527. 531. 533—534. 535. etc.

[2]) Man har nemlig i en af de tilstødende Enge, nemlig Gaardstud i Serup Mose, som nu er aldeles tør, men hvor man omtrent for 100 Aar siden endnu traf Vand, som i en Søe, endogsaa opgravet en af en heel Træstamme udhulet Baad eller en af de saakaldte Holker (ɔ: Huulskibe) (cfr. D. H. 2, p. 10); og det er desaarsag ikke usandsynligt, at Navnet paa den ved Mosens nordre Bredde i fordums Dage beliggende, men i Anledning af en Røverbandes Paagribelse afbrændte (Thieles N. F. S. 1, p. 368) og nedlagte Landsbye Ulkendrup (hvis Navn endnu de 4 af Dallunds Marker vedligeholde) kunde hidrøre fra den Omstændighed, at der muligviis ved samme kunde have været Station for hine Holker eller Huulskibe, der den Tid tjente til Transport paa disse foromtalte Farvande (cfr. Estrups Thygestrup p. 11).

Kirkebye har vedligeholdt sig. Desaarsag er det formodentlig ogsaa, at en af de tilstødende Marker endnu kaldes Strandmarken[1]) og saavel den, som de paagrændsende endnu ere som overstrøede med Graasteen, liig dem den tilbagetrædende Strand ved vore Strandbredder efterlader sig, og det derhos i en saadan Mænde, at de endogsaa have givet en hosliggende Landsbye Navn af Steensbye[2]); ligesom Sagnet endelig ogsaa tilholder, at der har været holdt et Søeslag i denne Søe eller, rettere sagt, et Slag mod en Flaade, der her paa Kysten vilde gjøre Landgang; hvilket Landgangssted endnu i de saakaldte Musgrave (en Rørmose for Enden af Søen mod Søndersøe til) og under den saakaldte Hellediils eller Hellagers Banke paavises; paa hvilket sidstnævnte ved 5 hedenske Gravkamre udmærkede Sted ogsaa flere Sagnet bekræftende Oldsager ere opgravne. Netop det samme synes, hvad det væsentlige angaaer, ligeledes at have været Tilfældet med den endnu sydligere beliggende saakaldte Stavis eller Stavigs Aae, som ved Næsbyhoved og Odense Strand falder i Fjorden; thi ogsaa den skal i gamle Dage have udgjort en Strandviig og altsaa formodentlig havt Navn af **Stadr-vik** eller Stadens (nemlig Odenses) Strandviig; ligesom den for Enden af samme Aae beliggende Bye formodentlig deraf bærer Navn af Vigerslef (**qvasi Vikrs-leifd** ɔ: Arvegodset ved Strandvigen)

---

1) Ligesom en af de paagrændsende Byer ogsaa kaldes Ørritzlev ɔ: formodentlig **Eyrisleifd** eller Arvegodset ved Strandbredden.

2) En Bye, hvor man engang for flere Aar tilbage i Tiden gravede en Brønd, men da man var naaet nogle Alen ned i Dybet, gav Grunden sig pludselig op, saa at Arbeiderne i Hast maatte redde sig; thi Vandet vældede frem som en Bæk og var derhos, hvad som er det mærkeligste, blandet med en stor Mængde Tang; ogsaa tiltog Mængden og Voldsomheden af samme i den Grad, at de i en Hast med Stene og Jord maatte tilstoppe Hullet for saaledes tildeels at dæmpe det voldsomme Frembrud af samme.

og den nærmest liggende Landsbye Navn af Vibye (qvasi Vikbu eller Byen ved Strandbugten), ligesom den hosliggende Herregaard Margaard i alle Tilfælde ligesaavel kunde have sit Navn af **Mar**, der var den gamle Benævnelse for Havet, som af Martørv, Margræs (cfr. Atl. 1, p. 411) eller andet deslige. Og har man derfor ogsaa ikke blot i en Mose paa dette Strøg[1]), nemlig mellem Allesøe og Brobye, opgravet et Skibsanker, med hvis Jern sidstnævntes Kirkedør er beslaaet (cfr. Atl. 6, p. 545. 547.), men ogsaa den Tradition har vedligeholdt sig, at der selv ved Tverskovs Mølle i Vigerslef Sogn havde været et Slags Toldsted for hine Dages Transportskibe eller Færger[2]); ligesom hele Strækningen langs Aaen endnu for 80 Aar siden til visse Tider om Vinteren i en saa betydelig Brede stod under Vand, at Skolens Disciple ofte fra Odense af i hele Karavaner løb paa Skøiter lige til Vigerslef Bye; og er der derhos neppe noget Spørgsmaal om, at jo en nærmere Undersøgelse af disse Egnes nærværende Beskaffenhed og Jordlagenes Structur i samme (den jeg for min Deel ikke har havt Leilighed til at an-

---

1) Som vel ligger noget afsides fra bemældte Stadvigsaae, men dog for saavidt staaer i Forbindelse med samme, som derfra den gjennem Kirkendrup løbende Bæk, der ogsaa falder ud i bemældte Aae, har sit Udspring.

2) Skjønt man maaskee snarere paa Grund af denne Tradition maatte troe, at Navnet i Stedet for **Thverskogr** i gamle Dage havde været skrevet **Thvers-kuggr** ɔ: en Baad eller saakaldet Stagesee (cfr. D. H. 1, p. 312), hvormed man sætter tværs over fra det ene Land til det andet (**navis transvectaria**); og saaledes antage, at Overfarten sammesteds i gamle Dage, i Stedet for paa en Broe, var skeet ved Hjelp af en Færge, og at det altsaa var denne Færgeløn, Sagnet havde anseet for en Told. Men selv om denne Forklaring skulde være den rette, da vilde dog ogsaa den være et Beviis mere paa hvor langt bredere og dybere vore Aaer den Tid frem for i nuværende Dage havde været.

stille) end mere vilde bekræfte den allerede ved første Diekast sig paatrængende og ved saa mange Frasagn bekræftede Formodning. Ligesom man i Almindelighed blot ved at antage, at Stranden i gamle Dage har strakt sig ind over en stor Deel af vore nuværende og til samme umiddelbart eller middelbart stødende Moser og Enge, formaaer at forklare sig den ellers gaadefulde Synderlighed, at det netop er i disse Moser og Enge, hvor vore fleste og mærkeligste Oldsager opgraves[1]); da man neppe vil kunne tænke sig nogen rimelig Grund til deres Hyppighed i samme, medmindre man med mig antager, at disse Moser tilforn have udgjort en Deel af Stranden og saaledes været en Tumleplads for Oldtidens Skibe og Baade, ved hvis Undergang, — være sig i Storm eller Søeslag, — deres Besætnings Vaaben og Prydelser kunne være nedsunkne i samme.

Men foruden dette Havets større Herredom da end nu har der fremdeles ogsaa i gamle Dage været mange store Indsøer i Landet, hvor der ligeledes nu kun ere Moser og Enge; en Sandhed, der ikke alene af Sagn (f. Ex. Atl. 1, p. 405. 406. 408. 410. 6, p. 545. 547. etc.), men ogsaa af Documenter og især af de for den ældre Matrikulering af 1688 til Grund lagte Taxationsforretninger fremlyser, men hvorom ogsaa selv vore Dages Erfaring afgiver et uforkasteligt Vidne, da det, selv i Mands Minde, har været Tilfældet med en overordentlig Mængde Vandstader og Smaasøer, at de ved opkastede Canaler, Vandets Afledning ved samme eller end mere ved Hjelp af de omtrent for 50 Aar siden i Brug førte Mosemøller fra Indsøer

---

[1]) Jeg vil saaledes f. Ex. i denne Henseende blot beraabe mig paa det rige Fund af Guldsager i en Mose ved Broeholm 1832. cfr. forresten Ant. Annaler paa utallige Steder.

ere forvandlede til Enge og ikke sjelden igjen fra Enge til Ploieland. Blandt disse mange saaledes udtappede Søer vil jeg indskrænke mig til som Exempel at omtale den betydelige Søe her paa Egnen, der efter al Formodning har givet Kirkebyen Særslef sit Navn, hvis gamle Orthographie af **Siors-** og **Særs-lef** neppe lader nogen Tvivl tilbage, at den jo har sit Navn af **Sior** eller **Sær**, som begge i gamle Dage betegnede Søen [1]; endskjønt der nu til bemældte Søe intet videre Spor er at opdage end den overordentlig store Viernemose [2]), der omtrent har 1 Fjerdingvei i Længden og ½ i Breden, er beliggende mellem Hoved, S. Efterbølle, Maderup og Hemmerslef, grændser op til Særslef Byes Marker og endnu i Taxationsforretningerne til Matrikulen af 1688 siges at have været et med Vidiebuske overvoxet Sump og Uføre, hvor hverken Mennesker eller Fæ kunde bunde; indtil den siden, og størstedeels i vore Dage ved gjennemledede Canaler og opkastede Tørvegrave er bleven tør og fast Bund og har faaet sin nuværende Skikkelse, der dog tildeels endnu om Efteraaret, naar de Paagrændsende opstemme Vandet, eller end mere om Foraaret efter svære Sneevintre, naar Toebrud forøger Vandmassen, bærer fuldkommen Præg af sin fordums Beskaffenhed [3]): og er det derhos

---

1) Og det saa meget mindre, som ogsaa dens Kirke blev indviet til S. Nicolaus, der var de Søefarendes Patron.

2) Et Navn, der muligviis turde deriveres af **vikr–niori** o: det snævre Sund eller Noeret; forudsat at man ikke foretrækker den fra Vidiebuskene, der omgave samme, hentede eller udledede Derivation.

3) Hvorvidt forresten denne Mose i gamle Dage blot har været en Indsøe eller maaskee endog oprindeligviis paa en eller anden Maade staaet i Forbindelse med Stranden, tør jeg (dens store Fjærnhed fra sidstnævnte uagtet) hverken benægte eller bekræfte; blot saa meget veed jeg, at dens tilstødende Grusbanker for en stor Deel bestaae af Strandsand, Strandskaller, Muslinger, Belemniter, Echiniter og allehaande

vist neppe Tvivl underkastet, at der jo ved de fleste andre Kirker, der, ligesom Særslefs, til S. Nicolai ere indviede (— jeg undtager naturligviis de enkelte, der muligviis ex voto i Anledning af udstaaet Havsnød kunne være opførte, —) ligeledes vilde findes Spor til, at samme i gamle Dage enten havde ligget ved Stranden eller ved en i senere Dage udtørret Indsøe og saaledes enten formedelst Skibsfarten paa hiin eller Fiskeriet paa denne have faaet S. Nicolai til Patron.

Da nu saaledes mange nuværende Moser og Enge den Tid stode som blanke Søer, og altsaa ogsaa havde et langt stærkere Afløb mod Stranden end nuomstunder, saa foraarsagede dette naturligviis atter, at en stor Deel af Bøigdens Aaer og Bække, som derfra havde deres Tilløb, den Tid og for den Tids Skibe i det mindste tildeels eller paa visse Tider om Aaret vare seilbare, hvilket saaledes i en betydelig Grad lettede Communicationen, der den Tid, — om ikke saa meget af Frygt for de vilde Dyr i Skoven, saa dog formedelst det uigjennemtrængelige Krat og Lyng og de ufremkommelige Sumpe og Moser i samme, — for største Delen skete til Søes, saa at Aaerne den Tid, om jeg saa tør sige, igrunden udgjorde Bøigdens Landeveie. Beviser for disse Bækkes og Aaers datidige Størrelse og Vælde afgive foruden de alt i det foregaaende anførte Exempler ogsaa Synet af deres som oftest overordentlig høie og brede Aaebredder, hvis store, svære og dybe Vandløbsrende nokſom hentyder paa de brede, dybe og rivende Strømme, der i Fortiden have mægtet at gjennemskjære og at udhule samme.

Men foruden dette rigeligere Afløb af Søerne og de der-

---

andre Petrefacta, hvoraf jeg selv paa min Grund har indsamlet en overordentlig Mængde.

ved bevirkede Strømme, har der fremdeles ogsaa været mange Kilder[1]) og af Kilder fremkomne Bækløb, ja! selv derved frembragte Aaer, der endogsaa den Tid vare stærke nok til at drive Møller, som nu ved Vandløbets Aftagelse for mange Aar siden ere nedlagte, og hvis fordums Mølleraaer for største Deelen nu blot kiendes af de Slag og Fordybninger paa Markerne, hvor Vandet tilforn havde sit Løb[2]). Dette har saaledes alene her i Sognet (Veflinge), for ikke at trætte ved flere Exempler, været Tilfældet baade med Sasseruds, Pirrekrogs, Elveds og Høveds Mølle og kan ligeledes snart blive Tilfældet med de 2 andre, der endnu ere tilbage.

Endelig har der ogsaa, som en Følge af det foregaaende, i gamle Dage været mangfoldige Sumper og Moradser, som senere ere blevne fast Land; og man kan vel i Almindelighed uden Overdrivelse antage, at al den Jord, der nu er fladt Land, den Tid har været siid og sumpig Grund, ja! tildeels et ufremkommeligt og fast bundløst Uføre (cfr. D. H. 4, p. 500. 505. 513. 526—527) hvilket samme ogsaa i gamle

---

1) De mærkværdigste nuværende Kilder her i Herredet turde forresten være Sundhedskilden ved Reveldrup i Guldberg Sogn, der ifølge Sagnet opstod ved det at en Kongeorm skjød sig frem af Jorden (cfr. Thieles N. F. S. 2, p. 31), dernæst Taageraae Sundhedskilde i Vigerslef Sogn, der opstod ved det at 2 Jomfruer der paa Stedet sank i Jorden, Møekilden i Særslef Sogn, der opstod ved det at en Jomfrue sammesteds af Røvere blev myrdet og endelig den mineralske Kilde paa Anders Olsens Grund i Farstrup (Vigerslef S.), der opstod i den stærke, formodentlig af Jordskjælv ledsagede Storm d. 20 Dec. 1824 og vælder frem med en betydelig Styrke.

2) Ved Haarslef (læs: ved Holse) Bye er saaledes f. Ex. endnu en dyb Dal, hvor tilforn var en (nu udtørret) Bæk, som gjorde Sogne- og Amtsskjæl mellem Haarslef- og Brenderup-Sogn, mellem Skovbye- og Vends-Herred og mellem Rugaards og Hinsgavls Amter. Atl. 6, p. 620.

Dage i Tyskland var Tilfældet (Tacit. p. 534. 566. Rosfigs Alterth. p. 50.)

Og ligesom endelig denne Jordens større Vandrighed og Fugtighed, da frem for nu, tildeels endnu kan skjønnes af Navnene paa en Deel af Landets Byer og Steder, som, — endskjønt nu tildeels høitliggende og tørre, — dog deels begynde og deels ende med Ord som Kilde, Bæk, Aae, Vad, Mose, Eng, Kjær, Dam, Søe, Vig o. s. v., f. Ex. her i Herredet Kile og Kielleby, der bære Navn af Kilder; Bekke, Ørbek og Leerbek af Bækløb; Amager (qvasi á-makar ɔ: 2 Aaers Forening) og de trende Aagaarder af Aaeløb; Rødsvad, Skjoldevad, Hindevad og Væde af Vadsteder; Diget og Slagstrup af Dynd (diki) og Fugtighed (slagi); Polsgaard af Sump eller Pøle; Møderup af Mudder; Særslef, Padesøe, Langesøe, Søegaard, Serup og Søndersøe af Søer; Kjærby af Kjær; Mosegaard, Rønnemose, Nællemose, Dybmose, Rødmose og Aalemose af Moser; Morud af Tørvegrund (isl. mor); Maderup af Mae og Enggaard, Veflinge, samt Tørring og Tevring af Enge[1]); saaledes vil det ogsaa ved flere af disse Steder befindes, at de nu ikke mere fortjene det Navn, de den Tid for-

[1]) Etymologisering er stedse en mislig Sag, da hine gamle Navne i Almindelighed ligesom Gummielasticon eller Suklæder kunne give sig ud og ind ad libitum eller modtage hvilkensomhelst Form den, der haandterer dem, ønsker; dog troer jeg (uden derfor at indbilde mig, at jeg just paa ethvert Sted skulde have udfundet det rette), at den ved Stednavnes Forklaring, hvis gamle Orthographie man ikke alene veed, men hvis nærværende Beskaffenhed man ogsaa kjender og om hvis Fortids Beskaffenhed man har grundet Formodning, er langt mindre mislig end i alle andre Tilfælde, da det vel i Almindelighed tør antages for Regel, at det i de allerfleste Tilfælde var Beskaffenheden og kun i de færreste Eieren, der gav Anledning til Stedets Benævnelse.

skyldte; og at altsaa Fugtigheden og Vandrigheden fra den Tid, de fik deres Navn, indtil vore Dage betydeligt har aftaget, ja! tildeels aldeles er forsvunden.

Men ligesom det saaledes af det foregaaende er en naturlig Følge, at der ogsaa den Tid af en i saa høi Grad fugtig Jordbund maatte opstige mange tildeels skadelige Dunster og at der maatte være en uafbrudt Fugtighed i Luften og en bestandig taaget, rimet, Regn- eller Snee-svanger Atmosphære (hvilket ogsaa i gamle Dage i Tydskland var Tilfældet. Rossigs Alterth. p. 38) saa vil man vist heller aldrig i vore Dage kunne gjøre sig en mere sandselig Forestilling om Egnens gamle Beskaffenhed, i det mindste hvad dens fordums Vandrighed angik, end ved at befare den paa en Aften, hvor Engene dunste eller, som man her til Lands kalder det, Maene ryge og da at forestille sig disse Dunster som det, de virkelig ligne, nemlig Vand; thi da disse Dunster blot ruge over de laveste Partier af Landet, dem de saaledes paa en vis Maade sætte under Vand og derved tilbageføre i deres oprindelige Tilstand, saa vil man ogsaa først derved kunne gjøre sig et fuldkomment Begreb om Vandenes fordums Omfang og Størrelse og deres saavel indbyrdes Forbindelse, som udvortes Sammenhæng med Havet; da det ligesom er Vandets Elementaraander, der atter fremstige af Jordens Skiød for at vise os et Skyggebillede af deres gamle Almagt og Vælde.

Og saaledes vil da Hoved-Resultatet af disse vore foregaaende Undersøgelser vorde dette, at Egnen i det Hele taget, forsaavidt den nemlig endnu er siid Grund eller fladt Land, i gamle Dage maae have været Søe eller i det mindste sumpig, dyndet og mudдret Grund og Luften, som en Følge deraf, saavel været kold, som fugtig og dernæst opfyldt med en Mængde skadelige Dunster og en fast uafladelig Taage.

Til Luftens sidstomtalte Egenskab bidrog formodentlig ikke heller lidet de den Tid store, svære og vidt udstrakte Skove; thi ligesom det igjen var en Følge af den foromtalte Luftens og Jordens Beskaffenhed, at alle Planter, der trives i Fugtighed og Kulde, saasom Strandvæxter, Flæg, Siv, Rør o. s. v. i en overordentlig Frodighed og til en kæmpemæssig Størrelse maatte tildække Vandene, Søe- og Aabredderne, samt den sumpige Jordbund, saaledes er der igjen Kjendsgjerninger for, at det øvrige eller høiere Land for største Delen har været tildækket af udstrakte Lyngheder[1]), uigjennemtrængeligt Tornekrat[2]) og fast uendelige Skove. Danmark var saaledes ikke alene og ifølge Historiens Vidnesbyrd i de ældste Tider (hvad ogsaa en utroelig Mængde, tildeels nu skovløse, Steders Navne godtgjøre) men selv endnu i det 11te Aarhundrede næsten tildækket af Skove

[1]) Det er nemlig ikke blot den fast i ethvert Sogn endnu forekommende Benævnelse af Hede og Hedejord der lader mig antage dette; men der er endnu, uagtet Agerdyrkernes Flid gjennem saa mange Aarhundreder, ikke blot i Jylland, men ogsaa i Fyen virkelig Lyng (og endnu mere Gyvl eller Geil) paa mangfoldige Steder her i Landet tilbage f. Ex. ved Steenstrup, paa Svanninge og Ørslef Banker, paa Vederslef Fælled, ved Einsidelsborg, paa Hals ved Norup o. s. v. og at der i gamle Dage endnu har været langt mere fremlyser af de mange Steder, der bære Navn af Lynge, Lyngebye, Liunge, Liungby, Lumby (i ældre Dage Liungby) Lyndelse (i ældre Dage Liungelse) &c. Ikke at tale om, at der fast ved enhver Landsbye, i det mindste her paa Egnen, findes et eller andet Stykke udyrket Mosejord eller Fælled, der endnu bærer Navn af Long f. Ex. Tørvelong, Sortelong, Farstruplong, Veslingelong, Skoubylong o. s. v. og som man vel neppe rimeligere kan forklare end ved at antage, at det i gamle Dage har været overgroet med Lyng og derfra nedarvet sit Navn.

[2]) Nemlig ikke blot Sorttorn og Hvidtorn, men maaskee endogsaa Christtorn og Enebærbuske, af hvilke førstnævnte der endnu findes Levninger ved Nyborg, Faaborg, Einsidelsborg, paa Æbløe o. s. v. ligesom af de sidstnævnte paa Midskov, Hals, ved Einsidelsborg o. s. v.

(Tacit. Germ. c. 5. 40. Saxo, p. 132. 160. og efter Adam af Brem. D. H. 4. p. 491. 492. 499. Atl. 1, p. 416 sq. Nord. Beboelse, p. 64—65.), saa at man endogsaa har et Slags Grund til at troe, at den sidste Stavelse i dets Navn hellere burde udledes fra dets fordums Skovrighed, — da Skoven i gamle Dage hed Mark og Mork, — end fra dets slette og jævne Beskaffenhed. Men at det samme ogsaa in specie med Hensyn til nærværende Herred var Tilfældet og med Exempler fra samme kan oplyses, derom vidner ikke alene Herredets Navn af Skovbygden eller Skoubyeherred, men selv en Mængde af dets enkelte Byers og Steders nuværende Navne. Saaledes betegne f. Ex. her i Herredet, som det synes, Skoubye, Skaarup, Skaastrup, Skousgaarde, Nordskov, Eilskov, Rodeskov, Kjøbeskov, Tverskov, Julskov, Holse, Brandholt, Vedbye, Elved, Hoved og maaskee Markgaard, Nymark ꝛc. de forhen derved beliggende større Skove (der i gamle Dage ogsaa bare Navn af Holt, Vidr og Mark); Lunde, Lundsgaard, Brolund, Fuglebjerglund, Bøgelund, Dallund og Eilbylunde de mindre Skovpartier eller Lunde; Bogense, Bøgelund, Egelund, Ellegaard, Elved, Elverød, Eskildstrup (qvasi Eski-lunds-torp), Lindebjerg, Birkholm, Rønnemose, Vierne (af Vidir ɔ: et Slags Piil), Taagerød (af Tóg ɔ: Vidie) og Morud (maaske af Mor ɔ: Kratskov) de enkelte Skov- og Træ-Sorter; Rydsmølle, Rue, Rudgaard, Rødeskov, Skaderød, Nellerød, Sasserød, Morud, Taagerød og Elverød disse Skoves Oprydning og Brandholt (i Nærheden af Brenderup), Brøndstrup, Brøndserød, Sværup og Askeby disse Skoves Opbrændelse; begge sidstnævnte Dele med Hensyn til Skovenes ved disse Midler bevirkede Forvandling til Agerland; af hvilken sidste Fremgangsmaade man vel endogsaa, som sagt, tør ansee den her i Landet fast overalt, dog snart i et høiere og snart i et dybere Lag, under Jordens Overflade udbredte

Ahl for en Levning og saaledes for et Beviis mere for samme Fremgangsmaades Almindelighed[1]; thi dette haarde og fast uigjennemtrængelige Jordlag, der ligner Smedesinner og saaledes formodentlig ogsaa, ligesom disse, bestaaer af en jernholdig Aske, synes at vidne om en i Fortiden indtruffen, være sig forsætlig eller uforsætlig, men derhos meget almindelig Skovbrand, der har lagt en stor Deel af Landets den Tid fast overalt udbredte Skove i Aske; og det vilde saaledes være høist interessant, om man ved nærmere Undersøgelse kunde opdage, hvilket Slags Træ (vistnok langt snarere Egen end Bøgen), der havde afgivet denne for Vegetation og Agerdyrkning, — især hvor dens Lag falde tæt under Jordskorpen, — saa høist fordærvelige Aske. Desuden tilholder Traditionen ogsaa, at ikke alene den hele sydlige Deel af Herredet, nemlig Ore, Haarslef, Veflinge, Vigerslef og Søndersøe Sogne, der endnu, — skjønt de senere Decenniers ogsaa i denne Henseende stigende Oplysnings Iver tildeels har ophævet Skovens Sammenhæng og deelt den i utallige

[1]) Hvorpaa vi desuden ogsaa — (end ikke at tale om det i gamle Dage før Steenkullenes Indførsel saa høist almindelige og for Skovene saa høist fordærvelige Kulbrænderie, samt Saltsyderiet af Tang (Atl. 1, p. 463 sq.), Smelteovnene for Myrejernet (Atl. 1, p. 417. 485. 486—487. 488 sq.) ja! selv de her i Norden foregivne ældre Glaspusterier (Atl. 1, p. 485—486) — saavel i vore Love (Jydske L. 3, 68. T. Degns Art. c. 57) som i vor Historie (D. H. 1, p. 278 ꝛc.), og i vore Traditioner have talrige Beviser (cfr. Atl. 6, p. 541 ꝛc.) hvoraf jeg dog her blot vil indskrænke mig til, hvad det sidste er angaaende, at omtale Skovbranden ved Brangstrup her i Landet og det i Særdeleshed fordi denne Skov saa bestemt siges at have været Gran (Atl. 6, p. 558.). Forresten kunde der den Tid lettelig opkomme endogsaa uforsætlige Skovbrande, da man endnu i det 12te Aarh. (s. Kong Eriks sjæll. Lov, c. 62) havde den samme Skik, som de nordamerikanske Vilde, nemlig at afbrænde et Træ ved Roden, istedetfor at hugge eller sauge det.

Partier, — i en høi Grad kan kaldes skovrig, — i gamle Dage skal have udgjort en stor og tæt, ja! i den Grad sammenhængende Skov, at Solen ikke kunde gjennemtrænge dens Kroner og at Træerne stode saa tæt paa hinanden og deres Grene vare saa indviklede, at man, efter Almuens Udtryk, kunde krybe fra den ene Trætop til den anden; ja! at Træstammerne i Ungskoven endogsaa undertiden sluttede saa tæt til hinanden, at Jagthundene (si credere fas est) løbe i Klæmme eller satte sig fast mellem samme, hvorfor ogsaa enkelte Partier af disse Skove (f. Ex. ved Elvedgaard og Langensøe) bære det udtryksfulde Navn af Hundeklæmme[1]). Men Sagnet tilholder ligeledes, at der ogsaa over Herredets nordlige Vrede, — hvor nu i Almindelighed kun enkelte Skovpartier ere tilbage, — i ældre Dage skal have strakt sig en sammenhængende Skov fra Hugget i Ore Sogn over Skostrup, Brandholt, Bogense, Harritzlef, Nordskov, Særslef, Askebye og Laadne Brønstrup til Skambye[2]); og at begge disse Skovstrækninger igjen i ældre Tider ved mellemløbende Kratstrækninger og Buskelaaninger kunne have været forenede til en fælleds Skov og saaledes, paa en-

---

[1]) Et Navn jeg dog hellere (skjønt rigtignok gandske imod Almuens Formening) vilde udlede af den Omstændighed, at det i disse unge Skove netop for deres store Frodigheds og yppige Værts Skyld var en særdeles vanskelig Opgave og en sand Forlegenhed for den Tids Jagthunde at opspore og især fra sammes mange Smuthuller at udjage Vildtet.

[2]) Hvilken Skov i gamle Dage skal have baaret Navn af Nordenskoven (cfr. 1100) (hvoraf Landsbyen Nordskovs Navn i Guldberg Sogn endnu skal være en Levning) hvorimod den foromtalte Skov i Herredets sydlige Bredde formodentlig den Tid bar Navn af Søndenskoven, af hvilket Navn den saakaldte Søndersøeskov (som vel at mærke næsten ligger en heel Miil fra Søndersøe Bye) maaskee endnu turde være en, — skiønt corrumperet, — Levning.

kelte Partier nær, have tildækket det hele Herred, derom vidner ikke blot Herredets Navn, idet samme, — uanseet de andre skovrige Egne her i Landet, — dog fortrinligviis blev kaldet Skovbygden, men især alle dets mangfoldige, — selv paa dets nu for Skov blottede Egne, — vidt og bredt adspredte Tørvemoser, der, som et naturligt Archiv, have opbevaret os Efterretninger om Landets gamle Beskaffenhed i denne Henseende, idet de ere opfyldte med en overordentlig Mængde i samme nedsunkne Træstammer og det ikke blot Ege (aldrig Bøge), men ogsaa Birke, Graner og Fyrr (cfr. Atl. 1, p. 409. 415—416. 4, p. 488, 5 p. 24. 278. 749. 974. 975. 976 ꝛc.)[1]; hvilket sidste saaledes synes at bevise, at endogsaa Skovene selv i de ældre Tider tildeels maae have bestaaet af gandske andre Træsorter end nu omstunder, nemlig, som sagt, af Birke, Graner og Fyrr (cfr. Majors bevölk. Cimbr. p. 17—19) hvilket maaskee igjen var en Følge af, at det danske Clima den Tid mere lignede det nuværende norske og svenske Clima end det nuværende danske, og at der desaarsag den Tid voxede Træer i samme, som i det Hele taget nu kun trives i hiint. Og er der-

---

[1]) Ovenstaaende synes imidlertid med Hensyn til Granen at være et falsk Foregivende af vor Almue, der maaskee forvexler det ene Slags Naaletræ med det andet eller rettere sagt i Almindelighed kalder alle vintergrønne Træer Gran; thi den egentlige Gran findes aldrig i vore Tørvemoser, som derimod bære Spor af, at vor første Skovvegetation har bestaaet af Birke og Bæver-Esk, den anden (som er den, hvortil der findes hyppigst Spor og som formodentlig altsaa ogsaa har været den længstvarige Periode) af Birk og Fyrr, den tredie af Birk og Eg (dog ikke den almindelige Eg, men Vinter-Egen) og den fjerde af Birke, Elle, Hassel og Piil, hvorimod Bøgen, som den yngste af dem alle, aldeles ikke findes i vore Tørvemoser (See i Dansk Folkeblad 1843 Nr. 55 en Afhandling af Bergsøe, til hvilken jeg ogsaa, i alt hvad Mosernes Oprindelse og Tørveformationen her i Landet er angaaende, vil have mine Læsere henviist).

hos denne min Slutning til Fyrr= og Granskoves Almindelighed i Danmarks Fortid, saavidt jeg veed, endogsaa grundet paa en over hele Danmark almindelig Erfaring (hvor endogsaa, selv paa de forskjelligste Egne, Spaanerne af de i Tørvemoserne opgravne Fyrrestumper i fordums Dage benyttedes af Almuen i Stedet for Lys cfr. Atl. 1, p. 415—416) og kunde saaledes lettelig friste til den Formodning, at Danmarks eget Navn egentlig betegnede **Tanni-mörk** ɔ: Fyrrskoven (Krit. Hist. 1, p. 142.) (ligesom Thellemarken i det sydlige Norge, de Gamles Thule eller Thyle, vel neppe har anden Betydning end **Tholl-** eller **Thöll-mörk** ɔ: Granskoven) eller allenfalls efter andres Formening **Tan-mörkir** ɔ: de (evig=, det vil sige, vinter=) grønne Skove[1]). Hvad derimod nærværende Egn eller Skoubyherred især er angaaende, er det, som mig synes, ogsaa i denne Henseende høist interessant at lægge Mærke til, hvorledes Moserne i de Marker af omtrent 200 Td. Lands Areal, dem Hr. Kammerherre Holsten paa Langensøe i de senere Aar med lige saa megen Flid som Held har ladet tilsaae og beplante med Birke, Graner og Fyrr, netop bære Vidne om, at disse samme Marker engang for mange Aarhundreder siden allerede have baaret samme Slags Træer, som de nu atter ved Hr. Kammerherrens Omhue komme til at bære. Forresten næg=

---

[1]) Thi jeg maae herved gjøre den Bemærkning, at saavel Ordet **Tanni** ɔ: Fyrr (af **tóna**) som **Greni** ɔ: Gran (af **grænn**) oprindeligviis blot bemærkede: de grønne; et Navn disse 2 Træsorter ikke fik for deres grønne Farves fortrinlige Friskhed, men for sammes V a r i g h e d fremfor alle andre og at altsaa Ordene Gran= og Fyrrskov egentlig betegne de evig=grønne og saaledes, i det mindste i denne Henseende, udødelige Skove. Hvorfor jeg ogsaa, i Medhold af Folkesagnets Udtryk, uden at indlade mig paa nogen nøiagtigere Distinction, bruger begge disse Navne i Flæng for vintergrønne Træer i Almindelighed.

ter jeg ingenlunde, at man mod denne min Troe paa Gran- og Fyrrskoves fordums Almindelighed her i Herredet kunde gjøre den, i det mindste tilsyneladende, grundede Indvending, at hvis dette virkelig havde været Tilfældet, saa maatte ogsaa disse Træsorters Navne i Stedernes Benævnelse have været vedligeholdte[1]); men dertil kunde atter med Grund gjensvares, at naar Skoven i Almindelighed bestod af Fyrr og Gran, saa blev den netop for denne Almindeligheds Skyld ikke opkaldt efter samme[2]), men blot de enkelte Skove, der ikke bestode af disse Træsorter, maatte, som Undtagelser fra Regelen, faae Navn efter de Træsorter, hvoraf de bestode. Ligesom det paa den anden Side er vist, at det Herredet nærmest mod Østen tilgrændsende Sogn paa den saakaldte Slætten eller Landets skovløse Egn netop bærer Navn af Greenløse (thi saaledes og ingenlunde Grindløse var dets oprindelige Navn, der endnu i Udtalen vedligeholdes), hvilket Navn, — under den Forudsætning, at det tør oversættes bogstaveligt og altsaa bemærker den for Grantræer blottede eller sine vintergrønne Træer berøvede Egn[3]), —

---

1) Hvilket imidlertid ingenlunde er Tilfældet; medmindre man dertil vilde henregne Dallund og Troldal, fordi Granen i gamle Dage kaldtes Thell og Thøll; endskiønt disse Navne ellers pleie, — og som det synes med langt større Rimelighed, — af Ordet Dal (vallis) at deriveres.

2) Thi Udtrykket den grønne Skov var jo paa Grund af det foregaaende i gamle Dage aldeles eenstydigt med Udtrykket Gran- eller Fyrrskoven.

3) En Oversættelse, der maaskee endogsaa kunde vinde et Slags Styrke ved den Omstændighed, at den Bæk, der adskiller Sandager Sogn i Skoubyeherred fra Greenløse Sogn i Skamherred, samt den Broe, der fører over fra N. Esterbølle til Greenløse, endnu kaldes Tholsvaad o: Vadestedet til eller fra Fyrr- og Gran-Egnen eller det med Fyrr- og Grantræer (Thell og Thøll) i gamle Dage saa rigelig forsynede Skoubyherred.

ikke alene øiensynligen udviser, hvor udsædvanlig en slig Granmangel den Tid her paa Egnen maae have været; men tillige synes at paapege, at denne Mangel den Tid gjeldte for eenstydig med Skovmangel i Almindelighed, siden Greenløse Sogn netop fra den vestlige Side gjør Begyndelsen til det Herred, der ved sit Navn udtrykker sin Fattigdom paa Skov, og altsaa ogsaa kan ansees for det Sogn, der fortrinlig- eller oprindligviis har givet det hele Herred Navn af Slætten eller den skovløse Egn; en Benævnelse, der ingenlunde maae udledes af Herredets jævne og slette Beskaffenhed, thi det mangler (helst i sine nordlige Dele) ligesaa lidet Banker, som de øvrige Herreder, men langt snarere har sit Udspring af Ordet slæda ɔ: at slaae ned eller at fælde for Fode og hentyder altsaa formodentlig paa disse Egnes enten ved Øxens Brug eller ved Vindens Magt engang i fordums Dage omstyrtede Skove[1]). Forresten vilde det med Hensyn til de 4 successive eller hinanden afløsende Skovvegetationer, hvorom vore Torvemoser, som i det foregaaende omtalt, bære Vidne, i høieste Grad være interessant, hvis nogen paatog sig den Uleilighed saavel af vore Myther og Sagaer, som af vor virkelige Historie, Annaler og Documenter med Nøiagtighed at optegne, naar eller i hvilken Tidspunkt vore forskjellige Træarter i vor Historie, som indenlandsk Product, for første Gang nævnes, for saaledes at sammenholde disse Historiens Vidnesbyrd med de Vidnesbyrd vore Torvemoser, som sagt, i denne Henseende afgive; og desaarsag har jeg ogsaa, — endskjønt jeg aldeles ikke har havt Leilighed til

---

[1]) Om slige af Vinden omblæste eller vindfældte Skove har man ikke alene gamle Sagn (Thieles N. F. S. 2, p. 52); men jeg har selv oplevet, medens jeg var i Jylland, at i den stærke Storm Søndagen d. 11 April 1793 en lille Skov eller Lund paa 30 Td. Land ved Rødsteenseie aldeles med Top og Rod omblæste.

at anstille Undersøgelser i denne Henseende[1]), — anseet det for rigtigst herved at meddele det lidet jeg derom i mine Samlinger har forefunden og det i det Haab, at det indtil videre og i Mangel paa noget bedre kunde tjene til et Slags foreløbig Veiledning i denne Henseende: Bæveræspen (populus tremula) er saaledes ifølge vore Tørvemosers Vidnesbyrd den ældste Skovvegetation af dem alle og omtales derfor aldeles ikke i vor ældste Historie; men da den er en Poppel kunde den muligviis være meent ved Phaetons til Poppelpile forvandlede Søstre, der, ifølge den Phoeniciske af Grækerne optagne Fabel, stode langs hen ad Eridans eller Ravflodens Bredder og begræde deres deri druknede Broders Død; en Sorg og en Klage, hvortil deres Blades evige Zittren og Bæven og den ved samme frembragte hvidskende Lyd eller sukkende og hylende Stemme ret vel kunde skikke sig; ikke at tale om, at de maaskee i gamle Dage kaldtes Abeler eller Abeliner, som endnu er et af Poppelpilens Slægtnavne. Fyrren, som den anden Skovvegetation, maae dernæst ligeledes, — dersom ellers Raven skal være dens Product, — kunne regne sin Ælde fra den Phoeniciske Ravhandels Periode. Den forekommer desuden ogsaa i Odins Tid, forsaavidt Lunden Glaser tør forklares ved Rav- eller Harpix-Lunden; ligesom Freyrs Barey eller Barlund ogsaa betegner Naaletræ i Almindelighed og altsaa ligeledes har givet Barvithsyssel i Jylland dets Navn. Formodentlig ligger den ligeledes skjult i Navnet Codanonia og i Danmarks Navn, som allerede opkom i det 3die Aarh. Egen, som Danmarks 3die Skovvegetation, fore-

---

[1]) Ja! ikke engang dertil ved nærværende Skrifts Udarbeidning har havt Anledning, medmindre samme skulde søges deri, at det her omhandlede Herred netop hedder Skovbygden og altsaa ogsaa i Oldtiden fremfor andre ved sin Skovvegetation maae have udmærket sig.

kommer derimod først i Odins Tid og nævnes saaledes flere Gange i Edda f. Ex. i Iduns Bortførsel og i Thors Reise til Jotunheim; ligesom ogsaa det med Egen beslægtede Egern og den Egen omslyngende Misteltein; de Gamles udhulede Baade eller Holker bestode dernæst for en stor Deel af Ege og kaldtes derfor ogsaa Eger (f. Ex. Eckæ i Kong Eriks sjell. Lov c. 62) og den nævnes desuden i vor Historie i en uafbrudt Følge fra det 4de Aarh. og indtil vore Dage (D. H. 1, p. 174. 201. 275. 292 2c. 2c.) Ellen, som den 4de af Danmarks Skovvegetationer, veed jeg ikke, om jeg tør søge i Navnet Ælla og Ella, som forskjellige af de Angelsachsiske Fyrster bar saavel i det 5te, som 6te, 7de og 8de Aarh.[1]); derimod er det vist, at der allerede i det 9de Aarh. ikke blot var Elleskov i England (D. H. 2, p. 327) men ogsaa i Danmark (p. 384) og siden efter forekommer Navnet hyppigt f. Ex. i det 12te Aarh. Elleholm og Ellinge, i det 13de Ollbye, Ellemose, Ellekjær o. s. v. Birken, som findes i alle 4 Skovvegetations-Perioder i vore Torvemoser, finder jeg først saare sildig, som hjemmehørende her i Danmark, i vor Historie; men det kunde vel være muligt, at dens Navn ligger skjult under Bark i Almindelighed, da Ordet Birk ikke alene betegner Bark, men ogsaa afflaaede Skind eller Dyrehuder og at altsaa vore Forfædres flættede og saakaldte Skindbaade, der allerede nævnes i det 5te Aarh., maaskee egentlig kunde have bestaaet af Birkeriis

---

[1]) Da man imidlertid paa en og samme Tid finder en af dem at hedde Ælle og en anden at hedde Æsc, turde det maaskee dog ikke være saa aldeles usandsynligt; derimod har Ællemsyssel aldeles intet med Ellen at gjøre; thi det skrives ogsaa Alm og Elm. Ligesaalidet Eltang, der skrives Ælmetunge, og endelig ligesaalidet Elboeherred, der rimeligviis har sit Navn af sine albueformede Odder og Landtunger.

og Birkebark, hvoraf et Slags Baade maaskee endnu i Middelalderen kaldtes Barker; ogsaa var det muligt, at man i gamle Dage havde betjent sig af Birken til Gjærder og Indhegninger og at dette saaledes havde givet vore Birke og Borge deres Navn; forresten maae Birken allerede 1043 have været almindelig her i Fyen, da de den Tid brugte Birkebark til Tækning af deres Huse, og siden efter forekommer Navnet hyppigt f. Ex. 1199 Birkenæs, 1204 Birkelse, 1231 Birkholm o. s. v. Hesselen, som forekommer i de 2 sidste Skovvegetations-Perioder i vore Torvemoser, forekommer ligeledes i vor Historie i det 5te (D. H. 1, p 264.), 6te (p. 409) og 8de Aarh. (p. 518 cfr. 2, p. 138. ꝛc.). Pilen eller Vidien, som ligeledes forekommer i Torvemoserne i de 2 sidste Skovvegetations-Perioder, nævnes ligeledes i vor Historie i det 5te Aarh. (D. H. 1, p. 217. 257. ꝛc.) Bøgen, som endelig er yngre end alle ovennævnte Skovvegetations-Perioder, tor man ingenlunde for en fjærn Navnelighedds Skyld med Kong Boki o. s. v. ansee for opkommen i det 6te Aarh. eller for en fjærn Lighed med Baagherred o. s. v. ansee for opkommen i det 10de Aarh., da den i dette Tilfælde fast vilde være ligesaa gammel som Ællen, hvis Ælde forst tor regnes fra det 5te ja! maaskee endogsaa forst fra det 9de Aarh.; men det bliver tvertimod endogsaa, som vi nærmere under 1220 skulle omtale, et Sporgsmaal, om den ikke forst er opkommen her i Danmark i det 12te eller 13de Aarhundrede (see herom mere 1220 og 1396.)

Det være imidlertid hermed, som det være vil, saa er det dog under alle Tilfælde vist, at ligesom hiin den danske Jordbunds i det foregaaende omtalte Fugtighed og disse dens frodige Sumpplanter og ufremkommelige Skove endvidere gjor det rimeligt, at mangfoldige krybende Dyr (reptilia), der helst nære sig i og under samme, saasom Fiirbeen, Ogler, Slanger, Hug-

orme o. s. v. den Tid her til Lands kunde have opnaaet en talrig Mængde og en usædvanlig Størrelse, hvoraf saaledes de mangehaande Sagn om Lindorme, Basilisker, Drager o. s. v., der engang i fordums Dage og tildeels endnu i mine Barnsdomsaar vare gængse her paa Egnen, letteligkunde have deres ved Frygtens maleriske Overdrivelser saa saare let forklarlige Oprindelse[1]); saaledes er det ogsaa høist sandsynligt, at mangehaande vilde Dyr, der ikke nære sig i vore nuværende Skove, saasom Ulve, Bjørne o. s. v., den Tid her kunde have fundet et med deres Natur overeenstemmende Opholdssted; helst man veed, at disse Dyr ikke sjelden forekomme i den ældre danske Historie (f. Ex. D. H. 1, p. 102. 173. 221. 271, 275, 285. 289. 293. 348. 441. &c. cfr. Atl. 1, p. 607) og at endnu i Kong Valdemar d. 2dens Tid eller i det 13de Aarh. saavel Ulve- som Bjørne-Jagt var noget heel almindeligt her i Danmark (see Jydske L. B. 2. §. 36. S. R. D. 7, p. 532 &c. D. H. 9, p. 50. cfr. 7, p. 443. Pont. Annal. 2, p. 204. Nyerups Skildr. 1, p. 125. 195. &c.); endskjønt jeg til disse vore Skoves gamle Indvaanere, i det mindste her i Herredet[2]),

---

[1]) Lindormen var saaledes uden Tvivl den fordærvede Udtale af Lingorme ɔ: de store Slanger, der opholde sig i Lyngen (cfr. Atl. 1, p. 527. 658) og ikke sjelden udvise de righoldigste Kilder (cfr. D. Hist. 4, p. 279). Basilisker vare derimod sandsynligviis det Slags Slanger, som havde en Kam paa Hovedet, den man lignede ved en Krone og derfor kaldte dem Kongeorme, ligesom man ogsaa troede ved Nydelsen af deres Kjød at blive vise. Dragen eller den flyvende Slange var derimod maaskee snarest et Meteor, der formedelst sin bugtede Fart i Luften ansaaes for at være af Slangearten og fordi den i Almindelighed foer ned paa høie Steder troedes at ruge over Bjergenes Skatte; ligesom man ogsaa ansaae det Lys, der ofte om Natten saaes brænde paa saadanne Steder, for disse Dragers gloende Tunger.

[2]) I de andre Landets Egne ere de derimod hyppigere og i

intet videre Spor veed at anføre end Stednavnene Ullerup og Biørnsboe, der dog ligesaavel kunde hidrøre fra en Mands Egennavn, som fra Ulvenes og Bjørnenes Slægtnavne. Forresten er der ogsaa ikke blot i Odense-Canal opgravet Elsdyrstakker (Odense, 1, p. 33)[1]; men ogsaa her i Herredet, nemlig i Himmelstrup Mose i Vigerslef Sogn, er der ligeledes 3 Alen dybt i Jorden udgravet et Stykke Elsdyrstakke paa 1½ Al. Længde, i hvis ene Skovl der kunde rummes en heel Kande Vand; ogsaa her i Sognet (Veflinge) er der i Vierne Mose opgravet 2 Elsdyrstakker, ligesom i Tevring Mose Hornet af en Urore (egentlig **Bos ferus** eller **Skógar-uxi**), hvilke jeg selv er i Besiddelse af; ligesom jeg ogsaa har havt den Glæde til det Kongl. Naturhistoriske Museum at indlevere et her i Herredet (nemlig i den til Eilskov henhørende Deel af Broemose) opgravet og derhos fast fuldstændigt Uroreskelet[2]). Derimod er det aldeles ikke usandsynligt, at faae eller ingen Sangfugle have huset i disse den Tids nordiske Skove[3]); være sig enten formedelst det i høi Grad ublide Clima eller paa Grund af de giftige Dampe, der nødvendigviis maatte opstaae af Sumpe og

Aasum Herred har endogsaa Navnet paa de saakaldte Ulvegrave og sammes Spor vedligeholdt sig indtil vore Dage (Bendtz Topographi af Rønninge, p. 123.)

1) Et Dyr, der ogsaa til Cæsars Tid omtales som almindeligt i det nordlige Tydskland cfr. Werlauff om Rav, p. 122.

2) Ogsaa Takker af Rensdyr skulle undertiden i vore Tørvemoser være opgravne (Folkeblad 1843 Nr. 55) og om Oldtidens mange andre vilde Dyr saavel i vort Norden som i det tilgrændsende Tydskland see Cæsar, 6, c. 26. 27. 28. Plinius, p. 304. Ossian i D. H. 1, p. 96. Adam af Br. i D. H. 4, p 509. 522. 531 cfr. Nord. Beboelse, p. 66.

3) Hvorfor de ogsaa af Sydlænderne synes at have faaet Navn af traurige og tause; hvilket aldeles svarer til det nordiske Adjectiv får o: sorgfuld og taus, med hvilket saa mange af vore Skoves Navne endnu begynde. f. Ex. Farskov, Farrisvald, Farvith, Farholt. o. s. v.

Moser, der formedelst de dem tildækkende Skove hverken forfriskedes af Vinden eller oplivedes af Solens Straaler. Og saaledes udbredte disse tause og giftsvangre Skove ikke blot i deres eget Skjød et rædselfuldt Mørke, men fordunklede ogsaa de tilgrændsende Vande ved den dem meddeelte Skygge og gave saaledes det Hele et skummelt og sørgeligt, ja! selv natligt Udseende, der end mere forøgedes ved de sig uden Ophør udviklende Dunster og den derved frembragte evige eller stedsevarende Taage eller Riim; ligesom de Rædsler, der omgave dem, desuden ogsaa i en betydelig Grad forøgedes ved de mange Meteorer i den dunstfulde Luft, de vildledende Lygtemænd — (disse Ellefolkets noksom berygtede røde Huer) — i de sumpige Moser og de vilde Dyrs Brølen og Tuden i de gjenlydende Skove.

Kaste vi saaledes nu til Slutning et Blik tilbage over hine i det foregaaende anførte Bidrag til en Skildring af vort Nordens ældste Naturbeskaffenhed og tænke vi os tillige dets daværende Beboere, som vilde og raae Barbarer, der for Climatets Strænghheds Skyld opsloge deres Boeliger i underjordiske Huler eller sammenhobede Steendynger og derhos klædede sig i raae og utilberedede Dyrehuder, hvis Pandeskaller tjente dem enten til Hjelme og Huer eller til Prydelse i deres Krigsbælte, hvorved de saaledes aldeles fik Lighed med den Forestilling man i en Række af Aarhundreder gjorde sig om Skovtrolde, Satyrer og Favner[1]); saa vil man vist neppe undre sig over, om en og anden virkelig deri kunde troe at opdage et, i det mindste ufuldkomment, Omrids af den Grundform, efter hvilken

[1]) Man see f. Ex. det bekjendte Sted hos Saxo p. 6, hvor Odinianeren Gram for at komme til at ligne en af Oldtidens Jætter indhyllede sig i Dyreskind og tog Vildmandskjøllen i Haanden cfr. N. Beboelse p. 77.

Sydboerne have udkastet deres Skildringer af Indgangen til den af dem saakaldte Underverden; den de egentlig aldrig søgte i eller under Jorden, men stedse mod Norden, og den de i samme Grad som deres geographiske Kundskab udvidedes, ogsaa hensatte alt høiere og høiere mod Nordpolen; fordi efter deres Begreber det sydøstlige Asien udgjorde den øverste Halvdeel (Hæmisphærium superius eller diurnum) og det nordvestlige Europa den nederste Halvdeel (Hæmisphærium inferius eller nocturnum) af den dem bekjendte Jord eller Verden; og at saaledes deres phantastiske Skildring af denne deres saakaldte Underverden ingenlunde var et blot Foster af en digterisk Phantasie, men tvertimod grundede sig paa en virkelig Erfaring, den Grækere og Romere i Grunden havde laant fra phoeniciske Reisendes overdrevne Beretninger og phoeniciske Kjøbmænds fabelagtige Eventyr om vort langt fraliggende Norden og som blot Phantasien havde udsmykket med sine brogede Blomster uden derved at kunne udrydde eller uden endog i Tidens Længde at kunne skjule dens egentlige Rod.

Dog — det være med Hensyn hertil, som det være vil, saa troer jeg dog dermed at turde slutte min Skildring af den Kundskab, Naturen selv kan yde os om nærværende Egns gamle Beskaffenhed, og gaaer derfor over til den anden Kundskabskilde, nemlig den, som udspringer af vore Oldfædres efterladte Værker og Konstforarbeidelser, være sig paa den ene Side deres Offerhøie, Steenaltre, Tingkredse og Gravhøie, og paa den anden Side deres Prydelser, Huusgeraad eller Vaaben. Hvad nu det førstnævnte er angaaende, da har der af samme her i Herredet været en overordentlig Mængde, hvoraf blandt andet Pastor Bircherod allerede 1704 har undersøgt, beskrevet, ja! til

deels afbildet en Deel saave i Særslef, som i Søndersøe Sogne (Almeennytt. Saml. B. 34, p. 1 sq.). En endnu større Mængde saavel i Søndersøe som i flere tilstødende Sogne har Kammerjunker Fineck (der tiltraadte Dallund 1767) med Wünschelruthen (eller Spaaſtikken) i Haanden ladet undersøge og udgrave for deels at søge efter Skatte og deels efter Steen, af hvilke sidste han lod en høist betydelig Mængde Steengjærder om sine Marker opføre. Senere have ligeledes ikke blot der, men ogsaa i de andre Herredets Sogne saavel Skattegravere som Steenkløvere efterfulgt Kammerjunker Finecks Exempel, ligesom Bønderne ogsaa efter Udskiftningen have afbenyttet en stor Deel af de Stene, der fandtes paa deres Marker, samt afjevnet Høiene til Fylding for de sidere Steder paa samme og saaledes har Vindskibeligheden omsider bragt det saa vidt, at der nu kun ere et Par fuldstændige Høie (f. Ex. Kirkehøi ved Søndersøe, Galgehøi ved Særslef, Harritzhøi ved Revelsdrup, Brydehøi ved Hugget o. s. v.), men neppe nogen fuldstændig Tingkreds eller noget fuldkommen vedligeholdt Steenalter her i Herredet tilbage; ligesaalidet som noget fuldstændigt Gravkammer, medmindre Jorden skulde have skjult det i sit Skjød for Rovgjerrighedens Øie. Derimod er der, hvad Levninger er angaaende, saavel af det ene, som af det andet Slags, en utroelig Mængde tilbage tillige med Sagn om deres Fortids Herlighed og de af samme udgravne Skatte[1]). Derhos

[1]) Saaledes har jeg f. Ex. selv 1807 til den antiqv. Commission indgivet en Beretning om Høiene og Steensætningerne paa Dallunds Marker og da fandtes der blandt andet endnu i Gaardens Strandemark (som ogsaa for dens mange Kæmpegraves Skyld kaldtes Steendysse Marken) en aflang Høi, omsat af 38 Stene, med et demoleret Steenalter i dens nordøstlige Hiørne; ligeledes en lille Høi, omsat af 10 Stene, hvorfra en 60 Al. lang og af 46 Stene omsat Tingkreds

herster der ogsaa her paa Egnen om disse hedenske Stensætninger et høist mærkeligt Sagn, som jeg ingenlunde vil undlade ved denne Leilighed at anføre, skjønt det muligviis for en stor Deel turde hidrøre fra senere Forklaringer, hvorved en eller anden Reisende har troet sig berettiget til at bidrage til Almuens saakaldte bedre Oplysning. Det hedder nemlig, at Landets ældste Indvaanere oprindeligviis havde deres Boeliger i Jordhuler eller Jordhytter, som nedentil bestode af en steensat Kjælder eller Vinterstue og over den en med Grønsvær tildækket Tømmerhytte, som udgjorde deres Sommerstue; men da siden Climaet formildedes og en sydligere Nation var indvandret, byggedes der blot Tømmerhuse over Jorden eller de saakaldte Røgstuer, hvorimod man betjente sig af de gamle underordiske Jættestuer til Gravkjældre (altsaa ligesom Israeliterne, der i fordums Dage forvandlede de cananitiske Troglodyt-Vaaninger i Klipperne til Gravsteder for deres afdøde Slægtninge). I den østre Ende af deres Tingkredse var stedse et Alter anbragt; dette Alter var i gamle Dage overbygget med et Skuur af Bjelker eller Tømmerstokke, som udgjorde den hedenske Kirke (hvorfor ogsaa disse Steenaltre virkelig paa mange Steder f. Ex. ved Kappendrup, Canslund, Husbye o. s. v.,

---

begyndte, i hvis østre Ende stode 4 paa Kant opreiste Stene, men hvis Overligger manglede ꝛc. ꝛc. Ogsaa lod ifølge Præsteindberetning af 1755 Oberst Fineck til Dallund 1728 en Kæmpegrav i samme Mark aabne, der indvendig havde en Længde af 3½ og en Brede af 2½ Al.; i det ene Hjørne af samme fandtes en Beenrad siddende over Ende og meget større end sædvanligt, saa at Benet fra Knæet til Ankelen var en Haandbred længere end et almindeligt Menneskes Been, ligesom Hovedskallen ogsaa var tykkere og bredere end sædvanligt og Tænderne af en ualmindelig Størrelse; under Beenraden laae ligesom en Stenebroe af smaae Kampestene og under samme atter Menneskebeen, baade store og smaae.

men især i Jylland, endnu kaldes Kirker). Naar nu en Fyrste eller Hovding skulde begraves, da indrettedes hans Grav under Alteret selv, som det fornemste og helligste Sted; en mindre fornem Mand begroves derimod vel udenfor Alteret, men dog i Kirken selv; medens de simplere maatte tage til Takke med at begraves udenfor Kirken, men dog inden Tingkredsens Stene, der altsaa udgjorde den hedenske Kirkegaard (cfr. Odense, 1, 1, 12. 35), og paastod man derhos tillige, at naar en Hoi eller Familiebegravelse (cfr. Odense p. 12) skulde opkastes over den afdøde paa Marken, da skeete det ved en formelig Jordspaakastelse, idet enhver af de tilstedeværende var forpligtet til at fylde sin Kobberhjelm med Jord og at offre samme paa Graven, som et Bidrag til Gravhoiens Grundlæggelse[1]); hvorimod de flere Urner, der ikke sjelden findes indstukne i Hoiens Sider, skulde hidrore fra den afdodes Tyende, der vilde hvile ved Siden af deres Herre, eller efter andres Formening fra Fattige, der listede sig til at betjene sig som Leiersted af denne med hoitidelige hedenske Cæremonier indviede og altsaa efter deres Formening særdeles hellige Jord. Endelig kan det ikke noksom beklages, at hiin foromtalte Vindskibelighed, der har skilt os ved saa mange Hedenolds Minder, endogsaa synes at have berovet Herredet det eneste Par Runestene det endnu havde at fremvise[2]). Saaledes hedder det f. Ex. om Sondersoe Sogn,

[1]) Et Sagn jeg ogsaa har fundet flere Steder omtalt f. Ex. i Atlas, Rhodes Laaland og D. H. 5, p. 555. og hvorved det maaskee forklares, hvorledes det Sagn skal forstaaes, at Dronninghoien opstod af de ihjelslagnes Kobberhjelme (D. H. 10, p. 433.)

[2]) Thi den bekjendte Glavindrup Steen ved Dallund (see Nye Minerva 1808, p. 271) er vel paa Grændsen af Herredet, men dog i Skamherred; og naar det om en anden Runesteen her paa Egnen, som Lænsmanden 1652 befales at indsende til Prof. Ole Worm, hedder, at den laae i en Bæk mellem Fremmeløv og Vislef, da er dette sidste

at der i Dallunds Strandmark var en Høi, Strandmarkshøien kaldet, som Kammerjunker Fineck, — i hvor mange Høie han end forresten demolerede, — med stor Omhyggelighed fredede og til den Ende paapassede, at Bønderne, naar de pløiede der i Marken, ikke kom den for nær og derved beskadigede den; og dette gjorde han, fordi der paa denne Høi ifølge Bøndernes Sagn stod en Steen med Skrift paa, hvoraf han kunde see, at i den laae de begravede, som havde bygget Dallund, og at bemældte Gaard skulde staae, saalænge Stenen vedligeholdtes; imidlertid var Stenen allerede 1807 borttaget; men — Gaarden staaer endnu. Ligeledes hedder det om Ore Sogn, at paa Huggets saakaldte Eskildstrup Mark var en betydelig Høi, Ulvehøien kaldet, men som nu for det meste er bortgravet; af dens mangfoldige Stene ere ogsaa de fleste bortførte og deriblandt en fiirkantet af en uhyre Størrelse, paa hvis glatte Side stode nogle Figurer, som man ansaae for Tallene 73000 og en Sabel (formodentlig tilhobe Runebogstaver) og fra denne Ulvehøi var ogsaa anlagt en Vei eller, rettere sagt, Stenebroe ned imod et siidt Sted til, hvor ogsaa stode 2 opreiste Stene, og paa den største af disse, som nu er bortført, var ligeledes udhugget Skrift eller Figurer. Saaledes ere altsaa Herredets Offerhøie, Steenaltre, Tingkredse og Gravhøie Tid efter anden for største Deel demolerede; — med Hensyn

---

vel den Maade, hvorpaa Almuen endnu udtaler Vigerslefs Navn; men det maae desuagtet (allerhelst da det hedder, at den laae i Otterup S.) være feilskrevet for Rislef; thi den laae ved Aalebæk paa den saakaldte Orkebye Mark mellem Østerlunde og Landeveien, og saavel denne Mark, som den paa samme før 1664 nedlagte Orkebye, havde uden Tvivl Navn af den Eurka, til hvis Ære Broen, hvorved den laae, ifølge Worms Forklaring af Inscriptionen, var oprettet (cfr. Atl. 6, p. 549, samt p. 557, paa hvilket sidste Sted man tillige erfarer, at der ogsaa har været en Aalebæks Runesteen i Allerup Sogn).

til de i samme forefundne Oldsager er derimod Resultatet dog i en vis Henseende noget glædeligere; thi omendskjønt den betydelige Samling af Oldsager, Kammerjunker Fineck paa Grund af sine Udgravninger efterlod sig, ifølge Rygtet skulde være udvandret til Pommern, er der dog ikke alene her fra Herredet til den antiqvariske Commission indleveret en ikke ubetydelig Mængde, (som opregnes i ant. Annal. 1, p. 363. 2, p. 329. 334. 335. 336. 338. 347. 349. 350. 370. 371. 374. 3, p. 393. 4, p. 195. 252. 253. ɛc.); men jeg selv besidder ogsaa en Samling af flere hundrede for største Delen her i Herredet opgravne Oldsager. Dog — da det Bidrag disse vort Herreds Oldsager, saavelsom hine dets hedenske Høie og Steensætninger, kunne afgive til Kundskab om Forfædrenes Levemaade, aldeles falde sammen med de, der saa jevnligen i andre Rigets Egne opdages (hvorom kan eftersees Oldskr. Selsk. Ledetraad til N. Oldkyndighed), saa vil jeg ligesaalidet trætte mig selv eller andre ved at opregne hine, som disse; men blot bemærke, at de sjeldneste her i Herredet opgravne Oldsager allenfals turde være en her paa Gaardens Grund opgravet Glasurne, som min Farfader overlod til Procantzler Pontoppidan, under hvis videre Reise den dog forulykkedes[1]); dernæst af Broncesager især en lille Kobbertyr, opgravet ved Eilbygaard her i Herredet, som jeg selv er i Besiddelse af og som vistnok henhører til de saakaldte Tauri cimbrici, som Bircherod i en egen Afhandling har omtalt, og hvoraf jeg troer, at vi her i Danmark ikkun have nogle faae Exemplarer at fremvise; og som derhos udmærker sig, — skjønt den desværre! er mutile-

---

[1]) Saa at jeg altsaa selv var heldigere med en lignende ved Killerup opgravet Glasurne, den jeg 1811 indsendte til den antiq. Commission i Kiøb. (ant. Ann. 2, 2, 347.)

ret, — ved en høist mærkværdig Skabning og ved den Eiendommelighed, at der ere anbragte Triller eller Kugler paa Spidsen af Hornene, formodentlig for at vise, at den ikke var et Krigens, men et Fredens Symbol. Af opgravne Guldsager omtaler Sagnet saavel Guldstænger fra Limkildemarken ved Langensøe, som Guldmynter fra Himmelstrup Slotstomt; af opgravne Sølvsager, — foruden endeel gamle Mynter, som under 1308 noget nærmere skulle omtales, — endvidere en lille Sølvhestesko med Hager fra Himmelstrup Slotstomt og en Sølvdopskoe til en Sværdskede med udgraverede Helgenfigurer fra Nugaard. Maaskee turde det endelig ogsaa (idet jeg for Kortheds Skyld forbigaaer alle Sjeldenheder af Stene og af Leer) blandt Mærkværdighederne henregnes, at der i min Levetid her i Herredet (nemlig ved Tørvegravning i Maderup Mose, Særslef Sogn) paa et og samme Sted er forefunden en Samling af over 300 Pilespidser af Been, hvoraf jeg var saa heldig efter flere Aars Forløb endnu at redde de 15.

Idet vi saaledes gaae over til den tredie Klasse af Bidragene til Kundskab om vor Egns Beboere i fordums Dage, nemlig vore Forfædres Myther, Sange og Sagn, samt Efterklangen af samme i vor Almues Eventyr eller dens saakaldte Kæmpeviser og Folkesagn, da kunde jeg vel, som billigt, med Hensyn hertil henvise til Hr. Justitsraad Thieles saavel ældre, som nyere Folkesagn, og det saameget mere, som jeg selv har indleveret adskillige Bidrag til samme; men troer dog, — skjønt disse Sagn, selv fra de forskjelligste Rigets Egne, i Grunden ligne hinanden, som en Draabe Vand den anden, — endnu med Hensyn til nærværende Herred at burde gjøre opmærksom paa, at som Landets ældste Beboere eller dets Urindvaanere uden Tvivl bedst læres at kjende af den Maade, hvor-

paa de senere indtrængende Aser have skildret os samme i deres efterladte Sange, hvor vi finde dem omtalte deels som Jætter og deels som Alfer, Dværge og Trælle[1]), saaledes skildrer det senere Folkesagn os denne deres Fortrængelse af en senere og visere Slægt som en Udstødelse af Paradiset og omtaler dem derfor som de faldne eller fra Himlen nedstødte Engle, dem det derhos lader faae Navn efter de Steder paa Jorden, hvor de ved deres Udstødelse nedfaldt (eller hvorhen de ved deres Fortrængelse nødsagedes til at tage deres Tilflugt), idet de, som faldt ned i Fjeldene og paa Bjergene, bleve til Bjergfolk; de, som faldt paa Høiene, til Dværge; de, som faldt ved Elvene eller i Ellemoserne, Ellefolk, og de, som faldt i Husene (ɔ: toge Tjeneste hos deres Overvinder, som Trælle), til Nissepuger; (— et Sagn, der endnu har vedligeholdt sig i Skoubysogn og paa flere Steder i Herredet; og, at det ogsaa hersker paa flere Steder i Danmark, seer man af Thieles N. F. S. 2, p. 175.)

Af disse vore Bjerges og Høies formeentlige Beboelse var det saaledes atter en naturlig Følge, at der ifølge Sagnet ofte brændte Lys paa samme om Natten (f. Ex. paa Aalhøi i Skoubye-, Fruerhøi i Guldberg-, Riishøi i Særslef- og Kyllenberghøi i Veflinge-Sogn)[2]) og at de ligeledes om Natten un-

[1]) Om Betydningen af Eddaernes Jætter og Dværge see Petersens Sagnhist. 1, p. 56, ligesom om Alfernes p. 67 og om Trællenes p. 64.

[2]) Da disse Fortællinger om stadigt brændende eller paa en og samme Plads og derhos paa høitliggende Steder og især paa hedenske Gravhøie eller Middelalderens Voldsteder faststaaende, dog kun i stille Veir og i dunkle Nætter synlige Lys eller Ildstunger (thi de ansaaes for den gloende Tunge af den Stedets Skat bevogtende Drage), paa saa forskjellige Egne og derhos saa ofte og af saa paalidelige Folk gjentages, tør man vel neppe betvivle deres Rigtighed i det Hele taget; og jeg maae altsaa overlade det til vore Naturkyndige at bedømme, om disse Lysphænomener, der immer, hvor de vise sig paa

dertiden stode paa funklende Ildstøtter eller hævede sig op fra Jorden paa gloende Pæle[1]) (f. Ex. Gloehøi i Skoubye-, Hjortebjerg samt Farsbollehøi i Haarslef- og Harritzhøi i Særslef-Sogn), ved hvilken Leilighed man da ogsaa f. Ex. ved ovenmældte Gloehøi og Farsbollehøi har seet Kæmper dandse derinde, maaskee berusede af deres stærke, men for andre giftige Drikke[2]); i det mindste hedder det om bemældte Hjortebjerg i Haarslef Sogn (som vi i det følgende noget nærmere skulle beskrive), at da en Ridende engang ved Nattetide kom forbi, kom der en af de dandsende Bjergfolk ud af Banken til ham og bød ham en Drik i et Sølvbæger, hvilket Rytteren vel modtog; men istedetfor at uddrikke det (— i hvilket Tilfælde han vilde blevet beruset og i denne Tilstand af de underjordiske været inddraget i Bjerget —) kastede han, hvad der var i, over Hovedet og red saa hurtig, som muligt, tværs over Marken til Skoubye Kirke, hvor han kastede Bægeret ind over Kirkegaardsmuren, som paa et indviet Sted, for at Bjergfolkene ikke skulde faae det igjen; medens han saaledes red tværs over alle Agre, raabte Bjergmanden, der forfulgte ham, i et Væk: rid paa Banen! rid paa Banen! (ɔ: den banede Vei), formodent-

---

høitliggende Steder, antages for at forraade skjulte Skatte, muligviis kunde hidrøre fra Dunster, der udvikle sig af de i Jordens Skjød skjulte og lidt efter lidt forrustende Metaller, da det er nokſom bekjendt af flere troværdige Sagn f. Ex. fra Indslef, Asperup o. s. v., at disse Lys, efter at have viist sig i flere Generationer, aldeles forsvandt, saasnart der ved Gravning paa Stedet selv blev borttaget Hjelme, Sværd, Harnisker eller andet deslige.

1) Et Phænomen jeg har søgt paa en naturlig Maade at forklare i min Hagenskov p. 82.

2) Thi de vare bekjendte af de stærke, men giftige (altsaa hverken Øl- eller Mjød-) Drikke de bryggede, hvorfor man endnu siger om de usunde og giftige Mosedampe, at det er Dampen af Troldkonernes Bryggerkjedel.

lig fordi han i dette Tilfælde haabede paa en Gjenvei desto lettere at kunne indhente ham; men Rytteren brod sig intet om hans Raaben og da han saaledes paa ovenomskrevne Maade havde bragt Bægeret i Sikkerhed paa et indviet Sted, skyndte han sig hjem det bedste han havde lært, men fandt da, at hvor den i Bægeret værende Drik var faldet paa Hesten, der vare alle Haarene, som afsvedne; hvorpaa han Morgenen efter gik hen paa Kirkegaarden, tog Bægeret og gav det med den Bestemmelse til Kirken, at det skulde bruges til et Alterbæger, hvilket ogsaa skeete.

Forresten udmærke de egentlige Bjergfolk, der uden Tvivl oprindeligviis vare Krigere (deraf Navnet Kæmper) og Jægere (deraf Klædedragten i Dyreskind), sig ifølge Sagnet ved en overordentlig Størrelse og Styrke. Saaledes ligger der f. Ex. en stor Banke i Haarslef Sogn, der, som sagt, kaldes Hjortebjerg (oprindeligviis vistnok Jordebjerg, som dens Navn ogsaa endnu af Almuen udtales) og som derhos og det lige til Bunden er gjennemskaaren af en dyb ved Konst forfærdiget Dal eller Tværvei, der fører ned til en Mose eller et Kiær, som formodentlig i gamle Dage har været en Søe, hvorved saaledes denne Bankes saavel Navn, som Beskaffenhed uvilkaarligt leder Tanken hen paa de ældgamle Herthahuler med deres lønlige Søe; og om samme fortælles (hvad som ogsaa berettes i Throstrup Sogn. Gl. Saml. 1, 1, 89), at den der boende Bjergmands Datter engang paa sin Udvandring traf paa en Bonde, der gik og pløiede, hvem hun med Heste og Ploug tog op i sit Forklæde og ved Hjemkomsten viste sin Fader med de Ord: See her hvad jeg fandt paa Marken, der gik og smolede i Jorden! men Faderen, der var klogere end Datteren, irettesatte hende med de Ord: Lad Du dem gaae! thi det er dem, der engang skulle fordrive os af Landet! Ligeledes har

man ogsaa om hveranden af vore store Kampestene (forsaavidt de enten maatte udmærke sig ved Indtryk som af Fingre eller ved Render som af Snore) det Sagn, at Kæmperne enten havde slynget dem efter hinanden indbyrdes eller kastet dem mod vore Kirker for at omstyrte samme; ja! stundom have endogsaa deres Døttre slynget dem over Bjerg og Dal i deres Strømpebaand.

Men ligesaa store og stærke som disse Bjergfolk vare, ligesaa smaae og svage vare derimod Høienes Beboere eller Dværgene, hvorfor de ogsaa kaldtes Bjergpuslinger (medens hine derimod kaldtes Bjergmænd); derimod vare de konsterfarne Smede og man hører dem derfor ofte hamre under Jorden, seer om Dagen Smedesinner og Kul paa deres Høi og om Natten Gnister flyve ud fra deres Esse; ja! en Høi paa Gambye Mark i Haarslef Sogn bærer endnu Navn af Smedehøien, fordi den deri boende Dværg eller Bjergpusling istandsatte alt det beskadigede Kobber- eller Jern-Værktøi, man lod ligge Natten over paa Høien. Saavel hine, som disse, nemlig saavel Kæmperne, som Dværgene gjemme dernæst store Skatte i deres underjordiske Boliger og man hører dem ikke alene tit og ofte at smække med Kistelaag og at tælle Penge dernede[1]) (f. Ex. saavel i ovennævnte Hjortebjerg i Haarslef-, som i Tykkeshøi i Øre-Sogn); men naar de trænge til de Overjordiskes Hjelp, belønne de dem ogsaa heel ofte med Guld, som dog er af en

1) En fordomsfrie Bondemand fortalte imidlertid med Hensyn til det første, at ogsaa han engang, da han som Barn laae og sov paa Hjortebjerg, havde flere Gange troet at høre Kistelaag smække i under Jorden; men da han kom hjem og de der fortalte ham, at der havde været en stærk Fyren med Kanoner, medens han var ude, ved Frederits, tog han sig i, hvad de formeentlige Kistelaag havde at betyde.

gandske eiendommelig Beskaffenhed. Saaledes var f. Ex. Bjergmanden i Karlshoi i Eilby Sogn engang bleven gift med et christent Fruentimmer, men da hun nu skulde føde, kunde hun ikke blive forløst, uden at hun ogsaa af et christent Fruentimmer blev betjent; Bjergmanden hentede da en Kone i den nærmeste Gaard, som han imidlertid advarede om, at hun intet maatte spise eller drikke, naar hun kom ned i Høien, da hun ellers maatte blive der for bestandigt; hvorpaa hun paa en for hende uforklarlig Maade blev indhyllet som i en Kappe (den saakaldte Tarnkappe, hvorom mere siden) og derpaa neddraget i Jorden; og da Forløsningen nu var lykkelig overstaaet, gav han hende noget i Forklædet til Belønning; men da hun kom hjem og saae, at det kun var Kul, kastede hun det i Svinetruget, men saae til sin Forundring, da hun kom ind i Stuen, at noget af det formeentlige Kul, som var bleven hængende i Forklædets Folder, havde forvandlet sig til Guld, hvorpaa hun løb ud for at tage det bortkastede op af Svinetruget; men da hun kom, var det allerede — borte. (Det samme fortælles endnu langt vidtløftigere om en Høi ved N. Efterbølle i Sandager Sogn). En anden Gang saae en Mand om Aftenen nogle Smaadrenge (Dværge?) lege med funklende Gløder paa Laadenhøi i Guldberg Sogn og da han fortalte det for sine Børn og disse af Nysgjerrighed næste Morgen saae efter paa Stedet, fandt de nogle enkelte uddøde eller udslukte Kul, som de bragte med sig tilbage og som strax bleve til Guld, saasnart de kom under Tag. Af denne formeentlige Rigdom i vore Bjerge og Høie er det saaledes atter en Følge, at vore Skattegravere tit bryde ind i disse underjordiske Skatkamre. Saaledes grov f. Ex. en Mand med sin Tjenestekarl ved Nattetide i Kiolsinghøi i Haarslef Sogn; det første de fandt vare

3 Æg[1]); men da de kom længere ned, traf de paa saa stor en Mængde Muus, at de maatte øse dem op med Skovle; derpaa viste Manden Karlen fra sig, men om Morgenen, da Karlen kom ind, laae Bordet i Stuen fuldt af de deiligste Guldpenge; dog straffede de Underjordiske, som billigt, dette Brud paa deres Huusfred; thi Maleren, som havde givet Manden Anvisning paa Skatten, døde 3 eller 9 Dage derefter og Manden, som havde hævet den, fik aldrig sit Mæle siden og blev tilsidst, som rimeligt kan være, syg og døde.

Det tredie Slags af vore Oldtids Beboere, nemlig Ellefolket, synes dernæst oprindeligviis at have været Hyrder og Fiskere; thi deres Qvæg omtales ikke blot ved flere Leiligheder, men der fortælles ogsaa, at da man engang seilede paa Aunsøe i Vigerslef Sogn om Aftenen, hørte man fra Dybet af en Stemme spørge: Har Du faaet alle Creaturerne ind? Hvortil en anden svarede: Ja! paa den stumprumpede og eenøiede nær! og da man derpaa næste Morgen fiskede i Søen, fik man den hele Dag igjennem ikke mere end en stumprumpet og en enøiet Fisk, fordi Ellekongen, som den retmæssige Fiske-Eier, ved sin Opsynsmand havde bragt alle de andre i Forvaring. Forresten repræsenteres dette Folk nu i Almindelighed i Folkesagnet ved Phænomenerne af det fugtige Landstrøg (saasom Moser, Sumpe, Kilder, Bække, Aaer og Elve), det engang selv i Fortiden beboede, og dets oprindelige Navn, Alfer eller Elvfolk, har saameget lettere forvandlet sig til Ellefolket, som Ellen netop er et Træ, der voxer og saa at sige har hjemme paa slige fugtige Steder. Forresten henregnes de paa en vis Maade til Dværgeslægten og bære, ligesom disse, enten røde Spids-

---

[1]) Formodentlig af den Drage, der bevogtede Skatten i Høien; cfr. forresten Thiele, N. F. S. 1, p. 341.

huer (ɔ: de smaae Luer, vi nu i Almindelighed kalde Lygtemænd) eller bredskyggede Hatte (ɔ: Tarnkapper eller Taagehætter), der gjøre dem usynlige (hvorom man har en lang Fortælling fra Saxebjerg i Skoubye Sogn, som nu tildeels findes indført i Thieles N. F. S. 2, p. 211.) De ere smaae bitte Puslinger, der meest løbe langs hen ad Jorden, men dog ogsaa kunne flyve gjennem Luften, idet de ere lette som Vinden, saa at man aldrig kan naae dem, naar man forfølger dem; og da de i Grunden selv kun ere Dunster og Taagebilleder, saa er det gandske naturligt, at de forfra, hvor de belyses af Solen, have en vis eller bestemt Skikkelse, men derimod bagtil, hvor de mangle Belysning, siges at være hule eller formløse. Forresten ere de meest bekjendte af deres lette Dandse og deres yndige Musik (ɔ: Bækkenes Rislen og Elvenes Toneklang) samt deres deels giftige og deels berusende Aandepust (hvad man i gamle Dage kaldte Elleskud), der, — som en naturlig Følge af et længere Ophold i disse natlige Mosedunster, — frembringer hidsige Febre og de i Feberheden saa sædvanlige Phantasier, dem man derfor ogsaa i gamle Dage kaldte Ellevildelse ɔ: den ved Elleskud foraarsagede Sindsforvirring[1]).

Det fjerde Slags af vort Oldnordens Beboere, nemlig Folkesagnets Nissepuger, ere endelig blot, som det synes, en

---

[1]) Forresten bør det i en Rugaards Historie naturligviis ingenlunde forties, at der er eller var et Træ i Rugaards Skov, som ikke bar Blade, men som dog var helligt og uforkrænkeligt, saa at ingen uden Straf turde beskadige det, og det fordi de Underjordiske havde deres Samlingsplads derved om Natten (F. Magnusſ. Eddalære 2, p. 192) eller maaskee ogsaa fordi det var beboet af et Ellefolk, saasom det hedder, at det selv om Natten blev til et Ellefolk og som saadant vankede omkring i Skoven (Thieles N. F. S. 2, p. 53.) Jeg maae forresten rigtignok tilstaae, at jeg aldrig har hørt bemældte Træ omtale, men derfor kan det jo gjerne være at finde.

allegorisk Fremstilling af Fortidens Trælle, der i gamle Dage maatte forrette alt Huus- og Markarbeidet, medens deres Herrer sov eller hvilede sig, men deres Navn af Nissepugen (ɔ: **Hnosapukir** eller stræbsomme og vindskibelige Aander) er siden gaaet over paa de gamle og troe Tjenestefolk, der vare flittigere end de unge og utroe, vaagede, naar disse sov, og arbeidede, medens disse hvilede; hvorfor det ogsaa er blevet til et Ordsprog, at det Huus er vel faren, hvor Nissepugen har sin Reede. Det latterlige derimod, der er saa fremstikkende i Nissepugernes Characterskildring, ligger allerede i deres Navn, da **Hnoss** vel betyder en idelig Bestræbelse, men tillige en paafaldende Mangel paa Kraft til at udrette noget stort eller betydeligt, saa at Frugten af en heel Nats Flid for disse stundesløse Aander i Almindelighed bestaaer i et skuret Gulv, en striglet Hest, en foeret Koe eller andet deslige.

Men — om vi nu endogsaa turde være overbeviste om, at vor nuværende Almues fleste Sagn om deres Forfædre i Grunden hidrørte fra de Eddiske[1]) Myther om vort Nordens ældste eller forodinske Beboere, saa staae os dog endnu Aserne selv tilbage at omtale; og spørge vi da, til hvilket Slags Væsner vore danske Folkesagn henregne og med hvilket Navn de betegne disse Odins-Lærens Tilhængere eller Asafolket, da ansaae de dem aabenbare, ligesom Saxo og Snorro, paa Grund af deres større Viisdom for Hexemestere og belagde dem derfor ogsaa med Navn af Troldfolket; et Ord der imidlertid i dette Tilfælde blot skal betegne et Folk, der bruger Tryllesange og Trylleformularer, og altsaa hellere burde hedde Tryllefolket end Troldfolket, fordi man med sidstnævnte Benævnelse saa let forvexler de virkelige Trolde eller Jætter og det saameget mere,

---

[1]) Skjønt af Munkene paa deres Viis kalfatrede (see 1222).

som ogsaa disse, — skiønt i en fra Alfernes høist forskiellig Art, — antoges for at være troldkyndige; men at desuagtet Folkesagnenes Trolde og Troldfolk (ligesom vore Dages Trolde og Troldmænd) udgjøre 2 aldeles forskjellige Arter, skiønnes deraf, at man forestiller sig det ene Slags som Kæmper, i laadne Dyreskind; lader dem boe i Biergene og der lokke Folk, især Qvindfolk, ind til sig; hvilket ligesaalidet som deres bekiendte Frygt for Torden og Lynild (eller Thor og hans Hammer) kan passe paa andre end Nordens forodinske Beboere; hvorimod det andet Slags eller de saakaldte Troldfolk vel have Klæder og Boelig tilfælleds med de Kristne, men derimod staae i Pagt med Diævelen[1]), udøve al Slags Hexerie og Trolddom mod de Kristne, forstyrre om Natten de Kirker, de Kristne om Dagen have bygget, og blot forjoges af Landet ved Korsets Opreisning og Klokkernes Ringning; hvilket tydeligt nok peger hen paa den Tid, da Kristendommen forjog den odinske Læres Tilhængere. Og saaledes troer jeg da, at Saxo p. 9 (som han da ogsaa i det 12te Aarh. havde Leilighed til at optage det renest, formodentlig ogsaa) paa den rigtigste Maade har fremstillet os Folkesagnet, idet han nemlig beretter, at der i gamle Dage boede 3 Slags Troldfolk (Mathematici) i Norden, hvoraf det ene med Hensyn til Tidsfølgen saa at sige afløste det andet. Af disse var det første Slags (eller de virkelige Trolde) et Slags Uhyrer, som Alderdommen kaldte Jætter (gigantes) og som vare meget større og stærkere end almindelige Mennesker

---

[1]) ɔ: Odin eller den gamle Oldefader (aldafadir), som man siden i Almindelighed betegnede med Navn af Gammel Erik; en Benævnelse, der aldeles svarer til det ovenstaaende, da ái betyder Oldefader og rigr eller regin og rögn var det almindelige Navn for alle hedenske Guder.

(cfr. Slutningen af hans Fortale). Det andet Slags eller de saakaldte Troldmænd (Magi) stode derimod langt under hine i Styrke og Forlighed, men vare derhos langt kløgtigere, havde Indsigt i Naturens Hemmeligheder og vare i Besiddelse af Spaadomsgaven; desaarsag vandt disse Heremestere ogsaa efter en lang Strid om Herredømmet omsider Seier over hine Jætter og fik ikke blot Magten i Landet, men ogsaa Ord for at være Guder; uagtet hine ligesaavel som disse vare Troldfolk og besadde en særdeles Færdighed i Øienforblændelse og Kogleri. Det tredie Slags var derimod en Blanding af begge de foregaaende; men det var langt fra, at de enten kunde maale sig med de gamle Jætter i Størrelse og Styrke eller med de senere Heremestere i Visdom og Tryllekonster, og naar desuagtet ogsaa disse vilde indbilde Folk, at de vare Guder, da var dette i Grunden et reent Bedragerie; og kan Saxo saaledes ved disse sidste næppe sigte til andre end til den senere Præsteſtamme, der ligesaa fuldt som Aserne selv udgave sig for Guder, uagtet de blot vare disse Guders Præster og deres ved Blanding med Jætterne tildeels udartede Ætmænd. Efter mit Begreb har man saaledes heri den historiske Nøgle til Kæmpevisernes og Folkesagnenes Eventyr om disse halv fabelagtige og halv historiske Væsner; hvorvidt derimod andre maatte finde samme Nøgle brugbar eller ikke, er et Spørgsmaal, som egentlig først Efterslægten med Føie vil kunne besvare.

Hvad endelig vore hedenske Forfædres Sæder og Tænkemaade er angaaende, da faaer man uden Tvivl derom det rigtigste Begreb ved at gjennemlæse Havamaalet i vor Edda (cfr. Allen p. 28), der er en i korte Sententzer og Tankesprog affattet Moral eller Sædelære, som i mange Dele har største Lighed med vor Almues i senere Tider saa høit yndede Ordsprog og Tankeriim. Hvad dernæst vore Forfædres Levemaade i den

hedenske Tidsalder er angaaende, da faaer man ligeledes derom det fuldstændigste Begreb ved at giennemlæse Rigsthattr (i D. Hist. 1, p. 80. sq. eller i Nyerups Culturh. p. 39. sq.); og hvad endelig vore nordiske Forfædres Bedrifter i hiin Tidsalder er angaaende, da have de især ved deres angelsachsiske og normanniske Krigstog (der egentlig først endtes med Englands Tab 1042 og saaledes i Grunden vedvarede i 700 Aar) nedskrevet sammes Historie i Udlandets Annaler med blodige og uudslettelige Skrifttræk; thi, medens Familiernes ældre Sønner sadde hiemme for i Roe og Fred at drive deres arvede Godser[1]), toge derimod de yngre Sønner Tieneste i Kongens Gaard eller forenede sig med en eller anden Høvding for paa udenlandske Krigstog at forhverve sig et hæderligt Navn i Historien (cfr. D. Hist. 2, p. 113. sq.), medens denne derimod taug om hines fredelige Færd og huslige Sysler.

Idet jeg altsaa nu henvender mig til den kristelige Tidsalder, maae man derfor ingenlunde troe, at, skiønt vi nu ere traadte over i Documenternes og Annalernes Tidsalder, vi derfor ogsaa skulde være traadte over i den historiske Sandheds Lys; nei! Dunkelheden, som forfulgte os giennem de foregaaende Tidsaldre, vedvarer endnu i adskillige Aarhundreder og Usikkerheden vedbliver endnu heel længe, skiønt i en stedse aftagende Grad. Men derved ville vi ingenlunde lade os afskrække fra

1) Hine oldnordiske Stamgaarde eller Leifder ɔ: Arvegodser, som have givet Anledning til en saa uendelig Mængde Stednavne her i Norden, f. Ex. alene her i Herredet 8, nemlig Vigerslef, Vædeleve, Harritslef, Haarslef, Særslef, Kosterslef, Hemmerslef og Orritslef. cfr. S. R. D. 7, p. 561. 583 og Abelshist. p. 41 sq. 142—143.

at famle os frem paa de halv dunkle Veie, for om muenligt hist og her at opsøge en eller anden enkelt Lysstraale og at trøste os ved disse enkelte Straaler, indtil de lidt efter lidt forene sig til en fuldstændigere Belysning.

Blandt disse enkelte Lysstraaler i den første Periode af vort Nordens kristelige Tidsalder tildrager saaledes Herredsinddelingen sig først og fremmest vor Opmærksomhed. Man antager nemlig i Almindelighed, at denne Inddeling skulde hidrøre fra Harald Blaatands Tid eller fra 941 til 991 (Jahns Krigshist. p. 21 sq.); men man gjør sig endnu efter min Formening neppe den rigtige Forestilling om Herreders og Skibsreders, Herremænds og Styrismænds daværende gjensidige Forhold; thi paa 3 Steder, nemlig saavel 1170 (D. H. 7. p. 318) og 1188 (D. H. 8. p. 172) som 1231 (**S. R. D.** 7 p. 518), siges det, som mig synes, udtrykkelig, at et Skibsrede var det samme som et Herred og at altsaa **Hers-** eller **Herads-stiori** ɔ: Styrismanden var det samme som **Herads-madr** eller **Herradr** eller Hærmanden[1]; thi var Hærmanden ikke

[1] Hvilket desuden er saa meget mere indlysende, hvis vi udlede Styrismandens Navn af **Styr** ɔ: Krig og hvad der hører til Krigen f. Ex. Krigsstyr o. s. v.; thi da har Benævnelsen **Styr-reds-madr** aldeles den samme Bemærkelse som **Hær-reds-madr** og begge ere kun en forkortet Udtale af den oprindelige fælleds Titel. Thi at det i Jydske L. 3, 3 hedder, at Styrismanden ikke altid var Umbodsman ɔ: Embedsmand eller Lænsmand, anføres maaskee netop som en Undtagelse fra den almindelige Regel og vil altsaa ikke sige andet end at nogle af dem eiede selv deres Styrisgaarde, men de fleste havde dem kun til Læn. Ja! det Hele kan maaskee endogsaa paa en bedre og rigtigere Maade forklares ved, at Umbodsmanden egentlig var det samme som Sysselmanden (nuværende Dages Amtmand) og at dette Lovsted saaledes blot tilkiendegiver, at denne Sysselmand ogsaa undertiden tillige kunde være Styrismand eller Herredshøfding, nemlig formodentlig i det Herred, hvori han selv som Sysselmand havde sin Boelig.

den samme som Styrismanden, hvor kunde da den Jord, hvormed han forøgede sin Gaard, ved hans mandlige Descendenters Afgang tillige med Gaarden selv falde tilbage til Skibsreden (hvormed Hærmanden i dette Tilfælde havde intet at skaffe) og derved til Kongen? (Jydske L. 3, 18 & 20); og var Styrismanden forskiellig fra Hærmanden, hvorledes kunde da Hvitfeld søge Herremandsstandens Opkomst i Styrishavnenes Arvelighed? (hvormed, som sagt, i dette Tilfælde Herremanden havde aldeles intet at skaffe)? Sagen er altsaa uden Tvivl denne, at de i et Skibsrede boende Bønder, som Jahn meget rigtig har bemærket, ligesaa faldt vare forpligtede til at yde Hærfølge til Lands, som til Vands (Jahn p. 63), og at Styrismanden, naar Udrustningen skete til Søes, maatte styre og commandere Skibsmandskabet, men skete den derimod til Lands, maatte tilføre Hæren det i hans Distrikt udskrevne Mandskab og selv møde til Hest for at commandere denne sin Andeel af Landhæren (ibid. p. 64) og deraf var det saaledes atter en Følge, at Districtet hed en Skibsrede med Hensyn til det Langskib, det udredede, men derimod en Hærrede med Hensyn til, at det ogsaa udredede sammes Besætning, der snart stred til Lands og snart til Vands, og som derhos netop ifølge Navnet udgjorde 120 Mand eller det saakaldte store Hundrede, som i gamle Dage kaldtes en Hær (D. H. 1, p. 247, min Adelsh. p. 129—130), hvorfor ogsaa Styrismændene eller Hærmændene undertiden kaldtes Hundarimen, Hundradshøfdinger og Centurioner (Saxo p. 81. 87. D. H. 3, p. 550. 561 og min Adelsh. p. 56. 117 sq.). Da nu saaledes Herredet, efter Navnet at slutte, udredede 120 Mand, hvilket, som sagt, ogsaa passer paa Skibsrederne, da Langskibets Besætning netop udgjorde det samme Antal (Jahn p. 59), saa har ethvert Herred vist ogsaa oprindeligviis været inddeelt i lige mange Havne

eller Havnelægder og disse igien været lige store. Ethvert Hundari (altsaa ogsaa ethvert Herred eller Skibsrede) var nemlig inddeelt i visse Tithing eller Decurier (Saxo p. 81. 87. D. H. 3, p. 550. 561, min Adelsh. p. 56. 117 sq.) og enhver af disse indbefattede igien 10 med fuldt Hartkorn forsynede Husfædre eller boesatte Familier (D. H. 2, p. 427. 479 og min Adelsh. p. 118. 119) ɔ: fulde Havne (et Ord, der maaskee endogsaa kan have givet Anledning til vort senere Stavn f. Ex. Gaardstavn, Landbostavn o. s. v.), hvoraf altsaa fulgte, at Tithingene (der maaskee omtrent kunde svare til Herredets daværende Sogneinddeling)[1]) ene og alene havde deres Navn af det, at de indbefattede 10 saadanne Familier eller Skibshavne, men ingenlunde af det, at de selv kun vare 10 i Tallet (ligesaalidet som Hundrederne havde deres Navn af det, at de vare 100 i Tallet); thi de maatte netop for at fuldgjore det store Hundrede være 12 og ingenlunde 10. Enhver fuld Havn (thi de inddeeltes ogsaa efter Jordloddens Storrelse i $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{6}$ og $\frac{1}{12}$ Havne) udgjorde derhos 3 ℔ Gulds Jord, som synes omtrent at have svaret til 8 Td. H. K. efter nærværende Beregning[2]), og af en saadan Havn skulde i fuld Udskrivning 1

---

[1]) Thi Sogneinddelingen er efter al Formodning fra samme Tidsalder, som Herredsinddelingen, og da Ordet Sokn betyder Søgsmaal (og Undersøgelse) og Ordet Spiall Samtale (eller Raadslagning), bemærke formodentlig de deraf sammensatte Ord, nemlig Kirke-Sogn og Kirch-spiel, ikke videre end Kirke- eller Sogne-Stævne ɔ: Sognefolkenes Forsamling og Møde ved Kirken til fælleds Raadslagning og deres indbyrdes Stridigheders Afgiørelse; altsaa gandske det samme som Tienmen-tale (Adelshist. p. 119) eller Tiemen-vetale (D. H. 2, p. 479) og dette igjen det samme som Tienmen-thing eller Ti-thing; hvorfor ogsaa Thing paa Isl. endnu betyder et Sogn eller en Menighed, Thingaprestr en Sognepræst, Thinganautar Sognemænd o. s. fr.

[2]) I det mindste er der meget, der taler for denne Beregning; see

Mand stilles[1]), altsaa 120 Mand af det hele Herred. Var nu Herredernes Antal i Fyen den Tid, som vi af Valdemar den 2dens Jordebog skionne, ligesom endnu, til 12 indskrænket, saa fulgte vel deraf, at det ledingspligtige Hartkorn i Fyen den Tid blot udgiorde 11,520 Td., istedetfor det i forrige Aarhundrede (da der ifolge Landmiliceindretningen af 22 Febr. 1701 kun stilledes 1 Mand af hver 20 Td. H. K.), saavelsom nu, er 4 Gange saa stort eller omtrent 48,835 Td.; men en saadan Forogelse af Hartkornet i 500 Aar er, som mig synes, meget forklarlig ved Skovenes Oprydning, Vandets Afledning og Agerdyrkningens successive Udvidelse. Det eneste, der altsaa, saavidt jeg skionner, imod denne min Fremstilling med et Slags Sandsynlighed kunde indvendes, vilde allenfals være det, at istedetfor vi i det foregaaende antoge og (hvis hver Havn kun svarede 1 Mand) nodvendigviis maatte antage, at der nemlig var 120 Havne i hvert Herred, saa anforer dog Vald. den 2dens Jordebog (**S. R. D. T.** 7) i de 3 eneste Her-

---

Jahn p. 39 sq., hvortil endnu kan foies S. R. D. 7 p. 524, hvor man seer, at Skouby-Sogn med sine nuværende 451 Td. H. K. 1231 var ansat til 197 ℔. Guld, hvorfra endda noget maae afdrages for det iberegnede Bro, hvis Hartkorn nu henligger til Brenderup Sogn.

[1]) Jeg anseer nemlig et Langskib og 120 Mand for den hoieste Udskrivning af et Herred; thi undertiden var Skibet, der fordredes, maaskee mindre, idet dets Besætning undertiden kun udgiorde 60 og til andre Tider 40 Mand (Jahn p. 58), og naar det endelig hedder, at Knud den 6te (Jahn p. 61. — D. H. 5, p. 669 siger derimod: Knud den Store, i hvis Tid allerede Styrishavnene omtales. p. 663) havde 100 Skibe af Fyen, da har ethvert af disse formodentlig blot havt en Besætning af 12 à 14 Mand; thi Fyens 12 Herreder afgave (naar vi ikke regne Oerne med) kun 1440 Mand, hvilket er 12 à 14 Mand paa hver af 100 eller rettere 120 Skibe, som altsaa udgiorde 10 Skibe for hvert af dets 1½ Herreder.

reder, hvis Havne den omtaler, kun 42 i det første (p. 518), 64 i det andet (p. 523) og 66 i det tredie (l. c.), hvilket jeg ikke anderledes, men som jeg ogsaa haaber fyldestgiørende, veed at forklare end, at Jordebogen ikke har opregnet andre end de kongelige Havne eller at ogsaa endeel af disse Havne fra Indretningens første Oprindelse og indtil 1231, ved at komme i Geistlighedens eller Herremændenes Hænder, vare blevne priviligerede eller fra Krigstienesten fritagne. I alle Tilfælde ville vi dermed lade den Fugl uden videre Undersøgelse flyve, indtil det maatte lykkes en heldigere Haand at fange den paa Taget og mere konstmæssig at anatomere os samme.

Det, vi derimod her fortrinligviis ville gjøre opmærksom paa, er den Omstændighed, at ethvert Herred med Hensyn til ovennævnte Tithing eller daværende Hovedsogne atter igjen var inddeelt i 4 Fjerdinger (altsaa 3 Tithing eller 30 Havne paa hver)[1], og i disse Fjerdinger var igjen en af Herredets Kirker anseet for Hovedkirken og kaldtes derfor, med Hensyn til at den var et Slags Conventkirke og altsaa fælleds for alle Herredets Fjerdinger, par excellence Fjerdingskirken[2]) (eller hvad

---

1) Naar derimod S. R. D. 7, p. 519. 523 har et saa aldeles ubestemt Antal Havne i hver af de Fjerdinger, den omtaler, nemlig fra 8 til 30, da grunder det sig, som sagt derpaa, at i nogle besad Kongen flere og i andre færre Havne; men dette udelukker ingenlunde Muligheden i, at jo Havnenes Antal i alle Fjerdinger oprindeligviis kunde have været lige mange; thi det hedder jo udtrykkelig i Jydske L. 3, 7 og især 3, 20, at ikke blot Kongerne, men ogsaa Bisperne, ja! ifølge §. 8 cfr. 11 endogsaa Hertuger, Grever o. s. v. kunde være i Besiddelse af Landets Havne.

2) I det mindste skjønnes ikke rettere saavel af Chr. 3. Reces af 1558, §. 11, som af D. Mag. 6, p 60, end at der blot var 1 Kirke i hvert Herred, der kaldtes Fjerdingskirken, uagtet der vare 4 Fjerdinger i samme; ogsaa kan det der anvendte Udtryk: Landkiste, meget vel indskrænkes til Herredskisten eller Herredsarchivet, da man i hine Dage

vi nu, maaskee tydeligere, vilde kalde Herreds- eller Provste-Kirken) og her var det saaledes ogsaa, at Landkisten eller Herredsarchivet i gamle Dage blev opbevaret (cfr. K. Rosenv. Domme, p. 6. 31. 181.). Men da nu det hele her omhandlede Herred bar Navn af Skoubye, saa maae formodentlig ogsaa den Kirkebye i Herredet, der bærer samme Navn, være den ældste eller i det mindste til den Tid have været den anseeligste i hele Herredet, hvoraf altsaa atter fulgte, at ogsaa Herredets Hovedalter og Offersted, Tingkreds og Begravelsesplads i de hedenske Tider der maae have været anlagt[1]), hvilke siden ved Kristendommens Indforsel forvandledes til Kirke, Kirkegaard, Kirkegaardsmuur og Sognestævne efter den almindelige Skik hos Kristendommens Indforere at forvandle de hedenske Templer til kristne Kirker og at indvie de til den hedenske Kultus helligede Steder til kristelig Brug (cfr. Pont. Ann. 1, p. 28. 77. 89. 405. ꝛc.) Og saaledes er altsaa Skoubye ved Kristendommens Indforsel efter al Formodning ogsaa bleven den forste Kirkebye i det efter samme opkaldte Herred og ikke blot som den forste eller den ved Ælde ærværdigste Kirke, men ogsaa som den, ved hvilken Herredstinget forhen havde været holdet, formodentlig ogsaa blevet Herredets Hovedkirke og altsaa dets i det foregaaende omtalte Fjerdingskirke ɔ: den Kirke eller det Provstie[2]), hvorunder alle 4 Herredets Fjerdinger for-

ogsaa kaldte Herredet en provincia eller et Landskab, see f. Ex. Jahn p. 25—26.

[1]) Selv til den hellige Offerlund finder man Spor i den forhenværende Skov eller Lund paa de endnu saakaldte Lundagre norden, ligesom til den hellige Kilde i Eskildstrup (qvasi Æs-kelda-torp) vesten for Byen.

[2]) Eller hvad Navn dette geistlige Tetrarchat den Tid havde; thi Navnet Provstie skal forst være opkommet i det 12te Aarh.

terede eller henhørte[1]). Maaskee kunde det paa denne Kirkens høie Ælde ogsaa grunde sig, at den (ifølge Kirkeklokkens og Reliqvieskrinets Inscription) blev indviet til S. Morten, som netop var den Helgen, hvis Skaal de første Kristne bleve befalede at drikke istedetfor Thors (maaskee med Hensyn til bemældte Afguds aarlige Vintersøvn, saasom S. Mortens Fest netop indfaldt paa den Tid, naar Bjørnen gaaer i Vinterleie), og at den derhos havde en Væder eller Buk til Kirkevaar, istedetfor de andre Kirkers Vaar i Almindelighed er et Lam; samt endelig den Omstændighed, at den ifølge Sagnet havde faaet sin Kirkekalk fra de Underjordiske i Hjorte — (ɔ: Jorde eller Hertha) — bjerget i Haarslef Sogn og det derhos saa langt tilbage i Tiden, at der den Tid endnu vare hemmelige Hedninger og Trogłodyter her i Landet.

Det er forresten vel værdt at lægge Mærke til, at de fleste Kirker i Herredets sydlige Halvdeel, saasom Haarslef, Veflinge og Vigerslef, ingenlunde ere anlagte midt i Sognet, men tvertimod i den nordlige Ende, ligesom Ore, Skoubye og Sandager derimod i den sydlige Ende af samme, hvoraf vi saaledes maaskee endogsaa tør slutte os til Graden og Omfanget af Egnens daværende Beboelse; thi da der neppe kan være Spørgsmaal om, at Kirkerne jo i Almindelighed for Beqvemmelighedens Skyld anlagdes i Midten af den kirkesøgende Menighed, saa tør man vistnok deraf drage den Slutning, at de Dele af disse Sogne, som ere længst bortfjærnede fra Kirken, paa den Tid, — som aldeles tildækkede med Skov eller Vand, — hverken have været opdyrkede eller bebyggede. Imidlertid turde

1) Hverhes Kirken altsaa den Tid, som naturligt, var en uafhængig Hovedkirke og ikke før langt længere ned i Tiden (nemlig mellem 1465 og 1496) med Bogense er blevet annecteret.

en Deel af denne Uregelmæssighed ved Kirkernes Anlæg vel ogsaa hidrore fra den besynderlige Maade, hvorpaa man i Almindelighed søgte at bestemme Byggepladsen for disse nyeanlagte Kirker, idet det fast om de fleste af Herredets Kirker fortælles, at man blot brugte at jage et Par sammenkoblede Stude ud i Marken og derpaa at bygge Kirken paa den Plads, hvor disse bleve staaende; en Methode, der formodentlig havde sin Grund i Davids Fremfærd med Pagtens Ark eller Bundets Lade og som maaskee egentlig hidrørte fra de omreisende Bygningsfolk, der lode Studene, som transporterede deres Haandværkslade og øvrige Værktøi, netop paa denne Maade udvise den for Bygningen efter deres Formening heldigste Plads; ligesom de ogsaa havde den Maneer, for derved at forøge deres Bygningers Fasthed, ikke blot at lædske eller at blande Kalken med Blod, men ogsaa at nedsætte et levende Dyr i Kirkens Grundvold, hvilket saaledes, — fordi dets Hensigt var at begrunde Bygningens Varighed, — ogsaa siden blev anseet for et Slags aandelig Kirkeværge og derfor kaldtes Kirkens Vaar ɔ: dens Varetager eller Bevarer (cfr. Thieles D. F. S. 1, p. 147. 2, p. 295)[1]. Sagnet tilholder desuden ogsaa, at disse Kirkers Structur skulde være aldeles symbolisk, idet deres takkede Gavle skulde symbolisere Jacobs Himmelstige og de 7 planetariske Himmeltrin eller Verdenssjælens gradvise Progressioner ved dens aarlige Op- og Nedstigninger; af Kirken selv, som udgjorde en aflang Fiirkant fra Vesten til Østen, skulde derimod den første Afdeling eller Indgangen, som var i Vesten, før Vaabenhusene bygtes[2], og over hvilken Klokketaarnet an-

---

1) Hvorfor man ogsaa som oftest dertil brugte et Lam, som Fromhedens og Uskyldighedens Symbol, fordi den kristelige Kirke paa uskyldigt Blod var grundfæstet.

2) Thi at disse ere meget yngre end Kirkerne seer man af N.

bragtes, symbolisere Fødselen, Skibet derimod Livet og Choret endelig Graven; formodentlig ikke blot fordi Choret var Kirkens laveste Deel, hvori Helgenenes Been bleve opbevarede, hvorved saaledes Alteret, hvori de vare nedlagte, saa at sige blev en Efterligning af de gamle Martyrers Grave, hvorved de første Kristne holdt deres Gudstjeneste, men ogsaa fordi der, som i Kirkebygningens Fuldendelses- og Afslutnings-Punkt, Bygmesterens Idee først var fuldkommen realiseret og hans Ord (ὁ λόγος) eller Befaling, der i Bygningen saa at sige var sandseliggjort og forstenet, altsaa ogsaa der paa en vis Maade kunde siges at være gjemt eller begravet; hvorfor han ogsaa, naar han forlod det fuldendte Arbeide, paatrykkede denne Grav sit Segl eller sit Stempel, idet han i Almindelighed uden paa Kirkens Chor anbragte visse, os nu uforklarlige, men under Navn af Vartegn bekjendte, Symboler f. Ex. her i Herredet paa Hjørnerne af Eilby Kirkechor 3 udhugne Ansigter, paa Veflinge Kirke 2 liggende Kors og i Guldberg Kirkegaards Muur et uformeligt Kæmpehoved[1]). Hvorimod Bisperne ved Kirkens Indvielse nedlagde Helgenreliqvier under den Steen i Alterbordet, hvorpaa Consecrationen i Fremtiden skulde skee (efr. D. H. 10, p. 188. Pont. Ann. 1, p. 424. 533. N. Saml.

Saml. 3, p. 116, hvad enten de saa først ere opkomne 1266, da det blev forbudet at gaae med Vaaben ind i Kirken (D. H. 10, p. 564), eller i nogen senere Anledning. Forresten er det mærkeligt nok, at ligesom nogle Klokketaarne ere anbragte i Østen og nogle i Vesten, saaledes ere nogle Vaabenhuse anbragte i Nord og andre i Syd, uden at man endnu hidtil har vidst at angive nogen tilstrækkelig Grund hverken til dette eller hiint. Det samme er ligeledes Tilfældet med de takkede Gavle paa Kirketaarnet, af hvilke nogle vende i Øst og Vest og andre i Nord.

[1]) Paa andre Steder falde de derimod mere i det bizarre f. Ex. paa Gamtofte Kirke, see min Berghist. p. 123—124.

3, 2. p. 116. Atl. 5, p. 20. 974); og valgtes dertil stedse Reliqvier af den Helgen, til hvem Kirken blev indviet (f. Ex. her i Herredet S. Mortens for Skoubye-, S. Ursula med sine 11000 Jomfruer for Eilbye-, de hellige 3 Konger for Meilbye-, S. Nicolai for Særslef- og S. Peder og Paulus for Sonderſoe-Kirke), og som altsaa i Grunden var denne Kirkes ældste Kirkepatron, for hvem Bonderne derfor ogsaa, naar de traadte ind paa Kirkegaarden, toge deres Hat af, nævnte ham ved Navn og bod ham en god Morgen (Pont. Ann. 1, p. 90.). Forresten fortælles der ogsaa (f. Ex. i Veflinge Sogn) om den Iver, hvormed enhver af Sognebeboerne søgte at tage Deel i en saa fortjenstlig Handling, som en Kirkebygning den Tid maatte ansees for at være, saa at endogsaa de Fattigste i Sognet ved denne Leilighed tilbode deres Haandlangertjeneste for Intet og til den Ende tiggede de 2 Dage for at kunne have Proviant til den 3die Dags Kirkearbeide. Ligeledes erfarer man ogsaa af Sagnet, at Kirkebygningen paa flere Steder af hemmelige Hedninger blev forsinket, ja! tildeels endogsaa hindret, idet disse om Natten forstyrrede hvad de Kristne om Dagen havde opbygget; derimod fremmedes disse Kirkers Bygning igjen paa flere Steder (f. E. i Særslef og Haarslef) ved det dem af Bisperne tilstaaede Aflad, der forundte enhver, der besøgte en slig under Bygning værende Kirke med sine Gaver, i kortere eller længere Tid Tilgivelse for de Synder, han enten havde begaaet eller i Fremtiden vilde begaae; altsaa i Grunden en saare ukristelig Maade at opbygge kristelige Kirker paa. Imidlertid havde disse gjensidige Bestræbelser og denne rastløse Iver til Følge, at Kirkernes Mængde her i Landet fra Aar til Aar tiltog og det endogsaa i den Grad, at man allerede 1073 talte ikke mindre end 100 Kirker her i Fyen (D. H. 4, p. 499); ja! en halv Snees Aar senere skulde dette Antal endogsaa være

steget til 300 (Pont. Ann. 1, p. 87[1]); hvorhos man dog ingenlunde maae troe, at alle disse vare Steenkirker tilhobe; thi de fleste vare vistnok fra Begyndelsen af blot opforte af Tømmer og det var i Almindelighed og paa enkelte Undtagelser nær først i det 12te og 13de Aarhundrede at Kjøbstædkirkerne og i det 13de og 14de at Landsbyekirkerne fra Træ- til Steenkirker bleve forvandlede; en Regel, hvorfra jeg dog troer, at Herredskirken eller den ældste Kirke i ethvert Herred, som Herredets Hovedkirke, bør undtages. Pontoppidan ansætter vel (Ann. 1, p. 241—243) de fleste Steenkirkers Alder paa Landet til det 12te Aarh. (og anfører p. 90 og 242 et Par, hvorpaa der ere Runeinscriptioner anbragte) og saa meget er under alle Tilfælde vist, at det især var Vendernes Mordbrænderier (der maaskee endogsaa gjorde sig et Slags Religionspligt af at ødelægge disse Kirker), der især foranledigede deres Forvandling fra Træ- til Steenkirker; men en slig Forvandling kunde naturligviis blot skee successive og vi have saaledes Exempel paa en Landsbyekirke her i Landet, der først 1307 fra en Træ- til en Steenkirke blev forvandlet (Odense, 1, 2. p. 10.). Forresten er det ved disse Steenkirkers Opbygning at beklage, at man dertil for de glatte Siders Skyld især valgte slige Stene, som tilforn havde siddet i de hedenske Offeraltre og Gravkamre, hvorved disse saaledes Tid efter anden ødelagdes, hvilket derhos ogsaa var Tilfældet med en stor Deel Runestene (see f. Ex. Atl. 4, p. 473. 5, p. 52. 55, 281, 286, 316, 446, 556, 746, 6, p. 322, 374, 380, 393, 465, 473. 724 ꝛc.), hvoraf maaskee mange endnu, uden at vi vide det, med

---

1) Hvor dog ved Knud den store naturligviis Knud den hellige maae forstaaes. Hvad forresten den Tid ved Kirker forstodes see min Odense. 1, 1, 79, hvorved dette store Antal først bliver rimeligt og forklarligt.

Skriften indad i vore Kirker sidde indmurede, og jeg har selv seet ved Skeel i Jylland, hvorledes man ved et Kirkevindues Udvidelse i Romsøe neden i samme fandt en flad Steen, 3 Al. lang, 1 Al. bred og 1/4 Al. tyk, med en Rad Runer paa Kanten, der tydeligt viste, at man havde kløvet eller gjennemsauget en Runesteen i flere flade Stykker eller Skiver, hvoraf formodentlig ikke blot dette, men ogsaa de øvrige Vinduer i Kirken hver havde sit til Underkarm eller nederste Steenindfatning; paa den udtagne Skive vare Bogstaverne deels mutilerede og deels udfyldte med en stærk bindende Kalk, men udgjorde derhos 3 ved Punkter adskilte Ord, som dog i deres daværende Forfatning aldeles ingen Mening kunde afgive, idet der syntes at staae: **ithirb, lrbkiaath, sabhthn,** hvilket vi den Tid, vistnok uden tilstrækkelig Grund, forklarede ved: Stamgodset (**ætt-erfd**) Lerbek i Aath- (eller, da det sidste Bogstav var utydeligt, i Aal-) Sogn (**safnadr**).

Ligesom saaledes Skoubye uden Tvivl ifølge det foregaaende var Herredets ældste Kirke, saaledes var formodentlig ogsaa Harritzlefgaard, hvad i det mindste dens Navn (der i gamle Dage ogsaa skreves Heredslefgaard, see f. Ex. 1327) synes at udvise, den i Herredet ansatte Herredshøfdings Bolig, der først siden, — da disse Krigerlæn bleve arvelige, — fik Endelsesstavelsen **leif** eller **leifgard** ɔ: Arvegaard, som saaledes med Tiden letteligt kunde forvandles til Harisleifd, da dens Besiddere fik Prædikat af Herre (**hari** og **harri**), og den saaledes selv blev en arvelig Herregaard, hvorimod den formodentlig oprindeligviis blot kaldtes **Her-redr-gard** eller Herredsgaarden, medmindre det skulde synes rigtigere at ansee den som Bolig for en af hine Dages fyenske Sysselmænd eller Herser (ɔ: Landværnsmænd eller Markgrever cfr. min Udsigt. 3, 1. p. 37—38), eftersom Fyen i ældre Tider vel i det

hele taget bestyredes af en Jarl eller Statholder, men under samme igjen af 2 Sysselmænd eller Herser; idet det var inddeelt i 2 Amter, Sysler eller Hersedømmer (D. H. 9. p. 735. Jahns Krigsh. p. 28 og min Odense, 1, 1, 153), mellem hvilke formodentlig Odense store Aae gjorde Skjæl; og hvoraf den ene, efter Navnet at slutte, sandsynligviis havde sin Boepæl paa Herreds-lefgaard ved Bogense og den anden paa det i den gamle Historie, især ved sine Kjøbstædprivilegier (D. H. 10, p. 361. 646. 1000. 11, p. 34. 12, p. 14. 151. 13, p. 279. 814, 824) nokfom bekjendte Herreds-sted ved Nyborg (hvis undertidige Skrivemaade af **Hær-rig-stæth** endogsaa af den Omstændighed lod sig forklare, at de store Læn ogsaa heel ofte kaldtes **rikir**); og ligesom Herreds-lefgaard senere fik Endelsesstavelsen leif, fordi den blev til en Odelsgaard eller arvelig Herregaard, saaledes fik maaskee Herreds-sted Endelsesstavelsen Stad, fordi den senere blev til en Kjøbstad. I alle Tilfælde maae uden Tvivl et af de forommældte Kaar have været Harritzlefgaards Lod i ældre Dage; thi saavel dens Navn, som dens Beliggenhed ved Enden af endeel Enge, der i gamle Dage udgjorde en Fjord, samt de mange Fortællinger om, at den i ældre Tider havde været en Næsskonges Bolig eller en Sørøverborg, lade sig unægtelig paa denne Maade sandsynligst forklare. At den altsaa ogsaa allerede da var befæstet, — det vil sige, efter hine Tiders Viis befæstet, — betvivles ligesaalidet, saasom den laae ved et Indløb fra Havet og man veed, at allerede i det 11te Aarh. alle Danmarks Kyster og Strandbugter vare udsatte for Søerøvere, saa at Folket, der ikke beskyttedes af slige Befæstninger, maatte flygte til Skovene og der gjøre Oprydninger for at kunne leve; imidlertid var Befæstningen i hine Dage kun saare ringe og, ligesom Bygningerne selv endnu 1043 kun bestode af Træ, saa

bestod den hele Befæstning uden Tvivl blot af en Indhegning (Umzäunung) eller et saakaldet Gjærde[1]) eller Bolværk (om slige Befæstningers Almindelighed til den Tid i det Schlesvigske see D. H. 5, p. 207), hvoraf de derfor ogsaa kaldtes Gaarde (ɔ: indgjærdede eller indhegnede Steder), da derimod de uindhegnede blot kaldtes Bo og, hvis de laae samlede, By (som Plural. af Bo) eller i mere indskrænket Begreb Torp (maaskee af **thyrpiz** ɔ: at flokkes)[2]). Endelig tilføier Sagnet endnu, at den Tid Harritzlefgaard var i sin høieste Flor bestod Bogense, som den Tid laae paa en Øe i Indløbet til Gaarden, kun af nogle ringe Fiskerhytter, hvis Beboere tilhørte Gaarden og fandt Beskyttelse under deres Fiskerie ved de fra Gaarden udrustede og med dens Besætning bemandede Krigsbaade; hvilket altsaa i alle Tilfælde maatte have været i saare gamle Tider, da saavel Harritzlefgaard, som Bogense ifølge et Doc. af 1327, der i det følgende vil blive anført, ikke alene for 1220 vare til (den sidste endogsaa som en betydelig Bye), men den første endog, som sagt, efter al Formodning havde været til lige fra Herredsinddelingens første Oprindelse og altsaa fra Slutningen af det 10de eller Begyndelsen af det 11te Aarhundrede.

---

1) Dog neppe af vore nu brugelige Gjærder, men det saakaldte Hagelværk, som bestod af et Slags Krydspallisader, hvis øverste Kløft var udfyldt med Torn eller Hessel, saaledes som man endnu i Sverrig skal bruge til Hauge- og Toftehegn. cfr. Odense. 1, 1, 137.

2) Og saaledes vare disse Oldtidens Garder, der for det meste laae ved Strandvige eller seilbare Aaer, ikke blot selv ved deres Befæstning beskyttede, men tjente ogsaa derved til en Beskyttelse for den bagved samme beliggende Egn; og deres Navne have derfor ogsaa i Almindelighed den sidstnævnte Bemærkelse, idet f. Ex. Margard ingenlunde kan oversættes ved det befæstede Hav, men ved Havets Bevogter eller Beskytter; Øregard ingenlunde ved den befæstede Strandbred, men ved Strandbreddens Bevogter og Beskytter o. s. fr.

Ligesom saaledes Landet var inddeelt i 12 Herreder og disse igjen i 2 Sysler; saaledes var der igjen i de ældste Tider en Jarl eller Statholder over det Hele. Og af disse fyenske Jarler var uden Tvivl Palnatokke den berømteste. Denne ivrige Hedning og Kristendomsforfølger skal være død i Tidsrummet mellem 999 og 1010; om han foruden sine Besiddelser ved Odense og i Vendsherred ogsaa havde Eiendomme i Skoubyherred skal jeg ikke kunne sige med Vished, men at han endnu i forrige Aarhundrede gik igjen i Ore Sogn her i Herredet, det maatte en stakkels Huusmand fra Orbek til sin Skræk og Skade erfare; thi da han engang ved Nattetide gik hjem, hørte han Palle-Jæger kalde paa sine Hunde og disse igjen at give Hals og da han nu vidste, hvad dette betydede, nemlig at de havde Sigte paa noget, som de vilde sønderrive, og at dette Noget maaskee endogsaa kunde være ham selv, saa stak han sin Kjæp i Jorden, kastede sin Kofte derover og flygtede derpaa hjem det bedste han kunde; men han naaede knap at faae Døren lukt, før de allerede vare i Hælene paa ham, og om Morgenen fandt han sin Kofte aldeles sønderrevet og adsplittet (cfr. forresten om Palnatokkes Spøgerie i Fyen Thieles N. F. S. 2, p. 113. 121.). Dog. — dette var ingenlunde den eneste Maade, hvorpaa Palnatokke gik igjen efter sin Død; men man kan endogsaa med Grund paastaae, at han endnu et Par hundrede Aar efter samme paa en langt væsentligere Maade gik igjen i den danske Historie, da det upaatvivlelig var ham og hans Jomsvikinger, der lærte de hedenske Vender Søemandskab og Friebytterie og det i den Grad, at deres Plyndringer paa Danmark, som allerede begyndte i det 11te Aarh. under Knud den store, i det 12te Aarh. toge en saa rædsom Overhaand, at de, som Palle-Jægers vildeste Jagt, endogsaa bragte Danmark paa Randen af Fordærvelsens Afgrund.

Kristendommens Indførsel havde nemlig, ihvor forfalsket og fordærvet den endogsaa var, da den blev forplantet til Danmark, blandt alle sine øvrige velgjørende Følger (hvoriblandt den Engelske Kulturs Forplantning vel ikke var den mindste. Allen p. 19) ogsaa den, at Søerøveriet og det vilde Vikingeliv ophørte; men dermed ophørte desværre! ogsaa Krigsøvelsen og Stridbarheden (cfr. Odense 1, 1, 78) og saaledes vaagnede den slumrende Nemesis omsider og det Land, hvis Sønner i en Række af 7 Aarhundreder havde hærget alle andre Lande, blev nu selv et Bytte for sine røverske Naboer; blandt hvilke Venderne vel vare de stadigste, men ingenlunde de eneste; thi allerede

1042, da Kong Hardeknud døde og England gik tabt, tilegnede den Norske Kong Magnus den Gode sig Danmark, som blot Knud den stores Søstersøn Svend Estrithsen gjorde ham stridigt, og disses 5 Aars Krige kunne for saavidt siges ogsaa her til Egnen at henhøre, som man ifølge et gammelt Sagn antager, at Svend Tveskjægs Datter eller Knud den stores Søster Estrith og hendes Søn med Ulf Jarl bemældte Svend Estrithsen her i Herredet skulde have havt deres Domainer eller i det mindste for en Tidlang deres Tilhold og at Svenstrup skulde have Navn af ham selv, Estrithebol (nu Esterbol) af hans Moder, Ullerup af hans Fader, Slagstrup af et der med Kong Magnus holdet Slag og Særslef af den ved samme indlagte Seier; men det eneste visse man derom kan sige er, at Kong Magnus virkelig holdt flere Træfninger i Fyen med Svend Estrithsen (cfr. Odense 1, 1, 54), men om her eller andensteds lader sig naturligviis ikke mere bestemme. Dog fødte denne Prætendentkrig endnu en større Ulykke af sig for Danmark; thi da Kong Magnus

1047 var død, gjorde hans Farbroder Harald Haarderaade Fordring paa Danmark og plyndrede uafladelig i 17 Aar (indtil

1064) dets Kyster; hvorhos jeg ved et af disse hans Søerovertog, som henføres til 1048, ingenlunde tør undlade at bemærke, at da han paa samme førte den med Svend Estrithsen beslægtede Thorkild Geysas eller Bjørnsens Døttre i Bolt og Jern til sine Skibe, bleve de førte did gjennem en Skov, som hed Hornskoven (D. H. 4, p. 180); thi en Skov af dette Navn ligger netop tæt ved Bogense i Sydøst (see min Bogenses Hist. 1517 ꝛc.) og, uagtet Thorkild Geysa ellers siges at have boet i Jylland (D. H. 4, p. 84), tilføies det dog ogsaa, at han, formodentlig som Jarl, var i Besiddelse af ⅓ Deel af Danmark (p. 155) og han kunde saaledes maaskee ogsaa paa denne Egn have havt Besiddelser, ligesom hans Frænde Svend Estrithsen (see 1042), ja! maaskee endogsaa med Høfdingsgaarden Harritzlefgaard der i Sognet have været forlænet. Ligeledes kan det ogsaa om disse Harald Haarderaades Tog i Almindelighed bemærkes, at han paa samme tildeels betjente sig af et Slags Skibe, som kaldtes Busser (D. H. 4, p. 282. cfr. 350. 414. 5, p. 158), og saaledes turde det maaskee ikke være usandsynligt, at den Rædsel, disse hans Bussemænd i saa lang en Tid indjøge Landet, kunde have givet Anledning til, at man endnu kyser Børn med Bussemændene, dem man forestiller sig som de grueligste og rædsomste Uhyrer. Men regner man nu til disse Kong Haralds 17aarige Plyndringer endvidere Vendernes fast uafbrudte Søeroverier, saa vil det vist ikke være at undre sig over, om det, som Adam af Bremen

1073 siger om Jylland, ogsaa paa Fyen, der paa en vis Maade henhørte til samme, maatte kunne finde Anvendelse, nemlig at det var fuldt af Skove og øde Heder og ikkun dyrket i de Egne, der laae op til Floderne, da Kysten var ubeboet af Frygt for Søerøvere, og kun, hvor Havet skjød ind, vare Byer anlagte; hvorimod Sjælland var berømt af sine tappre Mænd og disses store ved Søerøverie indsamlede Rig-

domme, da de hverken sparede Udlændinge eller deres egne Landsmænd. I de andre Landskaber maatte derimod Indvaanerne, som sagt, fra Kysterne flygte ind i Landets Indre og der gjøre Oprydninger i de uendelige Skove for saaledes ved Agerbrug at kunne ernære sig (cfr. Odense 1, 1, 55) og saavel af denne Boesættelse i Landets, forhen fast ubeboede, Indre, som af den Omstændighed, at Fjorderne og Aaerne, der i gamle Dage havde tjent dem som Veie, nu formedelst Søeroverne vare farlige at befare, bleve nu ogsaa Landeveies Anlæg i Landets Indre nødvendige[1]), hvoraf vi allerede 1086 finde tydelige Spor; thi til alle Landets udvortes Ulykker kom nu omsider ogsaa indvortes Opror, idet Undersaatterne selv

1086 ihjelsloge deres Konge Knud den hellige i Odense; et Mord, i Anledning af hvilket ogsaa S. Knudsstenen i Vissenberg Sogn omtales (see derom Odense 1, 1, 89. 1, 2, 197), og bliver denne Efterretning os især mærkværdig med Hensyn til Bestemmelsen af Landeveienes daværende Direction, saasom disse Landeveie ikke blot for Communicationens, men ogsaa for Culturudbredelsens Skyld ere os af Vigtighed at kjende, da man vel i Almindelighed tor antage, at denne sidste først langs med samme til Landets Indre blev forplantet; og tor man uden Tvivl paa Grund af forommældte S. Knuds Steen antage, at der allerede da gik 2, om ikke 3, Landeveie her igjennem Herredet; thi ligesaa sikkert, som Landeveien fra Middelfart til Odense gik om ad Borring og Brenderup (cfr. Odense 1, 2, 133) og derfra i de ældste Dage om ad Veflinge og Vigerslef og i de senere om ad Rugaard og Langensoe (N. T. Skr. f. Oldk. 3, 235. 241); ligesaa vist er det ogsaa, at der var et sydligere Færgested end Middelfart, nemlig Fonsfore, og at Middelfart

---

[1]) Landeveie vare vistnok langt ældre i Danmark (see f. Ex. D. H. 1, p. 444 ꝛc.), men ikke i skovbeverne og hidtil ubebyggede Egne.

netop havde sit Navn af det, at den laae midt imellem Strib og Fonsfore. Er nu Kongen af Frygt for de fra N. Jylland fremstrømmende Oprørere søgt over paa sidstnævnte Sted, da fulgte det ogsaa af sig selv, at den nærmeste Vei til Odense maatte føre ham til Vissenberg eller i det mindste til Gripsvad og Stenen laae netop mellem begge disse Steder, nemlig paa Assenbølle Mark. Og hvad endelig Miraklet selv er angaaende, at nemlig Stenen ved Kongens Hvile paa samme skulde have antaget Form af et Sæde, da er ogsaa dette ikke vanskeligt at forklare og det saavel ab ante, som a post; thi enten kan den Steen, Kongen valgte sig til Sæde, allerede forud have havt en dertil beqvem og indbydende Form, hvortil man vel neppe vilde have lagt Mærke, dersom Kongen ikke havde betjent sig af samme; eller ogsaa tjenstvillige Munke kunde siden have forøget dens Beqvemmeligheder; men selv i dette sidste Tilfælde kunde de dog med god Grund paastaae, at den fik denne Dannelse af det, at Kongen satte sig derpaa; thi havde han ikke siddet paa samme, var det vist heller aldrig faldet dem ind at give den Skikkelse af et Sæde.

1095 blev dernæst den forommældte Kong Knud den hellige, — efter at Landet i 7 Aar havde været hjemsøgt af Hunger og Pest, — høitidelig skrinlagt, som Martyr og Helgen, og

1100 i denne Anledning endogsaa formelig canoniseret og saaledes fik nu ikke blot Fyen sin egen provincielle Skytshelgen; men der blev endogsaa til hans Ære oprettet et Gilde, hvis (af Kong Erik Eiegod confirmerede) Gildesskraae ikke blot lærer os, at allerede da Bieavlen eller Vox- og Honning-Productionen her i Landet florerede (cfr. Odense 1, 1, 136), men som ogsaa indeholder et mærkværdigt Udtryk med Hensyn til Landets daværende Usikkerhed (som jeg anseer saameget mere passende her at anføre, som Skoubyherred var det af alle Landets Herreder, der i det

mindste i gamle Dage var meest udmærket ved sine Skove, ligesom Vissenberg det af Landets Sogne, der fra umindelige Tider var meest berygtet for sine Røvere). Der omtales nemlig i samme saavel Søerøvere, som Skovrøvere og de, der sloge sig i Ledtog med samme (Odense 1, 1, 136). De første vare vistnok tildeels Vender, men maaskee ogsaa tildeels, ligesom de sidstnævnte, Landets egne Sønner, der for en eller anden Forbrydelses Skyld vare blevne gjorte fredløse og som man derfor (som det allerede i Knud den stores Vitherlagsret hedder, D. H. 3, p. 713—714, og som nu atter i S. Knuds Gildesskraae gjentages. Nyerup, p. 133) jog ud paa Stranden eller paa Skoven og lod dem der ernære sig selv paa lovløse Menneskers Viis med Røven og Plyndren (hvorfor ogsaa **Skógr** og **Skóggángr** i det gamle Sprog betyder Fredløshed eller Forviisning og **Skógarmadr** en landflygtig, forviist eller fredløs Mand **efr.** D. H. 5, p. 386. 392)[1]). Ved en slig Fremgangsmaade maatte naturligviis tilsidst ikke blot Havet, men ogsaa Skovene komme til at vrimle af Røvere, saa at det ikke er at undre over, at der allerede i Kong Nielses Tid kunde klages over Røvere og Stiemænd, der foruroligede Landets Indre (Allen p. 110. D. H. 5, p. 207. 212. 322); thi vel antager man i Almindelighed saa løst hen (det vil sige uden videre Beviis), at alle de mangfoldige Sagn om Røverbander, man her i Landet har at fremvise, skulde hidrøre fra den svenske Krig 1658—1659 og den under samme herskende Lovløshed; men (for blot at henholde mig til de 3 fyenske Røverhistorier,

---

[1]) Og have vi saaledes heri, om end ikke Prototypen (thi den maae vistnok søges i den hedenske Tidsalder), saa dog i det mindste Deuterotypen til vore Almuesagns Havuhyrer og Bussemænd i hine, ligesom til deres Skovtrolde og Skovuhyrer i disse.

Justitsraad Thiele anfører, da er) den ene af disse, som angaaer Einsiedelsborg og Fyenshoved, allerede besungen i en Kæmpevise og angaaer det 13de Aarh. eller Peder Hofeols Levetid; den fra Vissenberg Sogn er fra den catholske Tid eller fra Klosterperioden og den fra Ulkendrup er i det mindste ældre end 1506, da Ulkendrupmarkerne først bleve henlagte under Dallund. En 4de og 5te fra Særslef og Stigsted (see min hist. Topogr.) er fra den Tid, da der ligesom 1131 (Allen p. 111) sprang Kilder frem, hvor uskyldigt Blod blev udgydet, og da man tiltroede disse Kilder vidunderlige Lægedomskræfter, ja! den sidste er endogsaa besungen i en Kæmpevise; ligesom endelig en 6te fra Borring allerede 1623 var en gammel Historie (Gl. Saml. 1, 1, 83.) Da nu saaledes disse Røverbander, der formodentlig blot behøvede at udvide vore gamle hedenske, den Tid endnu ikke ødelagte, Jættestuer for i dem at kunne indrette sig deres efter Sagnets Beskrivelse af flere Kamre bestaaende Røverhuler, ifølge det foregaaende ligesaavel kunne henhøre til det 12te eller 13de[1]), som til et af de senere catholske Aarhundreder,

---

[1]) Ja! der ere endogsaa Aarsager, der tale for denne tidligere Ansættelse; thi de 2 Anledninger, vi til disse Skovrøveres Oprindelse have angivet, falde, som sagt, i det 11te og 12te Aarh. Anledningen til det indre Lands Opdyrkning falder ligeledes efter Adam af Bremen (see 1073) og D. H. 4, p. 134 i det 11te og efter Saxo p. 268 og D. H. 6, p. 163 i det 12te Aarh. og disse Agerdyrkningens Fremskridt havde ikke blot til Følge, at de gamle Jættestuer lidt efter lidt lagdes øde og de tykke Skove opryddedes, men ogsaa, at de vintergrønne Skove (hvori disse Røvere blot saavel ved Sommer som ved Vinter kunde finde sikkre Skjulesteder.) Tid efter anden saavel ved Oprydninger som ved Skovbrande forsvandt, ligesom Climatets deels ved Skovoprydning og deels ved Agerdyrkning fremavlede større Mildhed ogsaa gjorde, at de lidt efter lidt maatte give Plads for vore nuværende eller med andre Ord: om Vinteren bladløse Skove.

saa vil jeg vel her med Hensyn til Røverbanden i Vissenberg og i Ulkendrup blot henvise til Thieles D. F. S. 1, p. 365 og 368[1]), men derimod for Fuldstændighedens Skyld tilføie den Særslefske, som hidtil, saavidt jeg veed, endnu, paa Almeennyt. Saml. B. 34, p. 23 nær, ikke i trykte Skrifter er omtalt; ligesom den heller ikke omhandler nogen egentlig Røverbande, men blot en Voldsgjerning af et Par af Bandens enkelte Medlemmer, der imidlertid, — mærkeligt nok, — ogsaa her synes, — ligesom med Kæmpevisernes Røverbande var Tilfældet, — at have huset i Nordenskoven. Den saakaldte Moekilde i Særslef Sogn ligger nemlig omtrent midt imellem Galgehoi og Særslef Kirke og omtrent 700 Skridt i Nordvest for sammes Kirkegaard i Husmand Knud Jorgensens Løkke, hvis Huus hører til Præstegaarden. Kilden er i Nærheden af en Mose, kaldet Mademose, og noget afsides fra Landeveien nede bag Galgehoi, uden om hvilken Landeveien danner en Bugt, hvorfor der ogsaa gaaer en nærmere Gangstie tværs over fra det Sted, hvor Bugten paa Landeveien begynder, til det Sted, hvor den ender, og denne Gangstie fører ned forbi den afsides liggende Kilde. Her var det, at en Jomfrue, der ved Løverdagsqvælde gik til Særslef Kirke, blev myrdet af tvende Røvere, som havde opsnappet hende paa Landeveien og ført hende til dette afsides liggende Sted, som den Tid var bevoxet med Skov[1]),

---

1) Dog kan jeg med Hensyn til den førstnævnte ikke undlade at bemærke, at da man allerede fra gammel Tid, paa Grund af Beliggenheden, var vant til at kalde Fyen Danmarks Hjerte, har dette igjen foranlediget en af vor Tids Døgnskribenter til, — formodentlig med Hensyn til bemældte Vissenbjergs Røverkule, mere pudsigt end vittigt at spotte over, at Fyen vel var Danmarks Hjerte, men at Danmark dog undertiden gjorde en Røverkule af sit Hjerte. **Sit laus penes autorem!**

2) Idet netop der den store Skov begyndte, der i fordums Dage

hvor de først voldtoge, derpaa plyndrede og tilsidst dræbte hende. Den Tid var der i den Gaard, hvor nu Sognefogden Jens Knudsen i Særslef boer, en modig Pige, som havde væddet om Natten at gaae til Galgehøi og skjære en Spaan af en derværende Støtte (formodentlig Galgen); men da hun nu naaede Høien, hørte hun en Tummel, et Klagen og et Skrigen om Hjelp (som endnu overtroiske Folk undertiden der paa Stedet ved Nattetider ville have hørt), men turde, som ubevæbnet, ikke ile efter Raabet; dog da hun saae to Heste staae bundne tæt ved Høien, tog hun disse, som vare Røvernes, med hjem til Gaarden; men da der var faldet et Spor Snee om Natten, opdagede Røverne, hvor deres Heste vare komne hen, og næste Dag, da det var Søndag og alle Gaardens Folk, paa Pigen nær, vare i Kirke, kom de for at hente deres Heste, samt befalede Pigen at hede Ovnen, hvor de havde isinde at martre hende tildøde; men Pigen undløb ved denne Leilighed til Kirken, kaldte Menigheden ud og Røverne bleve saaledes grebne; hvorimod der paa Stedet selv, hvor det uskyldige Blod var udgydet, udsprang en Lægedomskilde, som i mange Aar besøgtes af syge og skrøbelige Folk og efter den, hvis Blod havde givet Vandet Kraft, kaldtes Møekilden. Ved samme Leilighed tør jeg saaledes heller ikke undlade at omtale de øvrige Sundheds-

---

under Navn af Nordskov eller Nordenskov strakte sig ind fra Særslef til Bogense (cfr. Almeenn. Saml. B. 34, p. 23) og i hvilken daværende Skov og derhos tæt ved Landeveien netop ligger en lille Bye, som endnu kaldes Revveldrup (i ældre Dage Reffveldrup), hvilket Sted maaskee endogsaa kunde have Navn af, at disse Røvere der paa Stedet, forinden Landsbyen blev anlagt, kunde have havt deres Tilholdssted eller Hule; da ikke blot det gamle Ribbalder betegner Tyve og Røvere (D. H. 8, p. 623), men **Reyf-valldr** ogsaa i det gamle Sprog betyder den, som er skyldig i, og **Reyf-felldr** den, som er overbeviist om Røverie.

kilder her i Herredet, da man af det foregaaende seer, at slige Sundhedskilder allerede her i Danmark i det 12te Aarh. toge deres Oprindelse. Foruden bemældte Sundhedskilde i Særslef have vi saaledes endnu en Sundhedskilde i den saakaldte Snogskilde ved Reveldrup i Guldberg Sogn, om hvis Oprindelse see Thiele N. F. S. 2, p. 31—32, fremdeles den saakaldte Moe-kilde eller Taageraae Kilde i Brokshauge eller Broksmose ved Rodeskousgaard i Vigerslef Sogn, som endnu af og til besøges, men standser af sig selv, naar de besøgende komme i Klammerie om Vandet, og som derhos skal være opstaaet den Gang Aunsøe-gaarden forgik, idet 2 Jomfruer fra samme Gaard og i samme Dieblik sank i Jorden ved Siden af hinanden paa denne Plet, hvorfor ogsaa Kilden fremvælder af 2 tæt ved hinanden værende dybe Huller; dernæst en Sundhedskilde i Dallunds Strand-mark ved den saakaldte Sandvaads Hoi og endelig S. Vittis Kilde i Vissenberg Sogn.

1139 til 1147 levede forresten her i Fyen en Elev af Ves-torp, som kaldtes Greve, enten fordi han virkelig var fyensk Greve ɔ: Herse og Sysselmand eller fordi han var en Son af den schlesvigske Jarl af samme Navn (D. H. 5, p. 559. 627. 641.) Denne Mand havde for sin Sjæls Frelse skjenket Gods til S. Knuds Kloster i Odense og Suhm mener, at man ved Ves-torp skulde forstaae Veistrup (en senere Herregaard her i Landet); men da Saxo p. 253 siger, at han var a vico Wisingo ɔ: Visingby (eller isl. Vising-bær), kunde det maaskee ligesaavel have været Vissenbjerg, som Veistrup (see forresten en tredie Formodning i Odense 1, 1, 97—98).

1147 til 1157 var der en tiaars Borgerkrig i Danmark, under hvilken de Vendiske Soeroverier naaede deres hoieste Spidse (hvis frygtelige Virkninger Saxo p. 268 beskriver cfr. D. H. 6, p. 163), og da det nu blev nodvendigt ved Vagttaarne og Ca-

steller at beskytte alle Indløb til Landets Indre og især de seilbare Aaer, hvorpaa Venderne, efterat Søekysterne af Indvaanerne vare forladte, paa deres lette Skibe søgte op; ved hvilken Leilighed de naturligviis især søgte at trænge frem til de større Odelsgaarde eller Stammegodser (Ættleifder), da der formodentlig paa de smaae Bøndergaarde var lidet eller intet at finde; saa var det aldeles ikke urimeligt, at den saakaldte Serupvold ved Dallund allerede fra den Tid kunde have sin Oprindelse; thi da i hine Tider kun den ældste Søn arvede Faderens Jordegods, saa bestod Landet for en stor Deel af lutter Allodier eller Stamgodser, der endnu ere kjendelige paa deres Endelsesstavelse Leifd ɔ: Arvegods; til disse henhørte nu ogsaa Orritzleifd (ɔ: Arvegodset ved Strandbredden), som laae ved den vestre Ende af Dallund Søe, hvorhen Stranden den Tid strakte sig; og at beskytte dette Arvesæde mod Søerøvere maatte altsaa især være Familien magtpaaliggende, som derfor rimeligviis anlagde en Vold ved Serup eller ved den østlige Ende af den Søe, for hvis vestlige Ende Orritzlef var beliggende, og i denne Vold eller Forskandsning laae nu formodentlig de yngre Sønner i Besætning, medens den ældre drev Agerbruget hjemme paa Gaarden. De Vendiske Mordbrænderier gjorde imidlertid i dette Aarhunderde en nye Befæstningsmaade nødvendig og denne var det man belagde med Navnet af Vold, fordi den ikke mere, som forhen, bestod af let forbrændelige Gjærder eller Bolværker, men derimod af en ildfast Jordvold og en samme omgivende Vandgrav, der i Forening med hinanden kunde beskytte mod Vendernes Mordbrænderier. Denne Skandse eller dette Vagttaarn, som Sagnet udgiver for det gamle Dallund, laae altsaa ingenlunde hvor det nuværende Dallund er beliggende, nemlig paa den nordre Side af Søen, men derimod ved den østlige Ende af samme og i den nordlige Udkant af nuværende

Serupbye (der muel̇igviis har den daværende Besætning eller sammes Familier at takke for sin Oprindelse), nemlig paa Gaardmand Hans Andersens Grund i Serup og i en Lokke, der formodentlig netop af denne Befæstning endnu kaldes Gaardsens Mark eller Banke. Voldstedet selv er bekjendt under Navn af Serupvold og ligger netop paa et Sted, hvor Aaen, som danner Communicationen mellem Dallund Søe og Stranden, var snævrest og altsaa lettest at beherske, idet den strax bagved denne Snævring atter udvidede sig til en Søe over nuværende Serup Mose og, jo mere den nærmede sig mod Stranden, desmere ogsaa tiltog om end ikke i Omfang, saa dog i Dybde og Vælde. Voldstedet selv, som tydeligt er omgivet af Graver, er kun af lidet Omfang, men hoit og spidst og man har, som sagt, heel ofte seet Lys brænde derpaa om Natten og ikke sjelden hørt det smække som med Kistelaag i Grunden og derfor har det ogsaa været undersøgt af Skattegravere, som dog ikke skulle have forefundet andet end brændte Steen og Kalk, samt Levninger af nedrammede Pæle i Graverne, som formodentlig vare Spor af en fordums Vindebroe over samme. Voldstedet selv er forresten gandske rundt og har tillige med Graverne omkring samme kun et Gjennemsnit af 40 Alen, hvoraf Graven igjen paa hver Side udgjør de 10 og Voldstedet selv altsaa blot 20 i sin Basis og 10 paa sin Overflade, saa at det altsaa blot kan have rummet en omtrent 4 Fags Bygning; men samme kan igjen have havt flere Etager og altsaa rettest fortjent Navn af et Taarn. Fra den nordlige og østlige Side af de tilsyneladende runde eller kredsformige Graver udstrække sig 2 lidet adskilte og langagtige Volde, som vel kunde have været Grundvold for 2 Længder Huus eller til oeconomisk Brug indrettede Sidefløie, men som tillige kunde have tjent som Dæmninger mellem Serup Mose og Dallund Søe og som desaarsag ikke

være Spor til at have været omgivne af Graver, da Søen formodentlig fra begge Sider har beskyllet og beskyttet dem. Men endskjønt dette Voldsted saaledes maaskee oprindeligviis blot var et Vagttaarn og skjønt det nu paa Grund af sin Beliggenhed i Serup Bye i Almindelighed blot kaldes Serupvold ɔ: Voldstedet ved Serup[1]), saa var det dog upaatvivlelig det gamle og oprindelige Dallund og bar allerede paa sin daværende Plads sit nuværende Navn, hvilket ikke blot et almindeligt Sagn bekræfter, men som ogsaa derved stadfæstes, at Navnet ikke engang lader sig forklare af dets nærværende, men blot af dets daværende Beliggenhed, idet det ingenlunde, ligesaalidet som Lunde (i gamle Dage og endnu i Almuens Udtale Lunne), har Navn af nogen supponeret Lund (Atl. 6, 552), der vistnok aldrig der paa Stedet har existeret, men enten af **Lá** ɔ: Havet eller **Lón** ɔ: en indelukket Søe eller Indsøe (som maaskee ligeledes var Anledning til Sjællands gamle Navn af Selon **cfr.** Werlauff om Rav p. 142—143) samt af **Dallr** ɔ: den der gjør Skjæl eller Afdeling, altsaa i dette Tilfælde mellem tvende Søer, nemlig Serup Mose og Dallunds Søe; hvis man ellers ikke hellere vilde tænke sig Navnet som uadskilleligt fra Endelsesstavelsen **Gardr**, i hvilket Tilfælde det da kom til at bemærke den deelte eller dobbelte Søes Bevogter eller Beskytter.

Overhovedet troer jeg, at man alt for lidet har taget Hensyn paa den Indflydelse, de Vendiske, fast gjennem to Aarhundreder fortsatte, Plyndringer have havt paa Landet med Hensyn til de mange, saavel af Kongen, som af Private i denne An-

[1]) Skjønt det ogsaa lod sig forklare af, at det var en Vold imod Søerøvere (Sióreyfar-vólr), ligesom Harritzlefgaard ogsaa kaldes en Søerøverborg, ikke fordi den var en Borg for, men tvertimod en Borg imod Søerøvere.

ledning trufne eller saa at sige aftvungne, Foranstaltninger. Vel er det høist sandsynligt, hvad denne Egn er angaaende, at det længe for den Tid anlagte Harritzlevgaard, som Herredshøfdingens Gaard, ogsaa paa Kongens Vegne har bestræbt sig for at beskytte sin nærmeste Omegn; ja! det er endogsaa sandsynligt, at den ved denne Leilighed med Hensyn til sine 2 Indløb fra Stranden end mere er bleven befæstet; thi ved det vestlige af disse Indløb omtaler saaledes Sagnet et forhenværende og paa det saakaldte Bogsand i Fogense Mose beliggende Slot, Hønneboe eller Hynneborg kaldet, som først i den svenske Krig skulde være lagt øde og hvis Navn formodentlig neppe vil sige andet end Hegneborg eller den beskyttende Borg; og ved det andet eller østlige Indløb forevíser man endnu en lang Dæmning i Stranden, som gaaer ud fra Bogense forbi Stegøe mod Æbløe til, den man i Almindelighed kalder Tovegaden og anseer for en af Byens forrige Gader, men hvis Navn formodentlig ikke vil betegne andet end **Toveggr-gaddr** ɔ: en af Steen og Jord opkastet Forskandsning[1]); ligesom Stegøes Navn — formodentlig af **Stiki** — betegner en Befæstning af Pæle og Pallisader (thi endnu i det 14de Aarh. kaldtes enkelte Steder af slige

[1]) Om bemældte Tove- eller Taage-gade har forresten Thiele 2, p. 258 en særdeles udførlig og mig hidtil ubekjendt Efterretning; hvorledes den nemlig i gamle Dage var en Øe og beboedes af en Konge, der her havde sin Borg, lod sin Datter i et Buur (Jomfrubuur?) indspærre og af en Drage bevogte; men en Havmand dræbte Dragen og bortførte Prindsessen til Havets Bund, hvor hun blev Moder til flere Børn; omsider sank Øen bagefter Prindsessen i Havets Skjød; men af Bergen kiendes endnu ved lavt Vand dens røde Tegl-Tag; og her paa denne Grund have nu Havmandens og Prindsessens Børn eller Børnebørn deres Legeplads og opholde sig stundom her i flere Dage (formodentlig naar Bølgerne bryde sig paa Skjæret).

Dæmninger Stege. D. H. 13, p. 178 cfr. 1235). Ogsaa er der i Egnen bag eller syden for samme opkastet flere Dæmninger, der endnu ere bekjendte under Navn af Damme og formodentlig have samme Oprindelse som de foregaaende; da det er noksom bekjendt, at man mod Vendernes Indfald ikke blot søgte at værne sig ved Castellers Anlæg, men ogsaa ved at nedramme store Pæle og Bjelker i de smale Havbugter og Haveneindløb (D. H. 6, p. 163), noget man siden igjen under Vitalianernes Plyndringer, som især 1388 til 1398 foruroeligede Østersøens Kyster, paa nye skal have været nødsaget til at gjentage. Dog — denne Harritzlefgaard eller denne Herredshøfdingsborg maae nu have været saa befæstet, som den være vilde, saa kunde den jo dog ikke forsvare mere end den Arm af Stranden, hvorved den selv var beliggende, og saaledes de Arvegodser, der laae bag ved samme, saasom Harritzlef, Særslef, Hemmerslef og Kosterslef; med Hensyn til alle andre Indløb fra Stranden og saaledes ogsaa med Hensyn til alle andre bag samme liggende Arvegodser var derimod den kongelige Herredshøfdings Bestræbelser her, som alle andre Steder, utilstrækkelig; men desaarsag er det ogsaa heel naturligt, ligesom ogsaa ved Historiens Vidnesbyrd bekræftet, at Undersaatterne, som vist ikke med Roelighed saae den ene efter den anden af deres ubeskyttede Sædegaarde blive Luernes Rov og Voldsmændenes Bytte, ogsaa selv, ligesaavel som Kongen, ved Vagttaarnes og Befæstningers Anlæg efter Evne bestræbte sig for at afvende denne Aar for Aar dem truende Fare (see min Borghist. p. 17) og det saameget mere, som denne Maade at afværge Søerøvere fra Landets Indre paa, nemlig Castellers Anlæg ved Strandvigs-Floder og seilbare Aaer, maatte være de Danske noksom bekjendt fra den Tid, de selv vare Søerøvere, da saavel Frankrig, som England gjennem flere Aarhundreder netop paa

denne Maade havde beskyttet deres Landes Indre mod de paa Floderne fremtrængende Danske Søerovere; og det er derfor ikke blot sandsynligt, at Dallund kunde være anlagt til at beskytte Arvegodset Orritzlef, men ligesaa, at Oregaard, der allerede nævnes 1231 og hvis Navn kunde betegne Strandkystens Bevogter (**Eyri-gardr**), med Hensyn til det daværende Allodium Haarslef kunde have havt en lignende Bestemmelse; og at det samme ligeledes med Margaard, med Hensyn til daværende Allodium Vigerslef, efter al Sandsynlighed kunde været Tilfældet, skal jeg under 1314 noget nærmere udvikle; thi naar vi have Historiens Vidnesbyrd for, at det her i Danmark var en almindelig Fremgangsmaade, at man saavel ved Castellers og Vagttaarnes Anlæg (Borghist. p. 17) som ved Dæmninger i Strandvige og Havneindløb (D. H. 6, p. 163) søgte at værne sig mod Vendernes Søeroverier, saa maae saavel disse Dæmninger, som hine Befæstninger vel ogsaa have efterladt sig Spor i Landet selv, saavelsom i dets Beboeres Sagn og locale Beretninger og det ligger ingenlunde udenfor Historieskriverens Competence ogsaa at paaagte og at optegne disse.

Omsider greb endelig Kong Valdemar d. 1ste til virksommere Midler for at udrive Danmark af den Vendiske Drages Kløer, idet han 1157 til 1182 foretog sig en Række af ikke mindre end 20 Krigstog til Venden og gav derved ikke blot sit Folk paa nye Leilighed til at øve sig i Skibsfart og Søekrigerfærd, men lagde ogsaa derved Grunden til Vendernes Omvendelse og Undertvingelse, som Knud d. 6te fuldendte.

1180 og 1184 omtales der i vor Historie et Sundrus, som Saxo Griis til sin Sjæls Frelse havde skjænket til S. Knuds Kloster i Odense; men neppe var det, som Langebek mener, Kirkebyen Søndersøe her i Herredet, men snarere et Sundrus i Skaane eller Halland. Det samme er ligeledes at

formode om det ved samme Leilighed omtalte Uretorp, som Langebek ligeledes antager for at være Ore her i Herredet (cfr. Steph. prol. in Sax. p. 16—18. D. H. 7, p. 572. 8, p. 34. min Odense 1, 1, 116. 122).

1203 (Odense 1, 2, 201) saavelsom 1226 (ibid. 1, 1, 144) synes allerede Humleavlen (hvoraf senere saavel Ore her i Herredet, som det tilstødende Brenderup i Vendsherred bleve saa berømte) at have blomstret her i Fyen (skjønt den paa andre Steder i Riget endnu 1328 var heel ualmindelig. D. H. 12, p. 171, 286); thi neppe lade de Vineæ, der nævnes blandt S. Knuds Klosters Besiddelser[1]), sig paa nogen rimeligere Maade end ved Humlehauger forklare (Odense 1, 1, 144), ligesom det ogsaa synes at være Humleplukningstiden, der i et fyensk Document af 1384 kaldes **tempus vindemiarum** (Odense 1, 2, 67—68), og var derhos denne indenlandske Humleavl (som vi formodentlig have Munkenes Industrie at takke) i hin Tidsalder et saameget vigtigere Anliggende, som det netop var Humlen, der gav det tydske Øl et saadant Fortrin fremfor det danske (med Pors beredede), at Hengivenheden og Lidenskaben for denne udenlandske Handelsartikel blev en af de væsentlige Aarsager, hvorfor den hanseatiske Handel saa aldeles ødelagde den danske; og saa vanskeligt er det at udrydde selv den fordærveligste Vane, at uagtet vi nu, som sagt, selv begyndte at lægge os efter den indenlandske Humleavl, hvorfor ogsaa vore Vineæ nævnes saavel i det 13de som 14de Aarh. (Borgh. p. 65) og vore **Humoleta** eller Humlegaarde saavel i det 14de som 15de Aarh. (ibid.), saa vedblev dog det tydske Øl, som

---

[1]) Og som paa ingen Maade kan være et Uvidenheds-Udtryk af de pavelige Concipister, da den pavelige Confirmation blot udstilledes i Følge af Munkenes Ansøgninger og altsaa formodentlig ogsaa i samme **Terminis**, som disse.

vore Forfædre nu engang havde faaet Smag paa, ligefra det 13de (f. Ex. længe før 1251 D. H. 10, p. 188. Nyerup, p. 222. 1260 ibid. p. 402—403. 1269 ibid. p. 637—638. 1281 **Orig. Hafn. p. 59. &c.**) og til langt ind i det 16de (Nyerup, p. 385) og 17de Aarh. (E. Brock p. 65. 66. 2c. 2c.) at være Yndlingsdrikken her i Danmark.

1214 nævnes i vor Historie et Sketeruth (D. H. 9, p. 245), som Grev Nicolaus, da han vilde drage til Jerusalem, solgte til Esrom Kloster med Skov, Agre, Enge, Græsgange, Fiskerier, Landboer og øvrige Herligheder. Suhm antager det for at være Skaderud i Veflinge Sogn her i Herredet og neppe vil man heller finde noget Sted, hvis Navn har større Lighed med samme end netop dette. Derimod antager Knudsen i Danmark i Middelald. p. 44, at det var Skærede i Ramløse Sogn i Sjælland, hvad som ogsaa, — Navnets mindre Lighed uagtet, — synes rimeligere, da det saaledes kommer til at ligge i det samme Holboherred, hvor ogsaa den anden af ham til Esrum Munke ved samme Leilighed bortsolgte Bye var beliggende. I alle Tilfælde bærer Navnet[1]) Vidne om de mange Oprydninger af Skov, der allerede den Tid vare skete, som en Følge af, at Landets Indvaanere af Frygt for Søerøvere saavel i det 11te som 12te Aarhundrede maatte trække sig tilbage fra Kysten og efter Almuens Udtryk som Sviin gaae paa Skoven og oprode Jorden, for i samme at søge deres Næring, den de forhen havde hentet fra Stranden. Og er derhos dette Almuens ovennævnte Udtryk heel charakteristisk for at betegne os den dybe

---

[1]) Som jeg formoder maae udledes af **Skeggiadr** o: laaden og børstet (hirsutus), som man den Tid kaldte Kratskoven eller rettere de med Kratskov begroede Steder; og hvoraf adskillige Stednavne endnu bære Navn eller Prædikat af laaden f. Ex. Laadne-Brønstrup her i Herredet i Modsætning til Bare-Brønstrup i Skamherred.

Foragt, med hvilken vore Forfædre (der ansaae det for Trællesind ved Sved at ville erhverve, hvad der ved Blod kunde vindes) fra Begyndelsen af saae ned paa Agerdyrkerens Færd, som det fordums Trællearbeide, der stod i en saa skiærende Contrast til det utvungne og den frie Mand efter deres Anskuelse mere værdige Søerøverliv, og dog var Agerdyrkningen ikke blot en Velgjerning med Hensyn til Climaets Formildelse og Sædernes Forbedring, men ogsaa med Hensyn til den derved aabnede og stadige Erhvervskilde, da derimod de ved Søerøverierne erhvervede Rigdomme kun vare en precair og derhos ved Forbrydelser forhvervet Formue, der heller ingen Velsignelse bar for de daværende Slægter, da den enten forødedes ligesaa hurtig som den erhvervedes eller ogsaa med den første Erhverver blev lagt i Høi eller nedgravet (Petersen l. c. 3, 2, 468) og saaledes aldrig kom i 3die Mands Eie, men ogsaa med Hensyn til de kommende Tider var en sand Forbandelse, da Gjengjeldelsestimen omsider slog og Nemesis opvaktes.

1220 døde Kong Valdemar den 1stes Datter Regitze, som 1210 havde ægtet den svenske Kong Erik Knudsen og som foruden mere Gods i Fyen ogsaa, ifølge et Document, som under 1327 skal anføres, maae have eiet Herridslefgaard og Bogense, dem hun maaskee 1210 havde faaet i Medgift. Turde vi nu være overbeviste om, at Bogense virkelig, som man i Almindelighed antager, havde sit Navn af vore Bøgetræer, ligesom det nærliggende Agernæs af vore Egetræer, saa turde vi af Bogenses foromtalte Ælde[1]) maaskee ogsaa slutte os til,

[1]) Andre give den endnu en langt høiere Ælde, idet nogle lade den anlægges af Odins Søn Bee (Atl. 6, p. 622. Crit. Hist. 2, p. 329), andre af den fyenske Konge Bøg (Westph. Monum. 2, p. 707) og atter andre af den 12te cimbriske Dommer Begh (Resens Atl.) o. s. v.

at Bøgeskovene allerede da i vort Herred havde begyndt at afløse Oldtidens Fyrreskove; thi nogen meget høiere Ælde tør vi vel neppe tilskrive vore Bøgeskove, da der, som sagt, i vore 4 Torveformations-Perioder aldeles intet Spor til samme er at finde; ogsaa turde man maaskee i dette Tilfælde troe, at de muligviis hidrørte fra vore jevnlige Krige og vor nøie Forbindelse saavel med Vender som Slaver i det 12te og 13de Aarh., saasom Navnet Bøg netop skal være af vendisk eller slavisk Oprindelse og denne Træsorts Forplantning til Fødelandet med Hensyn til den store Svineopdræt kunde have været de Danske af største Vigtighed, da Bog foregives at give et langt federe Flæsk end Agern. Men see vi derimod hen til de vore andre Næs eller Landodder tildeelte Navne, da synes disse tilhobe at hidrøre fra Figurens Beskaffenhed, saasom Horn, Hoved, Næse, Kjæbebeen (Fons), Hals, Yver og Hæl, saa vi altsaa næsten nødsages til at troe, at Bog-næs (af **Bógr** ɔ: Boven paa et Dyr eller Albu- og Knæboiningen paa et Menneske) skulde betegne den albu- eller knæformige Odde[1]) og Akernæs enten (af **Haka**) den hageformige eller (af **Agdir-nefs** ɔ: Ørnenæbbet) den krumme eller bøiede Næse. Men uagtet dette Beviis, som sagt, saaledes glipper, har jeg desuagtet dog (indtil jeg bliver bedre oplyst) et Slags Formodning om, at det 12te Aarh. omtrent kunde være Tiden for vore nuværende Bøgesko-

[1]) Hvorfor den ogsaa meget rigtig 1449 skrives og endnu af vor Almue kaldes Bovense ɔ: Bovens Næs eller det bovformige Næs. En lignende Oprindelse har formodentlig ogsaa Baagø og Baagherred her i Landet, hvorfor hiin ogsaa 1336 skrives Boto og dette 1384 Bodherred (Hagensk. p. 17) hvilket aabenbar synes at hidrøre fra **Bogt** eller **Bögt** ɔ: den Bøining eller Krumning, det danner med Stranden; og selv naar dette Herred 1231 skrives Boko, da er det vistnok en urigtig Orthographie enten istedetfor Bog-ø ɔ: bøiet som en Bue eller for Buk-ø ɔ: af samme Form, som Bugen paa et Menneske.

ves Oprindelse; thi vel skal Bogen kunne opnaae en Alder af 400 Aar, men de allerfærreste opnaae uden Tvivl en 200aarig Ælde og skjønt man vel deraf ingenlunde tør slutte, at ikke yngre Generationer paa et og samme Sted kunne have afløst de ældre, saa have vi dog en saare almindelig udbredt Tradition for, at den største Bogeskov her i Herredet (nemlig Morudskov) først skal være saaet eller plantet Anno 1500[1]), ligesom vi senere skulle vise, at Oprydningerne af de ældre (og maaskee endnu tildeels vintergrønne) Skove der paa Egnen, som siden gave Anledning til bemeldte Bogeskovs senere Anlæg, efter al Formodning først ere foretagne 1396 eller omtrent 100 Aar før den nye Skovs Oprindelse; og saaledes troer jeg, at det saavel af det jeg her oventil har sagt, som hvad jeg allerede under 1100 i denne Anledning har anført, turde være indlysende, at det 12te Aarh. (hvorved man saaledes tilstod vore Bogeskove en 700aarig Ælde og en uden Tvivl tredobbelt Rotations-Periode) omtrent turde blive det sandsynligste Oprindelses-Tidspunkt for samme; og det saameget mere, som man netop den Tid, hvor man ikke mere, som forhen, forfærdigede sine Bygninger af blotte Tømmerstokke (eller horizontalt paa hinanden anbragte Bielker), hvortil Gran og Fyrr formedelst deres snorlige Stammer unægtelig vare de meest passende af alle, heller ikke mere havde dette Slags Skov i den Grad, som forhen, fornøden[2]), men derimod formedelst Folkemængdens

---

1) En Iæharis ɔ: Jernskjæg saaede allerede 1320 en Skov af Olden ved Lengsholm i Vensyssel, som nu er en mægtig Skov (Atl. 5, p. 363) og en Norbye saaede 1620 en stor Skov af Olden ved Ugerslefgaard, som groede frodig frem, men tilsidst blev ødelagt af Fiskefalke (min Ugersl. Topogr.).

2) Thi det er endogsaa at betvivle, at de den Tid fortrinligviis som i vore Dage brugte Fyrren til Skibsbyggerie; saasom deres flæt-

Tiltagelse saae mere hen paa en Træart, der kunde bidrage til at ernære og fede Landets Sviin, hvis Flæsk allerede i Valhalla spillede en Hovedrolle og som siden blev en yderst vigtig Handelsartikel, ja! uden hvilket hine Dages Nordboer desuden ikke engang troede at kunne leve; ifølge Munkerimet:

Sine carne suilla nulla est vita;

si est, non est ita.

Vel holder man i Almindelighed for, at Bøgevegetationen skulde gaae saa langt tilbage her i Landet, som den historiske Tidsalder rækker (Folkeblad 1843 No. 55); men jeg veed ikke, hvorpaa man egentlig grunder dette Foregivende; thi da Bøgen i gamle Dage hed **Búk**[1]), saa kan Bog og Bog-stav, der skrives **Bók** og **Bók-stafr**, jo ikke derfra have sin Oprindelse; ligesaalidet som noget Sted- eller Menneskenavn deraf kan deriveres, medmindre det begynder i gamle Dage med Buk og i nyere med Bøg; og naar derfor Personers Navne, som Boge og Boki i det 6te Aarh., eller Steders Navne, som Bogense, Baagoe og Baagherred i det 10de Aarh., derfra udledes, da frygter jeg virkelig for, at man feiler; desuagtet kunde det let være muligt, at der kunde være et eller andet Sted, der var undgaaet min Opmærksomhed og som desuagtet kunde bevise det

---

tede Baade vare af Vidie (D. H. 1, p. 217), deres Espinger formodentlig af Æsp, deres Asker af Æsketræ (D. H. 1, p. 241), deres Barker af Birk, deres Holker, som endnu brugtes i det 11te Aarh., ligesom deres Eeger af Eeg, hvad endnu de opgravne Levninger udvise; ja! selv i det 9de Aarh. vare deres Skibe endnu ligesaavel af Eeg og Alm, som af Fyrr (D. H. 2, p. 384).

1) Og dens Frugt maae naturligviis have havt samme Navn, skjønt den nu kaldes Bog; hvorimod Olden betyder Føde, altsaa Svineføde i Almindelighed, hvorfor man ogsaa fra Begyndelsen af blot kaldte Agern saaledes, men siden, som med et fælleds Navn, baade kaldte Agern og Bog Skovsolden.

modsatte og derfor siger jeg ogsaa, indtil jeg bliver bedre overbeviist; thi efter min nuværende Overbeviisning kunne hine Navne ingenlunde deraf deriveres, da Bogen i dette Tilfælde vilde blive ligesaa gammel som Ellen, da vi derimod af Tørvemosernes Vidnesbyrd vide, at den ikke blot er langt, ja! formodentlig flere Aarhundreder yngre end Ellevegetationen, men endogsaa saa ung, at Tørvemosernes Formation allerede aldeles var afsluttet, forinden denne Træsort her til Landet blev forplantet, saa at selv Mosernes yngste Lag endogsaa er ældre end samme; men en saadan fuldkommen Afslutning af Tørveformationen kan vel ikke tænkes muelig, forinden Mosebækkenet var fuldkommen tilgroet eller opgroet til Randen og altsaa ogsaa aldeles blottet for Vand, og dette sidste er formodentlig først skeet, efterhaanden som Ellevegetationen, der bidrager saa særdeles til Mosers og Moradsers Udtørring, Tid efter anden og Aarhundrede efter Aarhundrede har kunnet frembringe denne Forandring eller ogsaa Moserne lidt efter lidt ved Konst ere blevne aftappede eller afledede; og dermed begyndte man vel allerede i det 6te Aarh. (D. H. 1, p. 336) og denne Afledning tiltog fra Aarhundrede til Aarhundrede, alt som flere og flere Vandqværne og Møllerværker bleve oprettede; men disse sidste nævnes egentlig først i det 12te Aarh. (D. H. 5, p. 499 og Kong Eriks sjæll. Lov), endvidere i det 13de Aarh. (Vald. d. 2. Jordebog og Jydske Lov) og allermeest i det 14de Aarh. (Odense, 1, 2, p. 50). Og saaledes troer jeg altsaa indtil videre at turde ansee Bogetræets Forplantning til Danmark omtrent for samtidig med den Periode, da Adelslægten Buchwald (som netop af Bogevegetationen har sit Navn) c. 1203 fra Meklenborg af drog ind til Danmark og her i Landet fæstede Boelig; og dette saameget snarere, som først i samme Aarh. det første Stednavn forekommer, der ifølge min foranførte Bemærkning

til Bogen kunde henføres, nemlig Bukkerup i Sjælland 1288. Imidlertid er det Hele kun en Gisning og det er, som sagt, let muligt, at et eller andet Document kan kuldkaste os samme.

1222 indtraf den store Forandring i Geistlighedens Kaar, at de, — efter i 100 Aar at have modsat sig, — tilsidst maatte underkaste sig Coelibatet eller det ugifte Levnet (Allen p. 109); en Omstændighed, der vist paa Landet og især paa Landets Sædelighed havde den vigtigste Indflydelse, da faae eller ingen af dem vare hvad de bare Navn af at være, nemlig reenlivede eller kydske, saa at altsaa de maatte ansees for de bedre iblandt dem, der holdt sig en Focaria eller Frille, de saakaldte Præste- eller Munke-Deier (see Odense. 1246), medens Mængden derimod behjalp sig med deres Skriftebørns Koner og Døttre og gave saaledes ved deres Exempel Forargelse istedetfor Opbyggelse i Menigheden. Ved samme Tid bleve dernæst ogsaa de for største Delen dovne og uvidende Tiggermunke (ɔ: Franciscanere og Dominicanere) udbredte over Landet (Allen p. 132. 133); ogsaa disse bidroge vel deres til Usædeligheden og udbredte derhos en stor Deel overtroiske Fabler f. Ex. om Landets hedenske Beboere, om Palle-Jæger, Bussemændene, Kong Abels og Kong Valdemars Gjengangerier o. s. v. blandt Folket; medens begge Dele derhos bidrog til at hæve Geistlighedens Magt, Anseelse og Uafhængighed, idet den nu ikke mere ved Familiebaand var knyttet til Folket, men blot til Curien og til Paven, hvorfor ogsaa den meste af dem udbredede Overtroe gik ud paa at forøge Geistlighedens Anseelse og Rigdom f. Ex. de frygtelige Historier om Gaarde, der vare sunkne paa Grund af Foragt mod Geistligheden, de rædsomme Lidelser i Skjærsilden, de mangfoldige Gjenganger- og Manehistorier, de eventyrlige Legender om Martyrer og Helgene, de vidunderlige Sagn om hellige Kilder og Forbønnens undergjø-

rende Kræfter[1]) og saaledes blev Geistlighedens Anseelse ved saa mange Agenters utrættelige Bestræbelser lidt efter lidt i den Grad forøget, at den tilsidst saae sig i Stand til at byde Kongemagten Spidsen og saaledes den sørgelige Tidspunkt opstod for Landet, at Geistligheden, som beherskede Folkets Gemytter, bød Kongen Trods, der kun havde Magt over sine Undersaatters Legeme; et Forhold der saaledes til Landets ubodelige Skade opvakte en mangeaarig Kamp mellem Stat og Kirke, Konge og Geistlighed, som derhos ikke sjelden udartede til de sørgeligste Borgerkrige.

1231 erfare vi dernæst med Vished, at saavel Skoubye, som Harritslefgaard (der altsaa tillige med Bogense efter Dr. Regitzes Død (see 1220) paa nye maae være blevet inddraget under Kronen) samt Oregaard her i Lænet vare kongelige Domainer; thi ifølge Kong Valdemar d. 2dens Jordebog (S. R. D. 7, p. 524) svarede blandt de kongelige Domainer i Fyen[2]) Scogbyhæret med Haræslef 440 ℔ Denarier; ligesom Haræslef med sit Tillæg (eller sit Fang) udgjorde 144 ℔ Guld, Scogby 10 ℔ Guld og Scogby-oræ med Bro 63 ℔ Guld;

---

[1]) Dog — man maae nu sige om denne ved Munkene udbredte Folkeovertroe hvad man sige vil, saa er dog saa meget vist, at der ved den kom et Slags fredigt Liv i det Hele; den menneskelige Sjæl var i en uafladelig Bevægelse og i en uafbrudt Svingning mellem Frygt og Haab, Sorg og Glæde, Taarer og Smiil og der var derhos ingen Tomhed mere i Livet; thi Afgrunden, Havet, Jorden, Bjergene, Heiene, Skovene, Kilderne, Luften og Skyerne, for ikke at tale om Himlen selv, var nu oplivet og besjælet og det er blot Skade, at man her, ligesom ved Miltons tabte Paradiis, har et Slags Grund til at paastaae, at der i det Hele taget var mere Energie i deres onde end i deres gode Aander og mere Poesie i deres Helvede end i deres Himmel.

[2]) Det saakaldte Kunungsleifd i Modsætning til de private Ættleifd eller Stamgodser her i Riget.

hvilket efter den almindelige Beregningsmaade vilde udgjøre for Harritzlef 384, for Skouby 27 og for Ore med Bro 168, altsaa ialt 579 Td. H. K., der omtrent (naar man regner Bro med) vil svare til Sognets nuværende saavel frie, som ufrie Hartkorn. Dog — man maae nu gjøre sine Beregninger herover, hvorledes man vil, saa vil det dog stedse være indlysende, at Harritzlefgaard (— thi der vil neppe nogen med Suhm antage Haræslef for Haarslef, da hiin endnu i Bondens Udtale hedder Harreslef, men denne derimod Haarslef) — allerede den Gang var et saare betydeligt Gods, nemlig mere end dobbelt saa stort, som Ore og Bro tilsammen agne, og 14 Gange større end Skoubye; hvilket er saa meget mindre at forundre sig over, som ogsaa Bogense, der dog allerede da var til (see 1220), men som formodentlig netop af denne Grund aldeles ikke nævnes, maae have henhørt til samme. Forresten giver denne Jordebog os ogsaa Oplysning om Landets daværende og i det foregaaende omtalte Inddeling i Havne, Havnelægd, Skibe og Skibsreder (især hvad Fyen er angaaende p. 523), hvilken endnu kort efter ved Valdemars jydske Lov bliver os tydeligere; ligesom den ogsaa giver os et foreløbigt Begreb om den daværende Landhuusholdning (Nyerups Cult. H. p. 193), hvilket ligeledes ved jydske Lov end mere udvides[1].

1235 eller saa omtrent blev den saakaldte Stige Strand ved Odense inddæmmet (Odense 1, 1, p. 147 sq.) og dette havde saaledes til Følge, at Stranden nu ikke mere, som før, kunde gaae op i Stavigsaaen, der altsaa ved at tabe sin for-

---

[1]) Og vil jeg saavel her som andenstèds hvad Landvæsenets og Landhuusholdningens Historie er angaaende fortrinligviis have Læseren henviist til Nyerups ovenanførte Skrift, hvis Forfatter ret con amore har behandlet denne Green af vort Fædrelands Historie.

henværende Communication med Havet tillige tabte sin forrige Seilbarhed og saaledes betryggede Beboerne i de paagrændsende Sogne (hvortil ogsaa Vigerslef henhørte) mod fjendtligt Besøg af hine Søerøvere, der forhen havde betjent sig af denne Canal for at hjemsøge de langt fra Stranden fjærnede og saa at sige i Landets Indre skjulte Steder, hvorved saaledes ogsaa enhver Befæstning langs med denne Aae i ovennævnte Hensigt blev overflødig; ligesom denne Dæmning ogsaa beskyttede de paagrændsende Egnes Beboere mod forhen (ikke blot som nu ved Vinterisens Spærring) men formodentlig den Tid ved ethvert Høivande i Stranden sædvanlige Oversvømmelser og saaledes gav Anledning til, at Moserne langs Aaen lettere groede op og snarere til Eng og Ager forvandledes.

1239 udstæder dernæst Ridderen Ostrid Thygesen Griis et Skiøde til S. Knuds Kloster i Odense paa Vigerslef Skov (formodentlig den saakaldte Blæsbierg Skov i Vigerslef Sogn) og al hans Eiendom i Haustedth i Skovbyherred (altsaa ligeledes i Vigerslef Sogn) med Mølle (formodentlig Rydsmølle) og Fiskevand, Ager og Eng, Skov og Mark (Odense 1, 2, 201) [1]) og er det derhos underligt nok, at denne Adelsmand hed Ostrid Griis og den, der 1180 skienkede dem Sundrus &c., hed Saxo Griis, saa at disse Grise ret i hiin Tidsalder synes at have mædsket de Odense Munke med deres Fedme. Men det som ved denne Leilighed er os vigtigere er den derved erholdte Overbeviisning, at der altsaa allerede da var en Landsbyemølle (nemlig Rydsmølle) ved Stavigsaaen (da ellers Valdemar den 4de først ansees for 1356 at have giort Mølle-

1) En Gave, hvorfra det muligviis turde hidrøre, at nogle Huse her i Sognet mellem Røde og Rydsmølle endnu kaldes Munkehusene.

Anlægene paa Landet almindelige) og var saaledes dette formodentlig en Følge af Inddæmningen 1235, da der vel neppe kunde anlægges Møller ved denne Aae, saalænge Stranden stemmede Vandet op i samme[1]). Ligesom man ogsaa ved denne Leilighed erfarer, at Munkene allerede da fik Eiendomme her i Herredet, hvorved det saaledes ogsaa blev deelagtigt i de mange Velgierninger, Munkene virkelig udbredede paa den Egn, de beboede (cfr. Odense 1, 1, 83. samt infra 1260 & 1308).

1241 giver den Jydske Lov, der gieldte saavel for N. Jylland, som for Fyen, os en ypperlig Oplysning om Landets daværende Beskaffenhed (cfr. 1231 og Nyerup, p. 197) især om den store daværende Bieavl (B. 3. § 38 sq. cfr. 1100), hvorimod Humleavlen, saavidt ieg mindes, hverken der eller i Jordebogen af 1231 omtales og det af den meget naturlige Grund, fordi den neppe endnu fandt Sted paa de kongelige Godser, men blot, som det synes, paa de mange driftige og vindskibelige Klostermunkes Besiddelser. Bønderne vare forresten inddeelte i Selveiere og Fæstebønder; saavel de sidste, som de første maatte give Skatter (hvilke allerede i det 11te Aarh. omtales. Adelsh. p. 184 sq.) samt giøre et Slags Hovning til Kongen og derhos svare Tiende (som allerede 1170 var indført) til Geistligheden; men de sidste maatte desuden ogsaa svare Afgifter og giøre Hovning til deres Herskab (Nyerup, p. 197. Borgh. p. 48; en Hovning, der allerede i det 12te Aarh. omtales. Nyerup, p. 138. Borgh. p. 48). Om Herremændene, der vare kongelige Lænsmænd, men hvis Læn allerede da vare blevne arvelige, har ieg allerede i det foregaaende yttret mig

---

[1]) Hvorimod paa Egne, hvor dette ikke var Tilfældet, naturligviis Vandmøller paa Landet endnu kunne have en langt høiere Ælde (see D. H. 5, p. 499 og Kong Eriks siæll. Lov).

og de gamle Stamgodser eller Leifder vare forsaavidt endnu vedligeholdte, at ingen maatte sælge Arvejord (Leifd) uden foregaaende Lovbydelsé til Frænderne eller Familiens Medlemmer, der altsaa havde et Slags Indløsnings- eller Forkiøbs-Ret til samme (Mandix L. V. 1, p. 340. 500). Det hele Land var derhos inddeelt i visse, deels mindre og deels større, Laug eller Communer f. Ex. Byelaug, Havnelaug (hvis Medlemmer i Jydske L. 3, 1. sq. kaldes Havnebrødre), Sognelaug, Herredslaug, Sysselaug og Landslaug (cfr. Mandix, 2, p. 161—162), hvoraf ethvert igien havde sine særskilte Vedtægter og Love og som en Følge deraf sit særskilte Thing eller Stævne f. Ex. Bye- eller Grandestævne, Sogne- eller Kirkestævne, Herredsthing, Sysselthing, Landsthing o. s. v., hvorfor der ogsaa 1248 maatte skiødes først til Sogne- eller Kirkestævne[1]), siden til Herredsthing og endelig til Landsthing (D. H. 10 p. 110) og ligeledes stævnes ikke blot i det 14de Aarh. (K. Rosenvinges Retshist. 2, p. 188), men selv 1469, først til Sognestævne, derpaa til Herredsthing og endelig til Landsthing (see min Vigerslef Sognehist.). Enhver Stand havde nemlig den Tid sit særegne Laug eller Gilde: Hoffet sit Vitherlag eller Hirdlag, Geistligheden sine Calender, det Militære sine Slotslaug (eller Garnisons-Jurisdictioner, som kaldtes Selskab, hvilket nu svarer til vort Compagnie, men i gamle Dage som Siæleskaber (Cognatio spiritualis) betegnede Broderskaber eller Gilder), Kiøbstæderne deres Kiøbmands- og Haandværkslaug, Landsbyerne deres Byelaug, Havnelaug, Sognelaug, Herreds-laug, Bygdelaug og Landslaug; og naar saaledes Foreningen

---

[1]) Hvilket formodentlig er det samme, som naar det skiødedes paa Kirkegaarden eller over den Afdødes Grav, hvorpaa man 1279 har tvende Exempler. D. H. 10, p. 788. 791.

af Kothkarlene ɔ: Hyttebeboerne og Bønderne eller, som de ogsaa (fordi de ikke maatte bruge andet Vaaben end Knoppelen) benævnedes: Kolvekarlene ɔ: Staffkarlene (hvoraf siden vort Stakkel har sin Oprindelse) eller Knubbehæren ɔ: Knoppelhæren (D. Hist. 13, p. 379), 1256 saa bestemt kaldes **lex clavica** (D. H. 10, p. 288), saa vil det sikkert ikke sige andet end Staff-karle- eller Bonderlauget; thi Landsbyerne havde fra umindelige Tider og saalænge deres Jorder laae i Fælledsskab deres visse Vedtægter (Mandix, 2 p. 161—162); disse Vedtægter udgjorde deres Bylove; deres Forsamlinger i saa Henseende kaldtes Bye- eller Grandestævne og de selv udgiorde efter Tidsalderens Brug et til en eller anden Helgen (for det meste deres Kirkepatron) indviet og med et eller andet Kloster i Forbindelse staaende Gilde eller Gildeslaug, hvoraf f. Ex. allerede før 1241 S. Peders Kloster i Næstved alene for sin Deel stod i Broderskab med 5 Landsbygilder, nemlig S. Peders i Giestrup, hans ditto i Brandelev, hans ditto i Skuderlos, S. Andreæ i Ladby og vor Frues-horing i Gunderslof (D. H. 9. p. 727). Der er heller intet Sporgsmaal om, at da disse Gilder stode i Broderskab med Munkene, de jo allerede da have havt deres skriftlige Vedtægter eller at deres saakaldte Gildesskraaer jo allerede da have været opskrevne og det er desaarsag med Hensyn til Bondestandens og Landsbyhuusholdningens daværende Forfatning særdeles at beklage, at ingen af disse gamle Landsbyegildesskraaer til vore Dage ere opbevarede; i det mindste er mig blot forekommet af 1388 Guds Legems Gildesskraae for Senderherred paa Laaland (Gl. Saml. 1, 2, 134), af 1404 Hellested S. Giertrudsskraae (Gl. S. 1, 2, 133—134), 1446 Laalands saakaldte Vilkaar (Hvitf.), før 1500 S. Sorens Gildesskraae for Ronninge (Bendtz's Topographie), 1526 S. Karine Gilde i Skiellerup (Gl. Saml. 1,

1 p. 3), 1569 Allested Bylov og Gildesskraae (ibid.), 1598 Østrups Bylov (Hist. T. Skr. 2 p. 417 sq.) ꝛc. Imidlertid seer man af disse opbevarede Fragmenter, at Landsbyegilderne i et og alt (en større Simpelhed fraregnet) have lignet Kiøbstædgilderne, idet Medlemmerne enten til bestemte Tider eller naar Oldermanden lod Gildesklokken gaae forsamledes i den fælleds Gildesstue (hvor det blandt andet var Pligt at tage Huen af, naar Lysene bleve indbaarne) for der at drikke det saakaldte Gildesøl[1]) og under denne Fælledsdrik (Synposion) tillige at raadslaae om fælleds Bedste i Handel og Vandel, Agerdrift og Sædeskifte; dernæst at staae hinanden bi i al Slags Nød og Fare, afværge eller hævne hvad Vold og Forurettelse, der maatte vederfares en Gildes- eller Laugsbroder, understøtte og besøge de Syge i Lauget, vaage ved deres Sygeseng og i deres Liigstuer, sørge for deres Liigbegiængelse og lade læse Messer for deres Siæle[2]). Medlemmerne bestode dernæst saavel af Mænd, som af Qvinder, saavel af Gildesbrødre, som af Gildessøstre, ja! endogsaa af Tjenestefolk, ligesom ogsaa Giæster kunde indbydes; men til at blive Medlem udfordredes at være uberygtet, give Øl til Igang og Afgang, bidrage Byg til Gildestønden og at efterleve Gildets over Lyset besvorne Love; og for at dette sidste desto bedre kunde skee, havde Gildet ikke blot en Helgen til Patron eller Patronesse, men ogsaa visse Embedsmænd, saasom Oldermand, Stolsbrødre eller Bisiddere, Skriver (formodentlig en Munk eller Capellan) og Skaffer,

---

1) Meden omtales derimod ikke og Drikken selv var blot Øl og derhos ikkun 3 Skpr. Byg til hver Tønde, hvorhos Tønden endda blev maalt og naar samme var uddrukken var ogsaa Gildet til Ende.

2) Hvilket ogsaa skete til visse Tider om Aaret for alle Gildets Medlemmer og det saavel for de levende, som for de døde.

og disse var det, der vaagede over Lovenes Opretholdelse og Orden og det ikke blot i, men ogsaa udenfor Gildesstuen, hvorhos de, hvor Lovene taug, endogsaa dicterede Boder i Penge, Byg og Øl, og havde derhos Ret til ved Udpantning at inddrive samme. (Om disse Gilder i Almindelighed see mere i Consistorialraad Seidelins Afhandl. om gamle danske Broderskaber i C. Baggers Tidshistorie 1840 Nr. 35—39 cfr. Werlauff om Kong Hanses Monument p. 19 sq.). Slige Indretninger kunde paa den ene Side (saalænge Lovene bleve strængelig overholdte) ikke andet end befordre en bedre Samfundsaand, en større Enighed og Kraft og et virksommere Politie, altsaa ikke andet end tjene som en velgjørende Bistand for en svag og kraftesløs Regjering, men maatte derhos paa den anden Side vist ogsaa fremavle en borneret og egennyttig Laugsaand og saaledes ofte give Anledning til Collisioner med andre Byer og Communer; imidlertid kunde saavel hine fredelige Sammenkomster og Beraadslagninger, som disse fjendtlige Collisioner under forresten udvortes gunstige Omstændigheder ikke andet end virke fremmende paa Kulturens Udvikling i det Hele.

1243 er det Aarstal, som i lang Tid foregaves at skulle staae paa Øre Kirkeklokke, hvorved den saaledes blev den ældste Klokke i Danmark; men jeg har ladet den nærmere eftersee og ved dette Eftersyn forsvandt hiint Blændværk aldeles, idet det befandtes, at der staaer /J⊬3, hvilket i hiin Tids Skrivemaade blot betyder 1543. Forresten var en Kirkeklokkes Opbevaring fra 1243 aldeles ikke usandsynlig; thi Kirkeklokkerne vare allerede her til Lands i det 12te Aarhundrede almindelige (Odense 1, 1, 140) og vi have, — eller havde i det mindste for 70 Aar siden, — endnu Landsbyeklokker fra 1293 (Atl. 6, p. 179), 1317 (4, p. 477), 1329 (5, p. 756), 1343 (4, p. 425), 1364 (5, p.

760), 1374 (6, p. 458), 1376 (6, p. 542), 1389 (6, p. 106) og 1391 (6 p. 257).

1251 overlader Kong Abel sit fyenske Arvegods, Svendborg, Arreskov og andet mere (D. H. 10, p. 182), til Henrik Emeltorp, ved hvilken Leilighed denne Adelsmand fattede fast Fod her i Landet og uden Tvivl byggede sig her en Borg, som han opkaldte efter sit Navn og som muligviis turde være Himelstrup Slot i den sydlige Ende af Vigerslef Sogn, hvor der endnu paa den saakaldte Slotsbanke findes kiendelige Spor til Graver og Volde, skiønt den allerede 1276 og 1288 igien blev lagt øde (D. H. 10, p. 729. 11, p. 47 og N. T. f. Oldk. 3, p. 180 sq., paa hvilket sidste Sted ogsaa Chart over Slotstomten meddeles), og er det derhos at bemærke, at den mellem Kong Erik Plougpenning og Hertug Abel udbrudte Broder- saavelsom den senere paafulgte Borger-Krig med Grund kunde ansees for den tredie Anledning til at anlægge befæstede Borge her i Landet, men som dernæst havde den Eiendommelighed fremfor de tidligere, at de bleve anlagte inde i Landet selv, da derimod hine bleve anlagte ved Stranden; og da de derhos i Grunden vare Røverborge, hvis Besætning plyndrede hvad der af det fjendtlige Partie kom i dets Nærhed, saa var det ikke saa sært, at de anlagdes ved Landeveiene (hvorfor Tydskerne ogsaa beære deres Herrer med Navn af adliche Strassenräuber und Wegelagerer) eller, som her med Hensyn til Himelstruphuus var Tilfældet, saagar mellem tvende Landeveie og derhos fast lige langt fra dem begge. Formodentlig afvege de ogsaa ved en nye Befæstningsmaade fra de foregaaende, siden de nu bære det nye Navn af Slotte eller Huse, der formodentlig hentyder paa deres mere end forhen faste og stærke Indslutning og Befæstning. Ogsaa vil man ved at sammenligne Tegningen af nærværende Slotstomt med den Be-

skrivelse, vi have givet over Serupvold eller gamle Dallund, finde det 12te Aarhundredes Befæstningsmaade langt simplere end nærværende fra det 13de Aarh. og derimod denne langt mere compliceret end hiin.

S. A. (1251) nævnes dernæst en dansk Minoriter=Munk, Jacob Skogby i Roeskilde, der i den Grad hos Paven var accrediteret, at han valgte ham til Sættedommer i en Sag mellem Bispen af Roeskilde og Staden Lybek (D. H. 10, p. 191. 195), og som jeg paa Grund af Navnet paa Herredets Vegne vil tilegne mig som en Landsmand, da Siælland hverken, som Tilfældet er hos os, har Kirkebyer eller Herreder af dette Navn at fremvise.

1252 aflægger Kong Abels Enkedronning, Mechthilde, sit Klosterlofte til Bispen i Odense (D. H. 10, p. 218) og da dette formodentlig skete paa Grund af, at hun den Tid opholdt sig i hans Stift eller havde der sit Enkesæde, saa er det ikke usandsynligt, at hun kan have opholdt sig her i Herredet, hvor hendes afdøde Gemahl efter al Formodning eiede Arvegods, for saaledes at være desto nærmere ved den hendes Huus med Troskab hengivne Æmeltorp; en Formodning, hvori jeg derved bestyrkes, at en Bye i Vissenbierg Sogn, som nu kaldes Magtenbølle, 1295 kaldtes Matelsbol og 1383 Mathildebol; thi dette Navn var den Tid altfor ualmindeligt i Norden til, at man ved samme ikke skulde tænke paa bemældte Kong Abels Enke, Dr. Mechthilde.

1255 omtales dernæst en **Bartholdus miles Teotonicus de Æmeltorp**, som maaskee var en Søn eller Broder af den foromtalte Henrik (**Lib. Dat. Lund. p. 40 cfr.** D. H. 10, p. 275).

1260 eller saa omtrent (og maaskee i Anledning af Erik Glippings i forstnævnte Aar om Værtshuses Anlæg ved Landeveiene udstædte Forordning) anlagde Munkene af den Hellig

Aands Orden eller de saakaldte Duebrødre, der især havde giort sig de Veifarendes Pleie til Pligt, efter al Formodning et Kloster-Hospits eller et Hellig Aands Herberg i Nærheden af Veflinge paa den Plads, hvor den Tid Landeveien fra Odense deelte sig for deels at gaae til Bogense og deels til Middelfart[1]), og hvor Herregaarden Elved, der maaskee endogsaa deraf kunde have sit Navn[2]), i senere Dage blev anlagt. Om dette Klosters Anlæg, Indretning og endnu tilbageværende Spor har jeg i N. T. Skr. f. Oldk. 3, p. 225 sq. afgivet en udførlig Underretning, til hvilken jeg herved maae henvise; ligesom jeg ogsaa under 1239 har giort opmærksom paa de store Fordele, Munkene medbragte for den Egn, hvor de boesatte sig, og som i nærværende Tid, hvor Riget i 17 Aar (fra 1259 til 1275) formedelst Erkebispens Stridigheder med Kongen var under Interdict eller i Band, maatte være saameget vigtigere, som den formodentlig derved undgik sammes, i det

---

1) Slige Capeller ved Landeveiene vare i den catholske Periode heel almindelige og selv efterat de med samme forenede Hellig Giæsthuse eller Klosterherberger, formodentlig i Anledning af Værtshusenes Anlæg 1396, vare ophørte, vedblev man endnu at sørge for den Veifarendes Andagt, saa at der endogsaa 1425 i Mangel paa virkelige Capeller vare Altere oprettede ved Landeveiene, hvorved der blev holdt Gudstienester for de Reisende (Pont. 2 p. 538), hvoraf altsaa de saakaldte Bedesteder i gamle Dage havde Navn; et Navn der vel endnu, skiønt i en anden Betydning, til vore Dage har vedligeholdt sig.

2) F. Er. af helgi-vættr ɔ: den hellig Aand; ifald man ellers ikke med Hensyn til det ældgamle Taxtræ ved Elved, som formodentlig fra denne dets Klosterperiode turde hidrøre, skulde foretrække Derivationen af helgi-vidr ɔ: det hellige Træ, da et sligt vintergrønt Træ ikke blot ved vore hedenske Templer i Almindelighed fandtes plantet (D. H. 4 p. 523), men endnu 1452 et sligt vintergrønt Træ ikke blot ansaaes for helligt, men selv, efterat det var borttaget, endogsaa Pladsen, hvorpaa det forhen havde staaet (Pont. Ann. 2 p. 606).

mindste for den mindre oplyste Deel af Almuen, høist ulykkelige Virkninger (cfr. Allen p. 178); thi Munkene havde i denne Henseende store Privilegier (cfr. 1334) og tiltoge sig saagar endnu flere (Odense 1, 1, 164).

1272 til 1276 boede Fru Ethle Lille (eller rettere Lillie; thi hun fører 3 Lillier i sit Vaaben), Astrad Rykisens Enke, i Ørbek i Fyen og skiødede derfra Gods i Laaland til S. Claræ Kloster i Roeskilde (D. H. 10, p. 672. 746); men Spørgsmaalet er, om det var Ørbek i Ore Sogn her i Herredet eller maaskee snarere Kirkebyen Ørbek i Vinding Herred.

1274 beseglер Kong Erik Glipping tilligemed sin Moder et Brev paa Langsiøhuus (D. H. 10, p. 704. 1005); dog var dette formodentlig snarere en Borg i Sjælland (hvor allerede 1208 et Langsiøbierg omtales. D. H. 9, p. 141) end Herregaarden af samme Navn i Vigerslef Sogn her i Herredet. Denne Egn havde desuden nok at giøre med den ene Borg, Henrik Æmeltorp havde skaffet dens Beboere paa Halsen; thi hvor stor en Skade for den offentlige Sikkerhed denne sidstnævnte medførte, skiønnes deraf, at allerede Kong Erik Glipping

1276 med Magt maatte indtage **castrum Almethorp (Chron. Dan. apud Ludew. T. IX. p. 33)** eller Æmetorp i Fyen (D. H. 10, p. 729), som vistnok er det ovennævnte. Imidlertid maae det kort efter paa nye være kommet til Kræfter igien og dets Besidder dernæst have slaget sig paa de fredløse Kongemorderes Partie, der allerede 1287 begyndte at plyndre her i Landet (Odense 1, 1, 187); thi

1288 maatte atter Kong Erik Menved paa nye indtage bemeldte fyenske Æmeltorp Slot og ødelagde det da aldeles (D. H. 11, p. 47).

Overhovedet var det nu igien en høist ulykkelig Tid for det arme Danmark; Nordmændene havde allerede 1284 begyndt

at plyndre paa de danske Kyster; 1286 havde endeel misfornøiede Adelsmænd myrdet Kong Erik Glipping og 1287 forenede disse fredløse Kongemordere, som havde mange hemmelige Venner i Landets Indre, sig med de plyndrende Nordmænd og saaledes fortsattes denne fordærvelige Søerøverkrig paa Danmark fast i en uafbrudt Række af 25 Aar (fra 1284 til 1309) og det med en Grusomhed, der kaldte Vendernes Mordbrænder-Tog tilbage i de ulykkelige Landbeboeres Erindring.

1295 nævnes forresten en Mæthelby Kirke i Fyen og det ved den Leilighed, at Niels Hamundsen Litle paa Husbygaard (nuværende Vedelsborg, der skal være flyttet fra et Sted i Husbye, der endnu kaldes Slottet, til sin nuværende Plads), som havde ladet sig korse til det hellige Land, skienkede denne Kirke i sit Testament 16 ß, ligesom dens Præst, Hr. Niels, en rød Ganger og en Guldring (D. H. 11, p. 211); men Spørgsmaal er det, om han derved mener Meilby Kirke her i Herredet (i hvilket Tilfælde Sandaker-næs, som han ved samme Leilighed nævner, da ligeledes kunde være den her i Herredet beliggende Sandagergaard) eller om der mueligviis den Tid var en Kirke (hvad som dog neppe er at formode) i Meelby ved Assens, siden han nævner den mellem Kiærte og Assens (i hvilket Tilfælde Sandaker-næs da maatte være Sandager i Baagherred); thi det skulde dog vel aldrig være Middelfart Kirke, han meente? — Under alle Tilfælde er det imidlertid vist, at han baade eiede Jorder og Løsøre saavel i Matteltbelø ɔ: Magtenbølle, som i Skalebyergh ɔ: Skalebierg i Vissenbierg Sogn og altsaa ogsaa forsaavidt hører med til nærværende Herreds Historie; ligesom Documentet selv med Hensyn til Landhuusholdningens Historie i Almindelighed er mærkværdigt, saasom man deraf lærer de daværende Bondergaardes

Besætning, Skyldsætning eller Hartkorn og Afgifter eller Landgilde at kiende (D. H. 11 p. 210).

S. A. og i samme Anledning nævnes ligeledes et Spedalske-Huus eller S. Jorgens Hospital i Odense og da der nu ogsaa ved Bogense var et S. Jorgens Capel (see 1406), er det ikke usandsynligt, at samme omtrent kunde have været af lignende Ælde, da disse Hospitaler især anlagdes i Søestæder, der formedelst den rigelige Fiskeføde ansaaes for fortrinligviis at være udsatte for Spedalskhed, ligesom de derhos ogsaa vare dobbelt nødvendige i en Bye som Bogense, hvor der fra umindelige Tider formedelst den jevnlige Passage til og fra Biergeherred i Jylland synes at have hersket en mere end sædvanlig Communication med N. Jylland, hvor denne Sygdom især var gængse og hvor dens sidste Spire endnu skal have vedligeholdt sig.

1296 lod Kong Erik Menved de fredløse Kongemorderes Godser plyndre her i Danmark, ved hvilken Leilighed da ogsaa Peder Jacobsens Gods i Vedeløf Sogn samt i den Bye Heinge i Harsyssel blev plyndret. Da nu denne Mand ogsaa eiede Gods i Fyen, der indbragte ham 400 ℳ aarlig, som ligeledes ved samme Leilighed blev plyndret (D. H. 11 p. 226, 581), saa kan jeg ikke vide, om Vedeløf Sogn ikke skulde være Vedeleve i Veflinge Sogn (cfr. 1351); thi Heinge er formodentlig Henne Kirkebye i Vesterherred og Ribe Amt; men Vedeløf Sogn kan jeg ikke der paa Egnen opdage.

1308 forenede, som det synes (thi det er ogsaa muligt, at det først skete 1317 (see infra) eller 1324 (see Pontopp. 2, p. 130), — Bisp Peder af Odense S. Nicolai Kirke i Særslef med Benedictiner-Skolen i Odense (Pont. 2, p. 97—98. D. H. 11, p. 571—572) ɔ: skienkede den til S. Knuds Klosters Skolevæsen, der den Tid virkelig florerede, idet dets

Benedictiner-Munke endogsaa sendte deres Skolarer til Paris for at studere. Denne Særslef Kirke, — ved hvis Acqvisition Munkene saaledes nu alt mere og mere fik Indflydelse her i Herredet (cfr. 1239. 1260), — var som en Følge deraf ikke blot i Munkenes Tid (da den formodentlig istedetfor Skoubye Kirke blev Fierdings- eller Tamper-Kirke) og det endogsaa lige til 1535, men selv endnu 1774 en Conventkirke og derfor vare der ogsaa endnu i sidstnævnte Aar saavel Stole (de saakaldte Stalli. D. H. 13, p. 194) som smaae Kister anbragte i Choret (Atl. 6 p. 621), ligesom Choret endnu 1761 var afdeelt fra Kirken ved et Tralværk og en paa samme anbragt Chorsdør (en Indretning, jeg ligeledes endnu 1828 fandt vedligeholdt i Vissenbierg Kirke). Forresten er der paa Særslef Kirkegaard opgravet en høist mærkelig og vistnok ældgammel Liigsteen (?) paa 2½ Al. Længde, ½ Al. Brede og 1 Al. Dybde, paa hvis øverste Side eller ½ Alens brede Kant foruden endeel Snørkler, saasom Buer, Triangler og Cirkler, endvidere med den raaeste Konst er udhugget en Figur med udstrakte eller udspilede Arme, bart Hoved og en til Knæerne rækkende Kappe; og kan jeg derhos ikke vide, om denne Figur ikke muligviis skulde være en Forestilling af Munkenes Skytspatron, Kong Knud den hellige, da der netop af hine Dages Munke lagdes saa megen Vægt paa, at han døde foran Alteret med sine Arme udstrakte som til et Kors eller med andre Ord i den Korsfæstedes Stilling (cfr. D. H. 4 p. 702). Ogsaa en stor Mængde tildeels i Klude indsvøbte Mynter ere Aar for Aar paa Kirkegaarden opgravne og det saavel gamle Danske og Norske, som Meklenborgske, Pommerske, Sachsiske o. s. v.; ligesom der ogsaa paa Veflinge Kirkegaard ikke blot ere opgravne Mynter af Erik Pommer o. s. v., men endogsaa en af Valdemar den 1ste (aldeles overeenstemmende med det danske Myntværks

Tab. XIV, Nr. 5) og paa Vigerslef Kirkegaard en heel Krukke, fuld af gamle Penge, hvoriblandt endeel Bracteater; saa at man altsaa med Billighed kunde forundre sig over, hvorledes alle disse Mynter vare komne paa vore Kirkegaarde, dersom man ikke vidste, at Kirkegaarden i gamle Dage ansaaes for det sikkreste Sted at gjemme sin Mammon paa, da et Tyverie paa dette indviede Sted endnu den Tid ansaaes for det værste og derfor ogsaa var det sjeldneste af alle.

1309 forlod en af Herredets Herremænd [1]), nemlig Timme Lauridsen Abildgaard af Margaard i Vigerslef Sogn, som var af Marsk Stigs eller Stig Andersen Hvides Slægt (cfr. Estrups Thygestrup p. 31) og altsaa formodentlig i Forbund med de fredløse Kongemordere (ibid. p. 45), med flere af sin Familie Kongen uden Orlov paa det svenske Tog (D. H. 11, p. 617. 731) og, uagtet denne Forseelse blev ham tilgivet, opvakte han dog

1313 de jydske Bønder til Oprør, hvorover han blev erklæret for Rigets Fjende og

1314 dømt fra Liv og Gods, efter nogle radbrækket, efter andre halshugget og atter efter andre landsforviist. Denne Timme Lauridsen er saaledes den første os bekjendte Ejer, der nævnes til Margaard; men Gaarden er vistnok meget ældre og jeg skulde storligen feile, hvis den ikke havde samme Oprindelse som Dallund, nemlig oprindeligviis at være anlagt som et

---

1) Der var nemlig nu (dog, som det synes, efter Vald. d. 2dens og maaskee snarest i Erik Menveds Tid) opstaaet et nyt Slags Herremænd (foruden de virkelig belænede), nemlig de saakaldte Frelsemænd, hvis Gods blev frietaget for Skatter imod at de paatoge sig den personlige Krigstjeneste (Hvitf. p. 149. Allen p. 145 sq.) og er det første Frelsebrev, vi saaledes finde omtalt, af 1321 (D. H. 12, p. 42) og det andet af 1334 (ibid. p. 252).

Vagttaarn for at beskytte det bagved samme beliggende Ætt-leifd eller Stammegods, Vigerslef, mod de Vendiske Søerøvere, der i det 12te Aarhundrede langs Landets Strandvige og seilbare Aaer hjemsøgte dets Indre. For en slig Bestemmelse taler ikke blot dens Beliggenhed mellem Vigerslef og Stranden eller for Enden af de af Stavigsaaen gjennemskaarne Enge, som paa Grund af det foregaaende i gamle Dage tør ansees for at have været Strand; men derfor taler ogsaa dens Navn, der enten betegner Strandens Grændse eller maaskee endnu snarere dens Grændsebevogter (Mar-gardr) og Beskytter. Saaledes var den oprindeligviis blot et Vagttaarn eller et Castel ved Stranden og blev først til en Herregaard, da Inddæmningen ved Stige-strand (see 1235) gjorde enhver Befæstning mod Søerøvere paa dette Sted overflødig, men derimod Godseieren fandt det nødvendigt for sin Sikkerheds Skyld i andre Henseender at forlægge sin Bolig fra den aabne Avlsgaard til det befæstede Castel og som en Følge deraf ikke blot udvidede dens Bygninger, men ogsaa underlagde den alle sine øvrige Besiddelser

1317 skal efter nogle Kong Erik Menved først have skjenket Særslef Kirke (see 1308) til S. Knuds Kloster i Odense til Videnskabernes Fremme (Daugaards D. Kl. p. 293) og Bisp Peders ovenomtalte Gavebrev (see 1308), som Daugaard ligeledes henfører til 1317, er altsaa blot en Stadfæstelse paa den kongelige Gave; og hedder det dernæst i samme, at Indkomsterne ikke maatte anvendes til andet end til Bøgers Anskaffelse og de studerende Munkes Nytte.

S. A. begyndte den sørgelige Periode, hvor Fyen i mere end 30 Aar var pantsat til de holstenske Grever, hvis haarde Regimente skildres os i Pont. Ann. 2, p. 2. (cfr. Nyerups K. H. p. 227. D. H. 12, p. 176. 194. 223. 228. 13, p. 48 sq.), og har man især i et Document her fra Naboelauget (eller fra

Skamherred) et mærkeligt Exempel paa, hvor voldsomt det den Tid gik til her paa Egnen; idet man deraf seer, at endogsaa Creditorerne, der her paa Egnen før 1363 (og altsaa netop i den saakaldte holstenske Periode) havde Godser i Pant, endogsaa vare nødsagede til at bruge den Forsigtighed i Pantebrevene at indføre, at de vel, naar de udløstes, vare pligtige til at levere Pantet ligesaa godt tilbage, som det var annammet, dog — medmindre det, som det ved denne Leilighed udtrykkelig hedder, — i denne Mellemtid var blevet brændt og ødelagt af de fremmede Herrer (D. H. 13. p. 515—516); og er det derfor ikke at undre sig over, hvis disse deres Voldsomheder, som sagt, efter min Formening foranledigede adskillige Godsbesiddere til (forsaavidt det ikke allerede forud i Anledning af de norske Plyndringer var skeet) at forlade de aabne Avlsgaarde (eller **leifdr**), de hidtil havde beboet og for større Sikkerheds Skyld at flytte hen til de befæstede Vagttaarne, deres Forfædre havde anlagt ved Stranden (f. Ex. Dallund, Margaard, Oregaard &c.), hvorved saaledes disse lidt efter lidt bleve Sædegaarde, istedetfor at hine tilforn havde været det.

1320 eller saa omtrent opførte en Adelsmand af Museslægten sig ikke sømmeligt her i Herredet; nemlig Væbneren Nicolaus Muus, der voldtog en Pige og til Godtgjørelse derfor maatte betale hende eller hendes Huusbond en Capital af 5 ℔ Mynt eller Penge (see 1387); og kan jeg derhos ikke vide, om dette skulde være den samme Nicolaus Muus, der endnu 1369 var Hovidsmand paa Kalløe.

1327 stadfæstede Hertug Valdemar af S. Jylland, som da havde opkastet sig til Konge mod Christoffer d. 2, ved sit i Odense d. 9de Jan. udstædte aabne Brev alle de Friheder, Benaadninger og Herligheder, som hans Forgængere, de forrige

danske Konger[1]), havde givet Borgerne i Boknæs (villani nostri in Boknæs[2]), saa at ingen af hans Lænsmænd (formodentlig i Særdeleshed de paa Harritzlefgaard og Oregaard) eller andre derimod maatte handle (Resens Atl. cfr. D. H. 12, p. 150—151). Dette kunde nu være godt nok; men naar han derpaa endnu samme Aar d. 15 Juli fældede den Dom i Nyborg, at, foruden andet mere Gods i Danmark, ogsaa i Fyen Herredslevgaard med dens Fang, Bogense, Hindsholm, Pertorp (maaskee Pederstrup i Korup Sogn og ikke, som man i Almindelighed antager, Paarup) og Brobye skulde tilhøre Prinds Erik, en Søn af den svenske Kong Valdemar, som Mødrene-Arv efter Dr. Regitze (Hv. p. 439. D. H. 12, 152—153), da var dette neppe til Fordeel for Egnen; ikke blot fordi Prinds Erik var en Udlænding, men ogsaa fordi han formodentlig i det Hele taget var en underlig Patron, siden han, ifølge Hvitfeld, en Tidlang havde tjent for Capellan i Norge, men nu var blevet verdslig sindet; imidlertid giver det os dog, som sagt, i historisk Henseende en grundet Formodning om, at, da Dr. Regitze var Kong Valdemar d. 1stes Datter og uden Tvivl døde 1220, og dernæst ikke blot Harritzlefgaard, men ogsaa Bogense allerede da, som det synes, tilhørte hende, saa maae ogsaa derved den sidstnævntes Ælde rykkes tilbage til Begyndelsen af det 13de Aarh. (cfr. 1220).

---

1) Altsaa havde Bogense allerede da ikke blot længe været til (see 1220), men ogsaa allerede været Kjøbstad eller med visse Privilegier fremfor andre benaadet Handelsstad; en Omstændighed, der stedse for den omliggende Egn og dens Produkters Afsætning er af den væsentligste Nytte.

2) Af dette Navn maae man altsaa slutte, at den allerede da ved Vandets Aftagelse fra en Øe (cfr. supra) til en Halvøe eller et Næs var forvandlet.

1329 til 1336 var Danmark atter i Band og det for Grev Gert af Holstens Skyld; og altsaa var det formodentlig i denne Anledning, at Franciscanerne

1334 af Paven fik Tilladelse til at holde Gudstjeneste i Winebjerg (uden Tvivl en Feilskrivelse for Wisnebjerg) i Odense Stift, om end det hele Rige laae under Forbud (Interdict) eller var i Band (D. H. 12, p. 253).

1336 solgte Grev Gert af Holsten, der nu, som Pantehaver, fast uindskrænket beherskede Landet, til Holsteneren Hr. Ditlev van der Wensinen Fadherskolgaard (ɔ: Fadersbøl eller Farsbollegaard i Haarslef Sogn) i Skoubyherred med alt sit Tilliggende (E. Reg.); ligesom bemældte Greve, der † 1340, ligeledes pantsatte hele Eilby Sogn her i Herredet til Holsteneren Johan Mugles (see 1369).

1340 skal allerede, ifølge Atl. 3, p. 486, Herregaarden Dallund i Sondersøe Sogn have tilhørt den skotske Adelsmand, Marcus Bryske, og siden hans Familie i en Række af et Par hundrede Aar. Nu nævnes der vistnok en Marqvard Bryske 1347; men da hans Søn Hartvig skriver sig 1389 til Kragerup og hans Sønnesøn Iver 1415—1419 til Wemmetofte i Sjælland ꝛc., saa vover jeg ingenlunde at bifalde denne Mening. Derimod har jeg aldeles intet imod, at Dallund allerede 1340, ja! maaskee længe før, kan have været en Herregaard; thi jeg har allerede i det foregaaende yttret den Formening, at gamle Dallund allerede i det 12te Aarh. kunde have været til som Vagttaarn eller som Castel ved Havets Indløb i Søen, men den Tid endnu ikke været noget selvstændigt Allodium eller Arvegods (hvorfor dens Navn heller ikke har den alle Datidens Allodier eller Arvegodser characteriserende Endelsesstavelse leifd), men blot en secundær, — det oprindelige Allodium tilhørende, — Besiddelse og af sammes Eier anlagt

for at beskytte Indløbet til Egnens egentlige Allodium, som ifølge Navnet Orritzlef den Tid maae have været. Men skjønt den saaledes blot var et fra det bagved samme beliggende Allodium med Folk og Proviant forsynet Castel, saa maae dets Besætning dog snart have tiltrodset sig Uafhængighed og tilegnet sig Besiddelser og saaledes lidt efter lidt have opslugt sin egen Moder eller det forrige Allodium, Orritzlef; skjønt det maaskee ogsaa lod sig tænke, at Besidderen af dette Allodium selv, — da Vagttjenesten formedelst de udvortes Fjenders Betvingelse eller Vandets Aftagelse og Mosernes og Engenes Udtørring blev overflødig, — kan have forlagt sin Bolig til dette Vagttaarn eller det gamle Dallund, som en sikkrere og mindre for Overfald af indvortes Fjender udsat Bolig; og saaledes kan han ikke alene have underlagt den sine forrige Besiddelser, men ogsaa forøget dens Bygninger; og de, som nærmest vare beskjæftigede med Gaardens Tjeneste og Avling, kunne saaledes have boesat sig i Nærheden af Gaarden og derved givet den endnu tilværende Landsbye, Serup, dens Oprindelse, i hvis nordlige Ende gamle Dallund, som sagt, var beliggende. Men endskjønt Tiden, hvorpaa denne Forandring foregik, vel ikke med Vished kan angives (skjønt man allenfals skulde troe, at saavel den norske Søeroverkrig (1284—1309) som især den holstenske Panthaverregjering i Fyen (1317—1357) var en Periode, hvor enhver Beboer vist med Glæde ombyttede sin aabne Gaard mod en befæstet Borg), saa er dog saa meget under alle Tilfælde vist, at den allerede længe før den til sin nuværende Plads (c. 1550) blev forflyttet maae have været en Avlsgaard og adelig Sædegaard, hvilket ikke blot Sagnet vidner, skjønt det blot tilskriver den et Meierie af en Snees Køer; men det er ogsaa derved bekræftet, at ikke blot dens Stald og Ladegaard, men endogsaa dens Capel endnu paavi-

ses. I Nordost for Stedet udstrækker sig nemlig den vidtlöftige Serupmose, som uden Tvivl i gamle Dage var Strand, og for den nordvestre Ende af denne Mose ligger atter en lille Skov eller Lund, der kaldes Capelhaugen, hvor Gaardens Capel i gamle Dage skal have ligget (formodentlig altsaa, forinden Søndersøe Kirke, der allerede nævnes 1348, blev bygt). Mellem denne Capelhauge og Gaarden selv er der atter i den vestlige Kant af Mosen et Sted, som kaldes Gaardstud, hvor Gaardens Ladegaard eller rettere Staldbygninger menes at have staaet; hvilket ogsaa Navnet ikke utydeligt synes at godtgjøre, saasom vi i det foregaaende have seet, at gamle Dallund **par excellence** kaldtes Gaarden, hvorved saaledes Gaardstud (eftersom **Stód** var det gamle Udtryk for Kreaturernes Opholdsted) neppe kan betegne andet end den foromtalte Gaards eller gamle Dallunds saavel Koe- som Heste-Stalde, Meierie o. s. v. Forresten skal bemældte Meierie eller Staldgaard engang i fordums Tid være sunken i Anledning af, at en derpaa boende Frue[1]) ved Navn Clara, efter hvem endnu en hosliggende Banke bærer Navn, som var uenig med Præsten, skal (ligesom ved Posehyll i Haarslef- og Aunsøegaard i Vigerslef-Sogn var Tilfældet) have lagt en Soe i Sengen istedetfor hendes efter Foregivende syge Mand og derpaa ladet Præsten hente for at berette den, men at dennes Forbandelse var Skyld i, at Gaarden ikke blot sank, men derhos sank saa dybt, at der opstod en bundløs Soe paa Stedet, hvor man endnu for 100 Aar siden

---

1) Dette Fruenavn maa formodentlig forklares af det i den holstenske Pantsætnings Periode for en Tid lang i Fyen almindelige plattydske Sprog og her altsaa vistnok oversættes ved en Meierske eller Husholderske; thi hvorledes skulde vel ellers en adelig Dame med sin Mand komme til at residere paa Laadegaarden, saalænge som Herregaarden selv endnu var ved Magt?

skal have trukket med Baad, men som nu er overgroet med en sammenhængende Torve-Gunge[1]). Et Sagn, der ikke alene, tilligemed flere lignende, vidner, at det formedelst Jordens større Vandrighed vel ikke sjelden i gamle Dage er skeet, at en Gaard, der var bygt paa en af underjordiske Strømme udhulet Grund, er opslugt af Jorden, men hvis, her som andensteds, foregivne Anledning tillige ret levende characteriserer den catholske Geistligheds Omhue for at give Sagnet om denne og lignende Naturbegivenheder en saadan Vending, at dens Anseelse derved kunde styrkes og Almuen sættes i Frygt for Guds Straf over dens Foragtere. Forresten var det til et af disse to førnævnte Steder, enten til Gaardstud eller til Capelhaugen (ɔ: enden til Gaardens Stalde eller til dens Capel), at den Løngang skal haveført, der fra gamle Dallunds Kjælder, — som fra alle hine Dages Befæstninger, — var anbragt under Jorden for i Nødstilfælde at tjene Stedets Besætning til Flugt; og i denne Løngang, hvor man i Ulykkestilfælde ogsaa skjulte sine Skatte, er det saaledes ogsaa, at Almuen saa ofte troer at høre Laaget paa de Kister, som gjemme den skjulte Mammon, smækkes op eller i. Endelig henter man endnu et (skjønt saare usikkert) Beviis for denne Gaards høie Ælde af den Vigtighed, Ammen i dens ældre Periode tillægges; man veed nemlig, at Ammen saavel i de hedenske, som i de ældre christelige Tider efter Udførselen af sin egentlige Function endnu vedblev at være sit Fosterbarns Gouvernante og Familiens geheime Raadgiverinde og saaledes ofte paa dens Beslutninger havde

---

[1]) Lignende Forbrydelse og lignende Straf omtales ogsaa fra det 14de Aarh. i Pont. Ann. 2, p. 24—25, nemlig fra 1362. D. H. 13, p. 478. I det 15de Aarh. var derimod den danske Geistlighed mere liberal, da den endogsaa for Betaling holdt Messer for syge Køers og Hestes Helbredelse. Pont. 2, p. 331.

den væsentligste Indflydelse (cfr. f. Ex. D. H. 11, p. 722); og netop her ved gamle Dallund bærer næste Gaards Hauge lige over for nuværende Voldsted, dog paa den anden Side af Gaden, fra Arilds Tider Navn af Ammens Hauge, fordi Ammerne til Gaardens ældre Beboere der skulle have havt deres Boelig for ved forekommende Leiligheder at være desnærmere ved Haanden. Efter saaledes at have optegnet disse Sagn om gamle Dallund (ved hvis Opregning jeg har været saa vidtløftig, fordi de tillige kunne tjene som Exempel paa Herredets Herregaardssagn i Almindelighed) burde jeg nu vel ogsaa opregne Gaardens ældste Eiere indtil det 14de Aarh. Slutning; men vi vide, desto værre! derom lige saa lidet som i det hele taget om alle øvrige Herregaarde her i Herredet; blot hedder det i et høist mærkeligt Document af 1448, at den nærved liggende Herregaard Margaard fra Arilds Tid havde henhørt til eller henligget under Dallund[1]). Ved Udtrykket Arilds Tid forstaaer man i Almindelighed den høie Ælde (**hár-alldr** eller **hár-ölld.**) og forklarer det ved den Tid, da Oldefædrene ɔ: Stamfædrene i 3die Led vare i Live, hvilket altsaa omtrent vilde udgjøre 100 Aar og altsaa i dette Tilfælde række tilbage til 1348; men da vi nu vide Margaards Eiere fra 1309 til 1375 og der af disse, som selv vare Adelsmænd, vist ingen stod under Dallund, saa maae Arilds Tid i dette Tilfælde vist neppe betegne andet end **ádr-alldr** eller det forrige og sidst forløbne Aarhundrede; thi ved Slutningen af samme finde vi den Rugaardske Lænsmand Bernike Skinkel, ifølge Tingsvidner af 1499

---

1) Nemlig et Skoubyherreds Tingsvidne, meddeelt Hans Mowensen, Foged i Dallund, paa Hr. Per Hovenschilds Vegne, ifølge hvilket den Eng, som kaldes Margaards Thagmose, der ligger under Amager Skov, ligger af Arrilds Tid til Margaard og Margaard og Engen ligge af Arrilds Tid til Dallund.

og 1505, at have eiet Langesoe og, saavidt skjønnes kan, maaskee ogsaa Dallund og Margaard; i det mindste eiede hans Svigerson, Peder Hogenskild, ifølge Tingsvidner af 1448 og 1505, alle disse 3 Gaarde tillige, ligesom de endnu alle 3 1506 samlede vare i en af Hogenskilds Arvingers, Eiler Iversen Bryskes, Eie. Imidlertid er det mærkeligt nok, at en ældre Gert Iversen Bryske, som levede 1423, var gift med Elsebe Hennings Datter Kabel og døde 1441, paa sin Ligsteen i S. Hans Kirke i Odense skriver sig til Dallund og altsaa maae have eiet den for Peder Hogenskild, der først 1448 kaldes dens Herre og hvis Datter, Cæcilia, atter bragte den til den foregaaendes Søn, Iver Gertsen Bryske, som døde 1465 eller samme Aar, som hans Svigerfader, P. Hogenskild. Dog — den jevnlige Sameie og de mange samtidige Lodseiere, der i Middelalderen som oftest havde Deel i en og samme Gaard og altsaa ogsaa paa en og samme Tid kunde skrive sig til samme, forvirre i den Grad vore Herregaardes Historie (see E. Brock p. 20—21), at man ikke maae undre sig over ogsaa i Dallunds Historie at støde paa en lignende Forvirring.

1348 nævnes Præsten (**Rector ecclesiæ** ɔ: Sognepræst i Modsætning til Vicarius eller Capellanen) Hr. Nicolaus i Søndersø (D. H. 13, p. 814) ligesom Præsten Hr. Hennikin i Mæthelby (ibid.); men da denne sidstnævnte opregnes imellem Præsterne i Flostrup og S. Brobye, er det ikke godt at sige, hvilken Kirkebye derved menes, om nemlig Meilby i Skouby Herred eller maaskee Middelfart i Vendsherred (cfr. 1295).

S. A. begyndte den frygtelige Pest, som er bekjendt under Navn af den sorte Død, her i Landet, hvorom endnu en Hvidtorn i Nærheden af Dallund, nemlig paa Skambye Kirkegaard, skal bære Vidne (Odense 1, 2, 43); thi man kastede ifølge Sagnet

i denne Pest-Epidemie alle de Døde i en Kule paa Kirkegaarden og plantede Torn derpaa for at Folk skulde tage sig i Agt og ikke komme for nær, da man troede, at selv Uddunstningen af Graven kunde smitte; og naar det derfor hedder om Bogense Kirkegaard, at der ogsaa paa samme, nemlig i Vesten for Kirken, havde staaet en Torn, som ingen turde røre ved, fordi der var en Trold begravet under samme; saa var vist ogsaa Anledningen her den samme, som paa Skambye Kirkegaard, og Trolden, for hvem man skulde vogte sig, vist ingen anden end den der begravne Pestsmitte, som man for desto sikkrere at opvække Frygt i hiin Overtroens Tidsalder gav Navn af en Trold.

S. A. blev den nordre Halvpart af Fyen indløst fra de holstenske Panthavere; men disse Blodsugere havde allerede, som vi i det følgende skulle see, bidt sig saa fast her paa Egnen, at de ikke saa let forlode hvad de engang havde faaet Smag paa.

1349 stadfæstede Bisp Nicolaus af Odense sin Formands, Bisp Peders (der sad fra 1300 til 1339) Gave af Særslef Kirke (S. Nicolai in Sörslöff) til Odense Benedictiner-Skole (Pont. 2, p. 175. Bloch 1, p. 234. D. H. 13, p. 207. Odense 1, 2, 44 cfr. 36).

1350 og 1376 nævnes et Ulfsskov, som Valdemar den 4des Frillesøns, Erik Valdemarsens, Enke skjenkede til Dominicanerne i Odense og som muligviis kan have ligget i Vigerslef Sogn (Odense 1, 2, 63—64).

1351 lod Ridderen Niels Erikssen af Jerpelstrup (som allerede nævnes 1346. D. H. 13, p. 806) Kong Valdemar og hans Forlover, Hr. Henning Podebusk. &c. qvit for al Tiltale og Løfte, som ham var gjort for det Gods Weteleue i Fyen (Enac. Reg.), af hvilket Navn, der neppe findes flere Steder

her i Fyen end Wedelee i Veflinge Sogn; ligesom jeg ogsaa forgjeves har søgt Jerpelstrup saavel i Skaane, Halland og Bleginð, som i Sjælland, Laaland og Falster, saavel i Fyen, som i N. og S. Jylland og altsaa næsten fristes til at troe, at det turde være Jærstrup i Skamherred i Fyen.

1356 oplod Adelsmanden Riqvard Pariis sin Broder, Hans Pariis, sit Pant i Marke (ɔ: Margaards) Mølle i Skoubyeherred (C. Reg.), som enten kan være en nye, i Anledning af Vald. d. 4des ved Næsbyhoveds Søe og Stadvigsaaens Udløb kort forhen anlagte Inddæmninger (B. R. 1, p. 24) oprettet, Mølle eller ogsaa kan hidrøre fra den tidligere Inddæmning ved Stige af 1235 cfr. 1239.

1359 blev Peder Andersen Hvide til Margaard dræbt (Orion 1, p. 76 cfr. D. H. 13, p. 372. D. Mag. 3, p. 202. Estrups Thygestrup, p. 46) af de Middelfart Borgere tilligemed den bekjendte Niels Bugge til Hald og, som det synes (cfr. 1375), hans Gods i samme Anledning confisqveret, fordi han rimeligviis var Deeltager i det daværende jydske Opror.

1361 omtales nogle Jorder paa Brønstrup Mark, som i ældre Tider vare givne til Jomfru Mariæ Alter i Skambye Kirke for at underholde Lys paa samme (Odense 1, 2, 53); men det er rimeligere, at derved forstaaes Vare-Brønstrup i Skambye- end Laadne-Brønstrup i Meilbye-Sogn.

1365 tilstaaer Bisp Erik af Odense blandt flere Knudsbrødrene i Odense forundte Privilegier ogsaa det, at han ikke uden Priorens Samtykke vilde indsætte nogen bestandig Vicarius (ɔ: Capellan) i de Kirker og Skoler, som ligge til Klosteret, blandt hvilke ved denne Leilighed ogsaa Særslef (eccles. Særsleuæ) udtrykkelig nævnes (D. H. 13, p. 563—564); og stadfæstes saaledes derved den Sandhed, at Munkene paa de Steder, hvor de nedsatte sig eller erhvervede Eiendomme i

Landet, ikke allene toge sig af Fattigvæsenet (eller Betlerne ɔ: de den Tid saakaldte Pillegrimme cfr. 1260), men ogsaa af Børnenes Underviisning paa Landet eller Landsbyeskolevæsenet, da man af Sammenhængen i det ovenanførte Document har største Grund til at slutte, at ved de i samme omtalte Skoler blot Landsbyeskoler eller de ved Landsbyekirkerne anlagte Skoler skal forstaaes.

1369 udstæder Johan Mugles eller Myggles (ingenlunde Johan Moltike, som ogsaa paa samme Tid levede, men Holsteneren **Johann de Mughele**, som allerede nævnes 1322 ꝛc.) sin Qvittantz til Grev Henrik af Holsten for de 200 ℔, for hvilke Sognet Elbye i Fyen var ham pantsat. **Dat.** Gottorp (Voss. Reg.), hvilket altsaa formodentlig maae være skeet i den 1340 afdøde Grev Gerts Tid (see 1336) eller i det mindste for Holstenerne 1348 mistede deres Panteret til det nordlige Fyen; og man seer saaledes deraf, at uagtet nogle antage Fyen for at være bleven befriet fra det Holstenske Aag 1350 (Odense 1, 2, p. 46), andre 1353 eller 1357 (ibid. p. 48—49), saa var det i det mindste endnu ikke 1369 fra holstenske Panthavere befriet; hvad maaskee ogsaa en senere Efterretning af 1376 kunde synes at stadfæste.

1375 blev ved Valdemar d. 4des Død Margaard i Vigerslef Sogn, som vel siden den 1314 ved Timme Lauridsen Abildgaards Forræderie var bleven confisqveret (formodentlig i den holstenske Mellemregjering efter Christoffer den 2dens Død) havde været en af hans Slægtninge (Atl. 3, p. 474), Peder Andersen Hvide (der ellers skrev sig til Eskebjerg), restitueret, men under Valdemar d. 4de (formodentlig ved bemældte Peder Andersens Drab 1359) var bleven ham fradømt, paa nye dennes Enke, Zitzle eller Zidsel, restitueret, paa det Kongens Sjæl ikke derfor skulde lide Pine (D. H. 14, p. 7); og er det derhos

besynderligt, at det, som sagt, 1448 hedder om Margaard, at den fra Arilds Tid havde henligget til Dallund, som da tilhørte en Peder Hogenskild, der synes at have arvet den efter sin Svigerfader, Bernike Skinkel (cfr. Hagensk. p. 24), saa at man altsaa næsten deraf turde drage den Slutning, at den sidstnævnte havde kjøbt den af bemældte Enke eller ogsaa, hvis de stode i Slægtskabs Forhold til hinanden, havde arvet den efter hende.

1376 nævnes atter det under 1350 omtalte Ulfskov (Odense 1, 2, 64).

S. A. nævnes **Dn. Johannes de Hestede** som **Rector parochialis** (ɔ: Kirkeherre eller Sogne-Præst) **ecclesiæ in Schoubi in Fionia**, idet han s. A. skjenker til de Fattige i Rendsborg 5 Hufen Land i Campen Sogn, som aarlig svarede 40 Skp. Rug og som han selv for 72 ℔ lybsk havde tilkjøbt sig (D. H. 14, p. 33). Formodentlig var dette altsaa en holstensk Adelsmand af Familien de Heste eller Hesten, som havde taget til Takke med Indtægterne af et Landsbyekald i Fyen, som han formodentlig ved en Vicarius lod besørge.

1383 omtales foruden mere ogsaa **Bona in Æstræthæbolæ** (i Særslef Sogn) **in Thwærskov** (i Vigerslef S.) **in Syndersö Skoubyhæret**, samt **Bona in Skalsbyærghe & Matteldæbole in parochia Visnæbyergh in Bokhæreth**; tilhobe i Anledning af et Skifte mellem Væbneren Johan Absalonsen (see Odense 1, 2, 54, hvor han nævnes 1363) og Andreas Syundesen af Kærstorp efter deres Forældre og Svigerforældre, Absalon Jacobsen til Frobjerg (see **infra** under Bernike Skinkel) og Hustrue Cæcilia Jonesse Datter (Voss. Reg. cfr. D. H. 14, p. 121). Bemældte Johan Absalonsen var 1389, 1391 og 1396 Hovidsmand paa Kjøbenhavns Slot (altsaa formodentlig forskjellig fra den J. Abs., der 1396 allerede

var død og havde været Hovidsmand paa Skanør og Falsterbode) og Bispen i Roeskilde, Nicolaus Jacobi (Ulfeld), kalder ham sin fratruelis.

1385 nævnes Tynno Nielesen af Sandager (D. H. 14, p. 150), hvis Søn uden Tvivl den i det følgende under 1387 og 1394 anførte Nicolaus Thomæsen turde være; helst da Hvitf. p. 661 kalder hans Fader (ikke Tynno, men) Thomas Nielsen af Bolver (hvilket Bolver man saaledes snarere skulde troe at være Bolmerud i Skambye Sogn end Boller i Jylland). Dette er saaledes første Gang, at Sandager som Herregaard nævnes; men den kan derfor gjerne have været et af de gamle Stamgodser eller Leifder; thi skjønt den mangler den sædvanlige Endelsesstavelse af Lef, kunde samme maaskee netop formedelst Navnets Længde i Tidens Løb være bortfalden. Skulde dette nu være Tilfældet, da kunde den heel vel, ligesom de andre oldnordiske Stamgodser, have havt sit Vagttaarn mod Stranden, idet Enggaard (nuværende Gyldensteen) netop ligger paa en Plads, hvor den kunde beskytte Sandager fra Strandsiden, hvorhos Navnet Enggaard ogsaa heel vel kunde betegne Fjordens Bevogter (Angr-gardr); thi at den som Herregaard skulde have Navn af en Enggaard eller en indhægnet Eng er kun lidet sandsynligt; og at to Herregaarde skulde ligge saa nær ved hinanden, medmindre de i gamle Dage havde staaet i en gjensidig og derhos særdeles nøie Forbindelse, er vel ligesaa lidt sandsynligt; medmindre at man vilde antage, at Enggaard, som først nævnes som Herregaard 1443, oprindeligviis havde været en Meierie- eller Ladegaard under Sandager, hvortil man dog ikke finder mindste Spor i Archiverne. Forresten er det en Mærkværdighed med Hensyn til Sandager, at der fra samme strækker sig mod Østen en dyb Dal henimod Nørre Ester-

bølle til og altsaa netop til den Egn, hvor Stranden tilforn har dannet en Vig eller Bugt ind i Landet, og da nu denne Dal eller rettere den langs med samme løbende Vei endnu kaldes Tydentved- eller Tyentved-Gyden, som uden Tvivl skal betyde duind-væd ɔ: det dyndede eller moradsige Vadested, saa har samme formodentlig i gamle Dage været en Canal, der har tjent til at sætte Sandager i Communication med Stranden eller befordre dens Seilads paa samme; medens derimod den opkastede Vei, der strækker sig mod Vesten fra Sandager over Smidstrup til Guldberg (see Capt. Mansas Chart), formodentlig har været en Dæmning for den østen for Bogense i gamle Dage indløbende Strandvig; da bemældte Vei langt snarere synes at være opkastet ved Konst end af Naturen at være dannet.

1387 udstædes der et Skoubyherreds Tingsvidne, bestaaende af **Petrus Röd, Advocatus in Schoubyhæreth, Berneke Skynkel, Capitaneus Castri Hynseghauel, Johannes Sacerdos Ecclesiæ Schouby,** &c., at d. 6te Marts (**proxima quarta feria ante Dominicam Oculi) discretus vir Nicolaus Thomeson Armiger,** (af Sandager? cfr. 1385 & 1394) der paa Thinget fremførte et fuldt Vidne af 8 Mænd, som vidnede, at Nicolaus Mues, Væbner, havde været (**dudum fuit**) paa Thinget og havde pantsat til Henrik Thomesen en Gaard i Sunderse Sogn i Wytby for 5 ℔ reen god Mynt, hvilke han skulde bøde, fordi han havde voldtaget Truend (formodentlig Trued eller Giertrud) Gundis (Datter) (— **inpigneravit manifeste, ad modum Forweddelze, ex parte cujusdam Truend Gundis, quam violavit, & cum illa dicta Truend contra velle suum, quod dicitur Wolthecht, in die Natiuitatis Domini perpetravit potenter et commisit, ut propter hoc collo non careret**), med Tillæg, at dersom han ikke

indløste Gaarden inden næste Mikkelsdag, skulde den tilfalde og tilhøre Henrik Thomesen, — og at Henrik Thomesen og Arvinger havde over 50 Aar (see 1330) besiddet denne Gaard uilsket og ukjært (Voss. Reg. — **Dipl. Lang.**, medd. af Kall Rasmussen).

1388 til 1398 plyndrede de saakaldte Vitalianer eller Fætalliebrødre fra Rostok og Wismar eller de Vendiske Hansestæder i en Række af 10 Aar paa de danske Kyster og, idet de saaledes fornyede Erindringen om deres Vendiske Forfædres 200aarige Mordbrænderier, tvang de tillige Landets Indbyggere, ligesom disse, til ved nedsænkede Skibe og opkastede Dæmninger i Havnenes Indløb at fordærve deres egen Seilads for at frietages fra disse fremmede Gjæsters Plyndring.

1390 udstædes der et Skoubyeherreds Tingsvidne, bestaaende af **Magnus Nielsson, Adwocatus in Scowbyherreth, Hermannus de Serslöf, Johannes de Scowby, Sacerdotes ac earundem Ecclesiarum Rectores,** &c., at (Werniche) Partzow **de Alsæ** (ɔ: fra Als) fremførte et fuldt Vidne af 8 Mænd, som vidnede, at det Gods, bemældte Partzow havde i Wixløf Sogn og Bye, tilhørte Nicolaus Kød (**piæ memoriæ**)[1], og at de aldrig havde hørt, at Nicolaus Kød eller nogen af hans Arvinger havde afhændet, pantsat eller skjødet det bort til nogen (Voss. Reg. **Dipl. Lang.** ved K. R. **cfr.** D. H. 14, **p.** 267)[2].

1392 **profitentur litteris suis Tidikinus Hæsten, Otto Ransow, Olaus Jensen, armigeri,** & **Finno Petri de Madrupæ** (ɔ: Maderup i Særslef S.) **sese Werniche Par-**

1) Altsaa formodentlig Nicolaus **dictus** Kud, som allerede nævnes 1354 og formodentlig var en Limbek (Orion, 1 p. 83. 101), skjønt Vaabenet er noget forskjelligt

2) Nicolaus Kød omtales saaledes i Tingsvidnet som allerede død, hvilket ikke er saa sært, dersom han ellers er den N. Køt, der tilligemed Henrik Køt underskrev 1302. D. H. 11, p. 884.

zow & Petrum Kanuti (Gyldenstiern? cfr. 1407) armigeros in possessionem bonorum unius curiæ in villa Wetby (ɔ: Wibye i Sønderſøe S.) unius curiæ in villa Wixlöf & duarum curiarum in Wixlöf-ruthæ (ɔ: Rue ved Vigerslef) cum una curia in sylva desolata (ɔ: Rødeſkovsgaard) introduxisse, secundum qvod in litteris Dominæ Reginæ (Margarethæ) habuerant in mandatis (Voſſ. Reg. cfr. D. Hiſt. 14, p. 300. cfr. 1390).

1394 nævnes (Hoffm. F. 5, p. 273) Nicolaus Thomæſen (Qvitzov) de Sandager (cfr. 1387 & 1410, formodentlig den under 1385 omtalte T. N. Søn) ſom Dr. Margrethes Marſk og ſom Stifter af en Sjælemesſe i Skambye Kirke.

S. A. giver Biſpens Vicar Aflad til Haderslef ɔ: Haarslef Kirke (Odenſe 1, 2, 78) og da dette nu atter gjentages 1397, ſaa tør man vel antage disſe Aaringer for den Periode, da denne Kirke fra en Træ- til en Steenkirke blev forvandlet; en Forvandling, der med Henſyn til Landsbykirkerne i det 14de Aarh. var heel almindelig (cfr. Odenſe l. c. p. 10).

1396 nævnes Dn. Nicolaus in Saislöf (læs Særslef cfr. 1399) ſom Presbyter ɔ: formodentlig Provſt (Lang. Coll.)

S. A. gjorde Dr. Margrethe, for at ſtandſe det overhaandstagende Gjæſterie i Kloſtrene og hos Geiſtligheden, den Foranſtaltning, at der paa hver 4de Miil af Landeveien bleve Kroer anlagte, og ſynes hun derhos tillige ved ſamme Leilighed her i Herredet ved bemældte Veie at have gjort den Forandring, at iſtedetfor den fra Odenſe af var fælleds for Bogenſe og Middelfart indtil Veflinge og Elved, paa hvilket ſidſte Sted derfor ogſaa et Kloſterherberge var anlagt (cfr. 1260), ſaa kom den nu derimod til at dele ſig ligefra Odenſe af, idet den ene forlagdes Nord og den anden Syd paa, og ved denne ſidſte, ſom var Hovedveien igjennem Landet, nemlig fra Odenſe til

Middelfart, anlagdes nu Rugaard som en Kongsgaard eller kongelig Station og Herberge, hvorimod Klosterherberget ved Elvedgaard ved Veiens Forlægning blev aldeles overflødigt og dets Eiendomme, som det synes, overladte til en holstensk Adelsmand, Hartvig Hesten, der allerede nævnes 1397 (N. T. Skr. f. Oldk. 3, p. 241).

Ved saaledes nu, paa Grund af Tidsfølgen, at være kommen ned til Rugaard selv og dens Historie forhindres jeg for Fremtiden fra, som hidtil, at meddele fuldstændig Efterretning om Herredet selv og dets saavel kongelige, som private Eiendomme, men maae for Fremtiden mere henholde mig til de førstnævnte, nemlig til Gaarden selv og dens Lænsmænds Historie, og saaledes blot indskrænke mig til ved Enden af enhver af Lænsmændenes Historie med et Par Ord at omtale Lænets mærkeligste Begivenheder under ham eller i hans Lænstid, især forsaavidt som samme maatte angaae dets private Eiendomme i Særdeleshed.

Kongsborgen Rugaard, — hvis Læn udgjorde Skoubyherred i Fyen, som derfor ogsaa i ældre Dage kaldtes Rugaards Læn og i senere Rugaards Amt, — skrives i ældre Tider stedse Rudgaard; det første Document, hvori det kaldes Rugaard, som mig er forekommen, er saaledes af 1573 og det første Skrift, hvori jeg endnu med en større Afvigelse i Orthographien finder det skrevet Ruggaard, er af 1604 og dets Noiagtighed i denne Henseende endogsaa meget at betvivle. Formodentlig har den altsaa sit Navn af den Oprydning i Skoven, der her paa Stedet fandt Sted, forinden Gaarden kunde anlægges eller rettere erholde sit fornødne Agerland i samme. 1231 og 1254 var den imidlertid neppe til eller i det mindste ikke kongelig; thi da omtales i Valdemar d. 2dens Jordebog

blot Skouby, Harritzlef og Ore som kongelige Domainer her i Herredet[1]; hvorimod den Tid formodentlig den sydlige Deel af Herredet aldeles var tilgroet med den i senere Tider saakaldte Kongens og endnu i senere Tider saakaldte Fælledsskov og altsaa for største Delen var ubeboet og udyrket. 1327 omtales her i Herredet endnu som kongelige Domainer blot Harrislef med sit Fang samt Bogense i Anledning af, at Krongods her i Herredet blev Prinds Erik Valdemarsen af Sverrig tildømt, som Mødrenearv efter Kong Valdemar den 2dens Søster, Regitze (Hv. p. 439). Dog — kort efter maae i det seneste Rugaard være bleven anlagt, eftersom den allerede i Aarene mellem 1397 og 1408 var en saa betydelig kongelig Forlæning, at ikke allene det hele forhen som Skoubye Læn benævnte Herred (dog Harritzlefgaard og Oregaard, som særskilte Birk i samme), men endogsaa Vissenberg Sogn til samme henhørte. Sagen var nemlig, som sagt, uden Tvivl denne, at Kongeveien igjennem Landet fra Odense til Middelfart og Bogense i de ældste Tider gik om ad Veflinge og Elved for i det mindste saa langt at kunne være fælleds for begge disse sidstnævnte Byer, men derimod nu, for at blive saa meget desto kortere, blev adskilt i 2 særskilte Kongeveie, hvoraf den til Bogense kom til at gaae om ad Søndersøe ved Dallund og den til Middelfart kom til at gaae om ad Ventelykke ved Rugaard; hvilket sidste i de daværende uendelige Skove, som den Tid strakte sig igjennem Vigerslef-, Veflinge- og Haarslef-Sogns sydlige Egne, ikke allene

[1]) Thi vel hedder det allerede 1183, at Bispen Svend Udsen i Aarhuus ved sit Testament gav Gods til Emkloster, fordi han havde forseet sig med Kong Valdemars Halvsøster, som han havde forkrænket og hvis Livgeding var Beſelund ved Skiersøe og Rugaard (D. H. 8, p. 690); men saavel af Bispens Boelig, som af Skiersøes Beliggenhed maae man slutte, at derved ikke det fyenske, men det jydske Rugaard (mellem Ebeltoft og Grenaae) maae forstaaes.

gjorde en Oprydning i denne Retning nødvendig, men som formodentlig ogsaa foranledigede Dr. Margrethe til omtrent paa Veiens Midte endnu at lade et større Partie Skov oprydde for derved at vinde Agerland til en Kongsgaard, som hun i denne Anledning til sin og sine Hoffolks større Beqvemmelighed paa deres Reiser her igjennem Landet lod anlægge, og som saaledes er nærværende, i ældre Dage af bemældte Oprydning saakaldte Ryde- eller Rude-gaard (N. T. Skr. f. Oldk. 3, p. 235—237. 241—242) og til hvilken nu, som Kongsgaard, ogsaa lidt efter lidt det hele Herred blev henlagt, som Læn; desaarsag vi ogsaa finde, at allerede Lænsmanden paa Hinsgavl, Hr. Bernike Skinkel, i Aarene mellem 1397 og 1408 fik Rudgaard med Skoubyherred, Bogense Bye, Harritslef Birk og Vissenbierg Sogn i Panteforlæning af Dr. Margrethe og Kong Erik af Pommern for 2000 ℔ (B. R. 2, p. 112. 122).

Forøvrigt bør jeg ikke undlade at bemærke, at den Skovoprydning, som saaledes gav Rugaard dens Tilværelse, ogsaa med Hensyn til Danmarks Skovvæsens Historie er af en særegen Interesse; thi naar man forfølger Retningen af den Landevei, for hvis Skyld den blev foranstaltet, da vil man langs samme støde paa en Række af Stednavne, som endnu (hvis vi ere heldige nok til at udtyde dem vedbørligt) kunne lære os, af hvilket Slags Træer de daværende Skove her paa Egnen bestode. Begynde vi saaledes fra Østen, da støde vi først paa Rødeskovsgaarde, Rue, Rueheed, Rødemølle og Rydsmølle, som blot betegne Skovoprydning i Almindelighed uden derhos at angive Træsorterne, hvoraf de bestode; desaarsag vi altsaa maae slutte, at det har været den Træsort, hvoraf den Tid Skoven i Almindelighed bestod, og altsaa vistnok Ege og mueligviis Bøge; dernæst Morud ɔ: Oprydning af **Mór**, som egentlig betyder Kratskov og Buske; endskiønt **Modr** eller

Mödr (maaskee af Meidr ɔ: Træ[1]) undertiden ogsaa synes at betegne Hoiskov, altsaa det samme som Mýrk (cfr. D. H. 1, p. 509), saa at den bekiendte Járnvidr i Schleswig endogsaa deraf kaldes Jarnmodr (D. H. 1, p. 518); dernæst Taagerud ɔ: Oprydning af Tág eller Vidie, vimen (egentlig Baandpiil eller Salix viminalis); dernæst Elverud ɔ: Oprydning af Ell-vidr eller Elletræ; dernæst Sasserud (ikke som paa Chartet Sarserud) eller egentlig Saxerud ɔ: Sag-skog-rud, altsaa Oprydning af Sága, der skal være det samme som Thöll ɔ: Fyrretræ, der maaskee har faaet dette Navn, fordi det var det Slags Træ, der sædvanligst saugedes til Tommer; dernæst Skaderod (eller, som det i Sjælland kaldtes, Sketteruth (see 1214) eller i Jylland Skiæggeruth (S. R. D. 7, p. 522), altsaa formodentlig skéggiadr ɔ: børstet (hirsutus), hvorunder vel, som sagt, kunde menes Buske eller Laadninger, maaskee især af Tornekrat, men som maaskee ogsaa kunde betegne Barvith ɔ: et Slags Naaletræ, der saaledes kaldtes af bar ɔ: børstet, hvorfor ogsaa Taxen endnu kaldes Barlind; endelig kunde Navnet, hvad jeg snarest formoder, ogsaa hidrøre fra skakka og skekka ɔ: ryste og bæve, nemlig Skak-tre-rud og Skek-tre-rud, og i dette Tilfælde betegne Bæveræspen, ligesom Biefverskov i Sjælland; dernæst Ruthgaard selv ɔ: Oprydning af den sædvanlige eller almindelige Skovart, altsaa Ege og Bøge; dernæst Nellerød ɔ: Oprydning af Næl-vidr eller Naaletræ og endelig Sletterød ɔ: Rydning af Selia eller Sel-vidr (altsaa Vidie-Piil, Salix caprea) eller Sel-ædri, der formodentlig er det samme som Harselia eller Hessel. Saaledes finde vi altsaa her foruden Ege og Bøge eller hvad i Almindelighed kaldtes

---

1) Hvoraf formodentlig Bolmerud (qvasi Bol-meidr-rud) i næstliggende Skamby Sogn har Navn.

Skov endvidere Kratskov, Vidie og Piil, Elle, Fyrr, Bæveræsp, Naaletræ og Hessel; hvorimod hverken Birk, Ron, Esk, Elm eller Lind nævnes, skiønt den forste ikke allene har efterladt sig Spor i vore Moser, men ogsaa her paa Stedet i det saakaldte Birkested ved Rue, ligesom den anden i Ronnemosegaard ved Hindevad; hvorimod de sidste 4 ikke engang omtales som forefundne i vore Tørvemoser, uagtet de forresten ere ældgamle her i Danmark[1]). Hvad endelig vore Danske Naaletræes-Skove er angaaende, da turde det maaskee synes utroeligt, at Levninger af samme endnu skulde have vedligeholdt sig til 1396; men uagtet jeg ikke har havt Leilighed til at anstille nogen egentlig Undersogelse i denne Anledning, kan jeg dog forelobigen anfore følgende Exempler, der i det mindste lede til en vis Grad af Formodning i denne Henseende. Endnu i det 5te Aarh. nævnes saaledes Fyrrekogler (D. H. 1, p. 222) og Fyrrens Produkt eller Tiære (ibid. p. 310) som indenlandske her i Danmark; hvilket ogsaa er Tilfældet med det sidste saavel i det 7de (ibid.

---

[1]) Saaledes nævnes f. Ex. Ronnen allerede i Edda. Esken forekommer som primitiv i Edda, nemlig i Mythen om Ygdrasil og om Menneskets Skabelse, udgjorde siden det hellige Træ i vore Tingkredse (deraf maaskee den Skik, at de fleste af vore Kirkegaardsmure ere beplantede med Esk), brugtes til Skibe og som angelsachsisk Prindsenavn ꝛc. Almen forekommer saavel i Rigsthattr. som i det 9de Aarh. (D. H. 2, p. 384); Linden i det mindste 1131. Men maaskee have de den Tid ikke været paa vore Egne; hvilket formodentlig ogsaa er Tilfældet med Taxen eller Barlinden, der heller ikke omtales som forekommende i vore Tørvemoser, uagtet den allerede forekommer i Edda og som Sysselnavn i Barwithsyssel, og da den ogsaa for sit haarde og tunge Træes Skyld kaldes Eiben- eller Ibenholt ɔ: Steentræet, saa er den formodentlig ogsaa Eddas **Járnvidr** og **Járnsaxa**, samt Adam af Bremens Isarnho, da endnu et udenlandsk Træ netop for sit haarde og tunge Veeds Skyld bærer Navn af Jernved eller det jernhaarde og jerntunge Træ.

p. 448) som 8de Aarh. (ibid. p. 524. 525) og da derhos Fyrren for sin vintergrønne Egenskabs Skyld i Almindelighed kaldtes Grønskoven[1]) og enhver Skov i den Tid havde sine Skovtrolde (ɔ: fredløse Mennesker eller de saakaldte Scogmænner, der havde deres Tilhold i Skovene, hvor de fristede deres Liv med Røven og Plyndren), saa er det vel ligeledes muligt, at den i samme Aarhundrede kunde ligge skiult under den sjællandske Trold Grændel (see Grundtvigs Mythol. p. 585 sq.) (Gren-thöll er nemlig Gran og Fyrr eller den grønne Fyrreskov), ligesom i Møens Grønjætte og sammes Grønsund, hvilket sidste allerede nævnes 843 (D. H. 2, p. 123). I sidstnævnte Aarh. spare ligeledes de Danske i Frankrig Kirkernes Fyrrebjelker for Skibstømmerets Skyld (ibid. p. 135, ja! endeel af deres egne Skibe ere endogsaa bygte af dette Slags Træ (ibid. p. 384). I det 10de Aarh. siges endeel Steder at være opkaldte efter Dr. Thyre Danebod, hvoraf maaskee flere i det Sted kunde have Navn af deres Fyrreskove, da denne ogsaa (paa Grund af, at dens Spaaner tjente i Stedet for Lys eller Fakler) undertiden kaldtes Týriskógr, ligesom de dertil anvendte Pinde endnu kaldes Tyristikker. Det samme kan ogsaa og af samme Grund siges om de Steder, hvis Navne begynde paa Lius eller Lyse f. Ex. Liusopeld paa Als og Liuserød i Sjælland i det 13de og Liusemose Slot paa Laaland og Liusemose Herregaard i Fyen i det 14de Aarh.; ligesom den af Fyrreharpixen gjennemtrukne og af Nav (Lýsigull?) lugtende Tørv, som paa visse Steder bruges til Lys, endnu kaldes Lyse-

[1]) Vi have saaledes endnu her ved Gaarden en Vei langs med Graverne, som bærer Navn af den grønne Gang; ingenlunde fordi den, ligesom alle andre Veie, havde Græs ved Siderne, men fordi den i gamle Dage var indfattet med en Rad Graner eller Fyrr.

klyne (Folkebl. 1843 Nr. 55). I det 11te Aarhundrede forekomme blandt Herredsnavnene Sagæbrok- Harz- Fros- og Fræslet-Herreder, hvori Fyrrens Navn maaskee ligeledes turde ligge skjult[1]); 1130 nævnes første Gang Øen Fuur og 1231 Øen Fohr, som begge skulle have Navn af Fyrren; 1261 Barritskov ɔ: **Barvidrscog** eller Naaletræesskoven; 1373 Tollelund ɔ: Fyrrlunden og 1396 de ovennævnte Skovrydninger[2]); i det 15de Aarh. forekomme Forslov i Sjælland, Gronholt i Flensborg-Amt og Grünholtz i Schwansee; 1535 anlægges (men paa en tidligere Landsbyes Grund) Herregaarden Branstrup i Fyen, som skal have Navn af en Gran-Brand og s. A. ødelægges Næsbyhoveds Slot, der ifølge Afbildningen skal have været omgivet af Graner og Fyrr; ligesom endelig selv A. Berntsen i det 17de Aarh. ikke aldeles nægter os Fyrr- og Granskove, men siger blot p. 10, at der af dem er ikke meget

---

1) **Sága** er nemlig, som vi ovenfor have seet, Fyrr; Hartz er de Harpix (af **Hard-ræs** ɔ: den forhærdede Saft) udsvedende Træer; Fros med sin Faarrisvold (qvasi **Furu's-vold**) er en Deel af det gamle Barvithsyssel; ligesom Fræslet Herred er noksom udmærket ved sin **Jarnvidr** og sin Dænnis (qvasi **Tanni's**)-wald.

2) Et af de største Beviser paa, at vi endnu i det 11te, 12te, 13de og 14de Aarh. havde Fyrrskove her i Danmark, turde allenfals være den Mængde Kirker, der i disse Aarhundreder, bleve opførte her i Landet; thi at troe, at alt det deri værende Fyrrtømmer var hentet hertil fra Norge i disse Aarhundreder, vilde vist være en Feiltagelse, da man sikkert, hvis Fyrreskovene den Tid havde manglet her i Landet, havde, som ved saa mange senere opførte Herregaardsbygninger, betjent sig af det indenlandske Egetømmer, hvorpaa her den Tid var mere end Overflødighed nok, istedetfor med større Bekostning at hente det lettere forgængelige Fyrrtræe fra Norge (hvisaarsag jeg heller ingensinde blandt den Tids indførte Handelsartikler finder Fyrrtømmer omtalt); hvorimod det vel kan være muligt, at netop denne Mængde Kirker og det til samme anvendte Tømmer har været Aarsag til vore indenlandske Fyrrskoves Ødelæggelse og Undergang.

i disse Lande. Overhovedet vilde man storligen feile, hvis man troede, at Fyrrevegetationen skulde have ophørt i Danmark, da den saakaldte Egeperiode begyndte; thi ligesaalidet som Egevegetationen ophørte, fordi Elleperioden tog sin Begyndelse, men tvertimod endnu indtil vore Dage vedvarer (hvilket ogsaa med Bæver-Æspen er Tilfældet), saaledes kan Fyrrevegetationen ogsaa have vedvaret mange Aarhundreder, efterat Egevegetationen her i Danmark var begyndt; men at den ikke findes i vore Moser, efterat Egelaget, ligesom Egen ikke, efterat Ellelaget er begyndt, hidrører formodentlig blot af den Aarsag, at Vandet immer trak sig mere og mere tilbage i Moserne og at der altsaa mellem Mosen selv og den Skovvegetation, der havde afgivet det forrige Moselag, opstod en Mosen omgivende aaben Plads, der gav Leilighed til Fremvæxten af en nye Skovvegetation, hvis Træer nu afløste den forrige, ved ligesom disse Tid efter anden at styrte om i Mosen og saaledes at danne et nyt Trælag over det forrige eller ældre.

Dog vi vende igjen tilbage til Bernike Skinkel, som saaledes ifølge det foregaaende havde faaet Rugaard i Panteforlæning.

Denne Bernike Skinkel, som saaledes kan ansees for Gaardens første Lænsmand, var af det Slags Skinkler, man af deres Vaaben i Almindelighed kalder Søeblade-Skinklerne (og som man troer oprindeligviis at have været Sehsteder, der føre samme Vaaben og hvoraf formodentlig en Green blot af Gaarden Skinkel ved Eideren (Orion 3, p. 355) havde optaget Skinkelnavnet), hvorhos han ogsaa selv skal have været en Søn af Otto Skinkel, som var den første af denne Slægt, der 1350 kom herind fra Holsteen (Ad. Lex. og Atl. 3, p. 582) og som

derhos skal være den samme, der endnu nævnes 1357 med Tilnavnet Schele (Orion 3, p. 356)[1]).

Bernike Skinkel forekommer forresten i Beg. af 1387 (supra p. 120) og senere i samme Aar ved Dr. Margrethes Valg som Hovidsmand paa Hinsgavl (Hv., p. 574—575. D. H. 14, p. 192. 545. Atl. 3, p. 501. B. R. 2, p. 111. Orion 3, p. 356). 1395 undertegner han som Væbner Freden imellem Dr. Margrethe og Kong Albert (D. H. 14, p. 594) og ligeledes Hansestædernes Borgen for sidstnævnte (ibid. p. 600). 1396 kaldes han Ridder i Mødet til Assens med de holstenske Grever (Hv. p. 608. D. H. 14, 370. 611). S. A. indkræver han Gods til Ivernæs (nuværende Vedelsborg. D. H. 14, p. 397), som han altsaa den Tid maae have eiet. 1397 bivaaner han E. Pommers Kroning i Calmar (ibid. p. 407) og s. A. er han Forlover for Grev Albert af Holsten til Dr. Margrethe (ibid. p. 420). 1399 betaler han paa Dronningens Vegne endeel Penge til Grev Albert af Holsten (ibid. p. 476) og maaskee er det først i denne Anledning, at han faaer Rugaard i Pant (vide supra). 1401 underskriver han Erik af Pommerns Bekræftelse paa Dr. Margrethes Gaver til Kirker og Klostre (N. D. Mag. 5, p. 7). 1405 underskriver han Kong Alberts Orfeide (Hv. p. 627). 1406 faaer han Qvittantz for det Forløfte, han var gaaet i til Kong Albert (Hv. p. 629.). S. A. siges han urettelig at være død (Atl. 3, p. 581); thi

[1]) Bernike selv skrev sig, ifølge Slægtebøgerne, til Frøbjerg og der ligger endnu i Orte Sogn (Baagherred) en Landsbye af samme Navn, som nu bestaaer af 15 Gaarde og 5 Huse, men i gamle Dage skal have været en Herregaard (Atl. 6, p. 653), hvis Navn allerede forekommer 1383, da den tilhørte Absalon Jacobsen og hans Slægt (cfr. 1383 supra og D. H. 14, p. 121) og 1392, da dens øde Jorder omtales (ibid. p. 304. 573) og til denne var det uden Tvivl, at B. Skinkel skrev sig.

1407 underskriver han endnu den Roskildske Bisp Peders Qvittantz til Dr. Margrethe (D. Mag. 5, p. 38), ligesom han 1403 underskriver den Odense Bisp Jenses Brev om en evig Messe for Dr. Margrethe i Odense (D. Mag. 3, p. 188); men s. A. skal han være død og i S. Hans Kirke i Odense begravet (Hv. p. 632. Birch. inscr. S. Johannis Nr. 21, cfr. Odense 1, 2, 96 og N. D. Mag. 1, p. 197), paa hvilket sidste Sted han kaldes til Frøbjerg og siges at have været en paa de Tider riig og anseelig Mand (idet han nemlig var Lænsmand paa Hinsgavl, Panthaver i Rugaard, Eier af Frøbjerg, Ivernæs, Langensøe[1]) og maaskee Margaard og Dallund (cfr. 1340) ja! ifølge Atl. 3, p. 581 endogsaa Ryegaard i Nyeborg Amt[2]) samt at han derhos var gift med Karen Sture Bendixdatter til Gammelgaard (i Kettinge S.) paa Als (som paa Ligstenen blot kaldes **Dn. Katerina** og som man maaskee, — da det sammesteds hedder: **orate Deum pro eo!**, — tør slutte at have overlevet Manden)[3]). Nu have vi saaledes faaet

[1]) Ifølge Tingsvidner af 1499, 1502 og 1505. Dette er saaledes første Gang, at denne Herredets Herregaard nævnes; hvad enten den saa har samme Oprindelse som Margaard, idet den ligesom denne var beliggende ved en Green af Stavisaaen og saaledes kunde have tjent ikke blot Søen, hvorved den ligger, men ogsaa det bag samme beliggende Adelsgods, Bødelee, (i gamle Dage Wædeleve see 1296 & 1351) til Forsvar mod de paa Aaen opseilende Vendiske Søerøvere; eller ogsaa den muligviis først er opstaaet ved Skovopryddningen 1396 og maaskee endogsaa af B. Skinkel selv, som Patelænsmand paa Rugaard, oprettet.

[2]) Skjønt Atlas uden Tvivl her, som flere Steder, forverler Ryegaard med Rugaard, da den i gamle Dage tilskriver hiin de samme Eiere, som vi ikke blot have Formodning, men tildeels endogsaa Vished om med Rugaard i Skoubyherred at have været forlænede.

[3]) I et Brev af Otto Skinkel af 1419 hedder det: „æffter min Fathers død Hr. Bærnik Skinkel, oc min Mothers døth Frw Hilde borgh" ꝛc. (**Dipl. Lang.**; medd. af K. R.).

ham død og begravet; men han synes paa nye at gaae igjen; thi 1411 underskriver han endnu som Rigsraad Fordraget mellem Kongen og Hertuginde Elisabeth af Schlesvig (Hvitf. p. 637), ligesom s. A. den 5aars Anstand mellem Riget og Forstendømmet (Hv. p. 640); 1417 siges han at have pantsat Gods i Hundstrup og Mondrup i Sallingherred til Bispen i Odense og kaldes i denne Anledning **famosus vir Dn. Vernekinus Skynkel** (Pont. 2, p. 520) og 1424 beskyldes han i **S. R. D.** 7, p. 281 og 288 for at have taget virksom Deel i de Plyndringer eller Kaperier, som fandt Sted i den holstenske Feide, som dog allerede begyndte 1410. Det er derfor høist sandsynligt, at man paa hans Epitaph har læst 1408 istedetfor 1418. 1419 var han derimod virkelig død; thi i dette Aar omtaler hans Søn Otto sin Faders Hr. Vernickes Død, hves Siæl Guth haffve! (**Dipl. Lang.** medd. af K. R.).

Hvad nu Lænets Historie under Vernike Skinkel eller denne dets efter al Sandsynlighed første Lænsmand er angaaende, da finder jeg blot, at Ore Birk, som ellers pleiede at henhøre til Rugaards Læn og derfor ogsaa af A. Berntsen henregnes til samme, desuagtet ikke i den Skinkelske Pantsættelse har været indbefattet, ligesom det heller ikke nævnes i samme; thi 1397 blev det af Dr. Margrethe tillige med Skamherred indløst fra den Hagenskovske Lænsmand Hr. Henning Bergs Enke (D. H. 14, p. 420) og at dette ingenlunde skeete for strax efter at pantsætte det til Skinklerne, men at det tvertimod ved denne Leilighed snarere blev henlagt til Hinsgavls Læn, sees deraf, at det allerede 1438 (altsaa længe før den Skinkelske Panteret til Rugaards Læn ophørte) var i den Hinsgavlske Lænsmands Eggert Frilles Værge (Odense 1, 2 p. 123), saa at der altsaa i denne Henseende med Hensyn til Skoubyherred herskede en formelig **status in statu** Forresten fortjener det som et Ex-

empel paa hine Dages Simplicitet at tilføies, at man i de ældste Tider holdt Birkethinget ved denne Gaard under aaben Himmel; først ude i Skoven mellem Øregaard og Ørbæk i en Tykning af Bøgepurrer, som i et af Naturen dannet Lysthuus ved Veien[1]), og siden udenfor Øregaards Port under 4 Aske, indtil det endelig med Gyldensteen blev forenet og ved samme Leilighed til Nordskov forflyttet. Noget lignende fandt saaledes ogsaa i gamle Dage Sted ved Rugaard; thi istedetfor det kongelige Herskab ved sine Reiser igjennem Landet i Almindelighed tog Herberg paa Rugaard selv, maatte derimod de andre, der before Landeveien, som det synes, istedetfor Kroe eller Bedested tage til Takke med et Tornekrat ved Landeveien eller ved Indkiørselen til Rugaard, hvori der af Naturen havde dannet sig et Slags Lysthuus (den saakaldte Ventetorn), der kunde beskytte mod Veirliget, og hvor der var opslaget Borde og Bænke og især ved Markedstider holdtes formeligt Markentenderie (see mere derom i Odense 1, 2, 133).

1397 udstædte dernæst Bispens Vicar under sit Ophold i Særslef, der, som sagt, tilhørte S. Knuds Klosters Munke, paa nye et Afladsbrev for Haarslef Kirke (Odense 1, 2, 80 cfr. 1394).

1398 vare der allerede 2 Stk. Jord i Vierne Mark henlagte til Haarslef Præstegaard (cfr. 1498), hvilken tilsyneladende Ubetydelighed herved ifølge Provstebogen eller den geistlige Jordebog anføres, fordi Haarslef er det eneste Præstekald

---

[1]) Altsaa ligesom Erkebisp Absalon, der da han gav den sjællandske Kirkelov 1170 holdt Thing i Lunden ved Ringsted (Pont. Ann. 1, p. 423), ligesom Bønderne 1287 i Inge-Lunden (D. H. 11, p. 18). See forresten om disse Thinghold under aaben Himmel saavel D. H. 1, p. 163, som 2, p. 139.

her i Herredet, hvis Documenter, — eller i det mindste Registraturen over samme, — fra saa høi en Tidsalder ere opbevarede, skjønt man af dette Exempel maae formode, at alle øvrige havde havt et lignende Sognearchiv, hvis det saa troe, som i Haarslef, var blevet opbevaret.

1399 nævnes paa nye (see 1396) Præsten Hr. Nicolaus af Særslof (D. H. 14, p. 477), idet han med flere underskriver et Vidnesbyrd, at Jesse Axelsen (maaskee Johan Absalonsen, der nævnes 1383), der var gift med Ingefred Galen, bad hende paa sit Yderste at give Jesse Olsen det Gods i Fyen, som han havde faaet af ham (og som rimeligviis maae have ligget i Særslef Sogn), tilbage, da han ikke havde gjort ham Fyldest derfor efter Løfte.

S. A. tildømmes Hartvig og Iver Limbek Jersore i Skamherred (hvortil ogsaa henlaae Gods i Skoubyherred cfr. 1423) og som de havde arvet efter Otto Skinkel kaldet Schele, som var Fader til Bernike Skinkel, hvis Søstersønner de synes at have været (Odense 1, 2, 81 og Orion 1, p. 368).

1404 udstæder Bispen af Odense Afladsbreve for Brenderup og Oeete (Odense 1, 2, p. 91), hvilket sidste Navn formodentlig er feilskrevet for Ore, saasom dette er Naboesognet til Brenderup.

S. A. lover Lænsmanden paa Næsbyhoved, Ridder Bjørn Oluffsen, Fru Silæ, Peder Knudsens (maaskee Gyldenstjerns cfr. 1392) Enke, at det Gods, som ligger i Hjolterp (ɔ: Jullerup i Meilby Sogn), som Finn Magnusen paaboer, hvilket hun havde overdraget ham, skal blive hende tilbagegivet, naar hun det forlanger (Odense 1, 2, p. 92 cfr. 1407 og 1409).

1405 fik Bogense Bye sine Privilegier fornyede (Ref. Atl.); dog da det siges at være skeet af Christoffer Baier, skjønt

den Tid Erik Pommer regjerede, vil jeg helst troe, at det er en Forverling med Christoffer af Baierns Privilegium af 1445.

S. A. var Henrik Nielsen (Ovitzov) til Sandager Erik Pommers Raad og stifter eller bekræfter (cfr. 1394) en Sjælemesse i Skambye Kirke (Atl. 3, p. 476).

S. A. skjenker Zabel Kirchendorf blandt mere ogsaa to Gaarde i Sondersoe i Skoubyherred, som han selv havde kjobt og som aarlig svarede 4 Skp. Sæd, til Præstens Bord i Nyborg for Sjælemesser (Hoffm. F. 5, p. 532).

S. A. var der en svær Pest i Landet (Odense 1, 2, 93) og sildigere kan heller ikke det saakaldte Elænde-Gilde i Odense (hvorom see Odense 1, 2 p. 40. 119—120) være stiftet (om end ikke dets Ælde skulde række op til den sorte Pest); thi der nævnes allerede Medlemmer af samme 1410 o. s. v.; men det, som især gjør os dette Gilde mærkeligt, er, at det, — endskjønt det var et Kjøbstædgilde, — dog ogsaa optog Medlemmer paa Landet og især blandt Geistligheden, saa at en stor Deel Landsbypræster nævnes som Medlemmer af samme f. Ex. her i Herredet Hr. Anders de Wiisløf 1421 (Gl. Saml. 1, 1, 44.), Hr. Poul de Wissenberg 1480 (ibid. p. 42.), Hr. Gøde af Særsløf 1495 (ibid. p. 45) og maaskee flere. Turde man nu ifølge de Efterretninger om dette Gilde, jeg har indsamlet og som tildeels ere indførte i Kong Hanses Monument af Werlauff, antage, at det havde været et Hospital af Duebrødre-Ordenen eller et Hospital for Pillegrimme og Veifarende, men istedetfor at disse Hospitier ellers blot vare opførte med Hensyn til den enkelte Egn, hvorpaa, eller den enkelte Vei, hvorved de laae, saa var derimod dette almindeligt for hele Landet og synes, da de enkelte Hospitier i Anledning af Kroernes Anlæg 1396 bleve ophævede, at være bleven anlagt i Landets Middelpunkt eller Hovedstad for derfra at udbrede Gjestfriheds og

Velvilligheds Pligter mod Fremmede og Reisende (især dem, som vare syge eller ikke kunde betale deres Pleie i Kroerne) overalt paa Landet; da vilde det naturligviis ikke være at undre sig over, at dette Gilde især og fremfor andre udvalgte sine Medlemmer blandt Landsbyegeistligheden, som den, der bedst havde Leilighed til at udføre dets Hensigter.

1406 skal Bogense Kirke, som er en Korskirke og blev indviet til og opkaldet efter S. Nicolai, først være opbygt (Pont. Ann. 2, p. 504. Atl. 3, p. 466. 6, p. 623). Da imidlertid en Bye, der længe før 1327 var Kjøbstad og allerede 1220 var til, umueligt saa længe kan have undværet Kirke, saa maae det enten saaledes forstaaes, at den i dette Aar blot blev ombygt eller ogsaa først fra en Træ- til en Steen-Kirke forvandlet. Mere vanskeligt bliver det derimod at forklare, hvorfor Kirketaarnet istedetfor i Vest, som det almindelige, tvertimod ved denne Kirkes Bygning er anbragt i Østen[1]); da imidlertid Kirken ikke blot laae ved Stranden, men derhos saaledes ved Stranden, at dens vestre Ende vendte ud imod samme, saa var det maaskee en Nødvendighed, at Klokketaarnet maatte ligge i Øst, for at Klokkelyden kunde høres over Byen, som netop laae Østen for Kirken. Forresten faaer man et høit Begreb om Bogenses Flor i gamle Dage, naar man hører, at den ikke blot 1327 af flere Konger havde faaet Privilegier, men ogsaa, at den allerede 1485 havde flere Sognepræster og des-

---

1) Af danske Kirker, hvor dette ligeledes er Tilfældet, opregner Olufsen i sine Collectanea, p. 83 endeel, hvortil endnu kan føies her fra Fyen Bogense og Krarup Kirker; ligesom ogsaa Harendrup Kirke har den Mærkværdighed, at Taarnet, som er af Bindingsværk, er anbragt paa den sydlige Side af Kirken og derhos over Vaabenhuset eller Indgangen til samme; ikke at tale om Kiærte Kirke, hvor Taarnet vel ligger Vesten for Kirken, men i flere Favnes Afstand fra samme.

foruden andre Præster ɔ: Vicarier eller Capellaner (**vide infra** 1485) og naar Sagnet tilføier, at der engang havde været 7 Kirker og 3 Kirkesogne i Byen; thi saa meget er under alle Tilfælde vist, at den foruden sin Hovedkirke S. Nicolai ogsaa havde et S. Jørgens Capel, der formodentlig hidrørte fra Slutningen af det 13de Aarh. (thi de med Capeller forsynede S. Jørgens Hospitaler vare i Anledning af den i det 12te Aarh. udbrudte Spedalskhed ved de fleste af vore Kjøbstæder i det 13de Aarh. oprettede, saa at allerede Spedalskehuset i Odense 1295 omtales). Maaskee havde den dernæst ogsaa et S. Giertruds Hospital (som Odense allerede havde før 1343); i det mindste kaldes en af dens Gader Gjertisstrædet, som man mener at skulle være en Korruption af S. Gjertrudsstræde; vissere er det derimod, at den havde et S. Annæ Kloster, som man i Analogie af det Helsingørske maae ansee for et Nonnekloster, men hvis Orden og Alder man forresten ikke kjender og blot maae slutte sig til dets Ælde deraf, at man ikke allene paastaaer, at S. Anna var Erkebisp Absalons og det Kjøbenhavnske Slots-Capels Patronesse (D. H. 8, p. 600), og at man endnu 1349 oprettede Altere til hendes Ære (**ibid. 13, p. 211. cfr. 217**), men at Sagnet endogsaa tilholder, at der fra dette Kloster i Bogense var anlagt en underjordisk Løngang til Æbeløe; thi ihvor usandsynligt endogsaa dette Sagn kan være, saa vidner det dog stedse om, at Folket tilskrev dette Kloster en mere end almindelig Ælde. Ogsaa var der i Bogense ikke allene et vor Frue Alters Vicarie eller Capellanie (see 1539), men ogsaa et af Axel Brahes Forfædre stiftet, skjønt uvist til hvilken Helgen indviet, Ditto (see 1596 & 1725) og skal jeg i det følgende under 1522 noget nærmere omtale saavel disse, som andre flere Spor til Byens store Flor i den catholske Tidsalder.

1407 bekræfter Zilæ (ɔ: Cæcilia) relicta Petri Kanuti (cfr. 1392 og Odense 1, 2, 92 & 96, som maaskee var en Gyldenstjerne, skjønt han ikke findes paa Stamtavlen; ligesom ogsaa han eller hun synes at have været en Hogenskild), at hun skylder Hr. Tidericus Hesten miles (cfr. 1392) 15 lybske ℳ i Odense gangbar Mynt og pantsætter ham derfor sin Brydegaard (curia villicalis) i Bixlefruthæ (ɔ: Rue Bye ved Vigerslef), beliggende ved Jernbjerget (Odense 1, 2, 94). I en anden Afskrift af Documentet kaldes hun derimod urigtigt Hilæ og Gaarden siges at ligge sub monte dicto Jærnbjerg. Dette sidste kunde synes at være et mærkeligt Navn, eftersom vi ogsaa her i Herredet have saavel et Guldbjerg, som en Kobberbanke og ikke langt fra os i Vendsherred et Kobberbøl.

1409 var der Jordskjælv i Landet om Natten, der fulgte paa S. Bartholomæi Dag (Odense 1, 2, 96). De foregaaende Jordskjælv i Danmark vare indtrufne 1277, 1198 og 1073, altsaa et i hvert Aarhundrede (Atl. 3, p. 495. N. D. Mag. 6, p. 52. cfr. D. H. 5, p. 425. 8, p. 427).

S. A. Provstevidne, at Kirkens Jord, som kaldes Byemark, evig skal være til Præstens Underholdning i Vissenberg, imod at han aarlig giver Kirken 30 Skilling (Hoffm. F. 5, p. 366). Den 30 Skillings Jord synes kun at have været en liden Byemark.

1410 skjenker den 1405 omtalte Henrik Nielsen (Qvitzov) af Sandager 2 Gaarde i Slevstrup (Ugerslef S.) til Præstens Bord i Skambye (Hoffm. F. 5, p. 268; hvorimod Stiftelsen af denne Sjælemesse p. 264 synes at henføres til 1394).

1413 skal først den ovenomskrevnes Fader, Nicolaus Thomsen (Qvitzou) til Sandager, være død (Hv. p. 661. Atl. 3, p. 476).

1417 begavede Otto Tedynhusen, kaldet Skinkel, Henrik Nicolai af Kyle (ɔ: Kile i Eilby S. eller Knyle ɔ: nuværende Hoffmannsgave[1]) og Henrik Nicolai (Qvitzov) af Sandager, Væbnere, Godberg (ɔ: Golbjerg eller Guldbjerg) Kirke (Odense 1, 2, 101—102) og

1418 var endelig en Adelsmand, Hr. Johan Bralstrup, S. Præst i Haarslef (Blochs f. Geistl. Hist. Mscr.), hvorimod det i Adelslexicon blot hedder, at denne Mand, hvis Vaaben beskrives, havde et geistligt Præbende i Fyen, uden at Stedet derhos nærmere angives.

Tillæg til S. 109.

1329 skjøder Fru Kirstin af Magelundt Per Brock (den bekjendte Jfr. Ellen Brocks Fader) alt sit Gods i Wefflinge Sogn, i Hettezloff (Haarslef) og i Skowby Herred. (C. Reg.; medd. af K. R.).

---

1) Keirupgaard i Kjølstrup Sogn skal ellers i gamle Dage have været kaldet Kiel og derhos have været beboet af Adel. Atl. 6, p. 567.

Bidrag

til

den fyenske Kongeborg

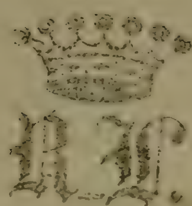
Nygaards,

dens Læns og dens Lænsmænds

Historie

ved

Vedel Simonsen.

Første Deels anden Afdeling.

Slaae, Hierte! høit i Troe paa det, som kommer!
Svæv det imode, Siæl! med Kraft og Lyst!
Du har jo Vishebs søde, hulde Trøst;
Du kan kunde lande paa en gylden Kyst;
Thi fuldbragt er din Vinter, Vaar og Sommer
Og modnes skal din Udsæds-gyldne Høst.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1843.

Forord til Læseren.

Naar et Menneske bliver gammelt og skrøbeligt og saaledes hver Dag mindes om sin nærforestaaende Afskeed fra Jorden, da mindes han tillige om de Pligter, han muligviis endnu kunde være dem, der skulle overleve ham, skyldig. Men Naturen har, som det synes, anviist enhver af os sin særskilte og derhos som oftest ogsaa indskrænkede Virkekreds her paa Jorden og vi see os ikkun sieldent i Stand til at virke med Held for det Hele og, hvis vi endogsaa vilde sætte os et saa ubegrændset Formaal (eller, som Tydskerne sige, virke ins Blaue hinaus), da vil vor Virksomhed som oftest tabe sig, liig Draaben i Havet. De fleste af os ere derimod blot, som det synes, anviste til at virke paa deres nærmeste Omgivning; men giennem denne virke de jo ogsaa, skiønt paa en længere Vei og paa en middelbarere Maade, om man saa vil, paa det Hele. Nødvendigheden af en klog Concentration af sin Kraft og et fornuftigt Valg af det mere beskrænkede Formaal, for dog saaledes at udrette noget, istedetfor man ved at ville Alt i Almindelighed saa godt som intet udretter, føles vel ikke saameget i Ungdommen, som den derimod i Alderdommen af sig selv paatrænger sig og ved sig selv giør sig giældende. Ogsaa jeg har saaledes Aar for Aar maattet indskrænke, om ikke min Synskreds, saa dog min Virkekreds alt mere og mere. Der, hvor min første Virksomhed begyndte, der vil den formodentlig ogsaa ende og, som det var min Fødeegn, der saae den første Spire af min Virkelyst, saaledes vil den formodentlig ogsaa modtage dens sidste Frugter; men jeg trøster mig endda ved den Overbeviisning, at, om man end ikke havde Mod nok til at nære det stolte Haab at kunne vorde sit Fødelands Velgiører, saa vil dog

tilegne mig en større Masse af Erfaringer end dem, der i Almindelighed falde det enkelte Menneske til Deel, og saaledes ogsaa at kunne tilegne mig et Slags Ret til at disponere over samme; og, endskjønt det vistnok ingensinde kunde falde mig ind at paatrænge Omegnens Beboere mit eget Livs Erfaringer (saasom dette har bevæget sig i en altfor snæver Kreds til at kunne stifte den tilsigtede Nytte), saa har jeg derimod, som mit Motto tilholder,

ikke levet blot med nuværende Æt,
men i Tider, der længst ere omme

og har saaledes ogsaa ved i en lang Række af Aar at sysle og færdes med vort Fædrelands og især med min Fødeegns Historie tilegnet mig en Deel af sammes Fortids Erfaringer (thi hvad er Historien vel andet end den summariske Beretning om alle Tiders Erfaring?) og det er saaledes disse Fortidens Skatte (og det især, forsaavidt de vedkomme min Fødeegn og saaledes kunne siges at være et Arvegods fra dem af vore Forfædre, der i gamle Dage beboede den samme Egn, vi nu selv beboe), jeg ved at offentliggjøre disse Blade har ønsket paa en vis Maade at kunne testamentere bemældte Egns nuværende Beboere, forinden jeg selv tager Afskeed baade fra dem og fra den. Maatte altsaa disse Bidrag til min (og de fleste af mine Læseres) Fødeegns Historie tiene flere af Omegnens Beboere saavel til Fornøielse, som til Nytte! Og det vilde de sikkert have kunnet, dersom det havde staaet i min Magt at gjøre dem fuldstændige og udførlige nok til at sætte den nærværende Slægt paa en ret anskuelig Maade ind i alle de længst fremfarne Slægters Væsen og Færd, alle deres Længsler og Forventninger, alle deres Planer og Bestræbelser og al den uendelige Møie og Kamp, alle de utallige Suk og Taarer, de snart mindre heldige og snart aldeles uheldige Forsøg paa sammes Realisation Aar for Aar førte med sig; thi i dette Tilfælde vilde Afsløringen af den længst forsvundne og ligesom i Glemsels Mulm indhyllede Fortid have virket paa Øie og Sind, som den utilhyllede Glands af det magiske Viisdomsspeil, paa hvis ene Side Fortiden med dens Sæd, men i hvis Reflex eller paa hvis modsatte Side ogsaa Fremtiden med dens (af bemældte Sædefrøe fremspirede) Frugter afspeile sig, og den klare Anskuelse af Fortidens utilhyllede Væsen vilde da have givet Læseren

allerede det mere beskedne Ønske at kunne virke velgiørende for sin Fødeegn og det, selv om man endog manglede Kraft til at realisere samme, være enhver god Medborgers Anerkiendelse og Paaskiønnelse værdig. Hvad jeg desaarsag for min nærmeste Omegn har kunnet udrette saavel ved Foranstaltninger og Indretninger, som ved Opmuntringer, Understøttelser og Belønninger, det har jeg i en lang Række af Aar saa redelig giort, som paa den ene Side mine Indsigter og paa den anden Side min Formue paa nogensomhelst Maade har villet tillade det, og det, uagtet Omegnens Beboere, for hvem jeg saaledes virkede, for det meste enten vare Selveiere eller andre Godseieres Fæstebønder og ikkun saare faae (og med det Hele fast for ingen at regne) vare mine egne Undergivne eller vedkom mig nærmere end, forsaavidt som de ikke blot vare mine Medmennesker, men ogsaa min Fødeegns Beboere. Men selv, naar man saaledes efter bedste Skiønnende har disponeret over den Deel af sin Formue, man ved tarvelig Levemaade giorde sig det muligt at kunne undvære, er der dog endnu en Ting tilbage, man, ligesom til Afskeed, kunde skienke sine Medmennesker, og det er — sin Erfaring, der stundom er dyrebarere end alle vore Rigdomme og alle vore øvrige Skatte tilhobe. Vor Almue havde i min Barndom den, maaskee fra Middelalderens høiere Stænder nedarvede Skik at lade deres afdøde Venners og Paarørendes Liv og Levnet oplæse over deres Grav og dette kaldte den med et saare udtryksfuldt Navn: den Afdødes Testamente; thi det indeholdt virkelig (skiønt som oftest i største Ufuldkommenhed) de Livserfaringer, den Afdøde under sin jordiske Vandring havde indsamlet og som han nu tilligemed alt sit øvrige Gods saa at sige testamenterede den efterlevende Slægt og giorde saaledes disse sine Efterkommere foruden deres egen Livserfaring tillige til Arvinger af hans og udvidede derved deres Erfaringers Kreds til et, snart i større og snart i mindre Grad betydeligere Omfang. Denne Skik kunde nu vistnok, som saa mange andre af Fortidens Skikke, i flere end een Henseende være saare følgeværdig; men det enkelte Menneskes Erfaringskreds er i Almindelighed altfor snæver til i nogen betydelig Grad at kunne udvide de Efterlevendes Synskreds og jeg har derfor troet at burde betiene mig af et virksommere Middel for ved sammes Hiælp at kunne

Reglen i Hænde til alle de tilsyneladende Gaaders Oplesning, dem Fremtidens Historie i en saa rigelig Maade synes at frembyde for vort Oie. Men enhver Idee taber jo stedse i sit Liv og i sin Reenhed ved at realiseres og hvorfor skulde altsaa ikke dette ogsaa med mit Forsog være Tilfældet? Det er kun blevet til en ufuldstændig Materialsamling, istedetfor at det burde have været en fuldstændig Skildring; det er kun blevet de enkelte Grundstene til en Bygning, istedetfor at det burde have været Bygningen selv. Men selv i denne dets Ufuldkommenhed vil man ingenlunde miskiende den gode Villie, om man end skulde nodsages til at beklage den manglende Evne.

Elvedgaard den 24de Mai 1843.

Vedel Simonsen.

Efter Hr. Bernike Skinkels Død overgik naturligviis Panteforlæningen paa Rugaard til hans Søn, Otto Skinkel, der var gift med Cæcilie Ludvigsdatter (Barsebek) og som nøie maae adskilles fra en anden Otto Skinkel, der levede omtrent paa samme Tid, men ikke var af Søeblade-, men derimod af Tinhuus-Skinklerne. Bemældte Otto Tinhuus nævnes nemlig allerede 1385 (min Odense 2, p. 68. Orion 3, p. 357; nemlig 2 Brødre, som begge hedde Otto af Tedinghus-Skinkel); 1387 som Landsdommer (Hv. p. 574. D. H. 14, p. 192. Odense 2, p. 70) og som Tinhuus (Orion 3, p. 357); 1417 som Tinhuus (Od. 2, p. 101); 1423 som Tinhuus og Landsdommer (Od. 2, p. 110); 1428 som Landsdommer (ibid. p. 113) og 1430 som Ridder (see infra); at han derimod endnu 1459 skulde have været Landsdommer i Fyen, som Bircherod foregiver (Od. 2, p. 149), maae uden Tvivl være en Feiltagelse, siden Johan Brokkenhuus beklædte dette Embede 1450 og 1451, Iver Brysfe 1453, Johan Brokkenhuus igien 1455 og 1458 og Iver Bryske atter 1461. Derimod omtales en Otto Skinkel uden Tillæg enten af Tinhuus eller af Landsdommer 1419 som Otto Skinkel af Ruhegaard (Hv. p. 678. cfr. Atl. 3, som p. 475 kalder ham til Rugaard, men p. 582 til Ryegaard, og Atl. 6, p. 815, der saagar lader ham døe 1419). S. A. er han, formodentlig som Eier af det efter Faderen arvede Iversnæs, i Strid med Kongen om Fons, som

han da vilde tilegne sig (Od. 2, p. 104); 1421 kaldes han: **Otto Skinkel in Wit(ottæ) (Dipl. Lang. v. infra 1421)**; 1423 skiænker han, som Iversnæs's Eier, Klokken til H sbye Kirke, hvorfor den ogsaa bærer de Skinklers Vaaben (cfr. min Sognehist. over Husbye); 1424 nævnes han flere Gange i **S. R. D.** 7, p. 290. 291. 300 ꝛc. som En af Partiegængerne i den holsteenske Krig og hedder det saaledes blandt andet et Sted udtrykkeligt, nemlig p. 280, at de plyndrede Varer førtes til Rudegharden; hvad enten dette saa skal henføres til Otto Skinkels eller til hans Faders Tid. 1425 skriver han sig til Rudgaard (**Coll. Lang.**); 1428 ligeledes af Ruthægard (**Coll. Lang.** — og sees da at være forskiellig fra den samme Tid værende Landsdommer i Fyen af samme Navn); 1430 underskriver derimod i Odense en Otto Skinkel som Ridder (Pont. 2, p. 552); men han kan ikke være den Rugaardske; thi denne skriver sig endnu 1435 af Ryegaard og synes da blot at være Væbner (Hv. p. 785, hvor formodentlig Ryegaard maae være en Forverling med Rugaard cfr. p. 678, og fra en slig Forverling hidrører det vel ogsaa, at Atl. 3, p. 582 gjør saavel ham som hans Fader til Eier af Ryegaard istedetfor til Pantelænsmand paa Rugaard); 1438 nævnes han ligeledes som O. S. af Ryegaard og som Væbner (Hv. p. 785); 1439 som Væbner (Hv. p. 809); 1441 atter til Rudgaard (**Coll. Lang.**); 1442 ligeledes og var da i Strid med den Hinsgavlske Lænsmand, Eggert Frille, om en Jord i Skambye Sogn (Od. 2, p. 129). 1446 indstifter Otto Skinkel af Iversnæs en Siælemesse, ifølge hvilken alle Vendsherreds Præster skulde bede godt for ham og hans Familie, hans Frue, Cæcilie, og hans Datter — (der vel kaldes Jomfru, men dog nævnes saaledes i Forbindelse med Knud Henrikſen Gyldenstierne, at man maae ansee hende for hans Trolovede) —, Hilleborg, og ende-

lig Hr. Bernike Skinkel, hans Fader, og Fru Hilleborg, hans Moder [1]).

Otto Skinkel har ifølge senere Documenter været Ridder; han maae da være bleven det ved Christian den 1stes Kroning i Efteraaret 1449; endnu samme Aar eller i Begyndelsen af det næste, 1450, maae han være død, da Fru Cæcilie i et af hende udstædt Document af 7 April sidstnævnte Aar (see nedenfor) kalder sig hans Efterlevere. (K. R.).

Hvad nu Lænets Historie under ovennævnte Pantelænsmand, Hr. Otto Skinkel, fra 1419 til 1449, er angaaende, da gav

---

1) Hoffm. F. 5, p. 415—416. Her kaldes Otto Skinkel urigtigen Ridder; Hr. Benedicht Skinkel staaer der for Bernike; i en Afskrift af Documentet (af Chr. Brandt) i Geh. Arch., der aabenbart er rigtigere end Aftrykket i Hoffmans Fundatser, kaldes Otto Skinkel ikke Ridder og hans Faders Navn skrives rigtigt (K. R). Præsten i Brenderup, Mag. Mads Hvids, Skrift: Guds Ord og Befalning til de Rige af denne Verden, prædiket og fremsat d. 31 Juli 1649 i Brenderup Kirke (trykt Kbhvn. 1650. 8vo.), er dediceret til de ærlige og velbyrdige Adelspersoner, som ere udsprungne og komne af de tvende giæve og gamle ridderlige Stammer i Danmark, Skinkeler og Gyldenstierner af Iversnæs i Vendsherred (fra hvilke Magisterens egen Kirkepatron, Hr. Steen Bilde til Kiærsgaard, Befalingsmand paa Rugaard, da ogsaa nedstammede). I Indgangen til Prædikenen nævner han som navnkundige Folk, der have giort lovlige Gierninger, været rige og havt stort Gods 2c., Hr. Otto Skinkel af Iversnæs og Fru Cæcilie, Hr. Knud Henriksen og Jomfru Hilleborg Skinkel, som 1446, for mere end 200 Aar siden, have af en høipriselig Andagt og Rundhed hengivet, undt, opladt og skiødet Sognepræster i Vendsherred og alle deres Efterkommere 3 Gaarde, liggende der sammesteds udi Aspe-rup Sogn, med al Skyld og Herlighed, som Fundationen videre formælder. Præsteskabet i Vendsherred priser denne Velgierning, „besynderlig naar de aarligen den næste Tirsdag efter S. Olufsdag (fra hvilken Dag Dedicationen derfor ogsaa er dateret) udi en af Herredskirkerne til en Gudstieneste og Messe efter Fundatsen forsamles“. (K. R.).

1419 Bispens Vicarius af Odense Garslof (som uden Tvivl skal være Særslef, cfr. 1391) Kirke Aflad (Od. 1, 2, 105).

1420 eller saa omtrent skal dernæst Christen Splid Fasti (altsaa muligviis en Søn af den Peder Fasti, der formodentlig allerede 1397 afløste Henning Berg i Oregaards Pant) have skrevet sig til Oregaard (Hoffm. D. Ad. 2, p. 35. T. I), altsaa formodentlig Christen Pedersen Fasti (thi Tilnavnet, Splid-Fasti, tilkom i Grunden alle Fastierne, da de tilhobe nedstammede fra Spliderne), der var gift med Johanne Lunge og hvis Børn kaldte sig Skram (cfr. 1434). De Hoffmanske Tabeller anføre nemlig 2 Fastier til forskiellige Tider at have skrevet sig til Oregaard og Atl. 6, p. 640 tilføier endnu en tredie, som jeg i det foregaaende har ansat til 1397. Disse 3 Fastier er man virkelig i et Slags Ulempe med, da man ikke veed, om de skulle indføres som Lænsmænd paa Oregaard før 1397, da Henning Berg mistede dette Læn, eller før 1438, da Eggert Frille havde det, eller efter dennes Død 1476 og forend Ulfeldterne (maaskee 1482 cfr. B. R. 2, p. 121—122, eller allenfals før 1501) fik det i Forlæning; thi den ved 1397 Ansattes Alder er aldeles uvis; den ved 1420 Anførte skulde derimod efter Hoffman allerede have levet 1316 og den ved 1434 Anførte derimod først 1435 til 1460. Imidlertid troer jeg dog, at de maae have besiddet Oregaard i Perioden fra 1397 til 1438; thi 1434 lever der virkelig en Erik (Christensen) Skram, der skriver sig til Oregaard; hans Fader maae altsaa være den Christen Fasti, som Hoffman lader skrive sig til Oregaard, men som maae have levet c. 1420 (istedetfor Hoffm. ved Forvexling med en ældre af samme Navn lader ham leve c. 1316), og hans Fader var formodentlig atter den Peder Fasti, der ifølge Atl. skrev sig til Oregaard og som altsaa maae have levet c. 1397.

1421 udstædes et Brev af Nicholaus Thordson, aduocatus in Scowbyhæret, Nicholaus in Seerslefh sacerdos, Olaus Laurenson aduocatus in Ruthægard, Otto Skinkel in Wit(ottæ) og fl. (blandt Stednavne forekomme Kelkæ og Øster Seerslefh), at 1421 paa det næste Skouby-Herreds Ting efter St. Hans Dobers Dag Dominus Andreas de Wixlefh sacerdos fik et Tingsvidne af 8 Mænd, som vidnede, at den fierde Part af Stiernbere (Stiernæbyere) Skov, liggende i Wixlefh Sogn, cum quarta parte in piscinis Langsyo ad medium quod mitströmæ dicitur ad piscaturam, hørte til Præsteborbet. (Dipl. Lang. medd. af K. R.).

S. A. levede S. Præsten Hr. Niels endnu i Særslef (Blochs F. Geistl. Hist.) cfr. 1399.

S. A. levede S. Præsten Hr. Anders af Wiislof (ɔ: Vigerslef), som var Medlem af det Elænde Gilde i Odense (Od. 1, 2. p. 103. 1499 levede forresten en Anden af samme Navn).

1422 skiøder Jefs Basse af Ugerslef (maaskee Vigerslef?) Gods i Nørskov (Guldberg S.) til sin Fader Steen Basse (N. D. M. 6, p. 265), hvilken sidste, der Aaret forud havde nedsat sig som Borger i Nyborg, fra nu af alt mere og mere erhverver sig Gods her i Lænet.

1423 sælger Claus Limbek af Rebbe til ovenmældte Hr. Steen Basse al sin Rettighed i Jersore Bye og Hovedgaard samt alt andet Gods i Skam-, Skouby- og Lunde-Herred, som ham var tilfalden efter hans Fader, Hr. Hartvig Limbek, og efter Otto Skinkel, kaldet Schele (Bernike Skinkels Fader), og hiemler ham deri 2 Broderlodder (Orion 1, p. 379). Hartvigs Moder var nemlig en Skinkel (see Limbekkernes Tab. i Orion) og uden Tvivl Otto Skinkel, kaldet Scheles, Datter (Orion 1, p. 366. 368) og altsaa Bernike Skinkels Søster.

1424 visiterer Bispen Haarslef Kirke og meddeler den Aflad (Od. 1, 2, 111).

1425 bekiender Peer Dieghn, Steen Basses Svend (som var Byefoged i Nyborg. Od. 1, 2, 110), at det var med bemældte Steen Basses Penge, at han havde pantet noget Gods i Wirlef-rude (ɔ: Rue Bye ved Vigerslef), og kiendes derfor ingen Rettighed at have til bemældte Gods (Vess. Reg.). Denne Steen Basse til Tybierggaard i Siælland havde, som sagt, en Søn ved Navn Jess Basse, der 1422 og 1425 skrev sig af Ugerslef, som maaskee er en Skriverfeil for Vigerslef.

S. A. dræbte Gert Iversen Bryske (som Atl. 3, p. 468 lader være Eier af Dallund) Jacob Nielsen paa longa insula, som man har villet giore til Langesoe, men som formodentlig er Langeland (S. R. D. 1, p. 326).

S. A. (Resens Atl.) eller maaskee rettere 1426 (B. R. 2, p. 112) confirmerede Erik Pommer Bogense Byes Privilegier.

1427 skiænke Ditlev Skinkel og hans Moder, Catharina Christens Datter (dog vel ikke Sture, som var Bernike Skinkels sidste Frue?), foruden mere ogsaa en Gaard i Skoubye til S. Hans Kloster i Odense til et Vicariedom ved Hellig-Kors's Alter i S. Mikkels Kirke; dog, da de tillige ved samme Leilighed skiænkede 2 Gaarde i Andebolle og 1 i Gadsbolle til Klosteret, er det vel mueligt, at ovenmældte Skoubye ogsaa var Skoubye i Vissenberg Sogn og ikke Kirkebyen ved Bogense (Od. 1, 2, 113).

Fra denne Tid, nemlig omtrent fra 1420 eller 1440, skal Claus Rantzau i 50 Aar have beboet Aagaarde i Haarslef Sogn (K. Rosenvinges Domme p. 124).

1431 angives allerede Dr. Jesper Henrici til Sandager at

have været saavel Canonicus Roeskild. som Othoniens. (Ob. I, 2, 116). Han var en Søn af den 1410 omtalte Henrik Nielsen til Sandager. (See nedenfor A. 1479).

1432 tilstaaer Thomes Jul, Væbner, at have solgt til Eggert Frille, Hovidsmand paa Orebyrk, al sin Skov i Uraskov (Ore Skov?) og paa Bordesse Mark (i Skamherred) undtagen saa megen Skov, som en Vordnet i Kroxbølle behøvede til Gærdsel og Ildebrændsel (Voss. Reg.) Dog synes det af et Doc. af 1474 (ibid.), som om bemældte Skov egentlig hed Vraaskov og var beliggende paa Bordese Mark.

1433 anklager den foromtalte Steen Basse Svenden ɔ: Væbneren, Hans Frost, for Fru Mettelille, i hvilken Anledning denne ogsaa fængsles, henrettes og lægges paa Steile i Nyborg og Fru Mette tager Gift (N. D. M. 6, p. 268 sq.). Der siges imidlertid blot, at han i sit rette Brod ɔ: mod sin Husbond havde giort saadanne Ugierninger, at han derfor burde steiles; men der staaer, saavidt jeg veed, intet Sted, at han tiente Steen Basse; hvilket heller ingenlunde følger, fordi denne sagsøgte ham, og Steen Basse var desuden ikke gift med en Fru Mette, men med en Fru Ellen. Derimod stod han maaskee snarere i Tieneste hos Ditlev Daa, der var gift med Mette Basse, som var en Datter af Anders Godov Basse; thi, var Steen Basse en Søn af Tyge Basse og Ellen Grubbe (N. D. M. 6, p. 264; Andre sige derimod, at han var en Søn af Nicolaus til Uthby i Fyen, altsaa maaskee Udbye i Vendsherred), saa var hans Søster, Sophie, gift med Peder Olufsen Godov, der fik Hverringe med hende for at optage Bassernes Vaaben og Navn, og da havde denne en Søn, Anders Godov Basse, hvis Datter, Mette, der var gift med Ditlev Daa, det i dette Tilfælde rimeligviis kan have været (Hoffm. D. Ad. 1, p. XI), og Steen Basse har altsaa ikke paatalt sin egen Hustrues, men sin Søstersøns Dat-

ters, Vanære; og godt og vel, om den, der anklagede hende, ikke var Fru Mettes egen Broder, Steen Andersen (Godov) Basse, som af nogle siges at være død som Barn, men af andre siges at have skrevet sig til Deiberggaard og at være død c. 1486 som den sidste Mand af de saakaldte Nye Basser.

1434 eller saa omtrent skal dernæst Erik Skram, der var gift med Elline Fasti, have skrevet sig til (og altsaa ogsaa været Lænsmand paa) Oregaard (Hoffm. 2, p. 201. T. I) og er formodentlig altsaa ogsaa den under 1420 omtalte Christen Fastis Søn, Erik Christensen Fasti, som kaldte sig Skram og var gift med Elline Pedersdatter Skram (eller hvis Søn ifolge Ad. Lex. 2, p. 176 beholdt sit eget Vaaben, men optog Skrammernes Navn, hvorved Adelslægten, Skram Nr. 2, fik sin Oprindelse).

1435 overlader en skiellig Mand, Jesse Sommer (af Orreslef i Otterup Sogn. N. D. M. 6, p. 267), blandt mere ham tilfaldet Arvegods ogsaa til Hr. Steen Basse et Brev, som lyder paa noget Gods i Skoustrup (ↄ: Skaastrup) i Skouby S. (Bosſ. Reg.).

1436 tilstaaer den holstenske Adelsmand, Hærthwig Heysthæn a Wapn aff Olwedæ (ↄ: formodentlig Elved), ved et, som det synes, i Odense udstædt Brev, at have læth (ↄ: laant) Hr. Ludher Kabel, Ridder[1]), 200 Lybske Mark, som i Lybeck ere gæve og genge, for hvilke han havde hans opnæ breff panæ (ↄ: enten Brev paa eller Brev-pant ↄ: Pantebrev), det han haver forlagt og ikke kan finde; thi døder han ved nær-

---

[1]) Han skrev sig til Fuglsang paa Laaland (Atl. 3, p. 316) og var maaskee tillige Lænsmand paa Ravnsborg (p. 332 cfr. Rhode, p. 52—53. 557—578); ligesom hans Broder, Henning, var Lænsmand paa Ørkel ved Svendborg og dennes Datter igien gift med Gert Bryske paa Dallund cfr 1441.

værende Erklæring bemældte Brev, at det ikke skal komme ham eller hans Arvinger til Skade, og qvitterer baade for Renter og Hovedstoel, som han har betalt ham til hans Noie ɔ: Fornoielse (cfr. Od. 1, 2, 122).

S. A. giver Kong Erik Hr. Steen Basse, Ridder, sit Laasebrev paa Gods i Skoubyherred (Voss. Reg.), nemlig saavel paa Jersore og Rethinge Molle som paa alt andet hans Gods i Skam-, Skouby- og Lunde-Herreder samt 3 Gaarde i Rogelund (Orion 1, p. 379 cfr. 1423).

1437 kiobte Hr. Steen Basse endnu mere Gods af Claus Limbek saavel i Skam- og Lunde- som i Skouby-Herred (N. D. M. 6, p. 267 cfr. Orion 1, p. 379).

1438 havde allerede Eggert Christensen Frille Urbierck ɔ: Ore Birk i Forlæning (Od. 1, 2, p. 123)[1], som han altsaa maae have indlost fra Fastierne (cfr. 1434); og var det ham da overſagt, at han skulde være paa Kongens Værste i alle Maader, han kunde (ibid. p. 124). (Om ham see forresten B. R. 2, p. 113 sq.).

1440 var en Hr. Peder Præst i Vigerslef (Blochs F. Geistl. Hist.) og ham succederede Hr. Jeppe Andersen, som fungerede for 1469 (see infra).

S. A. skioder Peder Holck af Mogelkiær Gods paa Hindsholm til Gert Bryske (paa Dallund. Od. 1, 2, p. 126. cfr. 1424).

1441 dode bemældte Gert Bryske til Dallund, Lænsmand paa Næsbyhoved, die assumpt. b. virginis; han var gift med Elsebe Henningsdatter Kabel (B. R. 1, p. 27. Od. 1, 2, p. 127—128. Pal.-Müllers S. Hans Kl. p. 38).

S. A. gav Hr. Steen Basse til Thydebierg (ɔ: Tybierggrd.

---

[1]) Han havde det ifølge det foregaaende allerede 1432 i Forlæning.

i Siælland) alt det Gods, han havde liggende i Fyen (altsaa ogsaa i Skoubyherred cfr. 1422. 23. 25. ꝛc.), til Antvorskov Kloster tilligemed det Vicarie, han (1427) havde stiftet ved et Capel i vor Frue Kirke i Nyborg (N. D. M. 6, p. 267. cfr. 1422. 23. 25. 36. 37).

1442 bekræfter Christoffer af Baiern Bogense Byes Privilegier (B. R. 2, p. 115).

1443 skriver Herman Skinkel sig til Enggaard ɔ: Gyldensteen (Atl. 3, p. 470); men, da Herman intet Fornavn var i den Skinkelske Familie, saa maae det her vel snarest være et Embedsnavn og saaledes betyde Herremand eller Herredshofding; thi Otto Skinkel, som den Tid var Herredshofding eller Lænsmand paa Rugaard, maae virkelig ogsaa den Tid have besiddet Gaarden, saasom den med hans Datter, Hilleborg, kom til Knud Henriksen Gyldenstiern og med dennes Datter, Karen, til Jorgen Daa, som døde 1503. (Atl. 3, p. 470).

1444 har maaskee bemældte Herredshofding, Otto Skinkel, havt et Besøg paa Rugaard af Kong Christoffer af Baiern (Od. 1, 2, p. 132 sq.).

1445 udstæder Bispen i Odense Aflad til Haarslef Kirke (Od. 1, 2, p. 134).

S. A. forundte Kong Christoffer Bogense Borgere for deres Troskabs og villige Tienestes Skyld [1]) et Beskiermelsesbrev samt Toldfrihed overalt i Landet (ii hwor the hælzt meth theris Skip, Gotz eller Kopmandsscap i wore Righe kommænde wordhe) Skaane Hostmarked ene undtaget. (Resens Atl.).

---

[1]) Dette kan nu enten være en blot Formular eller maaskee ogsaa have Hensyn til den større Grad af Beredvillighed, hvormed de havde udredet det Udstyr, han s. A. indsamlede til sit Bryllup med Dorothea af Brandenborg.

1446 skiøder Hr. Steen Basse alt sit Kiøbe- og Pante-Gods til Torben Bille, hvis Søn skulde optage hans Navn (N. D. M. 6, p. 265. 268), hvorfra dog det fyenske Gods ifølge det under 1441 anførte maae have været en Undtagelse.

1447 giøre „Knut foghet i Schammehæret, Borkort Jwensson, — wæpnere“ vitterligt, at d. A. Fredagen efter Guds Legems Dag (9de Juni) „een skælligh man Her Pær prest i Wixsløff“ paa Skam-Herreds Ting fik et Tingsvidne, som vidnede, at Borkort Jwensson havde skiødet „fornefnde Her Pædher i Wixsløff“ paa Wixsløff Kirkes Vegne fire Agre Jord, liggende paa Thodroppe Mark (Thorup i Skamby-Sogn), kaldes „ammetoffthe.“ (Dipl. Lang. medd. af K. N.).

S. A. kundgiør „Knut Jenson fowet i Skammehæret“ o. fl., at d. A. Torsdagen efter S. Knuds Dag (13de Juli) „en skelligh man Herræ Pædher prest i Wixloff“ paa Skam-Hereds Ting fik et Tingsvidne af 8 Dannemænd, som vidnede, „thet then engh, som ligger for the firæ ammethoftæ paa Thæroppe mark æræ the firæ thoftes rættæ tillydelsæ, ok løbæ wdh til garstedith, som annet eng ther hos ligger, ok ingen man kan annet mynnes.“ (Dipl. Lang. medd. af K. N.).

S. A. udstæder Fru Johanne Andersdatter Sappi (gift med Niels Erikſen Banner) af Asdal en Forpligtelse angaaende Næraae til Hr. Pethær Howenskell (ɔ: Hogenskild til Dallund) (cfr. Bloch, F. G. 2. p. 63). Denne Mand (om hvem see min Hagenskov S. 24 & infra 1448 & 65) er saaledes et Beviis paa, at de danske Hogenskilder ingenlunde aflagde deres Tilnavn i Anledning af Immervad-Slaget 1420, hvilket antages i Hoffm. D. Ad. 1. p. 13.

1448 solgte Væbneren Offe Tagesen (Reventlau) al sin

og Huusfrues[1]) Rettighed i Holsvitz (ɔ: Holse) i Vends- og Skovby-Herred liggende (thi Byen ligger i begge Herreder og noget af den hører til Haarslef og det øvrige til Brenderup Sogn), som hun havde arvet efter sin Fader, Hr. Henning Podebusk, til sin Svoger, Eggert Frille (Hovidsmand paa Ore-gaard og Hinsgavl), der ligeledes var gift med en af Henning Podebusk's Døttre (B. R. 1, p. 116—17), uagtet han ellers siges at være gift med Anna Banner.

S. A. pantsætter Gøde Findssen (vistnok en Søn af den 1392 omtalte Finno Petri) til Otto Unckersen for 18 ℔ lødig sin Gaard i Madruppe (Særslef S.), som han havde i Pant af Find Lang. (Voss. Reg.). (Mattes Jeypsson foget i Skov-byherret har bl. A. hængt sit Indsegl for). (Dipl. Lang. ved K. R.).

S. A. et Tingsvidne af Skovbyherred meddeelt Hans Mawensen, Foged i Dallund, paa Hr. Per Hovenschilds Vegne, at den Eng, som kaldes Margaards Thagmose, der ligger under Amagerskov, ligger af Arilds Tid til Margaard og Mar-gaard og Engen ligge fra Arilds Tid til Dallund (Coll. Lang.).

1449 confirmerer Kong Christian d. 1ste Bogense Byes Privilegier og omtaler i samme sin Confirmation saavel dens Borgemester, som dens Raadmænd (Resens Atl.).

S. A. omtales det Ulfkylsryd, som allerede forekommer 1376 og 1423 (Od. 1, 2, p. 64. 110. 139) og som muligviis kan have været Ulstrup i Vigerslef S. eller ligget i sammes Nærhed, siden det laae nordvest for Odense.

Lænsmanden eller Panthaveren, Hr. Otto Skinkel, efterlod

---

[1]) Altsaa atter her et Exempel paa, at Titelen af Huusfrue ikke blot til Riddernes Fruer var indskrænket.

en Datter Hilleborg (som andre kalde Bernikes Datter og altsaa Ottes Søster (N. D. M. 1, p. 196—197) eller, som Elis. Bryske vil, hans Broderdatter; hvilket dog tilhobe er urigtigt; thi hun var efter Documenternes klare Udsagn hverken en Datter af Bernike eller Aage, men af Otte cfr. 1446. 67. 94. ꝛc.), som ved sit Giftermaal bragte Iversnæs ɔ: Wedelsborg og Enggaard ɔ: Gyldensteen samt Panteretten til Rugaard til sin Mand, Hr. Knud Henrikſen (Gyldenstiern), der døde 1467, ligesom hans Frue derimod først døde 1494. Hr. Otte Skinkel har havt en Søster[1]), Cæcilia, der var gift med den foromtalte Hr. Peder Hogenskild, som netop ved dette Giftermaal maae have arvet Dallund, Langesøe og Margaard. Hvad Hr. **Knud Henrikſen (Gyldenstiern)** er angaaende, da var han en Søn af Hr. Henrik Knudsen (Gyldenstiern) og Anne Munk. 1446 var han allerede Ridder (hvilket han er bleven ved Christoffer af Baierns Kroning i Ribe 1443. K. R.) og, som sagt, forlovet med Hilleborg Skinkel (F. 5, p. 416; thi hun kaldes endnu i Documentet Jomfrue, skiønt deres Navne sammenføies i samme som Fæstefolk og han, som tilkommende Svigersøn, indlemmes med i Familiens Siælemesse). 1447 var han en af Christoffer af Baierns Hofsinder, hvilket han var bleven det foreg. Aar (Gl. Saml. 1, 2. p. 2. K. R.). 1448 maae han endnu ikke have været gift med hende; thi da staaer han endogsaa i Fare for at blive denne sin Fæstemøe utroe, da Enkedronning Dorothea, som det synes, ønskede ham til Mand og saaledes Kongekronen vinkede ham (Pont. 2, p. 600—601. N. D.

---

[1]) Thi hun kaldes Cicilia Bernickdotter, Hr. Per Howenskilds Efterleverske paa Hagenskov, (1474) i Boesens Beskr. over Lundsgaard p. 46 (K. R.).

Mag. 1, p. 197. Jahns Unionskrige p. 206—207). Da han derpaa kort efter fik sin forstnævnte Fæstemøe til Ægte, fik han tilligemed hende ogsaa Otte Skinkels Besiddelser og saaledes blandt disse ogsaa Rugaard, Iversnæs, Enggaard o. s. v. 1453 udstæder han som Lænsmand i Aalborg et Tingsvidne om Hellig Aands Kloster ibid. (Atl. 5, p. 152. 189). 1455 forekommer han i Christiani's Hertugdommernes Hist., Danske Overs., 4de Bd., p. 226 (K. R.). 1456 omtales han som gift med Hilleborg Skinkel i Hr. Niels Pedersens (Gyldenstiern) Testament (af **Dipl. Lang.** ved K. R.). 1460 nævnes han som Rigsraad og Ridder (Hv. p. 887). 1462 undsiger han tilligemed det øvrige jydske Raad Staden Bremen (Hv. p. 896). 1463 fik han Kongens Tilladelse til at indløse fra sine Medarvinger Bygholm Slot og Læn, hvortil Horsens henhørte, og som hans Fader før ham havde havt i Pant (Atl. 4, p. 124—125), for 1333 rhinske Gylden (ibid. p. 165 & **Dipl. Lang.**). 1465 underskriver han som Rigsraad Erkebisp Jens af Upsals Forligelse med Kongen (Hv. p. 902). 1467 døer han (Od. 1, 2, p. 168) og hans Enke stadfæster hans Sjælegave til S. Hans Kloster (ibid.). 1468 blev han i S. Hans Kirke begravet (l. c. p. 169), hvorimod han paa Liigsteenen, hvor han kaldes **strenuus miles**, siges at være død **infra octav. Michaelis** 1468 og hans Frue Hilleborg 1494 **die Agathæ virginis** (Birch. **Inscr. Othon.**).

Hvad dernæst Lænets Historie under bemældte Panthaver, Hr. Knud Henrikssen Gyldenstiern, fra 1450 til 1468, er angaaende, da bekiender.

1450 (7 Apr. **Dipl. Lang.**) Cæcilia Ludwigs (Barsebek; see 1458) Datter og Hr. Otte Skinkels (altsaa den foromtalte Lænsmands) Efterlevere, at Fru Grete af Lowitzmose, hvis

Siæl Gud naade[1]), havde overladt hendes Fader, hvis Siæl Gud naade, en Gaard i Brobye Sogn og Bÿe i Lundeherred, hvilken Gaard bemældte Fru Grete overlod til hende efter hendes Faders Død, som desuden havde nok en anden Gaard af hende i bemældte Sogn og Bye, hvorfor hun og hendes Sødskende ingen Rettighed dertil have uden for et Laan (Voss. Reg. cfr. 1458). Hr. Oluf, Præst i Harhisleff (ifølge Afskr. i Klevenfeldts Saml.; Hathersleff if. Grams Afskr. i **Dipl. Lang.**) har hængt sit Indsegl for (K. R.).

S. A. paa Fyenbo Landsting skiøder beskeden Mand Hans Rothersen i Fielstothe (ɔ: Fielsted) til Saxe Tygessen (hvis Søn 1474 kaldes Velbyrdig) i Aahoterup (ɔ: Aae-Hoyerup) en Gaard og Grund, som kaldes Rotzgaard i Hymmerslof i Særslef Sogn (Voss. Reg. cfr. Od. 1, 2, p. 140).

1451 giver Eggert Tuessen, man Ransowe kalder, en velbyrdig Mand Hinze Brun Fuldmagt at skiøde paa Fyenbo Landsting til velbyrdig Mand Hr. Eggert Frille, Ridder, en sin Gaard i Wixlof-ruthæ (ɔ: Rue Bye) i Wixlov Sogn (Voss. Reg.).

S. A. Skoubye Herreds Tingsvidne, at bemældte Hinze Bruns ovenomtalte Fuldmagt var læst der til Tinge (Voss. Reg.).

S. A. bekiender Eggert Tuessen, man Ransowe kalder, at have skiødet til Hr. Eggert Frille, Ridder, en Gaard i Wixlof-ruthe i Wixloff Sogn og at have faaet fuld Værd for samme (Voss. Reg.).

1452 skrev Eggert Frille sig til Ureberk, Hovidsmand

---

1) Om hende see Od. 1, 2, p. 127, hvor hun kaldes Henriksdatter og Jens Petersens (som synes at være en Bille) Enke.

paa Kiøbenhavn og Hinsgavl og Kongl. Kammermester, og lod i s. A. en plattydsk Kronike udskrive paa Pergament og pryde med sit Vaaben (N. Saml, 4, 2, p. 107).

1453 bevidner Kong Christian, at han med flere vare forsamlede paa Retterting i Kiøbenhavns Raadstue, hvor velbyrdig Qvinde Fru Johanne (Sappi) af Asdal (ogsaa var tilstede) og (hvor) hendes 2 Sønner, Michel Due og Ove Nielsen, holdte paa hendes Arm, som Loven udviser, og (hun) skiødte med Tørv og Jord, som det sig bør, solgte og afhændte (til) velbaarne Mand Hr. Eggert Frille, Ridder, i Wrberk (ɔ: paa Oregaard) og Hovidsmand paa Kiøbenhavn, al den Arv og Eiendom, som hende var tilfalden i Baagherred i Fyen efter hendes Frændes Død, Anders Folkison (Voss. Reg.).

S. A. skulle 2 Fruer paa Lundsgaard (men Spørgsmaal, om det var det Lundsgaard i Vigerslef Sogn mellem Tverskovs Mølle og Rue; thi der var ogsaa et Lundsgaard i N. Brobye S.) have givet Anledning til Allese Kirkes Opbygning (cfr. min S. Hist.; anderledes fortælles derimod Sagnet i Thieles N. F. S. 1, p. 210—211).

1454 skiøder Ness Perssen, der kaldes Norbye, Byemand i Bogense, til sin Medborger, Clawes Bager (cfr. 1494) sammesteds, sin Jord, som var tilfalden ham i Arv efter Fader og Moder (Voss. Reg.).

1455 klager Prior i S. Knud paa Landstinget i Odense, at blandt mere ogsaa Nørre Amager i Wislof Sogn med Vold og Uret var Klosteret frakommen (Od. 1, 2, p. 145—146 cfr. p. 201).

S. A. skiænker en Mand i Causlund et Byggested i Skalbierg (Vissenberg S.) til S. Hans Kloster (Od. 1, 2, p. 145).

1458 skiøde Henrik og Frederik Barsebek (til Elved), Rid=

dere, og Albert Barsebek, Væbner, som Brødre ere[1]), til Hr. Engelbrecht (Bydelsbach), Ridder, i Torbenfelle 2 Gaarde i Brobye Bye og Sogn, hvilke deres Fader, Ludvich Barsbech, — Gud hans Siæl have! — for et venligt Laan i Værge havde af Fru Grete i Lovitzmose (Voss. Reg. cfr. 1450 & 1475).

1459 (Od. 1, 2, p. 149) og 1461 (ibid. p. 153) nævnes endnu Peder Hogenskild til Dallund.

1461 skriver Eggert Frille sig endnu (cfr. 1438) til Urberch ɔ: Ore Birk (B. R. 2, p. 118 sq.).

1462 døde Gert Bryskes Enke, Elisabeth, Henning Kabels Datter (Od. 1, 2, p. 157. cfr. om hende ibid. 1441. 61 og 62), efterat hun (som efter Tidsalderens Skik paa Grund af sin Mands Fornavn kaldes Fru Elsebe Gerts ɔ: Gert Bryskes Huusfrue. Od. 1, 2, p. 157) havde stiftet en Siælemesse i S. Hans, der giver en ypperlig Oplysning om hendes Slægtforhold, idet den var stiftet saavel for hendes egen Siæls Salighed, som for hendes Huusbonders, Hr. Claus v. Witzens, Hr. Biorn Olefsens og Gert Bryskes (saa at hun altsaa havde været 3 Gange gift og Gert Bryske saaledes var hendes 3die og sidste Mand), samt for hendes kiære Børns, hendes kiære Søster, Fru Abels, hendes Svoger, Hr. Niels Laurenssens, og hans Huusfrue, Fru Heylwigs, og endelig for hendes Forældres Siæle og for alle dem, hun vil have Godt for giort (Od. 1, 2, p. 156).

1465 blev Præsten (plebanus) Ericus Johannis i Skouby Kirke (langt nede i Kirken og lige over for Kirkedøren) begravet (Hoffm. F. 5, p. 298. Atl. 6, p. 619); han synes at have været den sidste Sognepræst for Skoubye allene, hvis Kirke formodentlig ved hans Død med Bogense blev annecteret.

---

[1]) Og derhos alle vare Otto Skinkels Svogre, hvis Frue var deres Søster.

S. A. døde Hr. Peder Hogenskild til Dallund (Atl. 6, p. 631 cfr. Hagensk. p. 24), Margaard (cfr. 1448) og Langesøe (cfr. 1505).

S. A. skal ogsaa hans Svigerson, Iver Gertsen Bryske, være død (Atl. 3, p. 468). Ifølge Skiftebrev af 1498 havde Iver Gertsen og Eidsel Hogenskild ikke flere Børn end Eiler (til Dallund, gift med Karen Gyldenstiern), Knud (til Langesøe og Margaard), Margrete Iversdatter (gift med Clemen Themmessen. cfr. Odense, 1488), Lene Iversdatter (gift med Themme Grim), Tønne Iversen og Peder Iversen (død før 1498); jeg formoder altsaa, at Gaarden er blevet i Hogenskilds Enkes, Cæcilia Skinkels, Værge, der endnu levede 1483, eller i Iver Bryskes Enkes, Cæcilia Hogenskilds, der maaskee levede til 1498; thi man finder først 1490 Eiler som Eier af Dallund og 1499 Knud som Eier af Langesøe og, som det synes, Margaard[1]), indtil Eiler endelig faaer alle 3 Gaarde samlede, nemlig Margaards Mølle 1502, Langesøe 1504 og Margaard 1506.

1466 eller saa omtrent skiænkede Johan Frille til Ugerslefgaard, hans Enke, Ermegaard Clausdatter, Gods i Ulbølle, Egense og Elbylunde (ɔ: Lunde Bye i Eilbye S.) til S. Hans Kloster i Odense for Siælemesser (cfr. 1526 & 1540).

1467 gior Eggerd Fritle aa Vrberck, Ridder, vitterligt, at det Stykke hans Jord, som nu er indtaget og indgravet til Præstegaarden i Wirleffue, imellem denne Præstegaard og hans Gaard, som Clauwes Brock iboer, det har han undt og givet til fornævnte Præstegaard i Wirsloff til evig Tid. **(Dipl. Lang.** ved K. R.).

---

1) Hvori dog allerede Claus Bryske til Flintholm efter sin Svigermoder, Engelbrecht Albrechtsen Bydelbachs Frue, Mette Pedersdatter, 1475 havde faaet Andeel.

S. A. stadfæster Knud Henrikſen Gyldenstierns (død 1467 og begravet 1468. Od. 1, 2, 169) Enke, Hilleborg Ottesdatter Skinkel, ſin afdøde Mands Gavebrev til S. Hans Kloſter paa en Gaard i Eilbye ſamt Brønſtrupgaarden (i Meilbye S.) foruden Gaarde i Gambye, Fadersbølle, Haderslof (ɔ: Haarslof), Kosterslef, Særslef, Hemerslef, Morud og Wøffling (Od. 1, 2, 168).

S. A. et Skoubye Herreds Tingsvidne om et Dam og et Damsted i Wyslof Præstegaard (Coll. Lang.).

Hvad derimod den foregaaende Panthavers Søn og Arving, Henrik Knudſen (Gyldenstiern), er angaaende, da var han en af de rigeste Riddere i ſin Tid og gift med Karen Bendtsdatter Bilde af Søholm, hvis Fader var gift med Ermegaard Frille (Datter af Hr. Eggert Frille og Enke efter Hr. Philip Axelſen (Thott) K. R.). 1467 arvede han efter ſin Fader Reſtrup (Atl. 5, p. 88) og Iversnæs (Atl. 3, p. 507), ligeſom han ogſaa ved hans Død blev Pantelænsmand paa Bygholm (Atl. 4, p. 165) og viſtnok ogſaa paa Rugaard. 1469 er hans Moder i Proces med Vigerslef Præſt om Vigerslef-Aagaarde (Od. 1, 2, 171 cfr. infra); 1479 beſidder hun endnu Eiendomme i Sønderſøe (ſee infra). — Henning Jenſen Qvitzou til Sandager, om hvem i det følgende mere, var efter en af hans egne Deſcendenters (nemlig Anne Margrethe Qvitzou) Vidnesbyrd præfectus in Rugaard ɔ: Lænsmand paa Rugaard (Schonaus L. Fr. p. 1200. Ogſaa i Liigprædikenen over Pernille Qvitzow, g. m. Henr. Belov, (1647), kaldes han Befalingsmand paa Rugaard. K. R.) Dette Foregivende beroer formodentlig blot paa en Forvexling med hans Sønneſøn, der

ogsaa hed Henning og virkelig paa Rugaard var Hovidsmand (cfr. Schonau l. c. p. 1201). 1492 træder Rugaards sande Panthaver frem, idet den, allerede 1488 som Ridder og Rigsraad omtalte (Hv. p. 999), Henrik Knudsen Gyldenstiern (den ovennævnte Knud Henriksens Søn med Fru Hilleborg Ottesdatter Skinkel) paa sin egen og sin Moders, Fru Hilleborgs, Vegne, ligesom Peder Bilde (gift med Henrik Knudsens ældste Søster, Anna. N. D. Mag. 1, p. 195) og Jørgen Daa til Enggaard (gift med Henrik Knudsens yngste Søster, Karen[1]) paa deres Hustruers og flere af deres Medarvingers Vegne, førte Sag mod Kongen i Anledning af det Pantebrev, Kong Erik af Pommern og Dr. Margrethe havde udstædt til Bernike Skinkel for 4000 ℔ paa Hinsgavls og 2000 ℔ paa Rugaards Læn; ved hvilken Leilighed Kongen da vel blev friefunden for de første[2]), men ikke for de sidste, og Skinklernes Panteret til Rugaard altsaa ved samme stadfæstet (B. R. 2, p. 122. En Dom, der nu udførlig findes aftrykt i K. Rosenvinges Domme p. 22—23). Men, om nu Kongen ved samme Leilighed indløste dette saaledes stadfæstede Pant eller maaskee først 1494, da Fru Hilleborg Skinkel døde, skal jeg ikke kunne sige med Vished; blot synes det mig rimeligt, eftersom det ikke længere blev ved Gyldenstiernernes Slægt; thi Themme Grim havde det allerede 1495, uagtet Hr. Henrik Knudsen Gylden-

---

[1]) Den mellemste af hans Søstre, nemlig Sophie, nævnes derimod ved denne Lellighed aldeles ikke; enten fordi hun allerede da var død eller endnu den Tid var ugift og umyndig; thi det var, vel at mærke, ikke hende, men hendes Faster, Sophie, der var gift med Erik Ottesen (Rosenkrands).

[2]) Og det af den besynderlige Grund, at den Sum, Bernike Skinkel havde forstrakt Kongen med, da han modtog Hingavls Læn, ikke udtrykkelig var omtalt som et Laan og altsaa ansaaes for en — Gave.

stiern først døde paa Iversnæs 1517 (F. 5, p. 190. Atl. 3, p. 507. D. Mag. 4, p. 162; blot Atl. 6, p. 597 siger 1512). Ogsaa paa hans Liigsteen i S. Hans Kirke i Odense, hvor han kaldes strænge Ridder og Herre til Ressstrup, siges han først at være død Løverdagen efter S. Mortens Dag 1517 (af Abildgaards Tegn. ved K. R.). Forresten var han ogsaa ved hans Død forlænet med Torning og hans Enke, Fru Karine (Bilde), faaer s. A. Qvittantz saavel for Bygholm, som for Torning (N. Saml. 1, p. 174—175); og er det derhos mærkeligt, at der i Fru Anne Knudsdatters (Gyldenstierns) Klage over, at bemældte hendes Broder, den da afdøde Hr. Henrik Knudsen, ikke havde giort hende Skiæl og Fyldest i deres Sødskendeskifte, tillige omtales 4 Gardhe, som Hr. Henrick uthsette (ↄ: pantsatte), ther han foer till then hælige Grav (om hvilken Jorsalafærd man ellers intet finder antegnet); ligesom man ogsaa af samme Document seer, at han har været gift 2 Gange, da thenn Gardt omtales, som myn Broder sette udh, ther hans fførste Brollope var (af Klev. Saml. ved K. R.).

Hvad nu Lænets Historie under denne Panthaver, altsaa fra 1468 til 1494, er angaaende, da har jeg derom fundet følgende antegnet:

1469 et Skoubyherreds Tingsvidne, meddeelt Hr. Jureen (ↄ: Jørgen), Præst i Wixloff, at .... og Nes Unckersen af Keldeby havde været der paa Tinget og til samme Ting stævnet Fru Hyldeborg (Skinkel, Knud Henriksen Gyldenstierns til Iversnæs Enke) fra hendes Gaard Iwarsnes og til hendes Sognekirke, Husbye, fra hendes Sognekirke til Vendsherreds Ting og fra Vendsherreds Ting til Skoubyherreds Ting (for) at svare Hr. Jureen, mens (ↄ: eftersom) han sagde at have sin Beviisning paa Agarde (ↄ: Vigerslef Aagaarde) (Voss. Reg.).

S. A. Fyenboe Landstings Vidne, at Hr. Jørgen, S. Præst i Viislof, lagsøgte hæderlig og velbaarne Qvinde, Fru Hilleborg, Hr. Knud Henricksens Efterleverskes, Beviisning paa Aagaarde i Viisløf Sogn baade paa hans egne og paa Viislof Kirkes Vegne (Voss. Reg. cfr. Od. 1, 2, 171).

1470 under og forlener den i det foregaaende omtalte Bendt Bilde i Søholm (som var gift med Ermegaard Frille og derhos Svigerfader til Lænsmanden, Hr. Henrik Knudsen Gyldenstiern) med hans Huusfrues, Ermegaards, Samtykke (den velbaarne Svend) Powel Jepsen en deres Gaard, liggendes i Wixlof, nemlig Frugten og Landgilden at oppebære af samme Gaard, saalænge han lever; men efter hans Død skal Gaarden qvit og frit komme igien til Bendt Bilde og hans Arvinger (Voss. Reg.).

S. A. skiøder Lawe Brock paa Esdrupp (i Jylland), Væbner, til en velbaaren Mand, Powel Jeipssen, Væbner (altsaa den foromtalte), en sin Gaard i Sondersoe (Voss. Reg. cfr. Od. 1, 2, 205).

1471 opregnes endnu i den pavelige Confirmation paa Knuds-Brødrenes Privilegier Sorsloff blandt de Kirker, der vare henlagte til Odense Domcapitels Bord (Pont. 2, p. 654) altsaa til Mensalgods for de Odense Kanniker.

S. A. skiødede Jens Clemensen til S. Hans Kloster foruden mere ogsaa 2 Gaarde i Skalbierg og Flongs Enemærke[1]) i Vissenberg Sogn for at nyde frie Klæder og Kost i Klosteret (Od. 1, 2, 174).

1474 udstædes et Vidne af Fyenboe Landsting, at s. A.

[1]) Uden Tvivl det i gl. Matrikul saakaldte Plenne, i nye M. saakaldte Pløen og paa Chartet saakaldte Plen ved Andebølle, der virkelig endnu saaledes udtales, at man ikke ret veed, om det skal være Pløng eller Fløng.

havde der paa Tinget en velbyrdig Mand, Laurens Saxesen af Ahodrup (ɔ: Aae-Høierup; altsaa formodentlig en Søn af den 1450 omtalte Saxe Tygesen), skiødet til Bendt Bilde af Søeholm, Væbner, en Gaard, liggende i Hemersløf i Skoubyeherred (Vosſ. Reg.).

S. A. under og forlener Bendt Bilde med sin Husfrues, Ermgard (Frilles), Samtykke en velbaaren Mand, Powel Jepssen (see 1470), noget Gods i Fyen i Skoubyherred, liggende i Vedeby (enten Vædebye i Veflinge eller Vedby i Sønderſøe S.), hans Livstid, da det efter hans Død skal komme til dem igien; men, dersom han skulde overleve dem, have de undt ham den Bod frie i deres Gaard i Odense, hvor den Tid Werkmesteren (Maskinmager eller Mechanicus?) boede (Vosſ. Reg.).

S. A. skiøder (bemældte) Powel Jepssen, Væbner, til velbyrdig Mand, Bendt Bilde, en hans Gaard i Sønderſøe Bye og bekiender at have bekommet fuld Værd for den (Vosſ. Reg.) cfr. 1470.

1475 blev der giort Skifte efter velbyrdig Qvindes, Fru Mette Pedersdatters (Høgenskild?), Hr. Engelbrecht Albrechtſen (Bydelsbachs) Hustrues, Død imellem Hr. Engelbrecht, Ridder i Torbenfelle (som den Afdødes efterladte Mand), Mette Berthelsdatter i Hvedholm, Hr. Jochim Hardenbergs Efterleverske (paa sine Børns Vegne)[1]), Albrecht Engelbrechtſen, Ridder i Asnæs (den Afdødes Søn), Claus Bryske, Hovidsmand paa Næsbyhoved (efter sin Frues, Grethe Bydelsbachs, Moder), og Jørgen Daa paa Rønnebeksholm (formodentlig den samme, som ogsaa eiede Enggaard), Væbner (efter sin Husfrues Moder)[2]); ved hvilken Leilighed Claus Bryske arvede, foruden

---

[1]) Altsaa maae formodentlig enten Jacob Hardenberg selv eller hans Fader have været gift med en Bydelsbach cfr. 1477.

[2]) Men den sidstnævnte af disse var jo gift med Fru Karen Gyl-

mere, ogsaa i Skoubyherred Gods (ɔ: Andeel) i Margaard i Vigerslef Sogn, Jorgen Daae derimod, foruden mere, ogsaa her i Lænet Gods i Smidstrup, Kaalshauge og Nordskov (alle i Guldberg S.) og Joachim Hardenbergs Enke, Mette Berthelsdatter i Hvedholm, endelig, foruden mere, ogsaa her i Herredet Gods (det vil vel sige Andeel) i Oregaard i Ore Sogn (Voss. Reg.), hvormed ellers ifølge det foregaaende den først i næste Aar afdøde Eggert Frille var forlænet.

S. A. et Skoubyeherreds Tingsvidne, meddeelt velbyrdig Mand, Bendt Bilde, om et føret Markeskiæl imellem Eilskov (i Haarslef Sogn) og Holswith (ɔ: Holse i Brenderup Sogn) (Voss. Reg.).

1476 døde den tidt omtalte Eggert Frille, som var Lænsmand saavel paa Hinsgavl, som i Ore Birk, og om hvem en stor Deel findes antegnet saavel i B. R. 2, p. 113 sq. som i Odense, 1, 2, paa forskiellige Steder.

S. A. udstædes et (Konge-?) Brev paa, at den Jord, der ligger sønden for Brodepiil og Bredegiærde og nord ud til Kirkens Jord, skal tilhøre Vissenbierg Præstegaard (F. 5, p. 366).

1477 mageskiftede Mette Bertelsdatter, Claus Rønnovs Frue, med S. Hans Kloster i Odense en Gaard i Østerbøl og en i Medelby mod en i Ulbølle, som hendes Morfader havde skiænket Klosteret (Od. 1, 2, 189—190), hvorved maae bemærkes, at Claus Rønnov ifølge Genealogierne var gift 1) med Kirstine Gyldenstiern[1]) og 2) med Birgitte Stormvase (Knudsens J. Rønnov p. 7—10), men ikke med nogen Mette Bertelsdatter;

---

denstiern og dennes Moder var igien Fru Hilleborg Ottesdatter Skinkel.

[1]) Der, ligesom Manden selv, ligger begravet i S. Hans Kirke i Odense. Pal.-Müller, p. 36—7.

hvorimod denne tvertimod ifølge det i det foregaaende under 1475 anførte langt snarere skulde synes ikke at have været hans, men Jochum Hardenbergs af Hvedholms (og Loismoses) Frue, skiønt ogsaa han ifølge Genealogierne ikke var gift med Mette Berthelsdatter, men med Mette Eriksdatter (Tinhuus) af Loismose; dog kunne disse tilsyneladende Modsigelser tilligemed mange lignende heel ofte have deres Grund deri, at de omtalte Personer have været oftere gifte end Genealogierne omtale; og saaledes vil unægtelig ogsaa den bedste Maade at oploſe nærværende Gaade paa være den ifølge Hamsforts Vidnesbyrd (Knudsen p. 9) at antage, at Claus Ronnov ikke blot var 2, men derimod 3 Gange gift og at hans første Frue var Christine (Gyldenstiern), den anden Birgitte (Stormvase) og den tredie Mette (Berthelsdatter); men, hvorvidt den sidste igien var den samme som den, der allerede 1475 nævnes os som Jacob Hardenbergs Enke, vover jeg ikke at bestemme; thi vel døde Claus Ronnov først 1486; men Hamsforts ovenciterede Efterretning tilholder derimod, at Mette (Berthelsdatter) allerede 1464 var hans Hustrue.

S. A. giver Frederik Barsebek (til Elved cfr. 1491 & 93) Gods til Helliggeist-Huus i Faaborg (Atl. 6, p. 790) maaskee tildeels paa Grund af, at han var dette Klosters Munke, der nu maaskee vare flyttede til det 1406 i Faaborg af samme Orden oprettede Kloster (Pont. 2, p. 504), et Slags Vederlag skyldig for Overdragelsen af Elvedgaard der i ældre Dage synes at have været et, under samme Orden sorterende, Helliggeist-Huus; thi, hvorledes han skulde have faaet denne Gaard som Arvegods efter Hartvig Hesten (cfr. 1436), lader sig vistnok ikkun vanskeligt begribe; langt rimeligere vilde det derimod være, hvis man turde antage, at han ved sine Gaver til Duebrødre Ordenen som ved

et Slags Mageskifte havde forhvervet sig denne dem nu maaskee ved deres Forflytning unyttige Besiddelse. Han nævnes forresten ifølge Genealogierne i fyenske Breve af 1438, 42, 46, 49, 58, 59, 62, 66, 67, 68, 75, 77 og 78; men, om der i noget af disse tillige omtales, hvad Gaard han den Tid eiede, skal jeg lade være usagt; at han allerede før 1465 havde Eiendomme her i Lænet, ville vi af de nedenstaaende Efterretninger om Rugaards Hovidsmand, Themme Grim, i det følgende erfare.

1478 udstædes der et Vidne af Fyenboe Landsting, at den saa ofte i det foregaaende omtalte velbyrdige Mand, Bendt Bilde (der, som sagt, var Henrik Knudsen Gyldenstierns Svigerfader og derhos Eggert Frilles Svigersøn) havde kyndet Løsen paa en Gaard i Hemerslef den Stund Hr. Johan Biornsen levede og at Anders Koch af Wigsløf paa hans Vegne bød Pengene paa fornævnte Gaard og at Pengene bleve indlagte til Jes Mules i Odense paa Beynt Billes Vegne, hvor de endnu laae uafkrævede (Voss. Reg.). Altsaa kiøbte B. Bilde den 1450 omtalte Rotzgaard i Hemerslef 1474, men pantsatte den til Johan Biornsen og vilde nu atter, da denne var død, 1478 indløse samme.

1479 levede Jesper Henriksen til Sandager (en Søn af den 1410 omtalte Henrik Nielsen)[1]; han var en lærd Mand

[1]) Man har antaget ham for at have været en Qvizov (vel oprindelig forledet deraf, at han eiede Sandager, de senere Qvizovers Eiendom); imidlertid har Klevenfeldt ved i sin Sigilsamling at meddele en Afbildning af hans Sigil (og ved sine dertil føiede Bemærkninger) godtgiort, at han har hørt til en ganske anden Slægt. Ifølge Dec. var han en Søn af den ovenanførte Henrik Nielsen, der altsaa heller ikke var nogen Qvizov. (K. R.).

og første Rector ved Kiøbenhavns Universitet (**Marm. Dan. I, p. 227**), ligesom han ogsaa s. A. (hvis ikke alt 1431) var **Canonicus Roschildensis & Othoniensis** (Atl. 6, p. 592) **cfr.** 1480 & 83.

S. A. boede Eiler Rantzou paa Aagaarde i Haarslef Sogn, som han havde arvet efter sin Fader, Claus (Rosenv. Domme, p. 121) cfr. 1427.

S. A. eiede Knud Henrikſen Gyldenstierns Enke, Hilleborg Ottesdatter Skinkel, endnu Gods i Sonderſøe Sogn; thi hun mageskifter s. A. til S. Hans Kloster i Odenſe en Gaard i Orritslev mod en anden i Odenſe østen for S. Hans Kirkegaard, som Claus Ronnov før var i Besiddelse af (Pal.-Müller, p. 20).

S. A. faldt der Loverdagen efter 20de Dag Juul (ɔ: 13 Jan.) Fyenboe Landstings Dom i en Sag mellem Bendt Bilde af Soholm og Atzer Brock paa Hr. Erik Biørnsens Vegne angaaende en Gaard i Hemerslef, hvilken blev bemældte B. Bilde tildømt; men Pengene, han til Gaardens Indløsning havde indlagt til Jess Mules i Odenſe, saasom de alt Aar og Dag havde ligget der, bleve derimod Kongen tildømte (Voss. Reg.).

S. A. Loverdagen efter S. Priscæ Dag (ɔ: d. 18 Jan.) vare de tvende i det foregaaende nævnte Parter atter paa Landsting den Gaard i Hemerslef angaaende, hvor da den forrige Dom blev bekræftet, hvorimod Atzer Brock lod læse Udskrift af et Brev, lydende paa, at Hans Olffſen, Foged paa Bygholm, havde sat Hr. Johan Biornsen den Gaard i Hemerslef i Pant. Ikke desto mindre blev dog B. Bildes Kiøbebrev kiendt ved Magt af Retten (Voss. Reg.).

1480 skiænkede Henrik Barsebek (formodentlig Broderen til Frederik Barsebek paa Elved cfr. 1458) en Gaard i Eilbye til S. Hans Kloster i Odenſe for Messer at holde (Pal.-Müller, p. 20).

S. A. døde Jørgen Urne til Søegaard, som foruden Ryegaard ogsaa skrev sig til Aagaarde og Bonde-Mosegaard (Atl. 6, p. 591); men det er neppe Mosegaard og Aagaarde i Haarslef Sogn (cfr. 1479), ligesaalidet som det kan være Aagaarde i Vigerslef Sogn (cfr. 1469).

S. A. fik Hans Olssen i Hoolzod (ɔ: Holse) et Vidne af Skoubye Herreds Ting paa Bendt Bildes Vegne, at Michel Andersen og Laurentz Saxesen (cfr. 1474) der paa Tinget havde skiødet en Gaard i Hemerslef (nemlig den 1479 omtalte) til Bendt Bilde (Voss. Reg.).

S. A. levede endnu Peder Hogenskilds Enke, Cæcilia Skinkel af Dallund, og overlader da noget Pantegods i Lundeherred til Hovidsmanden paa Næsbyhoved (B. R. 1, p. 57).

S. A. levede Sognepræsten Hr. Poul de Vissenberg og var da Medlem af det Elænde Gilde i Odense (Gl. S. 1, 1, 42. Bloch, 2, p. 335).

S. A. skiøder Jesper Henrikssen, Degn i Kbhvn., til sin Svoger, Henning Jenssen (Qvitzov) i Yngestoffte i Laaland, og hans Hustrue, Fru Mette Clausdatter (Bølle), hans rette og eneste Arving og kiære Moders Broderdatter, Sandagergaard, 2 Møller, Sandager Mølle og Ruge Mølle, og med al Sandagergaards synderlige Tillæggelse. Dat. Ingestofte 1480 feria secunda prox. post festum b. Urbani (ɔ: d. 29 Mai) (af Klev. Saml. ved K. R.).

S. A. kiendes og kundgiøre Erik Nielsen, Oldermand i Boense Gilde (formodentlig den Adelsmand, Erik Nielsen, der ifølge Abildgaards Tegninger døde 1500 som Raadmand i Bogense), og Tord Olufsen, Stolsbroder sammesteds, (ved dette vort aabne Brev) at (vi) have annammet oppe (ɔ: paa) vor Frue Vicaries Gildes Vegne i Bogense af hæderlig og velbyrdig Mand, Henneke Jensen (Qvitzov) af Sandager, 70 (ℳ)

danske Penninge, hvilke fornævnte 70 (ℳ) velbyrdig Qvinde, Mette (Bolle), hans Hustrue, som nu død er[1]), (til Gildet givet havde) og (sig skyldig) kiendte paa hendes yderste Tid; thi lade vi fornævnte Fru Mettes Arvinger alting (som tilforn) fri, ledig og løs for al ydermere Krav og Tiltale i nogen Maade ɔc. Dat. Boense 1480 paa Pindsegildes Dag (af Klev. Saml. ved K. R. med den Bemærkning, at Klevenfeldt selv har udfyldt de i Documentet manglende og nu i Klammer indsluttede Ord).

1481 klagede den ovennævnte Henning Jensen Qvitzov til Sandager, at de af hans Forfædre indstiftede Messer (cfr. 1410), hvorfor de havde skiænket 2 Gaarde i Slevstrup til Præsteborde t i Skambye, i den senere Tid forsomtes (Pont. 2, p. 675. F. 5, p. 271. Atl. 3, p. 477. D. M. 3, p. 35—36). Omtrent ved samme Tid skiødede ifølge Chr. Pouelsens Registrant over S. Knuds Breve Guardianen i Graabrødre, Laurids Brender, Munkeskoven (i Vigerslef S.) med alt sit Tilliggende til S. Knuds Kloster i Odense; og blev derpaa siden bygget en Gaard, som kaldtes Munkehuus (et Navn, den endnu bærer) og som siden igien, saavel Gaard som Eiendom, blev solgt til Henning Jørgensen Qvitzov til Sandager (der eiede denne Gaard fra 1544 til 1569) cfr. 1553.

1482 henlagde Mag. Claus Andersen (Ulfeld) til et Vicarie i S. Knuds Kirke i Odense blandt mere Gods ogsaa en Gaard i Gammelbye (ɔ: Gamby i Haarslef Sogn) i Skoffbyherred (D. M. 3, p. 39).

1483 blev Jesper Henriksen (den forrige Eier) til Sand-

---

1) Hun maae altsaa være død faae Uger eller Dage, efterat hun havde faaet Sandager og legeret denne Capital til Bogense; og hendes Mand blev anden Gang gift med Anne Bild (Atl. 3, p. 584).

ager (cfr. 1479 & 80) anden Gang Rector ved Unversitetet i Kbhvn. (Marm. D. 1, p. 227) og skal ligge begravet i Odense vor Frue Kirke (Atl 6, p. 596).

S. A. levede endnu Peder Hogenskilds Enke, Cæcilia Skinkel til Dallund (cfr. 1480), og lod da Kirkedoren i Sondersoe med Jernbogstaver beslaae i følgende Maade:

Dn. Cecilia (derpaa de Skinklers Vaaben og derhos et Skiold med et Boemærke, der synes at betegne P. H. ɔ: Peder Hogenskild) **A. D. 1483.**

Qvam cito templa subis, recoles, cur sis homo natus;
vel lege vel canta vel tuos? funde precatus!
hæc porta Domini; justi intrabunt in eam.
Basilica Sanctorum Petri & Pauli apostolorum.

(Gl. S. 1, 1, 84, men rigtigere i Abildgaards Reisejournal). Ogsaa Sondersoe Kirkeklokke bærer saavel Skinkels som Hogenskilds Vaaben; men her er det sidste aldeles som Hvitfeldernes.

1484 blev den tidt omtalte Ridder, Bendt Bilde, Læns-mand paa Næsbyhoved (B. R. 1, p. 29) og det er altsaa urigtigt, at Hoffman lader ham doe 1481 og det saameget mere, som han endnu skal have levet 1492.

S. A. blev Skriftestolen givet i Veflinge Kirke (ifølge Abildgaards Reisejournal), altsaa enten af Rugaards Lænsmand eller af Frederik Barsebek til Elved.

S. A. skiødede Raadmand Jens Mule i Odense Flyng i Vissenberg Sogn (formodentlig dog blot sin Andeel deri cfr. 1471) til S. Hans Kloster i Odense (Pal.-Müller, p. 20).

1485 confirmerede Kong Hans Bogense Byes Privilegier; dat. **Ottonia Die Coenæ Domini** (Ref. Atl.).

S. A. skiænkede hederlig Herre, Hr. Jep Mortensen, Prior i Antvorskov, og hans Broder, Hr. Jens Mortensen, til S.

Nicolai Kirke i Bognes en Jord i Kiærbye Mark og Skoubye Sogn, en Gaard i Bogens, „som deres Fader tilforn beboede", en Tavle til Hoi-Alteret, som stod (ɔ: kostede) 42 ℳ, et Alterklæde med Liste og Antepediis (ɔ: Fodteppe?), som stod 8 ℳ, en (Messe-)Hagel for 50 ℳ og en Messesærk med Stol (ɔ· Stola), Hovedliin og Haandliin, som stod 4 ℳ, og endelig 20 rhinske Gylden til et Kors. For denne Gave tilforpligtede Kirkeværgerne, Thord Olsen (cfr. 1480) og Clas Baghe (cfr. 1454), med Sognepræsts, Borgemesters og menige Almues Raad og Villige sig og Efterkommere for Fremtiden til hver Fredag til evig Tid at lade holde en Messe for deres, deres Forældres og alle Christnes Siæle innen fornævnte S. Nicolai Kirke-officium, som hedder reqviem & nos (ɔ: formodentlig med andre Ord, at det skulde være den Messe, som begyndte med Ordene: reqviem & nos, og at den skulde holdes under den almindelige Gudstieneste i Kirken), samt hvert Aar paa Fredagen for Midfaste-Sondag en Begængelse med Messer om Dagen og Vigilier om Aftenen tilforn og det med Sognepræster (altsaa in plurali) og alle (andre) Præster, som i Byen ere; tilhobe paa Kirkens Bekostning. Dat. Bognæs under Stadzindseilet die S. Petri ad vincula (Resens Atl.).

1486 blev et Vidne af Skouby Herreds Ting meddeelt en beskeden Mand, Andreas Steffensen, at Peer Peno og Laurentz Hesthen spændte deres Armborst (maaskee rettere Armbryst ɔ: Bue med Skæfte, der saaledes kaldtes, fordi den, naar man vilde tage Sigte, lagdes an mellem Armen og Brystet) og gik saa efter Rageskov (cfr. 1501) og drev ham ind paa Tinget igien imod hans Villie og satte ham Borgen (Voss. Reg.).

1488 Tingsvidne paa, at Knud Thuessen i Gaffnbye (ɔ: Gambye) gav 2 Stk. Jord ved Knurrebæk i Gaffnbye

Mark, det ene til Præsten og det andet til Kirken i Haaslef (Geistl. Jordebog af 1571).

S. A. var paa Præstemode i Odense Hr. Jeib Andersson, Sognepræst i Wofflinghe, med Kirkeværger og nogle Sognemænd af samme Sogn paa den ene og Hr. Ghody Jensson, Sognepræst i Sersloffue, med Kirkeværger og nogle Sognemænd paa den anden Side angaaende Trætte og Deele, dem imellem var om Tiende, som Kostersloffue Byemænd aarligen udgive; hvor da Dommen blev, at denne Tiende skulde herefter blive til Wofflinge Sognekirke og Præst, som tilforn (Dipl. Lang.).

1489 mageskiftede den bekiendte Paul Laxmand (til Sandholt og Nielstrup) en Gaard i Trøstrup til S. Hans Kloster mod en Gaard i Ørbek (Pal.-Müller. p. 21), men uvist, om Ørbek i Ore Sogn her i Lænet eller Kirkebyen Ørbek i Nyborg Amt.

S. A. skiødede Eiler Bryske (til Dallund) en Brydegaard i Brenderup til S. Hans Kloster (Pal.-Müller. p. 21) cfr. 1465.

S. A. tog Prioren i S. Hans Kloster Laughævd over 2 Stk. Jord ved Bissenbierg Kirke i Anledning af en Trætte med en Mand i Odense (Pal.-Müller. p. 21).

1490 Tingsvidne paa, at Hennike Persen og Karen Hennikes gave 2 Stk. Jord, liggende paa Tornholm, til 6 Skiepper samt noget Skov og Eng til Haaslef Kirke (Geistl. Jordebog af 1571, som stedse skriver Haaslef istedetfor Haarslef).

S. A. kiøber Eiler Iversen Bryske Dallund (eller maaskee blot en Lod deri) af sin Søstersøn, Claus Daa (Dallunds Arch.) cfr. 1465 og 1489.

1491 skriver Ridderen Christian Urne sig til Harritslef-

gaard (F. 5, p. 426), som han altsaa, uagtet det henhørte til Skinklernes Pant, maae have faaet i særskilt Forlæning.

S. A. nævnes Hr. Lucas Asnæss som Sognepræst i Ore (Blochs F. Geistl. Hist. Mscr.), der den Tid endnu ikke med Brenderup var forenet.

S. A. blev Ridderen, Frederik Barsebek til Elved, i S. Knuds Kirke i Odense begravet (Birch.). Af Christ. Pouelsens Registrant over S. Knuds Klosters Breve erfarer man, at han havde pantsat Risted (i Lumby Sogn?) og Haugsted (i Vigerslef Sogn) til S. Knuds Kloster for 300 ℳ lybsk, hvilke Gaarde (hans Broder) Henrik Barsebek siden tilskiødede Klosteret.

1492 Tingsvidne paa, at Hans Kolssen af Haaslof gav en Ellemose til Præstegaarden ibid. (Geistl. Jordeb. 1571).

S. A. et Sognevidne udstædt paa Hadeslef (ɔ: Haarslef) Kirkegaard om Indhegning imellem nogle Marker (Voss. Reg.).

S. A. tog Prioren i S. Hans Vissenberg Birks Tingsvidne om Klosterets Skov paa Andebolle Mark (Pal.-Müller, p. 21).

S. A. Skoubyherreds Tingsvidne, at Claus Randsou boede i Aagaardt (Haarslef S.) 50 Aar og mere og hans Søn, Eiler Randsou, efter ham i lang Tid og da var der ingen, som kierde paa Labolle (som deres Eiendom), forend Bendiz Haffvenskildtt tallte ther aa paa Fru Gesse Tinhussis Vegne (K. Rosenvinges Domme, p. 124).

1493 antage nogle (paa Grund af den forskiellige Maade, man læste Liigstenens Aarstal paa) Hr. Frederik Barsebek paa Elved først at være død cfr. 1491.

1494 bekiender Hilleborg Ottesdatter (Skinkel), Hr. Knud Henrikssens (Gyldenstierns), Ridders, Efterleverske af Iffvernæs, at, da hendes Husbonde døde (1467), gav han hendes

(Sviger) Søn, Peer Bille (til Svanholm, som var gift med hendes Datter, Anne Gyldenstiern, var derhos den tidt omtalte Bendt Bildes Broder og døde 1508), i sit Testament hans sorte Barsse (ɔ: Krigsskib) med al Tilhøring, Bøsse, Vere og Kokkentoff, som kunde være 800 ₰ værd, hvilken Barse cum pertinent. hun til sig tog; desaarsag hun forpligter sig til skyldig at være sin Søn, Peer Bille, og hans Arvinger 800 ₰, for hvilke hun blandt mere ogsaa pantsætter ham en Gaard i Eilbye Sogn og Bye og 2 Gaarde i Haarslef S. og B. (Bosf. Reg.).

S. A. Sognevidne, at den Sæd, som saaes i den Jord østen for Thvedsleed og den Bæk, som løber igiennem Holsøe og er ret Sogneskiæl mellem Haasløf og Brenderup Sogn (det er nemlig denne Bæk, hvorom det hedder i Atl. 6, p. 620, at ved Haarsløv — læs: Holse — Bye er en dyb Dal, hvor tilforn var en Bæk, som giorde Sogne- og Amtsskiæl), tiendes til Haasløf Kirke og Præst (Geistl. Jordeb. 1571).

S. A. Sognevidne af Ore Birk, at den Tiende, som tiendes af ovenomtalte Jord, tiendes til Haasløf Kirke og Præst (ibid.).

S. A. Tingsvidne af Holsøe Birketing, at Beboerne og deres Forældre aldrig gave deres Tiende andensteds end til Haasløf Kirke og Præst af ovennævnte Jord (ibid.). Endelig var

1494 og 1495 Peder Smid Borgemester og Claus Bager (cfr. 1485) samt Peder Sovel Raadmænd i Bogense (Birch.).

1495 var Thønne Gryn, Themme Gryn eller Themme Grim, som egentlig ikke kunde siges at være i Slægtskab med Skinklerne (skiønt hans Kones Moder, Cæcilia Hogenskild, som vi 1498 skulle erfare, var en Datter af Cæcilia Ottesdatter

Skinkel), allerede Hovidsmand paa Rugaard (Ad. Lex. Atl. 3, p. 475), hvilket altsaa er et Beviis paa, at Kongen allerede da havde udløst de Skinkelske Arvinger af deres Panteret til Rugaards Læn. Themme Grim selv fik allerede 1493 Onsdag efter Quasimodogeniti Søndag et Tingsvidne af Skoubyeherred (af Klev. Saml. ved K. R.) angaaende, at Sørudgaard (enten Sværupgaard eller Søgaarden ved Rue, begge i Vigerslef Sogn, hvorpaa han uden Tvivl den Tid boede og som han rimeligviis havde arvet efter sin Frues Moder, der, som sagt, var Hogenskilds Datter) og dens Jord havde tilhørt Peder Hogenskild (til Dallund); hvorved der tillige bevidnes, at Hr. Frederik (Barsebek til Elved)[1] „laad bygge eth Smedie Husf aapaa then same jorth, (men) thet loeth Her Hovenskild (altsaa før 1465) brydhe neder och gich ther enghen Logmaall effter" (hvilket sidste tilføies som Beviis for, at det ikke var Barsebeks, men Hogenskilds Jord). 1495 forekommer han som Lænsmand paa Rugaard (see supra) og ligeledes 1497 (N. D. M. 5, p. 149). 1498 skiftede Eiler Bryske, Knud Bryske og Margrethe Jwersdatter (Bryske) paa deres egne samt Themme Grim paa sin Hustrues, Lene Jwersdatter (Bryskes), Vegne, som Sødskende, den Arv, dem var tilfalden efter deres afgangne Broder, Peder Bryske (see infra), hvoraf det altsaa skiønnes, at hans Frues Moder var Cæcilia Hogenskild og hun igien en Datter af Cæcilia Ottesdatter Skinkel (see min Dallunds Hist.). 1499 var Themme Grym som Hovidsmand paa Rudgardt (der s. A. i et andet Doc. ogsaa kaldes Rutgard) paa Skoubyeherreds Ting med at bevidne, at Sognepræsten i Vigerslef giorde sin Log og Hefdt paa adskillige af Præstegaardens Eiendomme

[1]) Maaskee som Eier af Haugsted (cfr. 1491) eller andre der paa Egnen liggende Gaarde.

(Coll. Lang.). S. A. bevidne Hans Iwel, Herredsfoged i Skoffbyherred, Hr. Telluf Erichssen paa Harisløffgard, Jørgen Daa paa Engardh 2c. et af Themme Grim, Hovidsmand paa Rudgaard, æsket Tingsvidne om Tyveriet af en Oxe (Danske Saml. i Geh. Arch. ved K. R.). Noget efter Sverrigs Tab 1501 eller rettere efter hendes Friegivelse af det svenske Fangenskab 1503 fik Dr. Christine, til Erstatning for sit i Sverrig tabte Livgeding, Rugaards Læn med mere som Livgeding sig udlagt og beholdt det til 1514 (see B. og S. Hist. og N. T. Skr. 1, p. 433); formodentlig har altsaa Thimme Grim maattet vige for hende; thi 1503, da han faaer Bispestævning blandt flere Bygdemænd at vidne, om den Laghævd, Kirkeværgen i Veflinge giorde paa Havelykkes Tiende, var rettelig giort, kaldes han ikke Hovidsmand paa Rugaard mere, men blot Thimme Grym i Skousgaarde (neppe S. i Haarslef, men snarere Rode-Skovsgaarde i Vigerslef S.) og Væbner (Coll. Lang. & Vigersl. S. Hist.). 1507 er han allerede død; thi da sælger hans Enke, Lene Iversdatter (Bryske) paa Skougaarde (formodentlig, som sagt, Rode=Skovsgaard eller, som det ogsaa i Doc. kaldes, Sylva desolata ɔ: den ryddede Skov i Vigerslef S.), til sin Broder, Eiler Bryske paa Dallund, Sorudgaarden (ɔ: vistnok Sverup= eller Sverpegaard og ikke Rue=Sogaard) i Wixløf Sogn (Coll. Lang.). Deres Søn, Christoffer Themmesen (Grim), bortskiøder endnu som Væbner 1524 til sin Moders (Lene Iversdatter Bryskes) Broder, Eiler Bryske til Dallund, al den Deel, som efter hans Moder kunde tilfalde ham i den østre Fierding af Valliens Skov i Vigerslef Sogn, som Prior i S. Hans kiøbt haver af Tonne Bryske (Coll. Lang.); ligesom han ogsaa endnu nævnes 1549 (K. Ros. Domme, p. 115), saa at det altsaa er

langt fra, at Slægten Grim, som Ad. Lex. vil, allerede i det 15de Aarh. uddøde.

Hvad nu Lænets Historie under bemældte Temme Grim, hvis Embedstid jeg ifølge det foregaaende ikke tør regne længere end fra 1495 til 1503, er angaaende, da har jeg derom fundet følgende optegnet:

1495 et Sognevidne om Plougbrød, der skulde svares af det i det foregaaende omtalte Aagaarde i Haarslef Sogn (Geistl. Jordebog 1571) cfr. 1492.

S. A. var Hr. Gode (hans fulde Navn var Gøde Jensen Brun cfr. 1488) endnu Sognepræst i Særslef og tillige Medlem af det saakaldte Elænde-Gilde i Odense (Gl. Saml. 1, 1, p. 45); han nævnes endnu 1499, ja, som det synes, endogsaa som Præst 1503.

S. A. Provstevidne om den under 1409 omtalte Rettighed for Præsten i Vissenberg til den bemældte Vissenberg Kirke under Navn af Byemark tilhørende Jord (F. 5, p. 366).

1496 nævnes **Nicolaus Jacobi** eller Niels Jepsen som Sognepræst i Bogense (**Plebanus Bogvenis**), ligesom 1504 og 1521 samt 1532, da han døde (Blochs F. Geistl. Hist. Mscr.).

S. A. blev et Skab til Reliqvier, som stod i Skoubye Kirkes Chor, ifølge Inscriptionen i den foromtalte Bogense Præst's, Hr. **Nicolai Jacobi**, Tid skiænket til Kirken og det, som det synes, af Harritslefgaards daværende Besidder eller rettere sagt Lænsmand, Christian Urne til Hverringe (som var gift med Sophie Godov-Basse); thi der stod de Urners Vaaben paa samme, idet Inscriptionen vel ifølge Abildgaards Reisejournal blot bestod i følgende Ord: **Sub A° Dni 1496 tempore Nicolai Jacobi plebani**; men paa den øverste Liste af Skabet vare 3 Vaabener malede, nemlig det første et Ørnelaar, det andet 3 Lillier og det tredie en Biørneskinke eller en bøiet

Arm. Af denne Gave skulde man altsaa fast troe, at Kirken allerede den Tid tilhørte Harritzlefgaard; men endnu sikkrere kan man være overbeviist om, at den Bogense Præst's Navn ikke var blevet omtalt i denne Inscription, hvis han ikke, foruden til Bogense, ogsaa havde været Præst til denne Kirke (cfr. 1504.). Hvad derimod Harritzlefgaard selv er angaaende, da er det høist besynderligt, at, uagtet den var (cfr. 1491 § 99) og vedblev at være (cfr. 1514 § 23) en kongelig Forlæning, saa synes dog Christian Urnes Svigerson, Oluf Brokkenhuus, som var gift med hans Datter, Ermegaard (Hoffm. D. Ad. 3, p. 271. T.), at have arvet samme og ligesom Svigerfaderen at have skrevet sig til Harreslefgaard (K. Rosenv. Domme, p. 121, hvor dog bemældte Svigerfader ikke kaldes Christian, men Claus) cfr. imidlertid hvad i det følgende om Tiellof Erikfens Lænsmandskab paa denne Gaard saavel 1499, som 1502, 1514 og 1521 vil blive at anføre.

S. A. nævnes den foromtalte Hennecke Jensen (Qvitzov) i Sandagergaard (af Danske Saml. i Geh. Arch. ved K. R.) og er dette saaledes atter et Exempel paa den eiendommelige Skik for hiin Tidsalder, hvorpaa vi finde flere i det foregaaende anførte Exempler, at Eierne nemlig ligesaa ofte, ja maaskee oftere, skrive sig i som til deres Sædegaarde, hvorimod, hvor det om en Adelsmand hedder, at han er af den eller den Gaard, det i Almindelighed blot betegner, at det er hans Fædrenegaard eller at han er født paa samme og har deraf eller derfra sin Oprindelse.

1497 mageskiftede Poul Laxmand en Gaard i Rosendorp (ɔ: Rostrup) i Skambye Sogn til S. Hans Kloster i Odense imod 2 Gaarde i Ørbek (Pal.-Müller, p. 21) cfr. 1489.

S. A. Sognevidne, at Hans Clemesen og Maren Hansen gave 2 Stkr. Jord til Haaslof Præstegaard (Geistl. Jordb. 1571).

S. A. nævnes Mossegaard (N. D. M. 5, p. 151), men uvist, om det er Mosegaard i Haarslef Sogn og altsaa her i Lænet eller ikke.

S. A. sælger Peder Erikfen til Jørgen Marsvin en sin Gaard med Gods, liggende i Toderup i Særslef Sogn (Voss. Reg.).

S. A. nævnes Hans Jull som Herredsfoged i Skalbyherred (N. D. M. 5, p. 149), hvilket bør læses Skoubyherred cfr. 1499.

S. A. pantsætter Tønne Bryske Iversen (cfr. 1498) til S. Hans Kloster i Odense en Skov ved Ryße Mølle i Vigerslef Sogn (Pal.-Müller, p. 22, cfr. 1500), ligesom han ogsaa (men Aarstallet mangler) ifølge Chr. Pouelsens Registrant skiødede 8 Gaarde i Wøfflingh til S. Knud i Odense.

S. A. Provstevidne om den saavel under 1409 som 1495 omtalte Rettighed for Vissenbierg Sognepræst til en af samme Kirkes Jorder (F. 5, p. 366).

1498 Sognevidne, at Hans Kolssen af Haasløf (cfr. 1492) havde givet et Stykke Jord til Præsten i Haasløf, hvori kunde saaes 6 Skiepper (Geistl. Jordebog. 1571).

S. A. Ditto, at Anders Hansen af Skousgaarde (i Haarslef Sogn) gav til Præstegaarden i Haasløf en Ager, liggende paa Thue-Lyckebierg, hvori saaes 4 Skiepper (l. c., hvorved bemærkes, at dette Stykke Jord allerede 1571 var Præstegaarden frakommet).

S. A. Ditto, at Staffen Matssen gav et Stykke Jord til Præsten i Haasløf, liggende paa Gul-Lyckebierget (l. c.). Man seer altsaa ved at sammenholde dette med det foregaaende, at der vare 2 Lykkebierge til i Haarslef Sogn, og deraf kunde altsaa Lykkesborg og Lykkegaard der i Sognet ligesaa vel have Navn som af Adelslægten Lykke.

S. A. Sognevidne paa Haasløf Sognestævne, at Dannemænd have vundet, at de 2 Stykker Jord i Veierne (ɔ: Vierne) Mark, som kaldes Seersbierg, have ligget til Haasløf Præstegaard i 100 Aar og mere (l. c.), hvoraf saaledes i det mindste sees, at Præstegaarden allerede før 1398 var til og havde Tillæg af Jorder.

S. A. skiftede, som sagt, Eiler Brysfe (til Dallund), Knud Brysfe (til Langesøe og Margaard) og Margrethe Jwersdatter paa deres egne samt Themme Grim paa sin Hustrues, Lene Iversdatters, Vegne, som Sødskende, den Arv, dem var tilfalden efter deres afdøde Broder, Peder Brysfe; hvor da blev afgiort, at deres (fraværende) Broder, Tonne Brysfe, foruden andet Gods ogsaa skulde have Twerskows Mølle i Vigerslef Sogn, som skylder aarlig til Landgilde 20 Orter Meel, med al fornævnte Mølles rette Tilliggelse (Voss. Reg.).

S. A. pantsatte (altsaa atter see 1497) bemældte Tonne Brysfe til S. Hans Kloster i Odense en Skov ved Rydz Mølle i Vigerslef Sogn (hvilket maaskee dog blot er en Forvexling med 1497).

S. A. blev Fru Hillevich Hartvicsdatter, Anders Ebbesens Hustrue af Dallund, i Odense Graabrødre Kirke begravet (Birch.). En Efterretning, der imidlertid blot grunder sig paa en Forvexling af Dalum ved Odense med Dallund i Sønderſøe Sogn (cfr. N. D. M. 5, p. 149).

S. A. bevidner Per Thomissen i Kedelstrup, Foged til Wessenberigh Birketing, at der paa Tinget var skikket Niels Perssen af Møllegordh, som fik et Tingsvidne af 8 Dannemænd, at beskeden Svend, Symen Bassie i Andebølle, pantsatte ham sin Deel og Rettighed i den Gaard i Kolberigh, som fornævnte N. Perssen haver (Coll. Lang.).

1499 kundgiøre Hans Jull, Herritzfogitt i Skowbyher-

ritt, Themmæ Grym, Hoffuitzmandt paa Rudtgaardt, 2 Mænd i Swenstrup (i Særslef Sogn, hvoraf den ene hed Michel Kori), i Kiobeskowff (i Veslinge S.), 2 i Wedhæ (i Veslinge S., hvoraf den ene hed Oluff Finckæ) og En i Hemersloff (i Særslef S.), at for dem og Dannemænd flere hemledhæ oc wondhæ paa troff oc sandingen Hetherligæ Mendt, Hr. Godhi Bruun, S. Præst i Sersloff, og en Mand i Hemersløff, at de hørde og saae, at hæderlige Mand, Hr. Anders Jensson, Sognepræst i Wysloff, giorde sin Log og Heffdt paa en Dam og Damsted, som ligger i Wisloff Præstegaard (cfr. 1467); item en Dam og en Skov, som ligger ud med Langgesiov (altsaa Stiernebierg cfr. 1421); item en Eng, som ligger i Thiffverskowff (ɔ: Tværskov) Mark og vender paa den Aae, som løber fra Margaards Mølle; item 2 Agre i Wisloff Mark, den ene kaldes Laghæ Agger og den anden Divotz Ager; item en Jord, som 2 Mænd i Keldebyg (ɔ: Kiellebye) havde i Leie af Wisløff Præst, og siden paa al den Jord, Skov og Vand, Fægang og al forskrevne Præstegaards Tilliggelse, som Præst efter Præst fordum af Errildtz tiidt have havt i Hævd og rolig Besiddelse, uilsket og ukierdt, der giorde han sin Eed paa „selv tolfte Præst“ lagtimedags; derefter bedis han et Tingsvidne af 8 Dannemænd, som vare en Mand i Woffling, En i Wedhæ, En i Nordrup, 2 i Hemerslef, En i Ilbyg (ɔ: Eilby), En i Moderup og En i Elskoff (ɔ: Eilskov), hvilke vidnede for os alle Artikel, som forskrevet staae (Dipl. Lang.).

S. A. eiede Knud Iversen Bryske (cfr. 1465) Langesøe og, som det synes, ogsaa Margaard (cfr. 1502); thi s. A. udstædes et Skoubyherreds Tingsvidne paa, at Langesiø var et frit Fiskevand til Hr. Bernicke Skinkels Arvinger og at aldrig nogen havde kiendt sig enten Deel, Lod eller Rettighed dertil eller fisket derudi her til Dags imod fornævnte Hr. Bernike

Skinkels Arvingers Minde og Tilladelse; og at Knud Brylke havde en Eng i Tagemose (ved Margaard), som var ommærket og indstenet til Langesoes Gaard og havde tilligget samme fra Arrilds Tid (Coll. Lang.).

S. A. tog Prioren i S. Hans Kloster Laughævd paa en Gaard i Orritzlef (maaskee i Sønderſøe S.) og en Skov ved Andebølle (i Vissenberg S.) (Pal.-Müller, p. 22).

S. A. nævnes Ridderen, Hr. Telluf Erichssen paa Harisloffgard (see supra under Themme Grim), som han altsaa maae have faaet i Forlæning efter Christian Urne cfr. 1491 § 96.

1500 døde Adelsmanden, Ericus Nicolai eller Erik Clausen, som var gift med Anne Erickes og var Raadmand i Bogense, hvor han indenfor Kirkens Chorsdør ligger begravet under en Liigsteen med følgende Inscription: Ao Dn 1500 vigilia Andree obiit Erich. Nicl. Consul Boge. cum uxore sua Anne Erickes. Reqviescant in pace. (Abildg. Reisejournal); og er det herved mærkværdigt, at hans Frue, som vi siden under 1553 skulle erfare, ingenlunde var en Anne Eriksdatter, men tvertimod en Anne Olufsdatter, altsaa paa Liigstenen bærer Navn af Anne Eriks ikke efter sin Fader, men efter sin Mand, saaledes som man i Middelalderen saa ofte finder Fruerne benævnte efter deres Mænds Fornavne f. Ex. Karen Hr. Eskilds, Anne Hr. Eriks o. s. v. See forresten mere om denne Adelslægt under 1553 i det følgende.

S. A. vare 11 Dannemænd stævnede paa et Vidne for Bispens Official i Odense og vidnede de da paa deres Eed, at Haffwelocke (ɔ: nuværende Havgaards Mark) ligger i Wysløff Sogn og Korntienden hører Wisløf Præst og Kirke til (Dipl. Lang.).

S. A. bevidner Pether Thomissen af Kedelstorp (ɔ: Keil-

strup), Foged til Vissinbyerrigs Birketing, at Hans Bassy af Gatzbolæ fik et Tingsvidne af 8 Dannemænd, at 7 Dannemænd vidnede, at det Leydh, som ligger i Gatzbøl imellem S. Knuds Gaard og Hans Basses Gaard, er kun et Magledh og er intet Odelvei (=Ledh) og bør fornævnte Leedh af Rette at hænge udi Bydesf Krugh (Dipl. Lang.).

S. A. lyste Prioren i S. Hans Laughævd over Rytze Mølle i Vigerslef Sogn; ligesom ogsaa Tonne (Iversen) Bryske s. A. (altsaa, som det synes, 3die Gang cfr. 1497 § 98) pantsatte en Skov ved samme Mølle til Klosteret (Pal.=Müller, p. 22).

S. A. gik Eiler (Iversen) Bryske Dallunds Enemærker omkring, satte Pæl og svor Skiæl (Dallunds Arch.), altsaa uden Tvivl det, som man i fordums Dage kaldte at indvorde sin Gaard, ved hvilken Leilighed Sagnet tillige beretter, at man lagde Kul under Stenene for at kiende Stedet igien, hvis endogsaa Pælen blev forrykket eller, hvad som den Tid var en almindelig Klage, af svigagtige Naboer om Natten forflyttet (cfr. Thieles N. F. S. 2, p. 124 sq.).

S. A. tog Prioren i S. Hans ligeledes Laughævd over Klosterets 2 Gaarde i Andebølle i Vissenberg Sogn (Pal.=Müller, p. 22).

S. A. nævnes endnu Sognepræsten, Hr. Lucas Asnæss i Ore (cfr. 1491); ham fulgte, skiønt uvist til hvad Tid, en Hr. Sone — — —, som boede i Bogense, hvor han havde sin Slægt (Blochs F. Geistl. Hist. Mscr.), hvilket ogsaa var Tilfældet med hans Eftermand, saasom Præsten i Ore aldeles ingen Præstegaard havde (cfr. 1571 § 89).

S. A. skal den bekiendte Morudskov, der er den største af alle Lænets Bøgeskove, ifølge et her paa Egnen almindelig ud=

bredt Sagn først være saaet, plantet eller anlagt. See derom mere i det følgende under 1559.

1501 døde Ebbe Ulfeld, som skrev sig saavel til Korbølle som til Øregaard (Hoffm. D. Ad. 2, p. 217), hvilken sidstnævnte Gaard han formodentlig maae have faaet efter sin Broder, Eggert Andersen (Ulfeld), der fik Hinsgavl og formodentlig ogsaa Øregaard i Forlæning efter Eggert Frille 1476; ved Ebbe Andersens Død 1501 maae derpaa hans Søn, Anders Ebbesen, igien have faaet den i Forlæning (cfr. 1527), saasom Pantelænene stedse gik i Arv, indtil Pantet indløstes.

S. A. stadfæster Kong Hans en Forfølgning, som Henning Jensen (Qvitzov) til Sandagergaard giorde mod Jørgen Daa til Enggaard i Anledning af 2 Markeskiæl, som sidstnævnte giennem førstnævntes Enemærke havde ladet giøre (af Klevenfeldts Uddrag af Herredags-Dombogen ved K. R.). En Sag, der atter 1560 blev oprippet paa nye.

S. A. stævnede hæderlige Mand, Hr. Anders Jensson, Sognepræst i Wirløff, for Bispens Official i Odense paa et Vidne 17 Dannemænd (blandt hvilke Per Kempe, Hans Hvid, Mathis Hord, Hans Griis og Hans Rageskov cfr. 1486), hvilke vidnede i Helligaands Eed, at Haffvegord og Havelykke ligge i Wirløff Sogn og hvad Korntiende, der gaaer af Havelykke, bør af Rette komme til Wirløff Kirke og Præst og Hr. Jurghen (forrige Præst i Vigerslef cfr. 1469) tilstod (i sin Tid) for dem baade paa Sognestævne og andet Sted tidt og ofte, at Hr. Jeop af Vefflinge havde den Tiende af Havelykke (blot) med hans Minde (**Dipl. Lang.**).

1502 var Biskop Jens af Odense i Wigsleff Præstegaard og erklærer da, at sammesteds i Rette for ham var skikket Hr. Anders af Vigsleff paa den ene og Hr. Jeip af Veffling paa den anden Side om Trætte og Dele, dem imellem var og

lang Tid været havde om den Tiende, som gaaer af Haffvelykke, som ligger i Vigsleff Sogn, og da affagde han den Dom, som altid skal holdes i Fyens Bispedom, at al den Tiende, som falder paa de Agre og Marker, som ligge inden en Byes Markeskiæl, den skal ydes til den Sognepræst, som den Bye tilligger, og siger derfor for Rette, at den Tiende, som falder af Haffvelykke, som ligger i Vigsløf Markeskiæl, den skal ydes til Vigsleff Kirke og Præst (**Dipl. Lang.**).

S. A. udvirkede Prioren i S. Hans Kloster Kong Hans's Dombrev paa Rydsmølle i Vigerslef Sogn paa Klosterets Vegne (Pal.-Müller, p. 22).

S. A. et Skoubyeherreds Tingsvidne, at ingen har havt Lod eller Deel i Søen, Langesø, uden Hr. Bernike Skinkel og Hr. Otte Skinkel, Fru Sidsele (ɔ: enten Cæcilia Barsebek, Otto Skinkels Enke, eller maaskee snarere Cæcilia Skinkel, som var Ottes Søster og Peder Hogenskilds Frue) og deres Arvinger (Klevenfeldts Saml. om Fam. Brysfe ved K. R.) cfr. 1499.

S. A. sælger Knud Iversen Bryske Margaards Mølle med dens Tillæg af Ager og Eng samt Vandflaad Vaar og Høst til den Claus Daa, der 1490 solgte hans Broder, Eiler, Dallund (**Coll. Lang.**).

S. A. blev Poul Laxmand dræbt og hans Gods, — altsaa ogsaa det her i Lænet cfr. 1489 § 97 — confiskeret. (Hist. T. Skr. 3, p. 587).

1503 døde Jørgen Daa til Enggaard ɔ: Gyldensteen infra octav. epiphaniæ og blev i S. Hans Kirke begravet (Pal.-Müller, p. 37). Det var ham, der 1492 paa sin Frues, Karen Gyldenstierns, Vegne førte Proces med Kongen om Panteretten til Lænet. Efter hans Død arvede formodentlig hans Søn, Jesper Daa, Gaarden, skiønt jeg ikke har fundet ham omtalt som dens Eier før 1533.

S. A. udgik Bispens Befaling til Hr. Gody (i Særslef[1]) og Hr. Jens (Capellan i Lunde), at den første næste Tingdag skulde forføie sig til Skoubyeherreds Ting og den sidste til Lundeherreds Ting og der uppamynne (ɔ: opmane eller opæske) efterskrevne bedste Bygdemænd, nemlig Eiler Bryske paa Dallund, Thimme Grym i Skovsgarde, Jørgen Friis i Østrup, Steen Ottesen i Kiule (ɔ: Knyle, nuværende Hoffmansgave cfr. Atl. 3, p. 467) og Henrik Andersen i Harndroppe, Væbnere, samt en Bonde i Harndrop, En i Vigsleff, 3 i Farstorp og En i Keldeby til at møde paa Biskopsstuen i Othense Fredagen efter Midfaste og der fremsige det sandeste, de have grandsket og udspurgt, om den Laughævd, Kirkeværger i Wofflinge giorde paa den Tiende, som gaaer af Haffvelycke, er saa rettelig giort, at hun bør at blive ved Magt eller maae med Rette fældes under Kirkens Dom (**Dipl. Lang.**).

Hvad dernæst Dr. Christines Livgedings-Periode er angaaende, da synes hendes Lænsmand paa Rugaard under samme, — i det mindste hvad de sidste Aar er angaaende, — at have været Hr. Tiellof (ɔ: Ditlev) Erikssen, der allerede 1496 var Ridder (D. M. 6, p. 213) og allerede 1499 med Haritzlefsgaard forlænet, saasom han i s. A. kaldes Hr. Telluf Erichssen paa Harisløffgard, Ridder (see **supra** under T. Grim), ligesom han ogsaa solgte 1502, som Hr. Tiellof Erikssen, Ridder, paa Haersloffgordh (Klevenfeldts Saml. ved K. R.), en Gaard i Aasumherred og Næraae Bye til det Elænde Gilde i Odense (cfr. Odense 1502); hvorhos han rimeligviis alle-

---

[1]) Denne Præst, som nævnes 1495 og 99, har jeg ikke senere end 1503 fundet nævnet; ham skal en Hr. Ib ɔ: Jacob, skiønt uvist til hvad Tid, have succederet.

rede 1503 blev Dr. Christines Lænsmand paa Rugaard; thi vel skriver Johan Jørgensen Urne (den ved 1480 omtalte Jørgen Urnes Søn) sig 1506 til Rydegaard (Aktstykker, p. 163); men det kan derhos ikke nægtes, at man af det Magelæg, han den Tid med Glorup træffer, langt snarere maae troe, at han var Eier af Ryegaard i Gudmeherred end Lænsmand paa Rugaard, endskiønt det første vistnok ingenlunde vilde passe med den i Atl. 3, p. 582, opstillede og ikke i Atl. 6, p. 815, modsagte Liste paa Ryegaards Eiere; ligesom det ogsaa er vist, at denne Johan Urne virkelig, idetmindste 1532, havde Rugaard i Skoubyherred i Forlæning. Imidlertid oppebar allerede 1511 den ovennævnte Tiellof Erikssen Landehiælpen i Rugaards Læn (Gl. Saml. 2, 2, 12) og 1514 synes han alt i flere Aar at have været Lænsmand i samme (vide infra). Denne Tiellof Erikssen var gift med Mette Skinkel (en Datter af Borqvard S. til Lammehave efter Klevenfeldts Saml. ved K. R.)[1]; han var en Søn af Hr. Erik Biørnsen, der igien var en Søn af Hr. Johan] Biørnsen. (K. R.). 1513 døde Kong Hans, i hvis Tid (1481—1513) den aarlige Afgift af Rugaard havde været 100 ℔ og 2 Td. Smør (N. D. M. 6, p. 317), hvilket altsaa giver nye Vægt til den Formodning, at det allerede 1492 eller 94 fra de Skinkelske Panthavere maae være indløst. Dog hans Enke, Dr. Christine, fik endnu s. A. af Kong Christian d. 2den Tilladelse til, som Enkedronning, foruden flere hende, som Livgeding, tilstaaede Læn og Godser ogsaa at turde beholde Næsbyhoveds og Rugaards Læn samt Odense, Svyneborg, Bogense og Kier-

---

1) Hvorimod Hr. Tiellof Erikssens Hustru i et Doc. af 1496, som i min Odenses Historie findes indført, kaldes Fru Sofie Ludvigsdotter (Barsebek?).

teminde Byer til S. Mortens Dag over et Aar (Gl. Saml. 2, 1, 104) og vi see hende saaledes, foruden de 2 Gange, hun alt forud i denne sin Belæningstid havde confirmeret Bogense Byes, som Lænets eneste Kiøbstads, Privilegier, nemlig saavel 1504 (Resens Atl.) som 1508 (Birch.), endnu, ligesom til Afskeed, 1514 at forunde Byen det bedste Privilegium, den har at fremvise (Atl. 6, p. 623) og hvis Ypperlighed formodentlig giør, at Tregder formener, den i dette Aar først fik Kiøbstæd-Ret (cfr. min Bogenses Hist.). Ved denne Dr. Christines Fratrædelse fra Lænet har hendes foromtalte Lænsmand, Hr. T. Erikſen, formodentlig ligeledes maattet qvittere samme; thi endnu s. A. fik Hr. Thiellof Erichsen, Ridder, og hans Hustru, Fru Mette (Skinkel), Qvittantz for af den igienstaaende (ɔ: resterende) Afgift af Rudgaard (C. Reg.) og af den Landehiælp, han der i Lænet sidstens optog, at have fornøiet Kongen med 100 ℳ danske Penninge (Gl. S. 2, 2, 8.). S. A. fik han endvidere Qvittantz af bemældte Restantz at have fornøiet Kongen med 40 ℳ (ibid. p. 11). S. A. fik hans Hustrue (uagtet han endnu selv var i Live), nemlig Fru Mette Skinkelsdatter, Brev, at, da Kong Hans (ifølge det foregaaende før 1499) havde forundt hendes Mand Harritzlefgaard (der 1491 og 96 var forlænet til den foromtalte Christian Urne til Hverringe) i Rugaards Læn paa Livstid, saa vil nærværende Konge (Kong Christian d. 2den) nu ogsaa forunde hende bemældte Gaard paa Vilkaar, som i Lænsbrevet opregnes (ibid. p. 11—12). S. A. fik Hr. T. Eriksen selv Qvittantz for den Afgift, han var igienstaaendis (ɔ: resterende) med af Rudgaard for den Stund, han Lænet i Være havde, og hvis Sagefald, han der har oppebaaret, samt den Landhiælp, han der i Lænet 1511 optog (ibid. p. 12). Man seer altsaa af det ovenstaaende, at han i det mindste har besiddet Rugaards Læn 1511, om ikke

før, men, som det synes, allerede 1514 afstaaet det mod Harritzlefgaard, som han allerede engang forud havde havt og hvor han endnu levede 1521 (ibid. p. 42—43), men uden Tvivl var død 1522 (ibid. p. 53), da derimod hans Frue endnu lever 1529 (see infra), ja 1536 (Grevefeiden, p. 115) og 1539, da hun i Thorupgaardt (ɔ: paa Torpegaard?) udgav en Forskrivning til Niels Hammer i Faaborg, som hendes Arvinger 1551 bleve tildømte at betale; thi selv var hun allerede død 1546 og kaldes da Fru Metthe, Hr. Tiele Erickssens Efterleverske (af Klevenfeldts Saml. ved K. R.). 1517 hæver derimod Hans von Mellen allerede Udbudspenge saavel i Rudgaards, som i flere Læn (Gl. S. l. c. p. 28); han skrev sig til Broholm og Lundsgaard og kom herind 1478, var 1515 forlænet med Keierupgaard o. s. v. (ibid. p. 15), men 1518 Embedsmand paa Nyborg (p. 33), ligesom 1519 og, som det synes, allerede 1517 (p. 37—38); ja! Atl. 6, p. 821 siger saagar, at han allerede var det 1500 og 1480, og p. 631, at han først døde 1531; men, om han nu har havt Rudgaard tilligemed Nyborg i Forlæning eller om T. Erikssen har beholdt det, uagtet han paany fik Harritzlefgaard, skal jeg ikke med Vished kunne sige.

Hvad dernæst Lænets Historie under Lænsmanden, Hr. Tiellof Erikssen, hvis Lænstid jeg i Mangel paa nøiagtigere Kundskab indtil videre vil ansætte fra 1503 til 1516, er angaaende, da finder jeg derom antegnet, som følger:[1])

---

[1]) I Dronning Christines Regnskabsbøger fra denne Tid forekommer (efter Meddelelse af K. R.) følgende Antegnelser, vedkommende Rugaard og Skoùby-Herred:

Item ii mrk. gaff ieg i fruerstwen paa enggardt mandagen infra octavam visitacionis marie.

Item kocken viij ß.

1504 skal Dr. Christine, som sagt, have confirmeret Bogense Byes Privilegier (Ref. Atl.).

S. A. blev Skoubye Kirkeklokke støbt og Præsten i Bogense, Hr. Nicolai Jacobi, Navn anbragt paa samme (Hoffm. F. 5, p. 297. Atl. 6, p. 618), ikke fordi han skiænkede den, men fordi den i hans Embedstid blev anskaffet.

S. A. fik Prioren i S. Hans Laasebrev paa Nytzemølle i Vigerslef Sogn (Pal.-Müller, p. 23).

S. A. Tingsvidne paa, at Knud Brykke skiødede sin Broder, Eiler Iversen (til Dallund), Langesøe (ɔ: Søen selv) samt (den ved samme beliggende) Langesøes Gaard (Coll. Lang.).

Item viii ß fadeburdzqwinnen.

Item iiij ß stegerkonen.

Item iij ß fattigt folck.

Item ij mrk. gaff ieg i frverstwen paa dallundt tisdagen nest fore kanuti regis et martiris.

Item ii mrk. koken, fadeburdzqwinnen oc kelderswennen.

Item v alb. gaff ieg fore øll i medelfaar, som myn dreng oc vogenmandenn haffde fortæret i medelfaar, ther thee førdde myn frves godz till Rudgart.

Item Sti iacobi apostoli affthenn gaff ieg woghnnlye (sic) aff meelfaer och tiill rwdgordh, som førdhe wiin oc fiiskæ — — — xv ß.

Item ij mrk. gaff ieg i frverstwen paa Rudgardt feria 3a proxima post iubilate.

Item viii ß gaff ieg kelderswenden ther sammestædes.

Item viii ß stegerkonen.

Item viii ß en fattig krøbell paa Rudgardt, som Roluff befoell.

Item ij ß fattigt folck paa Rudgardt. domina commisit.

Item iiij ß oc i alb. fore en voghnn till Rudtgard die olauj Regis.

S. A. døde Jørgen Michelsen Rud til Elvedgaard (Atl. 6, p. 295) og hans Enkefrue, Kirstine Rosenkrands, beholdt Gaarden til 1509; de eiede forresten ogsaa Møgelkiær i Jylland og Vedbyegaard i Siælland og laae begge i Antvorskov Kirke begravne.

S. A. blev Kirkedøren i Vissenberg Kirke beslaget med en Munkeinscription af store Jernbogstaver, der viser, at Olaus Matsen de oppido Ase-is (ɔ: fra Staden Assens) har forfærdiget samme.

1505 et Sognevidne, at Hans Clemessen (see 1497) i Farsbøl haver mageskiftet et Stykke Jord med Præstegaarden i Haarslef (Geistl. Jordebog 1571), som, vel at mærke, den Tid selv laae i Farsbøl.

S. A. sælger Tønne Bryske, Væbner, til sin Broder, Eiler (Iversen paa Dallund), Twerskovs Mølle i Wirløf Sogn (cfr. 1498), som skyldte aarlig i Landgilde 24 Ørter Meel, med 2 Enghaver, liggende østen op til fornævnte Mølle; hvilken Mølle dog Eiler Bryske selv maatte indløse fra S. Hans Kloster, hvor den var pantsat, med 206 gode rhinske Gylden og 15 ℔ Dansk (Voss. Reg.).

S. A. et Skoubyeherreds Tingsvidne, at Hr. Hogenskild og Fru Citzel (Skinkel) og siden deres Efterkommere havde Langesiøgaard og Enemærke i Wirløf Sogn med sin rette Tilliggelse uilsket og ukiert for hver Mands Tiltale til denne Dag for et frit Enemærke og at ogsaa (før dem) Bent Skinkel (ɔ: Bernike S.) havde samme Eiendom uilsket og ukiert i sin Tid; „er der ellers nogen gamle Breve paa fornævnte Gaard eller Enemærke, der vidnede de intet om“ (af Klev. Saml. til Fam. Bryske ved K. R.).

1505 (eller 1507) overlader Thorbern Bille ved et Ma-

geskifte til sin Farbroderson, Per Bille, foruden mere Gods ogsaa en Gaard i Moderup, Særslef Sogn (Voss. Reg.).

1506 tog Prioren i S. Hans Laughævd paa Jord i Skoubye og dens Omegn, som Klosteret tilhørende (Pal.-Müller, p. 23, cfr. 1427, hvor man seer, at det uden Tvivl var Skoubye i Vissenberg Sogn og ikke Kirkebyen af samme Navn ved Bogense).

S. A. tildømte Kong Hans (formodentlig paa Grund af ovennævnte Skiøde af 1504) Eiler Brysfe (til Dallund) Langesøe, som Christen Mogensen, Margaard, som Anders Jeipsen, og Margaards Mølle, som Søren Møller iboer (Coll. Lang.), der saaledes alle, saavidt skiønnes, endnu den Tid af Bønder beboedes, ligesom vi ogsaa siden skulle see, at de fra Begyndelsen af, som ufrie Gaarde, svarede Tiende til Præsten.

S. A. fik 12 Mænd Kong Hans's Befaling at taxere Ulkendrup Marken[1]) til Magelaug med Eiler Bryske paa Dallund for andet Gods til Kronen og satte de den da for 4 Ørter Rug, 4 Ørter Byg, 4 Ørter Havre og 2 Skp. Smør (Coll. Lang. og Dallunds Arch.).

1507 vare Thomas Hansen af Nellerødgaard (i Haarslef S. cfr. 1535) og Knud Hansen af Fiælbogaard i Fyen paa Kalløe Slot og fik deres Broderson, Anders Knudsen, ud af Taarn og Fængsel, som han udi var for Evert, han ihielslog (Atl. 4, p. 330).

S. A. sælger Lene Iversdatter (Bryske) paa Skovgaarde (ɔ: Røde-Skovgaarde i Vigerslef S.), Timme Grims (forrige Lænsmand paa Rugaards) Enke, til sin Broder, Eiler paa

---

1) ɔ: Markerne af den i Anledning af en Røverbandes Paagribelse afbrændte og nedlagte Ulkendrup Bye cfr. Thieles N. F. S. 1, p. 368—369.

Dallund, sin Gaard og Grund, Sorudgaard (ɔ: Sverpegaard og ikke Søegaard ved Rue) i Virløf Sogn, samt den hende efter hendes Broder, Peders, Død tilfaldne Ottendedeel i Langesiøgaard i samme Sogn (Voss. Reg. cfr. Skiftet af 1498, hvor Arvingerne kun vare 3 Brødre og 2 Søstre og hvor altsaa Brødrene, som det synes, maae have faaet hver en Fierdedeel og Søstrene hver en Ottendedeel i alt Arvegodset).

S. A. satte Sandemænd Skiæl og Steen om Ulkendrup Mark, som Eiler Bryske fik af Kong Hans ved Mageläg cfr. 1506 (Dallunds Arch. og Coll. Lang.).

1508 confirmerede Kong Hans eller formodentlig Dr. Christine Bogense Byes Privilegier (Birch.) cfr. 1504.

1509 Sognevidne af Haasløf Sognestævne, at Haasløf Degneboel haver havt sin Gorsrum (ɔ: Gaardsrum) og Gaardsjord og Udgang (ɔ: Vei) qvit og fri for hver Mands Paatale i 40 Aar og mere (Geistl. Jordebog 1571).

S. A. var Mattis Nielsen Præst og Capellan til Haasløf Kirke (ibid.) og, da han saaledes baade kaldes Præst og Capellan, skulde man næsten troe, at der foruden Kirken ogsaa havde været et Capel der i Sognet.

S. A. døde Jørgen Ruds Enke, Kirstine Eriksdatter Rosenkrands paa Elved, og skiænker i sit Testament foruden mange andre Gaver ogsaa til hendes Sognekirke ved denne sin Gaard (som hun skriver: Ylwedh), altsaa til Veflinge Kirke, og sammes Præst 10 ℳ og til Degnen sammesteds 1 ℳ (D. M. 6, p. 187). Gaarden kom senere til Tyge Brahe, der blev gift med hendes Datter.

S. A. udstæder Pædher Symenssen af Brunsrut, siddende i Dommersted paa Wessenbyerig Birketing, sit Vidne, at Hans Basse af Gatsbøl (cfr. 1500) fik et Tingsvidne af 8 Dannemænd om en Gaard i Gatsbøl (Dipl. Lang.).

1511, om ikke før, var Hr. Seuffren (ɔ: Søren), som succederede Hr. Mathias Nielsen (cfr. 1509), Sognepræst i Haarsløf (ifølge Kaldets Doc.) og maae altsaa være død eller forflyttet før 1516, da Hr. Niels Erikssen beklædte dette Embede.

S. A. skiødede Michel Finssen i Skalbierg til S. Hans Kloster et Stykke Jord paa Skalbierg Gade (Pal.-Müller, p. 23).

1513 et Skoubyherreds Tingsvidne, at hvilken af de Mænd, der boe i Eyelskov (en Bye i Haarslef Sogn), der bryder Jord, der urørt Jord er, efter deres egen Vilkaar, han skal have Engen, som ligger for det samme Stykke Jord, han bryder, „uden saa er, at nogen Mand haver der noget imod." (Voss. Reg.).

1514 fik, som sagt, Tiellof Erikssens Frue, Mette Skinkel, (uagtet han selv endnu levede og alt forud med samme Gaard var forlænet[1]) kongl. Lænsbrev paa Harritzlefgaard og det uden al Afgift, dog imod at holde 2 Borgleieheste Kongen og Riget til Tieneste, svare ½ Nats Giæsterie o. s. v. (Gl. S. 2, 2, 11).

1515 tog Prioren i S. Hans Laughævd paa Flyng i Vissenberg Sogn og adskillige Jordstykker i Brønsrød ibid. (Pal.-Müller, p. 23—24).

1516 er det Aarstal, som er anbragt paa Bogense Kirkeklokke, hvor der læses:

Funde preces gnato, sanctissima virgo! benigno. XVCXVI.
jubilant nunc homines per nomen hoc salvatoris.
Salvator mundi! salva nos! Sancta Maria!
ora pro nobis! (Abildg. Reisejourn.)

---

[1]) Hvilket maaskee saaledes lader sig forklare, at hans Lænsbrev blot lød paa ham selv og hans Levetid, men det sidste ogsaa paa hende og hendes Levetid, ifald hun skulde overleve Manden.

S. A. har man endelig et eiendommeligt Beviis paa, at Enkedronning Christine nu ikke mere havde at byde og befale i Lænet, nemlig et i den geistlige Jordebog af 1571 indført Dr. Kierstens Skrift til Hr. Niels Eriksen (Sognepræst i Haarslef), at han vilde unde Anders Hansen Degnedom til Haaslof og dertil den Gaard, Morten Degn paa Præstens Grund iboede, som laae norden op til Kirken; thi, at Præsten først efter lang Tids Forløb og, som det synes, paa temmelig haarde Vilkaar tog Notitz af denne Enkedronningens Intercession, har man ligeledes Beviis for i et andet i samme Jordebog ligeledes indført Brev af 1521, hvorved Anders Degn bekiender, at de Huse og den Jord, han nu paaboer, tilhøre Præsten, Hr. Niels Eriksen, og at han forpligter sig til at give ham 2 ß til Landgilde af Gaarden norden op til Kirken samt at age ham en Dag hver Maaned med Heste og Vogn.

1517 fik dernæst Busk Skenke (der tidligere forekommer i Dronning Christines Regnskabsbøger som hendes Hoffinde. K. N.) Forlæningsbrev for sig og sin Fæstemøe, Jomfr. Marine Jespersdatter, (begge deres Livstid, en efter den anden) paa vor ɔ: Kongens og Kronens Gaard, Rudgaard, med al sin Tilliggelse imod at svare i Afgift ligesaa meget og at holde ligesaa mange Borgeleier, som der svaredes og holdtes i Kong Hans's Tid; derimod at holde Kongen i Giæsterie, naar han derom tilsiges, samt derhos at tilsee, at Godset blev holdt ved Hævd og Magt og at Skovene ei bleve forhugne (Gl. S. 2, 2, 29); og uagtet Per Ebbesen (maaskee til Tyrrestrup cfr. Aktstykker p. 19) 1521 hæver Landhiælp i Vissenberg og Rugaards Læn (Gl. Saml. 2, 2, 48) og Mathies Jensen s. A. faaer Gretebøllegaard i Vissenbierg Sogn (som ellers hørte til Ru-

gaards Læn) i særskilt Forlæning (ibid. p 47), saa har dog 1522 Bust Skienk endnu Rudgaard i Forlæning og faaer s. A. Qvittantz for 1050 ℳ (hvoriblandt 19 ℳ i Hvide og 50 Lod og 1 Qvintin Sølv) af den Skat, han i Rudgaards Læn havde oppebaaret (ibid. p. 53). 1523 hedder det dernæst i N. D. Mag. 6, p. 280, at Skenck havde Rudgaardt paa Afgift og Tieneste, som Brev (ↄ: Længsbrevet) udviser; paa samme Tid havde Just Urne (den 1496 omtalte Christian Urnes Farbrodersøn eller Fætter, som siden rømte af Landet, fordi han holdt med Rigets Fiender, det vil sige med Kong Christian d. 2den, Harritzlegaard paa Tieneste; Orebirk (som Hartvig Ulfeld fik 1527 i Forlæning) havde (den Tid) Anders Ebbesen (Ulfelds) Born (eller den foregaaendes Sødskende) i Pant og Vissenbierg Birk Eiler Bryske (til Dallund) ligeledes, saa at Rugaards Læn (om hvilket det ibid. p. 285 hedder, at det svarede 3 Burgeleie Heste, Harritzlefgaard derimod kun 2 o. s. v.) altsaa den Tid var betydelig beskaaret imod hvad det i gamle Dage havde været; men desuagtet var dog s. A. eller Aaret derefter den visse Rente af Rudtgaardth $25\frac{1}{2}$ Boelgalte (ↄ: Landgildegalte), 7 Td., 1 Fd. Smør; $2\frac{1}{2}$ Læst., 8 Ort. og $1\frac{1}{2}$ Skp. (ↄ: 130 Td., $1\frac{1}{2}$ Skp.) Rug; $4\frac{1}{2}$ Læst., $3\frac{1}{2}$ Ort., 3 Skp. (ↄ: 221 Td., 5 Skp.) Byg og 1 Læst, $2\frac{1}{2}$ Ort., $4\frac{1}{2}$ Skp. (ↄ: 54 Td., $6\frac{1}{2}$ Skp.) Havre (ibid. p. 307, istedetfor den i Kong Hans's Tid, da Lænet var mindre beskaaret, kun var 100 ℳ og 2 Td. Smør cfr. supra under Lænsmanden Tiellof Erikssen); derimod var Skenk endnu s. A. forlænet med 1 Læst Korn (ↄ: 48 Td. Hartkorn) af Hagenskov Læn (min Hagensk. p. 33). 1525 stod Rudgaard endnu for 3 Borgeleie-Heste (N. D. Mag. 6, p. 287) og B. Skenk var endnu Lænsmand paa samme (N. D. M. 5, p. 54, hvor hans 3 Borgeleier

eller Borgeleie=Heste kaldes Glavend ɔ: maaskee Cavalleristeri Modsætning til Skytter ɔ: Infanterister?).

S. A. maae imidlertid B. Skenk have qvitteret Lænet (uagtet han havde det baade paa sin og Frues Levetid) og det formodentlig imod en anden Forlæning; thi 1528 forskrives han endnu med flere andre (formodentlig som Lænsmand) til at følge Kongen paa et forehavende Tog til Holsteen (Hv. p. 1311); uden Tvivl har denne nye Forlæning saaledes været Brudagergaard, hvor han i det mindste endnu 1535 synes at have været Lænsmand eller Eier (Grevefeide, p. 115).

Hvad dernæst Lænets Historie under bemældte Lænsmand eller i Busk Skienks Forlæningstid, fra 1517 til 1525, er angaaende, da finder jeg derom følgende antegnet:

1517 blev en nye Vandmolle ved Bogense anlagt, nemlig den saakaldte Capels Molle, hvorimod Nedermolle allerede før den Tid var til. Kong Christian d. 2den tillod nemlig i dette Aar Byens Borgemester, Morten Severini eller Sørensen, samt en af Byens Borgere, nemlig Adelsmanden Claus Erikssen (cfr. 1550), at opbygge en Vandmolle ved S. Jørgens Capel der i Byen (hvoraf Mollen altsaa fik Navn af Capelsmollen, som den endnu i vore Dage bærer) og op til den saakaldte Byebæk og for den Bekostning og Bygning, de derpaa giore, at have den frie og uden Afgift i 3 Aar, men siden svare aarlig til Kronen 6 Ortug (ɔ: 9 Tonder) Meel af samme; hvorhos de til forskrevne Molle maatte nyde og bruge den Bæk, som nu lob og af gammel Tid lobet havde fra Nedermolle ned igiennem Bogense og ud i Stranden, samt indgrave og dæmme den Strom, som lober af Astrope Dam (paa Harritzlef Mark henimod Gyldensteen til) ned til Solberg Mose (paa Christianslunds Grund) og derpaa sønden ned ved

Hornskoven og ud i den omskrevne Bæk, som kommer fra Nedermølle (Gl. S. 2, 2, 22—23).

S. A. stadfæstede Kong Christian d. 2den Bogense Byes Privilegier med det Tillæg, at intet Skib maatte lægge ind i Nørrebye Dyb (i Klinte Sogn) eller andre ulovlige Havne der paa Egnen for, Borgerne og Byen til Skade, der at drive Landkiøb; samt, at ingen der i Byen under Mulkt maatte sælge Smør og Honning uden efter ret Vægt og Maal (Gl. S. 2, 2, 23—24).

1518 eiede S. Hans Kloster i Odense et Huus i Haarslef (Pal.-Müller, p. 24).

S. A. var Eiler Brylle paa Dallund Lænsmand over Aalborg Læn (Atl. 5, p. 189).

1519 nævnes Mester Jøren Friis som Provest i Bogense (E. Reg.).

1519—1522 var Eiler Brylle til Dallund Lænsmand over Lundenæs (Atl. 5, p. 779).

1520 confirmerede Eiler Brylle til Dallund sin Broder, Tonne Brylles, Skiøde til S. Hans Kloster paa en Skov i Wislof Sogn (Pal.-Müller, p. 24. cfr. 1498).

S. A. døde Jørgen Daaes (til Enggaard) Hustrue, Cathrine (Gyldenstiern), og blev i S. Hans Kirke i Odense begravet (Atl. 6, p. 597); men dette bør uden Tvivl henføres til 1528.

1521 udstæder Anders Degn i Haarslef sin ovenanførte Bekiendelse cfr. 1516.

S. A. døde Peder Billes Frue, Anne Gyldenstiern, Hr. Knud Henrikſens Datter og den foromtalte Jørgen Daaes Svigerinde, og blev, ligesom hendes Søster, til S. Hans i Odense begravet (Pal.-Müller, p. 36).

S. A. udstæder Mester Jep (Sognepræsten) i Sersløff sit

Gienbrev til S. Knuds Kloster i Odense paa 14 ß aarlig Afgift af Serslef Kirke til S. Albani Skole (Chr. Povelsens Registr. cfr. 1541).

S. A. var Hr. **Petrus Johannis** (Præsten) i Wisløf død og Mester Iver Elersen (Søn af Eiler Brysfe. — I **Dr.** Forstemanns Fortegnelse over Danske Studerende i Wittenberg (Manuscr. paa Universitetsbibliotheket) forekomme for Vintersemestret 1518—19: **Anthonius Ethlerus Prusse** (ↄ: Brysfe) ar. **Mgr.** Haffnien. dioc. **Ottonien. 29 April.** og **Juo Ethlerus Prusse** (ↄ: Brysfe — ovenanførte Mester Iver Elersen) **arcium Mgr. Haffnien. Ottonien** dioc. **29 April.** K. R.) havde **jus præsentationis** (Kaldsret?) til dette Sognekald (Gl. S. 2, 2, 45).

S. A. var der Trætte imellem Eiler Brysfe paa Dallund og Jacob Norby (til Ugerslefgaard) saavel om Baliens Skov (ↄ: Ballen i Vigerslef S.), dens Mark og Eiendom, som om Langesoes Enemærker (Coll. Lang.). Jacob Norbye var nemlig en Søn af Hans Norbye og Anne Brysfe og derhos gift med Anne Bille, Datter af Claus B. og Anne Frille.

S. A. kongl. Qvittantz til Per Ebbesen for den af Wyssenberiigx Læn oppebaarne Landhiælp (Gl. S. 2, 2, 46).

S. A. kongl. Læncsbrev til Mattis Jensen paa Kronens Gaard, Gretteböllegaard i Vissenberigh S., mod 1 Td. Smør aarlig (Gl. S. 2, 2, 47).

S. A. fik Hr. Ticlof Ericksszon (til Harritzlefgaard) Forlæningsbrev paa 2 Læster Korn (ↄ: 96 Td. Hartkorn) i Fyen (nemlig i Baagherred cfr. 1522), som Hr. Laxmand (tilforn) tilhørte og Giord Nielsen (for Tiden) i Være havde (Gl. S. 2, 2, 42).

1522 almindelig **Officialis**, Mads Pedersens, Dom,

hvorved han dømmer 2 Stykker Eng til Præstegaarden i Haasløf (Geistl. Jordeb. 1571).

S. A. døde uden Tvivl den foromtalte Hr. Tieluf Ericksson paa Harritzlefgd.; thi Jomfr. Anne Nielsdatter faaer ikke allene s. A. den Deel af det Laxmandske Gods i Forlæning, T. Eriksen før havde havt (Gl. S. 2, 2, 53); men Just Urne nævnes allerede 1523 som Lænsmand paa Harritzlefgd. (vid. infra).

S. A. eller 1523 udstædes et Sognevidne, at Niels Hansen i Moruppe (ɔ: Moderup i Særslef S.) stædte (ɔ: fæstede) Præstens (i Haarslef) Jord og Byggested næst norden op til Haasløf Kirke af Hr. Soffren, Sognepræst til Haasløf, og gav ham derfor 1 ℳ med Ægt og Arbeide og anden smaae Redzell (Geistl. Jordeb.).

1522 til 1523 beløb Bogense Byes Accise, som dens (1517) foromtalte Schultes eller Borgemester oppebar, sig allene for eet Aar til 80 ℳ (Gl. S. 2, 2, 57), hvilket formodentlig maae have været en for de Tider høist betydelig Sum, siden Nyborg omtrent ved samme Tid, paa Grund af Armod, aldeles ingen Sise svarede (ibid. p. 51), Kierteminde kun 23 (ibid. p. 48), Middelfart 40 (ibid. p. 46), Faaborg 50 ℳ (ibid. p. 48), og af Odense, Svendborg og Assens, som ved denne Leilighed ikke nævnes, har da idetmindste den tredie og sidste vist ikke været høiere ansat end Middelfart og den anden eller mellemste vist neppe høiere end Faaborg, saa at altsaa Bogense den Tid med Hensyn til Velstanden uden Tvivl har været den tredie, om ikke den anden, af fyenske Kiøbstæder i Rangfølgen. Har altsaa Byen nogensinde havt den Størrelse, som Sagnet tilholder, da maae det vistnok have været i denne dens høieste Flors Periode. Man fortæller nemlig, at den i gamle Dage ikke allene paa den søndre Side skal have strakt sig ud

imod Nedermølle indtil det saakaldte Skrallested (hvor muligviis den Tid Porten eller Byeleddet kunde have været, da **Skrálæstr** i gamle Dage betegnede alt, hvad der var lukket med Bom eller Laas[1]) og at det saakaldte S. Jørgens Capel, hvoraf endnu en Mark har Navn af Capels-Marken og en Mølle af Capels-Møllen, den Tid laae i og ikke udenfor Byen, — af hvilken fordums Udstrækning endnu paa mangfoldige Steder skal findes Spor ved opgravne Grundstene, Muursteen og Tømmer, samt opdagede Kiældere og Brønde (skiønt Traditionen rigtignok for en Deel synes svækket ved den Omstændighed, at Grunden for det meste paa dette Strøg er siid Grund, ja! i gamle Dage endogsaa for største Delen stod under Vand), men at den ogsaa i Nordost skal have strakt sig ud over den saakaldte Tovegade, som jeg i det foregaaende udforligt har omtalt og beskrevet (og hvor jeg tillige har søgt at vise, at samme neppe, som Sagnet vil, hidrører fra en af Byens i ældre Dage siunkne Gader, men snarere fra en eller anden mod Stranden opkastet Befæstning eller Dæmning), samt at den til samme Tid endogsaa skulde have havt 3 Kirkesogne og 7 Kirker, hvilket sidste maaskee vel kunde være tænkeligt, naar man dertil vilde henregne ikke blot Byens Hovedkirke, S. Nicolai, men ogsaa S. Annæ Kloster, S. Jørgens Capel, S. Gertruds Hospital, vor Frues Gildes Huus og adskillige med særskilte Capeller forsynede Vicarier, til hvis Tilværelse man virkelig i Historien finder Spor, og hvorfor 1485 ogsaa Byens Sognepræster

---

[1]) Thi Bøndernes Mening, at dette Sted, som nu er en priviligeret Kroe, skulde have faaet dette sit Navn af det, at en af de forrige Kroekoner havde en skrallende Stemme, er vel allerede giendrevet ved at anføre den; hvorimod min Fortolkning aldeles samstemmer med det gamle Sagn, at Bogense Bye i gamle Dage netop skulde have strakt sig ud til bemældte Sted.

(in plurali) samt alle andre Præster (altsaa Capellaner), som i Byen ere, omtales. Heller ikke er det usandsynligt, at den ved Dr. Christines og Kong Christian d. 2dens fortrinlige Privilegier kunde være kommen i endnu betydeligere Tilvæxt og Flor, og det bedste Beviis derpaa have vi, som sagt, i Accisens Beløb 1522—23, der viser os, at den den Tid med Hensyn til Velstand maae have sorteret baade over Nyborg, Kierteminde, Middelfart og Faaborg, ja! sandsynligviis ogsaa ikke allene over Assens, men endogsaa over Svendborg. Desto besynderligere er det derfor ogsaa, at allerede 1534 (altsaa 12 Aar derefter) ikke blot Odense og Svendborg, men endogsaa det 1522 saa lavt anslagne Kierteminde, som det synes, stode over den i Velstand (Grevef. p. 35. 112); thi vistnok sank vore Kiøbstæder i Almindelighed med Christian d. 2dens Dethronisation og deres Velstand tog Afskeed tilligemed ham, idet Frederik d. 1stes Haandfæstning ikke blot ødelagde Bondestanden (Nyerups Skildring 1, p. 370 sq.), men ogsaa havde en ødelæggende Indflydelse paa Kiøbstæderne eller Borgerstanden og det saameget mere, som bemældte Konge ikke engang haandhævede dem mod Hanseaternes stedse stigende Anmasselser, hvorpaa vi have et samtidigt Vidnesbyrd af 1531 hos Nyerup (l. c. p. 385 sq.). Men dette kan saaledes blot forklare os vore Kiøbstæders Fald i Almindelighed; men, hvorfor Bogense netop i dette korte Tidsrum faldt dybere og netop i samme blev ringere end alle de andre, det maae vistnok have havt en speciel Anledning, som maaskee snarest tør søges hos Lænsmanden, nemlig Jørgen Henningsen Qvitzov til Sandager, hvem Lænet 1525 blev pantsat, og som formodentlig paa en eller anden Maade maae have forsømt eller tyranniseret dens Borgere. Siden fulgte Slag paa Slag det ene Uheld efter det andet, først Grevefeiden (med Hensyn til det verdslige),

saa Reformationen (med Hensyn til det geistlige Gods), derpaa 2 betydelige Ildebrande, 1550 eller 70 og 1575, saa forskiellige Pest-Epidemier, 1576, 1584 2c., og endelig den svenske Krig, 1658—1659, saa at det endogsaa i et Doc. af 1695 hedder, at en Trediedeel af Byen allerede laae øde fra ældre Tid, uden at man engang kunde erfare, hvem Pladserne tilhørte, og desuden var der i den endnu bebyggede Deel af Byen ikke mindre end 16 Gaardstomter og forødede Byggepladser.

1523 døde Tyge Brahe til Elved (Hoffm. D. Ad. 3, p. 1. T. — cfr. Hvitf. p. 1255. K. R.), hvis Enke, Sophie Rud, siden blev gift med Erik Madsen Bolle, som derved blev Eier af Gaarden cfr. 1528.

S. A. Mads Degn i Skydebiergs Vidne, at, der han var Degn i Haasløf og boede paa S. Hans Boolidt (ɔ: et Boelsted, som tilhørte S. Hans Kloster i Haaslef cfr. 1467), da havde Niels Hansen i Moruppe (see 1522) i Leie den Gaard, som ligger norden ved Haaslof Kirke, og svarede deraf Hr. Soffren, Sognepræst sammesteds (Geistl. Jordeb.).

S. A. Anders Degns Bekiendelse, at han haver indgiærdet af Præstens Jord, som ligger op til Haaslof Kirkegaard, og indlagt det til den anden (ɔ: øvrige) Præstens Jord og Huus (ibid.)

S. A. omtales Just Urne som Læensmand paa Harritzlefgaard, hvilken han havde faaet efter den 1522 afdøde Tiellof Erikssen, ligeledes Anders Ebbesen Ulfelds (som havde faaet Orebirk 1501 ved Ebbe Andersens Død, men efter hvis Afgang det igien var tilfalden) hans Børn som Panthavere i Orebirk og endelig Eiler Bryske som Panthaver i Vissenbierg Birk (N. D. Mag. 6, p. 280 cfr. det ovenfor i Læensmanden Buss Skenkes Historie derom anførte).

1524 skiødede Christof Temmesen (Themme Grims Søn

paa Rugaard), Væbner, til sin Moders (Lene Iversdatter Brydske til Skougaardes) Broder, Eiler Brydske til Dallund, al den Deel, som kunde tilfalde ham efter hans Moder, Fru Lene Ivensdatter, i den Østerfierding af Baliens Skov i Vigerslef Sogn, som Prior i S. Hans kiøbt haver af Tønne Brydske (Voss. Reg.).

D. 31te Aug. 1525 fik dernæst Jørgen Henningsen (Qvitzov) til Sandager (ifølge C. Reg.) Pantebrev af Kongen paa Kronens Gaard Rudgaard, Rudgaards Læn og Skoubyherred for 2500 ℳ danske, deri beregnet 1200 Lod Sølv, hvert Lod til 20 ß danske (altsaa var den Tid 1 Lod Sølv eller ½ Specie kun 20 ß dansk, istedetfor siden 60 og nu 96 ß). Han skrev sig i Almindelighed til Sandager (som han havde arvet efter sin Fader, Henning Jensen, see 1501), men eiede tillige Jerstrup og Nørbek, var først Landsdommer i Fyen, siden Rigsraad og tilsidst Rigscantsler og var derhos gift med Ellen Giøe (Atl. 3, p. 584), som først af sin Stedmoder var nødt til at gaae i Kloster, men siden fik Jørgen Qvitzov til Mand (Hoffm. 1, p. 149. T.). Anne Margrethe Qvitzov siger om ham (Schønau, p. 1200), at han under Kong Hans blev Landsdommer, under Frederik d. 1ste Rigsraad og under Christian d. 3die den første Rigscantsler efter Reformationen; men dette er neppe gandske nøiagtigt. 1525 til 32 er han nemlig Pantelænsmand paa Rugaard. 1529 nævnes han som Landsdommer i Fyen. 1530 faaer han Fornyelse af sit Pantebrev paa Rudtgaard o. s. v. (vid. infra). 1531 har han, som Sandagergaards Eier, Strid med Præsten i Skambye om 2 Gaarde i Slevstrup, som hans Forfædre havde givet til Præsteborbet i Siælemesse (F. 5, p. 272). 1532 nævnes han som Lands-

dommer og Embedsmand paa Rudgaard (Canc. Reg.); men s. A. lod han sig udløse af Pantet ved Johan Urne og var saaledes ikke længere Læensmand paa Rugaard. 1533 var han derimod endnu Landsdommer (D. M. 4, p. 169). S. A. nævner Hoffm. D. Ad. 2, p. 206 ham som Cantsler; men det turde være nogle Aar for tidligt cfr. Hist. T. Skr. 1, p. 281. 1534 var han med at vælge Christian d. 3die (Hv. p. 1414). 1535 staaer han for 4 Olavind af Sandagergd. o. s. v. (Grevefeide, p. 116). 1536 underskriver han Christian d. 3dies Reces, men endnu ikke som Rigsraad (Krag, Chr. 3, p. 498). 1538 er han i en Commission for at forfare Landets Leilighed (Atl. 6, p. 591). 1539 er han den nederste eller 22de Rigsraad (Pont. 3, p. 246. Schl. Saml. 2, 2, 165) og s. A. med at affige en Dom om Slotsmarken, Avernakke, ved Nyborg (F. 5, p. 535). 1540 er han Rigscantsler (D. M. 4, p. 171, hvilket han alt skal være blevet 1539. Hist. T. Skr. 1, p. 281; naar derimod Hoffm. 2, p. 206 allerede lader ham være det 1533, da turde dette saameget snarere være urigtigt, som Niels Arnfeldt endnu s. A. var det cfr. Krag, Chr. 3, p. 6). 1542 var Jørgen Qvitzov ligeledes Rigscantsler og den 13de Rigsraad (Schl. Saml. 2, 2, 168). Hvor naar han døde, har jeg ikke fundet antegnet; men formodentlig skeete det 1544; thi da ophørte han at være Rigscantsler og Antonius Bryske til Langesøe blev det (Hist. T. Skr. 1, p. 281) og s. A. synes ogsaa Sandager at have faaet en nye Eier, hvorimod hans Enkefrue, Ellen (Gioe), endnu 1553 beboede Kyle (vid. infra).

Hvad nu Lænets Historie under denne Pantelænsmand, fra 1525 til 1532, er angaaende, da har jeg derom fundet følgende antegnet:

1526 udstæder Kong Fred. d. 1ste sit Gienbrev til Jacob Norbye (paa Ugerslefgaard) paa en Gaard i Tiereby i Skoubyherred

(Voss. Reg.), hvilket formodentlig maae være en Skriverfeil istedetfor Kierby i Skoubye Sogn.

S. A. under Biskop Jens Andersen Hr. Jorgen Knudsson, Sognepræst til Guldbierg, at beholde for sin Livstid en Guldbierg Kirkes Gaard og Boelig i Koelhaffve (ɔ: Kaalshauge, hvor endnu Guldbierg Præstegaard ligger) med al dens Tilliggelse imod deraf at give den aarlige Skyld og Leie til Guldbierg Kirke, som er 3½ Orte Byg, og til Biskoppen i Odense aarlig 1 ℔ Penge for Giæsterie, hvorimod ham eftergives de 5 Arbeidsdage, som af samme Gaard pleier at giores til Bispegaarden i Othense (Geistl. Jordeb.).

S. A. krævede Jacob Norbye (til Ugerslefgaard) det Gods i Ulbolle, Egense og Eilbylunde tilbage, som hans Kones Mormoder, Fru Ermegaard, havde skiænket S. Hans Kloster (cfr. 1466), fordi det var skeet uden hendes næste Venners Raad og Samtykke; men Kong Fred. d. 1ste stadfæstede ved Rettertingsdom Prioren i dets Besiddelse (Pal.-Müller, p. 24). Fru Ermegaard Clausdatter var nemlig gift med Johan Frille til Ugerslefgaard; deres Datter, Anne Frille, var gift med Claus Bille til Ugerslefgaard og deres Datter, Anne Bille, endelig igien gift med Jacob Norbye til Ugerslefgd.

1527 var Kong Fred. d. 1ste selv paa Rugaard og udstædte derfra et Brev (Pont. 2, p. 818. **ex curia nostra Rudgaard die B. Laurentii A° Dni M. D. XXVII**), nemlig en Befaling, at Roeskilde Capitel ikke maatte forholde Mag. Anders Gyldenstierne sine Renter af Decanatet **ibid.**, fordi han ikke havde pavelig Confirmation paa samme.

S. A. faaer Poul Laxmands Son, Peder, og Datter, Else, ifølge en Herredagsdom af foregaaende Aar saavel Gods i Baagherred som i Skoubyeherred i Erstatning for deres Modrene-

arv, som tilligemed Fædrenearven var bleven confiskeret (Hist. T. Skr. 3, p. 610—611).

S. A. døde først efter Bircherod Fru Cathrine Daae (det vil sige: Karen Gyldenstierne), Jørgen Daaes Enke til Enggaard ɔ: Gyldensteen, og begroves i S. Hans Kirke i Odense (men Dr. Pal.-Müller udsætter det endnu til næste Aar cfr. 1528).

S. A. fik Hartvig Wullfeldt (til Tveldrup eller Tvelstrup, dog vel ikke Tulstrup ved Astrup, i hvis Kirke hans Broder, Just Ulfeld til Østergaard, 1563 blev begravet cfr. Molbechs Dagbog, p. 224) Breff paa Oregaard, Gods og Orebyrk, som han og hans Medarvinger (altsaa Anders Ebbesen Ulfelds Børn) i Pant have for 2000 ℔ (Canc. Reg.), hvorved er at bemærke, at hans Farfader, Ebbe, som døde 1501, alt skrev sig til Oregaard (Hoffm. D. Ad. 2, p. 217) og havde den formodentlig efter sin Broder, Eggert Ulfeld, der succederede Eggert Frille (hvem ogsaa Oregaard stod i Pant) som Lænsmand paa Hinsgavl, og efter Ebbes Død fik hans Søn, Anders Ebbesen, som var Hartvig Andersens Fader, det ligeledes i Panteforlæning.

S. A. mistede Sognepræsten, Hr. Niels Erikſen i Haarslef, sit Sognekald per inhabilitatem & inobedientiam ɔ: for Udygtighed og Ulydighed (Geistl. Jordeb.).

S. A. udstædes en Dom, hvorved Bisp Jens Andersen og flere gode Mænd domme Rackellskoff og Rackell-Lycke (i Haarslef S.) til Aagaards Fangh for et ret Enemærke inden de Stene og Grofter, som Brevet udviser, med den Søsterdeel, som Henrik Brokkenhuus af Syndergaarde havde der sonden for det Gierde, som samme Domsbrev udviser (K. Rosenvinges Domme, p. 124—125).

S. A. fik Fru Kirstine Gregersdatter (Ulfstand, gift med Carl Bryske til Flintholm) i Mageskifte med Ridderen Hans

Bilde (til Egede, Bendt Bildes og Ermegard Frilles Søn) foruden mere Gods ogsaa Nellerødgaard i Werløe S. (altsaa i Vigerslef og ikke i Haarslef S.) mod Gods i Siælland (Voss. Reg.).

1528 erholder Kongen af Biskopsstolen i Othens 3 Gaarde i Horsnab paa Hindsholm og 2 Gaarde i Birkebierg til Mageskifte mod det Kronen tildømte Larmandske Gods i Ørbek og Ørbek Mølle (Coll. Lang. cfr. 1489 og 97); altsaa fik Poul Larmands Børn idetmindste ikke dette tilbage cfr. 1527.

S. A. nævnes Erik Madsen Bolle som Eier af Elvedgaard, hvilken Gaard han havde faaet ved at ægte Tyge Brahes Enke, Sophie Rud cfr. 1523. Og er det derhos mærkeligt nok, at Hvitf. p. 1311 netop ved dette Aar (1528) kalder ham Erik Vaagen til Ellevidt; thi hans Vaaben udviser, at hans rette Navn var Bølge og dette heed i gamle Dage Vaagen (isl. vogr) og endnu hos vore Digtere Voven.

S. A. døde først (cfr. 1520 § 27) Jørgen Daa paa Enggaards Frue, Catharina, der, uagtet hun var en Gyldenstierne, dog paa sin Liigsteen (efter Manden) kaldes Catharina Daae (Pal.-Müller. p. 37).

1529 var der Pest i Landet, nemlig den saakaldte Engelske Sveed (cfr. Odense, 2, 1).

S. A. maae formodentlig den forrige Lænsmand paa Rugaard, Hr. T. Ericksens, Enke, Mette Skinkel, have mistet sin Forlæning her i Herredet eller maaskee snarere have ombyttet den mod en anden (eftersom hun endnu levede 1535 og ogsaa da var forlænet. Grevef. p. 115); thi s. A. forlæner Kong Fred. d. 1ste Erik (Madsen) Bolle (til Elved), sin Mand og Tiener, med 12 „vor og Kronens“ Gaarde i Skoubyherred (eller Rugaards Læn), som Fru Mette (Skinkel), Hr. Tillofvens (ɔ: Tiellof Erikſens) Efterleverske, sidst af Kongen i Forlæning havde; og

skulde han dem beholde sin Livstid uden al kongelig Tynge og Afgift (C. Reg. F Voss. Reg.)

S. A. gior Daniell Grodtt til Kolberg[1]), Væbner, ved sit i Boensse udstædte Brev vitterligt, at han med sin Husfrues (altsaa tilkom denne Titel ikke blot Riddernes, men ogsaa Væbnernes Fruer), Anne Nielssedatters, Samtykke har undt og afhændet til erlige oc fornumstige Qvinde, Anne Jeppis, og Karine Korress Datter al den Deel, som hans Husfrue eier i den Gaard i Boenss, som hendes Fader, Niels Thuessen, tilfaldt i Arv efter sin Fader, Thue Nielsen, (om denne Familie cfr. 1553). Til Vidnesbyrd have underskrevet erlige og fornumstige Mand, Hr. Hans Jorriensson, Kirkeherre (ↄ: Sognepræst) i Boenss, Mathies Clauson, Borgemester, Klaues Ericsson og Erick Michelsson, Raadmænd (Coll. Lang.).

S. A. døde Eiler Bryske til Dallund qvinta feria ante Esto mihi (Pal.-Müller. p. 38) efter s. A., formodentlig som Sjælemesse, at have skiødet en Gaard i Bregnemose til S. Hans Kloster (ibid. p. 25); han var gift med Karen Pedersdatter Gyldenstierne og havde følgende Børn: Gert Eilersen til Dallund (1532—52), Antonius til Langesøe (1529—66), Iver (see 1521 og næste Artikel), Claus, død i sin Ungdom (1537), og Eidsel, død 1573 og gift med Eskild Giøe, død 1560. Han maae ved sin Død have efterladt sig en betydelig Giæld (cfr. 1551). Forresten arvede ved dette Dødsfald hans Søn, Antonius, Langesøe og havde s. A. en Trætte med Jacob Norbye om Skovhugst i Enemærkerne (Coll. Lang.) Sønnen, Iver, synes ved samme Leilighed at have faaet Dal-

[1]) Denne Gaard skrives 1553 Kollering og siges at ligge i Norge (cfr. infra), saa at den altsaa ingenlunde (i hvilken Skrivermaade, der end er den rette) med Kolbierg i Vissenberg S. maae forverles.

lund (see næstfølgende Artikel), skiønt Broderen, Gert, allerede havde den 1532; men hvo fik Hovedlodden i Margaard? vist neppe Søsteren, Sidsel.

S. A. giorde Thomas Hansen, Herredsfoged i Skoubyherred, velbyrdig Mand Jorgen Henningsen (Qvitzov), Landsdommer i Fyen, 2c. vitterligt, at s. A. var skikket for dem paa Skoubyherreds Ting ærlig og velbyrdig Svend, Iver Bryske paa Dallund, som havde nogle Dannemænd med sig, der vidnede, at de vare udi Rue udi Vigerslof Sogn og besaae Leiligheden til den Gaard, som Jørgen Hansen udi boer, og kunde ikke andet forfare end, at fornævnte Jwer Bryske og hans Sodskende bør have Lod og Deel i fornævnte Rue Gade og Moser til fornævnte Gaard med de andre, som Lod og Deel have i fornævnte Aasteder; item vidnede ogsaa de fornævnte Mænd, at, dersom Wigerslow Byes Mænd ville have Lod og Deel i Rue Byes Gade, saa bør og Rue Byes Mænd have Deel i Wigerslow Gade igien (Voss. Reg.). Et sligt Fælledsskab lader sig ikke anderledes forklare end, at bemældte Rue Bye er paa den Maade opstaaet, at de Vigerslef Mænd have opryddet og bebygget den Plads, hvorpaa den laae, hvorfor den ogsaa i ældre Dage stedse kaldtes Wirlef-ruthe eller Vigerslef Byes Ryddeland og derfor ansaaes som et Appendix til eller en Torp ɔ: Udflytterbye fra denne.

1530 pantsætter Knud Daa, Kannik i Aarhuus og Wepner, til Hr. Jochim Lycke paa Østrup en Gaard i Kierby i Skouby Sogn (Voss. Reg.).

S. A. faaer J. H. Qvitzov til Sandtagher (Fornyelse paa sit) Pantebrev paa Rudtgaard 2c. for 2500 ℳ dansk (Canc. Reg. cfr. 1525).

1531 fornyede bemældte Jorgen Henningsen Qvitzov til

Sandager Trætten om Siælegaven til Skambye Præst (F. 5, p. 272. Atl. 3, p. 477).

S. A. pantsætter Kong Fred. d. 1ste Erik Boller til Elvidt for de ham laante 22 rhinske Gylden i Guld, 28 Jacobsdaler og 150 ℔ danske Hvide de forbemældte 12 Kongens og Kronens Gaarde i Skoubyherred, som han selv (alt forud) i Være og Forlæning havde (Canc. Reg. & Voss. Reg. cfr. 1529).

1532 døde Bogense Byes i det foregaaende under 1495, 1504 og 1521 omtalte Sognepræst, Hr. Niels Jepsen (**Nicolaus Jacobi, Plebanus Bogvenis**), og hans Liigsteen, som laae paa Kirkegaarden og hvorpaa blot læstes: **A^o D^ni 1532 obiit venerabilis D^n Nicolaus Jacobi, Plebanus Bogvenis** (Abildg. Journal), var endnu (ifølge Præsteindberetning af) 1755 i slig Anseelse, at ingen turde røre ved den af Frygt for en særdeles, paa sammes Vanhelligelse hvilende Forbandelse (cfr. Atl. 3, p. 466. 6, p. 623). 1811 var derimod Overtroen forsvunden og med den tillige Liigstenen, der efter Sigende til en Kalkebænk var forvandlet.

S. A. fik Johan Friis til Hesselager, Kongl. Maj. Secretær, Brev paa en Gaard i Skoffbyherred og Skoffby Sogn og Bye til evindelig Eiendom; hvilken Gaard før tilhørte Niels Bragde til Wandaass, men var Hans Maj. og Kronen tilfalden for forbrødt Gods (Canc. Reg.). N. Brahe var nemlig for et Mord paa Thord Ibsen rømt ud af Landet, havde slaget sig paa Chr. d. 2dens Partie, blev 1525 fanget, men undløb, dog anden Gang fanget og halshugget 1529 (Hoffm. D. Ad. 3, p. 2).

S. A. blev Kirkedøren i Guldberg Kirke beslaget ifølge Inscriptionen paa en Jernstang tværs ovenover samme, der dog ingen videre Oplysninger indeholder (medd. af Ringe).

S. A. udstædtes Laughævdsvidne paa Skoubyherreds Ting, lydende paa, at Mathis Henningsen i Gammelbye (ɔ: Gambye cfr. 1535) ikke blot giorde sin Laughævd paa Haarslef Kirkes Jord i Egelskof, Haaslef, Farsbolle og Gammelbye Mark, men ogsaa paa 2 Mansell[1]) Jord paa Haasløf og Farsbolle Mark, som er 4 ß Sæd, og paa et Huus i Haasløf med sin Tilliggelse og derpaa selv 12te med gode jordegne Bønder (ɔ: et Slags Selveiere, der vel selv havde Eiendomsretten til Gaarden, medens den saakaldte Herlighed derimod svaredes til Herskabet) bad sig, saa Gud tilhiælpe, at han kiendes ingen at have Lod eller Deel (der)i, uden Haasløf Kirke (Geistl. Jordebog).

S. A. fik Pouel Thomessen og Gertrud Madsdatter Kongens Brev paa Nellerudgaard (i Haarslef eller Vigerslef S., formodentlig det første, see 1527), naar Thomas Hansen døer (Canc. Reg. cfr. 1507, 1529 og 1535).

S. A. bevidne Thomas Hansson, Herritzfoget y Skoubyherrit (see supra), Jorghen Hennyngssen (Qvitzov), Landsdommer y Fyen, Eryck Byller (ɔ: Bolle) tyl Jlwydh, en Mand i Gammelbyg og En i Hemersløff, at for dem og Dannemænd flere var mødt paa Tinget hedherligh Mand, Hr. Jensſ Perssøn i Wysløff (ɔ: Sognepræsten, som ellers kaldes Jens Leye, men som maae være forskiellig fra den Sognepræst ibid., som 1548, 1551, ja! 1571 kaldtes Jens Prang og da var Provst i Herredet), som havde i Rette stævnet med Landsdommers Stævning at bære sandt Vidne en Mand i Ruffue og 9 andre, hvilke vidnede paa Tro og Sandhed, at det er dem fuldtvitter-

---

[1]) Skal formodentlig være Marsel, der efter K. Rosenv., ligesom det tydske Marckzahl, betegner en bestemt Deel af noget større, altsaa en Underafdeling eller en Lod.

ligt og at de aldrig andet havde hørt end, at Wysloff Præstegaards Jord ligger i Ruffue Mark og i Wysloff Mark og i Kæleby Mark og ligger alle Steder i Markerne icke (læs: ock) i alle Lodseieres Maal og Solfald, saavel i Kronens Bønders, som i de andres, og haver eghen (læß enghen) Maal eller Reffdrætth (ɔ: maalt eller rebdraget) Jord; item vidnede de ogsaa, at Laageager og Drvadz Ager haver været til forskrevne Præstegaard i 40 Aar og mere, uilsket og ukerd (Coll. Lang. cfr. 1499).

S. A. et neet (ɔ: en ægte fyensk Provincialisme for: end et) Tingsvidne af Skovbyeherreds Ting, taget af Hr. Jens Prang (1571), at Hr. Jens blev tildomt at nyde og bruge Skov, Jord, Ager, Eng, Fiskevand, Fægang, som fornævnte Laughævdsbrev (af 1499 og 1532) indeholder (Coll. Lang.).

S. A. fik Henrik Skinkel de 2 1405 omtalte Gaarde i Søndersøe i Magelæg mod en Gaard i Aunslev og en i Hiulbye (F. 5, p. 532).

S. A. skrev Gert Bryske sig til Dallund (D. Mag. 2, p. 159).

1532 fik Johan Urne (see om ham 1507; han var en Søn af den 1480, som Lænsmand paa Rugaard eller Eier af Ryegaard, omtalte Jorgen Urne) Kongebrev, at han fra bemældte Jorgen Qvitzov maatte indløse Kronens Gaard, Rudgaard (C. Reg.), og 1533 udstædes Rigsraadets Brev til bemældte Johan Urne, at han maatte beholde Rudgaard efter Kong Frederik d. 1stes Brev til ham og hans Frue, Anna, — (altsaa var det Johan Jorgensen Urne til Aagaarde (Hoffm. 3, p. 271); thi hans sidste Frue heed Anna (Grevef. p. 114[1])

[1]) Hvilket ogsaa bekræftes af hans Liigsteen i Langaae Kirke, hvorpaa det hedder:

og ikke Mette (Hoffm. 3, p. 271) Rønnow) — som et frit Pant for 1200 Lod Sølv og 1200 ℳ danske efter Jørgen Qvizovs (Pante)brevs Lydelse, som han næste S. Volborgs Dag for bemældte Sølv og Penge fra fornævnte J. Qvitzov skal indløse (Canc. Reg. og Voss. Reg. ved K. R.), hvilket altsaa omtrent maae have udgiort ligesaa meget som 2500 ℳ dansk (see 1530), altsaa hvert Lod Sølv, ligesom 1525, en Rigsmark eller 20 ß dansk. Denne Johan Urne skrev sig ogsaa til Ryegaard, hvis det ellers ikke skal betyde Rugaard, der saa jevnlig med hiin forvexles. 1503 testamenterede allerede hans Broder, Domprovst Hans Urne, ham et Sølvstob med deres Fædrene-Vaaben (D. Mag. 1, p. 296). 1506 skriver han sig, som sagt, til Rydegaard (Aktstykker, p. 163; altsaa længe før han med Rugaard blev forlænet). 1524 er han allerede Ridder og Rigsraad (D. Mag. 1, p. 212). 1530 skriver han sig til Borrebye i Siælland (D. M. 3, p. 292. Atl. 3, p. 35). 1531 nævnes han atter som Ridder og Rigsraad (N. D. Mag. 1, p 227). 1532 faaer han, som sagt, Rugaard i Forlæning. 1533 nævnes han paanye som Ridder og Rigsraad (D. Mag. 3, p. 106. N. D. M. 1, p. 230. 2, p. 250. 255) samt som Slotsherre paa Kiøbenhavns Slot (Hoffm. 3, p. 273). 1534 er han ivrig for Christian d. 3dies Udvælgelse (Grevef. p. 18), men maae efter et tappert Forsvar overgive Kiøbenhavn til Grev Christoffer, hvorimod Greven forlænede ham med noget Krongods i Gudmeherred (Hoffm. 3, p. 273), og nu see vi ham paa Grevens Side (D. Mag. 3, p. 75. 2, p. 102). Ogsaa er han blandt de Adelsmænd, der af Greven som Gidsler bort-

---

Hic, si fata sinunt, sua conjux Anna qviescet,
Rönnow cognomen cui genitor dederat (Marqvard)
(af Abildg. Tegn. ved K. R. cfr. Knudsens J. Rønnow, p. 12).

førtes til Meklenborg (Krag, p 149 cfr. 161, paa hvilket sidste Sted han dog ikke nævnes), og derfor er det ogsaa, at hans Frue og ikke han selv nævnes som Eier af Aagaarde i Grevef. p. 114 (men Spørgsmaal, om dette Aagaarde var i Haarslef (cfr. K. Rosenv. Domme, p. 121) eller i Vigerslef Sogn; thi paa det jydske, som tilhørte Gyldenstiernerne, er her vist neppe at tænke; i alle Tilfælde eiede hans 1480 afdøde Fader, Jørgen, det allerede og skrev sig til samme). 1536 har han vel underskrevet Christian d. 3dies Reces, men, vel at mærke, ikke som Rigsraad mere (Krag, p. 498). S. A. havde han endnu Borrebye (Knudsens J. Rønnow, p. 192) (K. R.). Endelig er han rimeligviis død 1537 (Hoffm. F. 6, p. 11[1]), skiønt Atl. 6, p. 711 formodentlig ved en Omsætning af Tallene først lader ham døe 1573); han var gift 1) med Mette Oxe (Hoffm. 2, p. 159. T.) og 2) med Anne Rønnow (F. 6, p. 11; Hoffm. 1, p. 37. T.). En af hans Sønner, nemlig Christoffer, blev 1549 dømt ved Rigsraadets Dom paa sine 3 ℔ for nogen løgnagtig Snak, han havde paasagt Kongens Cantsler, Johan Friis til Hesselager (D. S. T. p. 220—221), og en anden, nemlig Lave, døde 1559 og ligger i S. Knuds Kirke begravet (cfr. Hoffm. 3, p. 271. T.); rimeligt er det, at en tredie Broder, Jørgen, som Hoffman lader skrive sig til Engestofte, idetmindste som Panthaver kunde have besiddet Rugaard; thi allerede 1536, da Moderen i hendes Mands, Johan Urnes, Fraværelse beboede Aagaarde (Grevef. p. 114),

---

1) Hvilket ogsaa bekræftes af et Brev fra Knud Gyldenstiern Pedersen til Hr. Eske Bilde af 1537, hvori det hedder: ieg troer, thu haffuer vell spurth, ath Hr. Johan Urne er dødh (af Klev. Saml. ved K. R.). Ogsaa paa hans Liigsteen i Langaae Kirke, hvorpaa han kaldes strenuus miles, staaer under hans Fødder: 1537 (af Abildg. Tegn. ved K. R.).

nævnes tillige med hende en Jørgen Iversen Urne til Sanderum og Rugaard (ibid. p. 117), der nødvendig maae være en Skriverfeil istedetfor Jørgen Johansen, da ingen Iver eller Iversen paa den Urniske Slægttavle er at finde. Imidlertid maae Pantet strax efter og endnu i s. A. ifølge det efterfølgende være indløst, forudsat, at det ikke, hvad som flere Gange er forekommet mig troeligt, allerede i Grevens Feide af Johan Urne blev forbrudt.

Hvad nu Lænets Historie under denne Panthaver, Johan Urne, hvis Lænstid vi i Mangel paa nøiagtigere Underretning ville ansætte fra 1532 til 1536, er angaaende, da har jeg derom fundet følgende antegnet:

1533 døde Raadmand Jørgen Persen i Bogense, som var gift med den adelige Anna Ericksdatter (den 1500 afdøde Adelsmand, Erik Clausens, Datter cfr. Abildgds. Monumenter) og ligger han derhos begravet i den sydlige Kors-Fløi af Bogense Kirke under en Liigsteen med følgende Inscription: Her liger begraven erlig mand Jørgen Persen radmand i Bogens med sin første Høstroe Ane Eriksdatter; oc døde han sanct Klementz afften for Jul Ao 1533 (Abildg. Journal).

S. A. forhøier den i det foregaaende omtalte Knud Daa det under 1530 omtalte Pant i Kiærbye med 20 ℔ dansk, som han paa nye havde laant af Hr. Jochim Lycke, Ridder (Voss. Reg.).

S. A. var Jesper Daa til Enggaard (see 1503) en af Cautionisterne for de 120 rhinske Gylden, Jørgen Gyldenstiern (som var en Sønnesøn af den forhen nævnte Knud Henriksen Gyldenstiern til Ivernæs) skulde betale til Johan Walchendorf for Afstaaelsen af Odense Provstie (D. Mag. 4, p. 168—170).

S. A. var Jørgen Henningsen Qvitzov til Sandager Rigscantsler (Hoffm. 2, p. 206); hvilket dog turde være urig-

tigt; thi vel ophørte Niels Henrikssen Arenfeld 1533 med at fungere som Rigscantsler; men Jørgen Qvitzovs Embedstid ansættes desuagtet blot fra 1539 til 1544 (Hist. T. Skr. 1, p. 281).

S. A. (saavelsom 1534) udstædes et Laughævd af Prioren i S. Knud paa Særslef Præstegaards Jord og Tilliggende med et Enemærke, kaldet Lundelykke, (som stod) for Afgift 4 Ørtug (ɔ: 6 Td.) Byg aarlig til S. Knuds Kloster (Geistl. Jordebog 1571).

S. A. havde Jens Marqvardsen (formodentlig som Kirkeværge) sine Laughøringe indenfor 4 Stokke (ɔ: paa Tinge), som vidnede, at de vare tilstede i Kirkens Gaard i Weflinge og hørte, at han giorde Laug paa Laughævd selv 12te med gode jordegne Bonder paa fornævnte Gaards rette Tilliggelse, paa det at samme Grund paa evig Tid skulde tilhøre Kirken, ved hvilken Leilighed Gaardens Grændser (samt Hesthaffve og flere Byer og Steder her i Sognet) udførligen opregnes (Coll. Lang).

S. A. skiøder Antonius Bryske paa Langesøe sin Andeel i Dallund til Broderen Gert, som havde Hovedlodden i samme (Dallunds Arch. cfr. 1532).

S. A. Bisp Iver Munks Forlæningsbrev til Niels Lange paa en Kirkens Hovedgaard, Visselbierg, efter Henrik Stampes Afgang (E. Reg.); hvilket dog ingenlunde, som man urigtig har troet, vedkommer Vissenbierg her i Lænet, men derimod Herregaarden Visselbierg i Ribe Stift.

1534 blev der afsagt Skoubyherredstings Dom i Anledning af et foretaget Sandemændstog angaaende Grændseskiællet mellem Jesper Daa til Enggaard og Henning Qvitzov til Sandager (Gyldensteens Arch.), hvilken sidste altsaa den Tid maatte have arvet Gaarden efter Jorgen Henningsen Qvitzov (see 1533); men, da denne først døde 1544, er det rimeligviis en

Skriverfeil (i Archivdesignationen) istedetfor Jørgen Henningsen. Forresten skrev den først omtalte sig Henning Jørgensen Qvitzov til Sandager, Qvitzovsholm (ɔ: Hoffmansgave), Lykkesholm, Norbek og Falde, var Lænsmand paa Rugaard samt Rigens Cantsler og vil i det følgende nærmere blive at omtale som Lænsmand.

S. A. blev Lænsmanden paa Oregaard, Hartvig Andersen Ulfeld, skudt i den saakaldte Grevens Feide (Hoffm. 2, p. 217. T.).

S. A. maatte Bogense Bye i samme Feide betale 300 Lod Sølv i Sølvskat (Grevef. p. 35), ved hvilken Leilighed den er ansat som den næst efter Odense, Svendborg og Kiærteminde meest formuende Bye her i Fyen.

S. A. var det maaskee ogsaa vort her omtalte Rudgaard i Skoubyherred og ikke Ryegaard i Gudmeherred, der menes, naar det i Grevef. p. 21 hedder, at de Svendborger Borgere paa Ryegaard havde forefundet Skyt, Lod, Krudt, Falkenetter, Halvslanger, Skerpentiner og Hagebøsser; thi, at Ryegaard, som blot var en privat Herregaard, allerede da skulde have været dermed forsynet, er neppe troeligt (skiønt det dog, idetmindste med en Falkonet, paa Nielstrup var Tilfældet), hvorimod det snarere lod sig tænke om en Kongsgaard som Rugaard, hvis samme ellers ikke havde ligget saa meget afsides for deres Tog fra Svendborg til Odense; men man kan imidlertid ikke vide, hvorledes de gode Svendborgere, som virkelig i denne Revolution vare Danmarks Marseillanere, i hine Dage kunne have tumlet sig omkring her i Landet.

S. A. Skoubyeherreds Tingsvidne, at Severin Nielsen, Subprior i S. Knud, giorde sin Logh paa Laghhæfd og indvordede Sersløff Præstegaard i Hemersløff (beliggende) og at fornævnte Præstegaard og Grund er rettelig Sersløf Kirkes

Præstegaard og rettelig tilhører S. Knuds Kloster med al sin rette Tilliggelse (Geistl. Jordebog).

1535 maatte Bogense Bye udstæde sin Hylding til Kong Christian d. 3die, ved hvilken Leilighed Jens Kleinsmed nævnes som dens Borgemester og Knud Clausen som dens Raadmand (Grevef. p. 94).

S. A. ligeledes Skoubyherreds Hylding, ved hvilken Leilighed Thomes Hansſen i Nellerod nævnes som Herredsfoged samt endeel Bønder af Gaffnbye, Ruffve, Wiisløf, Himersløf, Morop, Wofflyng, Sondhersse, Melby, Morskoff, Skoffbye, Haasløf, Farstorp, Allskoff (ɔ: Eilskov), Kostersløf, Vedby rc. navngives (Grevef. p. 95. 98—99), men blandt dem ogsaa en beskeden Mand og Herrefogid, Mats Hemyngssen eller Mattis Henningssen i Gamelby (p. 98 cfr. 1532), hvis Titel af Herrefogid ikke kan betyde, at han var Herredsfoged, da Thomes Hanssen udtrykkelig som saadan benævnes, men maaskee snarere turde betegne Herremandsfoged ɔ: Foged eller Forvalter ved en eller anden af den nærmeste Omegns Herregaarde f. Ex. enten ved Rugaard eller ved Elved.

S. A. maatte Herredets Geistlighed ligeledes udstæde sin Hylding, ved hvilken Leilighed Jens Perssen nævnes som Præst i Wisløf, Jens Svenssen i Særslef, Per Tyggesen i Sonderse, Knud Kristesen i Haasløf, Jorgen Knudtzen i Guldbierg og Hans Jepsen i Eigelby; ligesom de ogsaa ved denne Leilighed i Særslef vare forsamlede, hvis Sognepræst altsaa formodentlig den Tid var Herredsprovst (Grevef. p. 102).

S. A. maatte Jesper Daa til Enggaard udstæde sin Revers (Grevef. p. 93)[1]) og stille 3 geruste Heste af sin Gaard

[1]) Hvilket formodentlig ogsaa var Tilfældet med Erik Madsen Bølle til Elved, der af Grev Christoffer var bortført som Gidsel til til Meklenborg (Krag, p. 149. 161).

(p. 114); Gert Bryske til Dallund maatte stille 4 (p. 114), Jørgen Henningsen Qvitzov til Sandagergaard ligeledes 4 (p. 116) og Harritzlefgaard 2 (p. 116—117).

S. A. forbrød Anders Hartvigsen (cfr. 1527 § 34) Ulfeld sin Forlæning af Oregaard, fordi han gik Rigets Fiender tilhaande (Hoffm. 2, p. 217. T. Grevef. p. 79—80). Efter ham synes en Anders Emiksen at have faaet den; thi endnu

S. A. fik Kongens Hofffinder, Pouel Ahlfeld, Kongebrev paa at maatte indløse fra Anders Emichsens Arvinger Kronens Gaard, Orebirks Gaard og Gods (C. Reg.), hvorpaa han endogsaa 1539 fik Livsbrev (Grevef. p. 82). Men man skulde næsten troe, at der her var indløbet en Skriverfeil af Anders Emichsens istedetfor Anders Ebbesens (Ulfelds) Arvinger; thi, fordi den ene af disse, nemlig Anders, forbrød sit Pant, saa forbrøde de det dog vel ikke alle, og Anders Ulfeld havde ikke blot selv en Søster, men hans Farbroder, Jost, havde mange Børn.

S. A. eiede Lænsmanden paa Rugaard, Johan Urnes, Frue, Anne Rønnow, Aagaarde (men det er som sagt Spørgsmaal, om det var i Haarslef eller Vigerslef S.) og maatte deraf svare 2 Gerusthefte (Grevef. p. 114), altsaa ligesaa mange, som der svaredes af Harritzlefgaard.

S. A. faaer Claus Bryske Eilersen (cfr. 1539) Følgebrev til Bønderne og Kronens Tienere i Vissenbierg Birk (B. R.) og havde altsaa faaet denne Forlæning efter Eiler Bryske, som døde 1529 (cfr. 1523).

1536 fik Thime Strandy Livsbrev paa Harritzlefgaard, dog at han giør den wonlige (ɔ: sædvanlige) Tieneste deraf (C. Reg. cfr. 1514)[1]), og altsaa kunde det vel neppe have

[1]) Jeg skulde dog vel ikke troe, at dette skulde være den samme Strande eller Strandet, som siden boede paa Julskov i Vigerslev

Rimelighed, hvad Hvitf., p. 1489, og Pont., 2. p. 893, sige, at Harritzlefgaard nemlig ved Reformationen henhørte til den fyenske Bispops den Tid seqvestrerede Gods; thi 1514 fik, som vi i det foregaaende have seet, Tiellof Erikssen baade for sin og Frues Levetid kgl Læusbrev paa denne Gaard og han døde vel 1522, men hun først 1546. Imidlertid synes hun allerede 1539 ikke mere at boe paa Harritzlefgaard, men derimod paa Torpegaard, som muligviis Bispen, — der maaskee eiede den tilligemed den tæt ved liggende Ringstedgaard cfr. B. R. 1, p. 62, — kunde have overladt hende i Vederlag, hvis derimod ikke stred, at Harritzlefgaard ingenlunde var hendes Eiendom, men blot en hende anbetroet kgl. Forlæning, der allerede, som vi ovenfor under 1523 have seet, strax efter Tiellof Erikssens Død igien var bleven forlænet til Just Urne (som 1534 var ivrig for Christian d. 3dies Udvælgelse, men kort efter maatte rømme Landet, forbi han holdt med Rigets Fiender), efter hvem altsaa Thime Strandi rimeligviis igien fik samme i Forlæning.

S. A. (eller maaskee allerede 1535 cfr. 1529 og 34) nævnes Antonius Bryske som Langesøes Eier (Grevef. p. 117); men, naar han tillige der kaldes Rigscantsler, da er det en Anticipation af hvad han først blev 1544.

1536 siges Rudgaard med flere Læn at henhøre til Kong Christian d. 3dies Dronnings, Dorotheas, Livgeding (C. Reg. cfr. B. R. 1, p. 47). Hun blev først Enkedronning 1559 og døde først 1571, men afstod allerede 1548 sit fyenske Livge-

---

(eller Ulfkov i Orte S.; Atl. 6, p. 653) og som tilligemed sin i Gyldenstykke klædte Frue maatte gaae igien efter Døden, fordi han i sit levende Live havde beriget sig paa sine Naboers Bekostning ved at flytte Markeskiæl om Natten cfr. Thieles R. F. S. 2, p. 125—126.

ding og altsaa ogsaa Rudgaard. Hvo der i de 4 første Aar var hendes Lænsmand paa Rugaard, vide vi ikke, medmindre det skulde have været den ovenomtalte Jørgen Urne Johansen, der omtrent ved den Tid skrev sig til Sanderum og Rugaard (see under forrige Lænsmand), eller maaskee endnu snarere Anders Emiksen, som var Lænsmand paa det hende tillige som Livgeding tilstaaede Næsbyhoved (see 1540); thi denne Mand, som skrev sig til Steensgaard, var netop i de Aar, hvori vi savne Lænsmand paa Rugaard, nemlig fra 1537 til 40, Befalingsmand paa Næsbyhoved og har altsaa formodentlig ogsaa den Tid havt Rugaard under sin Befaling; han døde 1566 og var gift med Agnete Reventlov; og formodentlig var det denne Anders Emiksen, der sig til liden Ære 1548 maatte udstæde den Forpligt, at, eftersom Kongl. Maj. havde tilgivet ham sin Forseelse med at forfatte et falsk Brev paa 3 Gaarde i Fyen, nemlig i Ferritzløv (Rolsted S.), Aasumherred, i Aunsløv, (Aunslev S.), Vindingherred, og i Elderup (Gudbierg S.), Gudmeherred, med hvilket han vilde have vundet dem fra Anders Jacobsens (Reventlovs) Arvinger paa Søboe, da skulde han altid findes taknemmelig for saadan stor Velgierning (Voss. Reg.), hvorved man virkelig mindre kan forundre sig over hans Taknemmelighed end man maae forundre sig over Kongens og Rigsraadets Mildhed.

I bemældte Periode, fra 1536 til 1540, har jeg forresten om Lænets Historie fundet følgende antegnet:

1537 maatte Bogense Kiøbstad atter paa nye betale 300 Lod Sølv i Sølvskat til Kongen (Grevef. p. 112) og det i samme Forhold til de andre Landets Kiøbstæder, som forhen.

S. A. udstæder Rigsraadet sit Stadfæstelsesbrev paa et Laughævd, S. Knuds Klosters Prior havde giort paa Særslef Præstegaards Tilliggelser (Chr. Pouelsens Regist.).

S. A. døde den 1529 afdøde Eiler Brysfe til Dallunds Søn, Claus Eilersen Brysfe (see 1535), idet han faldt i en Duel i Nyborg eller, som det i Gravskriften hedder, ense emuli occubuit, og blev i S. Hans Kirke i Odense begravet (Atl. 6, p. 597. Pal.=Müller, p. 38).

S. A. sælger Sidsel Eilersdatter Brysfe, den foregaaendes Søster, sin Andeel i Dallund til Broderen, Gert, som havde Hovedlodden i samme (Dallunds Arch.) cfr. infra 1551, hvor dette hendes Skiøde kuldkastes.

S. A. Tingsvidne fra Wessenbyerg Birketing angaaende en Ager paa Skalbierg Mark (Dipl. Lang.).

1538 en Dom, hvorved Jørgen Hennikesen (formodentlig til Sandager) og Per Skriver have dømt nogen Jord til Præstegaarden i Haasløf med Skov og Eng, liggende paa Haasløf, Gamelby og Farsbolle Mark; samt Landsdommerens Stævning mod samme Dom (Geistl. Jordeb. 1571).

S. A. stadfæster Kong Christian d. 3die i Odense det af Sognepræsten, Hr. Jens i Wysløff, fremlagte uskrabede og ustungne samt med hele hængende Indsigel forsynede Pergamentsbrev af 1499 om Laughævd paa Præstegaardens Tilliggelser (Dipl. Lang.).

1539 fik Jesper Daae til Enggaardt Mageskiftebrev paa en Gaard i Skouffby Herred, Gioldberg Sogn, Sundstrup (læs: Smidstrup) Bye, som tilforn laae til vor Frue Alter i Bogense (men som nu ved Reformationen tilligemed alt det andet geistlige Gods, som Adelen ikke kunde bevise af deres Forfædre at være legeret, under Kronen blev henlagt), imod at han udlægger til Kongen paa fornævnte Alters Vegne en Gaard i Vendtz Herred i Eybye Sogn og Bye (E. Reg.). Om nu dette vor Frue Alter og Vicarie med dertil hørende Gilde (som allerede omtales supra 1480) forresten har været et Bi=Alter

i Hovedkirken, hvor uden Tvivl S. Nicolai Alter udgiorde Hovedalteret, eller om der i Bogense har været et eget vor Frue Capel for dette Alter og dets Vicarie, lader sig nu neppe mere med Bestemthed afgiøre; dog er det sidste, ifølge hvad vi under 1522—23 have anført, at formode.

S. A. nævnes Jørgen Henningsen Qvitzov til Sandager som Rigsraad (Pont. 3, p. 246); han var nemlig s. A. blevet Rigscantsler (Hist. T. Skr. 1, p. 281) og hedder det om ham, at han under Christian d. 3dies Regiering (skiønt Aaret ikke nævnes) havde Trætte med sin Svoger, Anders Henriksen, om noget Gods paa Harssleffnes (af Klev. Saml. ved K. R.); men man veed ikke engang, om det var ved Haarslef eller ved Haderslef.

S. A. fik den 1535 som Lænsmand paa Øregaard omtalte Poul Ahlefeld Brev[1]) paa Øregaards Hovedgaard i Øre Sogn, Skoubye Herred, tilligemed de 3 Dorper og Landsbyer, Ørebÿ, Ørebierkbÿ og Skarstrup (ↄ: Skaastrup) Bÿe, samt 2 Gaarde i Huggi (ↄ: Hugget), item en Mølle (som) kaldes (Øre) Skovmølle (C. Reg.); hvoraf man saaledes seer, at den Bÿe, som nu kaldes Ørbek, egentlig i gamle Dage heed Ørebirk, at sige sensu strictiori, fordi Birketinget der, som ovenfor anført, i gamle Dage og det derhos under aaben Himmel holdtes. Forresten siger Atlas, 6, p. 640, os ogsaa, at P. Ahlefeld fik denne Gaard eller dette Gods i Forlæning (rimeligviis den foromtalte Panteforlæning af 1535) for Krigsomkostninger og altsaa formodentlig for Penge, han havde forstrakt Regieringen med under Krigen. Der er forresten meget dunkelt i denne Øregaards Overgang fra Ulfelderne til Ahlefelderne og det især, fordi man har forvexlet dette fyenske Øre-

---

[1]) Jeg veed ikke ret, om derved skal forstaaes Eiendomsbrev (Grevef. p. 82) eller Livsbrev ↄ: Brev sin Livstid uafløst at skulle beholde det; thi Lænsbrev havde han jo allerede faaet 1535.

gaard med et Vargaard, Vaargaard eller Vorgaard i Haderslev Amt, som ligeledes baade Ulfelder og Ahlefelder ved samme Tid have eiet, hvilket følgende Vossiske Uddrag af Archivdocumenter end mere vil bekræfte: Jost Andersen (Ulfeld, altsaa en Broder til den 1527 omtalte Hartvig Ulfeld) skrev sig 1551 til Tvetgarde (ved Colding cfr. 1558; altsaa i Dalbye Sogn, Thyrstrup Herred, Haderslev Amt) og da vil Hertug Johan kiøbe den af ham; men Jost vil ikke sælge den, medmindre Hertugen i det Sted kan skaffe ham den Gaard i Fyen, som Poul v. Ahlefeld eier (altsaa Oregaard cfr. 1535 § 39). Hartvig Andersen (som nogle antage for en Ulfeld og som altsaa formodentlig var en Broder til den foregaaende) skrev sig 1523 til Wurgarde (ɔ: Wargaarde i Heils S., Thyrstrup H., Haderslev A.) og kaldes endnu 1553, 55 og 56[1]) Erbgesessen zu Worbirch und Vengarde (den sidste Gaard ligger i Viert S., Thyrstrup H., Haderslev A.) og eiede saaledes i sin Tid Godset Vorgarde (der ogsaa synes at kaldes Worbirch), men pantsatte det, som det synes, til Gotzig (ɔ: Godske) Rantzou; hvorhos det hedder om hans Broder, Otto Andersen 1556, at han og Hartvig (Andersen) havde hver eiet sin Deel af Vengarde, men at Otto havde forbrudt sin Andeel og at Thymme Hacken (man veed ikke, med hvad Ret) havde solgt den største Deel, han eiede i samme Gaard, til Gossick (ɔ: den ovennævnte Godske) Rantzou paa Neuenhof, der siden havde erhvervet sig det øvrige, men nu overlod det hele til Hertug Johan senior, som giorde Prætension derpaa. 1557 giorde Poul Bentsen (Abildgaard) paa sin Hustrues (Karen Ulfelds), ligesom (hendes Broder)

[1]) Skiønt han da længst var død og hans Enke allerede 1538 var gift med Anders Johansen Lindenov (see næste Lænsmands Historie).

Jost Andersen (Ulfeld) paa sine egne Vegne, Fordring paa Godset, Wargarde, som Hartvig Andersen Ulfeld efter Voss's Mening skulde have forpantet til Gotzig Rantzou, hvilket ogsaa er rigtigt; thi s. A. havde de ovennævnte (nemlig Abildgaard og Ulfeld) en Sag med Daniel og Peter Rantzou, som Befuldmægtigede for deres Fader, Gotzig Rantzou, angaaende Godset, Wargarde, som Hartvig Andersen og Anders Ebsen (altsaa Søn og Fader) i forrige Tider havde pantsat ham for en Sum Penge og som de (nemlig Abildgaard og Jost Ulfeld) nu igien vilde indløse; men, da Hartvig Andersen havde en Datter (Helvig), som var gift med Steen Bilde (til Kiærsgaard), saa ansaae de indstævnte hende for den eneste, der med Rette kunde tale paa samme (altsaa var hendes Fader allerede den Tid død og hendes Broder, Anders, kom i ingen Betragtning, fordi han havde forbrudt sit Gods ved at holde med Rigets Fiender), og desuden havde deres Fader tilkiøbt sig en Søsterlod i dette Gods af Timme Hacken og om dens Besiddelse kunde altsaa, selv med hende, ingen Tvist opkomme; og hvad den øvrige Deel angik, da havde Godsik Rantzou overdraget den til Hertug Johan af Slesvig-Holsteen, til hvem Otto Andersen havde forbrudt sit Gods ved sine Forseelser, i hvilke han ikke allene haardnakket var vedblevet, men endogsaa var fulgt med Greven af Landet og uden Forsoning med sin Fyrste var død i fremmede Lande. 1558 faaer Jost Andersen Tilladelse til at drive Qvæg fra Østergaard (i N. Jylland) giennem Colding til Wardegaard i S. Jylland; hans Enke, Anna (Kaas), eiede Tvedzgaard (ɔ: Tvedgaard i Dalbye S.) ved Colding og 1576 Stendrup-Wargarde (ɔ: enten det ovenomtalte Wargaarde i Heils S. eller Warmark i Stendrup S.) og giorde 1577 imod Thonnis Rantzou Prætension paa nogle forhen til Vengarde henliggende Eiendomme samt paa

et Gods ved Wargarde; og 1583 døde endelig Henning v. Anefeld, Pouls Sohn, Erbgeseßen zu Vorgarde und Gronenberge (formodentlig Gronninghoved i Weistrup S., Thyrstrup H., Haderslev A.). Resultatet af alle disse Documenter er altsaa, at Faderen, Anders Ebsen (Ulfeld, en Søn af den 1501 omtalte Ebbe Ulfeld), havde eiet Wargarde (i S. Jylland, ligesom han havde Oregaard i Fyen i Forlæning), men pantsat det til Godske Rantzou. Bemeldte Anders Ulfeld havde følgende Sønner:

1) Hartvig Andersen (som Hoffm. lader skrive sig til Tvelbrup og 1534 lader skydes i Grevens Feide, altsaa den under 1527 og 34 omtalte), som 1523 eier Wargaard og 1553, 55 og 56 omtales som den, der i sin Tid havde eiet Worbirch og Bengarde, dem han havde pantsat til Gotzig Rantzou.

2) Otto Andersen (som Hoffm. lader skrive sig til Biersgaard og døe 1543 i Lübeck), som har en Deel i Bengarde, men forbryder sin Andeel ved at holde med Greven (dog ikke til Kongen, men til Hertug Johan); denne Andeel faaer først Gotzig Rantzau, men siden Hertug Johan; hvorimod Otto reiser af Landet med Greven og døer i Udlændighed (eller hvad vore Forfædre kaldte i Elænd og Elændighed).

3) Jost Andersen (som Hoffman lader skrive sig til Østergaard og om hvem man seer af Molbechs Reisedagbog, p. 224, at han døde paa sin Gaard, Østergaard, i Ringherred og Tulstrup Sogn 1563), som 1551 skriver sig til Tvedgaard ved Colding, vil s. A. have Oregaard i Fyen, som Poul Ahlefeld har i Besiddelse, giør 1557 Prætension paa ovenomtalte Wargarde, eier 1558 Østergaard og Wordegaard; ligesom hans Enke, Anna Kaas, endnu eier Tvedgaard og 1576 Stendrup-Wargarde og giør 1577 Prætension paa Beengarde og Wargarde (i Heils S.), hvilket sidste derhos synes at være det sam-

me som det Borgaarde, hvortil Henning Poulsen Ahlefeld, der døde 1583, tilligemed Gronenberg skrev sig, skiønt han ogsaa i den svenske Krig (1563—70) omtales som Eier af det fyenske Oregaard (see Ore S. Hist. 1592), hvilket allerede hans Fader, Paul, 1535 og 39 havde i Besiddelse. Dunkelheden i denne Sag er altsaa endnu ved disse Documenter ikke fuldkommen oplyst, hvorimod de i andre Henseender skiænke flere velkomne Oplysninger.

S. A. (1539) udstædes et Tingsvidne, at Hennike Persen og Kaye Henickes gave 2 Stykker Jord paa Thornholm (see 1490) med deres Skovland og Eng til Præstebordet i Haasløf (Geistl. Jordeb. 1571).

S. A. fik Antonius Bryske paa Langesoe Brev at maatte indløse det (ved Claus Bryskes Død 1537 ledig blevne) Vessenbierg Birk (C. R.) og s. A. fik han Følgebrev til Bønderne der i Lænet; ligesom s. A. Livsbrev paa Vessenberg Birk uafløst (altsaa et Slags Livsfæste) at maatte beholde (C. Reg.).

S. A. og indtil 65 var Sognepræsten i Vissenbierg, Mag. Michel Nielsen, tillige Provst i Baagherred (Bloch, 2, p. 335—336).

1540 kgl. Confirmation paa Sandemænds Tog angaaende et Markeskiæl mellem Sandager, Nordskov, Enggaard og (en længst nedlagt Bye, der kaldtes) Bøgelund (Gyldensteens Arch. cfr. 1534).

S. A. Ditto, betræffende Markeskiællet mellem Nordskov, Sandager og Enggaards Enemærker (Gyldensteens Arch.).

S. A. fik Jesper Daae (til Enggaard) Kongens Brev, at han og hans Sognemænd skulde beholde deres Sognekirke, Sandagher Kirke, i Skoubyeherred uodelagt, uforstyrret og uforhindret i alle Maader efter det Brevs Lydelse, som Anders Emiksen og Mester Jørgen, Superintendent, derom udgivet have (C. Reg.). Mester Jørgen Sadolin var nemlig Bisp i Odense

fra 1537 til 59 og Anders Emikſen var Lænsmand paa Odenſegaard fra 1537 til 40; ligeſom man ogſaa af det ovenanførte ſeer, at det den Tid havde været under Ventilation at nedlægge Sandager Kirke, ſamt maaſkee deri finder et Beviis eller en Grund mere for den Sandſynlighed eller Formodning, at A. Emikſen til den Tid foruden Odenſe eller Næsbyhoveds Læn tillige havde havt Rugaards Læn i ſin Befaling.

S. A. reclamerer Jacob Norbye (til Ugerslefgaard) paa nye det Bondergods, ſom 1526 ved hans tidligere Reclamation blev ham afſlaaet og ſom hans Frues Moder, Fru Ermegard, uden ſin Families Samtykke havde ſkiænket til S. Hans Kloſter i Odenſe (Pont. 3, p. 257. cfr. 1466 & 1526), og nu, da hele Adelen, ſom Følge af Reformationen, igien inddrog de Godſer, deres Forfædre havde ſkiænket til Kirker og Kloſtre, blev denne Reclamation naturligviis ogſaa reſpecteret; thi ſ. A. fik han Kongens Brev at maatte igien til ſig annamme nogle Gaarde og Gods, ſom bemældte hans Huſtrues Mormoder, Fru Armegard Clausdatter, Hr. Johan Friſes (læs: Frilles) Enke, havde givet til S. Hans Kloſter i Odenſe, da „der har været ſvigelig omgaaet med hende om ſamme Gods" og hun ei har givet det med Slægts og Venners Samtykke (C. Reg.).

S. A. Stævning, hvorved Anders Emickſen, Hovidsmand paa Næsbyhoved, i Rette ſtævner Henrik Perſen (ſee 1539) og Anders Hierickſen at ſvare Hr. Knud Kriſtenſen (Præſten, ſee 1535, hvem Hr. Niels Knudſen, formodentlig hans Søn, ſuccederede) og Hans Deign i Haaslof (Geiſtl. Jordeb. 1571) formodentlig i Anledning af den 1539 omtalte Gave. Dette Document er os forreſten ogſaa derved mærkværdigt, at det leder til den Slutning, at, ſaaſom Hovidsmanden paa Næsbyhoved neppe her kunde have noget at giøre, medmindre han tillige var Hovidsmand paa Rugaard, ſaa er rimeligviis be-

mældte Rugaard allerede strax, da det indlemmedes i Dr. Dorotheas Livgeding, tillige blevet henlagt til Odense, hvor Anders Emickfen fra 1537 til 40 var Lænsmand.

1540 Mandagen efter Søndagen Cantate fik Anders Johansen (Lindenov til Norbek) Brev ad gratiam paa Rudgaard med al sin rette Tilliggelse (C. Reg.). Han var gift med Margrethe Thomasdatter Lange, Hartvig Andersen Ulfelds Enke (til Oregaard). Han og Fru Margrethe fik 1538 Livsbrev paa al den Rente og Rettighed, som Sti Pors havde i Gaverslund Kirke og Sogn, som han dem tilforn opladt haver (af Klev. Saml. ved K. R.). 1540 fik han, som sagt, Rugaard i Forlæning, som han dog neppe havde længere end til 1546, ja! maaskee endogsaa blot til 1544, og ved hans Afgang blev Rugaards Læn atter henlagt til Næsbyhoveds Læn, der, som sagt, ligesaavel som hiint henlaae til Dr. Dorotheas Livgeding indtil 1548. 1549 skrev han sig til Norbek i Jylland (Atl. 5, p. 1009); dog tilskrives ham ogsaa det fyenske Nørbek (Atl. 3, p. 584) ja! endogsaa Løgtved (Wiel. 26, p. 371), skiønt dette sidste hverken omtales i Atl. T. 3 eller 6. Derimod eiede han Sellerup-Hovgaard i Ribe Stift, hvor hans Frue døde 1558 (ifølge Indskr. paa deres Liigsteen 1554. K. R.) og han selv 1562, hvorfor de ogsaa begge i Gaverlunds Kirke ligge begravne (Atl. 5, p. 968).

Hvad Lænets Historie under denne Lænsmand eller fra 1540 til 1546 er angaaende, da har jeg derom fundet følgende antegnet:

1541 bestemmer Bispen og Lænsmanden, at Skolemester ɔ: **Rector Scholæ** i Odense skal vedblive endnu som før at

nyde de 14 ß, han pleier at faae af Særslef Kirke (F. 5, p. 69—70. 187. 6, p. 259) cfr. 1521.

1542 assignerede Kong Christian d. 3die visse aarlige Indkomster til Bisperne i Fyens Stift og deriblandt af Skoubyherred eller Rugaards Læn Landgilden af 6 Gaarde i Skouby Sogn og Bye samt Kirkehavren af bemældte Bye, Kirkehavren af Koshauge (læs: Kolshauge) Bye i Golbierg S., Landgilden af 2 Gaarde i N. Efterbølle i Sandager S., Kirkehavren af Kile Bye i Egby S., Landgilden af 2 Gaarde i S. Efterbølle og 3 i Thonderud (enten Toderup eller Taagerød) samt Kirkehavren af Toverup (ɔ: Toderup), Rye (ɔ: Rue), Taagerød, Farstrup, Kielleby og Ryds Mølle i Vigerslef S., Landgilden af 3 Gaarde i Wæde og af Aalemose Mølle (nuværende Skovmølle) samt Kirkehavren af Veflinge Bye (Voss. Reg.).

S. A. optog Prior Chr. Pouelsen i S. Knuds Kloster i Odense en Jordebog over alt Klosterets Gods og et Register over alle dets Adkomstbreve (cfr. D. Mag. 2, p. 72) og i samme findes ogsaa optegnet, hvilke Eiendomme bemældte Kloster her i Lænet til forskiellige Tider har besiddet; men, da intet Aarstal findes antegnet ved samme, vil jeg herom henvise til min Odense Historie, i hvilken et Uddrag af bemældte Register under foromtalte Aar vil blive aftrykt.

S. A. fik Jørgen Svabe og Catharina Buchvolt Livsbrev paa Herridzleffgaard (E. Reg.), som de altsaa formodentlig maae have faaet efter Thime Strandi (see 1536). Hvad der forresten bevæger Bloch til at kalde bemældte Svaves Frue Karen Farenbocck (istedetfor Catharine Buchvolt), skal jeg ikke kunne sige; derimod kaldes hun paa deres fælleds Liigsteen Catharine Svave (formodentlig efter Manden), skiønt hun fører Buchvaldernes Vaaben.

S. A. havde Hr. Johan Urnes Enke til Ryegaard, Fru

Anne Rønnow (som 1535 skrev sig til Aagaarde), en Proces med sin Mands Brødre om Arv efter Biskop Lave Urne (K. Rosenv. Domme, p. 70) og 1554 var hun atter i Proces med Cantsler Johan Friis til Hesselager (ibid. p. 238 cfr. 240).

1543 døde Hr. Erick, som paa sin Liigsteen, der ligger i den nordlige Gang i Bogense Kirke, kaldes vir præclarus Dn Ericus, antistes regis, canonicus Arhusiensis & (formodentlig plebanus) Bognensis, qvi obiit Ao Dni 1543 Decembr. (Abildg. Journal), altsaa formodentlig Bogense Sognepræst (og saaledes Niels Jepsens Successor; see 1532).

S. A. er Ore Kirkeklokke ifølge Inscriptionen, hvis Aarstal man i lang Tid læste for 1343, støbt (cfr. 1343).

1544 opvækker Henning Qvitzov til Sandager Trætten om sine Forfædres Siælegave til Skambye Kirke paa ny (F. 5, p. 269—272); men, uagtet denne Mand endog paa 2 Steder, nemlig saavel p. 269, som p. 272, udtrykkelig kaldes Henning Jensen i Vidissen af den i samme Anledning faldne Dom, maae dette Navn dog være urigtigt, da Jens, Johan eller Hans aldeles ikke paa den Tid var noget Fornavn i den Qvitzovske Familie (saasom den gamle Henning Jensen allerede sidste Gang nævnes 1501), og det maae tvertimod være Henning Jørgensen, hvad han ogsaa kaldes som Sandagers Eier 1553 og som maae have arvet Gaarden efter sin Fader, Jørgen Henningsen, der enten døde 1542 eller 44; og dette er saa meget vissere, som hans Fader i Documentet selv kaldes Hr. Jørgen Qvitzov (p. 271), og kan desuden saameget mindre betvivles, naar man dermed sammenholder Slægtfølgen, der anføres paa Henning Jørgensens Liigsteen i Sandager Kirke og dermed jevnfører Efterretningen hos Schønau, p. 1201, eller i Marm. Dan. I, p. 250.

S. A. mageskifter Hans Degn i Haarslef en Jord nor=

den Wencvod (i Haarslef S.) mod et Byggested og en Haugeplads i Haarslef Bye til Erik Madsen (Bolle) paa Elved (Coll. Lang.).

S. A. blev Antonius Bryske til Langesoe Rigscantsler og var det til 1566 (Hist. T. Skr. 1, p. 281).

1545 beordredes Bogense Bye at komme Kongen og Kronen til Hiælp med 100 Daler (C. Tegn.).

S. A. døde Maren Bang i Bogense, som var gift med den under 1550 omtalte Adelsmand, Claus Erikssen, og selv førte de Bangers adelige Vaaben (Abildg. Journal) cfr. 1550.

S. A. udstædes en Vidisse af en Rigsraadsdom om et Grændseskiæl mellem Nordskov og Eilbye (Gyldensteens Arch.).

1546 var Rudgaard atter henlagt under Odense eller Næsbyhoveds Læn og saaledes forterede ogsaa Bogense s. A. under Eiler Ronnow paa Odensegaard eller i Næsbyhoved (hvor han allerede ifølge det efterfølgende var Lænsmand 1544), fordi han, som sagt, tillige havde Rudgaard i Forlæning (Canc. Tegn.). Han skrev sig til Hvidkilde og var saavel 1546 som 49 tillige Lænsmand paa Næsbyhoved (B. R. 1, p. 48). 1519 tiente han i Kongen af Frankrigs Gaard (Knudsens J. Ronnow, p. 13). 1528 var han i Strid med den Odense Bisp, Beldenak (Pal.-Müller, p. 71). 1529 blev han Rigsraad (thi 1563 havde han været det i 34 Aar. Atl. 3, p. 566) og s. A. skiænkede Kongen ham og alle følgende Eiere af Hvidkilde Egense Kirke samt Præsentationsret til samme (Knudsen, l. c. p. 14). 1530 fik han Bisp Beldenak dømt paa sine 3 ℔ (Pal.-Müller, p. 73. Pont. 2, p. 851). 1533 var han endnu kun Væbner, skiønt han var Rigsraad (Pont. 2, p. 872. D. M. 3, p. 107. N. D. Mag. 1, p. 230. 2, p. 251. 255). S. A. var hans

Datter, Mette, født paa Saltøe Slot i Siælland (Knudsen, l. c. p. 15), hvormed han altsaa formodentlig den Tid var forlænet og det saameget snarere, som det tilhørte Bispsbordet i Roeskilde og altsaa hans Broder, Bisp Joachim Rønnow. S. A. bivaanede han en høitidelig Adels-Trolovelse (Hoffm. 2, p. 206). 1536 var han blandt de Adelsmænd, Grev Christoffer havde ført som Gidsler til Meklenborg (Krag, Chr. 3, p. 149. 161), og maatte i denne Anledning udstæde sin Revers (D. M. 3, p. 87). 1542 var han Lænsmand paa Tranekiær, som han havde i 5 Aar (Atl. 6, p. 832). 1543 døde hans Frue, Anne Krabbe, en Datter af Rigsmarsk Tyge Krabbe (Atl. 3, p. 713). 1544 var han, formodentlig som Lænsmand i Næsbyhoveds Læn, med at bestemme Capellanens Løn ved Odense Hospital (F. 5, p. 172). 1545 nævnes han som Embedsmand i Næsbyhoveds Læn (Knudsen, l. c. p. 14). 1546 var han, som sagt, Lænsmand baade paa Odensegaard og Rudgaard. 1547 i Octob. hørte baade Odense, Assens, Faaborg og Bogense under Eiler Rønnow (af C. Tegn. ved K. R.). 1548 var han med at følge Prindsesse Anna til Saxen (N. D. M. 1, p. 365. 370). S. A. afstod Dr. Dorothea sit Livgeding i Fyen, nemlig Næsbyhoved, Rudgaard, Odense, Bogense o. s. v., og fik derimod sit Livgeding anviist i Jylland (Hv. p. 1542). S. A. (K. Rosenv. Domme, p. 109) saavelsom 1549 (p. 115) og 1551 (p. 156) holdt Kongen Retterting paa Langesøe og man maatte billig have forundret sig over, at han holdt disse paa en privat Herregaard i et Læn, hvor han selv eiede en Kongsgaard, nemlig Rudgaard, hvis ikke bemældte Herregaard netop havde tilhørt hans Rigscantsler, Antonius Bryske (Rigscantsler fra 1544 til 66), og man altsaa kan vide, at Grunden deri maae søges; hvilket saameget mere bekræftes, som han ogsaa engang ved samme Tid holdt Retterting paa Svinøe (l. c. p. 117), fordi ogsaa denne

De tilhørte Antonius Bryske eller egentlig henlaae til Rigscantslerens Bestilling, idet den henhørte til Gamborg Birk, som henlaae til Odense Provstie, hvilket sidstnævnte henhørte til Rigscantslerposten (Hv. p. 1087. Pont. 3, p. 297. Bloch, 1, p. 597), hvisaarsag Antonius Bryske ogsaa her paa Øen havde sig et med Vold og Graver forsynet Slot, som han stundom beboede (Atl. 6, p. 645). 1549 eller sidste Aar af Eiler Ronnows herværende Lænstid fik de kongelige Hoffinder, som hidtil havde giæstereret ɔ: ligget paa Giæsterie i Jylland, Ordre til Mandagen efter Kyndelmisse at drage til Ryegaard (naturligviis Rugaard) i Fyen, hvor E. Rønnow, der var Lænsmand i flere fyenske Læn, skulde lade dem lægge i Herberg og underholde dem med Mad og Øl, samt give dem Høe, Havre og Strøefoder til Hestene paa videre Beskeed (Hist. T. Skr. 2, p. 52), det vil sige, indtil de fik Ordre at drage et andet Sted hen. S. A. qvitterede E. Rønnow sine fyenske Læn (Pont. 3, p. 305, skiønt Atl. 3, p. 450, siger, at han endnu havde dem 1550). 1551 udstæder han en Fundats til Faaborg Skole (F. 5, p. 93). S. A. faaer han atter Tranekiær i Forlæning (Atl. 3, p. 621) og har det i 3 Aar paa ny (Atl. 6, p. 832). Ved denne Tid maae det formodentlig være, at han var Hofmester hos Frederik d. 2den i dennes Ungdom (Knudsen l. c. p. 14, ifald det ellers ikke skulde være en Forvexling med Eiler Hardenberg). 1553 faaer han Hagenskov i Forlæning (min Hagenskov, p. 48). 1554 har han Penge tilgode hos Kongen (N. D. M. 2, p. 178). 1555 underskriver han som Rigsraad (F. 1, p. 23. 10. p. 158). 1559 til 63 har han endnu Hagenskov (Hagenskov, l. c.) og 1563 døer han som Slægtens sidste Mand (F. 6, p. 42. Atl. 3, p. 566; Atl. 6, p. 713, lader ham først døe 1565. — Ifølge Doc. levede han endnu i Aaret 1564. K. R.). Saavel han, som hans Frue, ere begravne i Egense Kirke

(Atl. 6, p. 713), som Hvidkildes Sognekirke, hvor han paa Liigstenen kaldes: der Ehrnfeste und gestrenge Herr Eller Ronnow, Hr. Marqvardes Sone (Knudsen, l. c. p. 14). Forresten var han, som sagt, Broder til Bisp Joachim Rønnow i Roeskilde og eiede foruden Hvidkilde, som han ombygte (F. 6, p. 42. Atl. 6, p. 807), endvidere Faareveile paa Langeland (F. 6, p. 252. Atl. 6, p. 835)[1]).

---

[1]) I Danske Samlinger i Geheime-Archivet findes følgende Document, som er uden Aarstal, men, som man seer, fra det Tidsrum, i hvilket Eiler Rønnow var Lænsmand over Hagenskov Læn, under hvilket den i Documentet forekommende Kiøbstad, Assens, hørte (K. R.):

Høgborne Første Stormegtiiste Konning, mynn alldernaadigste Herre ꝛc. Wiillde ethers Naades konninglige Maiett. werdiis tiill for gudtts Rettferdiigheddtts skylldt att høre thenne mynn anklage. Huillchenn anklage Jeg arme fattiige mandtt tillfornn haffuer wærett huoss ethers Naades konninglige Maiett. oc Beklagett meg, oc Ethers naades konninglige Maiett. dog for mynn armodtt oc store anklage skylldtt i gaffue meg Enn forskriifftt tiill mynn wedderpartt, ßom er Eyler Rønnouff ꝛc.

Alldernaadigste Herre oc Konning, ßom Jeg arme fattiig mandtt nw for fiorten Dage forlobenn war huoss ethers Naades konninglige Maiett. oc beklagede meg, att Jeg haffde lontt mynn Naboo enn mynn hest att aghe Rug mett oc ßamme mynn Naboo badtt meg, att Jeg skulle tage hans hest i gienn, om Jeg haffden wdj behoff. Oc effther at ßamme mynn Naboo thette haffde meg befalledtt, tha war begges wores heste wdslagne wdj græssmarckenn, og ther for wiissde mitt ombudtt wdtt att opsøge myne egne heste, huillche mitt ombudtt Icke finde kunde, oc ther hand thennem Icke ßaa finde kunde, tug handtt mynn Naboes hest paa then louffue, ßom mynn Naboo meg loffuedtt oc tiillsagdtt haffde, om halffgongen Middag oc Nedtt wdtt tiill Assins enn Miill langtt oc henthe meg ij skepper humble oc ßamme dag oc tiidtt kom tiill bage i gien mett ßamme mynn Naboes hest oc sette hannem wdj stæden i gienn, ßom handtt tug hannem, før endtt sooll gick nedtt ꝛc. Dog myen ßamme Naboes hest wforderffuitt wdj alle maade ꝛc.

Alldernaadigste Herre oc Konning, for thenne fremßett oc anklage

Hvad Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1546 til 1549, er angaaende, da har jeg derom fundet følgende antegnet:

1547 giøre Jens Nielsen, Borgemester i Bogense, Hr. Hans Jorgensen, Sognepr. ibidem, Claus Eriksen, Hans Vang og Jep Svendsen, Raadmænd sammesteds, vitterligt, at Mand. e. Domin. S. Trinit. var skikket for dem Hr. Simon Jensen, Sognepræst til Ore, og bekiendte og bad sig saa Gud tilhiælpe, at, da han var hos Anders Ebbesen af Oregaard, hvis Siæl Gud have, da havde Anders Ebbesen en Gaard i Tofte i

---

haffuer forne Eyler Rønnouff, mynn wedderpartt, stockett oc blockett meg oc kast meg aff mynn gaardtt oc skiild meg wedtt mynn næring oc biæring oc siidenn anden dag Sanctorum apostolorum philippi et Jacobj dag haffuer legiitt wdj skouffuenn wnder enn bøg mett mynn hustrw oc fattiige smaa børnn oc ther wdoffuer Ethers naades konninglige Maietts Breff, ethers naade gaffue meg tiill hannem, Sende Jeg myn hustrw tiill hannem mett, tha funde Jeg thett Intedtt gett att nydhe. Dog ther for Er mynn ydmygeliige bønn tiill Ethers Naades konninglige Maiett., atth Ethers Naades konninglige Matt. wiillde werdes tiill for thenn høgmegteliig Befallning, gud allmectigste haffuer ethers naades konninglige matt. mett forlentt och giiffuett, att Naadeliigenn anßee thenne mynn fremsett oc anklage, huillchett gud allmectigste kiende, att meg obenbarliige nødiis tiill att giøre Ethers Naades konninglige Maiett. stoor besuæring her mett ꝛc.

Alldernaadigste Herre oc Konning, ther ßom forne Eyler Rønnouff haffuer meg for nogenn deell eller sag till att tale oc skyllde, tha will Jeg arme mandtt for Ethers naades konninglige maiett. wære offuerbødiig att stande tiill alle Retthe, Dog hand fanger alld thenn beuissning oc wiillkor om meg arme mandtt oc meg thett weygres, att Jeg maa Ingenn fange, huercken tiill ting eller steffne, huillchett meg gudtt oc ethers naades konninglige matt. her wdindenn hugswalle, ßom meg nest gudtts hiellp forhaabendes er ꝛc.

Ethers Naades konninglige Matt.

Wnderdanige tiænere,

Knud anderßenn.

Skoubye Sogn i Pant af Fru Anne, Peder Bildes, hvilket Pant Hr. Simon Jensen løste til sig fra Anders Ebbesen og siden løste Laurids Skinkel til Egeskov det igien fra ham ɔc. (Dipl. Lang. ved K. R.).

S. A. tiltroes Jorgen Lucassen, Borger i Boense, at være Byefoged og Tolder ibid. og at oppebære Told, Sise, Sagefald og al anden kongelig Rente og Rettighed, som os (nemlig Kongen) i Byen og paa Byens Frihed med Rette tilkomme kan, samt at hiælpe hver Mand, som hannem for Dom hændes for at komme, paa vore Vegne til Lov og Ret (C. Tegn. efr. 1549).

S. A. skiænkede Kongen paa Cantsler Johan Friis's Forbon Præsterne i Guldberg sin Anpart Tiende i Sognet (Pont. 3, p. 302).

1548 beordres Bogense at komme Kongen og Kronen til Hiælp med 150 Daler (C. Tegn.).

S. A. udskrives af Boense til Hertug Frederiks Tog til Norge 4 Baadsmænd (C. Tegn.).

S. A. blev en paa Torvet i Bogense beliggende Gaard, som aarlig skyldte 4½ ß, tildomt Prædikestolen i Bogense (Geistl. Jordeb. 1571).

S. A. holdt Kongen Retterting (hos sin Rigscantsler, A. Bryske) paa Langesoe i Overværelse af Mester Michel Nilssen, Sognepræst i Vissingberg, Hr. Jens Prangh, Sognepræst i Visleff, og Knut Tussen, Herritzfogit i Skoffbyherrit (K. Ros. Domme, p. 109—110).

1549 fik Bogense Sognepræst, Hr. Jorgen Lund (altsaa Hr. Ericks Successor, see 1543), Kongetienden af Skambye som et Tillæg i sit Salarium (Pont. 3, p. 305); men dette bør formodentlig rettes til Skoubye Kongetiende (efr. 1564).

S. A. var Jørgen Lucassen (see 1547) endnu Byefoged, Tolder og Sisemester i Boense (C. Tegn.).

S. A. tiltalede Claus Brokkenhuus til Syndergaarde paa Kongens Retterting i Odense saavel Claus Basse som Erick Urne for hans Anpart i 300 ℔, som Eiler Rantzau tog paa Aagaardt (i Haarslef S.) efter sin Fader (Claus Rantzau til Aagaarde), og for ny Vold, som Fru Inger (Rantzau, den foregaaendes Søster og Erik Ravensbergs Enke) skulde have giort ved at opbryde en Kiste i S. Hans Kirke i Odense (som Godske Rantzau havde ladet giore i Jylland og lod føre til Bogense og (ɔ: at) binde (ɔ: jernbeslaae). K. R. Domme, p. 123) og deraf udtage adskillige Kostbarheder, som stode uskiftede efter Claus Rantzau, og for et Enmærke, som kaldes Labolle (i Haarslef S.), et Enmærke Stykke Jord, liggende ved Maderup (i Særslef S.), som er særmærket, et Enmærke, (som) hedder Rakel-Byggested og Rakellund (i Haarslef S.), med den Enmærkejord, som dertil ligger ved Hiorteberigh (paa Grændsen af Haarslef og Skouby S.) og andensteds ꝛc., som først havde tilhørt Claus Rantzaus Søn, Eiler, og siden hans Broder, Godske (l. c. p. 124), ꝛc. (altsaa med andre Ord: Claus Brokkenhuus, som er Arving efter den ene af Eiler og Godske Rantzaus Søstre, Berte Clausdatter, sagsøger Claus Basse og Erik Urne, som begge ere Arvinger af den anden Søster, Inger Clausdatter, fordi sidstnævnte til førstnævntes Skade skulde have anmasset sig for meget af Arven); men dertil svaredes, at Claus Brokkenhuus havde faaet 12 Ortug Land af Aagaardes rette Fang til den Gaard (han eiede) i Horleff (ɔ: Haarslef) og deri vel kunde have Fyldest for den Søsterlod, ham tilkom (l. c. p. 125). Sagen blev derpaa henviist til Samfrænders Kiendelse (ibid. p. 120—126).

S. A. holdt Kongen Retterting (hos sin Rigscantsler)

paa Langesøe i Overværelse af Christof Grim &c. (K. Ros. D. p. 115).

S. A. fik i et Sødskendeskifte mellem de Brysker Jørgen Bryske Gods i Fasterup i Vitsløv Sogn og Gregers Bryske en Gaard, kaldet Skovsgaard, i samme Sogn (Voss. Reg.).

Fra 1549 til 1552 havde Jørgen Brahe (til Tostrup, som døde 1565 af den Skade, han fik, da han hialp Frederik d. 2den op under Amager Bro; Hoffm. 3, p. 1. T. I) Rudgaard tilligemed S. Hans Kloster og Næsbyhoved i Forlæning; thi 1549 fik bemældte Jørgen Brade Følgebrev til Rudgaards Læn (C. Reg.) samt Forlæningsbrev paa Næsbyhoveds Læn, S. Hans Kloster i Odense og Stigtens (ↄ: den catholske Bispestols) Gods i Fyen (B. R. 1, p. 48). Han havde fra 1535 i 7 Aar havt Tranekiær i Forlæning (Atl. 6, p. 832). 1548 havde han ledsaget Prindsesse Anna til Saxen (N. D. M. 1, p. 365. 370). 1549 fik han, som sagt, Odense og Rugaards Læn efter Eiler Ronnow i Forlæning (Pont. 3, p. 305). S. A. drog Kongens Marsk, Erik Podebusk, d. 17de Nov. atter paa Giæsterie fra Odense (paa hvis Omegn han siden Kyndelmesse s. A. med sit Følge synes at have giæstet) til Jylland med Kongens og Dronningens 37 Hofsinder og deres 153 Heste og skulde ved denne Leilighed ligge en Nat (ↄ: et Døgn eller Nat og Dag) paa Rudgaard, hvor Jørgen Brahe i den Tid skulde underholde dem (C. Tegn. cfr. Hist. T. Skr. 2, p. 52—53, paa hvilket sidste Sted det hedder, at, skiønt de kun vare 38 Hofsinder, saa havde de dog en heel Deel Folk med sig, saa at det hele Tog bestod af 155 Heste). Disse Giæstereringer eller Natteholdd, hvortil Lænsmændene ifølge deres Lænsbreve, som det synes, aarligaars vare forpligtede, maatte altsaa ogsaa, forsaavidt man kan skiønne

om en Sag, der, — Justitsraad Jacobsens fortræffelige Afhandling i Hist. T. Skr. uagtet, — endnu har sine Dunkelheder, ifolge Lænsbrevets Lydelse aarligen afbenyttes og, hvor dette engang imellem forsømtes, synes man, som i nærværende Tilfælde, at være kommen 2 Gange eller med fordoblet Kraft det næste Aar. Imidlertid er det kun saare sieldent, at man finder disse Giæstetog i Canc. Reg. antegnede, hvad enten saa Lænsmændene for flere Aar have staaet i Restance for samme og derpaa ved et desto længere Giæsterie paa eengang giort Ydning for det Hele eller de ogsaa med Penge have affundet sig for den, som oftest, uafbenyttede Rettighed. Giæsterne bestode forresten ved slige Leiligheder fra Begyndelsen af og indtil 1572 af Kongens egne Hofsinder, men siden den Tid af simple Krigsfolk (l. c. p. 50) eller med andre Ord: i de ældste Tider benyttede Kongerne denne Giæsteret selv; men siden lode de deres Hofsinder og tilsidst deres Krigsfolk benytte samme; ja! paa Rugaard var det tilsidst blot de kongelige Staldkarle, der førte Heste her igiennem Landet, der her, som en gammel Rettighed, havde Natteleie og Qvarteer. Med Hensyn til Hofsindernes Antal fortiener forøvrigt hermed at sammenlignes den Afregning, Kongens Kammermester omtrent 100 Aar forud, nemlig 1447, holdt med de kongelige Hofsinder, og ifolge hvilken deres hele Antal den Tid baade ude og inde ikke engang beløb sig til 30 (Gl. S. 1, 2, 1—6); og her vare derimod allene 38 paa Giæsterie foruden de, der paa Grund af den daglige Opvartning vare blevne tilbage ved Hoffet, i Cancelliet o. s. v., saa at man i det hele taget vel tør regne deres fulde Antal i det mindste til 60 (Hist. T. Skr. l. c. p. 54), om end ikke derover. 1550 blev Den Ærroe adskilt fra Jørgen Brahes Læn, Næsbyhoved, hvorunder den hidtil havde sorteret (Atl. 7, p. 446). S. A. sorterede derimod Bogense,

som i bemældte Aar d. 1ste Oct. ifølge en Inscription „brændte af i en Glød", under Jørgen Brahe paa Odensegaard (C. Tegn.), fordi han, som sagt, tillige havde Rudgaard i Forlæning. 1551 klage Bønderne, som ligge og tiene til Rudgaard, for Kongen i Odense over deres Lænsmand, Jørgen Brahe, at han forbyder dem at hugge i Skovene til deres Vogn- og Ploug-Redskaber; hvilket han desaarsag herved befales dem at udvise (C. Tegn.; en meget viis Anordning, da det var ligesaa urigtigt at nægte dem samme, som at lade dem tage det paa egen Haand eller uden den saakaldte Udviisning). 1552 er han endnu Lænsmand i Odense o. s. v. (Atl. 3, p. 450); men da qvitterer han ogsaa og bliver s. A. Lænsmand paa Vordingborg (Atl. 3, p. 141). S. A. tog han ogsaa sin siden saa berømte Brodersøn, Tyge Brahe, til sig som 6aarigt Barn og opdrog ham til 1559 samt lod ham 1562 reise udenlands (Hoffm. 3, p. 2 sq. D. Mag. 2, p. 172 sq.). 1553 fik Jørgen Brade Qvittering paa Regnskab af S. Hans Klosters, Næsbyhoveds og Rugaards Læn til 1552, da han samme Læn qvitterede (C. Reg.). 1554 betænker Bisköp Ove Bilde ham og hans Hustrue i sit Testament (N. D. M. 1, p. 246, hvis Udgivere ansee det for at have været hans Brodersøn af samme Navn, som ogsaa eiede Tostrup; men denne (der saavelsom hans Frue først døde 1601) var ifølge K. N. først født 1554). 1563 er han Lænsmand paa Nyekiøbing (Atl. 3, p. 375). 1564 er han i Søebataille som Viceadmiral under Herlof Trolle (Hoffm. 1, p. 174. D. Mag. 2, p. 176. Resen, p. 142. 143. 144). S. A. blev han syg og maatte forlade Flaaden (D. Mag. 3, p. 192) og 1565 døde han, som sagt, fordi han vilde hiælpe Frederik d. 2den op af Vandet under Amagerbroe (Hoffm. 3, p. 4. D. M. 2, p. 175). Hans Enke, Inger Oxe, blev Hofmesterinde hos Dr. Sophie (D. M. 2, p. 172), omtales 1573

(D. M. 2, p. 278—279) og 1580 (F. 9, p. 116); hun døde 1591 (Hist. T. S. 3, p. 40. (K. R.) — cfr. om hendes store Rigdomme D. Mag., 2, p. 278).

Hvad Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1549 til 1552, er angaaende, har jeg derom fundet følgende antegnet:

1550 d. 1ste Oct. skulde Bogense Bye for største Delen være afbrændt (Atl. 3, p. 466); men, da den Niels Bang, paa hvis Gaard Inscriptionen derom skal have staaet, først omtales 1591 og Præsteindberetningerne af 1755 desuden i Inscriptionen selv læse 1570 istedetfor 1550, saa turde førstnævnte Aar maaskee snarest være det rette, hvorfor jeg ogsaa til den Tid vil opsætte om denne Brandskade at meddele videre Underretning.

S. A. levede derimod en Niels Bang som Borger i Bogense, der tilligemed Laurits Bang forekommer 1552 som Raadmænd ibid., og fører Niels da et Træ eller en Blomst (hvis det ikke er en Forvexling med Roserne i de adelige Bangers Skiold) i sit Vaaben (Birch.); han døde 1560 og man seer af hans Liigsteen ifølge Præsteindberetningerne af 1755, at det var Bangernes sædvanlige Vaaben, han førte, og at han var gift med den i Bogense boesatte Adelsmand, Claus Erikſens, Datter, Anne Clausdatter, der siden blev gift med Raadmand Mads Jepsen i Bogense.

S. A. blev den smukke Altertavle og Prædikestol i Bogense Kirke bekostet af velbyrdige Mand, Claus Erikſen, som ogsaa s. A. døde og ligger ved Kirkens Chorsdør begravet under en med hans Vaaben (nemlig en halv fra venstre Side opspringende Biørn) og hans Frues Vaaben (en liggende Halvmaane med 3 Stierner over) betegnet Liigsteen (cfr. Atl. 6, p. 623), der tillige har følgende Inscription: Her liger erlig oc velbyrdig mand, Claus Ericksen, som døde 1550 d. 17 Dag Aug.,

oc hans kiere Hostru, Maren Bangs daater, som døde 1545 den anden Dag Febr. (Abildg. Journ.). Han var den 1500 afdøde Erik Clausens Søn og en af de Adelsmænd, der i en Række af 4 Slægtled (fra 1500 til 1616) beboede den saakaldte Herregaard paa Byens Adelgade (om denne Familie see forresten mere under 1553), hvis Beliggenhed dog nu ikke mere med Bestemthed kan angives, skiønt de fleste antage den for at have været den yderste østre Gaard paa Adelgadens sydlige Side og altsaa paa Hiørnet af den og Tiæregaden, hvilken i ældre Dage beboedes af Viinhandler Skow og 1811 af Jacob Thomesen og som for sin høie Steentrappes Skyld almindeligviis kaldes Trappen. Andre paastaae derimod, at denne Gaard egentlig kaldes lille Harritzlefgaard og har faaet dette Navn, fordi den er opført af det saakaldte lille Harritzlefgaards til Byen indflyttede Bygninger (hvilket saaledes formodentlig gav Anledning til Sagnet, at Bogense engang havde været saa stor, at Harritzlefgaard laae midt inde i Byen); da imidlertid sidstnævnte Gaard, nemlig lille Harritzlefgaard, endnu 1712 var til paa sin oprindelige Plads eller paa Landet, saa kan bemældte Gaard paa Hiørnet af Bogense Byes Adel- og Tiære-Gade, dersom den derfra skulde have sin Oprindelse, ingenlunde være den Herregaard, de 4 i Bogense Kirke begravne Adelsmænd fra 1500 til 1616 efter Sognepræsten, Hr. Lundagers, Indberetning, 1755, skulde have beboet, medmindre denne deres Herregaard igien senere med Levningerne af lille Harritzlefgaards Bygninger er bleven ombygt eller renoveret; en lang Inscription, der i gamle Dage skal have staaet over Døren paa denne Gaard og som muligviis kunde have givet den fornødne Oplysning, var desværre allerede før 1811 borttaget. Derimod paastaae andre, at den foromtalte Herregaard fra 1500 til 1616 aldeles ikke skulde have været bemældte Jacob

Thomsens Gaard eller Trappen, men at den derimod havde ligget i den vestre Ende af Adelgaden paa sammes nordlige Side skraas over for Præstegaarden, nemlig nuværende Nr. 36, som Byefoged Baadsgaard forhen beboede, men hvor nu holdes Postcontoir ꝛc.

S. A. nævnes Gert Bryske til Dallund som overværende paa Kongens Retterting i Odense (K. Ros. D. p. 132, hvor hans Gaard skrives Dallum).

1551 skal Bogense Bye atter komme Kongen og Kronen til Hiælp med 150 Daler (C. Tegn.).

S. A. citerede Niels Fogel og Niels Thomesen, som Kirkeværgere for Grindløse Kirke, Jesper Daae til Enggaard og Niels Friis i Grindlose for en Jord paa Bogelands (Bogelunds?) Mark, som Jesper Daae blev tildomt fra Kirken og skulde give 6 ß af, og Niels Stisen (som vel maae være den samme, som ovenfor kaldtes Niels Friis), at han beviser, at han aarligen giver fornævnte Jesper Daae 15 Skp. Rug for samme 6 ß (C. Tegn.).

S. A. boer Jost Andersen (Ulfeld; formodentlig en Broder til den 1527 omtalte Hartvig Ulfeld eller en Son af Anders, see 1535) paa Tvetgaard ved Colding og, da Hertug Johan vil kiobe den af ham, vil han ikke sælge den, medmindre Hertugen i dens Sted kan skaffe ham den Gaard i Fyen, som Paul v. Ahlefeld eiede (Voss. Reg.), altsaa Oregaard, efr. 1535 & 1539.

S. A. tiltalede Eskil Goye til Gunderslefholm paa Kongens Retterting i Kiobenhavn (sin Svoger) Gert Bryske til Dallundt („begge vore Mænd og Tienere") for en Sosterlod i Dallunds Hovedgaard, Dallunds Molle og i al dens Fang og rette Tilliggelse, som Gert havde kiobt af sin Soster, Cissel, fornævnte Eskil Gioes Hustrue, den Stund hun var Jomfrue

(see 1537) og han var hendes Værge, og meente derfor, at dette Skiøde var giort imod Loven og burde magtesløst at være; dertil svarede G. Brysfe, at, da han kiøbte det, var han ikke hendes Værge, men havde blot hendes Gods i Forsvar; men Rigscantsler Antonius Bryske, hendes anden Broder, var den Tid hendes Værge og hun havde skiødet det ikke blot med denne hendes Værges, men ogsaa med hendes Morbroders, Knud Gyldenstiern til Thim, og flere hendes Slægt og Venners Samtykke for at udrede hendes Deel af en stor besværlig Giæld, som deres Fader, Eiler Bryske, efterlod dem til Kyell; men desuagtet blev Skiødet dog casseret, fordi Moebarn ikke maatte sælge mere af sin Jord end for ½ ℔ Sølv om Aaret til Livets Ophold (K. Ros. Domme, p. 151 sq.).

S. A. holdt Kongen Retterting hos sin Rigscantsler paa Langesiøe i Overværelse af Christoffer Grym og Hr. Jens Prangh, Herrits Provst i Skoffby Herrit ꝛc. (K. Ros. D. p. 156).

S. A. paa et Sødskendeskifte mellem Anton Bryske paa Langesøe, Eiler Bryske til Dallund (paa sin Faders, Gerts, Vegne, som først døde 1552) og (deres Søster) Cæcilia (gift med Eskild Giøe til Gunderslefholm) efter deres Forældre, Eiler Bryske (død 1529) og Karine Pedersdatter (Gyldenstierne af Thim, som formodentlig først den Tid maae være død), tilfaldt Anton Bryske Langesøe Hovedgaard, lille Langesøe (den Tid altsaa 2 Gaarde af dette Navn) Bonewigh (ɔ: Brondsvig?), Søeruth (ɔ: Søerup), Amager, Twerskov, Ballen og Rue (Coll. Lang.).

S. A. skiænkede Kongen Læsemester i Odense Nytten og Brugen af Sondersøe Sogns Kongetiende (Coll. Lang.).

1552 tiltaler Marine Oluffs og hendes Søn, Morten Kortsen i Ore, Jens Hvas for en Trediedeel i Lykkesholm (Ros. D. p. 201—202), af hvilket sidste man altsaa maae slutte, at ved

det omtalte Ore snarere skal forstaaes Oure i Gudme- end Ore i Skouby-Herred.

S. A. maae omtrent Præste- eller Skriftestolen i Søndersøe-Kirke være givet af Gert Bryske og Anne Biffert til Dallund; thi paa samme findes udvendig Bryskes og Bifferts og indvendig Gyldenstierns og Frues Vaaben (Søndersøe S. Hist. 1552) og, skiønt Fru Biffert vel først døde 1586, saa døde dog hendes Mand, Gert Bryske, allerede efter Hoffm. 1552, skiønt andre med Uret udsætte dette hans Dødsfald til 1582. Mærkeligt ellers, at bemældte Ægtepar ogsaa synes at have givet Altertavlen i Haarslef Kirke; thi paa den ene Side af samme staaer et Vaaben med en halv Ørn og en halv Lillie (ɔ: Bryskernes) og paa den anden et ditto tværdeelt og øverste Feldt atter deelt paa langs (ɔ: Biffertернes), hvilket altsaa i Heraldikens symbolske Sprog vil sige: Gert Eilersen Bryske til Dallund og hans Frue, Anne Biffert. Han ligger forresten begravet i Søndersøe Kirke under en Liigsteen foran Alteret med følgende Inscription: Her ligger begrafven erlig oc velbyrdig Mand, Gert Bryske, som var Eyler B. Søn af Dallund, som døde paa hans Gaard, Dallund, Mandagen nest efter Trinitatis Søndag, som var den 13 Dag Juni 1552, med sin kiere Hustru, erlig oc velbyrdig Fru Anne Weffert, som var Tonne Weffertz daater af Brolycke, som døde paa Tirsbek Onsdagen nest efter Philippi Jacobi, som var den 4 Dag Maii 1586; oc lefvet de sammen i 16 Aar (altsaa gifte 1536), begafvit af Gud met 3 Sønner oc 4 Døter. Gud gifve dennem oc os ale en salig Opstandelse paa den yderste Dag (Abildgds Journal). Han blev altsaa gift 1536 og de 3 Sønner og 4 Døttre, de avlede sammen, vare: Eiler, Tonne, død voxen ugift, Carl, Karen, død som Barn, Karen, gift med Iver Lunge til Tirsbæk, Chrestence, gift med Thomas Fasti, og Lisbeth, død voxen ugift; af disse

arvede nu Eiler Dallund, Tonne Langesøe og Carl Margaard, men først efter mange Aars Forløb, saa at Eiler først skriver sig til Dallund 1584, Tønne til Langesøe 1596 og Carl til Margaard 1583; thi de maae formodentlig have været meget unge, da Faderen døde, saasom han først blev gift 1536, nemlig Nr. 1 omtrent 14, Nr. 2 omtrent 12 og Nr. 3 omtrent 10 Aar gammel, saa at Moderen, som først døde 1586, formodentlig har bestyret det hele, indtil de bleve myndige.

1552 fik Jørgen Skinkel til Lammehave ved Jørgen Brahes Fratrædelse Lænsbrev paa hans ovennævnte Forleninger, nemlig Odensegaard og Rugaard (B. R. 1, p. 48) og nævnes endnu 1557 som Lænsmand i samme (ibid.). Han var altsaa 1552 til 1557 Lænsmand i Odense og paa Rugaard. 1553 skriver han sig til Lammehave (F. 6, p. 10). S. A. tiltaler han som Lænsmand paa Rugaard en Adelsmand i Bogense som ufri eller uberettiget til den adelige Frihed, han tiltog sig (see derom mere i Lænets Historie). 1556 nævnes han endnu som Lænsmand i Odense (Atl. 3, p. 450). 1557 er han ligeledes som Lænsmand ibid. i Trætte med Prioren i S. Knud om Tollerlund Skov (see Odense). S. A. indgiver en Bonde i Rugaards Læn en Klage over hans Foged, saaledes lydende: „Ydmygeligen Helßenn nu och altid thyllforne skriffuit. Kiere naadigste Herre och Konge! som Eders Naade pleyer altid att haffue opsynn paa de fattige deris sager, som udy mange mode paa enn och anden side fortryckis, att fordagtinge och forfremme thyll det beste; saa maa Eders Naade vide, at mig, Eders Naadis fattig skatte-bonde udy fynn, haffuer verit giort stort uskiel y mange maade aff enn mand, som heder Peder Matzøssen och vor fogid paa Rudgaardtt, som redtt udy minn

Gord om nattetid meth thett skiel, att hand ville ransage effter nogenn, och kom saa dernest udy mitt Huß och bad tende Lyuß op och lagde saa xviij ß paa borditt, och dernest randsagede mitt gandske Huß ygennom saa megitt, som hannom lostid, menn denn tid hannd icke kunde finde dett, hand lette effter, saa tog hand sine xviij ß igenn och sidenn bastid och bundit mig och forde mig siden thyll Rudgaard och giorde mig mogid offueruold y mange mode udenn all sag och brode; men der dett vor giort, saa folde ieg hannom vold paa for samme offueruold, men fordy denn, der mindre maa (ɔ: formaaer), hand faar att staae thyllbage, da tog hand thyllhenger thyll sig och felde de mend, som fore hannom vold paa, fordy Eders Naadis fattig skatte-bonde hagde ingenn, som ville forsuaare hans sag thyll gode. Saa beder jeg Eders Naade alderkieriste och naadigste Herre och Konge, att, effterdy ieg haffuer ingenn forsuor uden Gud och Eders Naade, Eders Naade ville for Gudz skyld och Eders Naadis godhedz skyldtt giffue mig fattig mand enn steffning paa Landzdommer och paa samme Peder Matzßen, som giorde mig saadane offueruold, och paa dett Dom, som de saa udgaff, att dett motte komme y rette for Eders Naade sielff och Eders Naade kunde saa forfare, huilckenn mest uskiel hagde. Jthem vor ieg fattig mand och y rette for Eders Naade y Odenße nogenn tid sidenn, da gaff Eders Naade mig min booßlod igenn, men fordy (ɔ: omendskiont?) ieg hagde Eders Naadis breff derpaa, da kunde ieg icke faa mere deraff, som de ville och som dem lostede; derfor beder ieg Eders Naade ville och giffue mig skrifft paa samme Gottz, som thyllbage staar. Eders Naade Gud almechtigste beffalendis. Amen. A° Dni 1537. Anders Hansſen. Eders Naadis fattig undersotte ydmygeligenn. Udskrift: Synn naadigste Herre och Konnge Kong Christian ydmygeligenn sendendis thette breff (af Danske Saml. i Geh.

Arch. ved K. R.). Dette er virkelig en Suppliqve, der giver Stof til mangehaande Betragtninger og det især, fordi den viser, at, hvor fortrykt endogsaa Bonden var, saa vidste han dog den Tid ret vel, hvor han skulde søge sin Ret, og at det ogsaa har været almindelig bekiendt, at han der kunde finde den, da han ellers neppe engang havde vovet Forsøget. S. A. havde Lænsmanden Jørgen Skinkel ogsaa en fatal Sag med et Par Bonderkarle, han lod myrde og hænge (see infra i Lænets Historie). S. A. afløstes han som Lænsmand i Odense af Peder Bild (cfr. Odenses Hist.) og døde 1560 (Atl. 3, p. 569. 6, p. 705) nemlig paa Lammehave d. 25de Marts 1560 og blev i Ringe Kirke begravet (af Abildg. Tegn. ved K. R.) som den sidste Mand af Søeblade-Skinklerne, hvorved Lammehave saaledes gik over til Lillie-Skinklerne. Han var gift med Margrethe Walchendorf af Glorup, en Datter af Henning Walchendorf og Sidsel Friis (F. 1, p. 54. T.). Naar han altsaa siges endnu 1563 at have været Lænsmand paa Næsbyhoved (F. 5, p. 179), da maae dette uden Tvivl være en Trykfeil istedetfor 1553. Derimod omtales det forresten endnu 1571, at han i sin Lænstid af en Forseelse (han var nemlig, som vi i det foregaaende have seet, ikke fri for Forseelser i sin Lænstid) havde adskilt Seden Sogn fra Agedrup, hvilke nu paany igien bleve forenede (Pont. 3, p. 433. cfr. Bloch ꝭ Odense). 1585 d. 7de Januar døde endelig en Frue Margrethe Walchendorf paa Glorup (Ad. Mag. p. 95) og blev d. 17de Febr. (altsaa 6 Uger efter) begravet (p. 103) og dette maae sikkert have været Jørgen Skinkels Enke; thi paa sidstnævnte Sted kaldes hun Frue og hans Frue var virkelig fra Glorup og skrev sig dertil (Atl. 6, p. 705); desuden er der ingen flere Margrether paa Walchendorfernes Stamtavle end hun og hendes Faster, der døde i Mariboe Kloster og som desuden ikke kunde kaldes Frue, medmindre

hun var Priorinde, og selv i dette Tilfælde kunde hun ikke have opnaaet saa høi en Alder eller saa sildig være død.

Til Lænets Historie under bemældte Lænsmand, nemlig fra 1552 til 1557, finder jeg forresten følgende Bidrag antegnede:

1553 et Herredstings Vidne taget af Jesper Daae (til Enggaard) over et Markeskiæl mellem Nordskov og Kyle Mark imod Henning Jørgensen Qvitzov til Sandager, Fru Ellen (Gioe, Jørgen Henningsen Qvitzovs Enke) til Kylegaard og Mouritz Emicksen til Nessoe (som Eier af Jerstrup (Reg. Dipl. cfr. 1417 & 1503) og synes det saaledes heraf, som om Jørgen Qvitzovs Enke, Ellen Gioe, den Tid har boet paa en Gaard i Kile Bye og Eilbye Sogn. Dog var det vel ogsaa muligt, at Kylegaard kunde være en Skriverfeil for Knylegaard (ɔ: nuværende Hoffmansgave); thi vist er det, at Jørgen Qvitzov og altsaa ogsaa Ellen Gioes Søn, Henning Qvitzov, saavel eiede Sandager som Knyle eller nuværende Hoffmansgave (ikke at tale om, at Keierupgaarden ved Kiærteminde ogsaa i gamle Dage kaldtes Kiele. Atl. 6, p. 567). Imidlertid er saa meget ogsaa paa den anden Side vist, at Qvitzoverne paa Sandager ogsaa eiede Kilebye i Eilbye Sogn og at alle 3 Kilegaarde have forhen været samlede i en stor saakaldet Kilegaard, som var den midterste af de 3 nuværende, og at samme ifølge Sagnet til en Tid var beboet af 2 eller 3 Jomfruer eller Frøkener, som skulde være begravne i Eilbye Kirke, hvor en Liigsteen over dem skulde derom indeholde Efterretning; men paa samme omtales desuagtet blot en Enke og en Frøken, begge af Daaernes Familie, og hvoraf den første levede paa Daaholm 1588 og den sidste paa Skaarupgaard 1579, da hun døde; af disse Jomfruers (ifølge Sagnet stedfundne) Ophold her paa Gaarden kaldes den ogsaa stundom et Kloster; ogsaa skal der være fundet Tegn til en betydelig gammel Bygning, saasom store

Muursteen ꝛc., og endelig er der en Tofte ved de saakaldte Æskeagre og Skovbanker, der endnu af den Grund kaldes Gedetoft, fordi disse Jomfruer eller Fruer der lode deres Geder græsse (cfr. Annaler f. N. O. K. 1836, p. 120).

S. A. stævner Oluf Laursen i Munkegaard (Vigerslef Sogn) Fru Sophie, Jacob Hardenbergs Enke paa Sandholt, fordi hun af den Gaard, han tilforn havde fæstet af Jorgen Ovitzov til Sandager (cfr. 1481), salig med Gud († c. 1544), men som Fru Sophie siden havde vundet fra bemældte Ovitzov, nu forlangte nyt Huusbondhold ꝛc. (Ros. Domme, p. 208 sq.)

S. A. tiltalte, som sagt, Lænsmanden paa Rugaard en Adelsmand i Bogense ved Navn Jorgen Clausen paa hans adelige Frihed og, da Dr. Pal.-Müller for flere Aar siden af Stiftsarchivet i Odense har meddeelt mig den desangaaende udfærdigede Dom og Familien, den angaaer, synes at være meget ubekiendt i vor Adelshistorie, vil jeg ogsaa herved ordlydende indføre samme, som følger: „Vi efterskrevne Werner Svave (læs: Svale), Landsdommer i Fyen, Anthonis Bryske til Langsøe, D. Rigis Cantzler, Claus Brokkenhuus til Sondergaarde, Hans Norby til Ugerslef, Jeppe (læs: Jesper) Daae til Engaard, Niels Henrikssen (Sandberg) til Toistrup og Knud Michelsen (Akeley) til Skienderup giøre alle vitterligt med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd 1553 Loverdagen næst efter vor Frue Dag i vor Frue Kirke i Odense var skikket for os ærlig og velbyrdig Mand, Jorgen Skinkel til Lammehauge, Hovidsmand over Næsbyhoveds Læn, og tiltalet Jorgen Clausen i Bogense for noget frit Gods, som han haver og bruger; og mener (han, nemlig Skinkel), at ingen Borger eller ufrie Mand maatte have eller bruge frit Gods efter denne Dag, men sælge det til frit Folk efter Kongl. Maj. Recesses Lydelse; og berettede, at Jorgen Brahe, fordum Lænsmand

til Næsbyhoveds Læn, havde talet Jørgen Clausen (til) for hans Gods til Herredsting og Landsting og var da ikke gangen Dom paa i hans Tide; men nu havde han (op)taget samme Sag, der han fik kongl. Maj. Befaling (ɔ: formodentlig: da han blev kgl. Befalingsmand i Lænet), og mener derfor, at Jørgen Clausen burde at afhænde samme Gods efter kongl. Maj. Recesses Lydelse eller ogsaa at bevise sig at være kommen af frit Folk, at han det maae beholde, som andre Riddere og Svende. Dertil svarede forbemældte Jørgen Clausen, at han kiender sig saa vel fri og frelse, som en anden Riddersmandsmand; thi at hans Fader var født af Adel og frie Folk baade til Fædrene og Mødrene saa vel, som andre frie Mænd, og beder (ɔ: beretter), at hans Fader havde sit fædrene Vaaben sin Livstid og nu Jørgen Clausen efter ham, som er en halv Biørn i et blaat Feldt; og beder (ɔ: beretter), at hans Faders Fader hed Erik Nielsen og hans Broder hed Tue Nielsen og hans Søn hed Niels Tuesen og haver en Datter efter sig, som endnu lever og boer i Norge paa en Gaard, hedder Kiøllering [1]), og hedder hun Fru Anne, Daniel Grottes; og Jørgen Clausen her strax for os beviser med et Skiødebrev, som fornævnte Daniel Grotte med sin Hustrue, fornævnte Fru Anne Nielsdatter, udgivet haver, at hun er fornævnte Niels Tuesens Datter og fører hans Faders fædrene Vaaben, som var hængt for samme Skiøde; i hvilket hendes Skiøde hun bekiender ham for sin Frænde og næste Sødskendebarn paa hendes Fædrene. Deslige beretter og fornævnte Jørgen Clausen, at hans Faders Møder, fornævnte Erik Nielsens Hustrue, hed Anna Olufsdatter og var en fri Qvinde og førte til hendes

---

[1]) 1529 (vide supra!) kaldes derimod Daniel Groths Gaard Kolbierg; men hvilket er det rette?

Fædrene (Vaaben) 3 Tønder (ɔ:, som det synes, Tønder, Tander, Tænder eller andet deslige; men efter Abildgaards Tegning af hendes Liigsteen skiønnes ikke ligere end, at det er Tinder ɔ: Muurtinder, som Reventlovs, Ritzerows og Wolstorps) og havde en Broder, hed Hans Oluffsen og var en Riddersmandsmand og boede paa Trabierggaard i Nørre Jylland[1]), og han førte 3 Tønder (eller Tinder) i sit Vaaben, som han her strax beviste med et fornævnte Hans Oluffsens eget Brev, som han beseglet og udgivet haver under Datum **MCDLXXXXI. VII** (1491, Juli?), hvilke fornævnte Tønder fandtes klarligen nok. Og beretter, at fornævnte hans Faders Moders Broder, Hans Olsen, havde en Datter ved Navn Fru Margrethe og hendes Husbond hed Niels spen (ɔ: enten Spend eller Espen, Ispen eller deslige) og havde Sønner og Døttre tilsammen og synderlig en Søn ved Navn Jens spen (?), som endnu lever og boer paa sin fædrene Gaard, fornævnte Trabierggaard. Og videre beretter, at fornævnte Jens spen havde en Søster ved Navn Fru Else, som nu er død og afgangen og haver en Søn efter sig ved Navn Oluf Rytter, som er en Riddersmandsmand og boer paa en Gaard i N. Jylland, hedder Kabbel (altsaa var hun gift med den 1559 dræbte Oluf Rytters Fader, Anders Rytter, som levede 1523), og her strax for os beviste med fornævnte Oluf Rytters Brev og Segl, at han kiendes fornævnte Jørgen Clausen for sin Frænde og en Riddersmandsmand; med andre sine Breve baade (kgl.?) Breve og Riddersmænds Breve, Jørgen Clausen i Rette lagde, at hans Fader vare tilskrevne, som han vilde med bevise, at hans Fader var en Riddersmandsmand baade til Fædrene og Mo-

[1]) Jeg mindes ingen jydsk Herregaard, der kommer dette Navn nærmere end Tranbierggaard i Meelden Sogn. Atl. 5, p. 670.

drene og havde Skiold og Hielm, som han kunde bevise med sin Slægt og Byrd, Riddersmændsmænd, Fruer og frit Folk, som nu leve; (derhos berettende) at ikke fornævnte Jørgen Clausen heller efter sin Faders Død haver forbrudt sit Arvegods, som ham af rette Oldarv (?) tilfalden er med Rette efter hans Forældre. Om han ikke bør fornævnte sit Arvegods at have, nyde, bruge og beholde saa fri, som andre Riddersmændsmænd, Fruer og Jomfruer, som ere hans næste Sødskendebørn og hans Slægt og Venner, som endnu lever, nyde deres Arvegods her i Danmark, og berettede, at han vilde være overbødig at giøre af samme sit Arvegods slig tilbørlig Tynge og Tieneste, som andre Riddere og Fruer her i Danmark giøre af deres Arvegods, saa langt som det sig kan strække; med mange flere Ord og Tale, dem derom paa baade Sider imellem var. Da efter Tiltale, Giensvar og Sagens Leilighed og efterdi fornævnte Jørgen Clausen for os beviser sig at være kommen af frie Folk baade paa sin Faders fædrene og mødrene Side og han endnu selv fører sit fædrene Vaaben, som er en halv Biørn i et blaat Feldt, og efterdi det giælder ham, som en Riddersmandsmand, Ære og Arvegods uppaa; da kiende vi os efter kongl. Maj., alles vor naadigste Herres, Recesses Lydelse ikke at dømme i denne Sag, men efter fornævnte høibemældte kongl. Maj. Recesses Lydelse indsætte denne Sag for kongl. Maj. og Danmarckis Riges Raad ꝛc." Efter de Oplysninger, dette Document saaledes om de Bogense Herremænd leverer, og disse derhos sammenholdte med hvad alt ovenfor om dem er anført, bliver saaledes Slægtfølgen denne:

A) Farfaderen, Raadmand Erik Nielsen med den halve Biørn i Vaabenet, død 1500 og gift med Anne Olufsdatter med de 3 Tinder i Vaabenet og hvis Broder var Hans Olufsen til Trabierggaard.

B) Faderen, Claus Erikſen, død 1550 og gift med Maren Bang, død 1545.

C) Sønnen, Jørgen Clauſen, ſom tiltales 1553, død 1592, gift med Mette Juul, død 1562 (Atl. 6, p. 623) og

D) Sønneſønnen, Rasmus Jørgenſen, død 1616; hvorhos Farfaderen (A) igien havde en i Bogenſe boeſat (ſee 1529) Broder,

A) Tue Nielſen, hvis Søn var

B) Niels Tueſen, ſom atter havde en Datter,

C) Anne Nielsdatter, der var gift med Væbneren Daniel Groth, ſom omtales i det foregaaende under 1529. Men uagtet alle disſe Oplysninger vil det endnu være vanſkeligt at afgiøre, hvad egentlig Familiens Slægtnavn har været; thi den ſynes, uagtet Kong Frederik d. 1ſtes Befaling til Adelen om at optage faſte Familienavne, dog ikke at have giort det; og dens Vaaben (en halv Biørn) findes ikke, ſaavidt jeg veed, i det hele danſke Adelslexicon at have været ført af nogen uden af Væbneren Niels Jenſen, ſom levede i Norge 1420 og altſaa maaſkee kunde have været Fader til ovennævnte Erik Nielſen (thi paa Familien, Lennow, er her neppe at tænke, ſkiønt den i det 16de Aarh. boede i Fyen, og endnu mindre paa Familien, Poſkæ, helſt da ingen af dem fører Biørnen ſaaledes, ſom de Bogenſe Adelsmænd, nemlig en fra venſtre Side opſpringende halv Biørn og en ditto paa Hielmen).

1554 byggede Rigscantsler Antonius Bryſke Langeſøe ifølge en Steen paa 3 Alens Længde og 1½ Alens Høide, ſom før ſad indmuret i Borgegaarden, men nu i Tærſkeladen, med Bygherrens fædrene og mødrene Vaaben (de Bryſkers og Gyldenſtierners) og følgende Inſcription: A° Dni 1554 fieri me fecit Anthonius Bryske, eius temporis regni danici

Candtzellarius, suæ ætatis A° 54. (Abildgaards Journal og M. D. I, p. 251, som derhos siger, at denne Steen (en Tid lang) stod opreist midt i Borgegaarden). Hvorledes denne A. Bryskes Bygning, der 1774—1778 igien blev nedbrudt, forresten efter gamle Folks Sigende skal have været beskaffen, vil jeg ingenlunde undlade herved at berette, skiønt der maaskee vel turde være Tvivl om Paalideligheden i enkelte Dele. Imidlertid skal A. Bryske ifølge Sagnet have flyttet Langesøe fra Nellemosen for den sydøstlige Ende af Søen, hvor den forhen stod, til sin nuværende Plads omtrent midt for Søens sydlige Side; Stuehuset eller Hovedbygningen, han opførte, eller det saakaldte høie Huus var paa 3 Etager (formodentlig Kielderen iberegnet) og laae derhos paa den vestre Side af Gaardspladsen og strakte sig fra Syd til Nord, saa at den nordre Gavl vendte ud mod Søen; i underste Etage var Kiøkken, Skriverstue o. s. v.; men i den øverste vare Værelserne; for den nordre Ende af denne Fløi og altsaa ud imod Søen til var anbragt et rundt Taarn med Spiir paa, hvori der var Indgang til Hovedbygningen; dette Taarn var forneden Grundmuur og foroven Bindingsværk; det var tækket med Skifer og over Døren paa dette Taarn sad den Tid den store Steen med Inscription, som nu sidder i Tærskeladen indmuret; af Sidefløie var der kun een og denne stødte til Hovedbygningens sydlige Ende, med hvilken den udgiorde en Retvinkel, idet den strakte sig fra Vest til Øst og saaledes dækkede den sydlige Side af Gaardspladsen; paa de andre Sider var Borgegaarden derimod omgivet med en Række Linde- eller Elmetræer og et Stakit, nemlig saavel mod Søen i Nord, som mod Ladegaarden i Øst. (Forresten skal jeg ikke nægte, at jeg hellere havde fæstet Liid til Sagnet, dersom det havde forsynet gamle Langesøe med Grave istedetfor med Stakitter, da hine vistnok den Tid vare

et ligesaa almindeligt, som disse vistnok den Tid et ualmindeligt Værn om det 16de Aarh. Herregaarde; men der kan jo ogsaa gierne 1554 have været Grave omkring den, fordi disse 1770 ikke mere omtales; thi det var i det 18de Aarh. meget almindeligt at fylde disse Grave, der nu ikke mere vare nødvendige, men derimod ofte ved deres stinkende Uddunstninger om Sommeren faldt til Besvær, og derimod at plante en Rad Træer paa Stedet og at indhegne Borgegaarden ved et Stakit for saaledes at udelukke Ladegaardens Kreaturer fra samme). Forresten beretter Sagnet fremdeles, at 3 Brysker, som vare Brødre, byggede hver sin af de 3 Herregaarde, Dallund, Langesøe og Margaard, og da man nu saaledes veed, at Antonius Bryske byggede Langesøe 1554, saa maae formodentlig vel ikke hans Brødre (thi han havde kun Gert, som allerede 2 Aar forud var død), men hans Brodersønner, nemlig den 1552 afdøde Gerts Sønner, (men naturligviis nogle Decennier senere) have bygget de andre, nemlig Eiler Dallund og Carl Margaard, hvorom i det følgende mere.

S. A. fik Mester Michel, Sognepræst i Bissenbierg, Brev paa Kongetienden der i Sognet (B. R.).

1555 nævnes Henning Jørgensen Qvitzovs (cfr. 1544 & 1553) Frue, Birgitte Rønnov paa Sandager, som den, hos hvem Erik Hardenbergs Frue, (hendes Søster) Anna Rønnov, i 6 Aar blev opdraget (Rothe, 1, p. 351).

S. A. blev Særslef Kongetiende henlagt til Lectors Løn i Odense (Bloch, 1, p. 272).

S. A. fik Gregers Bryske til Skafteløv ved Mageskifte af Eske Goye til Gunderslefholm (gift med Cidsel Bryske) en Gaard, kaldet Skovsgaard (rode Skousgaarde), i Viislef Sogn (Voss. Reg.); dog maae det kun have været en (Søster)lod i denne Gaard, han 1555 tilbyttede sig; thi allerede forud havde

han ved en Skiftedeling 1549 faaet Hovedlodden i samme cfr. 1549.

S. A. udstædes en Skouby Herredstings Dom, betræffende Morudgaards Skov og Enemærker, (som da tilhørte Gyldensteen og) som ved 12 Mænds Eed var bekræftet (Gyldensteens Arch.).

S. A. døde Erik Madsen Bolles Frue, Sophie Rud til Elved (Atl. 6, p. 175).

S. A. blev der i Kiøbenhavn affagt Dom imellem Jørgen og Otte Brahe paa den ene Side og Christopher Giøe og Jesper Kraffe paa den anden Side, ifølge hvilken Jørgen og Otte Brahe skulde have Elvedgaard samt det næste omliggende Gods (Dipl. Lang. ved K. R.).

1556 skiødede Hans Nielsen af Skoubye til S. Hans Kloster (eller maaskee til det ved Klosteret værende Hospital) i Odense en Ager paa Golbierget (maaskee Kollbierg) i Vissenberg Sogn (Coll. Lang.) og slutter jeg saaledes af den sidstnævntes Beliggenhed, at ved den førstnævnte ikke bør forstaaes Skoubye ved Bogense, men derimod Skoubye i Vissenberg Sogn.

1557 døde Jomfru Elsebe Svave, en Datter af Jørgen Svave paa Harritzlefgaard (see 1542), og blev begravet i Skoubye Kirke, hvor hun paa sin Liigsteen findes afbildet med udslagne Haar og om Halsen en tredobbelt Kiæde, fra hvis øverste Rad en Medaillon med et Menneske-Ansigt i nedhænger.

S. A. oprettes der Forlig mellem Claus Carlsen Brysfe til Flintholm, hans Broder, Jørgen Brysfe, og Axel Urne, at den sidste skal beholde Margaard efter hans Skiødebrevs Lydelse (Coll. Lang.); altsaa havde de vel solgt den til ham; thi han var neppe med dem beslægtet. Denne Gaard eiedes forresten af gamle Eiler Brysfe paa Dallund til 1529 og formodentlig af hans Søn, Gert, til 1552; derpaa fik Eiler den yngre Dallund og Anton Langesøe; men Carl maae ikke endnu

have faaet Margaard, hvortil han først skriver sig 1583; derimod maae formodentlig Claus og Jørgen Bryske af Flintholm have havt Deel deri paa Grund af, at deres Farfader, Claus, allerede 1475 arvede en Lod deri efter sin Frues (en Bydelsbachs) Moder, Mette Pedersdatter, der rimeligviis har været en Datter af Peder Hogenskild cfr. 1475.

S. A. kom Hertug Magnus (Christian d. 3dies Søn) paa sin Reise til Rugaard, der i den Anledning nævnes i et Par Antegnelser i Børge Trolles Regnskab, „som han haver giort Hertug Mons“, 1557 og 1558 (Dipl. Lang. ved K. R.).

S. A. stævnede Morten Michelsen i Allmose Mølle (ɔ: Aalemose- eller nuværende Skovmølle i Vefiinge Sogn) og hans Broder Befalingsmanden paa Odensegaard (og Rudgaard), Jørgen Skinkel til Lamhaffoe, til Kongens Retterting i Kiøbenhavn, fordi han nogen Tid forleden lod ihielslaae deres 2 Brødre og lod dem sidenefter hænge; ligesom de ogsaa stævnede Herredsfogden i Skoffbyherred, Jens Matzenn i Gamelby, fordi han dømte dem til Gallie og Green; ligeledes stævnede de ogsaa Henning (Jørgensen) Qvitzov til Sandager, da deres dræbte Brødre vare af hans Gods; og berettede de derhos, at dennem (nemlig de 2 dræbte Brødre) blev Tyveran oversvoren til Skoubyherreds Ting for 3 smaae Æske, vurderet for 6 ß tilhobe, dem de skulde have hugget paa Niels Henriksen (Sandberg) til Toiſtrups Grund (som altsaa her i Nærheden maae have besiddet Eiendomme), hvorfor de havde erlagt deres Igield og Tvigield saavel til ham, der saaledes var Bonde (ɔ: Hovedmand) i Sagen, som til Henrik Qvitzov, der havde Kongesagen; men desuagtet lod Jørgen Skinkel dem slaae ihiel ved sin Foged og Svend og 3die Dagen derefter lod han dem føre til Skoubyherreds Ting og i sin egen Overværelse ophænge ꝛc., hvorpaa Dommen faldt, at Herredsfogden skulde være nederfældig

og miste sit Embede og hans Meddomsmænd (Stokkemænd?) bør ikke efter denne Dag staae for fulde blandt ærlige Mænd, men skulde selv i egen Person tage de dræbte ned af Galgen og lade dem tilbørlig jorde i christen Jord; hvad derimod Lænsmanden, Jørgen Skinkel, angaaer, da henvises Sagen til Herredsting og Landsting (K. Ros. Domme, p. 248 sq.); hvilke sidste Slutningsord staae i en saa aabenbare Modsigelse til det foregaaende, at man let kunde fristes til at istemme:

Man revser og hænger de Tyve smaae;
men de store lader man ustraffet gaae,

hvis man ikke havde Grund til at formode, at det var i Anledning af denne Sag, at Jørgen Skinkel endnu i s. A. maatte qvittere sit Læn; men fik han forresten ingen videre Straf, da maae man virkelig formode, at han havde gode Venner i Kongens Raad.

1557 fik Peder Bild (som formodentlig i Anledning af denne sin Forlæning i Slægtebøgerne skrives til Rye- og Rud-gaard, hvorimod F. 6, p. 11 og Atl. 3, p. 582 ogsaa lade ham eie det virkelige Ryegaard) Følgebrev paa Odensegaard og Rudgaard, som Jørgen Skinkel sidst i Være havde (C. Reg.) cfr. B. R. 1, p. 48). Han var en Søn af Niels Bild til Ravnholt og Birte Ulfeld, havde 1554 været Lænsmand i Ribe (Atl. 5, p. 655) og blev derpaa, som sagt, 1557 Lænsmand i Odense og paa Rugaard (Atl 3, p. 450. I Jan. 1557 var han nemlig endnu Lænsmand paa Riberhuus, men i Oct. s. A. paa Næsbyhoved og Rugaard; af Canc. Tegn. ved K. R.). 1558 fik Palle (Christoffersen) Ulfeld (til Haldager, som ogsaa eiede Jershauge (Atl. 6, p. 630) og var gift med Margrethe Joachimsdatter Bek) Brev

paa at være Kongens Foged paa Rudtgaard, dog at han retter sig efter hvad Lænsmanden i Odense, Peder Bild, ham tilsiger (C. Reg.). 1559 døde Lave Urne til Rugaard (Birch. S. Knud, Nr. 107), hvilket dog her maae være Ryegaard i Gudmeherred. S. A. (eller Peder Bilds sidste Lænsaar) indfaldt Christian d. 3dies og Christian d. 2dens Begravelse i Odense, hvorfor der ogsaa s. A. udgik kgl. Befaling til (Rigsraad) Børge Trolle (til Lilloe) at møde i Bogense Fredag efter Fastelavn med et Følge af 6 Svende i sort Kaabe og Skellert for at følge Kong Christian d. 3dies Liig (C. Tegn.); ligesom der ogsaa s. A. d. 10de Jan. udgik Brev til Bogense Bye og Lænsmanden paa Rudgaard, Peder Bild, om at underholde Kongen og hans Folk og Heste, som i forommældte Anledning Fredagen efter Fastelavns Søndag fra Middelfart af toge over Bogense, en Nat over og at bestille Staldrum til de fleste Heste mueligt (C. Tegn.). Hvilken besynderlig Vei var ikke det fra Colding til Odense at tage om ad Bogense! Derimod gik Veien fra Middelfart til Odense virkelig den Tid om ad Rugaard. S. A. blev Peder Bild tillige forlænet med Bradsberg-Gaard, Skeen-Syssel og Gemsø-Kloster i Norge (Canc. Reg. ved K. R.). S. A. qvitterede han sine fyenske Læn og døde omtrent 1566; han kan altsaa ikke være den P. Bild, der 1569 var paa et Møde med de Svenske (Ad. Mag. p. 156); thi denne var tvertimod af en gandske anden Familie, nemlig den samtidige Peder Bilde til Svanholm (Resen, p. 223), med hvem P. Bild imidlertid ofte, ja! selv af Resen (B. R. 1, p. 48) forvexles. Hans Broder, Evert Bild, som ogsaa noget senere, nemlig 1564—1565, var forlænet med Odensegaard og Næsbyhoved (B. R. 1, p. 49), men ikke med Rugaard, er os desuagtet i den Henseende mærkværdig, fordi det var hans Frue, Wibeke Podebusk, der efterlod sig et 5 Alen langt Haand-

klæde eller Dug, som endnu var til 1770 (og formodentlig er den samme, som jeg i mine Bidrag til Danmarks Borghistorie, p. 112 omtaler) og hvorpaa hun 1558 havde broderet sin og sin Mands 16 fædrene og mødrene Ahner med Navnets Begyndelsesbogstaver over hvert af disse 32 Vaabener (Geneal. Bild); ogsaa har hun efterladt sig en Slægtebog og en dansk Krønike fra 1464 til 1573, hvilken sidste findes indført i Gl. Saml. 2, 3, p. 19 sq.

Til Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1557 til 1559, har jeg blot fundet følgende Bidrag antegnede:

1558 tillægges Bispen i Fyen (foruden hvad han allerede 1542 havde faaet) Indtægten af 2 Gaarde i Skouby, 1 i Kolshauge, 1 i S. Esterbølle, 1 i Slaugstrup og 6 i Thorup (hvilke 2 sidstnævnte Byer vel siges at ligge i Baagherred, men dog snarest synes at være Slagstrup og Toderup i Særslef Sogn og altsaa i Skoubyherred) samt 5 Gaarde i Rue, 4 i Taagerød, 1 i Farstrup og 1 i Kielleby (tilhobe i Vigerslef S.) samt 3 Gaarde i Væde og 1 i Veflinge (C. Reg. cfr. 1542).

S. A. blev et Register optaget over S. Hans Klosters Adkomstbreve og Eiendomme i Odense, hvori ogsaa adskilligt forekommer om dets Eiendomme til forskiellige Tider her i Lænet; men, da intet Aarstal ved samme er anført og man saaledes ikke veed, til hvilken Tid Klosteret har faaet eller hvor længe det har besiddet disse Eiendomme, vil jeg derom blot henvise til min Odense Historie, hvor bemældte Register under foromtalte Aar vil blive aftrykt.

1559 bleve 5 af Kongens Knægte lagte i Borgeleie i Bogense (C. Tegn.).

S. A. udstædtes et Brev, lydende om Østen Snogs Agre

i Haarslef S. (formodentlig som Præstegaarden ibid. tilhørende (Geistl. Jordeb. 1571).

Endelig henfører Sagnet i Almindelighed ogsaa til dette Aar Anlæget af den bekiendte Morudskov, der er den største af alle Lænets Bøgeskove, idet det nemlig hedder, at Kong Frederik d. 2den skiænkede Morudbye eller rettere de gamle saakaldte Morudgaarde (der laae norden for hiin) til et tydsk Fruentimmer, som havde viist ham Tieneste i Dithmarskerkrigen 1559 (altsaa formodentlig den i Kæmpevisen bag i Resens Kronike omtalte Dithmarske Pige), og hende var det, som der paa Stedet lod den nuværende Morudskov opelske, hvori ogsaa Agerryggene endnu heel tydelig kiendes til Beviis, at der paa Stedet tilforn har været Ploieland. Andre sige derimod, at Morudskov blev skiænket til Gyldensteen som Faddergave. Begge Sagn kunde vistnok paa den Maade forenes, at man antog, at det tydske Fruentimmer ꝛc. tillige havde været Eier af Gyldensteen; thi Gyldensteen eiede virkelig Morudskov 1573. Men, da denne Skov allerede nævnes 1555, ja! endogsaa 1535, saa maae det nødvendigviis have været Kong Hans, der i Anledning af Dithmarskerkrigen 1500 (og ingenlunde Kong Frederik d. 2den, der i Anledning af Ditmarskerkrigen 1559) havde bortskiænket samme; og, da den Tid Gyldensteen eller daværende Enggaard eiedes af Jørgen Daae og Karen Gyldenstierne og altsaa ikke af noget tydsk Fruentimmer, saa maae Sagnet om Faddergaven henhøre til en sildigere Tid end Sagnet om Gaven til det tydske Fruentimmer eller ogsaa disse Sagn ikke maae angaae hele Skoven, men det første maaskee eet Parti af Skoven og det sidste et andet.

Bidrag

til

den fyenske Kongeborg

Rugaards,

dens Læns og dens Lænsmænds

Historie

ved

Vedel Simonsen.

Anden Deel.

Ak! gyldne Fremtid! hvad som var og er,
Hvad Øiet saae og hvad endnu det seer,
Er dog kun Rod og Stængel, som frembær
Dit Blomster, Du Fuldendelsens Guldkrone!
For Livets Konge og hans Himmelthrone.
Ak! Livets Blomster! fold Dig frodig ud!
Lad stolt Din Farveglands paa Jorden gløde!
Bliv os en huld, livsalig Morgenrøde!
Et Gienskins Glimt af — Gud!

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1844.

Forerindring.

Idet jeg herved leverer Fortsættelsen af min Fødeegns Historie, er det ikke mere end billigt, at jeg ogsaa giør mine Læsere Regnskab for de Grunde, hvisaarsag jeg fremfor alle Egne elsker min Fødeegn og fremfor alle Lande mit Fædreland og det uagtet alle de Mangler, jeg muligviis maatte erkiende saavel ved hiin, som ved dette, samt hvorfor jeg saaledes ogsaa anseer Studiumet af Fædrenes og Fædrelandets Historie med Hensyn til os selv for mere interessant og vigtigt end enhver af de andre Staters Historie. Det kan maaskee vel være muligt, at det saa at sige er blevet Mode i visse Cirkler iblandt os at ansee Fædrelandskiærlighed for noget smaaligt og borneret, eensidigt og indskrænket, ja paa en vis Maade for en Følelse, der blot egner sig for lavere Siæle; men desuagtet er neppe nogen Følelse retfærdigere, billigere, ja, jeg turde sige helligere end netop denne; thi den falder aldeles sammen med den Taknemmelighed og Erkiendtlighed, enhver god Søn burde føle for sine Forældre med Hensyn til de af dem modtagne Velgierninger, og det er derhos saa langt fra, at den henhører til de saakaldte dunkle og tildeels med Rette mistænkte Følelser, at den tvertimod grunder sig paa et aldeles klart og tydeligt Begreb; thi ihvor lidet jeg endogsaa i min indbildske Stolthed kan troe at skylde mine Forældres Omsorg, mine Læreres Underviisning, mit Fædrelands Dannelses-Anstalter og mine Medborgeres Understøttelse og Velvillie og hvor meget jeg endogsaa i min fordringsfulde Forfængelighed kan have at udsætte saavel paa hine, som paa disse, saa maa jeg dog stedse erkiende, at jeg skylder dem noget og dette Noget er dog ogsaa en Giæld, der fordrer Erkiendtlighed og Tak-

nemmelighed og, saavidt muligt, Giengiæld eller Afbetaling af hvad jeg saaledes er mine Forfædre og mit Fædreland skyldig, og jo mindre det endogsaa efter min Formening turde være, desto mere maatte det jo lede til Undersøgelse af Grunden, hvorfor det ikke var eller kunde være mere, og saaledes ogsaa til den Beslutning, hvis muligt, at hæve disse Hindringer, paa det vi saaledes selv endnu i en større Grad kunde vorde Velgiørere mod vore Børn og Efterkommere end vore Forældre og Forfædre mod os havde været; en Beslutning, der imidlertid blot kan realiseres ved at overveie Grunden, hvorfor og Maaden, hvorpaa vore Forældre, Lærere, Medborgere ꝛc. mod os have feilet, paa det vi desto lettere selv kunne undgaae disse deres Mangler og Feil. Og saaledes bliver altsaa Studiumet af vore Forfædres og vort Fædrelands Historie os stedse vigtigt, hvad enten vi saa troe at opdage Mangler eller Fuldkommenheder i Samme; thi man lærer i Grunden ligesaa meget af sine Forfædres Dumhed og Eenfoldighed, som af deres Viisdom og Klogskab, og det er langt ærefuldere for en Søn at have havt en dum Fader, hvis han selv er bleven klog ved at speile sig i sin Faders Dumheder, end for en dum Søn at have havt en klog Fader og ikke at have efterfulgt hans Exempel. Dog — selv den, der ikke vil lade hiin Giengiældelsesret være gyldig, at jeg nemlig burde betale mine Efterkommere de Velgierninger, jeg af mine Forfædre havde oppebaaret, han maa dog i det mindste lade Egennytten giælde; thi foruden de mange andre Baand, der binde os paa en umiddelbarere Maade til Fædrelandet end til ethvert andet Land, er jo ogsaa dette, at dets Lykke og Ulykke i Grunden er vor egen eller at vor Velfærd og vor Sikkerhed ikke alene trues, naar det er i Fare, og reddes, naar det frelses, men at ogsaa vor egen Velfærd og Sikkerhed i samme Grad stiger, som den offentlige Sikkerhed og Velstand i vort Fædreneland tiltager; altsaa Bevæggrund nok til, selv af Egennytte, at arbeide for Fædrelandets Vel. Men blandt de forskiellige Midler til dette Diemeds Opnaaelse er vistnok Historiens Dyrkning et af de vigtigere, forbi den er Erfaringens Bog og saaledes lærer os, hvorledes det forhen var og hvorfor det ikke allerede den Tid var bedre ꝛc., og først naar vi kiende dette tilfulde, kan ogsaa Udlandets Historie tiene os til gavnlig Veiledning, fordi vi derved

lære at anstille en, som oftest lærerig, Sammenligning mellem de Forholdsregler, man saavel her, som hisset, har anvendt for at forbedre sin Stilling, og med hvor stor eller liden Grad af Held disse Bestræbelser saavel her, som hisset, have lønnet sig. Jeg erkiender altsaa fuldkomment med Pastor Grundtvig (i hans skionne Sang: Langt høiere Bierge saa vide paa Jord 2c.), at der kan være mange Lande, der ere langt rigere, smukkere og lykkeligere end vort lille Danmark; men jeg mener dog ogsaa med ham, at, har Danmark sine Mangler, saa har det vel ogsaa sine Fuldkommenheder og det saavel i physisk, som i enhver anden Henseende, og i alle Tilfælde vedkomme hine Lande ikke mig og jeg ikke dem paa en saa umiddelbar Maade, som Tilfældet er med Fædrenelandet; thi hine vare jo dog med alle deres Fuldkommenheder ingenlunde mine Fædres Grav og min egen Vugge og de ere ikke, som dette, den mig af Skiæbnen anviste Virkekreds, hvor jeg af Taknemmelighed mod mine Forældre og Forfædre, af Erkiendtlighed mod mine Beslægtede, mine Venner og mine Medborgere, af Omsorg for mig selv og min Familie og af Kiærlighed til mine Børn og deres Efterkommere skal arbeide paa at kunne efterlade disse en lykkeligere Fremtid end den Fortid, jeg af hine har modtaget, og hvor det altsaa skulde være min Bestræbelse for mit Vedkommende og i Forhold til min Stilling og mine Evner, som den tro Huusfoged, ikke blot at aflevere det ved min Tiltrædelse Modtagne i forsvarlig Stand, men ogsaa at aflevere det, ved en god Huusholdning med Renter og Renters Rente forøget eller, hvad som er det Samme, i indre Gehalt forædlet, til dem, der engang i Fremtiden skulle arve det efter mig, ligesom jeg engang i Fortiden har arvet det efter mine Forfædre. En slig almindelig udbredt Pligtfølelse og en slig paa Samme grundet almindelig Udøvelse af alle ædle Borgerdyder er virkelig ogsaa den eneste Maade, hvorpaa Tilstanden i et Land eller en Stat kan forbedres, og man vilde storligen feile, dersom man i denne Henseende ventede alt af Regieringen og Regieringens Foranstaltninger; thi Historien har noksom belært enhver iblandt os, at end ikke de viseste Anordninger kunne ophiælpe et Land, naar ikke Embedsmændene vaage over deres Efterlevelse, og end ikke Embedsmændenes troeste Pligtopfyldelse (om en slig endogsaa til enhver Tid og paa ethvert Sted var

tænkelig eller mulig) kan fremhjælpe Landet, naar dets egne Borgere ikke frivillig ville udøve og understøtte Regieringens Foranstaltninger og Love og det ikke blot efter Bogstaven, men ogsaa efter Aanden. Men er først den sande Fædrelandskiærlighed og den sande Borgerdyd grundfæstet i et Land, da er ogsaa Grunden lagt til dets Lykke og ingen uden Statens Borgere selv kunne grundfæste Samme. Hvorfor jeg ogsaa med sand Overbeviisning kan slutte nærværende Forerindring med Göthes indholdsrige Ord: Ein jeder soll nur darum bekümmert seyn in seiner speciellen Sphære, groß oder klein, recht treu und mit Liebe fort zu wircken, so wird der allgemeine Segen auch unter keiner Regierungsform ausbleiben; denn nicht von außen hinein durch Regierungsform kommt das Heil, sondern von innen heraus durch weiße Beschränckung und bescheidene Thätigkeit eines jeden in seinem Kreise.

Elvedgaard den 29de November 1843.

Vedel Simonsen.

1559 aftraadte saaledes den i det forrige Hefte omtalte Peder Bild fra Odensegaards og Rugaards Læn og hans Eftermand, Otto Rud, synes blot at have faaet Odensegaard, men ikke Rugaard i Forlæning (Borgruin., 1, p. 48), hvoraf altsaa fulgte, at den forrige kongelige Foged paa Rugaard, Palle Ulfeld, allerede s. A. i April kaldes Lænsmand paa Rudgaard (Canc. Tegn.) og som saadan ogsaa s. A. fik Ordre paa at opkiøbe 20 Øxne i Rudgaards Læn til den kongelige Kroning (Canc. Reg.); desuagtet maa han dog paa en vis Maade have staaet under Odense-Lænsmand eller Stiftslænsmanden; thi det hedder d. 8de Juli 1561, at, da der havde været mangfoldige Klagemaal for Kongen, at mangesteds i Kiøbstæderne var stor Uenighed blandt Menigheden, saa havde Kongen tilskikket sine Lænsmænd, som boe næst hos Kiøbstæderne, at skulle have samme udi Forsvar, nemlig (daværende Lænsmand i Odense) Eskild Giøe saavel Odense og Assens, som Bogense (C. Tegn. ved K. R.); hvilket ligeledes gientages i Juni 1562 med Hensyn til Arild Ugerup (ibid. som Atl., 3, p. 450, da ansætter som Lænsmand i Odense, og hvortil maaskee endnu kunde føies Peder Munk, 1563-64; thi Palle Ulfelds egentlige Lænsbrev paa Rugaard er, som det synes, først af 1564). 1563 udstedes der imidlertid kongelig Ordre, at der i Middelfart stedse skulde holdes tilstede en god Postklepper og Postvogn (altsaa en af de saakaldte Enspæn-

dinger, der brugtes som Courerer og Sendebud og havde deres Navn af, at de, ligesom nærværende uegentlig saakaldte Ridepost, kiorte i Enspænder eller Karriol, dog, som jeg formoder, neppe med Kugle), som Dag og Nat kunde staae rede at flytte og føre de kongelige Postbud og Breve derfra og til Rudgarth (Aktst., p. 159), hvorfra de altsaa videre til Odense skulde befordres, og saaledes blev Lænsmanden paa Rugaard paa en vis Maade kongelig Postmester. 1564 taxeredes Rudgaards Læn for 50 Udbudsknægte (C. Tegn.). S. A. fik Palle Ulfeld Forleningsbrev paa Rudgaard (C. Reg.), hvad enten det nu blot var en Fornyelse paa et foregaaende Lænsbrev eller ogsaa han lige til den Tid blot havde været kongelig Foged eller Vicelænsmand under den Odense-Lænsmands Overbestyrelse (cfr. 1559). 1566 d. 12te Juli var Kong Frederik d. 2den selv paa Ryegaard i Fyen (Resen, p. 163), hvorved her naturligviis Rugaard forstaaes, og hvor Jacob Brokkenhuus og Gregers Truidsen aflagde ham Rapport ved deres Hiemkomst fra Sverrig, hvor de i Anledning af Fangernes Udløsning i Syvaars-Krigen havde været hensendte; ligesom han ogsaa herfra igien d. 14de Juli med nye Ordres sendte dem tilbage til Sverrig. 1567 fik Palle Ulfeld Pantebrev paa Rugaards Læn og man har endnu Jochum Becks Revers til Kongen paa Palle Ulfelds Vegne af 1567, da denne fik Rugaard i Pant (Voss. Reg. ved K. R.), hvilket han endnu havde 1569; thi i sidstnævnte Aar erholdt han Tienden af Veflinge Sogn (cfr. min Veflinge S. Hist.) og fik s. A. d. 3die Jan., som Embedsmand paa Rugaard, Qvittering for 100 Daler, han havde betalt af Tienden af Veflinge og Skouby Sogne, „saa meget, som da i Laden var“ (af Klevenfeldts Saml. ved K. R.). 1570 nævnes Palle Ulfeld til Rudgaard blandt de Lænsmænd, der Skat skulde oppebære (C. Tegn. ved K. R.); og beholdt han formodentlig saaledes Lænet indtil 1571,

skiøndt han ikke videre omtales end, at der 1588 nævnes en Palle Christoffersen, som kaldes Idel, eiede Veierup og var gift med Giertrud, Stig Porses Datter (Atl. 3, p. 480; 6, p. 638), men som antages for at have været hans Broder (Hoffm. D. Adelsmd. 2, p. 217, Tab.), hvorimod han selv skal være død 1589 (Atl. 6, p. 630), hvilket dog maa være aldeles urigtigt (og bør uden Tvivl hedde 1571); thi allerede d. 13de Juni 1572 gik Jochum Beck, paa Palle Ulfelds Børns Vegne, i Rette med Fru Margrethe Brokkenhuus, Palle Ulfelds Efterleverske, som havde stævnet ham i hans Myndlingers Sted at udlægge hende 1000 Daler, som Palle Ulfeld 1567 (da han altsaa ægtede hende) havde bebrevet hende til Morgengave efter hans Død, hvilke ogsaa Palle Ulfelds Børn paa Herredagen bleve tilfundne af deres Arvelod efter deres Fader at udrede (Klev. Saml. ved K. R.).

Hvad dernæst Lænets Historie under bemeldte Lænsmand, fra 1559 til 1571, er angaaende, da finder jeg derom antegnet, som følger:

1560 d. 1ste Jan. giør Frederik d. 2den vitterligt, at han med Danmarks Riges Raads Raad rc. sælger, skiøder og afhænder til Jørgen Svab „vor og Kronens Gaard," Harritslefgaard, med dertil liggende Gaarde, Gods og Møller, hvilket Alt opregnes; d. 27de Jan. næst efter giør Kongen vitterligt, at Jørgen Svab har betalt og fornøiet ham de 5000 Daler, som han var ham pligtig for Harritslefgaard og Gods, og giver ham derfor Qvittants. (Fyenske Register ved K. R.).

S. A. døde Bogense Byes Raadmand, Hans Bang, og s. A. levede Mads Jepsen, som ogsaa var Raadmand ibid. (cfr. 1591) og som formodentlig siden blev Borgemester; thi Bircherod siger, at Borgemester Mads Jepsen havde legeret 9

Fag Huus til Byens Fattige; begge vare de forresten gifte med den adelige Anne Clausdatter, der døde 1592 (Birch.).

S. A. havde Henning Jørgensen (Qvitzov) til Sandager Trætte paa Herredagen i Odense med Jesper Daa til Enggaard om 2 Markeskiel, som dennes Fader, Jørgen Daa, havde ladet giøre giennem hiins Farfaders (Henning Jensens) Enemærke (Klev. Saml. ved K. R.) cfr. 1501.

1561 d. 3die April gav Kong Frederik d. 2den Bogense By Privilegier (Birch.) eller confirmerede maaskee blot de gamle.

S. A. holdt Kongen Retterting hos sin Rigscantsler, Anton Bryske, paa Langesø d. 25de Jan. i Overværelse af Hr. Jens Prang, Herredsprovst i Skouby-Herred og Sognepræst til Bisløf Kirke &c. (K. Rosenv. Domme, I, p. 290).

S. A. ligeledes d. 10de Aug. i Sammes Overværelse (l. c. p. 292).

1562 hedder det, at der henlaae en Jord til Præstegaarden i Bogense, som aarlig svarede 28 ß. (Geistl. Jordebog af 1571).

S. A. kongelig Ordre, at Bogense skulde komme Kongen til Hiælp med en Madskat af 14 Sider Flæsk, ½ Læst Oxekiød, ½ Læst Faarekiød, ½ Tde Smør og 5 Læster Øl (C. Tegn.).

S. A. bleve 6 Baadsmænd der af Byen til Flaaden udskrevne (C. Tegn.).

S. A. døde Mette Juel, som var gift med den velbyrdige Jørgen Clausen i Bogense, der døde 1597 (Abildgaards Reisejournal).

S. A. var uden Tvivl Hr. Jens Berthelsen Sognepræst i Ore; thi vel ansættes hans Levetid til 1592; men der fortælles om ham, at han af Henrik Anefeld (til Oregaard, som døde 1583) fik en Gaard i Ore at boe paa, men da han, for at

giøre den til en retmæssig Præstegaard, lod den taxere til Skat i den svenske Krig (altsaa Syvaarskrigen fra 1563 til 70), blev Patronen vred og tog den fra ham igien, saa at han maatte drage til Bogense at boe (Blochs haandskr. F. G. Hist.); han er altsaa den Hr. Jens, der siges at have været Sognepræst i Øre mellem Hr. Sone og Hr. Hans Knudsen; cfr. 1491, 1500 og 1571.

S. A. døde Jesper Daa til Enggaard og blev i Sandager Kirke begravet (Atl. 6, p. 616).

S. A. døde Erik Madsen Bølle til Tersløse, Ourebygaard og Elved (Hoffm. Fund., 8, p. 285; D. Atlas, 6, p. 175).

1563 paalægges Bogense ved Lænsmanden, Arild Ugerup (i Odense), at brygge 12 Læster Øl af 1½ Læst Malt til Flaaden (C. Tegn.).

S. A. fik Otto Brahe (til Elved) Kongens Gienbrev paa Gods i Vovlinge Sogn og By (Voss. Reg.).

1564 mistede Præsten i Bogense Skouby Kongetiende, som hans Formænd i lang Tid (see 1549) havde oppebaaret (Geistl. Jordeb. af 1571; da her udtrykkelig staaer Skouby, saa er det vel en Feil af Pontoppidan, naar han vil, at Skamby Kongetiende 1549 blev tilstaaet Præsten i Bogense; thi det skal formodentlig ikke være Skamby, men Skouby).

S. A. skulde Bogense By stille 10 væragtige Karle til Kongens Tieneste (C. Tegn.).

S. A. skulde Byen levere en Fætalliesskat til Krigsfolket paa 6 Læster Øl, 4 Læster Brod &c. (C. Tegn.).

S. A. skulde den komme Kongen til Hiælp med 1000 Daler Klippinge (l. c.).

S. A. var Hr. Knud Sognepræst i Haarslef (cfr. 1589).

S. A. befalede Kongen, at, da Degnen, Hans Knudsen, i

Woufflinge Sogn ingen Bolig havde, saa maatte han og Efterkommere erholde Kirkebolet i Woufflinge By med dets Tilliggelse til Degnebolig imod at svare Skyld til Kirken og holde Bopælen vedlige (Geistl. Jordeb.).

1565 var Bogense Byes Vaaben og Segl et lille Skib for fulde Seil (Atl. 6, p. 622).

S. A. skulde Byen komme Kongen til Hiælp med 300 Daler (C. Tegn.).

S. A. Kong Frederik d. 2dens Gieldsbrev til Anton Bryske til Langesø, hans Mand, Raad og Rigens Cantsler, paa 2253 Jochimsdaler, hvilke han (nemlig Bryske) havde udlagt til Kongens Ritmester (og næste Aar Lænsmand paa Hagenskov), Josva v. Qvalen, og hans Ryttere, for hvilke han blandt andet pantsætter ham Gods i Gadsbølle og Skalberg i Vissenberg-Sogn og Baag-Herred (Voss. Reg.).

1566 skulde Bogense komme Kongen til Hiælp med 100 Daler Sølv og 100 Daler Klippinge (C. Tegn.).

S. A. fik Degnen i Vislef Kongebrev paa en Ager i Vislef Mark til et Degnebol og saaes i samme 8 Skp. Byg (Geistl. Jordeb.); eller med andre Ord: Kongelig Befaling, at, da Degnen til Visløf Kirke ingen Degnebolig havde og Kirken skal have en Ager i Visløf Mark, som Anders Tuesen i Være haver og Hans Knudsen, Kirkeværger der sammesteds, med Underfundighed og vrang Beretning skulde have fæstet af Lænsmanden i Odense, Peder Munk, da skal samme Ager strax udlægges til Degnen og Degnen lade bygge en Degnebolig derpaa (C. Reg. ved K. R.).

S. A. døde Rigscantsler Anton Bryske paa Langesø, ugift, og s. A. blev hans Gravmonument oprettet i Vigerslef Kirke (Atl. 6, p. 617).

1568 blev hidtilværende Sognepræst i Guldberg, Hr. Lau-

rids Madsen, som efter nogle var født i Naarup, men efter andre var en Bondeson fra Margaard (formodentlig Maegaard i Skaarup Sogn), af Fru Elisabeth Urne, (Hr.) Peder Lykkes Enke til Klingstrup, kaldet til Sognepræst i Skaarup og ham succederede formodentlig i Guldberg Hr. Mads Hansen, der nævnes som dette Steds Sognepræst 1576 og 81 (Blochs F. G. Hist.).

1569 d. 15de April gior Prior Chr. Povelsen vitterligt, at efter den jus patronatus, han paa Klostrets Vegne har til Særslev Kirke i Skouby-Herred, har han „den almindelige Byes-Skole" i Bogense til Gavn og Forfremmelse samtykt og for sig og de efterfølgende Priorer i S. Knuds Kloster samtykker, at Særslev Kirke og Sogn skal altid herefter have sin rette Sognedegn af Bogense Skole ꝛc. (Diplomat. Lang. ved K. R.).

S. A. Hindsholms Herredstings Vidne om Trætte mellem Johan Friis til Hesselager og Henning Qvitzov til Sandager paa Jacob Wifferts Enke, Mette Ronnov til Brolykkes, Vegne om deres Bønders Markeskiel (Dipl. B.).

S. A. (og ikke, som Atlas urigtig siger, 1596) døde bemeldte Henning Jørgensen Qvitzov til Sandagergaard, 56 Aar gammel; han var gift med Birgitte Ronnov, som døde 1590 (cfr. Rothes Efterm. 1, p. 351; Schønaus l. Fr. p. 794; Atl. 6, p. 616).

S. A. var Hr. Laurids Oluffsen Sognepræst i Vislof, havde til Hustru Giertrud Rasmusdatter, en Søn, Hr. Anders Lauridsen, der blev Sognepræst i Strø i Siælland, og en Capellan, Hr. Hans Knudsen, der 1571 blev Sognepræst i Ore (Bloch l. c.).

1570 skal der have været Ildebrand i Bogense; thi ifølge Præsteindb. af 1755 er Indskriften paa en i Adelgaden liggende Gaard, opbygt af Niels Bang, saaledes:

Der man skrev 1500 og halvfierdsindstyve
Den 1ste October, jeg vil det ikke lyve,
Da brændte Bogense af i en Glød;
Saa hiælp os Gud i al vor Sorrig, Modgang og store Nød.

Atlas henfører denne Inscription, som sagt, til 1550; men, da den Niels Bang, paa hvis Gaard den var anbragt, endnu 1591 (cfr. Atl. 6, p. 624) var med at give en Klokke til Raadhuset, turde 1570 vel være rigtigere end 1550 cfr. imidlertid 1575.

S. A. blev den gamle Prædikestol i Skouby Kirke skiænket dertil af Harritslefgaards daværende Eier, Jørgen Svave (Hoffm. Fund. 5, p. 298). En Grund altsaa til den Formodning, at Kirken endnu (cfr. 1496) tilhørte Harritslefgaard, skiøndt det ogsaa kan grunde sig paa, at det var den Kirke, hvis Gudstieneste han søgte og som han altsaa i denne Anledning ved sine Gaver fortrinligviis vilde pryde. Forresten er denne Prædikestol derved mærkværdig, at paa samme læses: Sileant voces humanæ, ubi sonant divinæ A°. 1570, og derunder følgende plattydske Oversættelse: Wen Godt redet, so shal de ganze Welt de Mundt tho don unde tho=høren (Præsteindb. 1755).

S. A. Kongebrev paa den Gaard i Kolshauge, som Præsten til Guldberg selv iboer, at han den for Fremtiden som en ret Præstegaard maa beholde (Geistl. Jordeb.).

1571 d. 28de Mai døde den foromtalte Jørgen Svave til Harritslefgaard og blev med sin Frue, Catharine Svave, der døde s. A. d. 11te Oct., i Skouby Kirke begravet (Hoffm. F. 5, p. 297—98; Atl. 6, p. 619)[1]). Bloch siger derimod, at hun

[1]) Den Jørgen Svave, der i D. Atlas, 3, p. 471, nævnes som eiende Harritslefgaard 1584, var den Ovennævntes Søn. Han var i Sept. 1612 nyligen død i Haderslev „udi Indmaning" og stod endnu i

hed Karen Farenbock og døde 1571. Det er urigtigt, naar man paa Grund af Epitaphium kalder hende Catharine Svave; thi hun var en Buchvald eller efter Bloch en Farenbock og kaldtes blot paa Grund af sit Ægteskab Svave.

S. A. blev Haarslef Kongetiende henlagt til Communitetet i Odense (Hoffm. F. 5, p. 153).

S. A. blev Capellanen i Vigerslef, Hr. Hans Knudsen, Sognepræst i Ore og Hr. Simon blev igien Capellan i Vigslef og Veflinge (Bloch l. c.).

S. A. nævnes Jens Baggi i Maaru, ligesom ogsaa Morufgade omtales (Coll. Lang.), formodentlig altsaa Morud og Morudgaarde i Vigerslef Sogn; dog er der ogsaa et Maare i Herrested Sogn.

S. A. skrev Anton Bryskes Søster, Sidsel Eilersdatter Bryske, Eskild Gjøes Enke, hvis Portrait hænger paa Frederiksborg, sit Testament paa Langesø (l. c.)

S. A. gav Otte Brahe (til Elved) og hans Frue, Beate Bille, Prædikestolen til Vefflinge Kirke, hvorpaa deres Vaaben og Navne-Ciffres ere udhugne (cfr. Atl. 6, p. 618).

S. A. d. 9de Mai døde Otte Brahe (Eier af Elved) paa Helsingborg Slot, 53½ Aar gammel (ifølge Indskriften paa Epitaphiet i Kaagerød Kirke i Skaane — i Klevenf. Saml. K. R.), og Axel Brahe succederede i Sammes Besiddelse.

S. A. kongelig Bevilling, at Præsten i Vissenberg maatte lade vogte og hiøre sit Qvæg over al Sognets Grund (Melbyes F. Præste-Hist. p. 76—77, hvor Kongebrevet findes, cfr. Hoffm. F. 5, p. 367). Det er uden Tvivl denne Bevilling, som skal være givet i Anledning af, at Kongen havde overnat-

---

Jan. 1614 ubegravet, da Sivert Grubbe, hans Creditor, havde „forboden" ham „Jorden" (Klevenf. Saml. ved K. R.).

tet i Fuglevig Præstegaard, og som formodentlig i den geistlige Jordebog udførligere omtales, der atter i Aar har været giort Fordring paa, som ogsaa tildeels gik igiennem.

S. A. tillægges Kongetienden af bemeldte Sogn (som 1554 blev tillagt Sognepræsten) de 4 Hørere i Odense Skole (Hoffm. F. 5, p. 153).

S. A. blev den geistlige Jordebog optaget, hvilken jeg ikke kan undlade herved i Extract at meddele og det ikke blot for Indtægternes og Sammes Beskaffenheds Skyld, men ogsaa fordi man deraf lærer Byernes Størrelse at kiende og endeel af Agerskifternes Navne, der i gamle Dage spillede saa stor en Rolle i Historien, da der med ethvert af dem var et Sagn eller en Historie forbunden, der nu tilligemed Navnene selv ved Udskiftningen aldeles ere forsvundne; thi, da Agerskifternes Navne, saasnart enhver Mand fik sin særskilte Lod, lidt efter lidt gik af Brug og forglemtes, saa forglemtes naturligviis ogsaa de Sagn, der vare bundne til Samme[1]. Ifølge bemeldte Jordebog var saaledes:

I Bogense Sognepræstens Jord og Rente den Tid:
En Gaard paa Torvet (see 1548), som skyldte aarlig $4\frac{1}{2}$ ℔.
En Jord (see 1562), som aarlig afgav 28 ß.
Jordskyld af 2 Jorder i Byen, 8 ß.

---

[1]) Jeg erindrer mig saaledes heel vel, at, naar vi i min Barndom før Udskiftningen og Udparcelleringen vankede omkring i Skov og Mark og Eng, da spurgte snart den ene og snart den anden af mine Ledsagere mig: veed han, hvorfor det hedder Tronagre, det Dommersædet, det Jomfru-Toft o. s. v.? og efter ethvert Spørgsmaal fulgte en lang, i det mindste for mit barnlige Øre høist interessant Fortælling; men, da jeg efter en Snees Aars Fraværelse i Skoler og saavel paa inden- som udenlandske Universiteter igien kom tilbage, vare Udskiftningen og Udparcelleringen længst fuldendte, de gamle Fortællere vare døde og saavel Navnene, som Historierne, dem jeg længst havde

Jord ved Præstens Torne paa store og lille Steghoe til 6 Ørtug og 8 Skp. (ɔ: 10 Tdr.).
Annex-Præstegaards Herlighed, som allerede tillaae Kaldet i de gamle (ɔ: catholske) Bispers Tid.
Rente af Bogense By, 12 ℔. Endelig reclameres Skouby Kongetiende, som de forrige Præster havde havt, men som ham nu for 7 Aar siden er frakommet.

Skolemesters ɔ: Rectors Rente af Bogense:

Jordskyld, 2 ℔ 4 ß.
Aarlig Løn af Byen, 24 ℔.

Skouby Degns Jord og Rente:

A. Jord:

I Mosemarken Bygland (ved Kirkegaard, Kirkespiell, Hustofte og Lundelykke), 25 Skp.
I Ellehauge Mark Bygland (ved Præstens Jord og i Fiallskov), 11 Skp.
I Kiærby Mark Bygland (i Kongens Lund, Thucholm, Askevong og Søndervong), 14 Skp.

---

svedt ud, for største Delen af den yngre Slægt aldeles forglemte. Ligeledes erindrer jeg ogsaa den Tid som Barn ikke blot at have hørt tale om, men ogsaa tildeels som Tilskuer og til Vogns at have deeltaget i de stolte og storartede Fællesjagter her paa Egnen, hvor man uden at afbrydes af Giærder og Grøfter kunde tumle sig til Hest i en Omkreds af flere Mile og hvor den meest maleriske Afvexling af smaae og store Skovpartier, Hedeland, Moser, Agre, Søer, Kiær og Krat i samme Grad frydede Øiet, som Jagtens Glæder forlystede Sindet; men ogsaa det var ved min Hiemkomst forsvundet, de smaae Skovpartier vare ryddede, de store vare luftede, Søerne vare udtappede, Hedejorden opdyrket og det ene Giærde og den ene Grøft og det ene levende Hegn efter det andet betog enhver Udsigt til det Hele, saa at den livsglade Poesi saa at sige aldeles var tilintetgiort af den Nyttebringende Prosa.

B. Rente:

Af	Skovbye	19	Gaarde	19	Skp. Byg	17	Giæs	4	Brød.
-	Eskildstrup	10	—	10	—	9	—	1	—
-	Kierrebye	13	—	13	—	13	—	⸗	—
-	Skorrup	2	—	2	—	2	—	⸗	—
-	Tofftc	13	—	13	—	13	—	3	—
-	Branolth	1	Gaard	1	—	1	Gaas	⸗	—
-	Ellehauf	1	—	1	—	1	—	⸗	—
-	Ellegaard	1	—	1	—	1	—	⸗	—
-	Harritzløf	18	Gaarde	36	—	⸗	—	⸗	—

og af Kirken ½ Ørtug Byg. Summa: 8½ Ørtug Byg, 57 Giæs og 13 Brød.

Guldberg og Sandager Sognepræsts Indkomster:

A. Annex=Præstegaards Herlighed haver været i de gamle Præsters Tid og er endnu.

B. Jord:

I den nørre Mark Bygland (i Koumosetoft, ved Welbye Stænte, i Nyekiærd, Lussebusk, Wilkens Kiær, Krogagre, Fruerhøi, Kirkelund og Langagre), 7½ Ørtug; Havreland (i Weikiær, ved Kirkeleed, paa Skindkiortels og Ruldagre), 36 Skp.; Boghvedeland (i Bruunholm og ved Kirken), 11½ Skp.; Eng til 8 Læs og en lille Skov.

I den østre Mark Bygland (Tronagerkiærdt og Strigager, Skousbierg, Barnemose, Lammehauge, Koumoseleed, ved Gaarden og bag Toften), 7 Ørtug og 3 Skp.; Havreland (Mottehøi, Toderup Mark og Koumose), 10 Skp.; Boghvedeland (Weylby Diel og Tronagre), 13 Skp., og Eng til 6 Læs.

I den Søndenmark Bygland (Tullebierg, Ottekiær, Hættestrud, Langager, Søndermose, Revldrup Mark og Lillelund), 8 Ørtug; Havreland (Barnemose, Kempes Aaevending, Holgaard,

Jeglund og Brunled), 24 Skp.; Boghvedeland (Jeglund, Rødekiær og Deenhut), 8 Skp., og Eng til 12 Læs. Men af denne Jord giver Præsten aarlig til Guldberg Kirke 3 Ørtug 6 Skp. Byg og er derfor hans Vilkaar kun saare ringe.

Degnens Rente ibid. udgiør:

Af	Bøgelund	8	Gaarde	16	Skp. Byg	8	Giæs	34	Brød
-	Esterbølle	15	—	30	—	15	—	47	—
-	Smidstrup	4	—	8	—	4	—	12	—
-	Nordskov	4	—	8	—	4	—	9	—
-	Kolshauge	4	—	8	—	4	—	24	—
-	Revldrup	2	—	4	—	2	—	18	—

og af begge Kirker ½ Ørtug Byg. Summa: Byg, 7½ Ørtug 4 Skp.; Giæs, 37, og Brød, 124 (hvilket sidste altsaa omtrent udgiorde 1 Brød hver 3die Dag).

I Eilby og Melby Sognepræstens Indkomster:

A. Annex-Præstegaards Herlighed, som haver været til de gamle Præster og er endnu.

B. **Bona mensalia**: En Gaard i Svendstrup, hvis Herlighed dog er til Kongens Gaard i Odense (cfr. Hoffm. F. 5, p. 310).

C. Jord:

I Norremark Bygland (paa følgende Skifter: Killedam, Engemadt, Mellagre, Lundebæks Ager, Tronagre og Rudt), 4 Ørtug og 5 Skp., samt Eng, 5 Læs.

I den sondre Mark Bygland (Elbypoth, Bekisagre, Lugebrynds, Korsveis, Reffshøis, Saxebiergs, Havredals, Flamekiærs, Lunde Thiornes, Lundekrogs og Lundebeks Ager), 6½ Ørtug og 1 Skp.; Havreland (Ortekiær, Mollehoi og Jullerup Dal), 1 Ørtug 7 Skp., og Boghvedeland (Kinden, Lundehoi og Heden), 11 Skp., samt Eng, 1 Læs.

I den vestre Mark Bygland (Toftekiærs, Landeveis, Griffs Ager, Rulbeager, Skiernekiær, Kielegierde), 5 Ortug; Havreland (Heldt Ager, Leergravs, Brunebiergs og Lundemarks), 22 Skp., og Boghovedeland (Gunderspields Ager og Stye Ager), $9\frac{1}{2}$ Skp. Hans Sogne ere saaledes saare ringe og derfor er hans Bon, at Kongen vil unde ham sin Part Tiende eller anden Hiælp.

Degnens Indkomst af begge Sogne:

A. Jord: Bygland (paa Lundebeks, Transbierres, Rulde-, Heldt-, Skiels- og Lundekrogs Agre), 2 Ort. 3 Skp., samt Eng, ½ Læs.

B. Degnerente:

Af Elby	9 Gaarde	18 Skp. Byg	9 Giæs		
- Lunde	9 —	18 —	9 —		
- Kile	3 Gd. 1 Huus	7 —	4 —		
- Melbye	12 Gaarde	24 —	12 —	24 Brod	
- Becke	1 Gaard	2 —	1 Gaas	2 —	
- Brønstrup	6 Gd. 1 H.	13 —	6 —	12 —	

og af begge Kirker $1\frac{1}{2}$ Ortug Byg. Summa: Byg, 8 Ort. 3 Skp.; Giæs, 41, og Brod, 38; hvorhos det beklages, at der af Elby Sogn er frakommet 8 Plougbrod af hver Gaard (?) og af Melby S. 6 Brod af hver Gaard. (Er denne Angivelse rigtig, da har Degnen oprindeligviis omtrent havt 1 Brod om Dagen at fortære).

Haarslef Sognekalds (Sognepræst: Hr. Niels Knudsen cfr. 1540) Indtægter, nemlig Jord:

I Mellemmarken Bygland (paa følgende Agerskifter: Kirken, Bagen, Bregnemose, Raffnebierg, Oxne, Eenemærke, Præstetorn, Thomose, Hans Olsens Stie, Farsbolle Kirkevei, Bagenet, Thornholm), 9 Ortug 3 Skp.; Eng, 10 Læs, samt en liden Englaaning.

I Hiortebierg Mark Bygland (Rakkellykke), 2 Skp., og Boghvedeland (Liongbierg, Bertels Knos og Skierdiel), 20 Skp.

I Gullykkemark Bygland (Sandet, Lundsbierg, Per Hansens Lykke), 1½ Ortug 1½ Skp., og Boghvedeland (Sandet, Lundsbierg, Aagaardslund, Ravnebierg, Hvenvodt, Strommen, Laabolwod, Maderup Skiæl, Gullykkebierg, Kienthul, Giedekiær, Thuekiær), 57 Skp.

I Vestermark Bygland (Præstemose, Atzertoft, Præstholm, Thrundager, Katager, Diilholm, Gaffnby Kirkevei, Hovitz Agre), 6 Ortug 3 Skp., og Boghvedeland (Katagre, Ousfisholl, Ondebæk, Diilholm), 9½ Skp., samt Eng, 5 Læs.

I Gammelby Mark Boghvedeland (Saxebierg, Snogsagre, Kallehauge, Kiorsebroe, Knorrebæk), 31 Skp.; Eng, 4 Læs, og 2 Hauer (ɔ: Hauger) fulde.

I Eilskov Mark Boghvedeland, 6 Skp.

I Haaslof en Hauge norden Kirken og 1 Gadehuus med 2 Stk. Jord til, hvori saaes 2 Skp.

Derimod er frakommet Præstegaarden:

a) et Bolig, beliggende norden op til Haaslof Kirke. Dette frakom 1527, da Hr. Niels Erikſen mistede Kaldet, og blev 1532 paa Degnens Vidnesbyrd hævdet til Kirken, som den tilhørig (cfr. 1532); og

b) en Ager paa Gullykkebierg.

Degnens Indkomster ibid.:

A. Jord:

Haaslof Kirke har 2 Mensal (Marsel?) Jord over al Haaslof og Farsbolle Grund og paa samme Jord staaer Degneboligen og er paa samme Jord et Skouby Herredstings Vidne af 1532.

I Hiortebierg Mark Bygland (Suderkeile, Sandhoi, Liongen, Skiærdiel), 1 ℔ (ɔ: 2 Ortug) og ½ Skp., og Boghvedeland (Liongen, Hiortebierg), 4½ Skp.

I Gullykke Mark Bygland (Soffrerne, Strømmen, Kindtved, Lundsbierg, Sandet og Bregnemose), 3 Ørtug 2 Skp., og Boghvedeland (Tukiær, Gulykke, Thingvongen og Raffnebierg), 7 Skp., samt Eng, 1½ Læs.

I Mægelmarken Bygland (Dalsager, Trunager, Togmose), 16 Skp.; Eng, 2 Læs, og nogen Egeskov.

I Søndermark Bygland (Østerkiær, Abzerstoft, Hoffvidt, Tornhøi, Katagervaad, Havreager, Diilholm), 1 Td 3 Skp., og Boghvedeland (Lindebierg, Riisbierg, Gammeljord), 11 Skp., og Eng, 3 Læs.

I Gammelby Mark Boghvedeland (Saundtsvraa, Snogsager, Egehoved, Leerbæk, Elnetoft, Smedetoft, Nyerudt), 15 Skp.

Fremdeles er der ogsaa i Gammelby Mark 2 Agre, som ere dømte til Kirken, og gives deraf til Kirken i Landgilde 1 Td Byg.

B. Degnerente:

Af Haasløf	17	Gaarde	34	Skp.	Byg
- Farsbølle	8	—	16	—	
- Vierne	12	—	24	—	
- Underskoven	11	—	22	—	
- Skoffsgaard	11	—	22	—	
- Aagaarde	2	—	4	—	
- Egelskoff	14	—	28	—	
- Holsøe	4	—	8	—	
- Gammelby	18	—	36	—; og Kirken 1 Ørtug Byg.	

Summa: 16½ Ørtug Byg og 2 Skp.

Særslef Sognekalds Indkomster:

Sognepræstens Jord:

I Sønder- og Vestermark Bygland (paa følgende Agerskifter: Klagsagre, Kragespieldsager, Søndergaardsager og Afsesager), 5 Ørtug, og Boghvedeland (paa Faarested, Sonupsland, Visbierg og Eyøgh), 11 Skp., samt Eng, 1 Læs.

I Østermark Bygland (paa Riffvertofte, Skyttens Toft, Mollerhoi og Buerled), 9 Ort. og 3 Skp.; Havreland (paa de to førstnævnte Steder), 3 Ortug; Boghvedeland (paa Mollehoi, Steenkisteager og Ellebæksager), 13 Skp., og Eng, 6 Læs.

I Norremark Bygland (paa Kirkeager, Kirkeledsager, gammel Kirkegaardsager og Mandemose Leds Ager), $6^1/_2$ Ortug; Havreland (paa Skadens Ager), 1 Ortug, og Boghvedeland (paa Havreholm), 20 Skp.

I Svenstrup Mark Boghvedeland (paa Ortekiær, Gaarbov og Lille Mark), 13 Skp.

Derimod giver Præsten aarlig 14 ß (see 1541); haver derfor intet Vederlag og beder derfor om Forløsning.

Degnen haver ingen Degnebolig, men derimod de saakaldte Leerkrogsagre, som udgiør 8 Skp. Bygland.

Degnerenten udgiør:

Af Himerslouff	12	Gaarde	24	Skp.	Byg
- Serslouff	8	—	16	—	
- Svenstrup	5	—	10	—	
- Askeby	7	—	14	—	
- Kosterslouff	11	—	22	—	
- Esterboll	6	—	12	—	
- Maderup	7	—	14	—	
- Moruppe	6	—	12	—	
- Toderup	5	—	10	—	
- Slarstrup	3	—	6	—	og Kirken 1 Ortug

Byg. Summa: 12 Ortug 8 Skp. Byg.

Vigerslef og Veflinge Sognepræsts Indkomster:

a) **Mensalia**: 1 Gaard i Torup, Herligheden til Vislef Præstegaard; har været fra gamle Bispers Tid og er endnu. Anner-Præstegaards Herlighed har været til Sognepræsten i gamle

Bispers Tid og er endnu. Præstegaarden har et Stykke Skov, liggende ud med Langesøe Søe, kaldet Præsteskoven.

b) Jord:

I den østre Mark Bygland (paa følgende Skifter: Axelbierg, Smedetofte, Kiellingager, Eskelund, Hoffsager, Mølledam, Ørvadzager, Ørvadzhuulvei, Møllebæk, Hoffven, Lamhaffve, Thvislokke), 6 Ørter 2 Skp., og Havreland, 4 Skp., og Eng, 3 Læs. I Farstrup Lykke Bygland (Bryndzager, Høilykkegierde, Brinkstykke, Krogen, Ringelen, Kirkestie, Dam, Lundhøi, Wadkieltoft, Aaen, Aagaarde, Krempérompe), 3½ Ørte 5 Skp.; Boghvedeland (Bøgebierg), 2 Skp.; Havreland (i Farstrop Mose), 8 Skp., og Eng, 24 Læs.

I den vestre Mark Bygland (Taufflen, Lokkeleed, Skraabierg, Præstebierg, Ballens Krog, Farstrop Stente, Torvegrave, Bagenhøi, Gaarboe, Piilager, Gundmose, Strubbe, Reffhale, Havrebierg, Hestebierg, Thuvebierg, Rødholm), 10 Ørt. 3 Skp.; Havreland (Woldeigbæk, Mourudtzvei, Dans Aaevending, Kullebæk), 1 Ørt. 5 Skp.; Boghvedeland (Woldeig, Kiilsmat, Svendsbierg, Ridtzkrog, Onssevei, Smørvraae, Tokerudt, Rogeskougseig, Wraaleed), 38 Skp.; Eng, 10 Læs.

I den nørre Mark Bygland (Kirken, Borrebækstofte, Sandhøi, Gaaseland, Kiellebyevei, Piilager, Kiellebylykke), 4½ Ørt. 26 Skp. I Farstrup Mark Bygland (Waadager, Biørnemose, Waddiel, Langager, Woldkielletoft, Jernmose), 62 Skp.

I Wisløf Mark Havreland (Fleggen, Kiellbybierg, Brede Brov, Lille Brov, Kollryg), 33 Skp.

I Farstrop Mark Havreland (Kirkebroe, Sorteholm, Jernmose, Woldkielleleed), 14 Skp.; Boghvedeland (Wodager, Korshøi, Store Kierdt, Bovensevei, Grønvei, Lykkehiørne), 49 Skp.; Eng, 17 Læs. Summa: Bygland, 11½ Ørt. 4 Skp.; Havreland, 2 Ørt. 7 Skp., og Boghvedeland, 49 Skp.

Degnens Indkomst af Wisløf Sogn:

a) En Ager til 8 Skp. Byg paa Wisløf Mark (cfr. 1566).

b) Kornrente af Sognet:

Af Kielby	6	Gaarde	12	Skp. Byg
- Wisloff	9	—	18	—
- Tverskov	4	—	8	—
- Amagher med Kullemose	4	—	8	—
- Sverup	2	—	4	—
- Graverhuus, Ulstrup, røde Mølle ꝛc.	5	—	10	—
- Møllegaard	4	—	8	—
- Nellemose	1	Gaard	2	—
- Blesbierg	1	—	2	—
- Hausted	1	—	2	—
- Rydzmølle	1	—	2	—
- Ballen, 2 Gaarde og 1 Huus	2½	Gaarde	5	—
- Togerudt	9	—	18	—
- Himmelstrup	1	Gaard	2	—
- Elverudt	2	Gaarde	4	—
- Morudt	8	—	16	—
- Smørhuset	1	Gaard	2	—
- Skousgaarde	3	Gaarde	6	—
- Haufgaard	1	Gaard	2	—
- Farstrup	13 G. 1 H.		27	—
- Aagaard	1	Gaard	2	—
- Rue	13 G. 1 H.		27	—
- Siorudt	1	Gaard	2	—
- Speilborg	1	—	2	—

Af Skovhuus	1	Gaard	1 Skp.	Byg
- Langesøe	1	—	6	—

Kirketiende 1 Ortug ɔ: 12 Skp. Byg.

Summa: 17½ Ortug Byg. Derimod er ham frakommet Plougbrød og Paaskerente, som de andre Degne have faaet før ham.

Degnens Indkomst til Weflinge:

a) Jord: Bygland (i Hovitzmark, Bravitzlykke, Esterbollemark, Veflingemark og Lindebiergmark), 5 Ort. 4 Skp.; Havreland (i Wedemark), 4 Skp.; Boghvedeland (i Kosterslouf Mark og paa Lindebierg), 11 Skp.; Eng, 10 Læs, og 1 Skovskifte med nogle unge Riisbøge paa.

Degnebolig, hvis Herlighed dog hører til Kongsgaarden (ɔ: Rugaard).

b) Kornrente af Sognet:

Af Hovidt	5	Gaarde	10 Skp.	Byg
- Hovitzmølle	=	—	1	—
- Skovhuset	=	—	1	—
Wøfflinge	20	—	40	—
Kiøbeskov	3	—	6	—
- Teffring	3	—	6	—
- Sasserudt	8 G. 2 H.		18	—
- Kongsleed	1	Gaard	2	—
- Wedhe	12	Gaarde	24	—
- Hieboe	7	—	14	—
- Elvidt	1	Gaard	½ Ort.	
- Rudgaardt	1	—	½ Ort.	
- et Gadehuus	=	—	24 ß	
- Wøffling Kirke	=	—	1 Ort.	
- Nyemølle	=	—	2 Skp.	

Summa: 12 Ort. 4 Skp. Byg.

Sønder søe Sognepræsts Indtægter:

Jord:

I Søndermark Bygland (paa følgende Agerskifter: Skindeleed, Moseland, Keppiis Dam, Boesland, Stangeager, Maglehøi, Steenhøi, Viigbæk, Kirkestie, Lykkegierde), 10 Ort. 1½ Skp.; Havreland (Fullebæk, Aaretoft), 19 Skp.; Boghvedeland (nederste og øverste Holm), 14 Skp., og Eng, 10 Læs.

I Vestermark Bygland (Toftekiær, Kirkestie, Grandtzdiil, Lundsbierg, Hiortekiærsbierg, Langekiær, Skindehøi, Snækkeager, Truunager), 7 Ort. 10 Skp.; Havreland (Stærrehøi, Orritzlef Stænte), 17 Skp.; Boghvedeland (Brandtzlykke, Bruhøi), 10 Skp.; Eng, 8 Læs.

I Nørremark Bygland (Toftcagre, Stakkarleholm, Stineslund, Krogsagre, Axelhøi, Hollekiær, Ravneholm, Ravnebierg, Tyrnehøi, Grønrygg, Faverske Tvedt, Allese Bierg), 10 Ort. 9 Skp.; Havreland (Sandvaadsbierg, Sviinkiærsriis, Danneager, Komose), 41 Skp.; Boghvedeland (Steilehøi, Hornfiskhøi), 22 Skp.; Eng, 6 Læs.

Degnens Jord og Rente:

a) Jord: En Ager paa 5 Skp. og en Huustofte paa 2 Skp.

b) Rente:

Af Søndersøe	37 Gaarde	37 Skp. Byg	37 Giæs
- Orridtzløff	13 —	13 —	13 —
- Wegby	11 —	11 —	11 —
- Segeruppe	7 —	7 —	7 —

- Kirken 1 Ortug Byg. Summa: Byg, 6 Ort. 8 Skp., og Giæs, 68 Stk.

1571 maa allerede Otto Emmiksen have udløst Palle Ulfeld eller hans Arvinger af Pantet i Rugaard; thi han skulde s. A. have Rudgaards Læn i Pant for 4000 Jochumsdalere

(see infra) og havde det endnu saavel 1573 (Atl. 3, p. 475 — da han i C. Reg. kaldes Otto Emichsen, Mouritz Søn, og Embedsmand paa Rudgaard) som 1574, ja formodentlig lige til 1579. Af de forskiellige Otto Emmiksønner, der den Tid levede — (saavidt jeg veed, var der En af dette Navn paa Raarup i Ellinge Sogn f. Ex. 1598. Atl. 6, p. 699, en Anden paa Steensgaard f. Ex. 1594. Atl. 3, p. 591, en Tredie paa Margaard f. Ex. 1573 (min S. Hist.), en Fierde paa Skousgaard (gift med Anne Bilde. Hoffm. D. Ad. 3, p. 323. Tab. 1), en Femte paa Ressoe (i det Slesvigske; gift med Anne Biorn, men som dog alt synes at være død 1558. Aktst. p. 193; Hoffm. F. 6, p. 115; Atl. 7, p. 203) og nu endelig en Siette paa Rugaard) — var Ingen saa mærkværdig, som Otto Emmiksen paa Steensgaard, den han siden 1566 synes at have eiet, ligesom han ogsaa synes at være den Samme, der 1573 eller saa ved Pas eiede Margaard i Vigerslef Sogn, siden det hedder om ham, at han kort efter kom i Trætte med Bryskerne, som netop den Tid eiede Margaard, og at han i den Anledning skiød Karen Bryskes Foged (ɔ: Ridefoged eller Forvalter) ihiel over en Trætte, de havde sammen paa Tinge, hvorfor han i nogle Aar sad arresteret paa sin Gaard, og ligesom han formodentlig ikke for sin Dyds Skyld bar Navn af den Onde, saaledes tog han ogsaa tilsidst en ond Ende, idet han i Juli 1594 blev myrdet i sin Seng paa Steensgaard af sin Dreng og sin Kok; Drengen undkom, men Kokken blev rettet og lagt paa 4 Steiler ved Salling Herredsting; forresten blev hans 3die Frue, Dorthe von Hesten, Otto Rantzaus Enke, beskyldt for at have forledet Morderne til denne Misgierning (Atl. 3, p. 591; 6, p. 817). Om det nu var denne O. Emmiksen, der var Lænsmand paa Rugaard og for en Tid Eier af Margaard, tør jeg vel ikke med Vished afgiøre, da jeg ingen gene-

alogisk Tabel over Emmiksønnerne har ved Haanden; men jeg maa dog tilstaae, at jeg betvivler det aldeles; thi Lænsmanden paa Rugaard kaldes bestemt i Lænsbrevet Mouritz Søn, hvorimod den paa Steensgaard snarere synes at have været en Søn af Anders (altsaa formodentlig den Anders E., der ogsaa eiede Oregaard eller rettere havde Samme i Pant 1535, var Lænsmand paa Næsbyhoved 1537—40 (Borgruin. p. 47) og 1548 skrev falske Breve), ligesom den paa Refsø uden Tvivl var en Søn af Erik; hvad endelig Karen Bryske angaaer, da er det vel vist nok, at hun var Carl Bryske til Margaards Søster; men hun var derhos gift med Iver Lunge til Tirsbek og boede 1590 paa Østrupgaard ved Faaborg, der altsaa ligger langt nærmere Steensgaard end Margaard og hvor der altsaa ogsaa var lettere Leilighed til at komme i Trætte med ham end her. Man kan desuden være saa meget vissere paa, at det ikke var O. Emmiksen til Steensgaard, der var Lænsmand paa Rugaard, som det hedder i K. Brahes Mscr. Nr. 300, at 1579 d. 21de Aug. eller S. Bartholomæi Dag blev Otto Emmiksen, som havde Rugaard (i Forlæning), i sin Sognekirke begravet, og skiøndt vi nu af denne Efterretning vel ingenlunde erfare, hvad det egentlig var for en af de mange samtidige O. Emmiksønner eller hvilken egentlig den Sognekirke var, hvori han blev begravet, saa see vi dog af ovenstaaende tilfulde, at det ingenlunde var O. Emmiksen den Onde til Steensgaard, da han, som sagt, først 1594 blev myrdet. Holde vi os altsaa til Lænsbrevets Ord, at han var Mouritz Søn (maaskee den Mouritz E. til Jershauge, der var gift med Anne Ulfeld (Hoffm. D. Ad. 2, p. 217, Tab.), skiøndt hun først synes at have levet 1618), da var det vistnok den Samme, der var gift med Margrethe Rantzau og allerede 1572 havde faaet Gudum Kloster i Pant for 8000 Daler (Atl. 5, p. 847). Da jeg imidlertid forgiæves søger dette Ægtepar paa den Rant=

zauske Slægtetavle, formoder jeg, at denne Margrethe Rantzau maaskee har været Enke efter den Jesper Rantzau, der 1559 havde Skodborg i Forlæning (Atl. 5, p. 715) og som formodentlig igien er den Samme, som Caspar Rantzau, der var Befalingsmand paa Flensborg og døde 1562 (Hoffm. l. c. 1, p. 71, T. 2., § 2). Den hele Tvivl oploses endelig, i det mindste for største Delen, ved et Document i de Klevenf. Saml. af 24 Aug. 1571, hvori Otto Emmiksen til Refsø kiendes at have et Brev fra Kongen paa Rudgaard, lydende, at han har det i Pant for 4000 Jokimsdalere (en Jokimsdaler var 2 Lod Sølv og giældte 24 Lybsk Skilling; Helvaderus's Sylva Chron., 2, p. 38—39), men at han ikke havde fuldgiort Summen paa 150 nær og 8 Daler og 2 ß og 2 Alb. Lybsk, hvorfor han forpligter sig til ikke at annamme Gaard eller Læn, forend han forskikker samme Penge til Renteriet og det Pantebrev, som sal. Palle Ulfeld havde paa Ruudgaards Leen, til Cancelliet (K. R.).

Hvad Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1571—1579, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1572 henlægges Haarslef Kongetiende til Hospitalet i Odense, ligesom Vigerslef (Hoffm. F. 5, p. 62, cfr. 153. 147. 319); dog er det noget tvivlsomt, hvilken af dem det var eller om det var dem begge.

S. A. bestemmer Kongen, at, da Sognepræsten til Særslef Kirke (som, underligt nok, siges at ligge i Bog-Herred) beklager sig, at Prioren til S. Knuds Kloster havde paalagt ham at udrede de 14 ℳ aarlig til Skolemesteren i Odense, som efter gangbar Mynt udgiorde 4½ Daler og 8 ß, uagtet Fundatsen tilholdt, at de skulde udredes af Kirkens Rente, saa fritages Præsten for Fremtiden, imod at Kirkeværgerne svare dem af Kirkens Indkomst (Hoffm. F. 6, p. 255; Bloch, 1, p. 243—44).

S. A. Jørgen Marsvins Gienbrev til Kongen paa Gods i Askeby i Særslef Sogn (Voss. Reg.).

S. A. kongelig Bekræftelse paa Vissenberg Kongetiendes Henlæggelse til Hørerne i Odense (Hoffm. F., 5, p. 62; cfr. 1571).

1573 skal Hans Jespersen have været Præst og Provst i Bogense (Birch.); maaskee den Samme, som Andre kalde Hans Jørgensen og som døde af Pest 1584.

S. A. døde Sognepræsten i Haarslef, Hr. Hans Thomesen (Blochs haandskr. F. Geistl. H.), der dog nøie maa skielnes fra den Hans Thomesen, der omtrent paa samme Tid var Forfatter eller Udgiver af vor saakaldte ældste danske Psalmebog (Pontopp. 3, p. 437); et Navn, den dog egentlig ikke fortiener, da vi allerede havde danske Psalmebøger fra 1528 (see Dänische Bibl., Bd. 9).

S. A. Niels Nielsens Skiødebrev til Kongen paa en Gaard i Faarsbølle, Skouby (læs: Haarslef) Sogn (Voss. Reg.).

S. A. udstede Sophie og Hans Daa (til Enggaard ɔ: Gyldensteen) deres Panteobligation (til hvem siges ikke) paa 3000 gode Joachimsdalere (Gyldensteens Arch.)

S. A. d. 21de Mai var F. Anne Stisdatter (Pors), Jørgen Daas Efterleverske, skikket paa Rettertinget paa Dronningborg og havde stævnet sine Sønner, Hans og Knud Daa, i Rette, fordi de nogen Tid siden forleden uden al Dom og Rettergang havde frataget hende Enggaard. Hun fremlagde F. Sophie Daasdatters, Otte Hvides Efterleverskes, Skiødebrev (Hynderup 1565) til hende og hendes Børn (F. Sophie Daasdatters Broderbørn) paa Enggaard og Enggaards Mølle med 4 Gaarde i Skouby-Herred samt Sammes Følgebrev til hende (Enggaard 1571) paa Enggaard med 8 Gaarde og Enggaards Mølle. Hans Daa og Knud Daa meente, at de havde deres Lod og

Part i Gaard og Gods, fordi det var „til dennem indløst og kiøbt med deres fælleds Penninge og de selver desligeste have udlagt en stor Sum Penninge og derudover sidde udi stor Giæld for samme Gaard og Gods." Dommen blev, at Hans Daa og Knud Daa skulde strax afstaae fra Enggaard og Gods (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.)

S. A. Stævning fra (Sophie Daa) Otte Hvides Enke (Otte Hvide til Hynderup var nemlig død 1562; Atl. 6, p. 648) til Erik Rud (paa Fogelsang) at møde for Rigens Raad betræffende Enggaard (ɔ: Gyldensteen) og Morudgaarde, som Fru Anne Stigsdatter med Magt og Vold havde frataget hende (Gyldensteens Arch.).

S. A. d. 27de October var Jørgen Clausen i Bogense skikket paa Rettertinget i Kolding og havde stævnet F. Anne Stisdatter til Østrup i Rette for en Gaard i Smidstrup (i Guldbierg Sogn). Han fremlagde F. Karene Knudsdatters (Gyldenstiern, Jørgen Daas Enke) Gavebrev af 1524, lydende, at hun havde undt og givet, skiødet og afhændet til hendes kiære Gudsøn, Jørgen Clausen, Claus Erikssens Søn i Bogense, hendes Gaard i Smedstrup i Guldbierg Sogn (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.; see nedenfor u. A. 1574).

S. A. synes Otto Emmiksen at skrive sig til Margaard. (min Vigerslef S. Hist.).

S. A. eiede de svenske Bannere Gods i Vissenberg Sogn (Geneal., H. 1).

1574 skiødede Erik Rud til Fuglsang (død 1577; Atl. 3, p. 585) en Gaard i Faaborg til Hans Daa paa Enggaard (Gyld. Arch.).

S. A. faldt Høiesteretsdom, hvorved Anne Stigsdatter til-

kiendtes Enggaard, medmindre Sophie Daa (Otte Hvides Enke) kunde bevise, at Samme var hende tilsvoren (l. c.).

S. A. d. 12te Juni faldt der Dom paa Rettertinget ang. Gaarden i Smidstrup, at, efterdi den ikke havde fulgt Jørgen Clausen i F. Karene Knudsdatters og Jesper Daas levende Liv, da burde hans Skiødebreve (han havde paa Samme) døde og magteløse at være (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.).

S. A. d. 11te Dec. var F. Anne Stisdatters til Østrupgaard visse Bud, Mads Hemmingsen i Esterbølle, skikket paa Rettertinget (paa Tryggevelde), for hvilket hun havde stævnet sin Søn, Hans Daa, for han skulde udlægge og retgiøre hende den af ham oppebaarne Anpart af Enggaard og Enggaards Mølle m. m., siden hun slap Gaarden. Kongen og D. R. R. havde tildømt hende Enggaard at skulle strax indrømmes hende af Hans Daa og Knud Daa, hvilket ikke var skeet, „men er noget af samme Gods pantsat, saa hun det ikke bekommet haver.“ Hans Daa beviste ved et Brev af F. Sophie Daa (Hynderup 1573) og et Tingsvidne af Skouby-Herreds Ting (af samme Aar), at han af hende havde faaet Raadighed over Godset, og meente derfor, at F. Anne Stisdatter burde tiltale F. Sophie Daa og ikke ham (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.).

1575 d. 9de Juni var Erik Rud til Fuglsang, D. R. R., skikket paa Rettertinget paa Kiøbenhavns Slot paa F. Sophie Daas Vegne og havde stævnet F. Anne Stisdatter, Jørgen Daas Efterleverske, i Rette for et Skiødebrev, F. Sophie Daa havde givet hende paa Enggaard med 8 Gaarde og en Mølle, hvilket Skiøde skulde medføre, at F. Sophie Daa selv skulde beholde Gaard og Gods i hendes Livstid, og nogen Tid efter skulde F. Anne Stisdatter have ladet hende „fenglich“

indsætte paa Enggaard og der afnødt og aftvunget hende et Følgebrev, efter hvilket hun strax havde annammet og tilholdt sig Enggaard og Enggaards Gods og endnu forholdt hende det; da Sagen var indstævnet for Kongen og Rigsraadet til den sidste almindelige Herredag paa Kiøbenhavns Slot, skulde F. Anne Stisdatter have forsoret og benægtet, at det skulde aldrig bevises, at hun havde fængslet F. Sophie Daa eller aftvunget hende samme Følgebrev, hvorfor Godset var tildømt hende, hvilken Dom Erik Rud meente at være forhvervet ved vrang Underviisning. Erik Rud berettede, at de 8 Gaarde ikke havde fulgt Skiødet og Følgebrevet; alligevel lod hun forhugge Skovene, som laae til disse Gaarde, endog Sagen var indstævnet og stod i Trætte. F. Anne Stisdatter lagde i Rette F. Sophie Daas Skiødebrev (Hynderup 1565) til hende og hendes Børn paa Enggaard og 4 Gaarde og et andet Skiødebrev af hende (Hynderup 1565) paa andre 4 Gaarde (en i „Mourødt,“ en i „Norrskouff“ og 2 i Smedstrup) samt F. Sophie Daas Følgebrev (Enggaard 1571) paa Enggaard og de 8 Gaarde; hun gav tilkiende, at hun havde faaet Kongens og Rigens Raads Dom paa Enggaard, Mølle og 8 Gaarde (Dronningborg 1573), samt at Erik Rud havde stævnet hende til sidste Herredag og at da Gaard og Gods var hende tildømt (1574). Erik Rud lagde i Rette et Klagebrev, udgivet i Odense d. 13de Jan. 1574, lydende, at F. Sophie Daa til Landemode i Odense gav Last og Klage, at F. Anne Stigsdatter for nogen stakket Tid siden havde bekommet hendes Hovedgaard, Enggaard, med noget mere Gods, „som hun haver giort hende lidet Skiæl og Fyldest for,“ og hun skulde dog selv beholde det hendes Livstid „og at hun lovede hende meget Godt, men det Gode, hun beviste hende derfor, da lod hun sætte hende ind og leed hun stor Hunger, Kummer og Sult, som hver Mand

vel vitterligt er, og, imidlertid som hun saa sad fangen og sorgefuld, lod hun skrive et Følgebrev, hvorledes hun vilde det have, og lod læse det for hende, ligesom hun selv vilde; thi hun sad baade udi Mørk og hendes Øine ere meget dumme, saa hun ikke selv kunde læse det;" F. Anne Stisdatter lovede hende da, at, dersom hun vilde besegle dette Brev, da vilde hun lade hende ud af Fængsel, saa hun maatte drage og være, hvor hun vilde — endvidere et Brev af Hans Daa til „Orthe," ifølge hvilket bl. A. F. Sophie Daa sad fangen „udi et Kammer, kaldes Spegelsberg" — endvidere et Tingsvidne af Skouby-Herreds Ting af 25de Aug. 1574 ang. at F. Sophie Daa selv kom til Tinget og gav Last og Klage paa, at F. Anne Stisdatter havde fængslet hende — og endelig et Brev, som Hr. Hans Jespersen, Sognepræst i Bogense og Herredsprovst i Skouby-Herred, Hr. Hans Jacobsen, Capellan i Bogense, Hr. Anders Jonsen ibidem, Jep Madsen, Borgemester, Peder Lauritsen, Raadmand, og Christopher Jensen, Borger ibid., havde udgivet og forseglet, lydende, at Hr. Mads Hansen for dem havde vundet, at det var ham vitterligt, at Fru Sophie Daa var fængslig anholden, „saa hun ikke maatte komme enten til hendes Sognekirke eller andensteds," og at han havde berettet hende tvende Gange „udi et Kammer, faldet Spegelborg," samt at det var ham fuldvitterligt, at Følgebrevet paa Enggaard fik F. Anne Stisdatter „i den Midlertid, men (o: medens) Fru Anne Stisdatter havde ladet slaae Vindebroen op for Fru Sophie Daa." — Ifølge Dommen skulde de 8 Gaarde angerløst følge Erik Rud og han nyde og beholde dem efter hans Skiøde- og Kiøbebrevs Lydelse (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.).

S. A. og samme Dag var Knud Daa skikket paa Rettertinget paa Kiøbenhavns Slot og havde stævnet Erik Rud i Rette, for at

han havde taget hans Farsøster, F. Sophie Daa, af hendes Gaard, Hynderup, „og hun endnu skal være hos hannem med alt hendes Gods udi Forsvar“ imod Kongens Brev, at, efterdi han var hendes Værge, skulde Ingen maatte pante eller kiøbe med hende af hendes Gods og Eiendom uden hans Villie og Samtykke. Knud Daa meente, at han ikke havde givet sin Farsøster Aarsag til at tage sig anden Værge, og lagde Kongens ovenanførte Brev i Rette[1]). Erik Rud berettede, at F. Sophie Daa „var ved hendes gode og rette Forstand indtil hendes Dødedag og ikke var afsindig,“ som Knud Daa havde ladet berette for Kongen, og at Knud Daa heller ikke var hendes næste „baaren Værge,“ men derimod hans Broder, som var ældre end ham. Knud Daa lagde i Rette sin Broders Sendingebrev af 9de Mai 1571, at han er kommen i Forfaring, „at F. Sophie Daa er noget underlig bleven tilsinds, at hun vil sælge og afhænde sit Gods og det med, som hun har solgt hans Moder, ham og hans Sødskende;“ han beder ham derfor, at han vil giøre sin Flid, at han kunde blive hendes Værge. Endvidere fremlagde han et Tingsvidne af Skouby-Herreds Ting af 1573, at 8 Dannemænd havde vundet, at de hørte og saae, at F. Sophie Daa var Hans Daas og Knud Daas fulde Hiemmel og Tilstander til Alt, hvad de havde giort og ladet paa Enggaard med Skovhug, med Jordegods eller i andre Maader. Dommen blev, at Kongens ovenanførte Brev af 1571 ikke burde komme Erik Rud til Hinder eller Skade i nogen Maade og at Knud Daa burde være Værgemaalet qvit (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.).

S. A. d. 14de Oct. afbrændte hele Bogense, som det

---

1) Brevet er — af Tegnelser over alle Lande — indført i Nye Danske Magazin, 6te Bind, S. 168—169.

synes paa Kirken og Raadhuset nær, og det ved uforsigtig Saltvirkning af Tang; en Ulykke, der omstændelig er besungen i et Carmen de horribili incendio & conflagratione Bogoniæ, civitatis insulæ Fionensis, qvæ igne periit d. 14. Octob. 1575; scriptum a Christiano Johannis Schambio-Fionensi. 4to. Her har man altsaa det rette Aarstal paa Ildebranden i Bogense og formodentlig er altsaa 1570 ligesaa falskt som 1550 og alle 3 Efterretninger angaae rimeligviis kun en og samme Ildebrand, nemlig denne. For faa Aar siden fandtes der en Inscription over forrige Kiøbmand Clausens Gaard i Tiæregaden og for den østlige Ende af Adelgaden, der skal have havt Hensyn til foromtalte Ildebrand og hvor tillige forestilledes en Mand med en Skieppe og et Strygholt, hvorom fortaltes, at, da Ildebranden rasede i Nærheden, lod den der boende Kiøbmand aldeles intet udflytte, men faldt paa sine Knæ og bad Gud, at, hvis han aldrig havde maalt urigtigt eller ved sit Maal forurettet Nogen, hans Gaard da til Beviis paa hans Redelighed maatte blive staaende, hvilket ogsaa skete saavel med hans, som med Smedens, hans Nabo, hvilke ifølge Sagnet dernæst ogsaa skulde have været de eneste Gaarde, der den Tid (formodentlig paa dette Strøg) bleve tilbage i Bogense. Den Gaard derimod, som bar den 1550 og 1570 omtalte Inscription og som efter Branden blev opbygt af den Raadmand Niels Bang, der endnu omtales 1591, laae et Stykke oppe i den til Tiæregaden mod Vesten stødende Adelgade og derhos paa denne Gades søndre Side og var 1811 af Kiøbmand Iver Fahnøe beboet, men i hans Faders Tid ombygt og Biælken, hvorpaa Inscriptionen havde staaet, ved denne Leilighed borttaget. Østen tæt op til denne grændsede atter en Gaard, som 1811 var beboet af en Handskemager og over hvis Port læstes:

Hvis Du vil bygge Dig selv til Gavn,
Da byg i den hellig Trefoldigheds Navn;
Thi Verdens Løb er nu underlig,
Som daglig Forfarenhed lærer Dig.
Den ene pløier, den anden saaer,
Den tredie snarlig af Verden gaaer.

Hvilket sidste skal sigte til 3 Brødre, som skulde have opbygt saavel den, som dens tvende Nabogaarde (altsaa ogsaa den med Ildebrands-Inscriptionen), og af hvilke Brødre den ene ved sin Hiemkomst fandt, at hans Gaard var bygget en halv Alen lavere end de Andres, hvorfor han lod den nedbryde og paa ny igien bygge høiere end sine Brødres; denne Handskemagergaard, som saaledes var den midterste af disse Brødregaarde, skal ogsaa have havt en for den Tid udmærket Bygning og blandt andet 7 Kiældere, nemlig ikke blot under Hovedbygningen, hvor der endnu ere 4 Alen høie Kiældere, men ogsaa under en Sidefløi, som gaaer ind i Gaarden; udenfor den nærværende Kiælder, der har overordentlig svært og i stor Mængde anbragt Tømmer, mod Gaarden til laae ogsaa 2 Messing-Løver; der er desuden meget Billedhugger-Arbeide inde i Gaarden; over Porten mod Gaden er der, som sagt, en Inscription og paa hver sin Side en Løve med et Skiold i Fødderne og over den forrige Kiælder-Indgang fra Gaden en dito med en Munk paa hver sin Side. Gaarden har to Etager og havde tilforn tre; men den øverste blev borttaget og deraf det Huus bygt ved Torvet, som nu beboes af Kromand Hans Olsen. Opbyggeren (af Handskemagergaarden) var Handelsmand og derfor indrettede han de store Kiældere til at giemme sine Varer i; han var meget rig og forlovet med en Pige, der endnu var rigere; men hun fik Tæring og døde inden Brylluppet og derover sørgede han sig selv tildøde (medd. af Ringe). Naar man nu betænker, at Raadmand Niels Bang opbygte

den førstnævnte af disse Brødregaarde efter Ildebranden og at det var hans 2 Brødre, der byggede de tvende andre, saa var det maaskee vel muligt for vore Genealoger at udfinde, hvo Bygherren til denne i sin Tid vistnok høist mærkelige (nuværende) Handskemagergaard havde været (dog — saavel om disse 3 Gaarde, som om andre Byens Antiqviteter, turde der maaskee endnu kunne findes en eller anden Oplysning i en Topographi, forrige Fuldmægtig paa Byfoged-Contoiret, Hr. Boberg, skal have efterladt sig og hvortil han paa Begiering havde afbenyttet alle mine den Tid indsamlede Materialier; men hvor denne Topographi efter hans Død er henkommen, har jeg endnu hidtil ikke kunnet erfare).

S. A. (1575) blev Hans Degn i Særslef, som den Tid boede i Hemmerslef, fra Prædikestolen af forbuden ikke mere, som hidtil skeet var, at vandre fra Sogn til Sogn med Trolddom og Manen (Bloch, 1, p. 39).

1576 udstededes der kongelig Befaling, at, da Borgerne i Bogense nu nogen Tid forleden have lidt stor Skade af Ildebrand, saa deres By mesten er afbrændt, saa tillades det herved, at Borgerne sammesteds og hvem (andre), der (sammesteds) ville boe og bygge og tage Borgerskab der, maae være frie for Skat og al anden kongelig Tynge og Besværing i fem samfulde Aar. Dat. Ibstrup d. 13de Febr. (E. Tegn. ved K. R.).

S. A. udbrød der, som Følge af Ildebranden og dermed forbundne Elendighed, en pestilentialsk Sygdom i Bogense, som borttog en stor Deel af Indbyggerne (Atl. 3, p. 466).

S. A., saavelsom 1581, var Hr. Mads Hansen Sognepræst i Guldberg og Sandager og skal være død 1588 (Blochs haandskr. F. Geistl. Hist.).

S. A. udstededes der et Hiemmelsbrev (for Gyldensteens Eier) paa et Stykke Jord ved Rugaard og en Vei sammesteds

(Gyld. Arch.); dog efter nærmere indhentet Oplysning skal det ikke være Rugaard i Veflinge Sogn, men et Rue ved Oregaard (jfr. Gyld. 1584).

1577 kongelig Befaling, at, eftersom Borgerne i Bogense have givet tilkiende, hvorledes de have bekommet nogen Troldqvinder, som have bekiendt med deres Troldskab at have giort, at Bogense By er bleven afbrændt, og hvilke have udlagt nogen andre Troldqvinder, som skulde have været med dem udi Raad og Gierning og ere skyldige derudi, hvilke skulle undtholde (ɔ: opholde) dem andensteds, saavel paa vort og Kronens som paa Adelens Gods, da, efterdi slige Folk ikke bør at handthæves, bede og byde vi vore Fogeder, Embedsmænd, Herredsfogeder og alle Andre, som med dette vort Brev besøges, at de ere forte Bogense Borgere behiælpelige samme Troldqvinder, som ere udlagte, at paagribe og holde tilstede og dennem forhiælpe over dennem saa meget, som Lov og Ret er. Dat. Frederiksborg d. 5te Jan. (E. Reg. ved K. R.).

S. A. døde ifølge et Epitaphium i Bogense Kirke Byens Borgemester, Jep Madsen, (Birch.).

1578 hedder det i et Kongebrev, at Niels Pedersen havde, medens han var Byfoged i Bogense, paa en Ret ladet beslaae (ɔ: lagt Beslag paa) nogle Skoe, som en Skomager af Landsbyen (ɔ: fra Landet) havde indført i Byen for at sælge, men, da blandt andet ingen Bogense Friheder formeldte, at hiint var Bønderne formeent, saa var der forhvervet Dom over bemeldte Niels Pedersen til Landsting, at han deri havde forseet sig; men Kongen vil nu, at (Lænsmanden) Jørgen Marsvin skal lade den Tiltale falde, han mod bemeldte Niels Pedersen havde begyndt. Dat. Odense d. 6te Juni (E. Tegn. ved K. R.).

S. A. kongelig Befaling, at, da vi komme i Forfaring, at,

siden Bogense er bleven afbrændt, skal der være mange Jorder, som ligge slet øde og ikke nogen Bygning der igien paaføres, hvilke Jorder tilhøre saavel en Part dennem, udenbyes ere, som inden, da, paa det at Jorderne maae engang igien blive opbygte, Menigheden til Bedste, saa at deraf kan holdes Tynge og Besværing saavel til os og Kronen, som til Byen, saa bydes det herved strengeligen alle Inden- eller Udenbyes, saa mange som have Jorder i Byen, inden 3 Aar efter dette Brevs Datum paa deres Jorder at (op)føre god Kiøbstedbygning med Tegltag og andet, som dertil hører; ligesom ogsaa de Huse, der bleve staaende, da Byen brændte, skulle behænges med Tegl, saa at, dersom nogen Ildebrand eller saadan hastig Ulykke paakom, der da ikke kunde skee saa stor Skade, som sidste Gang skeet er. Dat. Koldinghuus d. 14de Juni (C. Tegn. ved K. R.).

S. A. udsteder Sophie Daa sin Qvittering for de hende for Enggaard og dens Tilliggelser (af hvem? formodentlig af de Ruder) betalte 43000 Rd. (Gyld. Arch.) og Erik Ruds Søn, Jørgen, tiltræder saaledes Gaarden (Erik Rud havde allerede i Mai 1573 en Part af Enggaard. K. R.).

1579 Corfitz Wifferts Gienbrev til Kongen paa en Gaard i Asteby i Særslef Sogn (Voss. Reg.).

S. A. døer Jomfru Anne Daa paa Skaarupgaard (i Skouby Sogn) og begraves i Eilby Kirke (Abildgaards Journal).

1579 fik Axel Brahe (til Elved) Forlæningsbrev paa Rugaard, som Otto Emicksen sidst i Være havde (C. Reg.). Denne Lænsmand (som nøie maa adskilles fra Axel Pedersen Brahe til Krenkerup, der blev gift 1610 med Lisbeth Rosensparre og døde 1613, 31 Aar gammel) var ifølge Liigprædikenen over ham en Søn af Otte Brahe til Knudstrup (samt Elvedgaard o. s. v.) og Beate Bilde samt født paa Knudstrup d. 28de Mai 1550.

Efter at have havt Skolemester hiemme paa Aalborg Slot, hvormed hans Fader den Tid var forlænet, gik han i Aalborg Skole. Derpaa tiente han Peder Bilde paa Svanholm for en Dreng (der var nemlig den Forskiel paa Herremændenes Drenge, at nogle af dem vare adelige og andre borgerlige, saa at de første egentlig vare Pager eller Adelsburser); derefter kom han til en Oberst i Brunsvig i nogle Aar, derpaa til Greven af Nassau og endelig til Greven af Schwartzburg, som giorde ham væhragtig (hvorved han saaledes først blev Væbner eller Riddersmandsmand). Nu drog han hiem; men efter her, som det sig for en Væbner sømmede, at have stafferet sig med Heste (ɔ: udrustet sig med Heste og Folk, som udgiorde hans Følge, hvis Størrelse var forskiellig efter enhvers egen Leilighed og Evne; thi det hedder om enhver saadan Væbner, at han tiente sin Herre med saa og saa mange Heste, efter hvis Antal da ogsaa den aarlige Besoldning var fastsat) drog han til Bispen af Haldsgaard, som siden blev Churfyrste af Brandenborg og Christian d. 4des Svigerfader; her tiente han i nogle Aar og gav sig derpaa i Tieneste hos Kong Frederik d. 2den som Hoffinde. 1571 arvede han efter Faderen saavel Elved, som flere Herregaarde, og giftede sig derpaa d. 20de Aug. 1575 med Mette Falksdatter Gioe fra Skiersø, som da var i Dronning Sophies Jomfrukammer og med hvem han avlede 2 Sønner og 4 Døttre. 1576 d. 18de Sept. blev hans Datter, Birgitte, født paa Bollerup i Skaane (Liigpr. over Birgitte Brahe ved K. R.). 1578 opholdt han sig endnu paa Elved; thi da blev der hans Datter, Sophia, født (**Marm. Dan.**, 2, p. 146). 1579 blev hans Søn, Otto, født paa Riberhuus (Liigpr. over Otto Brahe). Imidlertid blev han, som sagt, samme Aar forlænet med Rugaard, hvilken han (og formodentlig med den tillige Gudum Kloster, hvor han ogsaa ifølge Liigprædikenen siges at have været Lænsmand)

fra Otto Emmiksen eller hans Arvinger indløste. 1581 blev hans Søn, Falk Brahe, født paa Rugaard (Rhodes Laal. p. 453). 1582 indtraadte den store Forøgelse i Lænsmændenes Myndighed, at de siden den Tid foruden den verdslige ogsaa fik den geistlige Jurisdiction (Resen, p. 336), hvoraf saaledes fulgte, at de nu i Consistorio med Hensyn til alle geistlige Sager havde Præsidium tilligemed Bispen, og man vil altsaa ikke med Grund kunne undre sig over, hvis i nærværende Skrift om Rugaards Lænsmænd tillige skulde omtales endeel geistlige Sager, som ellers forhen blot under Bisperne sorterede (skiøndt jeg maa tilstaae, at jeg egentlig troer, at det blot var den saakaldte Stiftslænsmand eller i Stiftsstaden boende Lænsmand, der udøvede denne Ret)[1]). 1584 d. 24de Juni var Kong Frederik d. 2den selv paa Reisen fra Hinsgavl til Prindsens Hylding i Odense paa Rugaard, hvor han overnattede (Hist. Tidsskr., 2, p. 36, hvor det dog, som paa utallige andre Steder, urettelig kaldes Ryegaard); da nu derhos et almindeligt Sagn tilholder, at Kongen i den Tid, Axel Brahe var Lænsmand paa Rugaard, altsaa mellem 1579 og 96, fra Rugaard af skulde have besøgt denne sin Lænsmands en halv Miil derfra beliggende Herregaard, Elved, for der at see det sieldne i 3 Kroner udklippede Taxtræ, som endnu er til og i N. Tidsskr. f. Oldk., 3, p. 244—46, beskrevet og som den Tid laae i Gaardens Dyrehauge, der nu paa Navnet nær er aldeles forsvunden, saa maa det rimeligviis ved nærværende Leilighed være skeet[2]). S. A. d.

---

[1]) Dog see infra Eiler Qvitzovs Lænsbrev af 1602.

[2]) Frederik d. 2dens Skrivkalender for 1584, 24de Juni: „ydach dro wye (ɔ: Kongen, Dronningen og alle Børnene) tyl ruegar och mynt datter gusſta bleff ſuch" (Dagen efter droge de til Odense); Samme for 1587, 16de Mai: „y dach dro ieg tyl rugar" (Dagen efter til Nyborg) (K. R.).

15de Nov. døde Axel Brahes Frue, sal. Mette Giøe, paa Rugaard (K. Brahes Mscr., Nr. 300, efr. Atl. 6, p. 618). 1585 var Axel Brahe allerede (foruden Rugaard) tillige Lænsmand i Næsbyhoveds Læn eller paa Odensegaard og altsaa Stiftamtmand. 1586 ligeledes (Fund., 5, p. 268). 1587 d. 27de Dec. tilskrev han fra Odensegaard sin Faster, Fru Birgitte, Christoffer Giøes Enke, og melder hende, at han i Guds Navn havde foretaget sig at ville gifte sig igien og havde i Sinde at lade bede om Erik Hardenbergs Datter, Kirsten, og beder hende derhos om at skrive ham hendes gode Mening til derom og hvad hun deri raadede ham (af Klevenf. Saml. ved K. R.)[1]). 1588 nævnes han ligeledes som Befalingsmand i Odense (Fund. 5, p. 83; Borgruin. 1, p. 50). 1589 ligeledes (Fund. 5, p. 82—83). S. A. d. 22de Juni giftede han sig med Kirsten Eriksdatter Hardenberg fra Mattrup og havde med hende 1 Søn og 3 Døttre (Liigpræd.). 1590 stævnede han (som Lænsmand i Odense) den residerende Capellan ved vor Frue for en Forseelse, han havde begaaet, for hvilken han maatte give 50 Al. Vadmel til de fattige Skolebørn i Boder (Bloch, 1, p. 736). S. A. skal han have ombygt sin Herregaard, Elved (Atl. 6, p. 628). S. A. d. 30te Aug. blev hans Datter, Mette Brahe, født paa Odensegaard (K. R.). S. A. d. 29de Dec. fik han Kongebrev, at Borgerne i Middelfart vel en Tid lang havde svaret til vor Gaard i Odense, men at de nu herefter skulde svare og blive ved vort Slot, Hinsgavl, eftersom de tilforn af Arilds Tid giort have

1) Under Datum Rygaard (ɔ: Rugaard) d. 16de Jan. 1588 fik Erik Hardenberg Kongens Brev om at lade sin Datter, Kirsten, med det første fremsende til Haderslevhuus til Dronningens Jomfrukammer, paa det at derefter betimeligen, førend Kongen afreiste til Hertug Hans's Bryllup, kunde giøres Klæder til hende, saavelsom til de andre Jomfruer, eftersom Dronningen „dennem Alle samtlig over eet lader klæde." (Canc. Tegn. ved K. R.).

(C. Tegn. ved K. R.). 1591 oprettede Axel Brahe sit Monument i Elvedgaards Sognekirke, Veflinge, og, skiendt det, som det i Inscriptionen hedder, endnu skete i hans Velmagts Dage, lod han dog, som et **memento mori**, saavel sig, som sine tvende Hustruer, i Liiglagen indhyllede og som Skeletter eller Beenrade, udhugge paa samme (cfr. Fund. 5, p. 299; Atl. 6, p. 618). S. A. d. 18de Aug. blev hans Datter, Birgitte Brahe, fodt paa St. Hans's Kloster i Odense (**Marm. Dan.** 2, p. 204.) 1592 anklagede han (som Lænsmand i Odense) Præsten Fiellerup i Allerup for usommeligt Forhold og Tale ved et Bryllup hos Lauritz Straale; men denne skiød Skylden paa Erik Urnes Dreng (ɔ: Page), som skulde have drevet usømmeligt Spøg med Præsten (Bloch, 2, p. 31). 1593 blev A. Brahes Søn, Tyge, født (Ad. Mag. p. 93. 95) i Odense Kloster (Fund. 2, p. 342). 1594 kaldes A. Brahe endnu Befalingsmand paa Kongens Gaard i Odense (Aktst. p. 173) og s. A. gaaer hans Søn, Otto, paa Udenlandsreiser med sin Præceptor, Mag. Hans Bang (Schlegels Chr. 4., 1, p. 502). 1596 blev han Rigsraad (Schl. 1, p. 205. 210. 219) og ved samme Leilighed qvitterede han baade Odensegaard og Rugaard, hvor han endnu, ligesom til Afsked, foruden 2 Vaaninger til Skolemester ɔ: Rector i Bogense, endvidere til Capellanen ibid. legerede 2 Stk. Jord (Hoffm. Fund. 5, p. 305—6), der henhørte til Bogense Vicariegods, men af Regieringen vare A. Brahe tildømte, hvis Forfædre altsaa formodentlig havde stiftet disse Vicarier, hvis Gods saaledes ved Reformationen faldt tilbage til Arvingerne; dette Legat havde imidlertid efter 125 Aars Forløb nær havt sørgelige Følger for Elvedgaards daværende Eier, der tilholdt sig Jagten paa disse Jorder og 1721 i den Anledning blev haardeligen tiltalt. S. A. blev forresten A. Brahe Lænsmand paa Helsingborg (hvormed han ifølge Liigprædikenen efter Oden-

segaard var forlænet, skiøndt han ikke nævnes blandt Helsingborgs Lænsmænd i Bocsens Helsingørs Beskr. p. 286 sq.) og det er som Helsingborgs Lænsmand, at han endnu s. A. stifter et Legat for Vesflinge og Vierne Staffarle (ɔ: Krøblinge, som maae gaae ved Stav og Krykke. Fund. 5, p. 317; Atl. 6, p. 618). 1597 blev han befalet at undersøge sin berømte Broder, Tyge Brahes, Anliggender (D. Mag. 2, p. 315). 1598 blev hans Datter, Karen, født paa Helsingborg (Ad. Mag. p. 118) og s. A. d. 13de Aug. giorde han ligeledes som Lænsmand paa Helsingborg sin Datter, Sophies, Bryllup med Holger Rosenkrantz (Pontopp. 4, p. 329; Hoffm. D. Ad. 2, p. 113, 118). Samme Dag og Sted (i Malmø) blev hans Datter, Birgitte, gift med Henrik Giøe og hans Datter, Anne, med Eiler Qvitzov (Liigpræd. over Birg. Brahe — ved K. R.). 1601 var han paa en Grændseforsamling med de Svenske i Knærød (Schl. 1, p. 298). S. A. var han en af Forloverne for Christoffer Lunge i den Sone, han maatte indgaae for at have dræbt David v. d. Osten i Duel (D. Mag. 4, p. 343). S. A. var han endnu Lænsmand paa Helsingborg og forfølger, som saadan, sin Søster, Sophie, for Giæld (D. Mag. 3, p. 45). 1602 og lige til sin Død har han derimod Dalum Kloster eller nuværende Christiansdal i Forlæning (Schlegels Saml. 1, 1, 46). S. A. er han paa Grændseforsamling med de Svenske (Schl. Chr. 4., 1, p. 327). 1602—3 foretager han sig den besværlige Reise til Rusland med Prinds Johan, som udførlig findes beskrevet i Engelstofts Hist. Calend. 1, p. 73 sq. 1604 skulde en A. Brahe have været Lænsmand paa Hinsgavl (Atl. 3, p. 501); men det er uden Tvivl urigtigt (Borgr. 2, p. 130). 1606 blev A. Brahe sat som et Slags Statholder over Fyen i Kongens Fraværelse paa den engelske Reise (Schl. 1, p. 391) og altsaa kan han ikke være den A. Brahe, der nævnes i Kon-

gens Følge paa denne Reise (Hoffm. D. Ad. 1, p. 39; hvilken sidste maa være den ovenomtalte Axel Pedersen Brahe). 1608 forekommer han som Rigsraad ved Prinds Christians Udvælgelse (Schl. 1, p. 430). S. A. blev hans Datter, Mette, gift paa Dalum Kloster med Peder Marsvin til Hollufgaard (Rothe, 1, p. 355). 1609 blev han forsendt til Sønderborg (Schl. 1, p. 444), idet han nemlig d. 3die Febr. tilligemed Jacob Rosenkrantz fik kongelig Befaling at begive sig til Kongens Farbroder, Hertug Hans (C. Reg. ved K. R.). 1610 skienker han en Gave til Saxkiøbings Hospital (Fund. 6, 2, 50. 51). 1611—12 eller i den svenske Krig var han Krigscommissær (Liigpr.) og Statholder i Skaane, Halland og Bleking (Schl. 1, p. 502, cfr. 491, 506; N. D. Mag. 2, p. 124). I samme Krig blev 1611 hans Søn, Otto, skudt (Schl. 1, p. 502; Atl. 6, p. 628); om hans egne Krigsfunctioner i samme see Ad. Mag. p. 12. 13; N. D. Mag. 2, p. 50; Rothe, 1, p. 30. 1612 var han Medlem af Fredscongressen (Schl. 1, p. 554. 555. 556. 567; Hoffm. D. Ad. 1, p. 28; Ad. Mag. p. 21. 22. 23; C. Brock, 2, p. 7 sq.). 1613 underskriver han Fredstractaten (Schl. 1, p. 574). 1614 er han Regieringsraad under Kongens Reise til England (Schl. 2, p. 20). 1615 fik han Kongebrev af 15de Juni, at, eftersom han med andre vore gode Mænd i Holsteen var taget i en Commission anlangende Digerne i Møgeltønder Læn, han da 8 Dage efter S. Hansdag vilde være der tilstede og have dermed Indseende (C. Tegn. ved K. R.). 1616 skiødede Breide Rantzau Podebuskernes Gaard i Odense, som Axel Brahe havde Halvparten i, til Erik Urne (af Kiørups Arch. ved K. R.), hvilket saaledes ikke synes at stemme med det, som Atl. 6, p. 578, derom anfører. S. A. d. 14de Aug. døde A. Brahe paa Dalum Kloster, 66 Aar og 3 Maaneder gammel, og blev i S. Knuds Kirke d.

29de Aug. (altsaa 14 Dage derefter) begravet, efter at have havt 49 Børn og Børneborn, hvoraf de 39 overlevede ham tilligemed hans sidste Frue (Hans Vandals Liigprædiken over ham, trykt 1623, 4to); naar derimod Atl. 6, p. 627 og 628, først lader ham døe 1617, da grunder det sig formodentlig paa, at hans Eftermand, Holger Rosenkrantz, først i d. A. til Lænsmand paa Dalum blev beskikket. (**Marm. Dan.** 2, p. 146—148; Hoffm. D. Ad. 2, p. 113; Rothe, 2, p. 401). Hans Enke, Kirstine Hardenberg, eiede endnu 1624 Eskebierg (Fund. 5, p. 277; 6, p. 118; hvor man tillige seer, at hun har ladet sætte baade sit og sin Mands Navn paa Lysestagerne i Kirken, uagtet han allerede den Tid for flere Aar siden var død). 1635 lod hun endnu en Tavle over Marsk Stig opsætte i Stubbedrup Kirke (Atl. 6, p. 572) og først 1639 d. 23de Dec. holdt Bispen ifølge hans eget Diarium Liigprædiken over hende (Fru Kirstine Hardenberg til Eskebierg) i S. Knuds Kirke; uagtet denne Liigprædiken hverken findes i Blochs Fortegnelse over Bispens øvrige Liigprædikener eller i Linds Catalog over Klosterbibliotheket i Odense.

Hvad Lænets Historie under bemeldte Lænsmand, fra 1579—1596, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1580 kongelig nærmere Bestemmelse med Hensyn til den Forskaanelse for Ægt og Arbeide, der med Hensyn til deres Bestilling var leven Sandemændene saavel i Næsbyhoveds og Odensegaards Læn, som i Bissenbierg Birk, forsaavidt de laae og tiente til Odensegaard, bevilget. Dat. Odensegaard d. 30te Oct. (C. Reg. ved K. R.).

S. A. Kongebrev, at, da Borgemestre, Raadmænd og menige Borgere i Bogense havde givet tilkiende, hvorledes deres Byes Fædrift ligger uindhegnet og de derover lide aarligen

stor Skade paa deres Græsbeed af de omliggende Landsbyers Fæ og Qvæg, saa bevilges det herved, at de maatte dem og deres By til Bedste indgrøfte og indhegne deres Bymark Aasted fran Aasted, saavidt som de ere priviligerede og deres Privilegier formelde og indeholde. Dat. Havreballegaard d. 28de Nov. (l. c.).

1581 klagede Borgerne i Bogense paa Landemodet over deres Sognepræst, Hr. Hans Jespersen, at han ikke selv stod for Alteret Pindsedag, der han skulde have sit Offer, men lod Capellanen staae der og drog selv til Annexet, hvoraf stor Ulempe i Kirken s. D. skete, nemlig at Borgerne ikke offrede, som de burde efter Ordinantsen, og heller ikke om anden Dagen, og undskyldte Borgerne sig med, at Hr. Hans Jespersen havde givet en Forpligt ud, i hvilken han havde forbunden sig til selv endelig altid at være tilstede paa de 3 Høitider om Aaret og staae for Alteret eller og han vilde miste sit Offer; hvorpaa Landemodet besluttede, at Hr. Hans skulde holde sin Forpligt, efterdi den var billig og christelig, og Borgerne lovede ham igien at vederlægge ham samme Offer, han den Tid mistede (Blochs haandskr. F. G. Hist.).

S. A. d. 25de Febr. fik Borgem. og Raadmænd i Bogense Brev, at, eftersom Kongen havde undt og givet dem Brev, at de maatte indgrave deres Byes Fædrift og Eiendom, da havde nogle deres Naboer beklaget sig, at det skulde skee med Urette, Kongens og Kronens samt Adelens Tienere, der omkring boende, til Hinder og Forfang. Kongen vil derfor, at de lade blive dermed; han vil da lade forfare Leiligheden (C. Tegn. ved K. R.).

1582 udsteder Anne Parsberg sit Gienbrev til Kongen paa Gods i Haarslef Sogn og By (Vosf. Reg.).

S. A. har Jørgen Henningsen Qvitzov til Sandager atter

Trætte om sine Forfædres Siælegave til Skamby Kirke (Hoffm. F. 5, p. 267—68).

S. A. d. 14de Febr. døde her i Lænet en Jomfru Elisabeth Bryske paa hendes Gaard, Amager, i Vigerslef Sogn, men blev i Sondersø Kirke begravet, hvor hun paa sin Liigsteen afbildes med broderet Hue, Dyvekekrave, syvradet Guldkiæde, 2 Kors og 1 Medaillon i samme, 8 Ringe paa Fingrene og deriblandt 2 à 3 med indfattede Stene samt blommet og som det synes Sølv- eller Guld-Brokades Kiortel. Hun var en Søster til den Carl Bryske til Margaard, der 1597 blev Lænsmand paa Rugaard; men saavel Marm. Dan. som Atlas begaae den Urigtighed at lade hende være 2 Gange gift og Moder til 15 Børn, uagtet hun var, hvad hun ogsaa paa Liigstenen kaldes, en ærlig Jomfru. Og har denne Vildfarelse atter ledet til en anden, idet man ligeledes har troet, at hun var den for sin efterladte Slægte- og Vaaben-Bog, hvis Original Karen Brahes Bibliothek i Odense besidder, saa høist fortiente Elisabeth Bryske, idet man saavel i det ene, som i det andet Tilfælde, har forvexlet hende med hendes Broder (Eilers) Datter, Elisabeth, der var gift 1) med Mogens Nielsen Krabbe til Vegholm og 2) med Henrik Knudsen Bille til Billeskov.

1583 Kongebrev, at, da der havde begivet sig en langvarig Irring og Trætte imellem Borgemestre, Raadmænd og menige Borgere i Bogense paa den ene og deres Naboer, menige Sognemænd i Skouby Sogn, paa den anden Side om Fælled, Fædrift og Græsbeed imellem deres Byer, som den ene Part sig over den anden beklagede at skee Hinder og Forfang paa, og Rigsraad Christoffer Walchendorf og Laurits Brockenhuus, som havde været befalede om fornævnte Trætte og Irring at forhandle eller dømme og ordele, have nu giort derom et endeligt Forligelsesmaal, Contract og Forening &c., da

have vi herved fuldbyrdet, samtykt og stadfæstet samme, og da 8 Dannemænd (nemlig Herredsfogderne i Skam- og Skouby-Herreder 2c.), de Fire paa Bogense- og de Fire paa Skouby-Lodseieres Vegne, efter fornævnte Contract have skiftet og deelt imellem dem forte Græsbeed og Fædrift og udviist til Bogense By dens Anpart for den 3die Part i samme Fælled efter bemeldte Contracts Lydelse, saa fuldbyrdes og stadfæstes ligeledes samme Skifte. Dat. Drotningborg d. 12te Dec. (C. Tegn. ved K. R.).

S. A. døde Eieren af Oregaard, Henning Ahlefeld, som skrev sig til Vorgaard og Gronenberg og var en Søn af den 1535 og 39 som Oregaards Eier omtalte Poul Ahlefeld (Voss. Collect.).

Samme Aarstal er ligeledes anbragt paa Degnestolen i Sønderse Kirke, hvorhos indvendig Vaabnene af en Skaktavl eller Rosenkrantz med Frue og udvendig af en Lunge eller Dyre med Frue, hvilken sidste synes at have været af Biørnernes Slægt (medd. af Ringe).

S. A. skrev Carl Bryske sig til Margaard (Vigersl. S. Hist.).

1584 maa der atter have været Pest i Bogense, saasom Sognepræsten der i Byen og tillige Provst i Herredet, Hr. Hans Jørgensen (rettere Hans Jespersen see 1573 & 1581), i dette Aar siges at være død af samme (Atl. 6, p. 623), nemlig i Begyndelsen af August Maaned (Birch.), hvilket ogsaa med Capellanen, Hr. Jens Hansen, der i Byen var Tilfældet (l. c.). Ved denne Leilighed bad Magistraten Biskoppen om en mere fredelig Mand til Sognepræst end Hr. Hans havde været, hvortil de foresloge Hr. Christen Nielsen, som havde betient Kaldet i den Afdødes Svaghed; men Bispen gav dem sin Svigersøn til Præst og saaledes blev Hr. Niels Mule (som forhen havde været Sognepræst i Nysted paa Laaland, hvorfra han efter Nogle var affat og som han efter Andre selv frivillig havde frasagt sig) s. A. Sognepræst i Bogense, dog ikke

uden stor Modstand, især af Skouby Sognemænd, der ved denne Leilighed anførtes af (Hr.) Jørgen Svave paa Harritslefgaard (Birch. og Blochs haandskr. F. Geistl. Hist.).

S. A. tilmeldte Borgemester og Raad i Bogense Bispen, at de havde kaldet Skolemesteren ɔ: Rectoren der i Byen, Hr. Søren Willumsen, til Capellan og bad om, at han strax maatte indvies; men heller ikke dette deres Ønske gik i Opfyldelse; thi en Hr. Hans Jacobsen, der siden blev Sognepræst i Øre, blev af Bispen til Capellan i Bogense beskikket og først efter hans Forflytning blev Hr. Søren Willumsen Capellan (Bloch l. c.).

S. A. blev Jørgen Rud, som eiede Enggaard, nuværende Gyldensteen, her i Lænet, d. 27de Sept. dræbt i en Duel i Kiøbenhavn af sin Mosters Søn (Marm. Dan. 1, p. 52), Erik Bilde (Resen, p. 342), cfr. 1587.

S. A. faldt der Herredstings-Dom over Rueveien ved Øregaard (Gyld. Arch.).

S. A. d. 20de Marts fik Jomfru Magdalene Emmikesdatter og Jomfru Margrethe Emmikesdatter (til Grøftebierg i Vissenbierg Sogn; Døttre af Anders Emmiksen til Steensgaard) Brev ang. de 12 Gaarde i Vissenbierg Birk, som Lænsmanden paa Odense-Gaard, Erik Lykke, havde formeent, ikke skulde have hørt under Birket, hvad dog Kongen havde forundt dem og havde samtykt, at de maatte beholde disse Gaarde. Da de nu lode Bønderne tiltale, fordi disse, medens Sagen omtrættedes, havde svaret til Lænsmanden paa Odense-Gaard, og for Oldengiæld og Skovhug, denne imidlertid havde bekommet, saa vil Kongen, at de betænke sig deri og overgive slig Forfølgning, og vil have dem født til Sinde, at, dersom det ikke skeer og han skulde foraarsages Hovedsagen først med Retten at lade udføre, det da kunde være

misligt, om samme Gaarde med Rette tilkom dem og havde hørt under Birket, hvad Kongen dog havde bevilget dem (C. Tegn. ved K. R.).

1585 afsluttedes der et Mageskifte mellem Jørgen Qvitzov til Sandager og Mourits Podebusk til Kiørup paa noget Gods i Fyen (**Dipl. B.**).

S. A. var Hr. Niels Muus, en Fyenbo, Capellan i Vigerslef, men blev s. A. kaldet til Ugerslef og gift med Ugerslef Præsts, Hr. Jacob Nielsens, Enke, hvorimod Hr. Anders Jensen Aalborg blev Capellan i Vigerslef (Bloch l. c.).

1586 fornyer Jørgen Henningsen Qvitzov til Sandager atter Trætten om hans Forfædres Siælegave til Skamby Præst (Hoffm. F. 5, p. 267—68).

S. A. blev Capellanen i Vigerslef, Hr. Anders Jensen Aalborg (see 1585), forflyttet til Korup, hvor han døde 1589 (Bloch, l. c.).

S. A. udstedede Kongen et Gienbrev til Eiler Brysk til Dallund paa Gods i Vigerslef S. og By (Voss. Reg.).

S. A. dito til dito paa Gods i Søndersø S. og By (l. c.).

S. A. døde Eiler Bryskes Moder og Gert Bryskes Enke, Anne Wiffert, og blev i Søndersø Kirke begravet (**Marm. Dan.** 1, p. 256).

1587 d. 23de Juli gientager Kongen den under 14de Juni 1578 udstedte Befaling om Bogense Byes Bebyggelse; som Termin ansættes Aar og Dag efter dette sidste Brevs Datum og hvo, der ikke inden den Tid efterlevede det befalede, skulde have Jordsmon og Huse forbrudt, Halvparten til Kongen og Kronen og Halvparten til Byen (C. Tegn. ved K. R.).

S. A. funderer Erik Bilde noget Gods i Jylland til Odense Hospital, fordi han, som det hedder, nogen Tid forleden (nemlig 1584) var kommen til den store Ulykke at ihiel-

slaae sin Mostersøn, Jørgen Rud til Enggaard (Hoffm. F. 6, p. 283—90), hvoraf altsaa skiønnes, at de ikke begge satte Livet til i Duellen, som Atl. 3, p. 563, vil. Forresten var Erik Bilde til Seholms Fader, Frants, gift med Edel Jacobsdatter Hardenberg og Jørgen Rud var en Søn af Erik Rud til Fuglsang (cfr. **Marm. Dan.** l. c. og Rhode, p. 558), der var gift med Anne Hardenberg (Atl. 3, p. 585), saa at de altsaa vare hinandens Mostersønner, og Erik Bilde kan ligesaavel siges at have ihielslaget sin Mostersøn, som denne af sin Mostersøn at være ihielslaget.

S. A. døde Christian Qvitzov af Sandager og til Norbek, som var gift med Margrethe Høg (Hoffm. F. 5, p. 425).

1588 boede Fru Hilleborg Daa, Enke efter den paa Veilegaard 1567 afdøde Vilhelm Oldeland, paa Daaholm i Skouby Sogn (Atl. 6, p. 619). Hun døde først 1612 og ligger med sin 1579 afdøde Søster, Anne, i Eilby Kirke begravet (Abildg. Journal). Om Daaholms sandsynlige Beliggenhed see forresten Ann. f. N. Oldk. 1836, p. 119.

S. A. siger Bircherod, at Erik Bang fra Bogense var Præst i Guldberg og var en god Philolog, men at Niels Friis dog endelig vilde, at han for hans onde Mæles Skyld skulde have havt Capellan; dog er det at formode, at Bircherod her har forvexlet Guldberg med Gudberg; thi paa førstnævnte Sted døde Sognepræsten, Hr. Mads Hansen (see 1576), først 1588 og s. A. blev Hr. Christen Hansen (født i Thisted 1554) i hans Sted beskikket (Bloch l. c.).

S. A. skriver Knud Rud sig til Enggaard (Gyld. Arch.), som han altsaa maa have arvet efter sin 1584 myrdede Broder.

S. A. var Vigerslef den første Kirke, hvori Bispop Jacob Madsen Veile visiterede og det netop d. 4de April eller samme Dag, da Kongen døde. Han anmærker ved denne

Leilighed derom, at Præsten der paa Stedet, Hr. Simon Andersen fra Odense (født ibid. 1543), var en god Prædikant og bene moratus, derhos gift med Hr. Hans's (Hans Andrups) Datter i Allese, Maren; havde med hende 2 Døttre og 3 Drenge, hvilke sidstnævnte gik i Odense Skole (om hans Afkom see Giessing, 2, 2, 203, hvor han kaldes Hr. Simon Andersen Hoff). Hr. Rasmus Faaborg, Capellan der paa Stedet, var i Slægt med Hr. Simon, havde besovet en Pige og derfor staaet aabenbare Skrifte, men var nu gift. Degnen, Mads, var fra Faaborg og sad ɔ: residerede eller havde fast Bolig (i Modsætning til de saakaldte Løbedegne). Efter at have beskrevet Kirken tilføier han endvidere, at i Sognet vare 3 Herregaarde, 3 Møller og mange Skove og at Langesø den Tid eiedes af Tonne Bryske, Margaard af Carl Bryske og Amagergaard (hvor imod 60 Daler en Bonde var) af Jomfru Anne Bryske (Bloch, 1, p. 55—56); men i Visitatsbogen er Adskilligt tilføiet 1594, saa at man altsaa ikke kan vide, om dette sidstanførte egentlig giælder 1588 eller 1594.

S. A., ja maaskee strax efter Reformationen, maae forresten Veflinge og Vigerslef Kirker være blevne forenede under een Præst; thi bemeldte S. A. Hoff., der nævnes 1588, 91 og 94, siges udtrykkelig 1619 at have været Præst i begge Sogne cfr. 1571.

S. A. var Hr. Niels Christensen (f. 1557 i Næraa Præstegaard) Sognepræst i Søndersø (Blochs hdskr. F. G. Hist.).

S. A. har Jomfru Magdalene Emmiksdatter paa Groftebierg i Vissenbierg Sogn (thi der var ogsaa en Gaard af samme Navn i Krarup Sogn, Sallingherred. Atlas, 3, p. 515; 6, p. 733) legeret 200 Daler til Odense Skole og Fattigvæsen (Hoffm. Fund., 5, p. 82—83); hun var en Datter af Anders Emmiksen til Steensgaard og Agnete Reventlow og

blev senere gift med Erik Bilde til Kiersgaard; hendes Søster, Margrethe Emmikesdatter, der tilligemed hende forekommer ovenfor S. 46—47, var død paa Groftebierg d. 8de Marts 1585 (Ad. Mag. p. 108); selv døde hun sammesteds d. 3die April 1598 (Ad. Mag. p. 112; cfr. p. 118) (K. R.), skiøndt hun efter Andre allerede 1596 blev begravet i Brenderup Kirke (cfr. Bloch, 1, p. 64).

S. A. omtrent var Hr. Anders Lauritsen Sognepræst i Vissenberg (Bloch, 2, p. 336) og synes forud at have været Rector i Assens (ibid. p. 183).

S. A. i September havde Jørgen Clausen i Bogense en Sag for Rettertinget paa Tryggevelde mod Magnus Svave til Harritslefgaard angaaende en Enghave „Østen under Hornskov“, hvilken Enghave — ifølge Jørgen Svaves til Jørgen Clausen udstedte Brev paa Samme af 1554 — allerede dennes Fader, Claus Eriksen, havde havt, som ogsaa ifølge samme Brev af Bunden først opfredede „den Skovs Grøde, d e r nu paa stander“ (Klevenfeldts Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.).

1 5 8 9 blev Sognepræsten i Bogense, Hr. Niels Mule, som forrige Aar var blevet Herredsprovst, for sine Forseelsers Skyld affat (Atl. 6, p. 623); han anklagedes nemlig og beskikkedes i denne Anledning i Januar 1589 af Bispen formedelst Hoer og anden Forseelse og Jørgen Svave til Harritslefgaard skrev mange fortredelige Breve til Bispen for at faae ham affat, men da han var gift med Bispens Stifdatter (Bloch, 1, p. 32), saa synes Affættelsen blot at have bestaaet i en temporair Suspension og en senere Frikiendelse; thi man finder ingen Sognepræst der beskikket før efter hans Død 1616 (see desuden 1596).

S. A. formanes ligeledes Hr. Søren Villumsen, som baade

var Rector og Capellan i Bogense, til at afstaae fra Drukkenskab (Blochs hdskr. F. Geistl. Hist.).

S. A. saavelsom 96 var Peder Jorgensen Borgemester i Bogense (Birch.).

S. A. gik Bispen i sin Iver for Reformationen, saa at sige, paa Jagt efter catholske Altertavler, Helgenbilleder, Viev-vandskar, Monstrantser o. s. v. i vore Kirker og det ogsaa her i Lænet f. Ex. i Ore Kirke, hvor han lod Altertavlen borttage og et Sidealter nedbryde (Bloch, 1, p. 58), ligesom han blandt andet ogsaa vilde have „den gamle Gud“ jaget ud af Haarslef Kirke, hvilket ogsaa omsider 1599 efter megen Modstand lykkedes ham (Bloch, 1, p. 58, cfr. Fund. 5, p. 301).

S. A. søgte Sognepræsten, Hr. Hans Knudsen, i Ore, som ingen Præstegaard havde, men maatte boe til Leie i Bogense, om at maatte faae en saadan, hvorom Formanden, Hr. Jens, havde udvirket 2 kongelige Befalinger til Lænsmanden, men som endnu ikke var skeet (Blochs hdskr. F. Geistl. H.).

S. A. døde Sognepræsten, Hr. Knud, i Haarslef og i hans Sted kom hans Søn, Hr. Niels Knudsen, som var født 1545 og siden 1564 (her maa være en Feil i Aarstallet; thi Faderen blev neppe Præst her paa Stedet for 1573) havde været Faderens Capellan; han var gift med Bispoppen af Viborg, Jorgen Friis's, Datter, Birthe, og Bispen skriver om ham 1589, at han var Grammaticus, tungmælet, prædikede for længe og havde 6 Døttre og 1 Søn (Bloch l. c.); ligesom det ogsaa var i s. A., at han i sin Visitatsbog anmærkede, at der fandtes en Skarns Tavle paa Alteret i Haarslef Kirke med Jomfru Maria og „den gamle Gud“ og to Rader Apostle; den skal bort og en anden istedet (Bloch, 1, p. 58).

S. A. døde paa Rygaard en Jomfru Johanne Ore (om hvem kan eftersees Registret til Ryges Peder Ore, hvis Sø-

ster hun var), der var en Broderdatter af den med Rugaard 1532 forlænede J. Urnes første Frue og en Søster til den 1549 med Rugaard forlænede Jørgen Brahes Frue og om hvis Efterladenskaber man har et interessant Document, som jeg for mange Aar siden har afskrevet efter Originalen i Etatsraad A. Kalls Bibliothek og som jeg herved vil meddele, ingenlunde fordi jeg troer, at det Rygaard, hvorpaa hun døde, var det af os omhandlede Rugaard i Skouby-Herred (skiøndt begge heel ofte forvexles og det desuden efter Optegnelserne i Atlas hverken vil passe sig paa det fyenske eller siællandske Rygaard), men fordi det er et Pendant til det af mig i Hagenskovs Historie under 1550 meddeelte Document, og som jeg herved helst strax leverer, da det er muligt, at jeg aldrig oplever den Tid, hvor jeg i Udgaven af mine Samlinger til Fyens Historie kommer til at omtale det virkelige Rygaard i Langaa S., Gudme H., Nyborg Amt, helst da det dog i Grunden med Hensyn til Damernes Pynt kan synes at være ligegyldigt, paa hvilken Gaard den Dame, der efterlod sig samme, egentlig døde. Documentet lyder altsaa, som følger: „Oluff Biilde till Svannholm, Christian Krabbe till Aacstrop och Christoffer Biild till Sonnerop gior vitterligt for alle, att efftthersom Gudt almechtigste naadeligenn haffuer hedenn kallitt erlig och velbyrdige Jomfrue Johanna Oxe till Ryegaardt aff dette forgengeligt till thet eviigt, (Gud giffue hinde een gledelig Opstandelße meth alle thro Christnne), och erlig och velbyrdig Mand Johan Barneckow till Birckholm paa thet venligste aff oß haffuer veridt begerendis paa hans kiere Modersøsters Vegne, att vii med hannem ville beßee och besegle, deßligest fran oß giffue beschreffuitt huis som fandes her paa Ryegaardt epther hindes Død och Affgang udi Dag, som er thenndt 28 Febr., huilket vii icke visthe hanom att kunne benegte. Tha haffuer vii offuer-

sehett samme Leilighedt epther som eptherfolger: Forst udi hindes Kammer fandes dette eptherschreffne och bleff indlagt udi ett Skrinn:

Enn Perllehuffve paa blancke laed[1]) meth 17 Guld Roßer.

Ett lidett Perlleget[2]) meth Guld besett.

Ett andet Perleg med hindes L..cker (Lænker?) udi och XXIV aumulerit (ɔ: emaillerede) Stiffther.

Thre lange Perlelaed paa blanckt Laed besett.

Tho Rueforhender (laadne Manschetter?) med Perler och Guldstiffther.

Enn Pellican meth en Perllemoer udi Bryestet.

Ett sort Floyels Skoge (ɔ: Skygge eller Skiød) meth Guld och Perler omkring och paasatt.

Ett sort Floyels Liffstycke med Guld y Muer (ɔ: Guldmoer?) och meth Rubiner besett.

Ett lidett Forlegelß (formodentlig Læg eller Fold, Kant eller Bræmme) meth Perler och halffue Guldsthenne.

Tho Par Rueforhender, then enne paa Solfflaii, thet andett paa sortt Floyell meth Perler och Guld besatt.

Nogen Perler traaed (ɔ: trukket) paa Silcke y Rudverck (ɔ: Rudeform) och Guldsthenne iblandt.

Nogen Viirer aff Solff och Guldtraaede svobt om en Bog.

Enn gammel Blanckladths Huffve aff Solff och Guld.

Nogen hvide nye Blanckelaii.

Nogen gammell Blanckelaii.

Nogen smalle Sollfknopling.

---

1) Lad er saavel Belægningen selv, som den Strimmel eller det Stykke Tøi, hvorpaa Belægningen anbringes.

2) Formodentlig Verlokker (til Ørenringe); thi det skulde dog vel ikke være Hovedvandsæget, der i gamle Dage havde baaret Navn af Perleæg?

Nogen gammell Frontzer aff Guld och brunt Silcke.

Ett gamelt hvit Blanckelaed meth XI aumuleritt Stiffther och Guldttecken (infra kaldes det tegen ɔ: spunden af Guldtøger) Traad neden omkringh.

Ett gamelt hvitt Blanckeladtz Bonnett meth to (eller V) Guldroßer.

Ett Stycke nye Blanckelaed aff the brede.

Ett brett Perlekrandtz meth Guldstiffther och Fletter udi.

Enn Bog meth nogitt Indsse Guld omvundet.

Ett Knipe meth 8 Indse Guld (Indse kan altsaa neppe være Indisk, men maa formodentlig være Unze).

Enn liden roe Pung medtt 6 Rosinnobler, XII Enngelother, ett lidett Koning Christians Contherfey, enn Guldstiffthe, ett lidett Stycke Guldthraai, (nok) ett lidett Stycke Guldthraae och en Guldskehe, nogen faa leße Perler, enn Guld Snore Kede meth enn Naal udi.

Enn Salther (ɔ: Psalterium) meth Guldsthenne.

Ett Nederlag meth nogen Perler och Guldsthenne.

Enn Saphir, laugdt udi Guld.

En Deßmer Salther (ɔ: vellugtende Rosenkrands).

Enn Guld Salther meth Koning Christians Contrefey.

Enn hvid Blanckladtz Huffve meth Perler och Guld.

Enn lang Guld Kede giort udi Hundslencker (ɔ: i Form af Leddene i en Hundelænke).

Ett Guldbelthe.

En liden Guldkede udi langagtig Ringe.

Ett Guld Armbaand meth en Ellendtz (ɔ: Elsdyrs) Kloe.

Tho perlestocken Vaaben.

Tho smaa Stycker Laed tilsammen bonden meth Guld och Perler paa.

Thre Guld Muer Keder, the tho lange och then tredie

nogett stacker (da Guldmuer her ikke kan være Guldmoer, saa maa det vel være en Kiæde, der er forarbeidet som Muurværk eller i Tavl- og Rudeform).

Ett Perllekrandtz meth Guld iblannt.

Ett Smocke meth Rubinner och ett lidett Demantz Korß.

End tho Demandtz Korß, nogitt støre.

Enn mageloße Guldhegte och en Roße.

Nogen Carnioll Sthenne.

Enn sortt Huffue besatt med Guld.

Tho lange Stocker sortt Floyell och ett stackidt Stycke till Kraffuen, som er perllestyckett nye Arbeidt (ɔ: nymodens?) med Perler och tegen (ɔ: spunden) Guld.

3 Solffade. 3 Solff Tallercken.

1 Par Sølff Liußestager.

Tho Solffkander, den enne er forgylt inden och den anden meth ingen Hancke.

Tho forgylt Kander.

En liden Pott meth sitt Loog.

1 liden forgylt Kodtsken (ɔ: Kovsken eller Drikkekar) och 1 stor gammel Solff Koestind (ɔ: det samme).

Ett lidett Sølffstoeb. 1 Solffskehe.

Ett forgylt Kromstoeb.

3 Selther och ½ Selther.

3 Ringe foruden Sthene. 2 Ringe meth Sthene.

1 Odertunge. Ett Guld Korß. En Krampe Ring.

En Kniffskehe (ɔ: Knivsskede) meth nogitt Guld paa.

En liden Guldbraße paa ett Belthe.

Enn liden Guldknap udi en Pung.

En Pung meth hindis Zignit.

En Jernkede meth ett Guldsmocke.

Derforuden fandes udi forte Kammer meth tho Kiisther, som

bleff indboritt, 7 Kisther, som er beßeglitt meth Snoerer; En Kisthe beseglett meth Papiir offuer Nogellhullidt; Enn thrind Klederseck aff thee meth Lehr beslagitt (ɔ: en Vadsæk) och thet Skriin, som findis beseglede meth huis andre Kisther och Skrinner, som findes udi Kammerit ubeseglitt; och bleff begge Dorre beseglede bode thend inderst och uderst. Dernæst fandtz udi Understouffuen 4 store Egekisther:

udi thend forsthe fandes tho nye Herre-Senge Dynner, 1 nye Dundyen, 2 Puder.

udi thend anden fandes och 2 nye Herredyenner, 2 Hofsnitdyenner, 2 Puder.

udi thend thredie fandes enn syed och enn flamsk Benckedyen, 7 flemske Sengekleder, 1 veffuedt Benckedyneßvor, tho syed Benckdynnesvor och 1 flemsk Benckedynis Vor och 3 soid (ɔ: syede) Hyndes Vor.

Till thendt fierde Kiisthe vor Noglen borthe och epther Qvindefolckens Berettning schulle der findes udi enthen tho Herredyner eller enn Herdyn och en Dundyen.

Udi Fadeburitt fandes Thinn:

12 Fade aff ett Slaugs meth Roßen och A. C. til Vabenn.
6 smaa Fade aff ett Slags meth samme Mercke.
5 Fade meth Eskell Oxis Vaaben; di 3 aff ett Slags.
3 Fade meth Per Oxis och Fru Mettis Vaaben paa.
2 Fade meth Sthen Rosensparis Vaaben paa.
2 Fade aff ett Slags meth 10 paa betegnidt.
1 Teckfad (ɔ: Fad med Dækfel?).
5 Fade aff ett Slaugs meth Kiobenhaffns Stimpell paa.
6 Fade hartt ad aff ett Slaugs; och er store Fade.
5 store Fade, huer aff sitt Slaugs. Endnu
18 Fade store och smaa.
14 Tallercken aff ett Slaugs och

35 Tallercken aff adskillige Slaugs (hvorved det saaledes er paafaldende, at hun altsaa havde 65 Fade, men kun 49 Tallerkener).

11 Salsercken (ɔ: et Slags Saltkar).

10 Thinpotter; dog den ene er enn Halff Potte.

2 Vhinkander. 7 andre Kander; (hvoraf) di 5 er bugidt och di 2 er hoye.

3 Saltkar. 2 Smørfade.

2 Flasker. och 1 Bordkrandtz.

(Dernæst af) Meßing:

2 Morther. 4 Par Stager.

1 Fyerfad. 2 Bordkrandtz.

3 stemplett och 4 slette Beckenn, store och smaa.

Och huis Kornn, Fittalli och Boeschaff, som findes paa Gaarden udi adskillige Maade, bleff registhret och Fougden och Fadebursquinde offueranthvordett derfor att gore Regenschaff. Till Vindeßbyrdt haffue vii forschr. med forte Johan Barnekow medt voris Zignith her neden for och meth egen Hænder underschreffuitt. Dat. Ryegaardt, som forschr. staar An. X. 1589 (hermed fortiener forøvrigt at sammenlignes det Register, der 1578 blev optaget over hendes Broders, Peder Oxes, Klenodier, Bohave og Meubler, hvilket findes aftrykt hos Ryge, p. 405 sq.).

1590 var Jørgen Jespersen (Georg. Caspari) Rector i Bogense; formodentlig den samme, der siden blev Sognepræst i Svindinge (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var Breide Rantzau (til Rantzauholm) Besidder af Harritslefgaard (Dipl. B.) (see nedenfor under 1599).

S. A. døde den 1569 afdøde Henning Qvitzovs Enke, Birgitte Rønnov til Sandager, 59 Aar gammel (Schonau, p. 794).

S. A. var der Bispevisitats i Eilby, hvor Bispen siger om Præsten, Hr. Anders Rasmussen, at han var en god Huus-

holder, men ikke lærd, raabte høit, men studerede intet; hans Kone var Maren, Hr. Niels's Søster i Haarslef; hans Datter var gift med Hr. Christen i Guldberg og han havde en Søn, Knud, der da studerede (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. ditto i Guldberg, hvor Bispen siger om Præsten, Hr. Christen Andersen (see 1588), at han var en lille Mand, havde et godt Rygte og en god Røst, dog noget jydsk i Udtale, men lærte ikke ilde. Hans Hustru, Cathrine, Hr. Anders's Datter i Eilby, havde da 2 smaae Sønner og en Datter i Buggen (Bloch l. c.).

S. A. ditto i Særslef, hvor Bispen siger om Præsten, Hr. Jesper Lauridsen (som var født i Bogense 1566)[1]), at han havde en sød **Tenor**, lærte vel, var lærd for sin Alder, havde en god Hukommelse, men var meget egensindig; hans Hustru hed Margrethe; han havde 7 Sønner, hvoraf Jørgen var Rector i Bogense og Laurids Student, samt en voxen Datter (Bloch l. c.). Derhos befaler han ogsaa, at et Alter i Kirken ved den søndre Side og udenfor Choret skulde nedbrydes og en Magistrans (ɔ: Monstrants) i Choret nedtages (Bloch, 1, p. 58).

S. A. fik Vigerslef Kirke en ny Altertavle samt et nyt Seierværk i Taarnet, hvilket sidste havde kostet 60 Daler, ligesom Himmelen over Prædikestolen ogsaa s. A. blev bekostet af Fru Brykke, som var Kirkeværge, for 100 Daler (Bloch, 1, p. 56).

S. A. ombygger Axel Brahe, som sagt, Elvedgaard.

1591 blev Raadstuklokken i Bogense givet af Matthias Ibsen (der nævnes 1560 som Raadmand og døde 1611 — see

---

[1]) Hvilket dog ikke kan passe med, at hans Søn allerede 1590 var Rector i Bogense.

Præsteindberetning af 1755), Niels Bang og (den foromtalte Borgemester) Peder Jørgensen (Atl. 6, p. 624).

S. A. hedder det, at Capellanen i Aasum fik den halve Kongetiende af Skouby Sogn sit Embede tillagt (Hoffm. F. 5, p. 189—90); men ved nærmere Eftersyn erfares det at være den halve Tiende af Skamby Sogn (Bloch, 1, p. 274).

S. A. udstededes Skouby-Herredstings Frifindelses-Dom til Knud Rud for Anne Stigs Tiltale paa Enggaard (Gyld. Arch.) cfr. 1573 & 74.

S. A. En Qvittering for, at Anne Stigsdatter havde faaet udbetalt de 43000 Daler, hvorfor hun ulovlig havde bemægtiget sig Enggaard (Gyld. Arch.). Det var altsaa aabenbart i Anledning af en Arv, at denne Stridighed var opstaaet; thi Sophie Daa fik jo ogsaa i denne Anledning 1578 den samme Sum, nemlig 43000 Daler, sig udbetalt for Enggaard.

S. A. et Skiode til Fru Lisbeth Qvitzov til Enggaard paa en paa Oxten liggende Ager (Gyld. Arch.); men at Fru Lisbeth Qvitzov den Tid skulde have eiet Enggaard, er ikke troligt; jeg formoder altsaa, at det er en Skriverfeil i Designationen over Gaardens Papirer, hvoraf dette er taget, og at det skal hedde: Lisbeth Qvitzov til Sandager eller fra Lisbeth Qvitzov istedetfor til hende.

S. A. blev Hr. Laurits Jespersen Capellan i Eilby (Blochs hdskr. F. G. H. cfr. 1592).

S. A. døde Sognepræsten, Hr. Herluf, i Ore (Bloch l. c.) og ham succederede uden Tvivl Hr. Jens Berthelsen (cfr. 1592) eller maaskee rettere Hr. Hans Jacobsen (cfr. 1596).

S. A. døde Sognepræsten i Vigerslef, Hr. Simon Andersens, Kone, Maren, Hr. Hans's Datter i Allese, 32 Aar gammel, sidst i Juni og blev d. 4de Juli begravet (Bloch, 1, p. 55).

S. A. døde Capellanen, Hr. Rasmus Faaborg, i Vigerslef (Blochs hdskr. F. G. H.) cfr. 1588.

S. A. blev en Klokke skienket til Veflinge Kirke (Atl. 6, p. 618), formodentlig af Lænsmanden paa Rugaard og Eieren af Elved, Axel Brahe, der samme Aar oprettede sit Gravmonument der i Kirken.

S. A. visiterede Bispen i Vissenberg og da sagde Sognepræsten, Hr. Anders Lauritsen (cfr. 1588), i sin Prædiken: Her komme I trippende i en Diævels Maade; I komme afsted i Fandens Navn ꝛc. (Bloch, 2, p. 336).

1592 og 93 var **Matthias Petri** (eller Matthias Petersen Pors) Rector i Bogense (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. døde Claus Bang, Borgemester ibid., ifølge et Epitaphium der i Kirken (Præsteindb. og Abildgaard).

S. A. døde ligeledes den velbyrdige Mand, Jørgen Clausen (Atl. 6, p. 623), der var en af de paa den saakaldte Herregaard paa Byens Adelgade bosatte Adelsmænd og en Søn af den 1550 omtalte Claus Eriksen.

S. A. døde ligeledes den Foregaaendes Søster, Anne Clausdatter, gift 1) med Raadmand Hans Bang, som døde 1560, og 2) med Raadmand Mads Jepsen, som døde 1611 (Abildgaards Journal).

S. A. d. 18de April døde Sognepræsten i Eilby og Meelby, Hr. Anders Rasmussen (f. 1536 i Fyen; cfr. 1590), og ham fulgte i Embedet Hr. Laurits Jespersen, som siden 1591 havde været hans Capellan (Bloch l. c.).

S. A. skulde Hr. Jens Berthelsen have været Præst i Ore (Bloch l. c.); men af det, der fortælles om ham, seer man, at det maa have været 1562 (see dette Aar).

S. A. blev den ene af Særslef Kirkeklokker støbt i Hamborg (Atl. 6, p. 620).

S. A. visiterede Bispen i Sondersø og siger om Sognepræsten, Hr. Niels Christensen, at han var en god Prædikant; hans Hustru hed Anna og de havde 2 smaae Døttre (Blochs Hdskr. F. G. H.).

1593 til 99 var Michael Winther Rector i Bogense (Bloch l. c.).

1594 samt det Riim:

Gudsfrygt, Tugt og Ære
Det bedste Boskab monne være.

staaer udhugget paa en gammel Kiste paa Harritslefgaard, hvis Sider ere afdeelte med 4 Buer og prydede med Billedhuggerarbeide (medd. af Ringe).

S. A. d. 24de Febr. stod Mads Ibsens (see 1592) Bryllup i Bogense med Maren, Henrik Bangs Datter (Mag. f. D. Adelshist., p. 105).

S. A. d. 24de Marts eller Palmesondag visiterede Bispen i Vigerslef Kirke (Bloch, 1, p. 56).

S. A. Kongebrev, at da Hr. Anders Lauritsen, Sognepræst i Vissenberg, og Niels Pedersen i Brede, Kirkeværge, havde berettet om en Skov, der skulde ligge til Vissenberg Kirke, saa bevilges det hermed, at denne Skov fremdeles maatte være og blive til Samme. Dat. Kold. d. 5te Marts (Fyenske Reg. ved K. R.).

1595 blev udstedt et Landstingsvidne om Veien paa Enggaards Mark over Bøgelund og Pilebæks Krogen (Gyld. Arch.).

S. A. med følgende Vers:

Oluf Olussen er mit Navn;
Gud unde mig det til Ære og Gavn!

er udhugget paa en gammel Kiste hos Gaardmand Hans Jensen i Moderup med endeel Billedhuggerarbeide, meest Blomster og Løvværk, samt ved 4 Buer i 4 Dele afdeelt (medd. af Ringe).

S. A. gav Bispen Præsten i Sønderso, Hr. Niels Christensen (see 1588 § 92), en Paamindelse, fordi han mod Ordinantsen og sin Collats havde opladt sin Præstegaard til en Bonde, hvorfor den nu var meget forfalden; han maatte altsaa love at skaffe Bonden deraf og selv besidde (ɔ: beboe) og forbedre den. Men samme Tid klagede hans Degn, Niels Pedersen, ogsaa over ham, at han, beskienket, i et Huus i Odense havde slaaet ham med en Tinpotte og skudt hans Hustru om, som var inde i Kirken; Sagen blev imidlertid forligt og Præsten formanet til Ædruelighed, hvis han ikke vilde fra sit Embede (Blochs hdskr. F. Geistl. H.).

1596 legerede Axel Brahe, som sagt, nogle Jorder til Capellanen og Rector i Bogense cfr. 1650.

S. A. var Peder Jørgensen Borgemester i Bogense (Hoffm. F. 5, p. 305).

S. A. var Sognepræsten, Hr. Niels Mule, ibid. endnu Provst i Herredet og opsagde, som Saadan, efter Bispens Ordre Sognepræsten i Ore, Hr. Hans Jacobsen (som endnu den Tid boede i Bogense. Hoffm. F. 5, p. 305), hans Embede, indtil han skiærgiorde sig for de Beskyldninger, han sigtedes for (vide infra).

S. A. byggede Jørgen Qvitzov til Sandager et Begravelses-Capel for sin Familie Sønden op til Sandager Kirkes Chor (Atl. 6, p. 616).

S. A. d. 23de Mai døde Hans Johansen (Lindenow), Eier af Oregaard (Marm. Dan., 2, p. 258).

S. A. udstededes der d. 12te Juni Kongebrev til Fru Margrethe Rosenkrands, Hans Johansens Enke, paa Oregaard, at da en Badskiær fra Odense efter Hans Johansens flittige Skrivelse og Begiering var kommen til ham i hans Sygdom

og havde efter hans inderlige Bøn og Formaning anvendt sin Kunst for at hiælpe ham, men Hans Johansen dog var død under hans Hænder, hvorfor hun havde ladet ham fængsligen indsætte og vilde ikke lade ham komme løs, uagtet han tilbød at stille nøiagtig Borgen at blive tilstede til Rettens Uddrag, saa befales hun herved at lade ham komme ud mod Borgen og siden med Retten tilborligen udføre mod ham hvad Tiltale hun til ham kunde have (Fyenske Tegn. ved K. R.).

S. A. d. 4de Dec. lod bemeldte Fru Margrethe Rosenkrands, sal. Hans Johansen (Lindenows) Enke, paa Øregaard, som Bispen, M. Jacob Madsen, i sine Optegnelser siger, „berette for mig ved sin Tiener, Anders Henrikssen, Skriver paa Øregaard, at Jørgen Ibsen, fordum Foged paa Øre, og hans Hustru, Karine, havde for Tingdom udlagt Hr. Hans Jacobsen, Sognepræst til Øre, at han havde døbt dem 3 Vorborn, og var han selv personlig tilstede paa Birketinget, da saadant vandtes (ɔ: vidnedes) paa ham. Derfor har jeg ogsaa ladet ham ved Provsten og (?) Hr. Niels (Mule) i Boense forbyde sit Embede og Tieneste, indtil han forklarede sig i Sagen. D. 6te Dec. kom han herud og sagde for Præsterne og mig i St. Knuds Kirke ved sin høieste Eed, at saadant var skeet af Had, fordi han straffede ham (nemlig Jørgen Ibsen), at han ei kunde sin Børnelærdom (hvori enhver den Tid skulde overhøres, forinden de tilstededes at gaae til Alters); item sagde og Jørgens (altsaa Anklagerens) Qvinde, at en gal Løbepræst, Hr. Rasmus (og altsaa ikke Sognepræsten), døbede de (Vor-) Børn. Jeg bad ham søge Hiælp af Gaarden (eller hos Herskabet); men den fattige Mand fik ingen Bistand; thi der de 2 Misdædere, som bekiendte siden saadant igien, bleve brændte ved Øre Birketing Tirsdag for Paaske 1597, var der ingen af Sognepræsterne i Herredet hos dem & aiebant ipsos a ru-

sticis Dominæ & præsentibus Nobilibus abactos (medd. af K. R.). Pontoppidan, 3, p. 531, fortæller Sagen omtrent ligeledes, dog noget afvigende, idet han siger, at Præsten, Hr. Hans Jacobsen (der formodentlig havde succederet Hr. Herluf 1591 og tilforn havde været Capellan i Bogense), blev anklaget af Fru Rosenkrands (som s. A. var bleven Enke efter Hans Johansen Lindenow til Hundslund og Oregaard) ved hendes Tiener, Anders Henrikſen (barnfødt i Assens), og med 2 Vidner af hendes egne Folk til Tinge overbeviist om, at han (formodentlig til Brug ved et Slags Hexeri og, som det synes, for dermed at skade Fruen og hendes Familie, ja maaskee for at bevirke hendes s. A. afdøde Mands Sygdom) for den forrige Birkefoged havde døbt 3 af Vor forfærdigede Børn. Bispen lod ham derpaa ved Provsten i Bogense, Hr. Niels Mule, suspendere. Den Anklagede mødte for det samtlige i St. Knuds Kirke forsamlede Clerisi og giorde der sin høieste Eed paa, at det Hele var ham paasagt af Had og Hævn af Fogden, som han havde irettesat, fordi han ikke kunde sin Catechismus; ogsaa vaklede Fogdens Kone i sit Udsagn, idet hun lod sig forlyde med, at (ikke Hr. Hans, men) en gal Løbepræst (ɔ:, ligesom Løbedegnene, de, som ikke residerede eller havde fast Embede) havde døbt Vorbørnene. Bispoppen raadede Præsten at søge Vidner paa Gaarden hos Niels Skriver; men det lykkedes ikke, da de 2 i Hexehandelen implicerede Forbrydere, som bleve brændte ved Orebirk 1597 og maaskee vel vilde have tilstaaet hans Uskyldighed for deres Skriftefader, ikke (efter Fruens Foranstaltning) maatte faae nogen af Herredets Præster til sig og Fruens Bønder afviste 2 Præster, som desuagtet i denne Anledning indfandt sig, paa det at de ikke skulde modtage Forbrydernes Skriftemaal, og saaledes blev Slutningen, at Hr. Hans maatte vilkaare (ɔ: forpligte) sig til Fruen at have sit Embede forbrudt.

Atl. 6, p. 622, siger forresten, at det var Fogden og hans Hustru, der bleve brændte, men henfører Historien urettelig til 1696 istedetfor til 1596. Formodentlig er det ogsaa den samme, skiøndt forvanskede, Historie, Justitsraad Thiele i Gamle Folkesagn, 2, p. 86, fortæller os saaledes, at en Bonde der i Sognet, ved Navn Jeppe, lod et Sviin hiemmedøbe og blev derfor tilligemed sin Kone brændt Østen for Byen paa den saakaldte Brændehøi. Forresten ligger der ogsaa en Brænde- eller, som den ogsaa kaldes, Lærke-Høi paa Skaastrup Mark og endelig er der paa Gaardmand Rasmus Jensens Grund i samme By et Sted, som kaldes Langemaal, hvor Hexene i gammel Tid skulde brændes, og der skal det ogsaa have været, at den bekiendte Troldkarl, Lars Von Hahn (see 1664), som ved en slig Leilighed var tilstede som Tilskuer, i Forudfølelsen af sin egen Skiæbne skal have sagt: ja, vi skal alle den Vei Børnlille!

S. A. stiftede, som sagt, Axel Brahe til Elved det saakaldte gamle Hospital i Veflinge By for Veflinge og Vierne Stakkarle (Hoffm. F. 5, p. 317—18).

S. A. skienkede Tønne Bryske til Langesø og Carl Bryske til Margaard den store Klokke til Vigerslef Kirke (cfr. Atl. 6, p. 617, hvor der dog staaer 1597).

S. A. er tilligemed et Par Vaaben anbragt paa det vævede Betræk i Dagligstuen paa Dallund, hvis indvævede bibelske Figurer endnu paa en beundringsværdig Maade have vedligeholdt deres Couleurer.

1596 eller samme Aar, Axel Brahe qvitterede, fik Christen Munck til Giessinggaard Følgebrev paa Rudgaards Bønder (C. Reg.). Disse Giessinggaardske Muncker vare en egen, fra de øvrige Muncker forskiellig, Race og førte en med en Viinranke

belagt Biælke i deres Skiold. Han var forresten en Søn af Niels Munck og Karen Munck og selv gift med Anne Skram (Fund. 2, p. 431; Atl. 4, p. 449). Men blandt de mange Muncker med dette Fornavn (der var saaledes En, der var gift med Dorthe Rosenkrands; en Anden, gift med Else Ulfstand og Dorthe Gyldenstiern; en Tredie, gift med Helvig Lykke, og en Fierde, gift med Birgitte Holck) er det vanskeligt at vide, om det var denne C. Munck (gift med Anne Skram), der 1548 ledsagede Prindsesse Anna til Sachsen (N. D. Mag. 1, p. 366. 369), om det var ham, der 1567 var Kongens Hoffinde (D. Mag. 4, p. 218), om det var ham, der 1564 (D. Mag. 3, p. 191), 1566 (Pontoppidan, 3, p. 341) og 1567 (Pontopp., 3, p. 412; D. Mag. 3, p. 191) var Høvedsmand paa Aggershuus, eller ham, der 1568 (D. Mag. 6, p. 234) og 1570 (ibid. p. 332) var Lænsmand i Throndhiem. Derimod vide vi med Vished, at det var ham, der 1584 byggede Klokketaarnet ved sin Sognekirke, Tved (Atl. 4, p. 410), og 1596 ogsaa eiede Lyngbygaard i Skanderborg Amt (Fund. 2, p. 297; Atl. 4, p. 117). S. A. fik han, som sagt Rugaard i Forlæning, men qvitterede det atter 1597, da han med Gods paa Mors blev forlænet (Atl. 5, p. 534). Formodentlig var det ogsaa ham, der 1598 ved Mageskifte med Kongen fik Ørnhoved i Lundenæs Amt (Atl. 5, p. 771). 1600 eiede han ogsaa Bierregaard i Dronningborg Amt (Atl. 4, p. 410). 1602 havde han endnu det saakaldte Skarpenbergs Gods paa Mors i Forlæning (Schlegels Saml. 1, 1, 77; cfr. 1597). Efter den Tid, ja, som det synes, efter 1608, faaer han ogsaa Hungstrup (E. Brock, 1, p. 35), afbryder den, lægger Jorden under Giessinggaard (hvoraf det Ordsprog: Giessinggaard, den røde, lagde Hungstrup øde) og døer 1612 (Marm. Dan. 2, p. 155; Fund. 2, p. 431; Atl. 4, p. 449).

Under hans korte Lænstid, fra 1596 til p. 97, har jeg om Lænets Historie blot fundet Følgende antegnet:

1597 fik Borgemester og Raad i Bogense Stadfæstelse paa deres Privilegier, samt at Byens Borgere maatte nyde og bruge al den Eiendom og Overdrift, som hører til deres By, undertagendes den Jord og Eiendom, som ligger til Harritslevgaard og vor kiære Hr. Fader, salig og høilovlig Ihukommelse, haver skiødet og afhændet til Jørgen Svab og hans Arvinger. Dat. Frederiksborg d. 7de Juli (Fyenske Reg. ved K. R.).

S. A. var Byfogeden i Bogense, Hans Lauritsen, Kongen 41 Dal. ½ Ort skyldig paa sit Regnskab (N. D. Mag. 1, p. 179).

S. A. døde den velbyrdige Jørgen Clausen, en af Byens Herremænd, som havde været gift med den 1562 afdøde Mette Juel (Abildgaards Journal).

S. A. bleve de 2 under foregaaende Aar omtalte Forbrydere formedelst deres Deeltagelse i Hexeri straffede med Baal og Brand ved Ore Birk og Sognepræsten mistede, som sagt, sit Embede og ham succederede, som det synes, Hr. Knud Eriksen Kraft, om hvem see mere under 1620.

S. A. Helvig Ulfelds Gienbrev til Kongen paa Gods i Eilbylunde i Eilby Sogn (Voss. Reg.).

S. A. blev der til Haarslef Kirke skienket en kunstig Kalk og Disk (Atl. 6, p. 619) og det ifølge Sagnet af Eieren til Aagaarde der i Sognet; men skiøndt det oprindelige Aarstal endnu er vedligeholdt paa samme, er den dog 1664 bleven udbedret og forandret af Henrik Beyer og Cathrine Rosendal og atter 1749 bleven repareret, ved hvilken sidste Leilighed, hvor der tillagdes 7$\frac{9}{16}$ Lod Sølv, den formodentlig tillige er bleven forsynet med 4 Bomærker, saa at der nu neppe er noget

mere af dens oprindelige Form tilbage (medd. af Hr. Pastor Boesen i Veflinge).

S. A. lod Hovedsmanden paa Rugaard (dog ikke C. Munck, men C. Bryske) som Lænsmand en Degn i Særslef forfølge for Hexeri og vexlede derom mange Breve med Bispen, Niels Jespersen (Atl. 3, p. 475). Degnen, ved Navn Hans, beskyldtes nemlig for Trolddom og Signeri (cfr. 1575) og Bircherod siger, at i Fyens Stiftskiste findes endnu adskillige taabelige Signesedler, som han solgte til Folk, dem han allevegne indbildte at være forgiorte.

S. A. Helvig Ulfelds Gienbrev til Kongen paa Gods i Særslef Sogn og By (Vosſ. Reg.).

S. A. gave Tonne Bryske til Langesø og Carl Bryske til Margaard en Klokke til Vigerslef Kirke (Atl. 6, p. 617) cfr. 1596.

S. A. var Sognepræsten, Hr. Niels Christensen, i Sondersø saa gammel og affældig, at han atter (cfr. 1595) for en Bonde maatte oplade sin Præstegaard, hvilket Carl Bryske, den Tid Amtmand paa Rugaard, vilde formene ham, men som dog formedelst Christoffer Walkendorfs Recommendation blev ham bevilget (Blochs hdskr. F. G. H.).

1597 blev Carl Bryske til Margaard ved Christen Muncks Aftrædelse Lænsmand paa Rugaard (Atl. 3, p. 475). Denne Carl Gertsen Bryske fra Margaard maa nøie adskilles fra Carl Clausen Bryske til Flintholm (den Carl Bryske, som Peder Oxe 1571 anbefalede til det Lothringske Hof, som en ung Adelsmand, der havde Lyst til at opholde sig ved udenlandske Hoffer for der at blive øvet og forfaren (Ryge, p. 309) var ifølge K. R. den Sidstnævnte). 1583 arvede han Margaard og skrev sig ogsaa Befalingsmand til Farballegaard, som altsaa formodentlig maa have

været hans første Forlæning. 1587 følger han Hertug Ulrik til Strasborg (N. D. Mag. 4, p. 167). 1588 nævnes han som Margaards Eier (Atl. 3, p. 474, cfr. Bloch, 1, p. 56). 1594 d. 18de Juni blev han forlænet med Vernø Kloster i Norge (Klevenf. Saml. ved K. R.). 1595 i October er han Embedsmand paa Kiøbenhavns Slot (af Consistorii Arch. ved K. R.), ligeledes 1596 (D. Mag. 2, p. 291. 294. 296. 300. 301). 1597 faaer han, som sagt, Rugaard i Forlæning (Atl. 3, p. 475) og skienker Klokken til Vigerslef Kirke (Fund. 5, p 298; Atl. 6, p. 617). S. A. lader han, som oven anført, Degnen i Særslef for Hexeri forfølge (uden Tvivl var han den samme Degn, som allerede 1575 fra Prædikestolene var bleven forbuden at practisere i den sorte Kunst, men desuagtet vedblev med sin Trolddom og Signen) og vexler derom en heel Deel Breve med Bispen (Atl. 3, p. 475). S. A. havde han ogsaa, som ovenfor anført, med Præsten i Sønderſø at giøre. 1601 foretog han en Legationsreise med Eske Brock til Rusland, hvorfra han næste Aar kom tilbage (Schlegels Chr. 4, 1, p. 301). 1602 blev han Befalingsmand paa Aarhuusgaard (K. R.; cfr. Schlegels Saml. 1, 1, p. 67), hvilket han ogsaa var 1603 (Atl. 4, p. 108) og til sin Død. 1607 d. 28de Jan. fik Eske Brock og Knud Brahe Kongebrev, at Carl Bryske til Margaard, Befalingsmand paa Aarhuusgaard, havde ladet tilkiendegive, at for kort Tid siden i Aarhuus en lastelig Skandskrift paa en af Kirkedørrene var anslaaet, hans Navn og Rygte til yderste Forkleinelse og Eftertale, ligesom han var den, som tyrannisk og uforsvarligviis mod dennem, han underdanigst af os er betroet at forestaae og have udi Forsvar, sig skulde anstille og forholde; men for at han kunde blive fri for saadan ærgerlig Mistanke &c. havde han nu begiert, at nogle gode Mænd maatte tilforordnes, som om den Leilighed kunde forfare; hvor-

for Kongen strengeligen og alvorligen befaler, at E. Brock og K. Brahe med forderligste Leilighed skulde begive sig til Aarhuus og der samle Menigheden paa Raadhuset og ligeledes til alle Herredstingene opfordre Provster, Præster og menige Almue for sig og høre hvad de kunde have sig at besvære og disse Besværinger skulde de skriftligen forfatte og ind i Cancelliet forskikke (Jydske Tegn. ved K. R.). Hvad der kom ud af det Hele, veed man egentlig ikke; men i Consistorii Archiv findes (dog uden Aarstal og Datum) et Klageskrift, opsat af en Student ved Navn Anders Anderssen Saxosonius (ɔ: fra Saxild?), ifølge hvilket denne paa Grund af en vis Qvindespersons Klage var bleven antastet paa sin Kirkevei, forhaanligen indkast udi Aarhuus Byes strenge og mørke Fængsel indenfor fem tillæste (ɔ: tillaasede) Dørre, „hvor jeg fattige Person hverken kunde see Dag eller Lys eller høre Klokken slaae eller ringe enten Nat eller Dag", og maatte sidde „udi samme fule og bedrøvelige Fængsel ved halvfemte gandske Uger udi stærkeste Vinters Frost og Kuld"; hvorhos Skriveren paa Harballegaard (ɔ: Havreballegaard) sagde til ham, at han ingenlunde var indsat for hvad han skulde have giort imod Qvindespersonen — thi den Sag, sagde han, kunde ikke være ham til Skade for 24 ß — men alleneste for de Breve, som vare anslagne paa Kirkedørrene om ærlig og velbyrdig Mand, Carl Bryske, hvilke Breve skulde være blevne paavundne ham (ɔ: vidnesfast ham paasagte). Derefter vilde man, da man ikke kunde faae ham til at erklære sig selv for den skyldige heri, ved Løfte om et godt Præstekald m. m. tvinge ham til at anklage andre Folk i Byen for hine Breve, saa at han blev skrækkeligen truet med en skammelig og forsmædelig Død og af Skriveren ham overantvordet Kong Christoffers Stadsret, udi hvilken han havde opkastet d. 76de (sic) Capitel, „at jeg der skulde læse selver hvad

for en Dom velb. Carl Bryske vilde lade affige over mig, med-mindre end jeg vilde efterkomme hans Villie med forskrevne Breve, uanseet jeg aldeles intet havde forseet mig imod forte Capitel, som hendes (nemlig Qvindespersonens) eget Kla-gevinde (ɔ: Anklage-Vidnesbyrd) noksom tilkiendegiver" ic. Senere fulgte i Sagen mangfoldige Opsættelser, Hiemsættelser, uendelige Domme og anden Forhaling, "saa jeg derover haver tilsat næsten alt mit Patrimonium ic.; thi han (nemlig C. Bryske) haver ladet agere med mig ikke allene til Aarhuus Byting og (Viborg) Landsting, men endog til andre Ting, Birketing og Herredsting, nogle Gange givet mig Varsel, saa-velsom og til Randers Byting" ic. (medd. af K. R.). 1608 omtales C. Bryske flere Gange i min E. Brock. 1611 tileg-nes Thomas Fastis Liigprædiken bl. A. C. Bryske til Markgaard, Befalingsmand paa Harballegaard (K. R.). 1612 omtales han atter i Ad. Mag., p. 9. 10. 21. 23, og i E. Brock; men 1613 d. 22de Aug. døer han (ifølge Hegelunds Cal. ved K. R.) eller efter en anden Beretning døde han allerede d. 21de Aug. i Aarhuus og blev begravet i S. Knud i Odense (K. R.), skiøndt han efter en tredie Beretning blev bisat d. 4de Sept. i Aar-huus (E. Brock, 2, p. 36) og derefter begravet i sin Sogne-kirke, Sønderſø, i Rugaards Læn (Fund. 5, p. 299; Atl. 6, p. 622). Han blev gift 1) d. 20de Octob. 1577 i Kiøbenhavn med Ide Ulfstand, død d. 26de Sept. 1579 (Hist. Optegn. om Adelen — ved K. R.), 2) d. 21de Juli 1583 paa Kiersgaard (l. c.) med Else Bilde, død d. 28de Aug. 1621 (A. Samsings Theatr. Nob. Dan. — ved K. R.), og eiede tillige til sin Tid, idetmindste en Andeel, saavel i Langesø som i gammel Estrup.

Hvad Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1597 til 1601, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1598 skienkede Jorgen Qvitzov til Sandager Klokken til Sandager Kirke (Atl. 6, p. 616).

1599 var endnu Michael Winther Rector i Bogense cfr. 1593.

S. A. blev Guldberg Prædikestol givet (Præsteindberetning af 1755).

S. A. døde Jorgen Qvitzov til Sandagergaard uden Børn og hans Brødre, Eiler og Frederik (thi Christian var allerede død 1587 cfr. Hoffm. Fund. 5, p. 425) arvede Gaarden (Atl. 3, p. 477).

S. A. d. 13de Octob. tildømtes Breide Rantzau paa Rettertinget Harritslefgaard, som Johan Svave og Mogens Svave d. 10de Marts 1589 havde solgt til ham og han d. 30te Sept. 1592 havde faaet Laasebrev paa (i Dommen nævnes „Herregaarden, i Tofte liggendes“, — i Slutningen af Dommen: „De fire Gaarde i Tofte“ — som han havde tilforhandlet sig af Frederik d. 2den, og en Gaard i Bogense, som han sig i lige Maade havde tilforhandlet og kiøbt) (Klevenf. Saml. af Rigens Dombog — ved K. R.).

1600 i April døde Sognepræsten i Guldberg, Hr. Christen Hansen (see 1588 & 90), over hvem Bispen holdt Liigprædiken **Dominica jubilate** og ham succederede Hr. Hans Jespersen, som dog efter Andre først blev kaldet herhid 1602 (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var Sognepræsten i Særslef, Hr. Jesper Lauridsen (see 1590), tillige Herredsprovst (Bloch l. c.).

1601 var Christian Melchiersen Rector i Bogense og blev siden Capellan i Kiøng (skiøndt han forbigaaes i Blochs F. Geistl. Hist. 2, p. 251) og siden Sognepræst for Allested, hvor han døde 1617 (Blochs hdskr. F. G. H.). Efter ham fulgte (skiøndt uvist hvad Aar, dog i det Tidsrum mellem 1601 og 1610) ifølge Birche-

vod 2 Rectorer, nemlig først Søren Olsen Middelfart, som først havde været Collega eller Hører i Odense, saa Rector i Bogense og tilsidst Sognepræst (maa være Capellan) i Veilby, hvor han døde 1613, derpaa Niels Rasmussen Bredahl, som (1610) blev Rector i Nakskov, 1613 Sognepræst (skal hedde Capellan; thi 1624 blev han først Sognepræst) og døde 1625 cfr. Atl. 6, p. 650.

S. A. døde den ærlige Mand, Niels Christensen, som var Birkefoged i i Harritslef, og ligger i Skouby Kirke begravet (Præsteindb. 1755.).

S. A. opstod der en Prophetinde i Haarslef Sogn, nemlig en Bondepige, Mette Nielsdatter, idet hun havde Aabenbarelser, som gik ud paa Ak og Vee over Verden samt Formaning til Omvendelse, hvis man vilde undgaae Guds Vredes Riis (Blochs Hdskr. F. G. H.).

S. A. havde man et talende Exempel paa hvad det var for Slags Folk, man den Tid satte til Degne og Skolelærere for Folket, idet samme Aar Mikkel Degn i Vissenberg, som havde været Cai (læs Carl) Bryskes (altsaa den Rugaardske Lænsmands) Kieldersvend, blev dømt fra sit Embede (Bloch, 2, p. 336.).

1602 fik den forhen omskrevne Rugaardske Lænsmand, Axel Brahes, Svigersøn, Eiler Qvitzov til Qvitzovsholm (nuværende Hoffmansgave; gift med Anne Axelsdatter Brahe), Forlæningsbrev paa Rugaards Læn og Vissenberg Birk, ikke for Pant, men paa Regnskab. Denne Rugaards nye Lænsmand, Eiler Qvitzov, var en Søn af Henning Qvitzov til Sandager og Fru Birgitte Rønnov; han er født 1565 eller et af de nærmest følgende Aar (thi hans Morfader, Eiler Rønnov, efter hvem han er opkaldt, døde først den 28de April 1565 og E.

Qvitzov kan derfor ikke være født tidligere end dette Aar, da levende Slægtninge den Tid aldrig opkaldtes i danske Familier (K. R.). 1586 var han i Padua (tillige med sin Fætter, Steen Bilde) (Gl. Saml. 2, 3, p. 12). 1589 i Nov. tiente han i Cancelliet (Sivert Grubbes Curric. vitæ). 1598 d. 13de August havde han Bryllup i Malmø med Jomfru Anne Brahe, Datter af Rigsraad Axel Brahe til Elved og Mette Gjøe (K. R.). 1599 eiede han Lykkesholm, hvor hans Broder, Jørgen Qvitzov, døde hos ham (Ad. Mag. p. 94; dog kan det ogsaa tages i den Mening, at Jørgen eiede Lykkesholm, men døde hos Eiler). 1600 var han Landsdommer i Fyen (Pontoppidans Theatr. N. D. ved K. R.). 1601 kaldes han ligeledes Landsdommer (D. Saml. i Geh. Arch. ved K. R.) og lod sig da (eller mellem 1601 og 4) indføre i sin Kones Faster, Sophie Brahes, Gods (D. Mag. 3. p. 45—46.). 1602 fik han Rugaard i Forlæning ved et Lænsbrev, der lyder, som følger: Giørre alle vitterligt, att vy aff synderlig Gunst och Naade saa och for Troschaff och villig Thienniste, som oß elschelige Eyller Qvidtzou till Quitzousholm, vor Mandt och Thienner oß och Rigett hertill giortt och beuist haffuer och hereffter troligenn giørre (och) beuiße maa och schall, haffue undt och forlent och nu medt thette vort obne Breff unde och forleene forte Eiller Qvitzou en vor och Kronenns Gaardt Rugaard sampt Vißennberg Birck med deß thilliggennde Bønnder och Thiennere vist och uvist aldeles inthet underthagit i nogenn Maade at skulle haffue, niude, bruge och beholde indthill saa lennge Hanns Maytt annderledis therom thilsigendis vorder. Dog saa att forte Eiller Qvitzov schall giffue thill Kongl. Mayt och Cronenn aff forte Lehnn och Vißennberg Birck och deß visse Renntthe och Indkompst effter Jordebogenns Lydelße, som der nu thilligger, fiire hundrit halffthredesindstyve Daller udenn

Affkortellße udi alle Maade; och huis Konngl. May. oc Cronnens Jordbog ydermere deraff Leennidt kannd inddrage schall hannd sig sielff thil beste niude, bruge och beholle thill att unnderholle sig, siine Suenne, sampt Gaardtzenns daglige Folck och Thiennere medt; och maa hannd under samme Affgifft niude och sig sielff thil Beste bruge och beholde all Aufflenn, Affodingen och huis andenn Fordeel der paa deß thillliggennde Ladegaardt falde kanndt, och derimod paa samme Ladegaardt och Auffuell aldelis ingenn Omkostning Hans May. i nogenn Maade thillschriffue; dog schall forte Eiller Ovitzou verre forpligt, naar Kongl. May. Reißer der frem falder, att holde Hanns May. medhaffuende Heste frii medt Høe och Rufoder paa enn Dags Thid, tho eller thre, efftersom des Leilighedt sig begiffuer &c. Medenns hvad thennd uvißе Rennthe och Indkompst ahnlannger, som sigh der i Leenuidt aarligenn thildrage kannd, som er Stedtzmaall, Sagefald, Hoßbundhold, Drifft, Forlouff, Romningsgodtz, Vindfeller, deraff haffuer Konngl. May. naadigst beuilget hannom thennd thienndе Part, och for thennd offriige Part aff samme uviße Rennthe saavell som och for alld Told, Ziiße, Vragh, Oldenngieldt och huis, som oppeberris for rodhuggenn Skouff, vill Konngl. May. sigh effter gott och clartt Regennschaff frii forbeholdenn haffue &c. Dog haffuer Konngl. May. naadigste beuilget hannom att maa paa hanns May. och Cronnens Skouffue aarligenn, naar Oldenn er, bekomme frii Oldenn thill hanns hiemfodde Suinn paa deß thilbehorennde Ladegaardt, och samme Suinn schall udi Oldenn Registerit aarligenn indschriffuis, huor mannge di erre; och huad Oldenngieldenn ahnlannger schall thermed saaledis udi Regennskabit forreholdis, att huos huer Manndtz Naffnn, som Suinn paa Cronnens Skouffue indslaar thill Oldenn, schall anteignis, huor mannge Suinn hannom thill Oldenn aff Lennsmanden beuilgit

bliffuer; och huis Suinn paa Cronnens Veigne i saa Maade thill Oldenngield annammis schall Schriffuerenn udi Regennschabit ahntheigne, huilcke deraff erre gamble och huilcke unnge Suinn erre, och haffue Indseenndc medt att Konngl. May. schier der udindenn Skiell och Rett, saavell som och serdellis thage Beuiß paa Flesket aff di gamble och serdelis aff de unnge, naar thet hiidt thill Slottet thill Konngl. Mays Behouff fremskickenndis vorder ꝛc. Sammeledis schall forte Eiller Qvitzou thet saa forordne och udi Acht att haffue, at udi all huis Sagefalld och Gaardfestning, som hannd paa Konngl. Mays Veigne der i Leennidt afftinnger, schall afftinngis och annammis the thuenndc Parter udi Penndinge och thennd thredie Part i Oxenn, efftersom Stedtzmaalledt och Sagefaldet sigh hoigt eller lidet beloffue kanndt. Schall och forte Eiller Qvitzou siellff lonne och klede Fougdenn och Skriffuerenn der paa Gaardenn och anndre Gaardsenns daglige Folck och Thiennere och Konngl. May. ther aff inthet i nogenn Maade thillschriffue, ey heller thillstede thennem att haffue noget Gennantt der udi Leennidt underthagenn Fougdenn sinn Thiennde Pendinnge och Schriffuerenn sinn Schriffuere Scheppe. Schall hannd ey heller thillschriffue Konngl. May. nogenn Forthærinng enthenn paa sig sielff eller paa hanns Folck och Thiennere huor hannd thennom her udi Riigit paa Hanns Mays Veigne forschickenndis vorder; saavellsom och verre pligtigh at foudre (ɔ: befordre) Hanns Mays Breffdragere och anndre, som haffue Hanns Mays Frii-Paß igiennem Hanns Lehnn, med god Fordrelße och forsorge thennem medt frii nottorftig Unnderholdinng thill Madt och Oll och Huuslye paa enn Natts Thidt ꝛc. Sammeledis schall forte Eiller Qvitzou verre pligtigh at haffue god Opsiunn thill Hanns May. och Cronnens Jord och Eyenndom der i Leenidt, at thennd icke met Urette derfra heffdis (ɔ: hævdes) eller forvenndis och dersom

hannd kannd formercke nogenn Jord och Ejenndomb, liidet eller møget, at verre kommenn ther fra met Urette, da schall hannd thale thet innd igienn med Loug, Dom och Rett, saafrembt hannd icke sielff vill stannde Hanns May. therforre thill Rette ꝛc. Och schall hannd thienne Konngl. May. och Riiget aff forte Rudgaardtz Leenn medt 2 gerustedt Heste, indenn Riiget paa hanns eigenn och udenn Riiget paa Hanns Mays Bekostninng; och schall forte Eiller Ovitzou icke Hanns May. i Regennschabet thillschriffue eller anmode nogenn Fleckerii (ɔ: Reparation) med Thag, Dørre, Laaße, Vinnduer eller anndet sligt meere ferdigt at holde ther paa Gaardenn, och aldeliß ingenn Biugning der sammestedtz forrethage uden Hanns May. thet sielff naadigste beuilger och befaller ꝛc. Hannd schall och haffue thennd geistlig Jurisdicts och Presterne ther i Lehnnidt udi Befallinng och Forsuar och Presterne, naar Behouff giorris, thill ald Rette fordedige (ɔ: vertheidigen) och forsuare, och huis thennd geistlige Renntheoch Stigtenns Indkompst ther aff Leennidt anlannger, saavell som Stedtzmaallett aff Konngl. Mays och Cronenns Part aff Thiennderne, saa och Sagefaldt aff Preste och Deigne ther i Leennidt schall E. Ov. giørre Konngl. May. aarligenn gode Rede och Regennschaff forre, vist och uvist, aldelis innthet underthagit, Hanns May. allene thil Beste ꝛc. Schall hannd och haffue Indseende med Kirckernis Rennthe och Indkompst, att thennd thill Kirckernis Beste, Nytte och Frembtarff nytteligenn och gaffnligenn anlagt och anvenndt bliffuer och Kirckernis Kornn aarligenn att lade viid Kirckevergene thill huer Kircke selgis och affhenndis thill formuenndeBorgerre i Kiobstederne och thill Inngenn anndenn ꝛc. Schall ey heller forte E. Ov. her effter maa bortfeste nogenn Thiennder enthen Cronenns eller Kirckenns Parter lennger thillhaabe ennd paa 3 Aars Thid och dog thillforne

opbinde thet thill Thinnge, thennom thill Beste der miest der aff vill giffue och erre formuennde thill at bethalle Konngenn och Kirckenn samme Affgift ꝛc. Hannd schall och freede Schouffuenne ther i Leennidt och Birckidt och aldelis innthet derudi lade hugge thill Upligt eller Schoufffchade i nogenn Maade ꝛc. Deßligeste schall hannd haffue god Opsiunn med Konngl. Mays och Cronenns Villbane der i Leennidt och aldelis inthet der udi jage eller jage lade, skiude eller skiude lade udenn huor hannd paa Cronenns haffuer Lod och Diell och er fellidt met Adelenn och er Adelenns eget Arffuegodtz; och holde Bonnderne, thill Leenidt liggende erre, viid Lough, Skiell och Rett och thennom aldelis inthet uforrette imod Lougenn och Jordbogenn eller med nogenn ny Paalegge besuerge i nogenn Maade ꝛc. Huilckedt forte E. Ovitzovs Regennschaff och Affgifft schall begynndis och anngaae fraa **Sanctorum Philippi** och **Iacobi apostolorum** Dag 1602 och enndis thill Aarßdagenn therneſt effter 1603 och saaledis fremdelis forfolgis Aar fra Aar emedenns och all denn Stund Konngl. May. hannem med samme Leenn naadigst forleenne vill ꝛc. Och haffuer Konngl. May. thet for gott annseett, at thet hereffter met Hanns Mays Regennschaffuer vill forholledt haffue, at Schriffuerenn paa ald Udgifftenn skall thage noyachtige Quitantz och Beuiiß aff thennem, som samme Udgifft paaliuder, huilcke Quitantze och Beuiiß forte E. Ovitzou thill ydermeere Beuißning schall medt egenn Hannd underteigne, at samme Udgifft och Kiob hannem vitterligt er, och aff hannem paa Konngl. Mays Veigne samtyckt, saafrembt samme Udgifft i Regennskaffuet paa Hanns Mays Veigne ellers skulle padtzeris och bliffue gott giort. **Cum inhibitione solita.** 1602 uden Datum (Coll. Lang.). S. A. fik Jacob Rosenkrantz og Lauge Urne til Selleberg Ordre at overlevere E. Ovitzov Inventarium paa Rudgaard (K. R.;

Skade, at Samme ikke mere er at finde; lignende Inventarier paa Kongsgaarde findes imidlertid omtalte i min Borghistorie, p. 12. 13. 14. 39 2c.). S. A. hedder det i Rentebogen (Schl. Saml. 1, 1, 45—46), at Rugaard og Vissenberg Birk rente tilsammen aarligen . . . . 1300 Daler,
hvoraf E. Qvitzov giver til aarlig Afgift . . 450 —
og haver Gaardens Avl qvit og fri, tiener deraf med 2 gerust Heste og haver $1/_{10}$ af det Uvisse.
Stigtens Indkomst er aarlig . . . . . . 354 D. 1 Ort.
altsaa Indtægt . . 804 D. 1 Ort.
Sammeledes haver forbemeldte E. Qvitzov i Forlæning qvit og fri Kirkeby Gods ad gratiam, som renter aarlig . . . . 109 Dal.
Sammeledes pro officio judicis (ↄ: som Landsdommer) en D, kaldet Lyø, med mere Gods, (som) renter aarlig . . . . 310 Dal.
1604 qvitterer imidlertid denne E. Qvitzov atter Rugaard og s. A. skriver han sig til Lykkesholm og faaer tillige Andeel i Faareveile (Atl. 6, p. 810). 1608 var han endnu Landsdommer (Atl. 6, p. 580). 1610 kalder Axel Brahe ham sin Svoger istedetfor Svigerson (Fund. 6, 2, 52; hvilket ikke er uvigtigt at lægge Mærke til; thi da vi i det Foregaaende ligeledes have anført Exempel paa en Frue, der kaldte sin Datters Mand Søn istedetfor Svigerson (see under 1494), saa seer man deraf lettelig, hvor megen Forvirring en slig fra vore Tider afvigende Talebrug i vore Genealogier maa kunne foraarsage). 1612 er han endnu Landsdommer (Fund. 9, 2, 86). 1622 var han i Besiddelse af Soholt paa Laaland; thi han havde den Tid Trætte for Rigens Cantsler med Holger Bilde, som d. 8de Mai tog Gienbrev, da Eiler Qvitzov netop vilde have taget Laasebrev paa bemeldte Gaard og Gods (af Klevens. Saml.

ved K. R.; herom veed imidlertid Rhode, p. 630, aldeles intet). 1624 underskriver han et Magelægsbrev (Fund. 6, p. 269). S. A. skiøder han noget Bondergods i Skouby S. og By til Frederik Qvitzov til Qvitzovsholms Enke, Anne Lykke (see nedenfor). 1625 skiøder han Odense Hospital 2 Gaarde og et Boel i Holse ꝛc. (see nedenf.). Hans Frue, Anne Brahe, synes at have udmærket sig ved Trættekiærhed og Sladderagtighed; thi 1625 d. 24de Nov. siger Bispen i sit Diarium: **Prandebant nobiscum Da Helena** (ↄ: Ellen Marsvin) & **Da Anna Brahea, initio paululum dissentientes, sed postea concordantes**; 1627 d. 12te Mai: **Da Anna Brahea totum tempus antemeridianum perdidit sua garulitate**, og 1628 d. 3die Oct.: **Da Anna Brahea sub noctem huc venit producens sermonem in multam noctem** (K. R.). S. A. fik han ifølge Resens Atlas atter Rugaard i Forlæning og til den Tid ville vi altsaa opsætte Fortsættelsen af hans Levnet.

Hvad Lænets Historie i denne Lænsmands første Lænsperiode eller fra 1602 til 4 er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1602 var den fra Ore Kald 1597 for Hexeprocessens Skyld affatte Sognepræst, Hr. Hans Jacobsen, endnu brødløs; thi da ansøgte de fyenske eller Vends-Herreds Præster Bispen om, at de i denne besværlige Pestens Tid maatte bruge ham til at forrette Tienesten, hvilket ogsaa — Fruens Indsigelse uagtet — i Nødsfald blev dem tilladt (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. fik Axel Brahe til Elved Kongens Gienbrev paa Gods i Veflinge Sogn og By (Vosſ. Reg.).

S. A. ditto til ditto paa Gods i Faarsbølle i Haarslef S. (l. c.).

1603 blev Hr. Laurits Anderssen Sognepræst i Vissenberg og den Tid maa Sognepræsten alt have boet i Fuglevig,

siden ovennævnte Præsts Søn, Hr. Christen, som var født 1621, allerede optog Navn efter Samme (Bloch, 2, p. 337.).

1604 skete den Forandring med Rectors Lønning i Bogense, at Christian d. 4de s. A. skienkede Haarslef Degnekald og Degnerente til Rectoratet i Bogense, imod at Rector afstod de 20 Daler (1571 angives det for 24 Mark), han forhen til Underhold af Byens Borgerskab nød (Fund. 5, p. 306, hvor dog bør læses Særslefs istedetfor Haarslefs Degnekald; men Forvexlingen er derved opstaaet, at Særslef siden, nemlig i Biskop Niels Bangs Tid (1663 til 76), blev ombyttet med Haarslef cfr. Geistl. Jordebog af 1690).

S. A. var Søren Hegelund Borgemester i Bogense (see nedenf.).

S. A. d. 6te Februar kongelig Befaling til Magistraten i Odense, at eftersom den gemene Haandtering og Kiøbmandshandel i de fyenske Kiøbstæder fast mere end i andre Stæder Aar for Aar aftager og forringes, saa skulde de sende en Borgemester og en vel forfaren Kiøbmand til Bogense d. 6te Marts for tilligemed de kongelige Fuldmægtige at overveie, ved hvad Middel Haandtering og Kiøbmandskab igien kunde ophiælpes (Aktst. p. 83—84.).

S. A. havde Sognepræsten i Eilby, Hr. Laurids Jespersen (see 1591 og 92), den Ubehagelighed at blive stævnet af Borgemester Søren Hegelund i Bogense for et ubesindigt Brev, han havde tilskrevet ham; dog blev Sagen i Odense bilagt (Bloch l. c.).

S. A. blev Herredsprovst og Sognepræst i Særslef, Hr. Jesper Lauridsen (see 1590 og 1600), svag og gik i Barndom (uagtet han efter Birch. og ifølge Epitaphium kun var 39 Aar gammel, hvori der dog maa herske en Vildfarelse, da hans Søn ellers ikke 1590 kunde have været Rector i Bogense),

hvorfor han — helst da han tillige var hemiplecticus, rørt i den ene Side — maatte nedlægge Provste-Embedet og overlade Præste-Embedet til sin Søn, Hr. Jens Jespersen, eller maaskee rettere tage ham til Capellan (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Hr. Niels Knudsen i Haarslef Herredsprovst (Bloch l. c.)

S. A. lagdes, som sagt, Særslef Degnekald til Rectoratet i Bogense og blev altsaa derfra ved en af Skolens Disciple eller en af de saakaldte Løbedegne besørget.

1604 var Knud Rud til Sandholt Lænsmand paa Rugaard; thi s. A. kalder Jens Nielssen, Foged paa Ruggaard (det første Sted, hvis det ellers ikke er urigtigt afskrevet, jeg finder Gaarden saaledes benævnt), Lænsmanden paa Odensegaard, Knud Rud til Sandholt, sin Husbond, idet han opretter en mærkelig Tiendeforening med Grindløse Sogn (N. D. Mag. 2, p. 157—58), saa at Knud Rud altsaa nu ved Eiler Qvitzovs Afgang havde faaet Rugaard med Odensegaard forenet. Denne Knud Rud til Sandholt, som ogsaa eiede Lundegaard, Fuglsang og Rubierggaard, kaldes til Forskiel fra sin Fætter (Knud Rud Jørgensen til Vedbygaard) undertiden den store Knud Rud; han var en Søn af Erik Rud til Fuglsang, D. R. Raad, og Fru Anne Hardenberg og født paa Vestervig Kloster d. 11te Marts 1556 (Præsteindberetn. af 1755 eller Mscr. Kall. Nr. 377, 4to, ved K. R.; Mummes St. Knuds Kirke i Odense, p. 308). 1577 arvede han maaskee Sandholt (Atl. 3, p. 585), 1580 Fuglsang (Atl. 3, p. 316) og 1584 Enggaard (nuværende Gyldensteen). 1588 blev han, som Kongl. Hoffinder, forlænet med Korsør Slot (Klevens. Saml. ved K. R.). 1590 havde han, som Lænsmand paa Korsør, frataget Præsten i Høje hans bona mensalia

(Pontoppidan, 3, p. 515). 1595 havde han endnu Korsør (Atl. 3, p. 9. 29, cfr. 6, p. 272); 1596 ligeledes (Wolfs Encom. p. 273). 1597 blev han derimod Lænsmand paa St. Hans Kloster i Odense; thi Christoffer Walkendorf havde endnu dette Læn 1596, ja endnu i Jan. 1597 (N. D. Mag. 1, p. 179); men 11/7 havde Knud Rud allerede Odensegaard (F. Tegn. ved K. R.) og under samme Datum fik han, som Sammes Lænsmand, en alvorlig Irettesættelse (see min Odense). 1600 nævnes han ligeledes som Lænsmand i Odense (D. Mag. 5, p. 89); ligeledes 1601, da han forpagter den Tiende, som nærmere omtales 1604; 1602 ligeledes (Schlegels Saml. 1, 1, p. 45). 1604 havde han, som sagt, tillige Rugaard i Forlæning (N. D. Mag. 2, p. 157). 1606 har han endnu Odensegaard (men 1607 Jørgen Brokkenhuus cfr. min Odense). S. A. eier han Rubierggaard (Atl. 3, p. 327; 6, p. 507; Rhode, p. 333. 558). 1607 d. 11te Jan. (Schl. Saml. 2, 3, p. 30 cfr. Hegelunds Cal.) har han i Odense Bryllup med Fru Ellen Marsvin, Enke efter Ludvig Munck til Norlund (som døde d. 8de April 1602); Kong Christian d. 4de bivaanede selv deres Bryllup og forærede næste Dag Bruden en kostbar Ring (Schl. Saml. 2, 3, p. 30 & 85). S. A. er han endnu d. 20de Nov. Lænsmand, som sees af et Brev, Bissenberg Præst angaaende (Hoffm. F. 5, p. 367); men endnu s. A. skal, som sagt, Jørgen Brokkenhuus have været det[1]). 1608 skienker han Prædikestolen til Tillitze Kirke (Fund. 6, 2, p. 141; Atl. 6, p. 464), i hvis Sogn Rubierggaard var beliggende. 1608 var Kongen formodentlig paa Rugaard (see nedenf.). 1611 d. 22de Juli døde

---

1) Hvilket formodentlig saaledes skal forstaaes, at Knud Rud 1607 blot afstod Odensegaard til Jørgen Brokkenhuus, men derimod selv endnu, som før, beholdt Rugaard, hvortil Bissenberg Birk henhørte.

Knud Rud paa St. Hans Kloster i Odense af Vattersot i sin Frues Fraværelse (Klevenf. Saml. ved K. R.). Biskoppen prædikede over ham i St. Hans Kirke d. 6te Aug. (Klevenf. l. c.), hvilket dog kun var en Bisættelse; thi forresten er han begravet i N. Broby-Kirke, som Lundegaards Sognekirke (Præsteindberetn. ved K. R.; Mummes St. Knuds Kirke i Odense, p. 308; Fund. 6, p. 107; Atl. 6, p. 743). Hans Enke, Fru Ellen Marsvin, har spillet altfor vigtig en Rolle til ikke ogsaa her med et Par Ord at omtales. Hun var en Datter af Jorgen Marsvin og Karen Gyldenstierne og (ifolge Præsteindberetn. af 1755 og Mummes St. Knuds Kirke i Odense, p. 308) fodt paa Landskrone Slot d. 1ste Febr. 1572; hun blev gift 1) d. 29de Juni 1589 med Ludvig Munck til Norlund og Lundegaard, som 1581—97 byggede Norlund (Atl. 5, p. 83), 1597 blev afsat fra sit Throndhiemske Læn (hvorvidt han siden har været Lænsmand paa Korsor, som Adskillige paastaae, eller hvorvidt han 1598 er blevet Lænsmand paa Dalum-Kloster, som Bircherod angiver, tor jeg ikke bestemme; men vist er det, at han) 1598 kiobte Lundegaard (Atl. 6, p. 809), som han ogsaa ombygte (Atl. 3, p. 570), skiondt han uden Tvivl den Tid opholdt sig i Odense, og dode d. 8de April 1602 paa Lundegaard (Præsteindberetn. af 1755; Mummes St. Knuds K., p. 307; cfr. Hegelunds Calendere og Atl. 6, p. 743); Tabellen i Geneal. og biogr. Arch. siger derimod d. 14de Juli 1603, formodentlig efter Schlegels Chr. 4., 1, p. 250 (cfr. Atl. 5, p. 84; Hoffm. D. Ad. 3, p. 225, og Liigprædikenen o. Kirstine Munck — Schonau, p. 1022); men hvad enten han dode 1602 eller 1603, maa Aarstallet paa N. Broby-Kirkestole (Atl. 6, p. 743), med hans og Frues Navne formodentlig ikke være 1620, men 1602, som ogsaa er det Aarstal, der med Begges Navne findes anbragt paa Lundegaards Hovedbygning. Derpaa blev hun gift 2) d. 11te Jan. 1607 med Knud Rud til Sandholt,

som døde d. 22de Juli 1611. Bønderne paa Lundegaards Gods vidste endnu 1755 (og endnu senere; cfr. Mummes St. Knuds Kirke, p. 308) at fortælle om Ludvig Munck (rigtignok tvertimod hvad man ellers veed om ham cfr. Schl. 1, p. 195. 249), at han skulde have været en „meget from Mand" (maaskee som Ægtemand betragtet; see nedenf.); men Knud Rud var derimod ikke saa god (Præsteindberetn. ved K. R.). Om Fru Ellen fortælles nemlig, at Otto Knudsen (Seeblad, som 1613 var Raadmand, 1622 blev Borgemester og døde 1631), der i sine yngre Aar tiente Ludvig Munck som Haandskriver først 3 Aar i Norge og siden fulgte med ham til Danmark og derhos var en „meget anseelig og smuk Mand", stod sig særdeles godt hos denne Frue, medens Ludvig Munck endnu levede. Engang havde L. Munck saaledes ladet ham sætte i Raadhuuskielderen i Odense (hvor man vel neppe kom for sin Dyds Skyld); men ved Fruens Godhed havde han Musik hver Aften og diverterede sig meget vel i sin underjordiske Bolig; en anden Gang traf L. Munck ham derimod hos Fruen i hendes Sovekammer; men ogsaa af denne Forlegenhed vidste hendes Snildhed at redde ham, idet hun foregav, at han var kommen ind til hende for at begiere en af hendes Piger til Ægte, hvilken han da ogsaa, da L. Munck strax gav sit Samtykke dertil, gandske „imod sin Tanke" maatte ægte (Jac. Bircherods Saml. til sin Families Hist. eller Kallske Mscr. Nr. 130 fol. og And. Samsings **Theatr. N. D.** ved K. R.). Denne Seeblad var ifølge sin Liigsteen i S. Knud født 1575 og blev gift 1) (altsaa mellem 1598 og 1602) med Birgitte Lauritsdatter (om hvem man har den prægtige Viseigien-Historie i Bircherods Dagbog, 1, p. 109—111), med hvem han havde 5 Børn, og derpaa 2) som Raadmand 1613 med Abigael Hasebard. Ellen Marsvins blomstrende Periode begyndte egentlig først som Enke

efter hendes sidste Mand og især da Kong Christian d. 4de fattede Kiærlighed for hendes Datter, Kirstine Munck, med hvem han 1615 lod sig formæle (Schl. 2, p. 30—31), men med hvem han, som det synes, allerede forud havde levet i fortrolig Omgang (Schonau, p. 1023 sq. 1043 sq.). Derfor var det maaskee ogsaa, at daværende Rector i Odense, Hans Mikkelsen (som 1616 blev Bisp ibid.), allerede 1614 paa Holger Rosenkrands's Raad nedlagde sit Embede for at drage til Fru Ellen Marsvin for at informere hendes Datter, K. Munck, i Tydsk og Fransk, ligesom han ogsaa, da han 1616 var bleven Bisp, 1617 fik sit Giftermaal fra Ellen Marsvins Huus (Hoffm. D. Ad. 2, p. 316; Gl. Saml. 1, 2, p. 14). Nu indlod Fru Ellen sig, som Kongens Qvasi-Svigermoder, ved sine store Rigdomme ogsaa i store Speculationer; hun kiøbte Ulfeldsholm, nuværende Holkenhavn, den hun allerede 1616 besad (ligesom hun ogsaa s. A. tilkiøbte sig Øster-Vallø; Atl. 6, p. 430), for 100,000 Slettedaler og kaldte den Ellensborg (cfr. Hoffm. D. Ad. 2, p. 225; Atl. 3, p. 560). Hun overtog kongelige Leverancer af sine Godsers Produkter og giorde Omsætning med store Capitaler (Schl. Chr. 4., 2. p. 35—36, hvor ogsaa anføres mange Beviser saavel derpaa, som paa den store Naade, hvori hun stod hos Kongen fra 1616 til 1625). 1621 var hun ogsaa forlænet med Dalum-Kloster, nuværende Christiansdal (som Holger Rosenkrands 1620 fratraadte), hvor Kongens Datter og hendes Datterdatter, Eleonore Christine, blev opfødt hos hende fra 1621 til 24 (Hoffm. D. Ad. 2, p. 316). 1623 tabte hun imidlertid dog ifølge Herredagsdom af 7de Juni den Proces, hun førte med sin sidst afdøde Mands Arvinger, idet hun maatte betale Corfitz Rud, som skulde have Sandholt efter hende, 2000 Daler, fordi hun havde nedtaget de 50 Fløie paa Kobberspirene af Husets 4 Runddele (Fund. 6, p. 105), eller maaskee rigtigere, fordi hun

nedtog de 50 forgyldte Fløie (som hendes sal. Mand havde ladet opsætte) paa de kobbertakte Taarnspire af Gaardens 4 Runddele, hvorved Corfitz Rud troede sin afdøde Broder fornærmet (Atl. 3, p. 584). 1625 kiøbte hun Veilegaard (Atl. 6, p. 819). S. A. skulde hun have skienket 1000 Daler til Odense Gymnasium (Pontopp. 3, p. 729, cfr. Schønau, p. 1019—20); men det var egentlig hendes Datter, Kirstine Munck (Fund. 5, p. 13); derimod skienkede hun selv 500 Daler til Odense Skole (Fund. 5, p. 83), men uvist hvad Aar. 1628—29 indtraf de fameuse Historier, der fandt Sted mellem Kirstine Munck og Rhingrev Otto Ludvig i hendes Bolig paa Dalum (Schønau, p. 1064; N. Saml. 1, p. 101. 108. 110. 124—26; Holberg, 3, p. 575 sq., og min Dalums S. Hist.); derover tabte hun Kongens Naade, maatte 1630 afstaae sine jydske Godser, Boller og Rosenvold, til sin Datter (N. D. Mag. 1, p. 221), som derhen blev forviist (Schønau, p. 1078 sq.), og 1632 bleve saavel Moder, som Datter, formelig actionerede for Rigsraadet af Kongen (l. c. p. 1064 sq.) og nu synes hun at være bleven devot; idetmindste lod hun 1632 paa sin Bekostning og under sit Navn Davids Psalmer trykke (Hoffm. D. Ad. 2, p. 316; Schl. 2, p. 36), anskaffede sig mange Bøger og vilde ansees for en lærd Dame (Hoffm. D. Ad. 2, p. 316); ja 1633 blev endogsaa en Bog hende dediceret (Gl. Saml. 1, 3, 137). 1636 havde hun en unaadig Audients hos Kongen (Holberg, 3, p. 574). 1637 byggede hun Kapellet paa Ellensborg (Atl. 6, p. 805). 1639—40 byggede hun Kirken paa Thurø (Fund. 6, p. 52; Atl. 6, p. 722). 1639 eiede hun en Hovedgaard i Norge (Ad. Mag. p. 140). 1645 skienkede hun en Donation til Thurø Kirke (Fund. 6, p. 52). 1648 var Kirstine Munck hos sin Moder paa Ellensborg, da hun fik Efterretning om Kong Christian d. 4des Død (Schønau, p. 1082), der paa hendes og hendes Familiés

Skiæbne havde en saa betydelig Indflydelse. Endelig døde Fru Ellen Marsvin 1649 d. 11te Nov. paa Ellensborg (Fund. 6, p. 107) og skal som Enke have eiet Ellensborg, Lundegaard, Øster-Vallø, Boller, Rosenvold, Veilegaard og Thurø (see Tab. i Gen. og biogr. Arch.); ogsaa skal hun en kort Tid have eiet Kierstrup paa Thaasing (Atl. 6, p. 727).

Hvad Lænets Historie under ovenomtalte Lænsmand, Knud Rud, hvis Lænstid jeg i Mangel paa nøiagtigere Underretning vil ansætte fra 1604 til 1610, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1605 blev den unge Præst i Særslef, Hr. Jens Jespersen (see 1604), urigtig i Hovedet, saa at Concilium (Landemodet?) og Bispen s. A. maatte lade adskillige Præster (see f. Ex. nedenf.) grandske paa hans Sygdom; men da han var og blev skrøbelig, maatte ogsaa han holde Capellan (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var Sognepræsten i Søndersø, Hr. Niels Christensen, tilligemed flere Præster med at grandske om ovenomtalte Hr. Jens Jespersens Sygdom i Særslef (l. c.)

S. A. samt Navnet Anders Gregersen findes anbragt paa en særdeles pragtfuld, malet Glasrude, jeg har tilkiøbt mig fra Munkehuus i Vigerslef Sogn og som forestiller en Ridder til Hest, der bydes Afskedsbægeret (der Steigbügel-Trunk) af en Dame (en aldeles lignende, men uden Aarstal og Navn, har jeg ligeledes tilkiøbt mig fra Snapind ved Odense og man vil paastaae, at disse malede Ruder, sædvanligviis med Giverens Navn og Aarstal paa, bleve skienkede som Brudegave til nygifte Folk eller efter Andre og maaskee rettere ved Reisningsgildet for de nys opbygte Huse).

1606 Odense Bytingsvidne, at Christen Bogemester

(maaskee Bygmester?) paa Dorthe Nielsdatters Vegne skiødede til sin Broder, Peder Jensen, hendes Gaard, Huus og Bygning, i Bogense-Byes Nørregade beliggende, som Rasmus Bødker da iboede (Boss. Reg.).

S. A. byggede Breide Rantzau til Rantzauholm det høie Huus med Taarn paa Harritslevgaard (Atl. 6, p. 471), hvorfor ogsaa Indkiørselsporten oventil er prydet med Rantzaus Vaaben og disse Ord: **Hanc domum exstrui curavit ao 1606, ætat. 50** (thi B. Rantzau var netop født 1556 og altsaa den Tid 50 Aar gammel). Det er altsaa denne Mands Bygning, A. Berntsen 1656 roser, naar han omtaler Gaarden som en af dem, der vare af en saa prægtig, ziirlig og net Bygning og laae i saa lystig en Egn, at de billig for fyrstelige Lysthuse maatte holdes (D. frugtb. Herl. 1, p. 99). Bygningen, som tilforn var omgivet af Grave (hvoraf endnu paa 2 Steder sees Levninger, nemlig i Haugen Sønden for Hovedbygningen 2 tæt ved hinanden liggende Damme og Norden for Hovedbygningens vestre Længdes Gavl det saakaldte røde Dam), udmærker sig virkelig ogsaa ved sin massive og svære Bygning og sine tykke Mure; ikke allene i den underste Etage eller Kiælderen ere Hvælvinger, men ogsaa i den Etage ovenover, som er indrettet til Kiøkken, Spisestue, Borgestue, Domestikker o. s. v. I Kielderen sees desuden ogsaa, at der forhen har været adskillige smaae Nedgange fra de øvre Værelser, som nu ere tilmurede; ogsaa er der midt i Kielderen et lille rundt Aflukke paa 3 à 4 Alen, formodentlig enten en Brønd eller et Fængsel. I Kieldérværelserne er Gulvet belagt med Fliser af virkelig Steen (ikke Muursteensfliser). Den øverste Etage, hvori man, saavelsom til den mellemste, føres op af en Steen-Vindeltrappe i Indgangstaarnet, bestaaer nu i den nordre Ende af Konge-

salen (hvorfra er en smuk Udsigt over Bogense og Bogense Strand) og i den søndre Ende af en noget mindre saakaldet Snedkersal, begge heelt igiennem Husets Brede med Vinduer til begge Sider, men derimod adskilte fra hinanden i den ene Side ved et lidet Værelse og i den anden ved en lille Gang mellem begge. Da imidlertid Snedkersalen endnu har en stor Kamin i den søndre Gavl, omgivet af udhugne Graasteen, der forestille en menneskelig Figur paa hver Side Kaminen, og ovenover Samme 4 Vaaben (hvoriblandt ogsaa Ranzaus), men derimod Kongesalen aldeles ingen Kamin har, saa er der stor Formodning om, at denne sidste oprindeligviis har udgiort hele øverste Etage og saaledes med Hensyn til Størrelsen virkelig svaret til sit Navn (medd. af Ringe; medmindre den ene har været en Sommer- og den anden en Vinterstue). Ogsaa var det formodentlig i ovennævnte B. Rantzaus Tid (siden hans Vaaben staaer paa Kaminen og han desuden først døde 1618), at bemeldte Kongesal (som dog formodentlig først senere fik sit Kongenavn af Kong Frederik d. 3dies Besøg hos Lars Ulfeld) ifølge et paa samme anbragt Aarstal, 1614, blev panelet og malet med Figurer, der forestillede Guder og personificerede Dyder, hvilket nu alt tilhobe er borte, saa at man blot seer de ujævne, kalkede Vægge.

S. A. afbrændte den gamle Præst i Særslef, Hr. Jesper Lauridsen, som var meget hengiven til Chymien, sin Præstegaard, som den Tid laae i Hemmerslef, ved alchimistiske Forsøg (Pontopp. 3. p. 561); men om det var første eller sidste Gang han ved disse sine Experimenter afbrændte den, skal jeg lade være usagt; blot hedder det om ham, at han 2 Gange afbrændte Samme (Marm. dan. 1. p. 257; Pontopp. 4. p. 390).

S. A. eiede Eiler BrYske til Dallund det Halve af Nielstrup (Dallunds Arch.).

1607 skriver allerede Corfitz Rud, som var gift med Birgitte Rosenspar (Rothe, 1, p. 46, cfr. p. 53), sig til Enggaard, nuværende Gyldensteen (Atl. 6, p. 628), uagtet hans Broder, Knud Rud, som eiede den 1588, først døde 1611 (Atl. 3, p. 583).

S. A. udsteder Lænsmanden (paa Odensegaard og Rugaard), Knud Rud, sin Revers paa en kongelig Tilladelse, at Præsterne i Vissenbierg maatte bruge Sædelandet og Græsningen i Kongens Flyng, som derfor ogsaa bemeldte Lænsmand af den Grund har tilladt dem at indhegne (Hoffm. Fund. 5, p. 367).

1608 var Kong Christian d. 4de i Bogense (Schl. Saml. 2, 3, 74) d. 8de August og drog derfra til Skanderborg, hvorved han gav i Drikkepenge og Færgelon 5 Daler; da han nu kom fra Odense, er det meget muligt, at han ogsaa kan have været paa Rugaard (thi den gamle Landevei fra Odense til Bogense gik først af fra Landeveien mellem Odense og Middelfart mellem Hindevad og Skovsgaarde over Gamby, Haarslef og Tofte); idetmindste gav han ved denne Leilighed (Lænsmanden) Knud Ruds Karl 2 Ungerske Gylden i Drikkepenge for en liden Hest, hans Herre forærede hans Søn eller Prindsen (l. c.).

S. A. udstedede Kong Christian d. 4de sit Forsikkringsbrev til Bogense By, hvorved han lover dem at confirmere dens Privilegier, saasom dens Borgere have valgt hans Søn til Rigets Kronprinds og Arving (Bogense Raadstue-Arch.).

S. A. sluttedes der et Mageskifte mellem Erik Bilde til Kiersgaard og Corfitz Rud til Enggaard om nogle Gaarde i Kolshauge, som til Enggaard bleve overdragne og altsaa før havde tilhørt Kiersgaard (Gyldensteens Arch.).

1609 blev den med Billedhugger-Arbeide udzirede Prædikestol opsat i Eilby Kirke, hvorfor der ogsaa læses paa Samme: **Suggestus paratus tempore Pastoris Laurentii Caspari A D. 1609.**

S. A. Caspar Markdanners Gienbrev til Kongen paa Gods i Sondersø Sogn og By (Voss. Reg.).

1610 til 11 var Laurids Sand Rector i Bogense Skole (Birch.).

S. A. blev den mindre Kirkeklokke i Vigerslef givet (Præsteindberetn. af 1755).

S. A. maa Corfitz Ulfeld til Bavelse, som Lænsmand paa Rugaard, have bekostet eller paa kongelig Bekostning ladet opføre nærværende (dog for et Par Aar siden betydelig forandrede) Altertavle i Veflinge Kirke, siden hans og hans Frues, Elsebe Brokkenhuus's, Vaabner ere anbragte paa Samme (og det altsaa ikke kan være den senere under 1717 Omtalte). Den havde forresten (indtil sin ovenomtalte Forandring for et Par Aar siden) den for mig idetmindste uforklarlige Særegenhed, at paa en af dens Afsatser var anbragt et i Træ udskaaret Fruentimmer i blaa Troie og rødt Skiørt og derhos i en halvt paa Siden liggende Stilling, hvorhos ved den ene Side af hende en Løve (?) og ved den anden en kullet Ko eller et Æsel var udhugget.

S. A. døde Jacob Justesen Høg til Trudsholm, som var gift med Eiler Bryskes Datter, Maren, og derved Dallunds tilkommende Arving, som dog hans Søn først fik, da han selv alt døde før Svigerfaderen.

S. A. faldt der Fyenbo-Landstings-Dom, hvorved 9 Agre, som tilhørte de Svenskes (nemlig Banneres) Gods i Vissenbierg eller rettere deres Tieners Gaard i Bred, bleve tildømte Sognepræsten i Fuglevig (Svenske Banneres Geneal. H. 1).

Af den Omstændighed, at Knud Rud døde paa St. Hans-Kloster 1611, skulde man have formodet, at han havde beholdt sine Læn (neml. Odensegaard og Rugaard) til sin Død; men Jørgen Brokkenhuus nævnes allerede (ifølge Birch.) 1607—9 som Befalingsmand til Odensegaard (Spørgsmaal dog, om det er rigtigt; thi Atl. 3, p. 450, omtaler ham aldeles ikke) og Corfitz Ulfeld til Bavelse var ikke alene Lænsmand paa Rugaard 1610 (Atl. 6, p. 633), men endogsaa ifølge Resen (K. R.) 1605 (hvilket dog maa være urigtigt cfr. Lænets Historie 1610). Corfitz Ulfeld var en Søn af Jacob Ulfeld til Korsbølle og var gift 1) med Elsebe Brokkenhuus og 2) med Regitze Parsberg (Hoffm. D. Ad. 2, p. 217. T.). 1591 har Faderen, Jacob Ulfeld, dediceret sin Oversættelse af Chytræus om Døden og det evige Liv, 8vo, til sine kiære Sønner, Corfitz, Jacob og Mogens, til Ulfeldsholm, Selsø og Bavelse (K. R.). S. A. blev Corfitz Ulfeld forlovet med sin første Frue, Elsebe Brokkenhuus (Ad. Mag. p. 108). 1596 blev han gift med hende og Prindsen giorde deres Bryllup (Ad. Mag. p. 102). 1597 var han Lænsmand paa Korsør (Atl. 3, p. 45). 1605 har han endnu dette Læn og hans første Frue lever (Fund. 8, p. 4; Atl. 6, p. 272); men s. A. nævner Resens Atlas ham, som sagt, skiøndt vist urigtigt, som Lænsmand paa Rugaard (K. R.). 1609 d. 23de Oct. stod udi Viborg hans Bryllup med (hans anden Frue) Jomfru Regitze Parsberg (K. R.); hun var født paa Bekkeskov Kloster i Skaane d. 25de Febr. 1581 og Manderup Parsberg giorde hendes Bryllup d. 22de Oct. 1609 (ifølge Thottske Mscr. Nr. 1885, 4to, ved K. R.; men hvorledes kunde da hans og Brokkenhuus's eller hans første Frues Vaabner staae paa Veflinge Altertavle 1610?). 1610 var han, som sagt, Lænsmand paa Rugaard (Atl. 6, p. 633). S. A. har

han, som ovenanført, ogsaa ladet Altertavlen bekoste i Rugaards Sognekirke, Veflinge. S. A. Kong Christian d. 4des Rescript til Corfitz Ulfeld, Embedsmand paa Rugaard, angaaende Prinds Christians Hylding i Odense d. 29de April (Danske Selskabs Tilv. p. 276). 1612 nævnes han endnu som Embedsmand paa Rugaard (Klevenf. Saml. ved K. R.). 1614 d. 23de Marts døde han (Mscr. Thottske Saml. Nr. 1885, 4to, ved K. R.) og hans sidste Frue overlevede ham; thi sal. Corfitz Ulfelds Efterleverske, Fru Regitze Parsberg, var hos Fru Ingeborg Juel i hendes Sygdom og indtil hendes Død d. 29de Oct. 1615 (K. R.).

Med Hensyn til Lænets Historie i denne Lænsmands Tid, 1610—14, har jeg dernæst fundet Følgende antegnet:

1611 døde Raadmand Mads Jepsen i Bogense, som var gift 1) med Hans Bangs Enke (see 1560), den adelige Anne Clausdatter, som døde 1592 (Abildgaards Journal), altsaa Claus Erikſens Datter, 2) med Maren, Henrik Bangs Datter (see ovenfor under 1594).

S. A. eller næste er uden Tvivl Knud Christensen Schrøder bleven Rector i Bogense efter Laurids Sand (Blochs hdskr. F. G. H.) efr. 1610.

S. A. døde Lænsmanden og Enggaards eller Gyldensteens forrige Eier, Knud Rud, som dog ikke synes til sin Død at have besiddet Lænet efr. 1607.

S. A. blev den forrige Lænsmand, Axel Brahes, Søn, den for Calmar faldne Otto Brahes, Liig henført til hans Fædrene-Grav i Veflinge Kirke (**Marm. Dan.** 1, p. 88); han var født 1579 og kom efter hans Moders Død 1585 til sin Farbroder, Knud Brahe paa Engelsholm, som holdt ham i Skole, først hiemme, siden i Aarhuus; 1592 kom han hiem til Faderen og kom paa et Aar i Odense Skole, derpaa 1594 med Præceptor

(Mag. Hans Bang, som havde været Rector i Odense Skole; Giessing, 3, p. 155) sendt udenlands, først til Herborn[1]) og Strasburg paa nogle Aar, derpaa til Genf i nogle Aar, derpaa til Lyon, Orleans, Paris, og efterat han saaledes havde perfectionneret sig saavel i Tydsk, som Fransk, drog han til Padua, Venedig, Rom, Mantua, Florenz, Pisa, Bononien og Genua, indtil han ogsaa havde lært det Italienske, siden over Neapolis og Sicilien til Spanien, Madrid, Escurial, Lissabon i Portugal og St. Lucas, saalænge indtil han ogsaa kunde tale det Spanske (og see vi saaledes her i denne Perfectionneren i det ene fremmede Tungemaal efter det andet uden Tvivl en af de væsentligste Aarsager til de unge Adelsmænds hyppige Udenlandsreiser i hine Dage); derfra begav han sig tilbage til Italien med det Forsæt at drage til Ægypten og Palæstina, men blev derfra forhindret ved Krigen mellem Tyrker og Perser, hvorover han opholdt sig længere Tid i Padua og blev der beskikket til Consiliarius nationis Germanicæ facultatis juridicæ 1600 og 1601 (cfr. Gl. Saml. 2, 3, 13). Derpaa begav han sig efter Hiemkomsten med sin Fader 1602 til Rusland i Prinds Johans Folge og tiente efter Hiemkomsten i Kongen af Danmarks Gaard, hvor han var paa 4de Aar og i den Tid var med saavel i England, som i Polen, hvorpaa han drog til Nederland sig i Krigen at forsøge og tiente der ved den spanske og siden ved Generalstaternes Armee, hvor han i 3 Aar havde Befaling over 300 Soldater; begav sig derpaa til Churfyrsten af Brandenburg og blev Krigsoverst over 2000 Soldater og General-Oberstlieutenant; men da Krigen 1611 brød ud mel-

[1]) En Stad i Grevskabet Nassau-Dillenburg i den Overrhinske Kreds, hvor der 1589 var anlagt et berømt reformert Gymnasium.

lem Sverrig og Danmark, drog han med Kongen af Danmark for Calmar, hvor han d. 31te Mai i sit 32te Aar blev skudt giennem en Skandsekurv paa et Batteri ved Kongens Side og d. 19de Juli bisat i Helliggeist i Kiøbenhavn, hvor et Monument blev oprettet over ham og Kuglen, hvormed han var skudt, ogsaa ophængt ved Samme, men Liiget endnu s. A. fort herover til hans Fædrene-Grav i Veflinge Kirke (uddraget af Liigprædikenen, som hans forrige Præceptor, Mag. Hans Bang, der nu var Sognepræst ved Helliggeistes Kirke, holdt over ham ved Bisættelsen ibid. og siden i Trykken lod udgive 1611, 8vo, cfr. Giessing, 3, p. 155).

1613 var Jørgen Frandsen Raadmand i Bogense og solgte de Jorder, Axel Brahe havde skienket til Capellaniet ibid. (see mere herom under 1650).

S. A. døde Carl Bryske, som eiede Margaard og havde været Rugaards Lænsmand (see Lænsmændenes Historie).

S. A. indstævnede Svante Banner til Frøbierggaard en Fyenbo-Landstings-Dom af 1610, hvorved 9 Agre, som hørte til hans Tieners Gaard i Bred i Vissenberg Sogn, vare blevne dømte fra ham og til Sognepræsten i Fuglevig, uagtet de 1573 paa samme Landsting vare tildømte hans Forældre; han vandt ogsaa sin Sag og Agrene bleve dømte at henhøre til de Svenskes Gods i Vissenbierg (Svenske Banneres Geneal. H. 1).

1614 lod Breide Rantzau, som sagt (see 1606), sin Kongesal paa Harritslefgaard decorere.

S. A. døde Eiler Gertsen Bryske til Dallund og hans Dattersøn, Jacob Høgs Søn, Eiler, arvede den (han var gift med Else Tagesdatter Krabbe og skrev sig ogsaa til Nielstrup cfr. 1606).

1614 var Jørgen Steensen Brahe til Hvedholm, som jeg blandt Hagenskovs Lænsmænd (p. 60 sq.) udførligen har omtalt, med Rugaard forlænet (Hagenskov, p. 60) og ligesaa 1615 (Fund. 1, p. 316—17), da han d. 27de Aug. havde Bryllup i Aarhuus med Anne Gyldenstierne; men 1616 fik han Sæbygaard og 1617 Hagenskov (l. c. cfr. Hoffm. D. Ad. 3, p. 38).

Om Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1614 til 1616, har jeg fundet Følgende antegnet:

1615 eiede endnu den 1613 afdøde Carl Bryskes Enke, Else Bilde, Margaard; thi hun skrev sig dertil s. A. d. 26de Aug. (af Klevenf. Saml. ved K. R.).

1616 døde Sognepræsten i Bogense, Hr. Niels Mule, som tillige var Herredsprovst (see om ham 1584, 88, 89, 96). Hans Moder heed Anne Andersdatter og blev anden Gang gift med Bispen i Fyen, Mag. Niels Jespersen (død 1587), der for denne sin Stedsøns Skyld havde mange Fortrædeligheder af Jørgen Svave paa Harritslefgaard. Den Qvinde, der beskyldte ham for Hoer 1589, udlagde først hans Tienestekarl; men denne lagde det fra sig efter de danske Love. Forresten var Provsten gift 1) med en Kone fra Slagelse, men 2) med Borgemester Peder Jørgensens Datter i Bogense og havde han tidt Uenighed med denne sin Svigerfader, saa at de endog i Bispens og Raadets Overværelse maatte forlige sig med hinanden. Iøvrigt gav Menigheden ham (ved hans Død) det bedste Vidnesbyrd (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Hans Buren (født i Veile) i den Foregaaendes Sted Sognepræst i Bogense, uagtet han først havde deponeret 1612 og først 1615 var bleven færdig ved Høiskolen (l. c.).

S. A. døde den velbyrdige Mand, Rasmus Jørgensen, en af Bogense Byes saakaldte Herremænd og den 1592 omtalte Jørgen Clausens Søn (Atl. 6, p. 623, og Abildgaards Journ.).

S. A. døde Axel Brahe til Elved (see ovenfor under Rugaards Lænsmænd).

S. A. døde Sognepræsten, Hr. Niels Christensen (see 1588, 92, 95, 97, 1605), i Sønderſø og Hr. Thomas Nielsen Hem (f. 1584 og dep. 1603) blev i hans Sted Sognepræst (Bloch l. c).

1617 havde Marqvard Bilde til Hvidkilde og Nakkebølle Rugaard i Forlæning (F. Tegn. ved K. R.). Han var en Søn af Jens Bilde og Anne Rønnow, født 1568 d. 18de Dec. paa Visby (ɔ: Visborg) Slot; 1587 drog han udenlands (Geneal.). Fra 1588 synes han at have eiet Hellerup (Fund. 5, p. 423; Atl. 3, p. 557; 6, p. 802). 1592 faaer han ved Moderens Død Hvidkilde (Atl. 3, p. 566; 6, p. 807). 1593 paa en Søndag i Januar blev Susanne Brokkenhuus ham tilsagt, hvorhos han maatte hente Svar paa hende i St. Knuds Kirke (Ad. Mag. p. 97). 1594 d. 14de October holdt han Bryllup med Susanne Brokkenhuus, som var en Datter af den (ifølge Atl. 3, p. 575) afdøde (men efter Giessing, 2, 2, 151, endnu 1594 levende, ja først (see nedenf.) 1602 afdøde) Eiler Jacobsen Brokkenhuus til Nakkebølle, som var gift 1) med Birgitte Friis, 2) med Anne Bilde (Marqvards Søster; saa at altsaa Marqvard Bildes Frue var hans Søsters Steddatter). Svigerfaderen giorde Marqvard Bildes Bryllup med denne sin Datter tilligemed 2 Præsters paa Nakkebølle og Prindsen (Christian d. 4de) var selv til dette tredobbelte Bryllup (Giessing, 2, 2, 151). 1595 begavede han St. Jørgen ved Svendborg (Pontopp. 3, p. 523), saa at af de 24 Fattige holdt Anne Rønnow 12, Marqvard Bilde 6 og Jørgen Qvitzov 6 (K. R.) 1597 begavede han ligeledes Kirken i Egense med nye Stole og (indbrændte ɔ: malede) Vinduesruder (Atl. 6, p. 712). 1598 fik

hans Frue en Datter (Ad. Mag. p. 120). 1602 (ifølge Liig-pr. over Jomfru Lisbeth Bilde — ved K. R.) døde først Eiler Brokkenhuus til Nakkebølle og da indgik Marqvard Bilde den Contract med hans Enke, sin Søster, Fru Anne Bilde, at Fru Anne skulde afstaae til Marqvard Nakkebølle Hovedgaard med Mølle ꝛc.; deraf skulde han aarligen give 300 Daler fra sig; de 200 skulde han beholde for den Rosstieneste, som aarlig bør holdes af Nakkebølle, og derimod han selv at bekoste Heste, Harnisk og Besoldning; men de 100 skulde anvendes aarlig til at betale Eiler Brokkenhuus's Giæld med, hvortil Fru Anne selv aarligen vilde lægge 200 Daler (Klevenf. Saml. af Rigens Dombog ved K. R). 1606 døde hans Frue, Susanne Brokkenhuus (K. R.). 1608 findes hendes Navn endnu anbragt i Egense Kirke (Atl. 6, p. 713). 1612 var han Lænsmand i Odense (Atl. 3, p. 450) eller paa St. Hans Kloster; 1613 ligeledes Befalingsmand paa Odensegaard (Birch.). S. A. maa han forsvare sin Broder, som tiltales for hans Lænsforvaltning (Schlegels Christian d. 4de, 2, p. 8). S. A. d. 30te Aug. fik han, saavelsom 2 Gyldenstierner, 2 Skeler, E. Brock, Corfitz Rud og Christen Thott Kongebrev om at møde i Kolding d. 15de Sept. for at følge med Kongen af Landet (Hegelunds Cal. ved K. R.). 1615 kiøbte han Nakkebølle af sin Søster, Fru Anne, den 1602 afdøde Eiler Brokkenhuus's Enke (det var hende, der i sin Ægtestand var forgiort af Jomfru C. Kruckow cfr. R. D. M. 1, p. 378; E. Brock, 1, p. 118), hvilket dog nok i Grunden deri bestod, at han d. 17de Marts s. A. tog Stadfæstelses-Dom for sig paa Nakkebølle-Gaard og -Gods (i Anledning af den 1602 indgangne Contract), hvilken Fru Anne Bilde (der endnu d. 26de Mai 1621 boede paa Gaarden cfr. Kongens Brev til hende om C. Kruckow (K. R.) vel siden paaankede, men som dog d. 9de Juni 1630 paa Herredagen blev confirmeret

(Klevens. Saml. af Rigens Dombog ved K. R.). 1617 var han Lænsmand paa Rugaard (F. Tegn. ved K. R.); 1618 ligeledes (E. Reg.); 1618 til 28 ligeledes (Atl., 3, p. 475.). 1620 skiødede han en Gaard i Anderup til Hospitalet i Odense (Fund. 5, p. 185). S. A. blev det ifølge foromnævnte Lænsmands og Bispens Erklæring besluttet, at Ore og Brenderup (det første i Rugaards og det sidste i Hindsgavls Læn) formedelst Kaldenes Ringhed ved første indtrædende Vacance skulde forenes, hvilket ogsaa 1623 skete ved Præsten i Brenderups Død (Blochs hdskr. F. G. H. cfr. Atl. 6, p. 622, som urigtig ansætter Foreningen til 1626). 1621 sælger han 2 Møller paa Møen (Fund. 10, p. 167). S. A. udgaaer der kongelig Ordre til ham om Adelsborser o. s. v. (N. D. Mag. 2, p. 170). 1624 havde han endnu Rugaard i Forlæning og skrev sig da: Marcus Bilde til Hvidkilde, Hovidsmand paa Rugaard (Aktst. p. 183). S. A. blev han Lieutenant ved Adelens fyenske Troppe-Contingent ifølge et Kongebrev af 22de Marts, der lyder, som følger: Vider, at eftersom vi have for godt anseet det fyenske Compagni, som af Adelens Jordegods og Lene holdes, udi 2 Compagnier at lade dele, saa skulde under det ene Compagni Corfitz Rud til Sandholt være Ritmester, Marckvor Bilde Lieutenant og Henning Walckendorf Fændrik og under det andet fyenske Compagni Jørgen Brahe være Ritmester, Christoffer Steensen Lieutenant og Mouritz Aschersleben Fændrik (F. Reg. ved K. R.). 1626 traf M. Bilde et Mageskifte med Odense Hospital (Fund. 5, p. 178). S. A. var han endnu Embedsmand paa Rugaard. Han afbrød 3 Huse ved bemeldte Gaard, dem han henlagde under Ladegaardens Drift. Formodentlig var det ogsaa ham (skiøndt Navnet ikke nævnes), der, som Lænsmand paa Rugaard, fik 300 Dalers Afslag i sin Afgift for at reparere Husene paa Gaarden selv, der vare saa forfaldne, at de truede med at falde

ned (Coll. Lang.). Man skulde altsaa — da Atlas siger, at han endnu 1623 var Lænsmand paa Rugaard — have formodet, at han var vedblevet at være Lænsmand der til sin kort efter (nemlig 1631) paafulgte Død (thi vel skrives Niels Bild, der døde 1622 og var gift med Margrethe Urne til Rugaard, undertiden selv til Rugaard; men det er vistnok urigtigt og bør uden Tvivl hedde Rygaard; og at Axel Urne, som døde 1626, og hans Søn, Knud Urne, som ifølge Hoffm. D. Ad. 3, p. 271, skrev sig til Rygaard, paa Rugaard skulde have været Lænsmænd, er neppe troligt, skiøndt den Første virkelig skriver sig til Ruegaard i Fund. 4, p. 657). Derimod have vi ovenfor viist, at Eiler Qvitzov 1628 anden Gang fik Rugaard i Forlæning og altsaa til den Tid afløste Marqvard Bilde, skiøndt denne først døde 1631 (Fund. 6, p. 42. 112; Atl. 3, p. 557; 6, p. 807); thi vel siger Rothe, at han allerede døde 1630; men først d. 24de Jan. 1631 holdt Biskop Hans Mikkelsen Liigprædiken over ham i St. Knud og man veed af andre Kilder, at han først døde d. 9de Jan. 1631 og at Eiler Bilde siden den Tid holdt Huus paa Nakkebølle (K. R.). Ogsaa siger Bispen i sit Diarium: 1631 die 12 Jan. rogatus sum de concione funebri habenda in exeqviis Marci Bille, qvoniam concedi non poterat, ut pastor ruralis concionaretur Othoniæ, & habui illam in templo Canuti die 24 ejusd. mens. Imidlertid stod Sorgehuset ikke ret længe paa; thi Bispen skriver allerede d. 20de Nov. s. A.: Nuptiis interfui Petri Olai celebratis in domo Marci Bille Othoniæ (K. R.).

Hvad Lænets Historie under Marqvard Bilde eller fra 1617 til 1628 er angaaende, da have vi derom fundet Følgende antegnet:

1618 ansættes Bogense ved Kongebrev af 16de Nov.

til Baadsmandsthold for 15 Baadsmænd (nemlig 7 ß danske paa hver fra 1ste Nov. 1618 til Paaske=Aften 1619) (Aktst. p. 161—62), hvorved de fyenske Kiøbstæder staae til hinanden i følgende Forhold: Odense 20, Svendborg 18, Kierteminde 16, Bogense 15, Faaborg og Nyborg 14, Assens 13, Middelfart 10 og Rudkiøbing 6.

S. A. skiænkede Jomfruerne, Elisabeth og Eleonore Svave fra Harritslefgaard (som 1618 havde bygt Hoierup Kirke og af hvilke den Første døde 1618 og den Sidste 1624), en Gaard og 6 Huse i Kiærby i Skouby S. til Skamby Kirke (hvorom mere i Fund. 5, p. 264—67); men endskiøndt nu dette Gavebrev er udstedt fra Sandager og endskiøndt de begge ligge begravne i Skamby= (og ikke i Skouby=) Kirke, vil dog Sagnet, at det var dem, der boede paa Skaarupgaarden i Skouby S. (see derom mere i Annal. f. N. Oldk. 1836, p. 114 sq. og især p. 118 sq.).

S. A. døde Breide Rantzau til Harritslefgaard (Atl. 3, p. 546; hvis Levnet findes i Hoffm. D. Ad. 1, p. 103—4) og efter ham fik hans Søn, Cai Rantzau til Rantzauholm, Gaarden.

S. A. d. 7de Febr. er anbragt paa den ene og: o! homo! memento mori! paa den anden Ende af en gammel Kiste med Billedhugger=Arbeide, som findes hos Huusmand Absalon Jorgensen i Ore (medd. af Ringe).

S. A. saavelsom 1619 skrev Truid Bryske, en Søn af Carl til Margaard, sig til Langesø, som han havde arvet efter sin Farbroder, Tonne Bryske, og erhvervede s. A. Tingsvidne over, at den Jord, Oldam kaldet, som ligger under Langesø, ikke havde været brugt af Andre end Langesø's Eiere (Coll. Lang.).

S. A. nævnes Skovmøllen i Veflinge Sogn (l. c.)

1619 var Præsten, Hr. Simon Andersen, i Vigerslef bleven saa gammel (see 1588), at der maatte beskikkes ham en Capellan, hvortil Oluf Lauridsen, Capellan i Marslef, foresloges. Der udgik nemlig kongelig Befaling, at der skulde beskikkes ham en Capellan og at denne skulde have Annex-Sognet (Veflinge) og hvad dertil ligger til Underhold (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. beklagede Hr. Knud Eriksen Kraft, som ved denne Leilighed kaldes Sognepræst til Ore Sogn i Ore Birk, sig over sit Kalds Ringhed baade formedelst at han havde ingen Præstegaard, som andre Sognepræster i Landet, som ogsaa fordi Kongens Anpart Korntiende af bemeldte Sogn, som hans Formænd og han selv i lang Tid havde nydt, for nogen Tid siden ved Lov og Dom var ham fravunden og Kronen tilkiendt, og da nu Befalingsmanden paa Rugaard, Marqvard Bilde til Hvidkilde, og Bispen, Hr. Hans Mikkelsen, tillige erklærede, at Brenderup Sognepræst var en meget bedaget Mand, saa bestemte Kongen, at naar han døde, skulde Brenderup med Ore annecteres, hvilket dog først skete 1628, skiøndt Atl. 6, p. 622, siger 1626 (Blochs haandskr. F. G. H.).

S. A. var Jørgen Jacobsen (født i Slagelse) Capellan i Vigerslef (og maa altsaa uden Tvivl være blevet det istedetfor den 1619 foreslagne Oluf Lauridsen), men blev s. A. Sognepræst. i V. Aaby og Aastrup (Bloch l. c.).

S. A. udstedte Kongen sit Gienbrev til Truid Bryske (til Langesø) paa Giørsløfs (ɔ: enten Særslefs eller vel snarere, som af det Følgende skiønnes, Vierslefs) Præstegaards Vegne paa et Stykke Jord paa Præstebierg i Vislef Sogn (Voss. Reg.).

S. A. Sandemænds Tog paa Morudgaards Enemærker, Fastrup Grund og Skousgaards Marker i Vierslef Sogn (l. c.).

S. A. skrev Truid Brysfe (som eiede Langesø) sig til Harridskiær, som han maaskee havde faaet med sin Frue, Karen Friis, og maaskee allerede da overladt Langesø til Knud Brysfe, som kort efter skrev sig til Samme (Dipl. B.) (der var imidlertid ikke nogen Knud Brysfe paa den Tid — K. R.).

1621 blev Erasmus Johannis Rector ved Bogense Skole og blev siden Capellan paa Tranekiær (Bloch l. c.).

S. A. d. 17de Oct. ordineredes (i den 1620 omtalte Jørgen Jacobsens Sted) Hr. Johannes Gudmundius Fascerides til Capellan for Vigerslef og Veflinge; han var født 1595 og Tilnavnet skal efter Andre skrives Sascerides, hvilket Familien havde faaet, fordi dens Stammefader var født paa Johannes den Døberes Dag (men i dette Tilfælde skulde det vel altsaa være Zacharides ɔ: Zachariæ Søn). Han blev siden Sognepræst til Holmsted (Halmstad?) i Skaane, men geraadede formedelst Krigen 1643 i Armod (Bloch l. c.).

1622 blev Hr. Niels Lauridsen Snog (født 1591) ordineret til Capellan i Bogense, men blev 1624 Sognepræst for Søby og Heden (Bloch, 2, p. 124—25).

S. A. døde Niels Knudsen, Birkefoged i Harritslef, og ligger i Skouby Kirke begravet (Præsteindb. 1755).

S. A. maa Sognepræsten i Vigerslef (see 1588), Hr. Simon Andersen Hoff, være død; thi s. A. d. 13de Sept. ordineredes Hr. Nicolaus Jacobi Hindsholm (Bispens Broder) til Sognepræst i Vigerslef i sit 27de Aar (cfr. Bloch, 1, p. 125; 2, p. 185). Han var født 1596 i Viby Præstegaard af Faderen, Jacob Jacobsen, Sognepræst ibid., og Moderen, Anne Pedersdatter, deponerede 1618, blev Rector i Assens Skole 1619 og Baccalaureus 1620 (Blochs haandskr. F. G. H.).

1623 fik Borgemester og Raad i Bogense kongelig Be-

villing at maatte kiøbe Ebelø, saa lydende: Vider, at vi af vor synderlig Gunst og Naade saa og af Øvrigheds Magt naadigst have undt, bevilget og tilladt og nu med dette vort aabne Brev unde, bevilge og tillade, at os elskelig Borgemester og Raad udi vor Kiøbstad, Bogense, paa menige Borgeres og Indbyggeres Vegne udi forskrevne vor Kiøbstad, Bogense, maae sig tilforhandle af os elskelige Henrik Podebusk til Kiørupgaard, vor Mand og Tiener, en Ø og Skov, liggende udenfor fornævnte vor Kiøbstad, Bogense, efterdi vi os underdanigst lade berette ellers ingen synderlig Ildebrand (ɔ: Ildebrændsel) at være der udi Byen og hvis Skov, der tilforn været haver, at være derfra kommen til Adelen ꝛc. **Hafniæ** d. 22de Juni (S. Reg.). Man skulde forundre sig over, at Magistraten behøvede kongelig Bevilling til at kiøbe Øen for deres egne Penge; men Sagen var, at adeligt Gods ikke uden kongelig Bevilling maatte komme i Uadeliges eller, som det den Tid kaldtes, ufrit Folks Værge. Borgerne benyttede ogsaa strax den dem givne Bevilling og kiøbte endnu i s. A. Øen for 4000 Dlr. (Birch.).

S. A. var Hans Bang Raadmand i Bogense (Birch.).

S. A. blev Laurentius Nicolai Gram, 23 Aar gammel, beskikket til Rector i Bogense, men afgik strax efter, saa at Matthias Besche, 24 Aar gammel, endnu i s. A. i hans Sted blev beskikket til Rector og siden blev Capellan paa Tranekiær (Blochs haandskr. F. G. H.).

S. A. døde Cai Rantzau, som eiede Harritslefgaard (Atl. 3, p. 547), og hans Enke var den Fru Anne Lykke, der siden i sin Enkestand kom saa ilde for Orde, hvorom i det Følgende mere.

S. A. tilligemed Ordene: **Si Deus pro nobis, qvis contra nos?** findes anbragte paa en gammel Kiste med Billedhugger-Arbeide hos Jens Madsen i Ørbek i Ore Sogn. Den

forestiller **Fides** med et Kors, **Spes** med et Anker, **Providentia** med en Blomst og **Charitas** med et Barn paa Armen (Ringe).

S. A. indgave Præsterne efter kongelig Ordre Beretning til Prof. Ole Worm om deres Sognekalds Mærkværdigheder; men i de Excerpter, man af Samme i Gl. Saml. har ladet trykke og derved for Efterslægten opbevaret, forekomme her fra Lænet blot St. Knuds-Stenen i Vissenbierg Sogn (Gl. Saml. 1, 1, p. 82) og Inscriptionen paa Kirkedøren i Søndersø (ibid., p. 84).

1624 blev Capellanen i Bogense, Hr. Niels Lauridsen Snog (see 1622), Sognepræst i Søby og Heden (Bloch, 2, p. 124—25) og ham succederede i Bogense Hr. Jesper Povelsen (født 1584), som ogsaa kaldtes Hr. J. Povelsen Kullerup og var der til 1627, da han blev Sognepræst i V. Skierninge (Blochs haandskr. F. G. H.).

S. A. skiødede Eiler Qvitzov til Lykkesholm Anne Lykke, sal. Frederik Qvitzovs Enke til Sandager, noget Bondergods i Skouby (Sogn eller Herred?).

S. A. mageskiftede ligeledes samme Enke en Gaard i Meilby Sogn, Skouby-Herred, hvis Landgilde opregnes, til Odense Skole imod en Gaard i Harsmark, Norup Sogn, Lunde-Herred (Fund. 6, p. 268—70).

S. A. henlagde uden Tvivl Karen Gyldenstierne (if. K. R. allerede da Enke efter Godske Lindenov) en Gaard i Haarslef til Præsten i Husby, for at have Tilsyn med de Lindenovers og Gyldenstierners Begravelse ibid. (Fund. 5, p. 383. 413).

S. A. skrev Frederik Markdan (gift med Anne Gyldenstierne) sig til Langesø (Bendz's Ronninge, p. 65) og overlod den kort efter til sin Broder, Hans Markdan, som var gift med Anna Wensin (ibid., p. 67).

S. Aarstal er anbragt paa Vissenbierg Kirkes Chorsdør (see Vissenb. S. Hist. 1828).

1625 blev Christian Jacobi Urlevius, 24 Aar gammel, Rector i Bogense og blev uden Tvivl siden, nemlig 1633, Sognepræst i Tistrup i Aarhuus-Stift (Blochs haandskr. F. G. H.).

S. A. var Hans Bang Borgemester i Bogense, Abraham Bierg og Jacob Christoffersen Raadmænd, Anders Jespersen Skriver og Peder Hansen, Jens Povelsen og Henrik Hansen Bisiddere i Raadstueretten i Bogense (Bogense Raadstue-Protocol).

S. A. begynder nemlig den ældste Bogense Raadstue-Protocol, som findes i Stifts-Archivet, Nr. 77, og gaaer til 1660 og hvoraf Dr. Paludan-Müller har havt den Godhed for flere Aar siden at uddrage endeel af de følgende Efterretninger.

S. A. Bytingsvidne paa den Gaard, Laurits Ambiornsen i Bogense solgte til Hans Rasmussen (Raadstue-Arch.).

S. A. Margrethe Svaves (see 1618) Skiøde paa en Gaard paa Bogense Byes Torv til Raadmand Henrik Hansen (l. c.).

S. A. var den udvalgte Prinds Christian paa Harreslefgaard og udsteder der et Brev d. 12te Oct., hvorved han, i sin Faders og naadigste Konges Fraværelse (som Kreds-Oberst) og paa hans Vegne til Regieringen forordnet, af besynderlig Gunst og Naade under og bevilger ærlige og velbyrdige Jens Madsen, Foged paa Harreslefgaard hos Fru Anne Lykke, med sin Hustru paa Livstid at være frie for al borgerlig Skat og Tynge, ihvor han sig end nedsætter, hvilket Brev bemeldte Jens Madsen 1626 lod læse ved Bogense Byting og kalder sig da saavel Foged paa Harreslefgaard som Indvaaner i Bogense (hvor han uden Tvivl 1648 var Borgemester). Dette Brev har forresten især derved Interesse, at det viser, at det fortrolige Forhold, som fandt Sted mellem Prindsen og Fru Anne Lykke, allerede i dette Aar havde taget sin Begyndelse, ligesom det allerede næste Aar (1626) gik saa vidt,

at hun paa Herredagen i Kolding (i Mai og Juni) mod alle ærlige Fruentimmers og Enkers Sæder og Brug med Drik og anden Letfærdighed aarle og silde hos Prindsen sig opholdt og siden fulgte ham af eet Land i et andet, saa at baade Inden- og Udenlandske have om hendes Rippen og Reisen vidst spottelig nok at tale (Schlegels Chr. d. 4de, 2, p. 348; Schonau, p. 998), hvorfor Kongen ogsaa i Nov. s. A. lod hende sætte i Fængsel paa Kronborg (Schonau, p. 999; Schlegel l. c.) og endelig paa Herredagen 1627 formelig for Rigsraadet anklage (Schlegel l. c., p. 347—48, cfr. Schonau, p. 998—1001). Det Hele endtes med, at hun i Nov. s. A. blev forviist til sin Gaard, hvorfra hun ikke maatte begive sig noget andet Sted hen end til Kirken (Schlegel l. c., p. 348); men om denne Gaard var Harritslefgaard eller ikke, skal jeg ikke med Vished kunne bestemme. Derimod er det vel muligt, at det Portrait eller rettere Knæstykke af Christian d. 4de, der forestillede ham, medens han var Kreds-Oberst (1625—1628), og som tilforn hang paa Harritslefgaard, men ved sidste Auction solgtes til Apotheker Hansen i Bogense, fra denne Frues Tid kunde hidrøre. Forresten var Kongen paa dette Knæstykke klædt i Gyldenstykke med Gehæng over Skulderen og Sværd ved Siden og i hans Marlok hængte først et Kors, derunder en Krone og derunder atter en Perle (Ringe).

S. A. henhørte noget af Holseby til Brenderup- og noget til Haarslef-Sogn, hiint altsaa til Vends- og dette til Skouby-Herred (hvilket saavel i gammel Tid f. Ex. 1448 og 1494 som endnu, saavidt jeg veed, er Tilfældet); thi da skiødede Eiler Qvitzov til Hospitalet i Odense 2 Gaarde i Brenderup Sogn, Holseby, og et Boel i Haarslef Sogn, Holseby (Fund. 5, p. 178).

S. Aarstal og Bogstaverne, N. P. S. (formodentlig Deg-

nens Navn), vare anbragte paa den gamle Degnestol i Meilby Kirke, som nu tiener til Skorsteens-Spield i Sognefogdens Gaard ibid. (Ringe).

1626 havde den foromtalte Foged paa Harritslefgaard, Jens Madsen, allerede nedsat sig i Bogense og lod der sit af den udvalgte Prinds Christian ham meddeelte Friheds-Pas tinglæse (Bogense Raadstue-Pr.).

S. A. blev Søren Nielsen Glud (født 1599) Capellan i Bogense og var det, indtil han 1628 blev Sognepræst i Middelfart (Blochs haandskr. F. G. H. cfr. Giessing, 3, p. 120).

S. A. skriver Bispen i sit Diarium d. 13de Marts: misit **Marcus Bilde** (Lænsmanden) mihi litteras **Principis** (ɔ: den udvalgte Prinds Christians) de **Dn. Canuto in Ore** adjungendo **Dn. Matthiæ in Brenderup** pro comministro (H. Mikkelsens Diar. ved K. R.; og har dette maaskee foranlediget Atl. 6, p. 622, til at troe, at Foreningen af disse 2 Sognekald allerede skete 1626 istedetfor 1628).

S. A. Odense Bytingsdom, hvorved Niels Skrædder i Vislof tildommes at betale 3 Dlr. (i Mulct) til Skrædderlauget i Odense (Odense Raadstue-Arch.).

1627 blev Christophorus Christensen Hesselager (født 1599) Rector i Bogense og næste Aar Capellan (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var Mads Andersen Byfoged i Bogense (Bogense Raadstue-Pr.).

S. A. d. 10de August bekiendtgiorde Laurits Nielsen, Foged paa Odensegaard, i Bogense, at de af Borgerne, som bruge eller forhandle Silkevaar (ɔ: Silkevarer), skulde indkiøbe disse deres Varer i Kiøbenhavn (l. c.).

S. A. i September tinglæstes Jacob Ulfelds og Hans Lindenovs Skrivelse, at de af Borgerne i Bogense, som havde

Sølv at forstrække Kongen med skulde blive caveret (ɔ: faae Sikkerhed) derfor (l. c.).

S. A. eller næstfølgende blev den til Bogense henhørende Æbelø plyndret af de Keiserlige (Aktst., p. 8); et for Bogense By maaskee saa meget føleligere Tab, som en stor Deel af Borgerne havde deres Kreaturer der paa Øen at græsse.

1628 var Hans Bang Borgemester i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. blev den forrige Aars Rector, Christoffer Christensen Hesselager, Capellan og var det, til han 1632 blev Sognepræst i Vissenberg, hvorfra han er bekiendt under Navn af Hr. Christoffer i Fuglevig (hans Levnet hos Bloch, 2, p. 338); altsaa er det urigtigt, naar Bircherod siger, at Peder Jensen eller Hansen Hiallese efter ham og det allerede s. A. blev Capellan i Bogense; dog blev han det maaskee 1632 og var det i det mindste 1641.

S. A. blev **Laurentius Benedicti**, som forhen var Collega i Assens Skole, 24 Aar gammel, Rector i Bogense (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. d. 9de Februar udskrives 12 Mand af Bogense til Kongens Tieneste (Raadstue-Pr.).

S. A. maae Guldberg og Sandager kun have været slet tiente med deres Sognepræst, Hr. Hans Jespersen; thi Bispen skriver i sit Diar. d. 16de August: **visitavi ecclesiam Sandager** (i Skouby-Herred); **pastor non potuit legere precationem** (ɔ: Herrens Bøn eller Fader vor); **pueri tres vel quatuor inv.** (ɔ: **inveniuntur**) **iiqve rudissimi**, og dog finder man ikke, at han blev beordret at holde Capellan, uagtet han 1632 fik Tillæg for Kaldets Ringheds Skyld og først døde 1639 (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. døde i Dec. Mads Hansen Colding, Sognepræst i Brenderup, og ved denne Leilighed blev nu den allerede 1620

og 1626 projecterede Forening af Samme med Ore fuldbyrdet, i hvilken Anledning derfor ogsaa Bispen i sit Diar. for dette Aar d. 14de Dec. antegner: **Dn. Canutus Erici in Ore ostendit mihi regias litteras de parochiis Ore & Brenderup annectendis. Dn. Matthia in Brenderup nudius tertius defuncto** (K. R.).

S. A. i Juni lod Lænsmanden (nemlig næste Lænsmand, Eiler Qvitzov) Sognepræsten i Vigerslef, Nicolaus Jacobi Hindsholm (cfr. 1622), indkalde for Bispen for noget, han skulde have sagt, hvilket dog Sognepræsten klogelig fragik (see nedenf.).

S. A. skrev Eiler Hog sig til Dallund (Aktst., p. 183), som han efter sin 1614 afdøde Morfader, Eiler Gertsen Bryske, havde arvet.

1623—1630 var Eiler Qvitzov, som eiede Elved, anden Gang Lænsmand paa Rugaard (ifølge Resens Atl.) og derhen høre altsaa uden Tvivl følgende Antegnelser i Biskop Hans Mikkelsens Diarium (ved K. R.) under 1628 d. 24de Januar: **Hilarius Qvitzov petiit a me consignationem omnium Rusticorum totius insulæ**; under 31te Januar: **Hilarius Qv. me invisit inter alia conqverens de jactura sylvæ ex tempestate nupera dejectæ, qvam mille daleris redimere voluisset** (altsaa havde Rugaards Skov ved den Tid lidt en Skade af Storm for mere end 1000 Daler, hvilket i hine Dage vist var saare betydeligt); under 9de Juni: **Hilarius Qv. petiit huc arcessiri Dn. Nicolaum in Wirslöv**; under 10de Juni: **Advenit contestatus se nunqvam dixisse qvod sibi ab eqvitibus affingebatur** (dette var Nicolaus Jacobi Hindsholm cfr. 1622); under 3die Oct.: **Dn. Anna Brahea** (Eiler Qvitzovs

Frue) sub noctem huc venit, producens sermonem in multam noctem. Ligeledes skriver han 1630 d. 10de April: Hilarius Qvitzov conqverebatur de invectiva Generosæ Neoburgi, hvorved han neppe kan mene Andre end Fru Kirsten Munck, om hvem han d. 9de April siger: Generosa Dn. Christina concessit Neoburgum & fui Dalumi cum uxore; det var altsaa hende (eller hendes Moder), der havde skieldt Lænsmanden ud; thi han var endnu d. A. Lænsmand paa Rugaard f. Ex. d. 14de Mai (F. Tegn.) og d. 4de Juni, paa hvilken sidste Dag der afsagdes Dom paa Herredagen i en Sag, han havde for Samme angaaende en Kreyert (ɔ: et Slags Skibe), som han havde udpresset fra Kierteminde til Bortforsel af det rhingrevesfe Rytterregiment, hvilket Kongen havde befalet at skulle skaffes af Landet, hvorfor han var bleven søgt af Kreiertens Eiermænd til Erstatning, som han og saavel af Underdommeren, som af Landsdommeren i Fyen, var bleven tilfunden at svare; men nu blev Underdommerens og Landsdommerens Dom underkiendt og Skibets Eiermænd derimod tilfundne at betale E. Qvitzov nogle Penge i Kost og Tæring (Klevenf. Saml. af Rigens Dombog ved K. R.). S. A. maa han imidlertid paa Grund af det Efterfølgende have qvitteret Rugaard paa ny. 1631 beskyldes Elvedgaards Eier, altsaa E. Qvitzov, for i 14 Aar og derover (altsaa lige siden Axel Brahes Død 1616) ikke at have udbetalt Renter af det Legat til Veflinge Hospital, som Axel Brahe i Elvedgaard havde perpetueret (Fund. 6, p. 318). 1632 skriver Bispen i sit Diar. d. 6te Aug.: litteras accepi (formodentlig fra E. Qvitzov) de sepultura virginis Annæ Qvitzov (om hende see Rothe, 1, p. 357), Hilarii Qv. sororis &c.; d. 17de Aug.: habui concionem funebrem illius in templo Bogoniensi (K. R.). 1639 skriver han ligeledes d. 30te Dec.: scripsi Dn. Annæ

Braheæ rogans licere binis filiabus ipsius comitari sororem in prædium Lamehaffve ad nuptias (K. R.). 1640 døde Eiler Qvitzov i April (mellem 10de og 17de), 73 eller 75 Aar gammel; d. 30te April blev hans Liig indført i Odense og Dagen efter holdt Bispen Liigprædiken over ham i St. Knud (hvorom han ifølge sit Diar. d. 18de April var bleven anmodet). Liigprædikenen har man ikke mere, men vel nogle trykte Carmina in obitum E. Qvitz. de Elvidt. 1640. 4to. Enken, Anna Brahe, som var født c. 1583 (hendes Broder, Falk, blev nemlig født d. 1ste Nov. 1581), gift i Malmø d. 13de August 1598 (hendes ældste Barn blev christnet d. 4de Nov. 1599 ifølge Hist. Optegnelser om Adelen — ved K. R.), omtalt 1602 i Sophie Brahes Brev (D. Mag. 3, p. 45—46) og 1626 til 1628 i Bispens ovenanførte Diarium beskyldt for Sladderagtighed o. s. v., solgte s. A., hendes Mand var død, nemlig 1640, Lykkesholm (Atl. 3, p. 572) og skrev sig derpaa til sin Fædrenegaard, Elved, saavel 1641 (Liigprædiken over Hr. Claus Daa — ved K. R.), som 1644 (Liigprædiken over Jomfru Sophie Brokkenhuus — ved K. R.) samt 1647, da hun d. 13de August tilligemed sin Datter var nærværende paa Frederiksborg Slot, da Wibeke Kruse fik Sacramentet (Laurids Jacobsen Hindsholms Dagbog, udg. af Wivet, p 14, — ved K. R.), og 1648 (E. Reg.); men kort efter har hun maaskee overladt den til sin Søn, Erik Qvitzov, der ogsaa ifølge T. B. Bircherod skal have skrevet sig til Elved (K. R.), som dog ikke nævnes 1655 blandt Landets Herregaarde (Gl. Saml. 2, 2, 149 sq.), men derimod 1657 (see Veflinge S. Hist.), 1658 (Resens Saml. til Ad. Familiers Hist. Nr. 1171. Thottske Saml. Fol. ved K. R.), 1659 (Blochs hdskr. F. G. H.) ꝛc. eiedes af Niels Lykke; hvorimod hun selv allerede 1650, da hun anklager Magistraten i Bogense (see næste Deel), boede paa Lykkesborg (som maaskee først er oprettet til Herregaard i

hendes eller hendes Mands Tid, da de Eiendomme, der ere blevne lagte under Samme, formodentlig have været hendes Fædrenearv efter Axel Brahe, der eiede Bierne o. s. v.), ligesom 1653 (Gl. Saml. 2, 2, 174) og i den svenske Krig (om hendes Begivenheder i Samme see næste Deel); men da Gaarden den Tid blev ødelagt, flyttede hun formodentlig ved denne Leilighed ind til Bogense, hvor hun døde d. 27de Mai 1663 (Bircherods Dagb., p. 87), henimod 80 Aar gammel. Bircherod siger om hende l. c., at hun vel var af skiøn Byrd, men ellers i alt sit Levnets Væsen et uteerligt og Skarns Qvindfolk, saa at man altsaa maa slutte, at den Sladderagtighed, Bispen 1626 og 28 beskylder hende for, har været en af hendes mindste Feil, skiøndt vi ikke kiende de andre og større.

Hvad dernæst Lænets Historie i denne Eiler Qvitzovs sidste Forlænings-Periode, fra 1623—1630, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1629 havde Hr. Knud Erikſen Kraft i Ore nu vel ifølge kongelig Ordre (see 1628) faaet Brenderup Kald med Ore annecteret, men da det den Tid var sædvanligt, at Præsteenkerne bleve conserverede i Kaldet, det vil sige, bleve gifte med Successor, saa at der altsaa, som Almuen udtrykker sig, stedse fulgte et Stykke Kiød med Brødet, saa blev Præsteenken i Brenderup vred over, at det ikke her kunde gaae, som sædvanligt, og opvakte ham derfor adskillige Gienvordigheder, hvilke allerede i d. A. synes at have taget deres Begyndelse; thi Bispen skriver derom i sit Diarium under 14de Febr.: rescripsi Erico Bille (Eieren af Kiersgaard i Brenderup Sogn) & parochianis Brenderup. de Dn. Canuto in Ore, qvod ipsum contra Reg. diploma libenter retinerent (dette skal vel sige, at de ikke ønskede at faae ham, men den kongelige Ordre uagtet søgte at lægge ham Hindringer i Veien); under 30te Marts: Dn. Ca-

nutus in Ore petiit a me comministrum sic adhortante Er. Bilde (ɔ: de vilde tvinge ham til at tage Capellan), og under 22de April: famulus meus, Alexander Christierni (publice examinatus d. 21de), ordinatus est in templo D. Canuti ad sacellanatum Brenderupense (han blev siden Sognepræst i N. Aaby); Erico Bille Dn. Canutum ad comministrum adsciscendum adhortante (ɔ: da Kirkepatronen vedblev at forlange, at han skulde tage Capellan, maaskee for om Enken med denne kunde komme bedre til Rette).

S. A. skiødede Knud (?) Bryske Langesø til sin Broder, Eiler (?) Bryske, der neppe i en Maaned havde den i Besiddelse, før Jørgen Lykke og Tonne Bilde paa kongelig Befaling (formodentlig i Anledning af den 1624 omtalte Overeenskomst mellem Brødrene, Markdan) skiødede den til Hans Markdanner til (Rønninge)Søgaard (Langesø's Arch. og Bendz's Rønninge).

1630 blev Sognepræsten i Bogense, Hr. Hans Buxen, Herredsprovst (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Rectoren i Bogense, Laurentius Benedicti, Capellan i Sønderby og derimod Andreas Johannis, 27 Aar gammel, Rector i Bogense. Denne Anders Jensen, som skal have været her usædvanlig længe, nemlig til 1644 (og atter 1646 være bleven det), var i sin Tid en berømt Skolemand, havde mange voxne Karle til Discipler, der om Søndagen gik med deres sorte Kapper (deraf formodentlig Navnet, den sorte Skole) til Kirke og dem han ogsaa selv, hvad ellers den Tid ikke var Skik, dimitterede til Universitetet; desuagtet havde han den slemme Feil, at han ikke blot var spirituel, men ogsaa spiritueus eller med andre Ord forfalden til Drik cfr. 1635 (Birch. & Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var Feder Hansen og Jens Pougelsen Raadmænd og Anders Pedersen Byskriver i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. var Hans Bang endnu Borgemester (l. c.).

S. A. Raadstuevidne paa Margrethe sal. Hans Brocks i Kiereby Skiøde paa nogle Huse og Boder i Bogense til Jens Matzen (l. c.), hvilken sidste Mand af det Foregaaende er os bekiendt; see 1625 § 26.

S. A. skriver Bispen i sit Diarium under 26de Oct.: de Residentia comministri (ɔ: Capellan-Residents) exstruenda Bogoniæ senatum in templo compellavi; aiebant: futurum! (ɔ: og de sagde, at det skulde skee) § de mensa ludirectori procuranda (ɔ: om at give Rector fri Kost) § aiebant se operam daturos, ut fieri posset (K. R.).

S. A. døde Corfitz Rud, som eiede Enggaard (ɔ: Gyldensteen) (Atl. 3, p. 535), og efter ham arvedes Gaarden af hans Datter, Helvig Rud, som var gift med Gregers Krabbe til Tostelund.

S. A. havde Hr. Knud Erikssen Kraft, som nu var Sognepræst baade til Brenderup og Ore, Fortredeligheder med Præsteenken i Brenderup, som, fordi hun ved denne Forandring var udelukket fra Kaldet (see ovenfor), sagde ham ondt Rygte paa (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. frasagde uden Tvivl Sognepræsten i Eilby, Hr. Laurids Jespersen, sig Provste-Embedet, som fra den Tid Sognepræsten i Bogense beklædede; i det mindste forklarer jeg mig det saaledes, at de begge to dette Aar siges at være Provster, men den Sidste først s. A. at være blevet det.

S. A. blev Sognepræsten i Vigerslef, Nicolaus Jacobi Hindsholm, gift (eller trolovet 1630 og gift 1631) med en Datter af Jens Bang i Flemløse (Bloch l. c.).

S. A. maatte Sognepræsten i Søndersø, Hr. Thomas Nielssen Hem, møde for Bispen i Consistorio i en Sag med Hr. Jens Jespersen i Særslef (Bloch l. c), som 1605 var urigtig

i Hovedet, men altsaa igien maa være kommen til Rette, eftersom han allerede nu kunde procedere.

1630 havde den senere som Rigsraad og Rigsmarsk afdøde Anders Bilde til Damsbo Rugaard i Forlæning (Atl. 3, p. 475). Han var en Søn af Erik Bilde og maa saaledes nøie adskilles fra den samtidige Anders Steensen Bilde til Rosendal, som, især hvad den Sidstes senere Levaar er angaaende, er saare vanskeligt, hvorfor vi ogsaa først ville omtale denne. Anders Steensen Bilde var saa meget ældre end den først 1600 fødte Anders Erikssen Bilde, at han allerede 1606 var med Kongen i England (Hoffm. D. Ad. 1, p. 39); 1608 var han Ritmester; 1611—28 Befalingsmand paa Helsingborg; deeltog i svenske Krigen 1611 som Oberst (Schlegels Chr. d. 4de, p. 494. 507; D. Mag. 1, p. 278; N. D. Mag. 2, p. 19. 124) og 1612 (Schlegel, p. 530. 552. 554; N. D. Mag. 2, p. 50; Ad. Mag., p. 8) og fungerede 1613 ved Armeens Aftakkelse (Schl. 2, p. 6); blev 1616 Ridder af den bevæbnede Arm (Gl. Saml. 1, 3, 103; Hoffm. D. Ad. 1, p. 31) og tillige Rigsraad (Schl. 2, p. 57. 60); var 1619 paa Mødet med de Svenske (Schl. 2, p. 117) og blev s. A. forsendt til Norge (ibid., p. 121); var 1623 endnu Rigsraad (ibid., p. 203. 216); s. A. Fadder til Holger Wind (D. Mag. 3, p. 224); 1624 som Rigsraad forsendt til Gulland (Schl. l. c. p. 230); 1630 Befalingsmand paa Herridsvads Kloster og Commandeur for Fodfolket (Hoffm. D. Ad. 1, p. 127, siger derimod, at det var Rigsmarsken, der havde det Regiment Fodfolk, som den 1645 afdøde Frederik Rantzau siden fik og i mange Aar førte; hvilket skulde være skeet omtrent 2 Aar efter Slaget ved Nørdlingen 1634); 1631 forsendt til Bornholm og Gulland (Slanges Chr.

4. p. 726); 1633 (som Ridder — til Rosendal) udnævnt til en af Revisorerne ved Domkirkernes Regnskaber (Pontoppidan, 3, p. 805). Han levede endnu i Sept. 1633, men var død i Marts 1634 (if. Canc.-Registr. ved K. R.) (Jorgen Wind blev 1634 Befalingsmand paa Herridsvad-Kloster — K. R.) Han var forlovet med Anne Rosenkrands (død d. 27de Dec. 1609), Datter af Otte Christoffer Rosenkrands til Boller. Derimod var Anders Erikſen Bilde til Damsbo først født 1600 (thi han var kun 57 Aar, da han døde; Fund. 5, p. 325; Atl. 6, p. 660) og s. A. døde ogsaa hans Fader, Erik. 1624 kiøbte han Halvparten af Damsbo af Henning Walkendorf til Glorup og den anden Halvpart af Jacob Ulfeld til Bavelse, ved hvilken Leilighed han kaldes Erik Bildes Søn til Rønnisholm (Aktst., p. 182—83). I sin Ungdom skal han have fulgt med Christian d. 4de paa adskillige Krigstog (Hoffm. D. Ad. 2, p. 290), altsaa mod Keiseren 1625 og følgende Aaringer. 1627 eller da Kongen kom tilbage til Danmark igien synes han at have været Ritmester for et af de 1624 omtalte fyenske Compagnier; thi det hedder, at Eiler Bilde s. A. blev Cornet i det fyenske Compagni under Anders Bilde og tiente der i 3 Aar (Liigpr. over Eiler Bilde — ved K. R.). 1628 kiøbte han 2 Gaarde i Jordløse af Thomas Høg (Aktst., p. 183). S. A. blev han gift med Sophie Rosenkrands, Datter af Jacob R. til Arreskov, med hvem han uden Tvivl fik Løismose, og Bispen skriver i denne Anledning d. 14de Dec.: **Andream Bilde & Sophiam Rosencrantz copulavi in curia Othoniensi** (ɔ: paa Raadhuset) (Hans Mikkelsens Diar. ved K. R.). 1629 fik han ved Mageskifte nogle Gaarde i Haarby og Jordløse af Christen Thotts Enke, Sophie Below til Faarup, og paa samme Maade af Jorgen Brahe til Hvedholm nogle Gaarde i Jordløse, Trunderup, Haastrup og Haarby (Aktst., p. 184). S. A. skriver Bispen om ham d. 24de

Marts: Dicam (ɔ: Stævning) accepit And. Bille contra Dn. Andream in Rudkiöbing, og d. 8de Dec.: Andream Bille compellabam de Dn. Nicolao in Vindinge (eller Svindinge), qvod mulierem in aula ipsius compressam ipso invito absolvisset; promisit se nihil contra pastorem propterea tentaturum (K. R.). S. A. blev hans Søn, Erik Bilde, d. 5te Oct. født udi Damsbo (Rothes Eftermæle, 1, p. 663). 1630 blev han, som sagt, med Rugaard forlænet (Atl. 3, p. 475). 1631 blev hans Søn, Jacob Bilde til Damsbo (død 1652), født paa Rugaard (Præsteindb. af 1755 ved K. R). 1632 siger Bispen i sit Diar. d. 16de Mai: Rustici Vissenberg. qverebantur de illegitimo vocandi modo & scripsi ad Andream Bille; d. 2den Juni: judicatum in causa Vissenbierg. inter Pastorem & rusticos in aula Rugaard, og d. 8de Sept.: Andr. Bille compellavit me de regiis litteris pro Bartholemo Christierni ad pastoratum Vissenbierg. promovendo; R. consultum esse, ut exeqvamur mandatum R. (K. R. cfr. Bloch, 2, p. 337, hvor han tilføier, at A. Bilde siden havde megen Umage med at lempe den Sag (p. 338). 1633 d. 16de Sept. blev han som fyensk Lænsmand tilligemed flere indbuden til Christian d. 4des Datters, Anne Catharines, Begravelse (Siæll. Tegn. ved K. R.). 1634 d. 3die April udgik der Brev til Lænsmændenes Fruer om at pynte Sale til de Fremmedes Modtagelse og saaledes ogsaa til A. Bildes Frue om d. 6te August tilligemed flere, hende tilforordnede Fruer at drage Gemakkerne paa Rugaard for de fyrstelige Personer og Gesandter, der skulde komme til Prindsens Bryllup i Kiøbenhavn (Siæll. Teg. ved K. R.). S. A. d. 26de Mai fik han selv Brev om tilligemed sin Frue at møde i Kiøbenhavn d. 12te August til Prindsens Bryllup (l. c.). Hvilket Liv har der ikke i disse Dage og Uger været paa Rugaard, først med at smykke

Huset til de fyrstelige Personers Modtagelse, siden med at modtage dem og tilsidst med at staffere sig selv ud til Bryllupsfærden! S. A. qvitterede A. Bilde Rugaards Læn, ligesom han ogsaa s. A. i Frederik Rantzaus Sted synes at være blevet Høvidsmand paa Øsel; i det mindste qvitterede Frederik Rantzau dette Læn 1634 (hans Liigpr. — ved K. R.) og A. Bilde gav ham derpaa (nemlig efter Slaget ved Nørdlingen 1634; Hoffm. D. Ad. 1, p. 127) sit Livregiment til Fods, som F. Rantzau siden i flere Aar commanderede (hans Liigpr. — ved K. R.). Desuden hedder det ogsaa i Ordren til Steen Bilde af 1634 (dog uden Datum), at han skulde paatage sig Ulr. Chr. Gyldenløves Værgemaal, naar Anders Bilde til Damsbo, „Embedsmand paa vort Slot, Arnsborg“, som det hidtil forestaaet haver, Samme fra sig leverer (F. Tegn. ved K. R.). 1636 var endnu A. Bilde til Lovetsmose (ɔ: Loismose) Befalingsmand paa Øsel (Dedicationen foran Henrik Rosenkrands's Liigpr. — ved K. R.). 1637 lader han sig og Frue male (see ad finem). 1639 kiøbte han Hoisgaard i Haarby Sogn og lagde den under Loismose (Atl. 6, p. 661). S. A. var hans Frue ved Birgitte Brahes Dødsseng paa Knudstrup (Liigpr. over B. Brahe — ved K. R.); 1640 var han endnu Lænsmand paa Øsel (Schlegel, 2, p. 564) og der, nemlig paa Arnsborg, er ogsaa hans Datter, Pernille Bilde, født d. 29de December 1640 (Præsteindb. af 1755 ved K. R.). 1641 oprettede han et Capel paa Loismose (Fund. 6, p. 331; Atl. 6, p. 686). 1642 kom han fra Øsel med Grev Valdemar (Slange, p. 1135) og blev s. A. Rigsmarsk (Schlegels Saml. 2, 2, p. 185; Slange l. c.; Holberg, 2, p. 830; Hoffm. D. Ad. 3, p. 362). 1643—49 var han forlænet med Vestervig Kloster (Atl. 5, p. 523; Pontopp. 4, p. 371). S. A. i Dec. træffer han Foranstaltninger mod Thorstenson (Slange, p. 1200). 1644 fører han Krig mod Thorstenson (Holberg, 2, p. 846) og

bliver slagen (ibid. p. 848 cfr. p. 853), men seirer dog stundom (Atl. 3, p. 415; 5, p. 955 (hvor 1744 er en Trykfeil), cfr. Slange, p. 1227. 1230. 1232. 1257. 1293—94). S. A. d. 24de Nov. begierer Slotsherren paa Bornholm Hiælp af ham; men han svarer fra Middelfart d. 22de Dec., at han ingen kan undvære (N. D. Mag. 2, p. 305—306). 1645 fortsættes endnu Krigen med Sverrig (Slange, p. 1302). S. A. fik han Brobygaard (Fund. 6, p. 108) og indrettede der Geværfabrikken, Broby-Værk (Atl. 3, p. 548; 6, p. 743). 1646 var han med at dømme Holger Rosenkrands fra Bornholm for hans Forhold under Krigen (D. Mag. 6, p. 22. 44). 1647 kiøbte han Gaarden, Kiøngtorn, i Kiøng Sogn, Baag-Herred, af Corfitz Ulfeld til Mattrup og s. A. fik han ved Mageskifte af Kongen noget Gods i Jylland og kaldes paa begge Steder Rigsraad, Rigsmarsk og Befalingsmand i Vestervig Kloster (Aktst. p. 185—86). 1648 bygte han Vindum-Overgaard (Atl. 4, p. 699, cfr. Fund. 3, p. 437; om hans Gave til Sammes Kirke see Fund. 3, p. 444; derimod nedbryder han dens Annex-Kirke (Atl. 4, p. 657) og mageskifter Fardrup- eller Faarup-gaard der i Sognet; see Fund. 3, p. 302). S. A. underskriver han Fru Kirstine Muncks Børns Legitimation (Holberg, 3, p. 27). S. A. har man af 6te Mai en Betænkning om Militiens Indretning i Danmark, der er opsat efter hans Begiering (D. Selsk. Tilv. p. 289). S. A. fik hans Geværfabrik eller det saakaldte Broby-Værk Privilegier af Kongen; det hedder nemlig i Fyenske Reg. under 1648 d. 28de Nov., at Jern-Participanterne i Fyen havde indgivet deres Indlæg (ɔ: Forestilling eller Ansøgning), at eftersom hidtil stor Mangel paa „Manufactur" i dette Kongerige haver været, saa have vi Underskrevne (Anders Bille, Oluf Parsberg, Gregers Krabbe, Henrik Hvitfeldt, Mandrup Due, Henrik Rammel, Henning Walkendorf, Chri-

sten Skeel Jørgensen, Christen Skeel, Niels Krabbe, Steen Bilde, Laurids Ulfeld, Mogens Høg, Henrik Rantzau, Jochum Gersdorf, Claus Sehsted og Frederik Buchvaldt) adskillige Haandværksmestre bestilt og indført i Fyen med stor Bekostning for at forfærdige Harnisker, Musqvetter, Pistoler, Degener, Picker og andet Gevær og der have ladet bygge Huse og Værksted oprette i S. Broby, for at saadant Gevær ikke alene kunde forfærdiges her i Landet, som hidtil fra fremmede Lande bleve indførte med stor Besværing og Bekostning, men ogsaa forfærdiges af bedre Prøve, da det Indførte for det meste har været gammelt, udskudt, fordærvet og blot paa ny oppudset, og saaledes Pengene kunde blive her i Landet, til hvilken Ende de nu ansøge om Monopol, samt at Kongen vilde tage sine Geværer hos dem og at Indførsel af fremmed Gevær maatte forbydes, samt Toldfrihed paa Jern, 200 Skß., Staal, 100 Centner, Steenkul, 100 Læster, samt fri Udførsel af de sammesteds forfærdigede Geværer; hvortil Kongen svarede, at han vel vilde skiænke dem Monopol og fri Ind- og Udførsel, men at han ikke vil forskrive sig til at handle med dem alene, medmindre de levere ligesaa godt Gevær for ligesaa godt Kiøb, som Andre, samt bier med deres Betaling efter Rigets Leilighed, ligesom alle andre Leverandeurer. 1649 var A. Bilde endnu Lænsmand paa Vestervig (Atl. 5, p. 528, cfr. Gl. Saml. 2, 3, p. 59, hvor han skrives til Brobygaard og Lænsmand paa Vestervig og hvor det p. 63 hedder, at han i sidste Krig, altsaa formodentlig 1644, ikke var mere end Ritmester). 1650 erklærede Don Ulrik at have studeret med ham i Sorø (Holberg, 3, p. 201; Hoffm. D. Ad. 3, p. 237). S. A. var han Lænsmand paa Skanderborg (Fund. 3, p. 340; hvilket Oluf Parsberg endnu s. A. d. 25de Jan. tilligemed Aakiær ifølge K. R. Meddelelse havde i Forlæning). S. A. anlægger han Frede-

ritz og bliver samme Fæstnings første Commandant (Atl. 5, p. 911—12). 1651 omtales hans Foræringer til Bispen i Aarhuus (D. Mag. 1, p. 223). S. A. d. 8de Juni blev det kongelige Privilegium for Broby-Værk af 28de Nov. 1648 Ord for Ord gientaget (F. Reg.), ligesom man ogsaa seer, at Kongen i disse Aaringer havde taget endeel Geværer derfra; thi ifølge Ordre af 23de Juni 1651 fik Participanterne i Broby-Værk Brev paa for i Aar at maatte beholde Kronens Indtægt i S. Hans Klosters Læn af Rug, Byg, Havre og Smør til Betaling for bekomne Geværer (l. c.). S. A. d. 9de Juni underskrev han Anordningen om Rigets Administration (Holberg, 3, p. 144, cfr. p. 138). 1652 omtales atter hans Foræringer til Bispen i Aarhuus (D. Mag. 1, p. 224). S. A. kiøbte han Flenstofte af Corfitz Rosenkrands (Fund. 6, p. 332). 1653 lover han — Kbhvn. d. 20de Juli — „min Herre og Fædreland til Tieneste og Undsætning" at give 600 Tønder Korn af Rug og Byg, „som dette Aar rigtigen skal blive betalt", samt, saafremt noget Fiendtligt forefaldt, da at hverve 300 Musketerer paa sin egen Pung (Fortegnelse paa hvis efter kgl. Maj. naadigste Proposition, som skete Hafniæ 20de Juli 1653, Ridderskabet sig underdanigst haver erklæret og bevilget. Miscr. Nr. 3629, 8vo, Gl. kgl. Saml. — ved K. R.). 1654 ombygger han saavel Borgegaarden som Ladegaarden paa Damsbo (Fund. 6, p. 113; Atl 3, p. 551; 6, p. 799; skiøndt han ifølge min Udskrift af Inscriptionerne paa Gaarden allerede synes at have bygget Ladegaarden 1648 og først at have bygget Borgegaarden 1656); ligeledes skal han ogsaa, skiøndt uvist til hvad Tid, have ladet Søbo ombygge (Fund. 6, p. 113; Atl. 3, p. 591; 6, p. 818). I hvilken Flor hans Geværfabrik, Broby-Værk, allerede s. A. maa have været, skiønnes af Wolfs Encom. R. D. p. 123, hvor det hedder: Ved Braaby udi Fyen er et

meget berømmeligt Værk oprettet med adskillig Manufactur at giøre og kunstelig forarbeide med stor Behændighed, saasom Musketter, Pistoler, Fyrrør, Klinger, adskillige Slags Fæster, Bardisaner, Hellebarder, Harnisker, Pikker, Hakker, Spader, Jernskovle, Oxer og al anden Slags, som til Krigsbrug hører, det man ellers tilforn fra fremmede Steder forskrive skulde og med mange Penge dyre betale. 1655 er han endnu Lænsmand paa Skanderborg (Gl. Saml. 2, 2, p. 150; Atl. 4, p. 242). S. A. skiænker han (som Løismoses Eier; Atl. 6, p. 686) Klokken til Haarby Kirke (Atl. 6, p. 660). S. A. kiøbte han Avnsberg i Jylland (Atl. 4, p. 496). 1656 traf han et Mageskifte med Kongen paa Gods i Jylland (Aktst. p. 186—87). S. A. maa han have overladt Hoggaard (ɔ: Heisgaard i Haarby Sogn, som han 1639 kiøbte af Claus Daa; Atl. 6, p. 661) til sin Søn, Erik Bilde (der ogsaa havde faaet Løismose og Avnsberg i Besiddelse; Levnet i Rothes Eftermæle, 1, p. 661 sqq.); thi der (medmindre det if. K. R. skulde have været paa Hoigaard i Jylland) er dennes Søn, Erik, født s. A. d. 17de Sept. (Præsteindberetn. af 1755 ved K. R.). 1657 holder han en Samtale med Kunstner Jacob[1]) om Krigen (Gl. Saml. 2, 3, 149). Om hans Conduite under bemeldte Krig og hans Død i Samme d. 24de Oct. (eller, som det ifølge Præsteindb. af 1755 ved K. R. paa Kisten hedder, d. 9de Nov.) see Holberg, 3, p. 245. 249 cfr. 545; Hoffm. D. Ad. 3, p. 338, men især 2, p. 290; Atl. 1, p. 284 sq.; 5, p. 912; 6, p. 660; Nyerups Fred. 3., p. 35—36, og om Frederik's Indtagelse Wilse, p. 97—102, og Bloch, 1, p. 128, og giorde han saaledes sit Valgsprog, vincere aut mori, til Sandhed

---

[1]) Denne Mand heed egentlig Jacob Jensen Normand og var kongelig Rustmester; see Nyerups Fred. 3., p. 48. 173—74. 200.

(Hoffm. l. c. 2, p. 290); men naar det paa sidstnævnte Sted tillige fortælles, at han paa sin Dødsseng hørte, at hans Frue, Sophie Rosenkrands, var druknet, da kan det vel være sandt, at han hørte dette Rygte; men det var desuagtet under alle Tilfælde falskt; thi hun levede endnu længe derefter. Derimod blev hans Søn, Henrik Bilde til Damsbo, 1658 uformodentlig slaget ihiel af sin Cornet, som han kom i Slagsmaal med (K. R.). S. A. (1658) d. 17de Jan. udstededes der Befaling til Ulrik Christian Gyldenløve at lade Fru Sophie Rosenkrands, A. Bildes Enke, efter hendes Ansøgning være følgagtig saa mange høie og fornemme Officerer, hun til hendes afdøde Husbonds Liigfærd &c. behøver (C. Reg.). Imidlertid blev Liget den Tid blot bisat paa Loismose; thi først 1660 d. 6te Nov. blev det med stor Pragt i Odense begravet efter en Tid lang paa Loismose at have henstaaet (Geneal.); det hedder nemlig derom i Bircherods Dagbog, p. 63: D. 6 (16) Nov. (1660) blev afgangne Hr. Anders Bildes Liig, som en Tid lang havde staaet paa Loismose, med Proces (ɔ: under Procession) indført i Odense og i hans Gaard sammesteds **ad crastinas exeqvias** indsat; megen Færd af adelige Carosser saaes den gandske Dag, **ut et seqventi die**, paa Gaden, saa at vor danske Noblesse syntes at have Rigens Bestillinger for, da Rigens Marsk skulde begraves; imidlertid lode mange Godtfolk, som eftertænkte deres Væsen, disse Ord falde: „Ja! I Herrer „havde mange store og ubesindige Anslag paa Tapetet, der I „for nogle Aar siden udi det ulykfalige Odense Møde besluttede „en unyttig og for Eder selv allermeest skadelig Krig, hvis **An-„tesignanus & Dux** Hr. A. Bilde skulde være; hvor vel samme „Krig ved hans Anførsel løb af for Eder og hvorledes Bladet „siden den Tid har vendt sig for Eders Stand, det have vi „seet; derfor var det ikke ilde betænkt, at I opsatte hans Jor-

"befærd, indtil den Tragoedie var spillet, paa det at I nu kan "begrave tilligemed hannem ogsaa Eders forrige splendeur og pouvoir." A. Bilde berømmes forresten for Lærddom (Hoffm. 3, p. 329. 330) og har blandt andet oversat nogle Tanker om Alterens Sacramente (K. Brahes Bibl. p. 155; Resens Bibl. p. 351); derhos synes han at have været meget rig; thi han efterlod ikke mindre end 8 Herregaarde (Fund. 6, p. 113); foruden de Børn, han havde med sin Frue, havde han desuden ogsaa Børn med en ufri Frille, Karen Henriksdatter, og blandt dem Steen Andersen Bille, der 1679 blev legitimeret. Hans efterladte Frue skal i sin Enkestand have bygget Billeshauge (Atl. 6, p. 681). 1658 tiltalte Ritmester Christoffer Due til Krastrup hende (Frue Sophie Rosenkrands) om hendes Datter, Jomfru Lisbabeth Bille til Vindum-Overgaard, som ogsaa blev ham tilsagt paa Løgsmose anden Pindsedag s. A.; men han faldt i Slaget ved Nyborg d. 14de Nov. 1659 (**Mscr. Kall.** Nr. 521, 4to, ved K. R.). 1662 giorde hun derimod 2 af sine Døttres Bryllup i Odense, hvorom Bircherods Dagbog, p. 77, beretter, som følger: D. 6 (16) Mai stod velbaarne Byrge Trolles og Jfr. Pernille Bildes, Rigens Marsk, Sal. Hr. A. Bildes, anden Datters, Bryllup i Odense; hendes Moder, Fru Sophie Rosenkrands, giorde, ligesom for 2 Dage siden prioris, saa ogsaa nu posterioris filiæ nuptialem festivitatem paa Raadhuset i en stor adelig Freqvents. Den Tid boede Enken endnu paa Loismose; thi man har et Brev fra hende, dat. Loissmose d. 9de Juni 1662 (K. R.). Hun levede endnu 1667 (Fund. 5, p. 325; Atl. 6, p. 660), men døde s. A. (Præsteindb. af 1755 ved K. R.). Anders Bildes saavelsom hans Frues Skilderier med hans Symbolum, vincere aut mori (hendes var derimod: gior Ret og skye ingen), findes endnu paa Tirsbek (Klevenf. Saml. ved K. R.), begge malede 1637, han i sit 37te

og hun i sit 32te Aar (Mus. Klevenf. p. 272, ved K. R.). Hvad der forresten meest kunde have tient til at forevige hans Navn var vistnok den af ham paa Broby-Værk anlagte og i det Foregaaende flere Gange omtalte Geværfabrik; men ogsaa den havde den beklagelige Skiæbne tilligemed ham selv at gaae tilgrunde, idet den af den svenske Armee totalt blev ruineret (Atl. 3, p. 518; 6, p. 743); imidlertid var det for vigtigt et Værk til, at jeg ikke endnu til Slutning derom skulde anføre det Par Ord, der om Sammes senere Skiæbne i Odense Adr. Cont. Eft. for 1772, Nr. 33, meddeles. Sammesteds hedder det nemlig, at ved Aaen, som gaaer igiennem S. Broby, havde Rigens Marsk, A. Bilde, nogle Aar, for de Svenske kom her i Landet, anlagt Geværfabrikken, Broby-Værk, som laae paa det Sted ved Aaen, hvor Slusen nu staaer og var derhos saa fordeelagtig indrettet, at det hele Værk, saavel Smedehamrene som Blæsebælgene, Bore- og Dreieværkerne og alt tilhobe kunde drives ved Vandet; til Vaaninger for Haandværksfolkene, saasom Bøssemagere, Sværdfegere o. s. v., blev nedbrudt en Gaard ved Løismose, Høysgaard kaldet, og af Sammes Materialier Broby-Værk opbygt med sine teglhængte Huse, som de endnu ere[1]). Mesteren for Værket beboede det Huus, hvor den priviligerede Kro nu holdes, paa hvilket Huus var et høit Spiir med en Klokke udi, som blev brugt til at ringe med Morgen

---

[1]) I Odense Adr. Cont. Eft. for 1776, Nr. 16, hedder det, at i Løismose Enemærker har tilforn ligget en liden Herregaard, Høysgaard, med Vandmølle, hvortil endnu sees Spor, men at Rigsmarsk A. Bilde, som boede paa Løismose, men tillige eiede Damsbo, Søbo, Østrupgaard og Brobygaard, lod bemeldte Høysgaard nedbryde og af Materialierne opbygte den Længde teglhængte Huse, som endnu staaer paa Broby-Værk. Imidlertid stemmer denne Høisgaards Nedbrydelse ikke fuldkomment med det i det Foregaaende under 1656 Anførte.

og Aften, naar de skulde gaae til eller fra Arbeidet, og blev samme Huus almindeligviis deraf kaldet Spiren. Det blev med god Fordeel drevet nogle Aar indtil 1658, da de svenske Krigsfolk kom i Landet og aldeles ruinerede det. Klokken blev bragt til Brobygaard, hvor den nogle Aar blev brugt som Bordklokke, men siden kiøbt af Commerceraad Steen Jørgensen og ophængt i en Kirke i Jylland. Efter Krigen lod Hr. Børge Trolle til Brobygaard, der var gift med And. Bildes Datter, Pernille, giøre Reqvisition til bemeldte Værks Interessenter, om de formeente sig fremdeles at have nogen Prætension derpaa; men, som de alle renoncerede, blev intet videre tænkt paa dets Istandsættelse, men Vaaningerne bleve bortfæstede, ligesom andre Huse. Paa Augustenborg skal endnu findes Flinter, som her ere forfærdigede (og paa nogle Partisaner, som ere anbragte i Tøihuset i Kiøbenhavn, er med Guld indlagt Navnet, Broby). Efter Værkets Nedlæggelse er Møllen der ved Aaen rigtignok kommen i bedre Stand, saasom den nu kan bruge Vandet, som den lyster; men det var dog ønskeligt, om paa saa beqvemt et Sted nogen igien vilde giøre et nyt Anlæg, at Alderdommen ikke skal bebreide Ungdommen, at den intet gider giort; bedre dog et Værk end en Kro!"

Hvad forresten Rugaards Læns Historie under ovenmeldte Lænsmand, fra 1630 til 34, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet:

1631 bragte den 1623 afdøde Cai Rantzaus Datter (med Anne Lykke), Sophie Rantzau, ved Giftermaal Harritslefgaard til Laurids Ulfeld, som ogsaa skrev sig til Egeskov (Hoffm. D. Ad. 2, p. 233). Om ham læses udførligt Hoffm. l. c. p. 230—33; Schønau, p. 1490—92, og Orion, 3, p. 407.

S. A. har man i Haarslef et Exempel paa, at Bandsættelse endnu den Tid fandt Sted; thi Sognepræsten ibid., Hr.

Jacob (Hansen eller Jensen) Plougdal, tilskrev s. A. Bispen angaaende en Sognemand, som var sat i Band og i sin Sygdom forlangte Sacramentet, om han kunde faae det eller ikke, hvortil Bispen svarede, at det var tilladt enhver, uden en Morder (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. fik Bispen Brev fra Cantsler om Hr. Simon (Andersen Hoff, Sognepræst i Vigerslef; see 1622), hans Enke (Bloch l. c.), som altsaa maa have været hans anden Kone, der endnu den Tid var i Live.

S. A. solgte Hans Markdan (see 1624 § 29) Langesø-Gaard og -Gods til (sin Svoger?) Jochum Buchvald (Gaardens Arch.).

S. A. blev der af Axel Brahes Arvinger truffet en Forandring med Veflinge gamle Hospital; thi, da der siden 1616 ikke var betalt Renter dertil af Elvedgaards Eier, udlægge nu Fundators øvrige Arvinger for Capital og Rente en Gaard i Dreslette og En i Tylle (Fund. 6, p. 318—20).

1632 holdt Bispen Liigtale over Jomfru Anna Qvitzov i Bogense Kirke, hvorom han, som sagt, i sit Diarium skriver under 6te Aug.: **litteras accepi de sepultura virginis Annæ Qvitzoviæ** (om hende see Rothe, 1, p. 357), **Hilarii Qvitzovii sororis**, og under 17de Aug.: **habui concionem funebrem illius in templo Bogoniensi** (K. R.).

S. A. blev en Sag forhandlet mellem Rasmus Jensen i Udewall og Frands Jensen i Bogense angaaende nogle Varer denne havde erholdt af hiin, og findes der iblandt de i denne Anledning vurderede Sager blandt andet 1 sort Damaskes Qvindetrøie med sin Beredning — 5 slette Daler, 1 sort Damaskes Karlekiortel — 3 slette Daler, 1 sort Atlaskes Trøie og Buxer — 6 slette Daler &c. (Raadstue-Pr.).

S. A. tillægger Kongen for Kaldets Ringheds Skyld,

Sognepræsten af Guldbierg og Sandager sin Tiende af Guldbierg Sogn, som var taxeret for 3 Ortug Rug og 3 Ortug Byg foruden Fæste og Afgift (Fund. 11, p. 261, cfr. 5, p. 310; see 1547, hvor det Samme alt eengang var Præsterne tilstaaet). Forresten have vi i det Foregaaende (1628) seet, at, var Kaldet den Tid ringe, saa var daværende Sognepræst det ikke mindre, og det er neppe at formode, at han forbedredes i samme Grad, som hans Indkomster.

S. A. gav Kongen Befaling at besigtige den Gaard i Haarslef og den i Særslef, som Falk Giøe vilde give Hospitalet i Mageløeg for en Gaard i Østerskierninge (Hoffm. F. 5, p. 173).

S. A. døde Sognepræsten i Ore og Brenderup, Hr. Knud Erikſen Kraft (hvis Hustru hed Karen), og ham succederede s. A. Mag. Mads Andersen Hviid (f. 1606, dimitt. 1622; om ham see Worms Lexicon, 1, p. 479) som Præst i begge Sogne. Ogsaa han havde baade nu og siden (baade 1632 og 35) Trætte med Enken i Kaldet (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. kiøbte Jochum Buchvald til Langesø af Frederik Markdan en Part af en Gaard i Rue i Vigerslef Sogn (Langesø's Arch.).

S. A. maatte Sognepræsten i Sønderſø, Hr. Thomas Nielsen Hem, atter (see 1630) ind for Bispen i Consistorio, fordi han havde ledet en Kone i Kirke (ɔ: indledet hende eller tilstedet hende at holde sin Kirkegang), uagtet hun havde giort Barsel 25 Uger efter Brylluppet (Bloch l. c.).

S. A. døde Sognepræsten i Vissenbierg (uden Tvivl Hr. Laurids Andersen; see 1603) og da blev efter mange Vanskeligheder, som deels i det Foregaaende under Lænsmandens Levnet ere omtalte og deels hos Bloch, 2, p. 337—38, beskrives, Hr. Christoffer Christensen Sognepræst her paa Stedet og kald-

tes siden af sin Bopæl Hr. Christoffer i Fuglevig (see Bogense, 1628).

1633 holdt Bispen Liigprædiken i Bogense over den berygtede Sivart Rindskats Svigersøn, Jørgen Lykke (see E. Brock, 2, p. 78) til Fallemose (en Gaard ved Bildesbølle i Fieldsted Sogn), og skriver derom i sit Diarium d. 28de Juni: concionem funebrem habui in exeqviis Georgii Lykke in templo Bogoniensi (K. R.).

S. A. Kongebrev til Henning Walkendorf, Befalingsmand paa Odensegaard, at blandt Kiøbstæderne i hans Læn resterer Bogense med 74 Courantdaler 24 ß i Borgeleis-Penge (Siæll. Tegn. ved K. R.).

S. A. var Hans Bang endnu Borgemester i Bogense (F. Tegn. ved K. R.).

S. A. Kongens Gienbrev til Gregers Krabbe (til Enggaard) paa Gods i Kaalshauge Sogn og By (altsaa i Guldberg S. og Kaalshauge By) samt i N. Esterbølle (Sandager S.), Svenstrup (Særslef S.) og Eilbylunde (Eilby-S.) i Mageskifte mod Gods i Bæde og Sadserup (i Veflinge S.), Rue og Farstrup (i Vigerslef S.), Farsbølle (i Haarslef S.) og Allese (i Allese S.), som Gregers Krabbe derimod afstod til Kongen (Voss. Reg.).

S. A. en gammel Kiste med Billedhugger-Arbeide hos Huusmand Jørgen Jensen i Haarslef og som har følgende Paaskrift: Wol gadth ort ruh heft wo An 1633 (Ringe), som jeg mener, bør læses: Wo wol gait, der ort (eller dort) heft (man) ruhe ɔ: ubi bene, ibi patria. En anden gammel Egekiste hos Sognefogden i samme By, som er kiøbt for mange Aar siden paa Harritslefgaard og kan rumme 6 à 7 Td. Rugmeel, har vel intet Aarstal, men derimod et Bomærke, M ɔ: J. M., i et Skiold, som muligviis kunde hentyde paa den 1625 om-

talte Foged, J. Madsen, paa Harritslefgaard. Samme Mand eier forresten ogsaa en mindre Egekiste med nydeligt Billedhugger-Arbeide, forestillende Christi Omfavnelse paa Mariæ Skiød med Engle i Skyerne, men uden Aarstal (Ringe).

S. A. blev den anden Klokke givet til Veflinge Kirke af Oberst Niels Lykke til Elved og hans Frue, Margrethe (Magdalene) Gyldenstierne (Atl. 6, p. 618); men det maa unægtelig være en Trykfeil for 1663.

1634 d. 28de Febr. fødtes Henrik Gyldenstiern til Boltinggaard paa Nellemosegaard i Vigerslef Sogn (Geneal.), som den Tid tilhørte hans Forældre, Niels Gyldenstiern til Iversnæs, og Margrethe Straale til Torpegaard.

S. A. ombygte Eiler Høg og hans Frue, Else Krabbe, en Deel af Stuehuset paa Dallund, nemlig den nordre Fløi eller maaskee blot Sammes ottekantede Taarn, over hvis Indgang ogsaa Aarstallet, 1634, og Bogstaverne, E. H. og E. K., samt en Solskive ere anbragte. Forresten kan jeg ikke vide, om han var den Eiler Høg, der samme Aar skulde opvarte de franske Gesandter. Der udgik nemlig s. A. d. 21de Juli kongelig Ordre til Efterfølgende, som strax skulde begive sig til Kiøbenhavn for at opvarte de franske Gesandter, nemlig Jesper Friis, som skulde være Marskalk, Johan Friis, som skulde være Drinck-Marskalk, Mogens Høg, som skulde skiænke, Iver Krabbe Tagesen, som skulde staae for Borde, Hans Bilde, som skulde hiælpe Disktienerne, og Jørgen Kruse Envoldsen, Falk Giøe, „Eiler Høeg", Mogens Juel og Jørgen Marsvin, som skulde bære Mad (Siæll. Tegn. ved K. R.).

Bidrag

til

den fyenske Kongeborg

Nygaards,

dens Læns og dens Lænsmænds

Historie

ved

Vedel Simonsen.

Anden Deels anden Afdeling.

Med Tillid mod Østen jeg skuer;
  Længst Midnattens Hane gol;
Snart Morgenrødens Guldluer
  Skal melde den kommende Sol.
Vil Tvivlen og Sorgen og Nøden
  End hilde den Ængstedes Fied,
Skal Haabet, som Livs-Morgenrøden,
  Dog væbne hans Hierte med Fred.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1844.

Forerindring.

Danmarks Fortid synes virkelig at have et alvorsfuldt Ord og en betydningsfuld Lære, den igiennem Nutidens Mund vil meddele Fremtidens Slægter; den trænger sig derfor i vore Dage alt mere og mere frem; den vil øiensynligen aabenbare sig; men det er, som de Dødes Grave, der aabne sig for at aflægge Vidnesbyrd for de nærværende og for de kommende Slægter; den mangler i Grunden det Organ, hvorved den skulde giøre sig tydelig for os, og vi mangle i Grunden det Organ, hvorved vi skulde fatte og forstaae den. Og skiøndt der vel ere tienstfærdige Aander nok, der tilbyde sig som Organer for dette Ords Udtale, saa er det dog endnu hidtil vel neppe lykkedes nogen tilfulde; thi om de endogsaa selv have opfattet rigtigt hvad de saaledes lægge Fortiden i Munden, saa er det, de udtale, dog kun et enkelt Bogstav hist og et enkelt Bogstav her og som oftest komme de endda i Strid om hvad den ene troer at have udtalt rigtigere eller bedre end den anden og dog er det kun Stykkeværk det Hele og over Striden om den rigtige eller urigtige Betydning af de enkelt udtalte Bogstaver forhindres man tilsidst fra at arbeide paa det heles Forløsning og dette er saaledes Aarsagen til, at maaskee ingen i Grunden veed, hvad det egentlig er for et Ord, hvad det egentlig er for en Lære, der nu i Aarhundreder, ja Aartusinder har sukket efter Forløsning fra Forfædrenes Grave, ligesom Martyrernes Siæle i Apocalypsen sukkede efter Forløsning under det Alter, hvorpaa de vare henofrede. Den eneste Maade at komme til Vished om dette Ords sande Betydning er efter min Overbeviisning (og uagtet al min Paaskiønnelse af alt det store og gode, der i de senere Decennier for Nationalhistorien er udrettet) uden Tvivl den ikke mere, som hidtil, at ansee sig i Besiddelse af det, man egentlig først skulde til at søge, ikke mere, som hidtil, at troe sig indviede og fuldkomne i den Lærdom, Historien kan og vil om Fortiden meddele, langt mindre at troe sig berettigede til at meddele det, man anseer derfor, som nogen afgiort Sandhed til andre, men først bestræbe sig for at lære de enkelte Bogstaver ret nøie at kiende, forinden man vil stave, og at stave, forinden man vil lægge sammen, og at læse, forinden man vil forklare det læste. Det historiske Studium indbefatter en Videnskab af et fast umaaleligt Omfang og dog maa intet Fag af samme forsømmes hvis Historiegrandskningens Resultat skal blive alsidigt og fuldstændigt. Saaledes skulle først vore Naturkyndige, vore Archæo-

loger eller Oldgrandskere, vore Mythologer, vore Sang- og Sagnfortolkere, vore Etymologer, vore Runemestre, vore Numismatikere, vore Diplomater, vore Annalister, vore Genealoger, vore Topographer ɔc. meddele os Resultatet af deres Grandskninger i Historiens forskiellige Fag og disse særskilte Resultater tor vi endda ikke ansee for mere end de enkelte Bogstaver, hvoraf hiint Oldtidsord er sammensat og construeret. Men deraf er det jo atter en Følge, at hvis et af disse Bogstaver enten aldeles mangler eller bliver urigtigt opfattet eller forklaret eller man allenfals kommer i Strid om disse enkelte Bogstavers rigtige Fortolkning og Udtale og saaledes ved Kiv og Feide forhindrer saavel sig selv, som andre, fra med den fornødne Sindsro at fortsætte og at fuldende sine Grandskninger i det Fag, man har opoffret sig, saa kan naturligviis Ordet, saalænge man blot kiender enkelte af dets Bogstaver (hvad enten man saa troer at kiende dem alle eller ikke), umuligen læses og langt mindre forstaaes eller fortolkes. Jo mere imidlertid den Tidsalder nærmer sig, da man lærer uden Avind og Misundelse og uden mindste Hensyn til Personen at sætte Priis paa sine Medborgeres Fortienester og ikke ved at nedsætte andres og anderledes Tænkendes saavel Meninger, som Handlinger, og at fremhæve og at forsvare sine egne og saaledes i egennyttig og forfængelig Hensigt bestræber sig for at giøre sort hvad der er hvidt, „fordi det er andres og ikke mit", desto snarere vil ogsaa den Tidsalder i Litteraturen frembryde, hvor man lærer at sætte Priis paa andre Forfatteres Fortienester og paa andre Videnskabers Uundværlighed og hvor man uden at støde sig over hvad der (maaskee endogsaa blot formeentligen) i deres Skrifter er urigtigt eller idetmindste for os og vore forudfattede Meninger anstødeligt tvertimod med sand Glæde og i Videnskabelighedens ægte Aand henholder sig til det, man troer at finde brugbart i samme, og naar da saaledes Videnskabsmændene istedetfor at strides om deres forskiellige Meninger blot dvæle ved det, der kan fremme deres fælleds Skridt paa Veien til det forønskede Maal, først da vil ogsaa Maalet ved fælleds Bestræbelse være opnaaeligt; thi for enkelt Mand eller for enkelt Videnskab opnaaes det vistnok aldrig og dog er det ikke allene opnaaeligt; men det er uden Tvivl ogsaa Forsynets Bestemmelse, at denne skiulte Skat skal hæves og at ved sammes frugtbringende Anvendelse den Tid skal frembryde, hvor vi med samme Lethed læse i Fortids, som i Fremtids for os nu fast tillukte Bøger; thi den, der kiender Sædekornets Beskaffenhed ret nøie og fuldstændigt og veed, i hvilken Jordbund og under hvilket Clima det er opelsket, han maa vel ogsaa alt forud kunne vide, hvad Slags Blomst og hvad Slags Frugt det i Tidens Fylde skal frembære.

Elvedgaard den 3die Marts 1844.

Vedel Simonsen.

1634 fik Steen Erikssen Bilde til Kiersgaard (og Billesbølle, gift med Birgitte Kruse, Datter af Envold Kruse til Hiermitslefgaard, Rigsraad og Befalingsmand paa Tranekiær, og Else Marsvin) Rugaard i Forlæning og havde det til 1653. Han var en Søn af Erik Bilde til Kiersgaard og Mette Beck, fodt d. 6te Marts 1606 paa Kiersgaard (K. R.). 1619 blev Ebbe Jensen Bruun (død 1671 som Provst og Sognepræst til Gimlinge i Siælland; Treschows Jubellærere, p. 288) hans og hans Broder, Lave Bildes, Skolemester og „blev hiemme paa Gaarden (Kiersgaard) hos dem paa 3die Aar.“ D. 29de Mai 1622 reiste han udenlands med dem; d. 11te Juni kom de til Leipzig (Ebbe Jensen Bruuns Autobiogr. Nr. 535. b. 8vo. Thottske Saml. — ved K. R.). Medens Steen og Lave Bilde opholdt sig her, dedicerede Joh. Fridericus, Prof. i Leipzig, under 24de Sept. 1622 sit Skrift, *Μαγοφόνια* **Persica** (1622, 8vo), til dem og nogle andre med dem studerende Adelsmænd og Samtliges Hovmestre (Gl. Saml. 1, 3, 144) og i Marts 1623 satte de latinske Værevers bag i Eiler Kraffes og Erik Grubbes til ovennævnte Tid paa Universitetet i Leipzig holdte og i Trykken udgivne latinske Taler (K. R.). De vare i Leipzig til d. 6te Jan. 1624 og kom d. 21de Jan. hiem til Kiersgaard, hvor De forbleve med deres Hovmester til d. 13de April, hvorefter Denne drog med dem til Soro-Academi og var der hos dem indtil Paasken 1625 (Ebbe Jensen Bruuns ovencit. Autobiogr. — ved K. R.; cfr.

1

Taubers Soro-Academi, p. XXXVIII). Efter den Tid have de formodentlig atter været udenlands (K. R.). Som Eier af Olstrupgaard i Siælland (Olstrup-Sogn, Hammer-Herred) afgiver han 1634 i Sagen angaaende Vornedskabets Afskaffelse følgende Votum: „Dersom de andre gode Mænd af Adelen ville bevilge deres Bønder at være frie, vil jeg og samtykke det med saa mange Bønder, som ere paa mit eget Gods“ ꝛc. (Skand. Litt. Selsk. Skr. 1813, p. 42. cfr. p. 50 — ved K. R.). S. A. mødte han (S. Bilde til Olstrup) efter det til Adelen d. 26de Mai udstedte Brev d. 12te Aug. til Prinds Christians Bryllup og var ifølge Ogiers Reisebeskrivelse en af de Adelsmænd, der opvartede den franske Ambassadeur (Schlegels Saml. 2, 1. p. 109—10); Ogier omtaler (l. c. p. 140) en Prøve, han ved denne Leilighed aflagde paa sin Færdighed i ridderlige Øvelser (K. R.). S. A. blev Steen Bilde, som sagt, Befalingsmand paa Rugaard og fik ligeledes s. A. Ordre om efter Anders Bilde at paatage sig Ulrik Christian Gyldenløves Værgemaal (F. Tegn. ved K. R.). S. A. var han en af dem, som fik Brev af 19de Marts om at komme til Christian Pentz's Bryllup, som var bestemt at staae d. 21de August i Skanderborg (Siæll. Tegn. ved K. R.). 1635 skrev han sig allerede, uagtet Faderen endnu levede, til Kiersgaard, hvor ogsaa hans ældste Søn (ifølge J. Bircherods Fortegnelse i **Resenii Bibl. — Addenda**) d. 22de Nov. 1635 er født (K. R.). S. A. blev det ifølge et Andragende fra ham (S. B. til Kiersgaard, Befalingsmand paa Rugaard) om, at Skouby-Herredsting holdtes om Onsdagen og Landstinget nu ogsaa holdtes samme Dag, hvilket var til stor Forhindring for Herredsfogden og menige Tingmænd, naar de vare stævnede, og at Tingdagen derover ofte opsattes, under 24de Dec. s. A. bevilget, at Skouby-Herredsting herefter skulde holdes om Løverdagen (F. Tegn. ved K. R.). 1637 var han

endnu Eier af Olstrup i Sixlland (K. R.) og skiødede s. A. efter kongelig Befaling paa Ulrik Christian Gyldenløves Vegne (hvis Værge han var) Podebuskernes Gaard i Odense til Henrik Podebusk (af Kiørups Archiv ved K. R.). 1639 skriver Bispen i sit Diar. under 5te Januar: **Steno Bille misit ad me, ut concionem haberem viduæ in Kolshaffve** (ɔ: formodentlig Præsteenken ibid.); under 8de Febr.: **examinata est causa Dn Caspari Johannis, vocati ad pastoratum Kolshaffve;** under 9de Febr.: **Stenoni Bille misi declarationem causæ cum omnibus documentis**, og under 19de Febr. **Scripsit mihi S. Bille de Dn Johanne Severini ad pastoratum Guldagriensem** (K. R.). S. A. d. 15de Juni blev hans Datter, Mette Bilde, som siden blev gift med Etatsraad Henrik Ditlev, Greve af Holck til Skaffegaard og Billesbølle, født paa Rugaard (Præsteindb. af 1755 ved K. R.). 1640 nævnes han endnu som Befalingsmand paa Rugaard (Atl. 3, p. 475) og ligeledes som Eier af Kiersgaard (see 1635), skiøndt Faderen endnu var i Live. S. A. blev en Datter af ham, der var død som Barn, d. 21de Febr. jordet i Rugaards Sognekirke, Veflinge (Hans Mikkelsens Diar. ved K. R.). S. A. var han til Eieren af Harritslefgaard, Lars Ulfelds, Bryllup med hans anden Frue, Else Parsberg, og skienkede dertil en Sølvkande paa 98 Lod og hans Frue, Birgitte Kruse, et Sølv-Vandbækken paa 109 Lod (Gl. D. Mag. 4, p. 156). 1641 døde hans Fader, Erik Bilde, paa Kiersgaard og d. 16de Juli sendte S. Bilde Bispen, som Honorar for den Liigprædiken, han havde holdt over hans Fader i S. Knud, et **poculum argenteum** (Diar. ved K. R.). 1643 d. 14de Juli Kongebrev til S. Bilde paa Rugaard om at holde sig færdig til d. 1ste Sept. at følge Grev Valdemar Christian til Moskov (Norske Tegn. ved K. R.). Om denne Reise selv see Holberg, 2, p. 828; Slange, p. 1160 (hvor han kaldes Befalingsmand

paa Rugaard) og 1289; Hoffm. D. Ad. 3, p. 227; Ad. Mag. p. 148; Hoffm. D. Ad. 2, p. 144, og især D. Mag. 4, p. 137 sqq., hvor man erfarer, at de reiste i Nov. fra Kiøbenhavn gjennem Preussen og Polen og kom i Febr. 1644 til Moskov og først hiem i Juni 1645; og er det derhos mærkværdigt, at S. Bilde saaledes var den anden af de Rugaardske Lænsmænd, der som Gesandt har været forsendt til Rusland, skiøndt Axel Brahes russiske Mission, 1602—3, rigtignok først indtraf 6 Aar, efterat han havde været Lænsmand paa Rugaard. 1644 $^{13}/_{14}$ September døde S. Bildes Søsterdatter, Sophie Brokkenhuus, paa Rugaard (ifølge hendes Liigpræd. — ved K. R.). 1646 opførte han en skiøn, grundmuret Lade paa Kiersgaard (Præsteindb. af 1755 ved K. R., saa at det altaa er urigtigt, naar Atl. 6, p. 685, allerede lader ham opføre den 1644, og det saameget mere, som han den Tid var i Rusland). S. A. traf han et Mageskifte med Hospitalet i Odense (Hoffm. Fund. 5, p. 185). S. A. havde han en skiden Sag i Bogense (see Lænets Historie). 1647 kaldes han Oberst-Vagtmester (Wolfs Beskr. over Prinds Christians Liigbegiængelse, fol. A. iiij, ved K. R.). 1648 d. 25de Nov. blev han ved Frederik d. 3dies Kroning slaaet til Ridder (K. R.). S. A. bestemtes det, at der skulde sælges endeel kongeligt Gods og deriblandt 150 Tdr. Hartkorn af Rugaards Læn (Canc. Reg.). 1649 synes han at qvittere Rugaards Læn; idetmindste faaer han 1650 Qvittering for sin Lænstid; men jeg kan ikke vide, om han maaskee atter fik det paa ny i to Aar; thi Jørgen Kaas kom der først 1653 og han selv blev ogsaa først 1653 Lænsmand i Kolding. 1650 omtrent opregnes Lænets forskiellige Bønder og Tienere, 594 i det hele (Gl. Saml. 2, 3, 91). 1651 blev han forsendt til Norge (N. D. Mag. 2, p. 130). 1652 oprettede han Billesbølle til en Herregaard (Fund. 5, p. 383; Atl. 3,

p. 496), hvorfor ogsaa paa den nordre Side af Billesbølle-Stuehuus langs oppe under Taget saavel hans, som Frues, Navne-Chiffre med Jernbogstaver vare anbragte, nemlig **H. S. B.** og **F. B. K.** A° 1652 (Præsteindb. af 1755 ved K. R.). 1653 er han uden Tvivl bleven Befalingsmand paa Koldinghuus (Pontoppidans **Theatr. Nob. Dan.** ved K. R. cfr. hvad herefter om Jorgen Kaas's Tiltrædelse anføres). S. A. erklærer han — Kbhvn. 21de Juli — at ville til Kongens og Rigens Defension udgive 100 Tønder Rug og 50 Tønder Byg, at leveres tilkommende Vinter, samt lade hverve 100 Musketerer paa egen Bekostning, om Krig paakom, eller give 500 Rdlr. istedet (Fortegnelse &c. Mscr. Nr. 3629, 8vo, Gl. kgl. Saml. — ved K. R. cfr. D. Mag., 3die Række, 2, 121). 1654 hedder det i P. J. Tranes **epistola dedicatoria** til ham i Skriftet: **De utilitate matheseos**, Aarhuus 1654, 8vo (Gl. Saml. 1, 3, 150): **Nonnulli (commendant) eruditionem tuam ac sapientiam; qvidam exercitia militaria & eqvestria** (K. R.). S. A. faaer han, som Amtmand i Kolding, en Ordre om Almind (Fund. 4, p. 684). S. A. androg han for Kongen, at der i Brenderup-Kirke ikke kunde blive Plads for de Haandværksfolk, han havde ladet bygge Huse til, og begierede derfor, at et Kapel maatte bygges til Kirken for Folk og at han under Kapellet maatte lade giøre sin Begravelse, hvorimod han vilde bekoste det halve Kapel, saa at Kirken bekostede den anden halve Deel. Herom fik Henning Pogvisk (Koldinghuus d. 21de Juni 1654) Brev at erklære sig (**Diplomat. Lang.** ved K. R.). 1655 forekommer han ligeledes som Amtmand i Kolding (Gl. Saml. 2, 2, 172); 1656 ditto (Atl. 5, p. 1013). 1657 bygger han de to grundmurede Huse paa Kiersgaard, som udgiorde Vaaningshuset (Præsteindb. af 1755; Atl. 6, p. 685), og det ifølge Sagnet for sin Kiæreste (altsaa Birgitte Kruses, med hvem han

dog allerede for 1635 var gift) Penge og skulde den derved have faaet sit Navn af Kiærestegaarden (Brenderup-Sogns Topogr.); men det Følgende vil uden Tvivl oplyse, at det ikke var hans, men hans Søns Kiæreste, Anne Trolle, hvis Penge opbygte Gaarden, og sit Navn af Kiersgaard havde den allerede i det 16de Aarhundrede. S. A. laae Hr. S. Bilde som Oberst over et Regiment til Hest i Frederiksodde under Beleiringen og i Asperup Kirke i Vends-Herred findes eller fandtes en Indskrift over en Chilian Gerlak, „Cornet bey daß Steinbilsche Regiment zu Pferd unter Hr. Henrich Ditlef von Holkens (Steen Bildes senere Svigersøn) Compagnie“, som blev saaret ved et Udfald fra Frederiksodde d. 26de Sept. 1657 og døde i Roerslev d. 8de Dec. (Præsteindb. af 1755 ved K. R.; Hoffm. Fund. 5, p. 386; Atl. 6, p. 648, hvor det Steen-Bildeske Regiment endogsaa giøres til Grev Steenbuks Regiment). Ogsaa i Indskriften paa Datteren, Mette Bildes (gift med Grev Holck), Kiste kaldes Hr. Steen Bilde Oberst (Præsteindb. af 1755 ved K. R.). 1658 finde vi ham atter (den foregaaende Efterretning uagtet) som Oberst med 500 Mand Cavalleri ved Middelfart, da Carl Gustav giorde Landgang; men han retirerede itide til Odense (Nyerups F. 3, p. 42; D. Mag., 3die Række, 2, 105. 111), hvor han dog en Dags Tid efter blev fanget af de Svenske (ibid. p. 44). Paa Grund af denne Retirade uden foregaaende Fægtning er det formodentlig, at Sagnet ved denne Leilighed beskylder ham for Landsforræderi, idet det hedder om ham, at han ved sin Indflydelse udvirkede, at der intet Skud maatte løsnes paa de Svenske ved Landgangen, da Isen, hvorpaa de gik i Land, ellers let kunde have været skudt i Sænk. De Svenske forskyldte ogsaa ifølge Sagnet denne hans Artighed; thi da de kom til Billesbølle, begyndte de ogsaa her, som overalt, at anrette Ødelæggelse, idet de gave sig ifærd med at nedrive Tærskeladen; men da de fik

at vide, hvem Gaarden tilhørte, ophørte de ikke alene med denne deres Ødelæggelse; men der blev endogsaa sat Signaler saavel paa denne, som paa hans øvrige Eiendomsgaarde i Landet, hvorved de sikkredes for Plyndring (Fieldsted-Sogns Topogr.). Imidlertid seer man lettelig, at han idetmindste var uskyldig i det Slags Landsforræderi, man ved denne Leilighed paadigtede ham; thi for det første havde ikke han, men Jens v. Haders-leben eller Løvenklau, den øverste Commando; for det andet commanderede han jo Cavalleri og ikke Artilleri og for det tredie var jo hans Post ved Middelfart og ikke ved Tybrind, hvor de Svenske giorde Landgang; altsaa i dette Slags For-ræderi giorde han sig neppe skyldig; men desuagtet lærer Sagnet, der sieldent er aldeles uden Grund, at han idetmindste i andre Henseender ved denne Leilighed havde den offentlige Mening imod sig. 1660 d. 28de Febr. døde hans Søn, En-vold Bilde, Major til Hest under Oberst Christian Urnes Re-giment, paa Kiersgaard i sit 22de Aar (K. R.). S. A. er han med at underskrive Adelens Forslag ved Souverainiteten (Holberg, 3, p. 460). 1661 eller 62 synes han at have mistet Kolding (K. R.) og det uden med noget nyt Læn i Sammes Sted at være benaadet. Fra 1662 havde han først i nogle Aar sin Bolig paa Kiersgaard (hvorimod Billesbølle i disse Aaringer beboedes af hans Svigersøn, Grev Henrik Ditlev Holck, der 1663 d. 8de Dec. dedicerer sin Philomusen verdeutschter Svetonius (trykt Kbhvn. 1664, 8vo) til Frederik d. 3die fra „Billesbylle im Fynen," hvor ogsaa et af hans Børn d. 7de Jan. 1665 er født (Præsteindb. ved K. R.), medens derimod S. Bildes ældste Søn, Erik, den Tid skrev sig til Skafføgaard i Jylland og boede der saavel 1663 (Atl. 4, p. 285), som 1665 (Rothes Eftermæle, 1, p. 207). 1664 d. 5te Febr. boer Hr. S. Bilde endnu paa „Kiersgardt", hvor han under dette Datum

har nedskrevet nogle historiske Sententser (paa Latin og Tydsk) paa Forsætsbladet af sit Exemplar af Grev Henrik Ditl. Holcks ovenanforte Skrift, nu i den Hielmstiernske Samling (K. R.). Imidlertid gik det immer mere og mere tilbage for S. Bilde, og det fordi der, som Sagnet udtrykker sig, ingen Velsignelse var ved de Penge, han ved sit Landsforræderi havde forhvervet sig. 1665 skriver han sig vel endnu til Kiersgaard, men maa s. A. giore et Laan hos Hospitalet i Odense paa 1000 Rdlr. og derfor pantsætte to Gaarde i Veierup og en i Harendrup (Fund. 5, p. 184) og 1666 maa han endogsaa sælge Kiersgaard til Niels Trolle paa Trolholm (dog skrives han endnu til Kiersgaard i Fred. d. 3dies Brev af 7de Mai 1667 til Mogens Arenfeldt om i Hr. Steen Bildes Sted at være Jfr. Anne Margr. Kruses Værge — Klevenfeldts Saml. ved K. R.); men da dennes Datter, Anne, siden 1663 var gift med hiins Son, Erik, saa kom Gaarden derved eller idetmindste ved N. Trolles Dod 1667 paa ny i Bildernes Eie, men dog nu i Sonnens istedetfor tilforn i Faderens (dette er ifolge Fru Trolles egenhændige Antegnelser af 1717, hvorimod Atl. 3, p. 504, lader S. Bilde indlose Kiersgaard fra Hans Lindenov; men Fru Trolle, Steen Bildes Svigerdatter, maa naturligviis derom vide bedst Beskeed), og denne Erik Bilde var det saaledes, der 1669 (og ikke 1569, som Præsteindb. sige) for sin Kiærestes eller Kones Penge lod bygge den Bindingsværks-Floi af Stuehuset (Atl. 6, p. 685), der for dens Ombygning fandtes paa Borgegaarden; thi fra den Tid af beboede naturligviis Erik Bilde selv Gaarden, hvorimod hans Svoger, Grev Holck, som for havde boet paa Billesbelle, nu efter ham fik Skaffogaard, hvor et af hans Born dode d. 14de Marts 1669 og i Indskriften paa hvis Kiste Faderen selv kaldes Herre til Skaffo (Præsteindb. af 1755 ved K. R.); hvorimod Eriks Fader, Hr. Steen Bilde,

selv nu maatte flytte til Billesbølle, hvor han ogsaa døde d. 12te Oct. 1672 i sit 67de Aar (Atl. 6, p. 680), men skal dog i Brenderup-Kirke være begravet (Atl. 3, p. 475, 504 — cfr. ovenfor S. 5); hvorimod Sagnet, der ikke noksom vidste at straffe hans formentlige Landsforræderi, ingenlunde er saa gunstigt imod ham; thi ifølge Samme forsøgte man vel flere og forskiellige Gange paa at bringe hans Kiste ind paa Kirkegaarden; men det mislykkedes stedse og man maatte derfor ifølge Sagnet begrave ham i et Slag eller i en Dal et Sted paa Aalsbo Mark; men baade han og hans Kone gik naturligviis igien efter Døden og man hørte Fruen ofte med en fiin Stemme at raabe: hu! hu! jeg fryser, lad os gaae hiem! og ham igien med en grov Stemme at svare: det kan vi ikke for de store Hunde. — Hans Børn gik efter hans Død fra Arv og Giæld efter ham (K. R.).

Hvad nu Lænets Historie under denne Lænsmand, fra 1634 til 1653, er angaaende, da har jeg derom fundet Følgende antegnet.

1635 skiændte Bispen paa Rectoren i Bogense, Anders Jensen (see 1630), fordi han Dagen forud i Fuldskab havde skiældet Borgemester, Præst og andre Tilstedeværende ud (Blochs Hdskr. F. G. H.).

S. A. var Hans Bang endnu Borgemester i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. blev Caspar Hansen (f. 1607) Capellan i Eilby og Meilby (Bloch l. c.).

S. A. havde Præsten i Ore, Mads Andersen Hviid, Trætte med Enken i Kaldet (cfr. 1632).

S. A. d. 14de Dec. døde Laurids Lindenov til Oregaard (som han havde arvet efter sin Fader, Hans Johansen Lindenov), Befalingsmand paa Aarhuusgaard (Liigprædiken over ham — ved K. R.; Pontoppidans **Marmora Dan.** 2, p. 103,

104). Denne Laurids Lindenov har i sin Tid givet Prædikestolen i Ore Kirke; thi i Abildgaards Reisejournal hedder det, at paa Prædikestolen i Ore stod i Midten Laurids Lindenovs Vaaben, tilvenstre (hans første Frues) Sidsel Lunges og tilhoire (hans sidste Frues) Anne Friis's Vaaben; disse Vaabner stode ogsaa malede paa de øverste Stole samt Kirsten Lindenovs og Erik Banners og endvidere de Sehesteders, Rosenkrandsers og Biorners Vaabner (formodentlig med Hensyn til, at Sehested var Sidsel Lunges, Rosenkrands Laurids Lindenovs og Biorn Anne Friis's Modrene-Vaaben).

1636 Skam-Herreds Tingsvidne, betræffende Veien fra Jersøre til Bogense og de Hindringer, som fandt Sted for Strandveiens Anlæg (Gyldensteens Arch.).

S. A. Bogense-Bytingsvidne, betræffende en Vei, som Bogense Mænd paastaae at have Rettighed til at fare paa til Ebelø over Egense Mark, Ribbe kaldet (l. c.).

S. A. Ditto om en Vei over Ræbbe Mark Vesten for Giærdet, som fører til Jersøre og Æbelø (l. c.).

S. A. var Frands Jørgensen Byfoged i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. siger Bircherod, at Claus Jensen **Bogensis** (ɔ: fra Bogense) blev ordineret til Capellan i Guldberg; men det er uden Tvivl en Forverling med Gudberg.

S. A. bygte Gregers Krabbe (see 1633) de to Længder af Ladegaarden paa Enggaard, nuværende Gyldensteen.

S. A. Steen Bildes Gienbrev til Kongen paa Gods i Haarslef S. og By samt paa Gods i Fastrup i Vislef Sogn og Ullerup i Skamby S. (Vosf. Reg.).

1637 var Christen Nielsen Hører i Bogense (Birch.), altsaa omtrent det, vi nu kalde Adjunct, ved Bogense Skole.

S. Aarstal findes paa en gammel Kiste hos Jørgen

Hansen Hiulmand i Skaastrup (Ore S.) med 4 Blomsterporte eller Blomsterhvælvinger samt Paaskrift, at Niels Dines og Anne Niels's lode denne Kiste giore til (deres Datter) Anne Nielsdatter (Ringe).

S. A. kiobte Jochum Buchvald til Langesø to Gaarde og siden noget mere Gods i Vigerslef Sogn af Ditlev Buchvald (Langesø's Arch.).

S. Aarstal findes paa et med Billedhugger-Arbeid prydet Krogskab (ↄ: Hiørneskab) i Nykiobing i Vigerslef Sogn (Ringe).

S. A. brændte Præstegaarden, Fuglevig, i Vissenberg Sogn (Bloch, 2, p. 339), ved hvilken Leilighed endeel af Præstekaldets Adkomstbreve tillige bleve opbrændte (Fund. 5, p. 367).

1638 maatte Sognepræsten i Sonderso, Hr. Thomas Nielsen Hem, afbede en Forseelse hos Lænsmanden og Biskoppen (Blochs Hdskr. F. G. H.).

S. A. 23/24 Nov. døde Eieren af Enggaard, Gregers Krabbes, Frue, Helvig Rud (Liigpræd. — ved K. R.).

1639 d. 5te Januar sendte Lænsmanden, Steen Bilde, Bud til Bispen om at holde Liigprædiken over Præsteenken i Kolshauge (ↄ: Guldberg S.); d. 8de Febr. undersogte Bispen Hr. Caspar Johannis Sag, som var kaldet til Kolshauge (der var siden 1635 en Capellan af dette Navn i Eilby, som formodentlig er den her omtalte); d. 9de Febr. sendte han alle Documenter, denne Sag angaaende, til Lænsmanden og d. 19de Febr. fik han Brev fra Lænsmanden om at kalde Hr. Johan Severini til Sognepræst i Guldberg. Den forrige Sognepræst her paa Stedet, Hr. Hans Jespersen (see 1600 — som havde en Steddatter, der var gift med Hr. Mads Olsen i Kiærte), var nemlig s. A. død og ved denne Leilighed blev nu Hr. Hans Sorensen paa ovenomskrevne Maade hans Successor; han var født i Odense 1603, blev 1632 Rector i Middelfart, 1638

Capellan i Lunde hos Hr. Jens Oluffsen, 1639 Sognepræst i Guldberg og giftede sig s. A., men havde det Uheld, at hans Kone kom 9 Uger for tidlig, hvorfor han blev tiltalt 1640 (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Sognepræsten i Ore, Mads Andersen Hviid, kaldet til S. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn; men det gik igien overstyr (Bloch l. c.).

S. A. kiøbte Jochum Buchvald til Langesø noget Gods i Vigerslef Sogn af Laurids Ulfeld (til Harritslefgaard), hvoriblandt, som det synes, en Bondegaard i Fastrup (Langesø's Arch.).

S. A. døde Axel Brahe til Elvedgaard, hans Enke, Kirstine Hardenberg, og Bispen holdt Liigprædiken over hende s. A. d. 23de Dec. (see ovenfor).

1640 var Peder Jensen Capellan i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. holdt Eieren af Harritslefgaard, Laurids Ulfeld, Bryllup med sin anden Frue, Else Parsberg, ved hvilken Leilighed der blev givet i Brudegave (som specificeres i Hoffm. D. Ad. 2, p. 231—33) 297 Rosenobler, 33 Guldkroner, 10 rhinske Gylden, 8 ungerske Gylden, 1 Portu alos samt i forarbeidet Sølv 5137 Lod,

hvoraf 3527 uforgyldt à 3 ß	1763½ Rdlr.
og 1610 forgyldt à 5 ß	1341⅓ —
altsaa det forarbeidede Sølv alene . . .	3104 Rdlr. 5 ß

i daværende Penge, men vistnok mere end det dobbelte i nuværende.

S. A. blev Sognepræsten i Guldberg, Hr. Hans Sørensen, saggivet, fordi hans Kone kom 9 Uger for tidlig, men desuagtet ved Dom frifundet (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Prædikestolen givet i Sandager Kirke af Etatsraad Ehrenschild til Enggaard (Præsteindb. af 1755); men han kiøbte først Enggaard 1694.

S. A. lod Gregers Krabbe det store to Etagers-Huus paa Enggaards (ɔ: Gyldensteens) Borgegaard opbygge og kiøbte s. A. to Gaarde i Moderup i Særslef Sogn (Gyldensteens Arch.).

S. A. lod Jomfru Ingeborg Friis til Margaard Kirkens anden Klokke i Særslef støbe, men vel at mærke for Kirkens Korn (hvoraf man saaledes seer, hvorledes det i Almindelighed gik til med Kirkepatronernes og Kirkeværgernes saakaldte Gaver til Kirkerne); den blev bestilt af Mads Hansen i S. Knuds Kloster og støbt paa Bellinge Kirkegaard af Lars Jensen Klokkestøber (Atl. 6, p. 620). Denne Jomfru Ingeborg Friis, som saavel 1640, som 41, eiede Margaard, var af Skaktavl-Friserne og Jørgen Friis's og Else Biørns Datter (hun findes ikke paa Hoffmans Tabel); men hvorledes hun kom til Gaarden, vides ikke, da hendes Farbroders Datter, Karen Friis's, Mand, Truid Bryske, som før skal have eiet den, først døde 1653.

S. A. havde Sognepræsten i Ore, Mads Andersen Hviid, Trætte med Erik Bilde til Kiersgaard om noget af Præstegaardens Jord, denne vilde tilegne sig (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. eiede, som sagt, Jomfru Ingeborg Friis Margaard.

S. A. døde Axel Brahes Svigersøn, Eiler Qvitzov til Elvedgaard (see ovenfor), hvilken Gaard han havde arvet enten efter Axel Brahe selv 1616 eller efter dennes Enke 1639 og som nu igien hans egen Enke, Anne Brahe, tiltraadte.

1641 var Peder Jensen eller Hansen Hiallese (altsaa den 1610 omtalte, som 1629 blev ordineret til Capellan ved vor Frue Kirke i Svendborg) Capellan i Bogense, men blev s. A. Sognepræst i Skydebierg (Bloch, 2, p. 284).

S. A. blev Jens Ibsen eller Jacobsen Barløse i den Foregaaendes Sted Capellan i Bogense (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var der alt en Familie af det Tilnavn, Fahnøe, i

Bogense og det saavel Gamle som Unge og Jørgen Fanoe havde s. A. en Strid med Jørgen Broch (Raadstue-Pr.).

S. A. døde Capellanen i Eilby, Caspar Hansen, d. 5te Oct. (Blochs hdskr. F. G. H.) cfr. 1635.

S. A. blev i den Foregaaendes Sted Hans Rasmussen (f. 1608) Capellan i Eilby og ved hans Formands, Sognepræstens, Laurids Jespersens, kort efter paafulgte Død Sognepræst her paa Stedet; men denne Glæde varede kun stakket — see 1643 (Bloch l. c.).

S. A. døde Haarslef Sogns hidtilværende Sognepræst, Hr. Jacob Hansen eller Jensen (see 1631, hvor han kaldes Plougdal; imidlertid skal her paa Stedet ogsaa have været en yngre Jacob Plougdal, maaskee den Foregaaendes Søn, som først døde 1660), og Biskop Hans Mikkelsen holdt Liigprædiken over ham s. A. d. 28de Sept. (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Gert Jespersen Stampe (som var født 1608 i Nyborg og fra 1634 havde været Rector ibid.) i den Foregaaendes Sted Sognepræst i Haarslef (Bloch l. c.).

S. A. stiftede Jomfru Ingeborg Friis til Margaard (see 1640) et Hospital i Søndersø for 3 fattige Stakkarle af Margaards Gods med Capital af 600 Specier. Fundatsen for samme Stiftelse findes i Hoffm. Fund. 5, p. 310—12.

S. A. byggede Eiler Høg og Else Krabbe Laden paa Dallund, hvorfor ogsaa paa begge Sider af Ladeporten staaer saavel deres Vaabner, som Navnechiffre og Aarstal; hvorimod andre sige, at det staaer over begge Portene samt derhos deres Valgsprog: **Memento mori.**

1642 d. 23de Nov. udstedede Kong Christian d. 4de sit Confirmationsbrev angaaende Bogense Byes Sønden for Samme beliggende fælleds Jord og Grunds Deling og Skiftning mellem Jordeierne i Byen efter Dronning Christines Privilegier ꝛc., og

eftersom nu Borgemester og Raad havde deelt og skiftet med os elskelige Henning Walkendorf til Glorup, vor Mand, Tiener og Befalingsmand paa vor Gaard i Odense, hans Villie og Samtykke (F. Reg. ved K. R.).

S. Aarstal stod anbragt paa Degnestolen i Sandager Kirke og derhos Ordene: Sing Faer! (Præsteindb. af 1755).

S. A. Mogens Sehesteds Gienbrev til Kongen paa Gods i Tevringe By i Veflinge Sogn (Voss. Reg.).

1643 var Frands Jorgensen endnu Byfoged i Bogense (Raadstue-Pr.) cfr. 1636.

S. A. blev Sognepræsten i Eilby, Hr. Hans Rasmussen, dømt fra sit Kald, fordi hans Hustru giorde Barsel 12 Uger efter Brylluppet; dog fik han endnu s. A. kongeligt Opreisningsbrev at maatte søge Præstekald igien og blev derpaa Capellan i Vigerslef (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev i den Foregaaendes Sted Hr. Laurids Madsen Trostrup (f. 1615) Sognepræst i Eilby (Bloch l. c.).

S. A. Henrik (ɔ: Henning) Walkendorfs Gienbrev til Kongen paa Gods i Moderup eller Macherup i Særslef Sogn (Voss. Reg.).

S. A. Steen Bildes Gienbrev til Kongen paa Gods i Hemmerslef i Særslef Sogn (l. c.).

S. A. Ditto til Ditto paa Gods i Haugaard og Farstrup i Vigerslef Sogn (l. c.).

S. A. skulde Sognepræsten i Haarslef, Hr. Gert Jespersen Stampe (cfr. 1641), være død; men andre udsætte det uden Tvivl rettere til 1646.

S. Aarstal findes anbragt paa et Himmel-Sengested i Eilskov med kunstigt Billedhugger-Arbeid, nemlig i Anders Jespersens Gaard (altsaa samme Gaard, hvor den bekiendte, rige Kiøbmand Eilskov, der døde i Odense, 1713 blev født). Him-

len bæres nemlig af 4 Vildmænd, en i hvert Hiørne, og paa de 4 Hiørner af selve Sengen ere Havfruer anbragte. Paa Hovedgiærdet staaer derimod **I. R. S. M. N. D.** (ɔ: Jeppe Rasmussen og Margrethe Nielsdatter) **I. A. S. K. I. D.** (ɔ: Jesper Andersen og Kirsten Ibsdatter) samt Aarstallet 1755, hvilket nyere Aarstal formodentlig blot betegner, at hiin Mand, som Svigerfader, har ladet Sengen male for denne Mand, som sin Svigerson. I samme Gaard findes forresten ogsaa et Skab paa 4 Fodder med særdeles smukt Billedhugger-Arbeid, forestillende Scener af Christi Levnet, men uden Aarstal (medd. af Degnen, Schebye).

1644 tog Rectoren i Bogense, Anders Jensen, sin Afskeed eller blev forflyttet (cfr. 1630 § 35) og i hans Sted blev Johan Christierni Assenius Rector (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var den 1636 og 43 som Byfoged i Bogense omtalte Frands Jorgensen baade Byfoged og Tolder ibid. (Raadstue-Pr.).

S. A. blev Søren Hansen ordineret til Pastor designatus i Haarslef (Bloch l. c.), hvilket synes at forudsætte, at Sognepræsten, Gert Jespersen Stampe, endnu den Tid var i Live cfr. 1643.

1645 var Hans Bang endnu Borgemester i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. fik Gregers Krabbe til Enggaard Livsfæste paa Norup Kirketiende af Kongen (Gyldensteens Arch.).

S. A. brændte Haarslef Præstegaard, som den Tid laae i Farsbølle, og blev ved denne Leilighed igien opbygt i Haarslef By og ved Haarslef Kirke (Atl. 6, p. 620). Præstegaarden i Farsbølle laae, som man mener, hvor nu Hans Hansen Fyr boer; lige ud for hans Huus er der nemlig en stor Mark, som nu tilhører Lykkesborg og kaldes Præstelykken, og hiinsides

samme igien en Mark, kaldet Fruerlykke, og disse to Lykker, hvoraf den første i gamle Dage overalt var bevoxet med Skov, tilhørte den Tid Præstegaarden; men foruden disse havde Præsten sin Jord i Fællig eller Ager om Ager med Bønderne (dog vil dette Sagn, som mig synes, ikke fuldkomment passe med den geistlige Jordebog af 1571). Huset selv ligger ikke i Præstelykken, men blot dets Hauge; thi Veien fra Rønnemose og Hindevad til Haarslef adskiller Hauge og Huus og Præstegaarden laae ikke, hvor Huset nu ligger, men hiinsides Veien i eller ved den nuværende Hauge, hvor der ogsaa er fundet Levninger af brændte Muursteensbrokker og Kampesteens-Grundvold, og ved den anden Side af Veien var endnu længe en steensat Brønd, som dog siden maatte fyldes, forbi den var Veien for nær (andre sige derimod, at der ved Byaaen i Præstelykken skulde være funden en Puus og Grundstene, som skulde være Levninger af den fordums Præstegaard). Her blev desaarsag ogsaa et Huus opbygget, som hørte Præstegaarden til, men som siden (nemlig i nærværende Beboers Formands Tid) blev flyttet hiinsides Veien, hvor det nu er beliggende (andre sige derimod, at det var Venevaadshuset, som først laae i Præstehaugen). Dette Huus tilhører vel Præstegaarden endnu, men har sin Jord til en Koes Græsning tildeels paa samme Side af Veien og tildeels ved Præstegaardens øvrige Huusmænds Lodder. Ogsaa er her i en hosliggende Tofte et Par Vandsteder, hvoraf det ene menes at være gravet til Fiskedam for Præstegaarden, medens den endnu i Farsbølle var beliggende.

1646 blev Rectoren i Bogense, Joh. Christierni Assenius (see 1644), Sognepræst i Søby og i hans Sted kom s. A. den ved 1630, 35 og 44 omtalte Anders Jensen atter tilbage til Bogense og blev her Rector paany (Blochs hdskr. F. S. H.).

S. A. døde uden Tvivl Sognepræsten i Bogense, Hr. Hans

Buren (see 1616), der tillige siden 1630 var Herredsprovst; thi s. A. (1646) blev Mag. Hans Clausen Bang Sognepræst i Bogense (andre nedsætte saavel det første, som det sidste, til 1647). Han var født i Middelfart 1620 af Faderen, Claus Madsen Bang, Borgemester ibid., og Moderen, Anne Rasmusdatter. 1646 d. 26de Mai blev han indviet til Capellan hos den skrøbelige Hr. Jens Jespersen i Særslef eller, som det den Tid kaldtes, Hemmerslef; men her var han kun kort; thi allerede næste Aar var han Sognepræst i Bogense (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. begynder Bogense-Byes første, skiøndt meget uordentligt førte, Kirkebog og det formodentlig i Anledning af Kong Christian d. 4des skærpede Befaling af 17de Mai d. A., at hvis nogen Præst forsømmer at holde Kirkebog, skal han derved have sit Embede forbrudt.

S. A. var Hr. Jens Capellan i Bogense (Raadstue-Pr.); altsaa Jens Ibsen eller Jacobsen Barløse; see 1641.

S. A. d. 8de Aug. blev Hans Mouridsen, Søn af Raadmand Mourids Bendixen i Bogense, indstævnet for crimen bestialitatis, bedrevet med en Hoppe; han bekiendte, at han ikke vidste, hvad han havde giort. Beskyldningen maa imidlertid paa anden Maade være bleven beviist; thi af en Synsforretning, som blev optaget 1648, sees det, at Delinqventen var bleven henrettet for denne sin Misgierning (Raadstue-Pr.).

S. A. blev, som sagt, Hr. Claus Madsen Bang d. 26de Mai indviet til Capellan i Særslef hos den skrøbelige Hr. Jens Jespersen, men blev samme Aar eller næste Sognepræst i Bogense; det sidste er uden Tvivl det sande; thi den næste Capellan i Særslef blev først d. 6te April 1648 indviet (Bloch l. c.).

S. A. blev Daniel Andersen Prenter (født i Helsingør 1615) Capellan i Ore (l. c.).

S. A. maa først Sognepræsten i Haarslef, Gert Jespersen Stampe (see 1641 & 43), være død (Giessings Jubellærere, 3, 1, 468, Tab.; men hvad enten han døde 1613 eller 46, er det dog i ethvert Tilfælde urigtigt, naar det i Efterretn. om Nyborg Skole, p. 17, hedder, at han døde som Rector ibid.); thi S. A. blev først Hr. Jørgen Mortensen (Georgius Martini; født 1618) ifølge Bispens Ordinations-Liste til Sognepræst i Haarslef ordineret, skiøndt Bloch allerede lader ham ordineres 1645.

1647 blev Sognepræsten i Bogense, Hr. Hans Madsen (Clausen) Bang, (tilligemed hans to Brødre, Mads Bang, Prof. ved Odense Gymnasium, og Claus Bang, Sognepræst for Steenløse og Fangel) creeret til Magister og handler hans Disputats om Geographiens store Nytte for de Studerende (Bloch l. c.).

S. A. lod Sognepræsten til S. Knud i Odense, Hr. Niels Jensen Løve (Bloch, 1, p. 723), et Epitaphium i Bogense Kirkes Chor oprette over sine Forældre, som der havde været bosatte (Præsteindb. af 1755).

S. A. var Jens Madsen Borgemester i Bogense, Henrik Henriksen Byfoged og Hr. Jens Ipsen Capellan (Raadstue-Pr.).

S. A. d. 1ste Oct. fremlagde bemeldte Capellan, Hr. Jens Ibsen, et Indlæg, hvori han begiærer at maatte nyde noget Vicariegods, som sal. Axel Brahe af Elved havde henlagt til Capellanen af Bogense, samt hvad Stedsmaal, af samme Jorder bør gaae (Raadstue-Pr.) cfr. 1650.

S. A. begynder Kirkebogen for Eilby og Meilby og, da den saaledes er en af de gamle, høist sieldent fra den Tid opbevarede, bør det saameget mere her anmærkes, som der ikke sieldent fra disse Kirkebøger med Hensyn til den efterfølgende Tid kunne uddrages enkelte interessante Particularia.

S. A. døde først den gamle Sognepræst i Særslef, Hr. Jesper Lauridsen, i sit 80de Aar, som ved sine alchemistiske Forsøg to Gange skal have afbrændt Præstegaarden (**Marm. Dan. 1, p.** 257; Pontopp. Ann. 4, p. 390; cfr. 1604. 1600. 1590), som den Tid laae i Hemmerslef, hvor endnu Stedet, hvor hans alchemistiske Ovn eller Esse skal have staaet, paavises. Han levede altsaa 43 Aar efter 1604, da han til sin Søn, Jens Jespersen, resignerede Kaldet, men maa paa den Viis ogsaa have været mere end 80 Aar gammel, da han døde.

S. A. d. 26de Mai ordineredes **Severinus Johannis Cardemundanus** (ɔ: fra Kierteminde) til Comminister eller Capellan for Vigerslef og Veflinge Sogne. Han var født i Kierteminde 1611 og havde først været Rector i Faaborg (Blochs hdskr. F. G. H.), hvilket den Tid var den almindelige Vei til Sognekald, hvorpaa allerede i det foregaaende mangfoldige Exempler ere anførte; nemlig først Rector, saa Capellan og endelig Sognepræst.

1648 Kong Frederik d. 3dies Confirmation paa Bogense-Byes Privilegier med det Tillæg, at Byen tilstaaes al den Eiendom og Overdrift, som til den henhører, med Undtagelse af den Jord og Eiendom, som ligger til Harritslefgaard, hvilken Kongens Farfader (altsaa Frederik d. 2den) havde afhændet og skiødet til afgangne Jørgen Svab (C. Reg.), hvilket synes at godtgiøre, at Harritslefgaards Jorder tilforn have henhørt til Bogense, hvilket saaledes kunde bestyrke Formeningen om denne Byes store Anseelse og Omfang i den catholske Tidsalder.

S. A. var Jens Madsen (see 1625 § 26) Borgemester og Henrik Henriksen Byfoged i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. Aarstal med 3 adelige Vaabner og de 4 Evangelister ere anbragte paa Prædikestolen i Guldberg Kirke (Ringe); for-

modentlig er den altsaa skiænket af Gregers Krabbe til Enggaard, som s. A. blev Elephantridder.

S. A. blev Capellanen i Ore, Daniel Andersen Prenter (see 1646), Sognepræst for Harring i Aalborg Stift og derimod i hans Sted Hans Berthelsen Capellan i Ore (Blochs Hdskr. F. G. H.).

S. A. tilhørte Oregaard Fru Anne Friis, sal. Laurids Lindenovs Enke (C. Reg.), hvis Mand allerede døde 1635.

S. A. d. 6te April blev Hr. Anders Sørensen (f. 1622) i den til Sognepræst i Bogense forrige Aar befordrede Hans Clausen Bangs Sted ordineret til Capellan i Særslef hos den skrøbelige Hr. Jens Jespersen (Bloch l. c.).

S. A. eiede endnu Eiler Qvitzovs Enke, Anne Brahe, Elvedgaard (C. Reg.).

1649 udskrives af Bogense-By 104 Rdlr. i Krigsstyr (C. Reg.).

S. A. var endnu Jens Madsen sammesteds Borgemester, Henrik Henrikſen Byfoged og Mester Hans Clausen Bang Sognepræst (Raadstue-Pr.).

S. A. eiede Erik Qvitzov, Frederiks Søn, Sandager (Rothe, 1, p. 474).

S. Aarstal staaer efter Ringe paa Dallunds Lade, som man ellers i Almindelighed antager for at være bygt 1641 af Eiler Høg og Else Krabbe.

1650 gik der Dom over Sognepræsten i Bogense, Mag. Hans Madsen (Clausen) Bang, fordi hans Kone, Maren, kom for tidlig i Barselseng (Blochs Hdskr. F. G. H. cfr. Giessing, 3, 1, 107. 169. 170); imidlertid maa han igien have rystet den Skam af sig, siden han 5 Aar efter (1655) blev Provst.

S. A. indstævnede Anne Brahe, sal. Eiler Qvitzovs, som nu skrev sig til Lykkesborg (i Haarslef S. — men maaskee derfor

endnu gierne kunde have eiet Elved), Magistraten i Bogense for at have misbrugt de Jorder, hendes sal. Fader, Axel Brahe, 1596 skiænkede til Capellaniet, idet de imellem hinanden havde dem bortsolgt, hvorved Fæsteretttigheden var Capellaniet frakommen (cfr. Capellanens Klage 1647), den hun nu igien ved Dom fik til Capellaniet lagt tilbage. Denne Sags udførligere Procedure findes saaledes i Raadstue-Protocollen omhandlet: D. 15de Marts blev indstævnet forrige Borgemester, Hans Bang (see 1645 og 1630), af Fru Anne Brahe, sal. Eiler Qvitzovs til Lochesborg, at han skulde hiemle sin Ret til den Jord ved Byen, som han hidtil havde brugt og som hendes Fader, Axel Brahe til Elved, havde henlagt til Capellaniet i Bogense. D. 22de Marts blev Sagen atter foretaget og da blev fremlagt Axel Brahes Gavebrev af 13de Oct. 1596, hvis Hovedindhold viste, at han havde skiænket til Capellanen i Bogense og hans Efterkommere:

1) den Eiendom, Hr. Hans Jacobsen (NB. den ulykkelige Sognepræst i Ore 1596) paaboer og som skylder aarlig 8 ℔ dansk,
2) en Eiendom, Rasmus Daae paaboer, som skylder 2 ℔ dansk, og endvidere til Skolemesteren
3) den Vaaning, som Borgemester Peder Jorgensen bruger og som skylder 8 ß dansk, og
4) nok en Vaaning, (som skylder) 1 ℔ dansk; begge Dele dog saaledes, at den aarlige Landgilde skal tilfalde Skolemesteren, men Stedsmaals-Pengene Capellanen.

Herimod fremlagde Hans Bang sit Skiøde af 9de Marts 1613, hvorved han beviste, at Raadmand Jorgen Frandsen havde solgt ham disse Eiendomme imod at svare til Capellanen aarlig 2 Rdl. D. 29de Marts blev Sagen atter foretaget og da paastod Fru Anne Brahe Hans Bang straffet, som

den, der havde krænket sin Borgemester=Eed, da han, som saadan, havde havt Axel Brahes Gavebrev i sit Værge og det altsaa maatte være ham vitterligt, at Kiøbet var ulovligt. Dommen blev imidlertid, at Godset vel skulde restitueres Capellaniet; men hvad den sidste Paastand angik erklærede Borgemester og Raad sig incompetente og henviste Sagen til Landsdommeren.

S. A. var endnu Jens Madsen Borgemester og Mester Hans Clausen Bang Sognepræst (Raadstue=Pr.).

S. A. d. 2den Dec. blev Henrik Henriksen taget i Eed, som Raadmand i Bogense (l. c.), og maa altsaa formodentlig være forskiellig fra den H. Henriksen, der var Byfoged fra 1647 til 51 o. s. v.

S. A. udstedte Kong Frederik d. 3die sit Forsikkringsbrev, at det ikke skal blive til Krænkelse i Bogense Borgeres Privilegier, at de have udvalgt hans Søn til Thronarving (Raadstue=Arch.).

S. A. d. 17de Dec. bleve ifølge kongelig Forordning de optegnede, som vilde holde Øl=Udsalg og sælge Brændeviin i Bogense, og vare der den Tid i Byen 3 Mænd (og blandt dem Tolderen, Frands Jørgensen), som skiænkede Treskillings=Øl og Brændeviin; 9, som skiænkede Toskillings=Øl og Brændeviin; 6, som blot skiænkede Toskillings=Øl, og een Mand, som angav at ville sælge fransk Viin; men han havde endnu intet i Forraad (Raadstue=Pr.); saa nær var allerede den Tid Bogense ved at faae sig en — Viintapper.

S. A. blev atter en Krigsstyr paa 104 Rdlr. Species udskrevet af Bogense (C. Reg.).

S. A. er den første Gang, jeg finder Lykkesborg i Haarslef Sogn nævnt (see ovenf.). Formodentlig har den sit Navn af Lykkebierget (see 1571); thi der findes to Lykkebierge der i

Sognet, nemlig Thue-Lykkebierg og Guld-Lykkebierg; af det ene af disse har formodentlig Lykkesborg og af det andet Lykkegaard der i Sognet sit Navn; idetmindste finder jeg intet Beviis for den Paastand (Atl. 6, p. 620), at hiin Gaard først skulde have været beboet af den adelige Familie, Lykke, og altsaa af den have faaet Navn.

S. A. ophørte Anders Sørensen at være Capellan i Særslef og i hans Sted blev Mag. Berthel Wichmand det; han var født i Odense 1617 af Faderen, Berthel Wichmand, og Moderen, Karen Leth, der døde i sit 99de Aar; han deponerede fra Odense og giorde sig saa bekiendt ved Universitetet, at han alt som Student 1645 blev creeret til **Mag. philos.**; 1650 blev han Capellan hos Hr. Jens Jespersen i Særslef, med hvilken skrøbelige Mand han havde adskillige Fortrædeligheder (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. gav Jørgen Rosenkrands Jochum Buchvalds (til Langesø) Frue, Margrethe Wensyn, Fortegnelse paa det kongelige Gods, der efter hendes Lodseddel var hende udlagt for to Trediedele af den Capital, hun havde forstrakt Kronen (Langesø's Arch.).

S. A. var Fru Anne Brahe, som sagt, flyttet fra Elved (see 1648) og skal ifølge det i hendes Mands Levnet alt anførte have overladt Elvedgaard til sin Søn, Erik Qvitzov.

1651 udskrives atter en Krigsstyr af Bogense paa 104 Rdlr. Species (Canc. Reg.).

S. A. var endnu Jens Madsen Borgemester i Bogense, Hans Clausen Bang Sognepræst og Henrik Henriksen Byfoged (Raadstue-Pr.), hvilken sidste, saasom han allerede 1647 nævnes som Byfoged og endnu 1651 beklæder samme Embede, neppe kan være den H. Henriksen, der 1650 blev Raadmand i Byen. Forresten er der fra 1651 til 54 en Lacune i Bytings-Protocollen, skiøndt ingen Blade deraf synes at være udrevne og Magistraten naturligviis heller ikke i al den Tid kan have ferieret.

S. A. skulde Oluf Rosenkrands til Enggaard have givet Klokken i Guldberg Kirke (Atl. 6, p. 616); men han kom først til Gaarden 1655, hvorfor det formodentlig skal læses 1661, da ogsaa Kalk og Disk af samme Herre blev givet.

S. A. eiede endnu (see 1649) Erik Qvitzov Sandagergaard her i Lænet og var Major til Fods eller Major ved Infanteriet (Rothe, 1, p. 470.).

S. A. et Skouby-Herreds Tingsvidne, betræffende en Grøftevei igiennem Sandagergaards Enemærker til Bedste for Enggaards Eier (Gyldensteens Arch.).

S. A. mageskiftede Erik Qvitzov paa Sandager noget Jord i N. Esterbølle til Gregers Krabbe paa Enggaard (l. c.).

S. A. beboedes Oregaard endnu (see 1648) af Laurids Lindenovs Enke, Anne Friis (Atl. 6, p. 640).

1652 udskrives atter 104 Rdlr. Species i Krigsstyr af Bogense (C. Reg.).

S. A. havde Bispen Sognepræsten, Jens Jespersen, i Særslef og hans Capellan, Berthel Wichmand, efter Cantslers Befaling i Anledning af en mellem dem opstaaet Uenighed samlede i to Præsters Overværelse for at forlige dem; men Hr. Jens vilde ikke, endskiøndt Hr. Berthel vilde med Eed bekræfte, at han (ikke) var Indholdet af den Seddel bevidst, hans Haand stod under; dog da Bispen ingen Befaling derom havde, blev Sagen uafgiort og Hr. Jens maa formodentlig i samme Aar være død og Hr. Berthel være blevet Sognepræst der paa Stedet; idetmindste giftede han sig 1652 med Anne Eriksdatter, en Datter af Raadmand og Kiøbmand Erik Jørgensen af Odense, som siden (hvad som den Tid, da Præstekaldene paa en vis Maade vare blevne arvelige i Spindelinien, var almindelig Skik og Brug her i Danmark) efter hans Død fik Eftermanden i Kaldet til Ægte (Bloch l. c.).

S. A. maa allerede Sognepræsten i Vigerslef, Hr. Nicolaus Jacobi Hindsholm (Bispens Broder), have været Herredsprovst; thi da forærede han Bispen, sin Broder, paa egne og Herredsbrodres Vegne et Sølv-Sukkerskrin (l. c.).

S. A. blev Niels Thomesen (født 1623) Capellan hos sin Fader, Hr. Thomas Nielsen Hem, i Sondersø (l. c.).

S. A. eiede Eiler Høg (see 1649, 41 og 34) endnu Dallund (Gaardens Arch.).

1653 opkræves der af Bogense en Krigsstyr paa 208 Rdlr. Species (C. Reg.); altsaa dobbelt saameget, som i de foregaaende Aar.

S. A. blev Sognepræsten i Guldberg, Hr. Hans Sørensen (see 1640 og 39), suspenderet, fordi han ikke havde uddeelt Sacramentet til nogle, som han dog havde skriftet; dog synes han ved Forbøn til Kongen at have beholdt sit Embede (Bloch l. c.).

S. A. døde Sognepræsten, Hr. Nicolaus Jacobi Hindsholm, i Vigerslef; han var, som sagt, Bispens Broder og uden Tvivl Herredsprovst (see 1652); hans Enke, Karen, var en Søster til Dr. Thomas Bang. Hans Eftermand blev først kaldet næste Aar, fordi der var megen Strid om Valget blandt de Kaldsberettigede (l. c.).

S. A. kiøbte Jochum Buchvalds Frue paa Langesø, Margrethe Wensyn, 7 Gaarde i Sondersø af Margrethe Ahlefeld (Langesø's Arch.). Saavel heraf, som af det under 1650 anførte, skulde man saaledes have troet, at hendes Mand, Jochum Buchvald, allerede da var død; men han nævnes desuagtet endnu 1655 som Langesø's Eier (Gl. Saml. 2, 2, 163) og maa altsaa have ladet sin Frue skalte og valte med Gaard og Gods, hvis han ellers ikke i disse Aaringer var fraværende.

S. A. døde den Truid Bryske (gift med Karen Friis),

som før havde eiet Margaard (og Langesø; see 1618), og det i sit 74de Aar, som Slægtens sidste Mand (Geneal.).

1653 blev Jørgen Kaas Mogensen til Gudumlund Lænsmand paa Rugaard. Han var en Søn af Hr. Mogens Kaas til Stovringgaard, D. R. R., og Fru Sidsel Friis og uden Tvivl født omtrent 1622. 1641 i Sept. underskrev han paa Margaard sin Moster, Jomfru Ingeborg Friis's, Stiftelses-Brev for Hospitalet i Sønderso (Hoffm. Fund. 5, p. 312). Den Jørgen Kaas, der 1649 var Befalingsmand eller Slotsherre i Kiøbenhavn, som Atl. 6, p. 17, siger, maa derimod sandsynligviis have været en ældre Jørgen Kaas, der allerede 1603 var Slotsherre paa Kiøbenhavns Slot (Atl. 2, p. 235), medmindre det skulde være en Forvexling med Mogens Kaas, der 1624 beklædte samme Post (Atl. l. c.), hvorimod den her omtalte Jørgen Mogensen Kaas 1649 d. 3die Febr. blev forlænet med Jungshoved Slot fra næste Philippi Jacobi (D. Saml. i Geh.-Arch.), hvilket han havde til 1651 (Rephotz's Stampenborg, p. 45); imidlertid var han dog endnu, selv længere hen paa Aaret, 1649 Dronning Sophia Amalias Kammerjunker og blev som saadan d. 14de Aug. s. A. viet paa Kiøbenhavns Slot af Hofpræsten, Laurids Jacobsen, til Jomfru Margrethe Catharina v. Buchvald (en af Dronningens Hofjomfruer) i Kongens, Dronningens, Rigens Raads og mange Adelsmænds Overværelse og det „om Natten, der Klokken var 12"; ligesom det ogsaa derhos bemærkes, at han derpaa d. 31te Aug. tilsendte bemeldte Hofpræst en Sølvkande til Foræring, fordi han viede ham og hans Jomfru (Laurids Jacobsen Hindsholms Dagbog, udgivet af Wivet, p. 43 — ved K. R.). 1651, da han qvitterede Jungshoved, fik han igien Vemb- og Thune-Læn i Norge og beholdt dem til

1653 (Klevenfeldt efter N. Reg. ved K. R.) og i sidstnævnte Aar blev han, som sagt, Befalingsmand paa Rugaard. Som saadan nævnes han 1653 (C. Reg.), 1654 (l. c., hvor han siges at have Lænet paa Afgift), 1655 (Gl. Saml. 2, 2, 154). 1656 omtales Lænet hos A. Berntsen, 1, p. 187. 220. 1658—59 og altsaa i hans Lænstid indtraf den svenske Feide, hvor disse ubudne Giæster, som det følgende skal lære, huserede ilde her paa Egnen. 1659 havde han nær raget uklar med Bispen i Anledning af Sognepræstens Valg i Vigerslef (see nedenf. i Lænets Historie). 1660 udvirkede han Forbud mod Namb med Hensyn paa Lænets Bønder i Anledning af deres Armod formedelst sidste Krig (C. Reg.). S. A. underskrev han d. 19de Sept. Adelens Forslag paa Rigsdagen i Kiøbenhavn (Holberg, 3, p. 461). 1662 bleve Lænene forandrede til Amter og Lænsmændene til Amtmænd, hvorimod særskilte Amtstuer bleve oprettede til at oppebære de kongelige Skatter (Kofod Anchers Skr., 3, p. 401), og saaledes blev Kaas den første Amtmand i Rugaards Amt og nævnes som saadan saavel 1662, som 64 (i Atl. 3, p. 475; 6, p. 633 cfr. 619). 1663 saavel d. 2den Febr., som d. 26de Nov., udgik der Befaling til Lænsmændene, at de inden Febr. Maaneds Udgang 1664 skulde indsende fuldkommen og rigtig Matrikel og Jordebog over deres Læn, saavel det kongelige som private Gods i samme, med Landgildens Specification og efter den Maalestok, der ved Sodskendeskifte bruges, i Hartkorn beregnet, og derved tage 7 Herreds- Birke- eller Sognefogder til Hiælp (C. Reg.), og saaledes fremstod den saakaldte gamle Matrikel for Rugaards Amt 1664 under Kaas's Direction. 1665 d. 26de Aug. kiøbte Grev Vilhelm Frederik Wedel Gaarden (nemlig Rugaard) af Kongen og saaledes blev Amtet nu skilt fra denne Gaard, hvor dog Amtmand Kaas endnu i adskillige Aar efter Salget, saavidt skiønnes kan, havde

sin Bolig; thi 1666 lod J. Kaas til Gudumlund, Befalingsmand paa Rugaard, paa de Fattiges Vegne i Søndersø Hospital sig indføre i en Skov paa = — = — 2 — 2 ɔ: 2 Fierdingkar og 2 Alb., der henlaae til en af de 2 Gaarde i Amager, som Mogens Mule eiede, og jeg mener, at det er en Selvfølge, at han ved denne Leilighed ikke var bleven kaldet Befalingsmand paa Rugaard istedetfor Amtmand i Rugaards Amt, dersom han ikke endnu, ligesom forhen, havde været bosiddende paa denne Gaard. Omtrent fra denne Periode (1667—77) har man i Resens Atlas en Tegning over Gaarden, hvor den ikke alene er omgivet med Grave, men hvor der ogsaa er en stor, ligeledes af Grave omgivet, Ladegaard paa 4 Fløie Østen for Gaarden og Sønden for Møllen, som nu saa godt som aldeles er forsvunden. Endnu 1679 synes Jørgen Kaas at have beboet Gaarden; thi da havde paa Rugaard d. 26de Marts hans Broderdatter, Sidsel Kaas, Datter af Biørn Kaas (om hvem det hedder, at han var en temmelig vel studeret Mand, men i oeconomiske Sager meget „vanvittig"), Bryllup med Amtmand Jonas Lillienskiold (Klevenf. Saml. ved K. R.). Upaalideligheden af Matriklen fra 1664 sporedes Aar for Aar alt mere og fra 1680 begyndte man allerede at tænke paa en ny, som 1688 blev færdig; men om Kaas, som Amtmand i Rugaards Amt, for sit Vedkommende havde nogen Andeel i samme, skal jeg ikke kunne sige; blot saa meget er vist, at han den Tid selv eiede Gods her i Lænet og det saavel en Gaard i Haarslef, som 2 i Farsbølle og en i Gamby samt endvidere Laage og Leerbek i Haarslef Sogn, 4 Gaarde i Bæde, Fugleberglund, Skaderød, en Gaard paa Heden og Skovmøllen i Veflinge S. 1691 er han imidlertid endnu Amtmand (Riegels's Chr. 5., p. 556) og var hans Gage da kun 200 Rd. aarlig og ringere end nogen af de andre Amtmænds

Gager til den Tid i Danmark (K. R.). Hvor duelig han var som Amtmand, kan jeg naturligviis ikke bedømme (for 200 Dlr. om Aaret kan man naturligviis ikke giøre store Fordringer til en Amtmand), men at han i landoeconomisk Henseende fast ligesaa fuldt, som hans Broder (see ovenf.), kunde fortiene Navn af „vanvittig“, derom har man endnu her paa Egnen adskillige Sagn; der fortælles saaledes, at, naar Bønderne vare til Hove at sauge Brænde og de da saae ham komme, vendte de det bageste af Saugen til og naar han saa spurgte, hvorfor det leed saa lidt, sagde de, at Sauget ikke kunde bide, for det fik Brændeviin, og at det ikke blev godt, før det smurtes med en Kande Brændeviin eller to, hvilket han da ogsaa i sin Troskyldighed lod dem udlevere og glædede sig da overordentligt, naar han kom igien og de havde vendt Sauget om, at Brændevinen kunde have saa stor en Magt over Jernet; ligeledes havde han ogsaa en særegen Maade at hindre Frugttyveri paa; thi da Frugttræerne paa en Holm lige ud for den almindelige Hauge, der den Tid kaldtes Kaas's Hauge og nu Bremerholm, heelt ofte af Hovfolkene bleve plyndrede og bestiaalne, lod han dem samtlige omhugge og hindrede saaledes derved for stedse Tyveriet. I de sidste Aar af sin Levetid maa imidlertid Kaas ikke mere have boet paa Rugaard, men derimod paa Aagaarde i Haarslef Sogn; thi det hedder i bemeldte Sogns Kirkebog (ifølge Sognepræsten, Hr. Balslevs, velvillige Meddelelse), at Aar 1692 d. 17de Juni blev i Haarslef Kirke begravet (nemlig i Kirkens Chor; Hoffm. Fund. 5, p. 301; Atl. 6, p. 619) høiædle og velbaarne Hr. Amtmand Jørgen Kaas paa Aagaarde, og naar han derfor endnu (i Pontoppidans Theatr. Nob. Daniæ — ved K. R.) 1693 kaldes Amtmand, saa maa det formodentlig grunde sig paa, at han døde efter Philippi og Jacobi 1692 og Indtægterne af Amtmandskabet

altsaa rimeligviis endnu til næste Aars Philippi og Jacobi tilhorte hans Familie, men derpaa uden Tvivl bleve henlagte under Odense-Stiftamtmandskab, en Post, Diderik Schult paa den Tid beklædte. Kaas's Familie beboede derimod endnu i adskillige Aar Aagaarde i Haarslef Sogn; thi 1695 d. 25de Jan. blev ikke alene velbyrdige Mogens Kaas paa Aagaarde (formodentlig Amtmandens Søn, om hvem i det følgende mere) i Haarslef Kirke begravet; men endnu 1701 d. 7de Dec. blev Amtmand Kaas's (Enke-)Frue, Margrethe Kathrine Buchvaldt paa Aagaarde, nedsat i hendes Begravelsessted i Haarslef Kirke (ifølge Sognets Kirkebog). Af hans Børn kom alle de af Døttrene, der bleve voxne, i Kloster, en nemlig i Slesvig-Kloster og 3 i Preetz-Kloster; den ene af Sønnerne, Mogens, giorde et mindre fordeelagtigt Parti [1]) og den anden, Frederik Kaas, som uden Tvivl var den ældste (hos Hoffm. I, p. 157. Tab. derimod den yngste), var 1698, da en Søn af ham blev født paa Holsegaard, endnu kun Lieutenant til Hest (Præsteindb. af 1755 — ved K. R.).

Hvad nu Lænets Historie under denne dets sidste Lænsmand, fra 1653 og til 1693, er angaaende, da har jeg derom fundet følgende antegnet:

1654 skiænkede Jost Fechtel i Hamburg den store Lysekrone til Bogense Kirke (Atl. 6, p. 623), som havde 14 Arme

---

1) Nemlig (ifølge Hoffman paa Kaas's Tabel) med Christopher Ulfelds Enke, Christentse Daa, som dog ikke var Christopher, men Jacob Ulfelds Enke (see Ulfeldernes Tab.), og denne Jacob Ulfeld behandlede hende saa ilde, at han 1686 i den Anledning blev forviist til Ostindien (cfr. Atl. 4, p. 139), men 1688 skudt, ikke, som Hoffman (l. c.) siger, af sin egen Skytte, men af en Cornet, som havde kongelig Ordre at bringe ham enten levende eller død (Farstrups Dagbog, p. 102, cfr. Orion, Qvartalskr., 2, p. 40—41, hvor dog atter yttres en fra Farstrups forskiellig Mening); imidlertid var hun dog ikke, som Farstrup havde hørt, død af hans Mishandlinger, men blev tvertimod som Enke gift med Mogens Kaas.

og veiede 152 ℔ (Hoffm. Fund. 5, p. 305), og mener Byens Sognepræst, som 1755 derom gav Indberetning, at finde deri et Beviis paa, at Hamburgerne endnu den Tid havde megen Handel der paa Byen.

S. A. gav Hr. Peder i Skydebierg (forhen (see 1641) Capellan i Bogense) et Stykke Jord til Capellaniet ibid. (Hoffm. 5, p. 306; Bloch, 2, p. 284).

S. A. omtaler Wolf Byen i sit **Encomion R. D.**, p. 130, under Navn af Boens.

S. A. I Ore Kirke har man midt i den store Kirkegang tæt op for Choret en smukt udhugget Liigsteen over en Bonde i Skaastrup ved Navn Hans Andersen og hans Hustru, Anne Thomasdatter. Hun døde 1654; men h a n s Dødsaar findes ikke angivet paa Stenen, hvorfor man formoder, at han skulde være død i den svenske Krig efter forud at have ladet denne Steen, hvorunder han ogsaa selv ønskede at hvile, nedlægge over sin Kone. Han boede forresten i den Gaard, som nu beboes af en Mand af samme Navn, skal have været meget riig og reed altid til Kirke, af hvilken Aarsag han ogsaa lod plante en Æsk ved Kirkegaardsmuren, hvorved han bandt sin Hest, medens han selv var i Kirke, hvilken Æsk endnu for faa Aar siden var til, men da saa gammel og udgaaet, at den af sig selv faldt om (medd. af Maler Ringe).

S. A. blev Sognepræsten i Ore, Mag. Mads Andersen Hvid, Herredsprovst og fik da Hr. Peder Nielsen Esterbølle og, da denne kort efter blev Capellan i Sønderse (hvor han siden blev Sognepræst), Hans Olufsen Fieldsted (som siden blev Sognepræst for Skiellerup) til Capellan (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. afbrændte Præstegaarden i Hemmerslef og blev ved denne Leilighed til Særslef forflyttet (l. c.); forresten falder det lidt i det utrolige, at Præstegaarden i Særslef S. først

skulde være afbrændt 1608, anden Gang før 1647 og tredie Gang 1654, altsaa i 48 Aar tre Gange.

S. A. blev Capellanen i Søndersø, Hr. Niels Thomsen, dog ikke uden Strid mellem de Kaldsberettigede, beskikket til Sognepræst i Vigerslef (Bloch l. c.).

S. A. blev Hr. Anders Thomæsen (som 1660 blev Sognepræst i Haarslef) beskikket til Capellan hos sin Fader, Hr. Thomas Nielsen Hem i Søndersø (l. c.).

S. A. maatte Sognepræsten i Vissenbierg, Hr. C. Christensen, tage Hr. Hans Christensen Naur til Capellan (Bloch, 2, p. 338—39).

1655 blev Bogense By skrevet i Skat for 200 Rd. Species (C. Reg.).

S. A. var Jens Madsen Borgemester ibid., Hans Clausen Bang Sognepræst og Provst i Skouby-Herred (hvilket sidste han s. A. var blevet) og Jens Ibsen Capellan (Raadstue-Pr.).

S. A. blev bekiendtgiort for Borgerskabet, at Prindsens Hylding i Odense var bestemt til d. 10de Sept., hvortil Borgemester og to Raadmænd med Borgerskabets Fuldmagt skulde indfinde sig (l. c.).

S. A. d. 7de Dec. lod Borgemester og Raad tillyse, at dersom der efter nogen Afdød fandtes større Formue end han i sin Velmagt havde skattet af, da skulde det øvrige være forbrudt (l. c.).

S. A. døde Enggaards ɔ: Gyldensteens Eier, Hr. Gregers Krabbe (om hvem see Hoffm. D. Ad. 2, p. 201. Tab. F 211—12, samt Borgruinerne, 2, p. 131), og efter ham arvede hans Datter, Birgitte Krabbe, som var gift med Oluf Holgersen Rosenkrands til Egholm, Gaarden (dog cfr. 1657).

S. A. var Erik Qvitzov til Sandager Oberst og Lænsmand over Lundenæs og Bovling samt gift med Susanne Juel

(Gl. Saml. 2, 2, 156; om hende see Hoffm. D. Ad. 2, p. 35. Tab. 2; Rothe, 1, p. 470, og især Schønau, p. 832 sq.).

S. A. beboedes Oregaard af Laurids Lindenovs Enke, Anne Friis (Gl. Saml. 2, 2, 174).

S. A. afbrændte Præstegaarden i Haarslef i Sognepræsten, Hr. Jørgen Mortensens, Tid (Blochs hdskr. F. G. H.), hvilket dog maaskee blot er en Forvexling med den 1645 omtalte Ildebrand.

S. A. eiede endnu Eiler Qvitzovs Enke, Anne Brahe, „Lycheborig" ɔ: Lykkesborg i Haarslef S. (Gl. Saml. 2, 2, 174) cfr. 1650.

S. A. eiede Jochum Buchvald Langesø og hans Frue kaldes ikke Margrethe, men Anne Bensyn (Gl. Saml. 2, 2, 163), hvilket sidste dog uden Tvivl er urigtigt, da Anne Bensyn vistnok var gift med Hans Markdanner.

S. A. eiede Albert Friis, som var gift med Agathe Rothsteen og var en Brodersøn af den forrige, 1640 og 41 omtalte Eier, Jomfru Ingeborg Friis, Margaard (Gl. Saml. 2, 2, 150).

S. A. døde Else Tagesdatter Krabbe fra Jordberg, som var gift med Eiler Høg til Dallund.

1656 omtales Lænet i A. Berntsens D. fr. H. 1, p. 187. 220[1]), som indbefattende Bogense Kiøbstad, Skouby-Herred og Ore- og Vissenbierg- Birke. S. A. siger A. Berntsen, fr. H. 1, p. 94, at Bogense er en Handelsstad, der ligger til Rugaards Læn og hvorfra der haves en to Miles Overfart til Klakkerup (ɔ: Klakring) i Jylland. Indtil

S. A. havde Sognepræsten i Bogense ene nydt saavel

---

1) Et Skrift, der meddeler ypperlig Underretning om Lænenes Størrelse, Jordegodsernes Beskaffenhed, Bøndernes Landgilde og Markernes Inddeling og Drift i hiin Tidsalder.

Qvæg- som Kirke-Tienden af Æbelø, men maatte fra nu af ifølge en kongelig Dom dele dem med Sognepræsten i Klinte (see 1690); thi s. A. kom der kongelig Ordre, at det maatte staae dem paa Ebbelø frit for at søge enten Bogense eller Klinte Kirke, hvorfor ogsaa Øens Tiende for Fremtiden skulde deles mellem begge Sognes Præster (C. Reg.)

S. A. blev der paalagt Bogense By en Skat af 200 Rdlr. Species (C. Reg.).

S. A. d. 23de Jan. blev ifølge Lænsmandens Skrivelse Borgeleiepenge af Bogense beregnet til 13 Rdlr. 21⅓ ß og Baadsmandsskat til 20 Rdlr. samt endvidere 120 Cour. Daler 30 ß (Raadstue-Pr.).

S. A. d. 9de April blev paa Byens Raadhuus oplæst Bogense Byes „Vedtægt“ og der af menige Borgerskab i alle sine Punkter ydermere samtykket (l. c.).

S. A. var Henrik Henrikſen endnu Byfoged ibid. (l. c.).

S. A. besøgte Kong Frederik d. 3die Laurids Ulfeld paa Harritslefgaard (Hoffm. D. Ad. 2, p. 230), af hvilket Kongens Ophold en af Gaardens Sale endnu bærer Navn af Kongesalen.

S. A. opbygte Sognepræsten, Hr. Berthel Wichmand, sin 1654 afbrændte Præstegaard i Særslef (Atl. 6, p. 621) og satte derved sine Midler til. Endeel indbrændte Ruder og med Figurer og Vers bemalede Paneler skulle endnu fra den gamle Præstegaard være overførte til den nye og saaledes fandt f. Ex. nærværende Sognepræst, Hr. Pastor Sidenius, ved 1805 at ombygge Præstegaarden i Storstuen bag en Beklædnings-fiæl over en dengang tilmuret Dør følgende med sort Farve malede Linier:

Her inden var en Herremand,
Han giorde hvad han kunde;
Men see om Du herneden kan
Ham kiende fra en Bonde.

S. A. faldt der Hoiesteretsdom, at ingen havde Deel udi Veflinge Heed uden Rugaard og Elved samt Lykkesborg, forsaavidt den eiede Hoved (Elvedgaards Arch.).

S. A. omtales Vissenberg Birk, som henhorende under Rugaards Læn (A. Berntsen, 1, p. 187. 220).

1657 til 59 var Jens Madsen endnu Borgemester i Bogense (Raadstue-Pr.).

S. A. udskrives af Byen 4 Baadsfolk til Flaaden (C. Reg.).

S. A. kongelig Befaling, at Bogense for sin Andeel til de 6000 Mand i Frederits „ugentlig“ skal levere 60 Td. Rug, bagt i Kavringbrod, og 50 Td. Malt, brygget til Øl (C. Tegn.).

S. A. Befaling, at Skam- og Lunde-Herred skulde have deres Allarm- og Samlings-Plads ved Bogense paa Harritz Stuufs (Harritzslovs?) Fælled og med dem Frue, S. Albani, Fraugde, Seden, Ronninge, Rolsted og Næraa Sogne (l. c.).

S. A. Befaling, at Regimenterne skulde forlægges paa Louplatzer (ɔ: i Qvarteer) i de fyenske Kiobstæder og Bogense navnlig modtage 60 Mand af Key Lykkes Regiment, hvorhos enhver af disse Ryttere skulde af Borgerskabet forskaffes hver Dag to Maaltider og til hvert Maaltid to Retter Mad samt 3 Potter Øl om Dagen med Seng o. s. v. for 12 ß daglig (l. c.).

S. A. oplæstes paa Raadstuen Commissariernes Taxt, hvorefter der skulde bages og brygges for Soldaterne (i Frederits). En Td. Rug skulde nemlig veie 10 Lꝭ, deraf forskaffes 8 Lꝭ Brod og de to Skp. qvitteres for Ildebrand og Umage; af Kavringer skulde derimod kun leveres 6 Lꝭ af hver Tonde Rug; af en Td. Malt skulde leveres 3 Tdr. Øl til Soldater og gemene Ryttere, men kun to Tdr. til Officerer (Raadstue-Pr.).

S. A. d. 22de Sept. Forbud, at ingen Borger maatte

sælge Øl til Soldaterne, efterat Trommen var gaaet om Aftenen (l. c.). Fra denne Tid (nemlig 22de Sept. 1657) til 28de Oct. 1659 er der atter (formedelst de Svenskes Invasion) en Lacune i Bogense Raadstue-Protocol.

S. A. (saavelsom 1660) eiede Fru Dorthe Daa, Gregers Krabbes Enke, ikke blot Enggard ɔ: Gyldensteen, men ogsaa Jerstrup (**Coll. Lang.**).

S. A. udsteder Borger Niels Frandsens Enke, Karen, af Odense sit Skiøde paa en Gaard ibid. til Erik Qvitzov paa Sandager (l. c.).

S. A. døde Laurids Lindenovs Enke, Anne Friis, paa Oregaard (om hende og hendes Mand see **Marm. Dan.** 2, p. 103—4). Hendes Forfatning var ved hendes Død saa ringe, at Familien ved denne Leilighed gik fra Arv og Giæld efter hende (see Søndersø 1690).

S. A. døde den 1653 afdøde Sognepræst i Vigerslef, Hr. Niels Jacobsen Hindsholms, Enke, Karen, som var en Søster til Dr. Thomas Bang (Bloch l. c.).

S. A. skienkede Frederik Parsbergs Enke, Sophie Kaas, en Gaard i Ruve, en ditto i Taagerød, samt Trauen, Himmelstrup, Møllegaard og Munkhuus (tilhobe i Vigerslef Sogn) til Hospitalet i Odense (Hoffm. Fund. 5, p. 178).

S. A. eiede Jochum v. Buchvalds Enke, Margrethe Bensyn, Langesø (Arch.).

S. A. (og maaskee før; dog maa 1633 i Atl. 6, p. 618, være en Trykfeil istedetfor 1663; thi 1655 boede han endnu ifølge Olufsens Collect. paa Harrestedgaard) eiede Niels Lykke Elved (Arch.).

1658 d. 29de Jan. døde Sognepræsten, Hr. Hans Bang, i Bogense og ham succederede Mag. Hans Jacobsen Sperling (f. 1630 i Odense, hvor hans Fader, Jacob Sperling, var Guldsmed

(Bircherod siger Provst i Odense og Sognepræst til S. Knud); han blev dimitteret 1651 og reiste efter at have absolveret sit academiske Cursus en Tid lang udenlands).

S. A. døde Sognepræsten, Hr. Jørgen Mortensen, i Haarslef og ham succederede Hr. Jacob Plougdal, som døde 1660.

S. A. udsteder Eiler Høg til Dallund sit Giældsbrev paa 600 enkelte Rigsdalers Bornepenge til Mogens Mule Jørgensen i Odense mod 6 pCt. Rente og hvorfor han pantsætter ham sine to Gaarde i Amager i Vigerslef Sogn.

S. A. fik Henning Pogvisk til Hollufgaard **jus patronatus** til Veilby Kirke imod at afstaae adskilligt sig pantsat Krongods og deriblandt en Gaard (i Vigerslef S. og) i Mourud By (C. Reg.).

S. A. stod Elvedgaards Gods for 296 Tdr. Hartk. og 19 Ryttertieneste (Arch.). En Ansættelse, jeg med Hensyn til den sidste Bestemmelse, som ikke sieldent i den svenske Feide ogsaa paa andre Steder forekommer, maa tilstaae ikke fuldkomment at forstaae.

1659 var Niels Nielsen Basse Byfoged i Bogense, Oluf Svendsen Borgemester, Frands Jørgensen Tolder og Hr. Hans Jacobsen Sperling Sognepræst (Raadstue-Pr.).

S. A. d. 16de Dec. blev læst Krigscommissærernes Ordre, at Byen skulde levere 30 Par Skoe til Soldaterne inden Helligtrekonger (l. c.).

S. A. i Dec. døde Byens Capellan, Hr. Jens Ibsen, og allerede d. 24de Dec. blev indgaaet en Forening mellem Sognepræsten, Hr. Hans Sperling, og den nye Capellan, Laurids Danielsen (som var kaldet af Byens Borgemester og Raad, Byfoged og Borgerskab fra Skamby Sogn, hvor han før havde været Capellan — see mere om ham 1660), at Sognepræsten

skulde give ham for Aftensangsprædiken 20 Rdlr., 10 til Paaske og 10 til Mikkelsdag (l. c.).

S. A. d. 9de Juli døde Laurids Ulfeld til Harritslefgaard (om ham see Orion, 3, p. 407—8) og formodentlig faldt hans Gods til Broderen, Corfits Ulfeld, og blev med dennes øvrige Godser 1663 confiskeret; idetmindste skiødede Kongen 1664 Harritslefgaard til Oberst Arenstorff (see nedenfor).

S. A. døde Sognepræsten, Hr. Hans Sørensen, i Guldberg og i hans Sted blev Hr. Hans Oluffsen Hims eller Fangel til Sognepræst beskikket (han var født 1626, var 1654 Collega i Odense Skole (Bloch, 2, p. 73; Giessing 2, 2, 241); hans Hustru hed Helvig og han døde 1672 (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. maa Sognepræsten, Hr. Niels Thomsen, i Vigerslef være død eller forflyttet; thi s. A. d. 13de Dec. blev Hr. Niels Hansen Krag (født i Svendborg 1632, gift med Abigael Nielsdatter og død 1681) ordineret til Sognepræst ibid. Han blev 1659 kaldet til disse Menigheder (nemlig Vigerslef og Veflinge) og foreviste allerede Bispen sit Kaldsbrev d. 24de April, hvorpaa denne d. 26de s. M. prøvede hans Fremgang; men da man dog advarede Bispen om, at han til Tinge af et besvangret Qvindemenneske skulde være sigtet og udlagt til Barnefader samt at der allerede var gaaet Dom i Sagen, forespurgte Bispen sig hos Bendix Lauridsen, som Qvinden tilhørte, og fik den Underretning, at Qvinden, ved Navn Mette Clausdatter, havde paa Ugerslefgaard født et dødt Barn og paa Vends-Herreds Ting (i hvilket Herred altsaa Krag maa have conditioneret) udlagt ham til Barnefader og at Herredsfogden i Skam-Herred 1656 havde afsagt Dom derover, hvorved Bispen nødsagedes til at udsætte Indvielsen. Imidlertid kom d. 30te April Hr. Niels Lykke (paa Elvedgaard) til Bispen

og paa egne samt andre Kaldsmænds Vegne æskede skriftlig Erklæring af Bispen, hvi han ikke ordinerede Krag, hvilken Bispen ogsaa gav dem; men d. 2den Mai fik Bispen Brev fra Niels Lykke, Jørgen Kaas (Befalingsmand paa Rugaard) og Bendix Rathlov, hvori de begierede Svar paa følgende Spørgsmaal: 1) om det var forsvarligt, at Menigheden skulde saa længe savne en Siæleførger, til Krag lovligen kunde skiærgiøre sig og 2) om Bispen det udstedte Kaldsbrev uagtet vilde ordinere en anden Person, ifald Kaldsmændene skulde skride til Valg. Hvad Bispen svarede, er uvist; men vist er det, at der kom et kongeligt Benaadningsbrev for Krag, ei at hindres i sin Ordination til Vigerslef, skiøndt et letfærdigt Fruentimmer for 3 à 4 Aar siden havde udlagt ham som Barnefader, og at derpaa Bispen d. 14de Dec. ordinerede ham samt at Krag 1660 giftede sig med Bispens ovenomtalte Broderdatter, Abigael Nielsdatter (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. døde, 69 Aar gammel, Jomfru Ingeborg Friis, en Datter af Jørgen Friis og Else Biørnsdatter, som 1640 og 41 skrev sig til Margaard, den hun dog før 1655 maa have afstaaet til Albret Friis (cfr. Atl. 6, p. 770).

S. A. oplod Sognepræsten i Søndersø, Hr. Thomas Hem, Embedet for Hr. Peder Nielsen Esterbolle, som var født 1626, blev 1654 Medtiener hos Mag. Mads Hviid i Brenderup og Ore og kort efter Capellan hos Hr. Thomas Hem i Søndersø, som han nu succederede (l. c.). Hans Hustru, Anne, nævnes endnu som levende 1675.

I disse to Aar, fra 1658 i Jan. til 1659 i Nov., dominerede de Svenske her i Landet og det er saaledes vel værdt at optegne de Sagn og øvrige Efterretninger, der endnu om denne Rædselstid her i Lænet have vedligeholdt sig, saameget mere, som de tillige kunne tiene som en Prøve paa hvilken tydelig

og livlig Forestilling det om hiin Periode vilde give os, hvis vi ogsaa om andre Landets Læn eller Herreder havde lignende Sagn optegnede.

Hvad saaledes Bogense er angaaende, da findes i den gamle, skiøndt ufuldstændige Kirkebog anført, at 1658 d. 25de April blev en svensk Soldat begravet paa Bogense Kirkegaard; d. 4de Mai en ditto, Engelsk af Fødsel; d. 7de Mai en ditto ditto og d. 13de Mai en ditto ditto (hvorhos det synes høist mærkeligt, at af 4 her begravne svenske Soldater de tre Fierdeparter vare Engelske af Fødsel). 1659 d. 26de Juni blev Mette Bresens Søn, Anders, christnet og til Fader udlagt en (svensk) Rytter ved Navn Byrre Karlsen. 1660 d. 8de Jan. blev Karens — — — uægte Søn, Hans Jacob, christnet; en Cornets Frue holdt ham til Daaben og til Barnefader blev udlagt en Captein i Lossemente hos Jens Jensen. S. A. d. 11te Jan. atter et uægte Barn christnet og til Barnefader udlagt en Rytter ved Navn Zacharias og d. 13de Jan. et ditto, hvor Barnefaderen ligeledes var en Svensker (medd. af Sognepræsten, Hr. Consistorial-Assessor Fich). Forresten veed man af andre Kilder, at Byen 1658 maatte betale 500 Daler i Brandskat til de Svenske, uagtet Borgernes Antal ifølge en Fortegnelse paa alt Mandskabet i Byen, som Borgemester og Raad efter den svenske Commissær, Michelsteds, Ordre havde optaget, den Tid ikke var større end 85, uagtet deriblandt ogsaa nogle Borgerenker anføres (medd. af Krigs-Canc.-Arch. ved Prof. Petersen). Som et Bidrag, hvorledes det omtrent den Tid gik til i Byen, kan iøvrigt (skiøndt fra 22de Sept. 1657 til 28de Oct. 1659 ingen Protocol føres) af Byens Raadstue-Protocol meddeles, at d. 28de Nov. 1659 indstævnede Borgemesteren, Oluf Svendsen, Bageren, Anders Christensen, og beskyldte ham for, at han idag 3 Uger med et Parti af de brandenborgske, keiserlige og danske

Ryttere ham utilborligen havde overfaldet, slaget og skieldet og Aarsag til Plyndring givet, hvorom den kongelige Tolder, Frands Jorgensen, fremstod at vidne og hoiligen klagede over bemeldte Anders Bager, at han var Aarsag til, at han (NB. af Hiælpetropperne) blev plyndret, formedelst han vrangelig berettede forbemeldte Ryttere, at der havde været en svensk Corporal i hans Huus, som dog usandfærdigt befandtes; ogsaa Borgeren, Peder Frandsen, fremstod for Retten og iligemaade gav Last og Klage over Anders Bager, for at han samme Parti paa hans Kielder havde givet Anviisning, hvilket sig Wrinde tog at soge efter bemeldte svenske Corporal og som imidlertid i Kielderen plyndrede og fratog ham mere end 50 slette Daler; flere Vidner aflagde desuden Eed paa, at de horte, at Anders Bager kaldte Borgemesteren en svensk Skielm, og i det samme huggede en Rytter efter Borgemester med en Stridshammer og derpaa forfulgte de ham op ad Gaden med Hug og Slag; imidlertid lob Rytterne ud med nogle Klæder, som de havde taget i Borgemesterens Huus; dette skete, som der tilfoies, da de keiserlige og brandenborgske Partier kom for at soge efter Svenske og — at plyndre. S. A. d. 16de Dec. blev der reqvireret 30 Par Skoe til Soldaterne (see ovenf.). 1660 d. 23de Febr. blev der publiceret Befaling fra Generallieutenant Claus v. Ahlefeld, at Bogense By skulde betale til Oberst Brokkenhuus's Regiment 100 Rdl. maanedlig. Endnu 1662 blev der af Jorgen Christensen paa Rosenholm i Jylland anlagt Sag mod Borger Jep Petersen i Bogense i Anledning af, at Forstnævnte havde ved Mortensdagstide 1657 indsat en Kiste med Klæder og Gods til Sidstnævnte for der at giemmes for Fienden; men da han i Aaret 1660 fordrede sin Kiste tilbage, fandt han den at være opbrudt og dens Indhold borte. Under Sagen oplyses det, at Jep Petersen, medens Pfalzgrevens Regiment laae

der i Byen mellem Mikkelsdag og Mortensdag, havde under foregiven Frygt for, at der skulde være Vaaben skiulte i Kisten og han herover skulde komme i Ulykke med Fienden, ladet Kisten opdirke, og efter enkelte Vidners Udsagn havde de pfalzgrevelske Soldater ved denne Leilighed borttaget en Kaarde, en „Skindklædning med Sølvknapper" i og et Par hvide uldne Strømper; foruden disse Effecter skulde der ogsaa have været 20 Rdlr. i Kisten; men hvor disse vare blevne, kunde ingen oplyse; ligesom ogsaa Smeden, der opdirkede Kisten, paastod, at de Svenske intet havde borttaget, men at Jep Petersen havde anmodet ham om at gaae sagte tilværks med Opdirkningen, for at ikke de pfalzgrevelske Soldater, der vare i en Stue neden under, skulde høre noget; hvorimod Jep Petersen til sit Forsvar anførte, at det var alle vitterligt, at Byens Kæmner (formodentlig af de Svenske) var beordret til at randsage i hvert et Huus efter fremmed Gods og paa adskillige Steder havde borttaget for nogle 1000 Rdlr. Imidlertid blev Jep Petersen dog af daværende Dommer anseet for uden Nødvendighed at have aabnet den ham betroede Kiste og desaarsag tildømt at erstatte Jørgen Christensen de bortkomne 20 Rdlr. (medd. ved Cancelliraad, Byfoged Hertz). Endelig veed Sagnet endnu at fortælle et og andet om de polske Hiælpetroppers besynderlige Levemaade. Det hedder nemlig saaledes, at de saakaldte Tatere (hvorunder i Almindelighed i Almuens Sprog Polakkerne forstaaes) ogsaa den Tid vare her i Byen og at blandt andet 7 à 8 af dem vare indlagte paa Raadstuen i Qvarteer; men under deres Ophold her blev Byen blottet for Katte, dem de (ligesom senere Spanierne) med en sielden Begierlighed spiste; da de derpaa droge herfra, toge de til Skibs med en Skipper Kroll, som de til den Ende havde hyret, og da de kom ud i Søen, sad en Taterqvinde eller, som hun af andre kaldes, en

polsk Qvinde nogen Tid og betragtede et sygt Barn, hun havde med sig; derpaa klædte hun det af, tog det ved det ene Been og kastede det med Ligegyldighed ud i Søen; Skipperen, som satte dem over, bebreidede hende denne Handling og spurgte hende, hvorfor hun dog vilde giøre det; men hun svarede gandske roligt, fordi det ikke duede noget, da det havde „gule“ Been. Ogsaa fortælles der om disse Tatere eller Polakker, at naar nogen af dem paa Marschen bleve syge eller trætte og ikke kunde vinde med de andre, saa begrov man dem sans façon levende, hvilket de da kaldte „at lade dem gaae under ud“ (medd. af Maler Ringe).

Om Skouby Sogn fortælles der ligeledes, at Eieren af Harritslefgaard, Laurids Ulfeld, skiøndt han var en Broder til Corfits, ved Fiendens Ankomst maatte flygte til Odense, hvor han døde d. 9de Juli 1659 og maatte der formedelst Krigen staae ubegravet indtil den 22de Jan. 1661 (see derom mere under Egeskov, som han ogsaa eiede). Eieren af Brandholt maatte ligeledes i denne Anledning med Familie flygte til Særslef (medd. af Sognepræsten, Hr. Consistorial-Assessor Fich). I Kiærby skiulte 3 Børn sig i et Hundehuus og undgik saaledes idetmindste for en Tid de Svenskes Opmærksomhed (medd. af Maler Ringe, der stedse vedføier sine Hiemmelsmænd, hvoraf man tillige erfarer, at det for det meste er Familie-Efterretninger eller -Sagn, der have vedligeholdt sig i den Familie, de angaae, og hvis Descendenter igien have meddeelt Samme); thi de fleste droge bort eller skiulte sig, da de Svenske (der dog ofte forvexles med de Allierede), som oftest, hvor de kom hen, begik mangehaande Excesser, ja endogsaa, naar man satte Mad f. Ex. Grød for dem og den ikke var efter Ønske, ingenlunde undsaae sig ved at sætte sig over Fadet eller Gryden og paa den uanstændigste Maade at give deres Ringeagt tilkiende (Ringe). Dog de største

Voldsomheder vare især Egnens Fruentimmer udsatte for og et Sted voldtoge saaledes flere Svenske Konen, indtil hun tilsatte Livet, medens andre med Magt tvang Manden at være Tilskuer (R.). Mellem Grydhøi og Eskildstrup gik en Mand og pløiede paa nogle Agre, som kaldes Aalhøisagre; da hørte han et Fruentimmer at skrige og at anraabe om Hiælp fra en Tykning af Buske ved den saakaldte Axelbek; han ilede strax afsted med sin Plougstav i Haanden og fandt paa Stedet en Svensker, der var ifærd med at voldtage en Malkepige; men et Slag med Plougstaven i Hovedet strakte ham død til Jorden og nu nedtraadte han Liget i den bløde, moradsige Bund ved Bekkens Bred (medd. af Sognepræsten, Hr. Consistorial-Ass. Fich). Overhovedet var Voldtægt noget, især Malkepigerne fremfor andre i hine Dage vare udsatte for, hvorfor de ogsaa enten maatte malke ved Natten eller ogsaa have danske Mænd og Karle med sig, naar de gik ud for at malke (l. c.). Dog — undertiden forstode de danske Fruentimmer ogsaa at feie for deres egen Dør. Saaledes fortælles der nemlig om en Svensker, at han kom ind i en Gaard i Kiærby; Konen, som var ene hiemme, løb ud i Bryggerset; men da hun derfra saae, at han havde aabnet en Kiste og bøiede sig ned i den for at undersøge, hvad der var paa Bunden, listede hun sig til at slaae Laaget i over hans Hoved og hans ene Arm; ved Hiælp af en Sæk med Meel, som just hang over Kisten og som hun fik revet ned paa Laaget, holdt hun ham saa fast, at han ikke kunde slide sig løs, tog derpaa hans egen Kaarde og afskiar dermed hans Hoved, men saae i det samme to andre Svenske komme anstigende i Gaarden, hvorpaa hun atter undløb til Bryggerset og tilspærrede Døren for sig; dog saae de Svenske hende smutte ud, idet de selv traadte ind i Stuen, og da de der saae deres Kammerat ligge død, hørte hun dem endnu at sige:

Det har da ret været en Vandsfens Qvind (hvad som endnu hos Jyderne hedder: i Vann eller Vannis), og dette Skieldsord (den eneste Hævn, de toge for deres Kammerat) gav saaledes Anledning til, at alle senere Beboere af Gaarden fik Tilnavnet, Vann, som har vedligeholdt sig indtil for omtrent 10 Aar siden, ligesom ogsaa den svenske Kaarde, hvormed Konen dræbte ham, opbevaredes der i Gaarden til for omtrent 14 à 16 Aar siden, da den blev omsmeddet (medd. af Hr. Pastor Balslev i Haarslef). Paa andre Steder her i Sognet opførte derimod de Svenske sig langt bedre. Saaledes var der i den Gaard i Eskildstrup, hvor nu Hans Thorsen boer, en svensk Feldtskiær indqvarteret, som meget yndede Husets yngste Søn og med Forældrenes Minde antog ham til sin Tiener. Ved det, at Forældrene nu havde denne Feldtskiær i Huset, som tillige giorde saa meget af deres Søn, havde de det særdeles godt fremfor andre paa de Tider, helst da den Svenske ikke trængte til at faae noget hos dem og heller intet modtog af dem, da han havde nok deres foruden; desuagtet kunde Sønnen dog ikke, da de skulde bryde op for at drage til Nyborg, beqvemme sig til at følge med sin svenske Herre, men skiulte sig tvertimod for ham, da Reisetiden kom; den svenske Herre biede nogen Tid efter ham, blev heel utaalmodig, da han udeblev, som han mindst havde ventet, men maatte dog tilsidst uden Tiener drage bort (R.) Fremdeles fortælles der om den svenske Afmarsch, at Konen i den Gaard i Skaarup, som nu Niels From beboer, en Dag betroede sin Mand, at det nok inden ret længe vilde komme til at see galt ud med de Svenske; thi deres Klæder og Linned, som der i Gaarden laae indqvarterede, vare paa den sidste Tid som overstænkte med Blod; Manden ansaae det for Fias; men kort efter kom Ordre til de Svenske at møde ved Nyborg og der blev Varselet opfyldt (R.). En

gammel Gaardmand i Skouby har havt en svensk Bøsse og Kaarde eller Pallask og havde desuden i sin Ungdom seet mange Bøsser fra Svenskens Tid, der vare overordentlig svære og havde saa stort et Hul, at man kunde stikke et Par Tommelfingre i Løbet, saa at mange brugte disse Bøssepiber til at belægge deres Jernstænger med, idet de stak Jernstangen indeni Løbet og lode begge Dele sammensveitse. I samme By bosatte sig ogsaa en af de tilbageblevne Svenske, som blandt det meget Onde, han i sine Soldateraar havde bedrevet, især angrede, at han havde dræbt et lille Barn, der smilte, da det saae det blanke Staal at skinne sig imode. En anden af de Tilbageblevne angrede meest, at han havde slaget et Barn med Hovedet mod et Hiul, saa at Hierneskallen brast. En tredie, som boede i et Huus i Kiærby, der siden beboedes af to Jomfruer (Svave), som skienkede det til Fattigvæsenet, bebreidede sig at have skaaret Brystet af en Kone, stukket hendes Barn paa sin Pallask og hugget sammes Hoved mod en Hiulskinne (R.). Ogsaa en Gaardmand i Tofte skal endnu være en Efterkommer af Svenske, som den Tid bleve her tilbage i Landet, og for omtrent 50 Aar siden var her endnu adskilligt Krigstoi, saasom Pistolshylstre o. s. v., fra den Tid tilbage i Gaarden (R.). En anden tilbageblevne Svensker ved Navn Borge var først Skrædder og boede tilhuse, men fik siden ved Giftermaal den Gaard i Harritslef, som nu Iver Nielsen beboer; af ham gives der endnu Efterkommere saavel i Harritslef, som i Tofte, og i den ene Linie er Stammefaderens Navn, Borge, endnu vedligeholdt; men de vide ikke videre om ham at fortælle end, at han var en skikkelig Mand, som i en meget ung Alder var bleven nødt til at drage i Krig og derfor greb den første den bedste Leilighed til at slippe fra Krigens Farer og Besværligheder, hvoraf han havde prøvet saa mange (medd. af Sogne=

præsten, Hr. Consistorial-Ass. Fich). Andre fortælle desuden om ham, at han vilde have, at Maden skulde nydes med Skionsomhed og ikke paa en letsindig Maade, og derfor ikke kunde lide, at nogen sad og tog Taabelighed vare ved Bordet, talte letsindig Snak, loe og fiasede med Maden i Munden; da sagde han, som oftest, med Heftighed: jeg vil ikke have den Grinen ved Maden, jeg veed, hvad det betyder at have og at savne sin Føde; ligesom det ogsaa fortælles om ham, at han giemte alle de Been, der levnedes fra Bordet, i et eget dertil indrettet Skab, skiondt uvist i hvilken Hensigt (medd. af Ringe; hvorved dog maa bemærkes, at en af Meddelerne udgav ham for sin Morfader; et Foregivende, som, hvis det var rigtigt, vilde giore ham til en Svensker af Tonningens Besætning og ikke til en af Carl Gustavs Soldater, for hvilken Forvexling man ved slige Beretninger ikke nokson kan tage sig ivare). Om Polakkerne fortælles der endelig ikke blot her, som andensteds flere (f. Ex. Vigerslef ꝛc.), at de skaffede os Rotter her til Landet (R.), formodentlig af den naturlige Grund, fordi de aade vore Katte (see Bogense), men ogsaa at en Polak kom ind et Sted i Skouby og vilde have Penge; Konen, som var ene hiemme, gik da og lukkede Kister og Skabe op, for at han selv kunde see, at her intet var; men han gik ligefuldt og snusede omkring for ved Lugten at opdage, om her var noget eller intet (denne stærke Lugtesands tilskrives dem saa hyppigt og paa saa forskiellige Egne, at man tilsidst bliver tvivlraadig, om det skal være en figurlig Talemaade eller ikke); efter nogen Snusen gik han endelig hen til en Haandqværn, som den Tid var almindelig i Brug, stak noget Leer, som sad fastklinet inde i Qværnen, løst med sin Kniv og fandt nu Pengene her, som han saa længe havde snuset efter (R.). Ligeledes fortælles der ogsaa, at da de Polske skulde forlade Fyen, havde nogle af

disse en Bonde (her fra Sognet) til at kiøre for sig til Middelfart; de havde ogsaa 3 Koner med sig paa Vognen samt en betydelig Skat af Penge og Sølv, som de her i Landet havde plyndret; Mændene forlode Vognen underveis og gik omkring i de ved Veien liggende Byer og Steder for, om muligt, endnu at tilrane sig noget mere; da nu Bonden kiørte ene for Fruentimrene og de vare komne i Nærheden af Skoven ved Bro-Mølle, stege ogsaa disse af i et paakommende Ærinde, hvorpaa Bonden betiente sig af Leiligheden og med den af dem forladte Vogn kiørte ind i de vidtløftige Skove, hvor han opholdt sig i 3 Dage i Skiul, forinden han med sin betydelige Skat igien turde vende tilbage (R.).

I Guldberg Sogn har man vel den gamle Kirkebog; men Sognets Præst, Hr. Hans Oluffsen Fangel, som boede i Kolshauge, maa være flygtet; thi man finder rene Blade i hans Kirkebog for disse Aar og det eneste, der om Krigen findes indført, er, at 1659 d. 16de Sept., som var en Søndag, blev Søren Rasmussen i N. Esterbølle begravet, hvilken Rytterne ihielsloge med en Karabin, der de vilde stiæle hans Giæs ud af Herberget i Dagningen, og var han da i hans Alders 39te Aar (medd. af Kirkesanger Hvalsøe). De første Svenske her paa Egnen skulle iøvrigt være komne iland fra Æblø af (R.). Man skiulte sig naturligviis her, som overalt, ved deres Ankomst til Landet og fortælles der i denne Anledning, at Fruentimrene, som saaledes maatte sidde i Skiul paa Marken, ofte for at faae Ende paa den fast uendelige Tid, beskiæftigede sig med at spinde paa Haandtene (formodentlig omtrent, som den Haandvinde, man endnu bruger til at spinde Toir paa) (R.). I den Gaard i Nordskov, hvor Hans Knudsen boer, har forhen været en stor Egekiste med fladt Laag, som i Svensketiden med Levnetsmidler var nedgravet, og til den søgte de, som havde

nedgravet den og om Dagen maatte skiule sig, for om Natten at hente deri hvad de behøvede, og for at kunne dette desto lettere var der paa Laaget giort et langagtigt Hul, saa stort, at et Brød paa Kanten baade kunde nedlades deri og igien optrækkes af Samme (R.). Ved det Huus i Smidstrup, hvor nu Anders Madsen boer, var den Tid et Vandsted, hvor nu kun er en Brønd; her kom en Sommerdag nogle Svenske til og holdt Rastdag paa Giennemmarschen, ved hvilken Leilighed de badede sig i Vandstedet, og er det just ingen Ære for dem, at det fra den Tid af blev kaldet Lusehullet (R.). I den Gaard i Kolshauge, hvor nu Poul Jespersen boer, var tilforn et stort Egebord, hvori var hugget et stort Skaar af de Svenskes Sværdklinger (R.). De plagede Bønderne her paa Egnen meget med Kiørseler og Ægter, vare ved denne Leilighed saare ubillige og mishandlede dem ofte i samme Anledning; men det var heller intet ualmindeligt, at Bønderne, naar de saae deres Snit, bragte dem til Raison ved deres til saadant Brug indrettede Pidskeskafter; især skal Beboeren i ovennævnte Gaard, som den Tid hed Niels Povelsen, have anskaffet sig et svært Spanskrør, ladet det beslaae med svære Jernringe og indrettet det til Pidskeskaft for i paakommende Tilfælde at bruge det til de Svenske, han kiørte i Ægt for, naar de ikke vilde finde sig i Billighed, og var det derhos ingen Sieldenhed, at ogsaa andre Bønder forsynede sig i samme Hensigt med lignende Pidskeskafter. I ovennævnte Gaard var desuden endnu til for en halv Snees Aar siden adskilligt Krigstøi, saasom smaa Kanonkugler, Bandeleerremme o. s. v., fra den svenske Feidetid opbevaret, ligesom Spanskrøret endnu til for faa Aar siden var til i en af de andre Gaarde i Byen, hvis Beboere vare besvogrede med Manden i førstnævnte Gaard. Ogsaa mange andre Bønder skulle i hiin Tid have forsynet sig med Stokke, hvori

lange Knive eller Kaardeklinger vare skiulte, for i paakommende Tilfælde at værge for deres Liv (R.). I det Huus i Smidstrup, hvor nu Anders Madsen boer, skal iovrigt en tilbageblevén Svensker have bosat sig (R.) og Præsten i Kolshauge maa den Tid have staaet i Ry for særdeles Hellighed eller Liberalitet, da man af et Exempel, som ved Særslef skal anføres, veed, at de tilbageblevne Svenske, naar deres Samvittighed over begangne Forbrydelser martrede dem, søgte til ham for at trøstes og absolveres.

Hvad Sandager Sogn er angaaende, da var Sandagergaards daværende Eier (Erik Qvitzov) Oberst til Fods ved Armeen og desaarsag fraværende. De øvrige, især Koner og Børn, skiulte sig naturligviis ved Fiendens Ankomst i Moser og Skove og fortælles der i denne Anledning, at naar en saadan skiult Familie havde Børn med sig, pleiede de ofte at strøe Gryn omkring paa Sneen, for at Børnene kunde beskiæftige sig med at opsamle dem og saaledes forhindres fra at græde, saalænge de havde denne Moro, da ellers deres Graad og Skrig saa letteligt kunde forraade de Skiulte (R.). Ofte fandt man imidlertid i disse Tider Mennesker ved Grøfter, i Moser og Skove og især under Broer, ja stundom Qvinder med Børn ved Brystet at være ihielfrosne; blandt andet saaledes ogsaa ved det saakaldte Jørgen Møllers Led en Kone, som sad under den nærmest mod Gyldensteen anbragte Bro med et Barn ved Brystet, at være frossen ihiel eller omkommen af Hunger (R.). Mellem N. Esterbølle og Skoven ved Sandager er høit oppe paa en stor Banke, som kaldes Biergct, opgravet en Hovedpande; i Nærheden af Sandager Veirmølle har man nedenfor de temmelig store Banker, som findes saavel der, som ved Smidstrup, ved at skiære Torv i en af de derværende Moser, fundet en Mængde Been af et halvt eller heelt hundrede Mennesker, som her havde tilsat

Livet; først fandt man eet Skelet, siden to, og tilsidst opdagede man, at Mosen saa at sige sad fuld af omkomne Mennesker. Ogsaa i Lille Sandager er der for kort siden fundet en Beenrad af en Dværg eller en, hvis Hoved var dobbelt saa stort, som et almindeligt Menneskes, men de andre Been derimod langt kortere end sædvanligt (R.). Alle disse Been menes nu at være Levninger enten af Svenske, som de Danske hemmelig have omkommet, eller snarere, da man intet Sagn her paa Egnen har om en saa blodig Selvhævn, af danske Flygtninge, der i Svenske-Feiden søgte Tilflugt i Moser og Ufører og der tilsidst sank i eller paa anden Maade omkom. Forresten skal der ogsaa her i Sognet være blevet en Svensker tilbage, ved Navn Frederik og Bødker af Profession, som bosatte sig i det saakaldte røde Huus ved Gyldensteen (R.).

I Eilby Sogns Kirkebog staaer anført, som følger: 1657 Tirsdagen d. 6te Oct. blev i Eilby Kirke begravet en tydsk Rytter, som var indqvarteret i Lunde. 1658 Dom. Septuages. d. 7de Febr. blev Jørgen Rasmussen begravet ibid.; han blev ihjelstukket af Marodeurer Torsdagen tilforn (altsaa kom de Svenske hertil d. 4de Febr.). 1659 d. 27de Nov., som var første Advent, blev paa Kirkegaarden begravet Jens Frandsen, som boede her i Byen og af plyndrende Ryttere blev ihjelskudt Fredagen d. 25de Nov. (altsaa den nye Plyndring af vore Hiælpetropper efter Slaget ved Nyborg). S. A. d. 28de Dec. begravet en Rytter-Jung fra Laaland. 1660 d. 2den Marts begravet Laurids Lauridsen, der fandtes død nede i Lundebek-Grøft, Folk uafvidende, da han kom fra Odense og havde fæstet Kilehuus. S. A. d. 4de Søndag efter Paaske stod Anne Rasmusdatter aabenbare Skrifte, fordi hun laae i med en Rytter af Oberst Brokkenhuus's Regiment. Endelig blev der i Sognene, Eilby og Meelby, i Aaret 1660 (især i Maanederne fra

Januar til Marts) 62 Personer begravede, da ellers saavel Aaret for, som efter og saa fremdeles, de Dødes Antal, omtrent som nu, kun var fra 8 til 11 om Aaret, og da disse Sogne nu omtrent kun tælle 550 og den Tid maaskee endnu færre Indvaanere, saa er 1660 i disse Sogne omtrent hvert 8de Menneske død af Hunger, Sygdom og udstanden Besværlighed (medd. af Sognepræsten, Hr. Pastor Balslev).

For Meelby Sogn staaer i den gamle Kirkebog antegnet, at 1659 d. 2den Aug. blev paa Kirkegaarden begravet Daniel, Oberstlieutenant Hoffers (eller Hoffners) Hofmester, som der paa Gaarden om Natten blev ihielslagen af Byens Salvegarde, Lieutenant Henrich Frißhmann. Om samme Frißhmann hedder det fremdeles, at han var af den reformerte Religion og besov en Pige der af Sognet, den han siden forjog og om hvem det hedder, at d. 25de Nov. paa Palmesondag 1660 blev Barnet, Laurids, der i Kirken christnet, som var en Søn af Maren Lauridsdatter, der udlagde bemeldte Lieutenant til sit Barns Fader, og da der ingen Faddere vare med Barnet, blev Menigheden paamindet at være Vidne til dets Daab, ligesom det fremdeles hedder, at samme Pige s. A. d. 4de Søndag efter Paaske stod aabenbare Skrifte, fordi hun tilforn havde „givet sig hen" (altsaa frivillig) til bemeldte Lieutenant, som her synes at kaldes Frißhmeier, og af ham var bleven besovet, men siden forjaget igien (medd. af pastor loci, Hr. Balslev). Om den store Dødelighed, der ogsaa her i Sognet paafulgte Svenske-Feiden, see Eilby.

I Ore Sogn blev Eieren af Oregaard, Rigsraad Henrik Rantzau til Schoneweide, strax ved Fiendens Ankomst taget tilfange i Odense, men ogsaa kort efter paa sit Æresord frigivet (Holbergs D. H. 3, p. 254; Hoffm. D. Ad. 1, p. 126). Endeel Svenske, (som formodentlig kom over Stranden fra

Veilby Sogn) vilde gaae iland mellem Bro Mark og Pikehuset; men Bonderne søgte at giøre dem Overgangen stridig; det derved foraarsagede Ophold giorde, at Isen, der endnu paa dette Sted var temmelig svag, brast og at endeel af de Svenske druknede; Resten giæstede nu Skaastrup By og Omegnen; gruelig skal her deres Opførsel have været. Beboerne i Skaastrup maatte flygte til Skoven, Nyhauge kaldet, ved Hugget; her giorde de sig Huler i Sneen, hvori de skiulte sig; om Natten dristede Mændene sig til Byen for at faae noget til Familiens Underholdning; men mangen Moder med sit diende Barn ved Brystet fandtes død i Hulerne af Hunger og Kulde. En Enke, som beboede nuværende Poul Jørgensens Gaard, bar af Frygt for de Svenske en Solvdaler (ↄ: en Krone) i Munden fra Byen til ovennævnte Skov; en anden gammel Kone, som beboede Jørgen Olsens Gaard, flygtede til Skovlykke-Kiæret og af Frygt for, at hendes Hund skulde opspore hende og Svenskerne derved veiledes til hendes Smuthul, tog hun det tro Dyr med sig i Forklædet og giorde en Hule i Sneen, hvori saavel hun, som Hunden, tilbragte flere Dage. En Mand fra samme By flygtede med sin frugtsommelige Kone til Vimscholm (et Sted i nuværende Brændtmose), skiulte hende der og søgte om Natten Byen for at faae nogle Nødvendigheder til hende; da en stærk Snee imidlertid indtraf, vovede han ikke at gaae tilbage af Frygt for, at de Svenske da let paa hans Spor maatte kunne finde deres Opholdssted; endelig, da han efter nogen Tids Forløb vover sig derhen, har den Ulykkelige født og — baade hun og Fostret ere døde (medd. af pastor loci, Hr. Wessel Brown). Andre af Sognets Indvaanere havde derimod Mod til at blive tilbage i deres Bolig uden at skiule sig, men havde da ogsaa deres Nød med Fienden og maatte opfinde allehaande Raad for at undgaae deres Voldsomheder.

Saaledes havde blandt andet en Mand i Ore By, som hed Abraham, en kiøn Datter, der netop for sin Skiønheds Skyld under Svenskens første Togt eller Giennemmarsch var saa megen Forfølgelse og Fare underkastet, at hun, da et nyt Parti kom igien, nødvendigt maatte finde paa Raad og til den Ende udstoppede sig en Pukkel og en høi Hofte, lagde noget under sin ene Fod for at kunne halte, besmurte sit Ansigt og tog saa slette Klæder paa, at, uagtet hun stedse maatte gaae imellem dem for at opvarte, nød hun dog for deres Efterstræbelser den ønskeligste Ro (medd. af Mad. Dreier i Grimmelykke). Forresten flygtede ogsaa de fleste af denne Byes Indvaanere ved Fiendens Ankomst ad Skoven til og blandt dem en Kone med to smaa Børn i Armene; men da hun fornam, hvor bidende koldt det var, og saaledes indsaae, at hendes Børn dog ligefuldt maatte omkomme af Kulde, vendte hun tilbage igien, krøb op i sin Ovn og stillede Ovnsfiælen for; lidt efter kom de Svenske og da de havde opdaget Konens Flesk, giorde de Ild paa Essen tæt udenfor Ovnen, hvor Konen laae, og satte dem derpaa til at stege Flesk; men, medens Flesket stegtes, gik de to ud og den tredie blev ene tilbage; da kom der Konen en Hoste paa, saa at den tilbageblevne Svensker let kunde høre hende; han tog nu ogsaa Ovnsfiælen fra; men da han ved Lyset, som Spaanerne gav fra sig, fik Øie paa Konen og hendes to smaa Børn, rakte han i al Stilhed to Stykker Flesk og et Stykke Brød ind til hende og satte atter Ovnsfiælen for igien og, da derpaa hans Kammerater vare komne tilbage og havde fortæret deres Maaltid, forlode de uden videre Undersøgelse Huset og Konen fortærede sit Flesk med Velsignelse over sin ubekiendte Velgiører (medd. af den ovennævnte Mad. Dreier). Ogsaa i Skaastrup havde en Enke, hvis Mand var falden som Rytter i Krigen, det Mod at blive tilbage i Gaarden; hun

havde blandt andet to røde Heste, som Svenskerne havde særdeles Lyst til; men hun belagde dem saaledes med Jernkiæder, Laase og Springfiedre, at hun virkelig beholdt dem (R.), uagtet de Svenske ellers sielden respecterede Lukke og Laas, ligesaalidet her, som andensteds flere, og ogsaa her i Sognet veed man at fortælle, at de Svenske, hvor de kom frem, trak deres Heste med sig ind i Stuen, brækkede Bordbladene, der bestode af en heel svær Egeplanke, fra Bordfodderne, hvori der pleiede at være to Madskabe anbragte, som de saaledes brugte til Krybbe for deres Heste. En gammel Mand ved Navn Briis, som beboede Jørgen Pichs Gaard i Skaastrup, kom netop fra Bogense med et Læs Fiæle, der skulde bruges til Ore Skole, som da stod under Bygning; han kom hiem til sin Gaard med nogle af disse Fiæle, som man mener, han selv vilde giøre Brug af, men fandt hele Gaarden propfuld af Svenske; da forlod han sin Eqvipage i Porten og flygtede selv det bedste han kunde; men de Svenske, som alt forud havde forsynet sig med hvad de kunde bruge af Briis's Forraad, bar nu baade Fiæle og Vogn ind paa Essen, tændte Ild i dem og afbrændte Gaarden, medens nogle af dem indhentede den flygtende Briis, som nu maatte finde sig i at blive Soldat. I Ørbek, en anden By der i Sognet, stod Konen og Pigen i nuværende Jørgen Knudsens Gaard netop ifærd med at kiærne, da Fienden strømmede ind i Gaarden; de undløb øieblikkelig; men i Forvirringen glemte de et lille Barn, der stod i en Gangvogn i Stuen; Giæsterne traadte ind og den lille Uskyldige loe og var ret fornøiet ved Synet af de glindsende Vaaben; men et Umenneske iblandt dem greb Barnet og puttede det paa Hovedet ned i Kiærnen, hvor man siden fandt det qvalt. Manden i Gaarden, der havde nedgravet nogle Stykker Flesk i Jorden, vilde ogsaa en Aftenstund giøre et Forsøg paa at faae noget deraf

opgravet igien; men nogle Svenske bleve det vaer, joge ham bort og bemægtigede sig selv Flesket, som den anden saa hoilig havde fornødent (medd. af pastor loci, Wessel Brown). Skovmøllen her i Sognet eller den saakaldte Ore Skovmølle laae derimod i et Hul og i et Uføre og var omgivet af betydelige Skove og derfor turde de Svenske heller ikke fra Begyndelsen af komme der af Frygt for, at de Danske skulde stiæle Livet af dem i Skovene, og da Omegnens bemidlede Beboere saaledes snart erfarede dette, saa sendte de Tid efter anden deres Rigdomme til Møllerfolkene og bade dem at tage samme i Forvaring; men da siden mange af dem, der havde sendt deres Rigdom did, enten dræbtes af de Svenske eller paa anden Maade omkom, saa kom Møllerfolkene derved i Besiddelse af store Rigdomme, som ogsaa siden stedse har vedligeholdt sig i Møllen (R.). Imidlertid blev Skovmøllen dog ikke gandske fri for de Svenskes Besøg; men de kom omsider hertil, netop som Folkene Dagen forud havde bagt; en gammel Kone, der ikke kunde bortflygte med Husets øvrige Beboere, blev saaledes nødtvungen tilbage og imod Løfte af Fienden, at de vilde skaane hendes Liv og Bolig, uddeelte hun alle sine Brød og øvrige Fødevarer iblandt dem, ja trak endogsaa en Ko frem, hvilken de paa Stedet slagtede og deelte imellem sig; de holdt imidlertid rigtig deres Løfte til Konen med Undtagelse af nogle smaa Uordener, de begik, idet de droge bort (medd. af pastor loci, Hr. Wessel Brown). Ved samme Mølle fandt en Mand for 50 eller 60 Aar siden, ved at rydde noget Giærdselskov paa Skraaningen ned imod Bagslusen til, en der nedgravet Kiste, som ved Aabningen befandtes at være fyldt med Rugmeel, der var aldeles ubeskadiget og derhos sad saa fast, at man maatte bruge en Jernstang for at støde det ud af Kisten (R.); ogsaa denne hidrørte uden Tvivl fra den svenske Feide. Paa Veien fra

Skaastrup til Ore er et Kiær, kaldet Toftekiær, hvorved for mange Aar siden i en derværende gammel Eg blev fundet en Beenrad, formodentlig altsaa et af den svenske Feides talrige Offre. I Skaastrup-Frihed (en Skov, saaledes kaldet) er endnu eller var idetmindste for faa Aar siden en gammel Eg, som ved Roden havde en Aabning, saa stor, at en Karl kunde krybe derind, og naar de da kom derind, var Egen ogsaa huul indvendig opad i en Hoide af 8 Alen, saa at en Karl kunde krybe saa hoit op i den, som i en Skorsteen, og dog var den frisk og bar Blade. Slige hule Træer brugtes ofte i den svenske Feide til at skiule sig i og i Roholms Skov fandtes saaledes ved at fælde en gammel huul Eg en stakkels Kræmmer inden i Samme, som var iklædt en lyseblaa Frakke og formodentlig for at undgaae sine Forfolgere var sprungen ned i det hule Træ, men siden ikke igien kunde komme op af Samme. Forresten forsikkrer man, at ved de Svenskes Afmarsch i den hele Strækning fra Skaastrup til Broby ved Odense (altsaa i Ore, Haarslef, Veflinge og Vigerslef eller i Skouby, Guldbierg, Særslef og Sonderso Sogne) ikke fandtes mere Hornqvæg end en eneste Tyr; det ovrige havde Fienden enten bortfort eller fortæret (medd. af pastor loci, Hr. Wessel Brown). Endelig fortælles der om Taterne, hvorved sædvanligviis (skiondt neppe her) i Almuesproget de polske Hiælpetropper forstodes, at naar de undertiden manglede Fode eller ellers agtede at stiæle, begravede de en af deres Gamle levende, ved hvilken Leilighed da gierne hele Byens og Omegnens Folk af Nysgierrighed forlode Huus og Hiem for at være tilstede ved en slig Hoitidelighed, hvorpaa nogle af de raskeste Tatere begave sig til deres tomme Boliger for at stiæle; thi disse Begravelser vare kun paa Skromt og de vidste at giore det paa en saadan Maade, at de saaledes Begravede kunde komme uskadte op igien; dog

klagede disse Gamle sig inderlig og bade paa det bønligste om Fritagelse; men der var ingen Skaansel at vente. En anden Gang var et Selskab af disse Tatere i Skaastrup og spillede Kegler med Byens Folk; men da en Tater ved at slaae med Bosselen kom til at vælte en Taterqvindes Potte med Melk, smed denne Barnet, hun stod med, paa Jorden og anfaldt Tateren; Striden forplantede sig og hele Taterselskabet drog i fuldt Slagsmaal bort og imod Stranden til (R.).

I Haarslef Sogn synes Beboerne ved de Svenskes Ankomst at have taget deres Tilflugt til Kirken eller idetmindste at have flyttet deres bedste Sager did; thi paa den inderste Kirkedør er hugget et stort Hul, som alene er tildækket med et paaslaget Brædt og er af den Størrelse, at et Menneske kunde krybe der igiennem, og dette siges at være giort af de Svenske, som gik herigiennem for at plyndre Kirken, da deformedelst Jernstængerne ikke kunde komme igiennem Vinduerne (medd. af pastor loci, Hr. Consistorialraad Balslev). Byens Beboere havde forresten den Tid, ligesom i Ore Sogn, tykke Egeborde med Skabe underneden og var der derhos ofte i Egeplanken selv, der tiente som Bordblad, Udhulinger langs hen med Kanten anbragte, hvori hver af Bordgiæsterne fik den ham bestemte Portion; da de Svenske nu kom, loftede de Bordpladerne af disse Borde, hvorved det under samme værende Skab saaledes kom til at udgiore en Kiste uden Laag, og af disse Bordkister forede de nu deres Heste, dem de her, som andensteds flere, staldede ind i Vaaningsstuen, uvist om af Raadhed og Haan eller for at have Hesten desto nærmere i paakommende Fare. Et af disse gammeldags Borde findes endnu hos Gaardmand Peder Hansen i Haarslef (medd. af pastor loci, Hr. Consistorialraad Balslev). Paa Lykkesborg her i Sognet boede den Tid en Fru Anne Brahe (see 1650); hun forklædte sig ved Fiendens Ankomst,

som en Bondekone, og flygtede til Veflinge, hvor hun med de andre Bonderkoner søgte ud paa Snogholmen i et stort Ukøre og Ellekrat ved Navn Lykkesmose (paa Jens Johnsens Mark imellem Veflinge og Haugaard); der sad hun nu og dukkede sig mellem alle de andre Koner, som en Agerhøne mellem sine Kyllinger, og havde derhos aftalt med dem, at hvis de Svenske kom over dem, maatte de ikke kalde hende andet end Moèr Anne, for at de Svenske ikke skulde troe, at der var mere at pine ud af hende end af de andre (N. — man kalder hende endnu Fru Anneke eller Fru Anne, men troer i Almindelighed, at hun var Frue paa Elved istedetfor paa Lykkesborg, fordi hiin Gaard var hendes Fædrenegaard, den hun ogsaa selv en Tid lang havde eiet); men medens hun saaledes selv frelste sit Liv paa denne Maade, maa det hiemme være gaaet ud over hendes forladte Gaard; thi i den gamle Matrikul af 1664 hedder det om Lykkesborg, at den er gandske øde og uden Bygge paa Stedet[1]. Manden, som den Tid boede paa Ronnemose, maatte ligeledes tilligemed sin Familie flygte og havde sit Tilhold i en Hule mellem Ronnemose og Gamby, dog paa Sidstnævntes Mark, hvorhen han i Tide havde udbragt endeel Proviant og af hvilken Hule endnu sees kiendelige Spor (medd.

---

[1]) Denne Gaard skal i de ældste Tider, da den var beboet af Adel, have ligget paa samme Sted, hvor den endnu ligger (og uden Tvivl, saavidt skiennes kan, i gamle Dage med Grave været omgivet); men efterat den der i Svenske-Krigen var bleven ødelagt, blev den en simpel Bondegaard og laae da ikke paa det gamle Sted, men noget afsides derfra ved en Made i Nordost for den nuværende Gaard; men desuagtet vedblev man endnu den Tid at kalde det Sted Byggepladsen, hvor Gaarden nu ligger, hvilket altsaa viser, at Bygningen ogsaa der i forrige Tider maa have staaet, hvor Grev Knuth atter, da den med Slutningen af det 18de Aarh. var afbrændt, paany lod den opbygge.

af Hr. Consistorialraad Balslev). Claus Pedersen i Lille Padesø havde, da de Svenske kom, opristet en Dyne og spredt Fylden omkring i Gaarden, hvorved det første Sæt Svenske ogsaa lod sig blænde og red forbi uden at komme ind i Gaarden; men da han vel kunde vide, at dette Kneb ikke i Længden vilde række til at frelse ham, saa indrettede han en Sneestue i Haugen for Kone og Børn og selv satte han sig paa sin graa Hest for at ride omkring i de den Tid saa vidtløftige Rugaards Skove for at samle Levnetsmidler til Kone og Børn; med disse vendte han da om Natten tilbage og, naar der ingen Svenske vare tilstede, opholdt han sig vel ogsaa flere Dage i Gaarden, men havde bestandig en lang Huusstige sat op til Skorstenen for dersra at holde Udkig, om de Svenske nærmede sig, i hvilket Tilfælde han da strax kastede sig paa sin Hest og jog ad Skoven til; men engang blev han dog opdaget og eftersat af de Svenske og havde da paa Flugten det Uheld at tabe sin Hat eller Hue, saa at han flere Dage maatte ride omkring i Skoven med ubedækket Hoved, hvorved tilsidst, som Fortælleren meget naivt udtrykte sig, Hiernen i den strænge Kulde frøs ud af Hovedet paa ham og han — døde (R.). I Eilskov var ogsaa en Familie flygtet ud paa Marken; men den strænge Kulde giorde, at de om Natten listede sig ind i Bryggerhuset i deres egen Gaard og, da de der fandt Ovnen varm, vovede de sig til at krybe ind i den for at optøe deres stivfrosne Lemmer, men maae formodentlig der være faldne i Søvn og være blevne qvalte af Dunsterne; thi om Morgenen laae de alle med hinanden døde derinde (R.). I samme By havde de Svenske ogsaa taget nuværende Peder Christensens Gaard i Besiddelse (R.). Paa den Nymarkgaard, som nu Hr. Hardt beboer, boede den Tid en rig Bonde, Hans Pedersen; ved godvilligen at udbetale en heel Deel Penge fik han udvirket, at ingen

Udplyndring eller Voldsomhed skete i hans Gaard, idet han nemlig bekom en svensk Tilsynsmand i Gaarden af det Slags, som Bønderne kaldte Selvvarere (ɔ: Salvegarder), som skulde beskytte ham og hans Gaard; men derved medgik ogsaa det meste af hans Rigdom; dog havde Familien fra Begyndelsen af endnu noget tilbage, blandt andet en gammel Sølvskee med rundt Sløv og Navn samt Aarstallet 1663 eller 65, som endnu opbevares i Familien, ligeledes et kostbart Sølvbæger, som kort efter Krigen var blevet dem pantsat, men som, da det ikke blev udløst og de kort efter selv kom i Trang, maatte sælges; men tilsidst blev Familien dog yderlig fattig og allerede i Sonnens, Peder Hansens, Tid var det saa knapt for dem, at da der blev paabudet Skat, først 12 ß, saa 1 ℳ og siden 24 ß, kunde han ikke tilveiebringe den, men maatte laane Pengene hos sin Svigerfader i Harendrup, der ogsaa selv var saa blottet, idetmindste for Linned, at da en Datter af ham skulde giftes, maatte hendes Søster over Hoved og Hals sye en Særk til hende, som det dog omsider lykkedes dem at faae Lærred til, paa det at Bruden dog ikke skulde komme særkeløs i Brudeseng (R.). I Gamby skal en Mand ved sin Hests Snildhed have undgaaet de Svenske (medd. af Kirkesanger Schebye, som dog har forglemt at meddele de nærmere Omstændigheder) og i nuværende Lars Jydes Gaard i samme By skal en af de tilbageblevne Svenske have bosat sig, efter hvem der endnu længe skal have været Rigdom der i Gaarden (R.). I Anders Hansens Gaard i Diget laae Konen netop i Barselseng og der var blevet kogt en Gryde Grød til de ved denne Leilighed forsamlede Qvinder; men i det samme kom de Svenske derind, toge Gryden med Grøden og Grydeskeen, som siden blev funden paa Nellerød-Bierg ved Rugaards Landevei, og joge derved en slig Forskrækkelse i Folkene, at de toge Konen og førte hende ud i den

sneebelagte Mark, hvor hun nu maatte ligge i Barselseng istedetfor hjemme (R.). Manden i Gaarden skal derpaa af Forbittrelse have opkastet sig til Blodhævner, lagt sig i Skiul bag Buske og Grøfter og bortskudt hver enkelt Svensk, der kom forbi ham paa Veien (medd. af min Fader). Ogsaa opbevares der endnu en gammel Fane der i Gaarden, om hvilken nogle fortælle, at en af de tilbageblevne Svenske, ved Navn Lorents, som nedsatte sig her i Gaarden og fra hvem Familien skal nedstamme, skulde have medbragt samme (R.), andre, at den skulde have tilhørt en Claus Rasmussen der i Gaarden, som skulde have været Fændrik i (NB. den senere) svenske Krig og omtrent være død 1750 (medd. af Kirkesanger Schebye); men eftersee man Fanen selv, da bortfalder idetmindste den første Tradition aldeles; thi da er det hverken mere eller mindre end Skouby-Herreds Fane med Aarstallet 1675 (see 1675). Et andet Sted i Nærheden af Diget opholdt en svensk Officeer sig, indtil han fik Ordre at møde til Slaget ved Nyborg; da tvang han Manden i Gaarden til at følge med sig for at føre begge hans Haandheste; Officeren red stærkt til paa Veien efter Odense, saa at Bonden blev noget tilbage; da han derfor naaede Morud-Skov og Officeren rolig red et godt Stykke i Forveien, saa drog han med de to Heste ind i Skoven og opholdt sig der, indtil han hørte, at Slaget ved Nyborg var vundet, og var han nu vel holden med disse sine to Heste fremfor de fleste andre, som ingen havde til at pløie deres Jord med (R.). En af de her tilbageblevne Svenske kom forresten til at boe i et Huus i Haarslef; denne Mand udstod meget af Sygdom, før han døde, og under disse sine Lidelser tilstod han, at de vare en retfærdig Straf over ham, da han engang under Krigen havde myrdet en Præst for Alteret, hvor denne, skiøndt forgiæves, havde søgt sin Tilflugt, og et andet Sted taget et spædt

Barn fra en Kone, der laae i Barselseng, stukket sin Kaarde igiennem det og saaledes holdt det over Ilden for Moderens Dine (R.). Fremdeles har en Soldat, som for nogle Aar siden i Vends-Herred blev taget under Kuur for sure Been, udsagt, at denne Svaghed var nedarvet fra en svensk Oberst, som ægtede et Fruentimmer her i Landet, blev her bosat og ligger begravet i Haarslef Kirke (medd. af Provst Birch i N. Aaby), hvor der virkelig endnu hænger en Kaarde og et Par Sporer paa Væggen, som nogle paastaae at have tilhørt en Officeer paa Aagaarde, men andre en ditto i Skousgaarde. Endelig har man ogsaa om Polakkerne eller, som de her ogsaa kaldes, Taterne traditionelle Spor her i Sognet; de skulle saaledes først have indført Tobaksrøgning her i Landet og Fruentimrene været blevne gandske bange, da de første Gang saae det, idet de troede, de havde Ild i Munden[1]). Strax Vesten for Haarslef paa Gaardmand Jørgen Povelsens Grund er en Gruusgrav, kaldet Sandhøi, og deri var forhen en Hule, som længe var bekiendt under Navn af Polakkegraven, fordi en Polak, som Præsten ikke (formodentlig som Katholik) vilde tilstede at jordes paa Kirkegaarden, der blev begravet; ogsaa skal man der i den senere Tid have opgravet Menneskebeen (medd. af pastor loci, Hr. Consistorialraad Balslev). I det Huus i Hindevad,

---

[1]) Foruden Tobaksrøgningen pleier Folkesagnet i Almindelighed ogsaa at tilskrive Polakkerne Brændevinens Indførsel i Danmark og, endskiøndt Brændevinens Brug vistnok er ældre her i Landet (idet E. Brock 1608 drak Aqvavit (E. Brock, 1, p. 47), de Keiserlige 1628 tvang en Præst i Jylland til at drikke sig ihiel i Brændeviin (Farstrups Dagbog, p. 321) og der 1650 (see ovenf.) ikke var mindre end 12 Steder i Bogense, hvor man solgte Øl og Brændeviin), kan Sagnet maaskee dog ogsaa i en vis Henseende beholde Ret, nemlig naar man reducerer det til Brændevinens Indførsel blandt Bondestanden i Danmark.

som nu Johannes Skrøder beboer og som den Tid var et Boelssted og beboedes af en Smed, kom ligeledes en Trop Polakker ind og blandt dem to gamle Qvinder, som sad og græd, fordi de vare saa affældige, forladte af deres egne og i Nød for Udkommet; det første, de andre Polakker derimod toge sig for, da de kom i Huus, var at fange Smedens Kat og, inden han kunde forhindre det, havde de aflivet og flaaet den og vare nu ifærd med at fortære den raa; da dette Maaltid var tilendebragt, besluttede de at aflive de to gamle Kierlinger, som nu faldt baade dem og sig selv til Byrde; Forsættet blev ogsaa fuldbyrdet og de begrove dem der, hvor Hundehuset stod, paa hvilket Sted ogsaa siden ved Jordens Afgravning ere fundne Been, som snarere syntes at være af Mennesker end af Kreaturer (R.). At der imidlertid ved Almuesprogets Tatere ogsaa stundom de virkelige Tatere eller Zigeunere (som allerede den Tid oversvømmede vore Lande cfr. Christian d. 4des Constit. af 31te Mai 1589) forstaaes, skiønnes f. Ex. deraf, at i den gamle Sognefoged, Peder Hansens, Gaard i Haarslef kom ifølge Sagnet (NB. i hans Forældres Tid, altsaa omtrent 1750) et Selskab af Tatere, som vilde stege en Hane i deres Lo, hvortil de ogsaa virkelig toge sig selv Frihed; thi de vare en sand Landeplage, kom ofte i hele talrige Selskaber og brugte Magtsproget, saa at Folk, som oftest, vare nødte til at føie dem i deres Forlangende og at opfylde deres Ønsker; de giorde altsaa Ild i Gaardens Lo (dog uden al Skade; thi de havde efter eget Foregivende, som de ogsaa fik Folk til at troe, „Magt over Ilden") og stegte saaledes der deres Hane og, medens dette skete, dandsede en Polskdands uden omkring det antændte Baal (R.).

I Særslef Sogn findes i Kirketaarnets vestlige Gavl en Kanonkugle indmuret, som nogle sige at være indskudt fra Bor-

ring-Banker i Asperup Sogn (Atl. 6, p. 620); men den gamle Præst her ved Menigheden, Hr. Aabye, paastod, at den var indskudt af de Svenske, da de kom her til Byen og troede, at Indbyggerne havde skiult sig og deres bedste Sager i Kirken (medd. af Provst Boesen); begge Sagn kunne imidlertid saaledes forenes, at de Svenske have indskudt den paa deres Vei fra Borring til Særslef, og at den indmurede Kugle er af Steen istedetfor af Jern, lader sig saaledes forklare, at det ikke er den indskudte Kugle selv, men en Efterligning af Steen, der til Minde om Skuddet er indmuret paa det Sted, hvor den virkelige Kugle foer igiennem. Præsten, Hr. Berthel Wichmand, der, som sagt, 1656 havde opbygt sin 1654 afbrændte Præstegaard, blev ved denne Leilighed udplyndret, dog (som den forrige Præst, Hr. Jens's, Enke, Birthe, heelt naivt yttrer sig i en Klage over, at han havde tilbageholdt hendes Pension) ikke mere end andre Præster (hvilket omtrent vil sige saa meget som, at han ikke mistede mere end han havde). Ogsaa bemeldte Præsteenke, som boede i et Gadehuus, blev ligeledes efter hendes eget Foregivende udplyndret. En Gaardmand i Særslef (Jeppe Larsen, efter andre Jeppe Lydersen) eier en stor gammel Egekiste med udhugget Aarstal fra 1600 og nogle, som stedse har staaet der paa Stedet, men som derhos har et nyere Laag; en Omstændighed, der skal grunde sig paa, at de Svenske — formodentlig for at eftersee Bondens Grunker — sloge Laaget istykker og siden brugte Kisten til Foderkiste (medd. af p. l., Hr. Sidenius), idet de maaskee her, som andensteds flere, staldede deres Heste ind i Bondens Stadsestue. En Kone fra Hemerslef skal med sit lille Barn være flygtet til Vierne-Mose og der have opholdt sig omtrent et halvt Aar imellem nogle Vidiebuske, idet hun flettede sammes Grene i hinanden som et Slags Løvhytte til Skiul for sig og sit Barn og til Læ for Kulde

og Regn, medens hendes Mand om Natten hemmelig forsynede hende med Levnetsmidler (R.). I Toderup flygtede adskillige af Beboerne ud paa et sumpigt Sted i Skiul ved et Giærde og der var Hungeren og Torsten saa stor, at de med Fodderne maatte optøe og optræde Dyndet for at putte deres Børn i Munden at lædske dem paa (R.). Beboeren af nuværende Jørgen Jespersens Gaard ibid. var en velhavende Mand, hvis Gaard var bedre og smukkere end de andre i Byen, hvorfor man ogsaa her især var bange for Fiendernes Ankomst og derfor greb til det i hine Dage almindelige Middel at ødelægge adskilligt Bohave og smide det omkring i Gaarden, saa at det kunde sees igiennem den aabenstaaende Port, hvilket ogsaa havde den Virkning, at de første Svenske, der kom forbi, troede sig overbeviste om, at deres Kammerater alt forud maatte have været der og altsaa uden videre droge den forbi, ligesom samme Gaards Beboere ogsaa en anden Gang med Held skulle have skiult sig i et lille hemmeligt Kammer, hvis Dør var saaledes giort af Væggevinder og klinet med Leer, at den fuldkomment lignede den øvrige Væg; en Indretning, der endnu var at see, saalænge indtil Gaarden blev ombygt; imidlertid bleve Beboerne dog tilsidst hiemsøgte af Fienden og opdagede af et fiendtligt Streif-Parti og maatte i den Anledning, ligesom de andre Bymænd, søge deres Redning i Flugten, ved hvilken Leilighed der fortælles om en gammel Kone, som var bleven lidt tilbage efter de andre, at da de Svenske kom om Aftenen i Mørke, havde hun den Snildhed at slukke Ilden paa Skorstenen med en Spand Vand og undslap saaledes ved Hiælp af Mørket, skiøndt Gaarden var opfyldt af Fiender (R.). En Mand i Kosterslef skal ligeledes have undgaaet Plyndring ved selv at ødelægge adskilligt i sin Gaard for Fiendens Ankomst og saaledes derved have blændet dem, at de virkelig troede, han

alt forud var udplyndret (R.). Ogsaa var det enten i Niels Jorgensens Gaard ibid. eller i en Gaard i Hemerslef, at nogle Svenske kom ind, som havde endeel gode Stykker Lærred med sig, dem de lagde fra sig paa en Brond, for de gik ind i Stuen; men en rask Pige, som stod skiult i Bryggerset bag en Trappe, lob til, styrtede Lærredet i Bronden og undlob og de Svenske, som ikke havde Tid til at fiske det op igien, maatte videre fort uden Lærred (R.). I den Gaard i Svenstrup, hvor nu Niels Knudsen boer, kaldes endnu den ostre Længde Rytterladen fra den Tid, de svenske Ryttere her havde taget Qvarteer, hvilket ogsaa er Tilfældet med en Længde Huus i Nabogaarden, som beboes af Hans Jespersen, og udmærke disse Rytterlader sig ved en storre Hoide og sværere Undertommer end de almindelige (R.). I Slastrup er ved at grave i en gammel Groft fundet nogle Laase af svenske Geværer (R.). I den Gaard i Svenstrup, hvor nu Hans Staffesen boer, opholdt sig den Tid en svensk Officeer, som, da han skulde reise til Nyborg-Egnen for at bivaane Slaget, fandt Blod paa sine Klæder, som foranledigede ham til at yttre Frygt for aldrig mere at komme tilbage; en Anelse, der heller ikke bedrog ham. En sammesteds (hvis ikke i Thorup i Skamby Sogn) indqvarteret Soldat, der ved alle Leiligheder havde viist sig som et skikkeligt og godt Menneske, tog ogsaa ved Afmarschen til Nyborg under Taarer Afsked med Gaardens Beboere og yttrede ligeledes, at han gik sin Dod imode (R.). En Svensker ved Navn Johan Israel, der udmærkede sig ved sin store Vært, blev tilbage her i Landet, nedsatte sig i Maderup og levede der i flere Aar; forst skal han have boet i nuværende Jens Hansens Gaard, som den Tid var et Huus, men siden være flyttet til et andet Huus der i Byen; bemeldte Mand levede til en hoi Alder og, da han stundom folte Sindsuro,

tog han omsider til Kolshauge-Præst for at aabenbare sine Synder og i den Hensigt, at Præsten skulde skaffe ham Tilgivelse for samme, forærede han ham en Sølvkande, som var det sidste, han fra Krigens Tid eiede af uretfærdigt Gods; iblandt alle hans Synder var der ingen, der den Tid laae ham saa tungt paa Hierte, som den, at han engang under Krigen havde stukket sin Kaarde giennem et Barn, som laae i Vuggen, og medens han saaledes viste Moderen Barnet, forekom det ham, at det smilte ad ham, hvorover han blev saa forbittret, at han kastede det ud af Vinduet; ogsaa en anden Synd angrede ham hierteligt, nemlig at han engang havde pryglet en Dansk i Guds Huus, fordi han vilde staae yderst i Kirkestolen og den Danske ikke vilde tilstede det; alle de øvrige Synder, Krigen havde medført, henregnede han til sin Troskabspligt mod Konge og Fodeland og meente derfor ikke at burde bøde; iøvrigt skal denne Mand have elsket Haugedyrkning og et Æbletræ, plantet af ham, stod endnu i Mands Minde i Haugen og bar efter ham Navn af Israels-Træet; men ogsaa det er nu forsvundet (medd. af Skolelærer Bredahl i Maderup). Endelig er heller ikke Polakkernes Minde glemt her i Sognet, hvor man dog tildeels, ligesom paa andre Egne, forvexler dem med Tatere; det hedder saaledes om dem her i Sognet, at naar de fik Lov til at være en Nat paa et Sted (dette maa altsaa forstaaes om de virkelige Tatere; thi de polske Hiælpetropper spurgte neppe om Forlov), saa kom de andre i Snesevils dertil den næste Morgen, hvilket saaledes f. Ex. var skeet med en af Fortællerindens Forfædre, som blot havde ladet en gammel Taterqvinde blive en eneste Nat i sin Gaard; men næste Morgen kom saa stor en Mængde for at blive der, at han maatte samle Byens Folk for med Magt at blive dem qvit; at disse Tatere eller Polakker dernæst vare saa skiødesløse med Ild, at de lagde den paa Gulvene og i

Udhusene og lod den brænde langs opad Stolperne med den Forsikkring, at man kun skulde være gandske rolig, for deres Ild giorde ingen Skade, og at endelig paa Bogense Landevei ved Oles Grund i Kosterslev i et af de saakaldte S. Hans Kiær en Polak levende skal være begravet (om disse deres levende Begravelser see Skouby, Haarslef o. s. v.), og har Meddeleren selv i Kanten af et af disse Kiær seet en Indhuling paa Stedet, hvor dette skulde være skeet (R.).

I Vigerslef Sogn udbredte de Svenskes haarde Medfart ved deres første Fremtrængen en saadan Skræk, at mange Beboere i Morud, Taagerød og andre Steder i Nærheden forlode deres Boliger og med Levnetsmidler og deres bedste Sager skiulte sig dybt inde i de den Tid meget tykke og tætte Skove ved Trauen og Himmelstrup, hvor de opbygte sig Jordhytter og udgiorde et Slags Coloni for sig selv, saalænge Svensken dominerede her i Landet, og paastaae endnu gamle Folk at have hørt af deres Forældre, at der endnu i deres Barndom fandtes Spor af disse Hytter i Skoven (medd. af p. l., Hr. Provst Boesen). I et Dam ved Morud-Skov, kaldet Karpedammet, mellem Frederik og Johan Henrik Demants har man ved at oprydde samme fundet Been af flere Mennesker, staaende opreiste og tildeels hængende i en Tykning af Trærødder og Rør, hvorhos man meente, at ogsaa disse skulde være Levninger af Folk, som havde skiult sig i det Uføre, her formodentlig den Tid har været, og saaledes der af Hunger og Kulde ere omkomne (R.). Under Veflinge Sogn skulle vi omtale en Kiste, som i denne Feidetid havde været nedgravet i Morud-Skov med Proviant, og i Gravergaarden her ved Elved staaer ligeledes en gammel udgraveret Kiste med Aarstal 1623 og Navnet, Johanne Johnsdatter, der er kiøbt paa en Auction i Vigerslef Præstegaard og i Svenske-Krigen med Præstens Sølv og

Guld samt øvrige bedste Sager skal have staaet nedsat i Skiul i Vigerslef Kirkes aabne Begravelse (R.). For omtrent 30 Aar siden blev ogsaa der paa Kirkegaarden opgravet en gammel Potte med Penge i, der vare af slig en Ælde, at de heelt vel i denne Krigstid der kunde have været nedsatte (medd. af p. l., Hr. Provst Boesen). At Præstegaarden iøvrigt ved denne Leilighed blev plyndret, maa man deraf slutte, at det i Præsteindberetningen af 1690 hedder, at Kaldets Documenter vare bortkomne i Ufredstider. I et Huus i Rue, hvor nu Hans Jensen boer, stak en Svensker sin Bajonet i et Barn og svingede den saaledes spiddede Glut i et Anfald af Raadhed omkring i Luften; ja undertiden skulle disse raae Mennesker endogsaa have drevet deres Barbari saa vidt, at de dreve Stavre bagfra igiennem smaa Børn og satte dem saaledes spiddede op i et Giærde (R.). I Mørud Mølle havde man Jule-Aften ikke andet at spise end et Par Haandfulde Rugmeel; disse Levninger benyttede man til paa denne Hellig-Aften at lave sig et Slags Meelvælling af; men da den stod paa Ilden og var næsten færdig, kom nogle Svenske til Møllen og den først Indkomne sparkede af Raadhed til Potten, saa at Vællingen spildtes i Ilden; da de derpaa havde seet sig om og intet fundet, gik de vel deres Vei igien uden at anrette videre Skade; men Møllerens Familie havde nu heller intet til sin Hellig-Aftens Nadvere og maatte saaledes holde Juul i Faste (R.). Ogsaa til at presse Soldater vare de Svenske her i Sognet slemme; en Mand, som boede i Vigerslef By, var saaledes med sin voxne Søn i Mørud-Skov for at klove Brænde, som de Svenske kom anmarscherende; den Gamle forstak sig, saasnart han blev dem vaer; men den Unge fristede Nysgierrigheden til at betragte dem noget nøiere; dog under denne Beskiæftigelse blev han omringet af de Svenske og, da de ikke fandt noget at tage fra ham, saa toge de ham

selv og iførte ham den blaa Kiortel og han havde saaledes fra den Tid af den Ære at tiene under Carl Gustavs seierrige Fane og at tumle omkring med sine nye Kammerater, indtil endelig et dristigt Indfald i Leiren for Nyborg omsider reddede ham; ved en gammel Kones Hiælp fik han sig nemlig af 4 Skiorter syet en Dragt i Form af en Messesærk og med den over sin Uniform gik han heelt gravitetisk midt om Dagen giennem den svenske Leir, hvor alle hans fordums Kammerater antoge ham for en virkelig Præst og uanfægtet lode ham passere; men da han saaledes i denne sin Forklædning lykkelig havde overskredet Forpostlinien, overløb han til den ligeoverfor staaende danske Leir og hans Uniform og øvrige Armatur var siden længe opbevaret i Familien og blev først for et halvhundrede Aar siden solgt (medd. af hans Descendent i 5te Led, en Boelsmand ved Elved). Aagaarde der i Sognet laae den Tid saa tæt omgivet af Skov, at man aldeles ikke kunde see den; da Beboerne derfor mærkede de Svenskes Ankomst, satte de blot Gaardhunden ind i Ovnen for at den ikke skulde røbe ved sin Gioen, at der boede nogen i Skoven, og saaledes droge de Svenske ogsaa første Gang forbi uden at finde den, uagtet man inde i Gaarden tydeligt kunde høre, at de Svenske marscherede igiennem Vandløbet paa Veien fra Fastrup til Sletten, hvor nu en Bro er anlagt, men som den Tid var et aabent Vadsted; bedre hen i Tiden fandt naturligviis de Svenske ogsaa denne Gaard, den de fiendtlige Officerer tilegnede sig, og Eieren og hans Folk maatte nu tiene disse deres nye Herrer, giøre hvad de befalede dem og nøies med hvad de undte dem og, da Herrerne endelig maatte rømme Landet og saaledes ogsaa forlode denne Gaard, giorde de endnu den Skade, de kunde overkomme (formodentlig den saakaldte anden Plyndring af de Svenske, nemlig kort for Nyborg-Slaget), slæbte blandt andet

Sengeklæderne udenfor Porten, skiar dem op og rystede Fyldene ud og brugte Vaarene til Poser og Sække for deri at transportere deres sammenrovede Mammon (N.). Paa Herregaarden, Margaard, i Vigerslef Sogn havde ogsaa et Par svenske Officerer tilegnet sig det hele; men det daværende Herskab (Albret Friis?) kiøbte nogle Folk til at fordrive dem og disse trængte lige ind i Værelserne og ihielsloge dem med Buløxer; ifølge en anden Tradition var det derimod kun een svensk Officeer, der havde taget Gaarden i Besiddelse og om hvem der fortælles, at han en Dag ved Slutningen af deres Ophold her i Landet var gaaet ud i Marken, havde paa Veien følt en stor Hierteangst og var, som han kom hiem og gik op ad Trappen for at gaae ind i Værelserne, bagfra bleven ihielskudt af en Karl nede i Gaarden (N.). I Ryds Mølle bleve ogsaa flere Svenske dræbte af den der boende store og stærke Møller, naar Leilighed gaves og der ikke kom for mange paa engang; thi i dette Tilfælde skiulte han sig (N.). Af Svenske, som bleve tilbage her i Sognet, nævnes forresten adskillige; blandt dem en Thorsten Nielsen eller Svendsen, som bosatte sig i Limkildehuset og er bekiendt for sine snurrige Indfald og mangfoldige Pudsmagerier; forresten skal han ikke have været saa fattig, som han gierne vilde have Ord for; thi da hans Dattersøn, som var opdraget hos ham, forlod ham og drog til Skovsgaarde til sin Morbroder, medgav den gamle Thorsten ham saamange Penge af Sølv, som kunde rummes i en Hattepul, og deriblandt adskillige store Sølvpenge, baade trekantede og firkantede (der altsaa, skiøndt de udgives for svenske Penge, formodentlig ligesaa snart kunde være danske, som han havde plyndret, siden man netop baade har trekantede og firkantede Mynter af Kong Christian d. 4de og Frederik d. 3die). En Svend Thorstensen i Morud menes ogsaa at have nedstammet

fra de tilbageblevne Svenske. Et Huus mellem Morud og Bæde i Nærheden af Ilverodgaarden, men som for skal have staaet ved Morud, var ogsaa, efterat de Svenske vare udgangne, beboet af en her tilbagebleven Svensk, som skiulte sig et Sted i en Ovn, da de andre bortdroge. En Skovfogeds Kone i Morud-Skov skal ogsaa nedstamme fra de tilbageblevne Svenske og i en Gaard i Rue, hvor nu Jorgen Hansen boer, har ogsaa opholdt sig en tilbagebleven Svensker ved Navn Svend, som havde havt to Koner og vilde i sin høie Alderdom endnu have den tredie og, da man vilde fraraade ham dette Skridt og derfor udsatte paa alle dem, han bragte i Forslag, idet man sagde om den ene, at hun var luset, om den anden, at hun var skabet, og om den tredie, at hun var snottet, tabte han omsider Taalmodigheden og udbrød i Harme: har jeg nu taget to Horer og giort Dannequinder af, saa kan jeg vel ogsaa giore en af den tredie; og derfor siger man endnu, som et Ordsprog: han tager ligefrem, ligesom gamle Svend tog til Hustru; forresten var han, skiondt han tilsyneladende nærede sig af at slaae Stubber op, ja stundom endogsaa gik om at tigge, i Grunden rig, hvorfor ogsaa hans Søn fik den Gaard, hvor han selv havde siddet tilhuse, men derhos saa gierrig, at naar Sonnen iblandt vilde have Penge af Faderen, sagde denne immer: Du maa være om Dig og ernære Dig selv og kan Du ikke paa anden Maade, saa maa Du tage Posen paa Nakken, ligesom jeg (R.). Om Polakkerne (ɔ: de polske Hiælpetropper) fortælles forresten ogsaa i dette Sogn, at de havde indført Tobaksrøgen her i Landet og at de giorde selv deres Piber af Leer med en kort Stilk fra Hovedet, brændte dem i Ovnen og giorde Futeraler af Træ for at giemme dem i; ogsaa skulde endeel af dem være blevne tilbage her i Danmark og siden været dragne omkring her i Landet og ved i disse

overtroiske Tider at bilde Almuen ind, at de kunde spaae, hexe, vise igien o. s. v. (hvorved dog de virkelige Tatere stikke nok-som tydeligt igiennem), have ernæret sig; men da de formerede sig stærkt og ogsaa mange slette og orkesløse Mennesker af Landets egne Indvaanere sloge sig til dem og de saaledes bleve Landet til Plage, befalede den danske Regiering, at de skulde udjages, ved hvilken Leilighed de truede med, at de nok skulde sende nogle Giæster i deres Sted, som ikke skulde være gode at bides med, og det var nemlig Rotterne, hvortil man for den Tid ikke havde kiendt stort her i Landet (R.), hvorimod de, som jeg alt ved Bogense har bemærket, maaskee først bleve Lan-deplage, da Polakkerne eller Taterne aade vore Katte og saa-ledes Rotterne spillede paa Bænke nu, da Kattene ikke mere vare hiemme.

I Veflinge Sogn saae man de Svenske ved Ankomsten efter Bøndernes Udtryk at myre opad Veien fra Haarslef, som en Flok Myrer af en Myretue. Alle Bønderne flygtede og for-stak sig, nogle i Veflinges, andre i Elvedgaards Ellemoser og atter andre i den saakaldte Væde Hule; man kunde saaledes med Sandhed sige om dem, som Bønderne endnu sige, at de bleve drevne paa Skoven af de Svenske, som Sviin drives paa Ol-den; thi i al den Tid, de Svenske vare her i Landet, kunde de Danske (forsaavidt de ikke vilde gaae i Tieneste hos de Svenske, hvad tilsidst formodentlig de fleste bleve nødte til at giøre) hverken pløie eller saae, men levede blot af hvad de havde nedgravet i Skoven, saa at de Svenske tilsidst maatte selv til at pløie og saae for ikke at omkomme af Hunger. En af de ved denne Leilighed nedgravede Binge eller Kister, hvis Eiere formodentlig vare blevne ihielslagne i Krigen, fandtes saaledes for flere Aar siden i Morud-Skov (medd. af Hans Ibsen paa Moderupgaard) og Degnekonen i Veflinge har ligeledes en

Kiste, som ogsaa i hiin Periode var nedgravet med Proviant i et Huus, hvor Eieren hver Nat listede sig ind og hentede det fornødne (R.). Herremanden paa Elved (Niels Lykke) var den Tid Oberst ved det gamle jydske Regiment og var, som saadan, giort til Fange af de Svenske i Vendsyssel d. 28de Oct. 1657; om hans Frue (altsaa Magdalene Gyldenstierne) fortæller man derimod, at hun ved Svenskens Ankomst krob i Skiul i en Ellemose Østen for Gaarden, som formodentlig netop for sin Tætheds og Tyknings Skyld kaldes Morkemose, og her bare Pigerne paa Gaarden hende Mad til om Natten (R.); i hendes Fraværelse huserede nu de Svenske paa Elved, som dem bedst syntes, og man viser endnu i den søndre Fløi, som den Tid var Hovedbygning, de Sabelhug, de have moret sig med at anbringe i de massive Loftsbiælker. De Veflinge Koner toge tilligemed Fruen paa Lykkesborg, som alt under Haarslef er anført, deres Tilflugt til Lykkemosen mellem Veflinge og Havgaard. Fra Væde flygtede ogsaa mange med deres Børn ud i den saakaldte Væde Hule (en Dal, der var stærkt bevoxet med Torne og Buske) og skiulte sig her tilligemed nogle danske Ryttere i en lille Dal eller Fordybning ned imod Bekken til, som deraf endnu hedder Ryttergraven (medd. af Propr. B. Simonsen paa Rugaard); mange sadde her og omkom, mange tyede om Natten til Væde og søgte af Mangel paa andre Fødevarer til Kaalhaugerne for, ligesom Harerne, at stille deres og deres Børns Hunger paa Kaalen (R.), af hvis idelige Nydelse i raa Tilstand man endogsaa her, som andenstelds, vil foregive, at idetmindste Børnene fik et grønligt Udseende i Ansigtet, hvilket formodentlig dog neppe vil sige andet end, at de bleve gustne og gule af al den Nød, de led. Beboeren i Rugaards Mølle var den Tid meget rig; da nu de Svenske kom, forstrakte han i lang Tid sine flygtede Landsmænd, som

i den Henseende listede sig til ham om Natten for at qvæge sig paa hans Levnetsmidler (medd. af Propr. Simonsen paa Rugaard); men da han tilsidst ogsaa selv maatte flygte, aftalte han forud med sin Karl, at hvis han vilde være ham behjælpelig i at skiule hans Mammon, saa vilde han siden dele halvt med ham; de nedgrove nu to store Kister, den ene med Sølv, Guld og Penge og den anden med Kobber, Messing og Tin; men saasnart de Svenske igien kom til Møllen, slog Karlen sig paa deres Parti og anviste dem, hvor det nedgravede var at finde (R.); Mølleren gik imidlertid, som de fleste andre, paa Skoven for at søge Skiul i de langs Giærderne sammenfygede Sneedriver; men da han havde forsømt at forsyne sig med tilstrækkeligt Proviant, maatte han om Natten stiæle sig ind i sit eget Huus for at udføre noget af det nødvendigste fra en Kiste med Meel ꝛc., han der havde nedgravet, og saaledes i Nattens Mulm stiæle fra sig selv og af sit eget og derhos, da han hver Gang kun kunde medtage hvad han selv kunde bære og dette ikkun kort Tid kunde forslaae til hans, maaskee talrige Flok, ogsaa heelt ofte gientage disse sine Nattevandringer og var derhos paa en af samme saa uheldig at plumpe igiennem Isen paa den tilfrosne Mølledam, over hvilken hans Vei førte; dog var han endnu den Gang heldig nok til at blive hængende ved Armene og tilsidst med megen Møie at blive reddet (medd. af Hr. Anders Simonsen paa Rønnemose). De Svenske vare ogsaa slemme til at presse Egnens unge Karle til Soldater; paa Rugaards-Egnen opholdt sig saaledes en rask ung Karl, som de endelig vilde tage til Soldat og som de ogsaa engang i Rugaards Mølle havde faaet fat paa; men han undsprang fra dem giennem Vinduet og rendte nu ud i Tronemosen bag Rugaard; her var den Tid et stort Øde og et tæt med Skov bevoxet Ufore og han fandt her en Holm

ude, hvor han, som han bedst kunde, opbyggede sig et Slags Hytte, hvorfra han undertiden om Natten tyede til Rugaards Mølle for at faae noget til Føde; men siden fik han ved gode Venners og Velynderes Hiælp en Ko, som han havde hos sig i Hytten, og henlevede saaledes sin Tid, til de Svenske vare borte af Landet (R.); thi sieldent vovede de Svenske sig ret dybt ind i de store Skove, da en dyrekiøbt Erfaring havde lært dem, at Døden, som oftest, lurede paa dem bag hvert Træ. Paa Vesllinge Mark mellem denne By og Kosterslef er ogsaa en Plet, som kaldes Skrink, hvor den Tid skal have været et Hoved-Kratskov, i hvilket der ligeledes opholdt sig 3 saadanne Ungkarle af Frygt for at tages til Soldat af de Svenske, som de vidste i dette Øiemed at efterspore dem (R.). Forresten ødelagde de Svenske ved deres Afmarsch her fra Sognet[1]) blandt andet ogsaa Møllen i Hoved saa aldeles, at den aldrig mere kom i Brug (som dette Slags Ødelæggelse overhovedet, især ved deres Udmarsch fra de af dem besatte Egne og formodentlig for derved at giøre de allierede Tropper en desto større Afbræk og Skade, endogsaa synes at have været planmæssigt drevet; thi ogsaa Møllen ved Munkebo eller Østergaard afbrændte de aldeles og i Jylland havde de ligeledes foresat sig at ødelægge alle Landets Møller tilhobe (Gl. D.

[1]) Thi det er af alle over hele Landet udspredte Sagn heelt tydeligt, at de Svenske egentlig blot plyndrede ved deres Ankomst her til Landet, derpaa, saalænge de troede at skulle beholde det erobrede Land, i Grunden vare fredelige og rolige, ja endogsaa pløiede og besaaede Jorden og søgte saameget som muligt at bevæge Landets Indfødte til at tage Tieneste hos sig, men da de derpaa ved de Allieredes Ankomst mærkede, at de atter skulde miste Landet, ikke alene plyndrede paany, men endogsaa ødelagde for Føde og at derpaa de Allierede efter deres Seier ved Nyborg troligen opsøgte hvad de Svenske muligviis endnu kunde have levnet.

Mag. 4, p. 151, cfr. Nyerups Fred. 3., p. 266). Manden i den Hedebogaard, hvor nu Morten Skaderod boer, ved Navn Clemen Andersen, som tillige skal have været Foged paa Rugaard, havde faa Aar, før de Svenske kom her til Landet, bygget sig en ny og efter Tidens Skik kostbar Lade (hvorpaa endnu i to Losholter over Dørren læses: A^{n} 1647 d. 28 Aprilis lod Klemen Andersen dete Hos opsete. Gud gifve det maat staa oc ronde (ↄ: raadne) — Gud gifve os fred i vore Lande!); de troede altsaa, at han maatte være rig, og, efter uden Nytte at have piint ham for at aabenbare Skatte, han ikke besad, bandt de ham til Halen af en Hest og lode ham tradske med sig, til han styrtede ved Orritslef i Sønderso Sogn; da han nu ikke kunde løbe længere, sagde en af dem: skiær ham af, den Hund, hvoraf Meningen skulde være: skiær Halsen over paa ham; men de andre gave Ordren en mere menneskelig Udtydning og skiare ham i det Sted løs fra Hesten, kastede ham med bundne Hænder og opsvulmede Fødder i en Grøft, hvor han dog omsider sled sig løs fra sine Baand og med Møie slæbte sig frem paa Hiemveien ind til den Gaard paa Heden, hvor nu Hans Anker boer; men da kunde han ikke mere og døde her faa Timer efter (medd. af Anders Simonsen paa Rønnemose — rc.; hvorimod andre sige, at de kun slæbte ham næsten til Veflinge og, da han der faldt, gav ham nogle Sabelhug og lode ham ligge for død, hvorpaa han slæbte sig til den forreste Gaard i Veflinge og der døde (medd. af Propr. V. Simonsen paa Rugaard). Paa Vædele boede den Tid Folk udenfor Bondestanden og, da de Svenske kom, flygtede to Jomfruer op paa Loftet og ind i Kiollen for der at skiule sig; men de Svenske satte efter dem og fandt dem der; dog lykkedes det dem atter at rive sig løs og at springe ud af Loftsvinduet; men her vare ogsaa Svenske, som toge dem fat, voldtoge og

dræbte dem (R.). Mod slige Fiender er Selvhævn hoist naturlig; man fortæller derfor ogsaa om en Bonde fra Veflinge, der listede sig til at skyde en Svensker ved Store Laaning i Klasmarken (medd. af Sognefoged Rasmus Hansen i Veflinge), og han var vel neppe den eneste, hvem Livet her, som andensteds flere, blev frastiaalet. Blandt andet fortælles der saaledes om de Hoved-Mænd, at de engang skulde vise nogle Rustvogne Vei fra Veflinge til Haarslef; men da de kom til Hiørnet af Vierne-Mose, over hvilket Veien dengang gik, sloge de Kudskene ihiel og styrtede Vognene i Mosen, hvorfor Eieren ogsaa stedse, naar han lod andre skiære Torv der paa Stedet, udtrykkelig forbeholdt sig hvad der muligviis i Graven kunde findes; dog veed man ikke, at der hidtil er fundet andet end et Skelet der paa Stedet (medd. af Propr. Rasmussen paa Lundegaard). Til Skaderud, hvor nu Erik Nielsen boer, kom engang en Flok svenske Ryttere og, medens de stege af og gik ind, tog en Tienestedreng af Nysgierrighed en af deres Pistoler, som, da han ikke forstod at omgaaes med den, uforvarende gik af, hvorpaa Drengen undløb til Skoven; men de Svenske, som ikke vidste, hvor Skuddet kom fra, bleve bange for Overfald, som altsaa intet ualmindeligt maa have været, kastede sig i Hast paa deres Heste og undrendte nu ligesaa hurtigt, som Drengen (medd. af Propr. Simonsen paa Rugaard). Da de Svenske endelig skulde til at forlade Egnen, toge de alting med sig, saaledes f. Ex. fra Veflinge alle Koer og Heste, saaledes at Bymændene efter deres Afreise kun eiede en eneste gammel Hest og den havde de endda stiaalet fra de Svenske, da de reiste (R.). Da de Svenske, som opholdt sig paa Rugaard (hvorfra Lænsmanden ved Rygtet om deres Ankomst var bortflygtet og hvor de ret havde opslaaet deres Bopæl, lode Gaarden drive ved danske Folk, de til den Ende havde taget i deres Tieneste, og

havde, som det synes, der deres Hovedqvarteer for Skouby-Herred, deels fordi det var et kongeligt Gods og deels fordi det laae ved Landeveien), omsider ogsaa skulde forlade Egnen og havde faaet Ordre at rykke op til Nyborg-Slaget, havde de, som det synes, ikke mindste Anelse om deres forestaaende Skiæbne; thi den svenske General, som laae paa Gaarden, formanede de tilbageblivende Fruentimre til at holde Tingene i Orden, til han kom tilbage fra Nyborg (N.), og Officererne satte deres Fruer Stævne til at møde sig ved Langeskov, naar de kom tilbage fra Slaget; men efter en Dags Forløb erfarede deres Fruer Moskoviternes[1]) og Polakkernes pludselige Ankomst, hvilke fra Middelfart satte Veien efter Rugaard, hvorfor de i største Hast flygtede og ved denne Leilighed nedsænkede deres Kostbarheder samt Regimentets Krigskasse i Mølledammet; de ankommende Moskoviter og Polakker leirede sig ved deres Ankomst paa den, maaskee netop af deres Heste saa kaldte, Hestebanke mellem Rugaard og Ventelykke samt Fuglehauge- (maaskee rettere Folehauge-) Marken, hvor de forbleve i tre Dage (og af deres Leir her paa Stedet er vel det usandsynlige Rygte opstaaet, at de, — ja andre sige saagar, de Svenske, — derfra skulde have beleiret og indtaget Gaarden; hvorimod det maaskee turde være mere sandsynligt, at den ved Gaarden saakaldte Palissatmark kunde have sit Navn af deres der anlagte og med Palissader forsynede Forskandsninger); i al denne Tid kom Egnens Beboere til dem med Høns, Ænder, Æg o. s. v., som de betalte med smaa runde og ottekantede Sølvmynter; ogsaa har man siden fundet mange af deres Hestesko (disse smaa bitte Hestesko, omtrent som til Føl eller Norbakker, der findes

---

1) Hvorved dog er at mærke, at det ikke er mig, men Sagnet, der nævner Moskoviter blandt Danmarks Hiælpetropper.

paa mangfoldige Steder her i Landet og overalt ere bekiendte under Navn af polske Hestesko) ved Mølledammet samt for nogle Aar siden en massiv Dopsko af Sølv til Skeden af et Sværd, hvori adskillige Figurer vare udgraverede og blandt dem ogsaa Moder Maria med Barnet, paa Grund af hvilken sidste Omstændighed jeg saaledes snarere vil troe, at den har tilhørt en polsk end en svensk Officeer. Efter de tre Dages Rast brøde de en Morgenstund ved Solens Opgang op fra deres Leir og droge efter Odense og Nyborg; men da de kom mellem Langeskov og Ullerslof, kom en Bonde dem imode og berettede dem Begyndelsen af Slaget og de Danskes Uheld i samme, hvorpaa de ilede saa stærkt, at de itide kom til Undsætning og bragte Lykken og Seiren med sig (medd. af Propr. B. Simonsen paa Rugaard); det maa nu med den Relation om Krigskassens Nedsænkning (man siger, at det skulde være skeet lige ud for Gaardens Kirke eller Kapel, som laae i Haugen ud imod Vandet til, og altsaa mellem Haugen og den lille indsludte Haugeplads, som nu bærer Navn af Bremerholm) have hvilkensomhelst Beskaffenhed, det immer have vil, saa er saa meget dog under alle Tilfælde vist, at saavel de Danske, som de Svenske, vistnok ofte i denne Feide nedgrove Penge eller nedsænkede dem i Søer, Damme og Brønde (man see f. Ex. Sagnene fra Kiærbyholm, Munkebo, Rønninge-Søgaard o. s. v.), og ligesaa vist er det ogsaa, at de i Almindehed holdt det hemmeligt for andre og at altsaa Skatten, hvis de pludselig døde, — som i denne Feide saa ofte var Tilfædet, — ogsaa blev siddende, hvor den blev nedlagt, og altsaa hiemfaldt til Jorden igien, af hvis Skiød den oprindeligviis var fremdraget; naar derimod andre paastaae, at det ikke var deres Krigskasse, men deres Artilleri og Ammunitionsvogne, de rendte i Mølledammet, da de bleve forfulgte af de Polske, for at det nemlig ikke skulde falde i Fiendernes Hænder, samt

at en Svensker ved denne Leilighed reddede sig op i et Træ der i Skoven, hvor der virkelig for endeel Aar siden ved at fælde et stort, gammelt Træ skal være funden en Beenrad, som man mener, af en svensk Soldat, siddende fast i et Klov eller i en kloftet Green høit oppe i samme (R.), saa strider idetmindste det første imod al Sandsynlighed, da de ved deres Afmarsch til Nyborg vistnok have taget deres Artilleri med, da det der saa høiligen kunde behøves, istedetfor at lade samme uafbenyttet henstaae paa Rugaard, og skiøndt der vel, da Geheimeraad Juel omtrent 100 Aar derefter, som Gaardens Eier, lod Mølledammet rydde, fandtes endeel Vaaben, saasom Sabelklinger, Korsgevær o. s. v., samt 1815 ved at grave en Canal om den lille Hauge ved Mølledammet en Egestok to Alen nede i Leret med indsmeltet Bly i den ene Ende (medd. af Propr. B. Simonsen til Rugaard), saa beviser heller ikke dette noget, da Artilleri og Krudtvogne ere noget gandske andet end Sabler, Korsgevæhr og Ladestokke. Ogsaa om de brandenborgske Hiælpetroppers Lyst til at presse Drenge har man herfra Sognet et Sagn; en Mand i Beldringe fortæller nemlig, at en af hans Forfædre ved Navn Matthias den Tid som Dreng opholdt sig i Veflinge, hvor hans Moder bestræbte sig for at faae ham hurtigt ind ad en Haugelaage, for at Brandenborgerne, der droge igiennem Byen, ikke skulde faae ham at see; men disse satte hurtigt efter ham, toge ham fra Moderen og førte ham med sig ud af Landet; han var den Tid kun 12 Aar gammel og de brugte ham derfor først til at spørge Vei o. s. v., hvorhos han i denne Periode maatte ligge under Hestekrybberne om Natten; men siden fik han det bedre, idet han og 3 à 4 andre danske Drenge, som de havde medtaget her fra Fyen, bleve brugte til at gaae Ærinder og at tiene ved Marqvetenderiet; dog overlagde de tilsidst med hverandre

at desertere og en Dag, da Regimentet marscherede videre, skiulte de sig under en Bro og frelste sig siden ved Flugten. En lignende Historie fortælles ogsaa om en Dreng fra Skamby Sogn, som altsaa formodentlig var en af den Ovenanfortes Kammerater (R.)[1]. Af de Svenske selv forlode adskillige heelt ugierne Landet; en svensk Rytter fra Kosterslef skiulte sig saa-ledes i Store Laaning i Klasmarken ved Veflinge, da de andre marscherede ud; ogsaa boer der endnu i Veflinge By en Kone, hvis Farmoders Fader eller Farfader var den bekiendte her i Landet tilbageblevne Svensker, Thorsten Nielsen i Limkilde, der alt under Vigerslef er omtalt og hvis Mormoders Fader eller Farfader derimod var af dansk Fodsel og havde 10 Brodre, som alle paa een Tid tilligemed deres Fader vare i dansk Krigs-tieneste, og da de derhos tilsammen vare raske Karle, gav den danske Konge dem Navn af de 12 Baser; og skete det formo-dentlig i Anledning af Fyens Occupation af de Svenske, at den ene af disse 12, nemlig den Henrik Bas, som siden blev Fader til Konens Mormoder, kom i svensk Krigstieneste, som Rytter, og blev gift med en svensk Pige; men da denne hans Kone dode, romte han paa sin Rytterhest med det Barn, hun havde fodt ham (nemlig Konens ovenomtalte Mormoder) her tilbage igien, hvor hans Broder, Knud, som boede i Honnerup eller Honneruplund i Gielsted Sogn, modtog og opfodte Bar-net (R.). Ligeledes synes det ogsaa, at her i Sognet, som andensteds flere, adskillige af de indfodte Svenske ved denne Lei-

---

1) En anden Erindring fra Brandenborgernes Besog her i Lan-det skulle ligeledes de saakaldte onde Urter være, hvorfor man ogsaa i Almindelighed pleier at kalde disse Urter Brandenborgere; men fra denne Beskyldning skal jeg idetmindste holde de brandenborgske Hiæl-petropper frie; thi de omtales allerede 1656 af A. Berntsen, 1, p. 96, som et skadeligt Ukrudt paa de fyenske Kornmarker.

lighed bleve tilbage; saaledes døde her for en 30 Aar siden en Lars Svensk i Tappenøie, som havde sin Herkomst fra disse Svenske; endnu leve der i Veflinge et Par Familier, som nedstamme fra den Tid tilbageblevne Svenske, ligesom ogsaa Claus Høgens Fader, Høgen Troelsen, var en Afkom af dem; hvorimod en svensk Rytter, som levede her for nogle Decennier siden, naturligviis maa være af de senere Svenske, der efter Steenbuks Capitulation bleve fordeelte her omkring i Landet.

I Søndersø Sogn ere endnu følgende Sagn opbevarede om Carl Gustavs Feide her i Landet. En gammel Kone i Bogense paa nogle og 90 Aar fortalte saaledes, at hendes Bedsteforældre, som den Tid vare Krofolk i Søndersø, havde giemt noget Sølvtøi i et jernbeslaget Skriin, hvilket de havde nedgravet i Haugen, men at de Svenske fandt det, sloge Skrinet itu og bemægtigede sig Sølvet, hvorimod hun selv i sin Barndom havde seet det itusiagne Skriin (medd. af Hr. Consistorial=Ass. Fich i Bogense). I Peder Jørgensens Gaard i Søndersø, som nu er udflyttet, findes ligeledes en gammel Kiste, hvori endnu sees tydelige Spor af de Hug, de Svenskes Sværd have tilføiet samme (N.). I den første Gaard i Vedby mod Landeveien til stod den Tid en gammel fladlaaget Kiste, som endnu staaer i Broby; de Svenske sprængte ved deres Ankomst til Gaarden Laaget, fandt 12 Brød i Kisten, toge de 11 med sig, men vare dog saa menneskelige at lade det 12te blive tilbage til Familien (medd. af Kirkesanger Grønvold i Broby). En Gaardmand i Søndersø havde to skiønne graablommede Klodde, som særdeles stak de Svenske i Dinene; engang kom derfor ogsaa to svenske Ryttere i Gaarden for at tage dem med sig; den ene stod af Hesten og gik ind i Stalden for at lede dem ud; men her var Manden netop selv tilstede og, da han saae, hvad der skulde skee, greb han en Fork og anfaldt

Svensken dermed; men da dennes Kammerat, som holdt udenfor Døren, saae Mandens Modstand, lagde han uden videre an og skiød ham paa Stedet (R.). Paa den Tid, de Svenske bleve forfulgte og altsaa maatte tænke paa Selvforsvar og til den Ende forsamlede sig for at giøre Modstand, røvede og plyndrede de ligesaa fuldt, som ved deres Ankomst (altsaa den saakaldte anden Plyndring); da nu en slig Plyndretrop drog igiennem Sønderso Skov, var der en Kone i en daværende Gaard, som nu er nedbrudt; denne Kone greb for at undgaae Plyndring til det almindelige Middel, nemlig at ødelægge adskilligt Bohave, skiære Sengeklæder op og ryste Fylden paa Moddingen, og stod nu der ved de Svenskes Ankomst under lydelig Jamren og Klagen, ja havde endogsaa udstoppet sig om Livet for at forestille, som om hun var frugtsommelig, og sagde derhos blandt andet i sin Jammer, at nu havde de Svenske taget alt hvad hun eiede og havde, nu kunde de tage hende selv med, da det nu i hendes ulykkelige Forfatning var hende det samme, hvor hun var; kort — hun spillede sin Rolle saa godt, at de Svenske ikke alene troede, at hun virkelig var udplyndret, men at de endogsaa rørtes af Medlidenhed, og da de vare forsynede med adskillige Ting, som veiede og fyldte endeel, og overhovedet saa overlæssede med Bytte, at det hindrede dem paa Marschen, saa gave de hende af deres Overflødighed saa rigeligt, at man endogsaa paastaaer, at hun blev en rig Kone for Fremtiden (R.). Iøvrigt bleve mange af disse Svenske, da de saaledes af de Allierede bleve angrebne og for at modstaae dem maatte samle sig fra Landets forskiellige Egne, ogsaa hist og her for deres Afmarsch til Slaget af Indvaanerne dræbte og saaledes blev ogsaa i en Gaard i Sønderso, hvor nu Niels Hansen boer, en Svensker, idet han vilde forlade Gaarden for at samles med sine Kammerater, ihielskudt fra en af Gaardens

Gavle (R.). En anden Gaard i samme By havde nogle Svenske anmasset sig og havde her en dansk Pige og Karl i deres Tieneste, af hvilke Karlen tiente dem for Rogter; da de nu skulde forlade Egnen, vilde de tage disse Folk med sig; Pigen skiulte sig da i et Hohæs og undkom lykkeligt; Rogteren lob derimod tilbage fra dem paa Veien i den Tanke, at de ikke skulde opholde sig med at hente ham ind igien; men en af de Svenske vendte sig og skiod ham med en Sølvknap (hvorfor just en Sølvknap?) paa Stedet (R.). Forresten synes i dette Sogn ret mange af de tilbageblevne Svenske at have nedsat sig; saaledes bosatte en Svensker ved Navn Mads Jorgensen sig i Orritslef, men har ikke efterladt sig andet Eftermæle end, at han var et Skarn baade mod sin Kone og mod dem, hun tog sin Tilflugt til (R.); i en i Sonderso Skov beliggende, nu afbrudt Gaard boede ligeledes en af de tilbageblevne Svenske og var det ham, der i Nærheden af Nislefgaard havde hugget Hænderne af en frugtsommelig Kone (see Otterup Sognehist.); Gaardmand Henrik Mogensen i Sonderso's Farfader af samme Navn var ogsaa kommen herind som svensk Soldat (men Slægtleddene vise, at det maa have været i senere Tider); en gammel Mand ved Navn Svend Larsen der af Byen skal ligeledes nedstamme fra de Svenske; men ogsaa dette synes at være af de fra Tonningen indkomne Svenske; derimod boede der i et Huus, som nu Hans Hansen beboer, en Henrik Jorgensen, som var en Efterkommer af de rette eller forst indkomne Svenske (R.). I et Huus ved Vedby boede endnu for en Snees Aar siden en 80aarig Mand, Svend Berndsen; hans Fader var Bernd Svendsen og dennes Fader, Svend Flink, var ogsaa en af de her i Landet tilbageblevne Svenske, der i sin Ungdom havde lært Skomagerprofessionen, siden fra simpel Soldat tient sig op til Officeer i den svenske Armee, men nu

atter efter deres Udjagelse af Landet maatte tage Professionen fat igien og nedsætte sig som Skomager i Odense (medd. af Svend Berndsens Søn, som nu beboer den Mølle i Høved, hans Forfædre i Svenske-Feidens Tid maaskee selv vare med at lægge øde); en anden af de tilbageblevne Svenske kom til at boe i den Gaard i Søndersø, hvor nu Anders Madsen boer; om ham fortælles, at naar han communicerede, græd han altid saa heftigt, hvorover Præsten engang spurgte ham, hvorfor han da egentlig græd saameget, hvortil han svarede, at det var, fordi han havde dræbt smaa Børn i Krigen og derover aldrig havde Ro, og var da al den Trøst, Præsten gav ham, de Ord: ja deri kan jeg ikke hiælpe Dig; det kunde Du have ladet være (R.). Man seer saaledes af det ovenstaaende, hvor saare nøie man maa skielne mellem dem, som kaldes „her i Landet tilbageblevne Svenske"; thi nogle af dem vare virkelig fra Krigen i Frederik d. 3dies Tid; men andre vare derimod fra Krigen under Frederik d. 4de og de fra Tønningen af, som Krigsfanger, indførte og over Land og Rige fordeelte Svenske. Endelig sige nogle af Bønderne, at de fleste af disse tilbageblevne Svenske hede Svend, og andre derimod, at de fleste af dem hede Mogens (R.); men det ene er vel omtrent ligesaa usikkert, som det andet.

Hvad endelig Vissenberg Sogn er angaaende, da er det formodentlig, saasom det laae ved Landeveien, ogsaa i det hele taget blevet haardt medtaget og plyndret, ja, som det synes, heller ikke for Brand og Brandstiftelse forskaanet; idetmindste skal man i Skalbierg her i Sognet ved Gulves Omlægning ꝛc. heelt ofte have opgravet Brande eller Levninger af brændt Tommer og stedse været enig om, at samme hidrørte fra den svenske Krigstid (R.). Forresten søgte, som naturligt, de fleste og især Konerne ved Fiendens Ankomst til Sognet deres

Frelse i Flugten; saaledes fortælles f. Ex., at de Svenske første Gang skulde være komne til Vissenbierg Kirke paa en Søndag og derfra være dragne til Skalbierg; men da man her i den forreste Gaard i Byen (Jørgen Greves Gaard) ved det saakaldte Ageled bemærkede deres Ankomst, flygtede alle fra Gaarden paa en gammel Kone nær; hendes Datter, som paa den Tid var Kone der i Gaarden og til samme Tid høifrugtsommelig, flygtede derimod til Peierup i Ørte Sogn og fødte her sit Barn i en Ovn og Moderen sendte hende ved given Leilighed lidt Føde fra Skalbierg (R.). De fleste maatte derimod flygte ud i Sneen og mange af dem derhos ile saa meget med at bore sig ned i Sneedriverne, at Fruentimrene ikke engang kunde faae Tid til at faae deres Klæder ned omkring sig, men med den blotte Krop maatte tøe sig Huller i Sneen og derhos ligge gandske stille og ikke røre sig af Stedet for ikke at opdages af de Svenske, som rede forbi baade forоven og forneden (R.). Præstekonen i Vissenbierg (altsaa formodentlig Konen til den forhen omtalte Capellan, Hr. Hans Christensen Naur, som nu var bleven Sognepræst og 1655 havde giftet sig med Formandens Datter cfr. Bloch, 2, p. 339), som netop den Tid var frugtsommelig, maatte saaledes ogsaa flygte ud i Skoven og skal der have født Tvillinger til Verden (R.). En anden Familie der i Sognet, som ligeledes var tyet ud i Sneen for at søge Skiul, kom tilsidst der i en slig Forlegenhed for Føde, at den maatte arbeide sig igiennem Sneen til Jorden for ved Hiælp af deres Knive i Grøfterne at opgrave Suurkaals-Rødder (saaledes kalder Bonden de vilde Mark-Syrer) og derved at opholde Livet; en anden Gang havde den samme Familie vovet sig hiem til sin Gaard og i Svenskernes Fraværelse faaet 3 Skp. Barkmeel, som de i Skoven havde tilberedet, i Ovnen for at bage Brød deraf; men i det

samme kom Svenskerne tilbage og de arme Forhungrede maatte saaledes lade deres Barkbrød i Stikken og igien søge til Suurkaalen under Sneen (R.). En Kone fra Rold tyede saaledes ogsaa med 2 Børn ud i Marken mod Gribsvad til og sad der saa længe i en Sneedrive, indtil Kulde og Hunger drev hende ud at søge Føde, den hun ogsaa i egentligste Forstand fandt paa Landeveien, hvor de Svenske havde tabt 2 Brød af en af deres Brødvogne (R.). En frugtsommelig Kone fra nuværende Peder Thorsens Gaard i Skalbierg maatte ogsaa for de Svenske skiule sig i et afsides liggende Ufore, kaldet Skalbierg Homose, og fødte her sin Søn, Jeppe, der siden fik Gaarden efter hende, i en Sneedrive paa en Holm i Uforet, som endnu kaldes Jeppes Holm (R.). Af de faa Mandfolk, som derimod bleve tilbage, bleve endeel af Fienden pressede til Soldater, saaledes som f. Ex. Anders Pedersen, der boede i Andebølle i Peder Brandts nuværende Gaard og som flere Gange blev taget, ja endogsaa engang fra Plougen paa Marken, til Soldat, men som derhos stedse var heldig nok til at undløbe og saaledes altid at komme tilbage til Gaarden igien (R.). Andre bleve derimod formelig holdte i Arrest, f. Ex. en Gaardmand, der netop den Tid var forlovet med en ung Pige, men som, da de Svenske erfarede dette og selv godt kunde lide Pigen, af dem blev arresteret i et Kammer i hans egen Gaard, hvor han vist var sultet ihiel, dersom hans 14aarige Søsterdatter, der var Legekammerat med nogle svenske Børn og derhos godt lidt af disses Forældre, ikke havde fundet Leilighed til i hans Nød at forsyne ham med det nødtørftigste (R.). Andre satte sig derimod, saa godt som Omstændighederne vilde tillade det, til Modværge; saaledes fortælles der f. Ex. om de daværende Beboere i Niels Olsens Gaard i Skalbierg, at de dræbte de første Svenske, der kom til Gaarden, men at disse dog, før de døde,

havde faaet Leilighed til at give Signal med deres Piber og at Gaarden derpaa blev omringet af deres Kammerater og at Beboerne havde al deres Kunst nødig for at undgaae de fiendtlige Kugler (R.). Ligeledes boede der i Skousby her i Sognet en Gaardmand af ualmindelig Styrke og Mod og som bar et hierteligt Nag til de Svenske; saasnart derfor de, der kom til hans Gaard, ikke vare flere end 5 à 6 i Tallet, saa dræbte han dem strax ved sine Tyendes Hiælp; men vare de derimod flere, saa skiulte han sig for dem det bedste han kunde (R.); ja man fortæller endogsaa, at endeel af dette Sogns Beboere skulde have rottet sig sammen, bevæbnet sig med lange Stænger, hvorpaa deres Leer vare anbragte, og saaledes have angrebet og overvundet et svensk Parti og at Sognets Beboere derfor endnu ville regnes for tapprere Folk end de andre Fyenboer samt at de endnu kaldes Vissenbierg-Ryttere eller at man siger om en eller anden af dem, der viser et kiækt og raskt Forhold: ja det er ogsaa en af de Vissenbierg-Ryttere; hvilket fra hiin Tid af skulde hidrøre (R.—skiøndt jeg maa tilstaae, at det sidste vel snarest kunde nedstamme derfra, at det meste af Sognet i sin Tid var kongeligt Ryttergods). Ogsaa maa man saameget mindre forundre sig over, at der opstode slige Blodhævnere her i Sognet, som de Svenskes Adfærd her maa have været exemplarisk haard, siden der endnu 1664 ifølge den gamle Matrikel kunde være 15 øde Gaarde og 17 øde Huse. Hvor forbittrede dette Sogns Beboere desaarsag ogsaa vare paa de Svenske og hvor ængstelige disse vare for at undgaae hines Hævn, sees ogsaa deraf, at da engang et Regiment svenske Dragoner drog igiennem den for sin farlige Skov bekiendte Vissenbierg Gyde ad Odense til, blev Obersten i Spidsen for Regimentet ihielskudt af en i Skoven lurende Bonde fra Keilstrup der i Sognet; men nogle Dragoner sprang strax af He-

stene, puttede ham i største Skynding i en Sæk, kastede Liget tværs over Sadlen og ilede, som det syntes, ængstelige for hvad der videre vilde følge, bort med ham uden engang at undersøge, hvorfra Skuddet kom eller om der vare flere ivente (medd. af Kirkesanger Grønvold i Broby). Upaatvivleligt er det ogsaa, at bange Anelser om, hvad Udfaldet vilde blive, tilsidst betog de Svenske, og man hørte dem saaledes ikke blot paa flere Steder i Landet (formodentlig især, da de vare bloqverede paa Øen af den hollandske Flaade) at yttre: gid vi vare vel ude af denne forbandede Hundeklemme (saaledes kaldte man nemlig i gamle Dage en Ungskov, der var saa tæt bevoxet med Træer, at Jagthundene kunde sætte sig iklemme mellem samme)! men man fortæller ogsaa i dette Sogn, at en svensk Officeer, som var indqvarteret i Gadsbølle og i den senere Tid havde Bonden, hos hvem han var indqvarteret, til at kiøre for sig til Odense, paa Hiemturen i en maaneklar Nat først længe sad og stirrede paa de to eneste Skyer, der vare paa Himlen og hvoraf den ene var mørk og blaalig (som den svenske Uniform) og den anden lys og rødlig (som den danske Uniform); men da han omsider saae dem drive imod hinanden og den rødlige i Farten tildække den blaalige, saa udbrød han: Gud naade vort arme Folk! vi komme aldrig lykkelig ud af dette forbandede Land (R.). Imidlertid bleve her dog ogsaa i dette Sogn, ligesom andensteds flere, efter det ulykkelige Slag ved Nyborg adskillige Svenskere tilbage; idetmindste boede der i Bred for 60 Aar siden endnu en Svensker, som enten hed Jeppe eller Erik, men sædvanlig kaldtes Sergeanten og som formodentlig havde dette sit Tilnavn efter sin Farfader[1]), der havde været virkelig Sergeant under

[1]) Jeg beder ved dette Slægtled, som ved alle foregaaende, at bemærke, at disse Sagn allerede ere indsamlede for mere end en halv Snees Aar siden.

de Svenske og om hvem fortælles, at han engang var med paa et Sted, hvor der plyndredes; men da en af hans Kammerater stak sin Kaarde igiennem et lille Barn, blev han derover saa forbittret, at han paa Dieblikket stødte ham ned og saaledes, skiøndt han ikke kunde hindre Forbrydelsen, dog straffede Forbryderen paa Stedet (R.). Om vore polske Hiælpetropper fortalte endelig Johanne Jydens, som i sin Tid var bekiendt for en klog Kone og i Svenske-Krigen boede i nuværende Hans Rasmussens Gaard i Kolbierg, sine Børn og Børneborn, at de i meget afvigede fra os, saavel i Levemaade, som i Udseende og øvrige Egenskaber (hvorved dog er at mærke, at disse ikke blot heelt ofte af vor Almue med Taterne forvexles, men at selv de virkelige Polakker i Svenske-Feiden ifølge Olearii Vidnesbyrd ikke blot bestode af Polakker alene, men tildeels ogsaa af Husarer (Ungarer), Tartarer og Tyrker; see Pontoppidans Ann., 4, p. 460); de kunde saaledes tage tiltakke og gaae tilmunds med hvad det end skulde være, saasom Hunde, Katte, Snoge, Frøer &c., og det uden nogen foregaaende Kogning, Stegning eller anden Tilberedelse og derhos havde de en saa giennemtrængende Lugt (man skulde, som sagt, snart troe, at dette blot var en figurlig Talemaade), at de kunde opsnuse, hvor der var noget nedgravet; saaledes var f. Ex. ved den Gaard, bemeldte Kone beboede, i et Korngulv nedgravet en Kiste, hvis Levninger endnu (forvandlede til et Bord) der i Gaarden forevises, med noget tørret Rug i; dette satte strax fra Begyndelsen af deres Lugtenerver i Bevægelse; dog da Kisten var dybt i Jorden, saa kunde de ikke rigtigt komme under Veir dermed, men maatte efter megen frugtesløs Løben ud og ind og Snusen høit og lavt, baade i og udenfor Huset, tilsidst opgive deres Undersøgelse, som unyttig. Iøvrigt var der, da de Svenske bleve fordrevne, en saadan Trang paa Føde her i Landet, at da de naaede Høsten,

tog man enkelte Havre-Neg hiem med sig fra Marken, torrede Kornet ved Ilden, malte det paa Haandqværne og tilfredsstillede saaledes sin Hunger. Forresten opbevares endnu i bemeldte Gaard en gammel Kaarde med et net udarbeidet Jernhæfte samt Pistolhylstre og et Bidsel med 2 runde Messingplader; det første foregives at være svenske Efterladenskaber; men paa de sidstnævnte Plader staaer (vel at mærke) F 4 med en Krone over (R.). Endelig er det en almindelig og vistnok ogsaa grundet Formening, at den svenske Krig gav Anledning til forskiellige Røverbanders Opkomst her i Landet; dog derved maa efter min Formening ingenlunde de egentlige Røverbander (som omtales i vore Kiæmpeviser ɔc.) forstaaes og saaledes heller ikke den Bissenbergske Røverbande, der vistnok er meget ældre end det 17de Aarhundrede (see Rugaard, 1, p. 72), men derimod de Taterflokke, som vor Almue (endskiondt de, som sagt, ere langt ældre her i Landet) dog idelig forvexler med de polske Hiælpetropper, formodentlig fordi de vistnok betiente sig af denne Leilighed til at komme tilbage i Landet igien, idet de, som Marodeurer, troligen fulgte de indvandrende Tropper og maaskee endogsaa propter communia studia især associerede sig til de polske Hiælpetropper; thi disse Taterbander, som forøgedes ved en stor Deel af Armeens Deserteurer samt ved de Tid efter anden opløste og debanderede Regimenter, ja maaskee end ikke mindre ved mangen en af Landets egne brødløse og orkesløse Kieltringer, udgiorde virkelig endnu længe efter denne Tid en ved idelige Bedragerier, Tyverier, Plyndringer og Røverier noksom bekiendt Hær af sande Plageaander for de allerede til Marv og Been udsugede Landbo-Sogne. Dog — vi forlade Sagnene om alle disse Rædselsscener for atter at vende tilbage til vore historiske Bidrag igien.

1660 d. 10de Jan. bleve 6 Mand af Bogense udskrevne til Kongens Tieneste (Raadstue-Prot.).

S. A. d. 23de Febr. blev læst Generallieutenant Claus v. Ahlefelds Ordre de Dato Odense d. 17de Febr., hvorved Hans Excellence fuldkomment bemyndiger Hr. Oberst Brockenhuus paa hans Regiments Stab maanedlig at nyde 100 Dlr. af Bogense By samt og alvorligen og strengelig befaler Borgemester, Raad og menige Borgerskab samme assignerede og maanedlige Penge til ham at erlægge, hvorpaa ellers formodes, at velbaarne Hr. Oberst tillades det paa anden Maade at inddrive (l. c.).

S. A. d. 26de Juni blev Hans Jorgensen indsat til Borgemester af Lænsmanden; hvorimod Niels Nielsen Basse vedblev at være Byfoged (l. c.).

S. A. d. 12te Oct. ender Raadstue-Protocollen for Bogense, som opbevares i Stifts-Archivet; men til samme Tid begynder en anden, som opbevares i Byens eget Archiv.

S. A. maatte Borgemesteren, en Raadmand og en Borger af Bogense mode til Arvehyldingen i Kiobenhavn d. 14de Nov. (Fogtmans Rescr. 1, p. 1 sq.).

S. A. kom der Rescript til Toldinspectionen i Bogense om til Byens Bedste at hindre Toldunderslæb af dem, der fra Bogense ꝛc. til Frederiksodde og andre Steder ved Stranden sig have begivet og nedsat (l. c. p. 16). Omtrent

S. A. maa iovrigt ogsaa Laurids Danielsen Colerus eller Kohler (der var fodt i Skalkendrup 1624, hvor hans Fader, Daniel Colerus, var Sognepræst for Aunslef og Bogense (Giessing, 2, 2, 204) og Moderen Margrethe Lauridsdatter, en Datter af Sognepræsten for Rynkeby og Revninge, Hr. Laurids Nielsen, og som derhos 1655 var bleven Capellan i Skamby hos Sognepræsten, Hr. Henrik Hansen, som dode 1658) være bleven Capellan i Bogense (eller rettere sagt han var allerede ble-

ven det 1659; see ovenf.); thi 1690 siger han om sig selv, at han havde været Capellan her paa Stedet i 30 Aar og var nu saa gammel, at han selv maatte holde Capellan.

S. A. i Sept. døde Sognepræsten i Ore, Mag. Mads Hviid, ved Stændernes Møde i Kiøbenhavn, da han var en af den fyenske Geistligheds Deputerede (cfr. Bircherods Dagb. p. 60), og ham fulgte i Kaldet Mag. Jesper Lauridsen Smidt (f. i Svendborg, hvor hans Fader var Smed, d. 19de Oct. 1624, depon. fra Odense Gymnasium 1645, fik 1646 Attestats, prædikede for Dimis 1647, blev 1656 Rector i Sorø og 1660 Sognepræst her (cfr. Birch. Dagbog, p. 63), var gift 1) med Dorthea, Formandens Enke, 2) med Mette Worm, Steddatter af Biskop Kingo og Datter af Provst Peder Jacobsen Worm med hans anden Kone, Sille Balkenborg (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev formodentlig Hr. Anders Thomæsen Sognepræst i Haarslef, da den forrige Sognepræst, Hr. Jacob Plougdal, s. A. skal være død og Hr. Anders allerede 1662 nævnes som Stedets Sognepræst; han var født 1625 i Søndersø Præstegaard, hvor hans Fader, Hr. Thomas Hem, var Sognepræst, blev 1655 Capellan hos Faderen, men faa Aar efter Sognepræst i Haarslef (Bloch l. c.).

S. A. giftede Sognepræsten i Vigerslef, Hr. Niels Krag, sig med Bispens Broderdatter, Abigael Nielsdatter (see 1659).

1661 d. 22de Jan. blev afgangne Laurids Ulfeld (til Harritslefgaard), kongelig Befalingsmand over Stiernholm, hvis Liig paa andet Aar (see 1659) i Odense havde staaet ubegravet, om Aftenen i S. Knuds Kirke i Odense stedet til Jorden (Birch. Dagb. p. 65—66).

S. A. skienkede Oluf Rosenkrands (til Enggaard, nuværende Gyldensteen) og Fru Birgitte Krabbe Kalk og Disk til

Guldberg Kirke (Hoffm. F. 5, p. 300; Atl. 6, p. 617) og s. A. giorde han Indforsel i en Gaard i Glavendrup for 425 Specier (Gyldensteens Arch.).

S. A. blev Sognepræsten i Særslef, Mag. Berthel Wichmand, Herredsprovst, hävde derpaa nogle Fortrædeligheder med Formandens Enke, Birthe, hvis Pension han tilbageholdt, og døde 1665 (cfr. Worms Lexicon, 2, p. 578).

S. A. udsteder Herredsfogden i Skouby=Herred, Mads Jensen i Væde, sit Tingsvidne, at Mogens Mule havde indstævnet Eiler Høgs (til Dallund) Arvinger til at lide Dom i Anledning af et under 1658 anført Pantebrev paa 2 Gaarde i Amager i Vigerslef Sogn. Dommen mangler; men af andre Documenter seer man, at Pantet blev ham tildømt (Coll. Lang.).

S. A. d. 2den Sept. blev den ulykkelige Kai Lykkes Gods confiskeret og derved hiemfaldt alene her i Lænet til Kongen ifølge Opsummeringen af gl. Matrikel: i Eilby 1 Gaard paa 13 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., 1 ditto ibid. paa 13 Tdr. 5 Skp., 1 Gaard i Maderup 13 Tdr. 6 Skp., 1 Gaard i Skouby 5 Tdr., 1 Gaard i Eskildstrup 7 Tdr. og 1 Gaard i Eilskov 10 Tdr. 5 Skp.; altsaa i Alt 63 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn.

S. A. haves bag i gl. Matrikel en Renteri=Taxt for Fyen af 1661, der, naar den sammenholdes med A. Berntsens af 1656 (fr. Herl. 2, p. 645), har Interesse for at erfare hvad Virkning Svenske=Feiden paa Landets Priser havde yttret; efter samme modtoges saaledes i det kongelige Renteri 1 Faar for 4 ℳ 8 ß (1656 ½ Rigsdaler), 1 Kalv for 3 ℳ (1656 1½ Ort), 1 Lam for 3 ℳ (1656 1½ Ort), 1 Tiende=Lam for 2 ℳ, 1 Gaas for 12 ß (1656 ½ Ort), 1 Par Høns for 8 ß (1656 6 ß), 1 Snees Æg for 8 ß (1656 4 ß), 1 Td. Havre for 4 ℳ (1656 ½ Rigsdaler), 2 Snese Hummelstænger 12 ß (1656 100 1 Ort),

1 Læs Torn 1 ℳ 8 ß, 5 Stavre 2 ß, 1 ℔ Lysegarn 2 ß (1656 1 ß), 1 Td. Kul 4 ß (1656 ligeledes 4 ß), 1 Læs Hø 4 ℳ (1656 1 Ort), 1 Td. Smør 15 Rigsdaler (1656 14 Rigsdaler), hvorhos er bemærket, at 1 Ort i Penge regnes for 12 ß og 1 Album for ⅓ ß.

1662. Med dette Aarstal og Borgemesteren i Bogense, Hans Jørgensens, Navn eier jeg en malet Rude, som tilforn har siddet i Moderup Smedie[1]; ogsaa skal samme Mand omtrent ved samme Tid have bygt eller ombygt den latinske Skole i Bogense (see 1733), som laae paa S. Annægaden Østen for Kirken; ligesom der ogsaa i Bispop Niels Bangs Tid (altsaa mellem 1663 og 1676) skete den Forandring med Rectors Lønning i Bogense, at han istedetfor Særslef- skulde nyde Haarslef-Degnekald (cfr. 1689).

S. A. Liqvidation mellem Eiler Høg til Dallunds forskiellige Creditorer i Anledning af den i hans Hovedgaard, Dallund, foretagne Indførsel, da Familien efter hans Død gik fra Arv og Giæld (Præsteindb. af 1690). — Immissions-Forretning, hvorved (Baron) Putbus er udlagt hos Eiler Høg til Dallund noget Jordegods i Steensby — Høiesterets Confirmations-Dom paa samme (Af Kiørups Archiv ved K. R.).

1663 bleve Corfits Ulfelds Godser confiskerede og blandt dem uden Tvivl ogsaa Harritslefgaard her i Lænet, som Kongen derpaa skiødede til Oberst Frederik Arenstorff, der allerede eiede den 1664.

S. A. kongeligt Skiøde til Maurits Dagelou paa 2 Gaarde i Eilbylunde og Svenstrup i Skouby-Herred.

S. A. døde Eiler Qvitzovs Enke, Anne Axelsdatter Brahe

[1]) Lignende findes i samme Egn saavel i Præstegaardens Rullestue i Særslef, som i Hans Ibsens Kiærnehuus i Maderup.

(see om hende 1650 & 1655 ꝛc.), i Bogense, næsten 80 Aar gammel, og Bircherod siger, som sagt, om hende: hun var vel af skiøn Byrd, men forresten i alt sit Levnets Væsen et uteerligt og Skarns Qvindfolk.

1664 ansøgte Borgemesteren, Hans Jørgensen, i Bogense hos Kongen, at endeel af Byens Jorder, øde Damme og Grave (hvoraf man saaledes næsten skulde slutte, at den engang i Fortiden havde været befæstet) maatte blive solgte for at afbetale den store Giæld og Vidtløftighed, hvori Byen i forleden (svenske) Feide var geraadet, hvilket ogsaa d. 11te Oct. s. A. blev bevilget efter foregaaende uvillige Mænds Taxering at turde skee (Fogtman, 1, p. 143).

S. A. eller saa omtrent bevilgede Biskop Dr. Niels Bang (som sad fra 1663 til 1676) Capellanen, Hr. Laurids Danielsen, i Bogense den Afgift af Skouby Sogn, som tilforn laae til Hørernes Bestilling i Bogense (see 1689).

S. A. var Hr. Hans (altsaa formodentlig den under 1659 omtalte Hans Olufsen Fangel) endnu Sognepræst i Guldberg og Sandager og døde først 1672.

S. A. skete den Forandring i Guldberg Sogn, at Degnetienesten indtil dette Aar var bleven besørget af en Discipel fra Bogense Skole, men som samme Skole alt mere aftog og ingen af Disciplene ret kunde synge eller skrive, fik Sognet i dette Aar sin egen den Tid saakaldte Substitut (see 1690).

S. A. udsteder Kongen sit Skiøde til Erik Qvitzov paa Sandager paa noget Gods i Gudme-Herred, -Sogn og -By for 6596 Rd. 18 ß (Arch.).

S. A. d. 31te Juli døde Sognepræsten i Eilby, Hr. Laurids Madsen Trostrup (f. 1615 og Sognepræst 1643), og ham fulgte Hr. Rasmus Madsen (som Matriklen af 1688, uden Tvivl ved en Skrivefeil, kalder Rasmus Knudsen), som ifølge

Kirkebogen dertil blev kaldet s. A. dominica 12 post Trinit. Denne Rasmus Madsen var født i Øverndrup 1631, gik i Slagelse Skole og blev derfra 1651 dimitteret, blev derpaa efter i nogle Aar at have været Hører i Odense Skole Sognepræst her, skal have været en meget exemplarisk Mand i Levnet og i Lærdom og blev ogsaa Provst (hvad han var 1690) nogen Tid før sin Død (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. eiede Laurids Lindenovs Brodersøn, Henrik Lindenov (der fra 1661 var Stiftamtmand i Fyen (cfr. Bircherods Dagb., p. 68) og gift med Beate Ulfeld), Øregaard, uagtet Familien gik fra Arv og Giæld efter Laurids Lindenovs Enke, som døde 1657, og uagtet Sagnet vil, at Jens Andersen i Maderup i denne Mellemtid skulde have bygt (eller maaskee snarere som Forpagter beboet) Gaarden.

S. A. blev den kunstige Kalk og Disk, som tilhørte Kirken i Haarslef (see 1597), af Henrik Beier forbedret (Atl. 6, p. 619).

S. A. blev Hans Nielsen Bang (en Søn af Bispen) Capellan hos Sognepræsten i Særslef, Mag. Berthel Wichmand (see 1665).

S. A. nævnes allerede Jochum Buchvalds Søn, Bendix Hans v. Buchvald, i den gamle Matrikel, som Eier af Langesø, uagtet Moderen først skal være død omtrent 1666 og Gaardens Archiv-Documenter synes at tilholde, at efter Moderens Død tiltraadte Ditlev Buchvald med sine samtlige Søskende Gaarden og solgte den først 1668 til Broderen, Bendix Hans v. Buchvald.

S. A. eiede Jomfru Mette Friis Margaard (see Matriklen af 1664 nedenf.); hun var en Søster til den forrige Eier, Albert Friis (see 1655), solgte 1672 Skovsgaards Skov til Langesø,

spillede ilde op med de Fattiges Gods i Søndersø og døde 1690 i heelt daarlige Omstændigheder.

S. A. Syns-Tingsvidne af Skouby-Herredsting af 27de Febr. over Dallunds Tilliggende i Anledning af sammes tilføiede Ruin i Krigsfeider m. v. (Af Kiørups Archiv ved K. R.).

S. A. beboede Eiler Høgs Datter, Sophie Høg, endnu Dallund (skiøndt den Tid, som det synes, Møllen eller idetmindste Ulkendrup-Marken til Creditorerne var udlagt); men hendes Broder, Tage Høg (gift med Margrethe Arenfeld, Enke efter Jørgen Rodtoft til Østrupgaard i Fyen), solgte den endnu s. A. til Oberstlieutenant Henrik Harløff, Commandant i Korsør (hvorimod Jens Lassen, som Atl. foregiver, aldrig eiede Dallund, men Dalum eller nuværende Christiansdal).

S. A. blev den saakaldte gamle Matrikel indført i Landet og dermed havde det følgende Beskaffenhed. 1662 bleve Lænene forandrede til Amter og Lænsmændene til Amtmænd og 1663, saavel d. 2den Febr. som d. 26de Nov., udgik der Ordre til disse Amtmænd, at de inden Febr.-Maaneds Udgang 1664 skulde indsende fuldkommen og rigtig Matrikel og Jordebog over deres Læn eller Amter og det saavel det kongelige som private Gods i samme med Landgildens Specification og samme (efter den Maalestok, der ved Sødskendeskifte bruges) i Hartkorn beregnet og dertil tage 7 Herreds-, Birke- eller Sogne-Fogeder til Hiælp. Det hele bestod altsaa i, at man reducerede de forskiellige Slags Landgilde, enhver Gaard maatte yde, til det saakaldte haarde Korn (Hartkorn) ɔ: Rug og Byg eller rettere sagt bestemte, hvor mange Tønder af dette Slags Korn det kunde udgiøre i Værdien, og saaledes derefter fastsatte, at ligesaa mange Tønder Hartkorns Værdi, som den ydede i sin Landgilde, ligesaa mange Tdr. Hartkorn skulde den ogsaa ansættes for i Matriklen. Den Taxt, hvorefter Matriklen over Ru-

gaards Amt i Hartkorn er anslaget og beregnet og som er dateret Rugaard d. 7de Marts 1664, var saaledes følgende:

½ Td. Honning 1 Fierding Smør 1 Boelgalt	Lige mod hverandre og hvert af dem igien lige mod 3 Tdr. Hartkorn.
1 Skiæppe Smør eller 1½ Otting Smør	2 Tdr. 2 Skp. Hartkorn.
2 ß Landgilde- eller Erritzpenge 2 ß Vinter- og Sommerskat 32 Grotter[1]) Indepenge ell. Svinepenge 1 Td. Rug 1 Td. Byg 2 Tdr. Havre 2 Tdr. Vandmølleskyld 3 Faar 6 Lam 12 Giæs 24 Høns 1 Foeroxe 6 Voll Æg 24 Sviins Olden	Lige imod hverandre og hvert af dem igien lige imod 1 Td. Hartkorn.
1 brændt Sviin eller magert Sviin 1 Foenød 4 Læs Hø 8 Traver Langhalm 1 Side Flæsk 2 Skp. Boghvedegryn	Lige imod hverandre og hvert igien lige imod ½ Td. Hartkorn.

---

1) Hertil er vedføiet en senere Anmærkning, at ved de i gl. Matrikel forekommende Grotter skal ifølge Rentekammerets Forklaring af Marts 1733 forstaaes 1 ß Grot eller 12 ß Courant.

1 Oxe at stalde = 1 Td. Hartkorn.
1 ℔ Grot = 3 Skp. Hartkorn.
1 ℔ Lysegarn = 1½ Alb. Hartkorn.
2 Traver Langhalm = 1 Skp. Hartkorn.

1 Læs eller 80 Hummelstænger 1 Læs Torn 20 Stavre	Lige mod hverandre og hvert igien lige mod 2 Alb. Hartkorn.
Giæsteri-Havre Gaase-Havre Kronens jordegne Bønders 10 Skp. Havre, som agtes for Giæsteri Hovningspenge Tærskepenge Huuspenge og Veed, som tages i Kronens eller Adelens Skove.	Ere derimod ikke i Hartkorn anslaaede.

Ifølge denne Beregningsmaade var saaledes Lænets Hartkorn og Lænets Lodseiere til den Tid følgende:

1) I Skouby Sogn:

Harritzløffgaard (med Overmølle, som skylder 2½ Læster Meel, Birkerettigheden, 2 Boliger i Harritzløf, Herligheden af et Sted i Hagebøl, som giver sin Landgilde til Bogense Kirke, men Stedsmaal, Sagefald, Ægt, Arbeide og al anden Herlighed til Harritzlefgaard, og anslaaes til 1½ Td. Hartkorn, samt 21 bortfæstede Huse og Jordlodder, saaledes som de i Kongens Skiøde (til Arenstorff) ere opregnede), i alt

150 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb., tilh. Oberst Arenstorff.

I Harritslef By:

1 Gaard paa	8 —	5 —	3 —	2½ —	tilh.	ditto
1 ditto, ode	7 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto

1 Gaard, øde	10 Tdr.	5 Skp.	3 Fdk.	2½ Alb.	tilh.	Oberst Arenstorff.
1 Gaard	7 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto	9 —	1 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto, øde	10 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto	10 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto	8 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto	9 —	" —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto, øde	6 —	" —	" —	" —	—	ditto
1 ditto ditto	9 —	1 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto ditto	10 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto ditto	8 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto ditto	8 —	5 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto ditto	7 —	6 —	" —	2½ —	—	ditto
1 ditto ditto	9 —	1 —	3 —	2½ —	—	ditto
1 ditto ditto	3 —	6 —	" —	" —	—	ditto
1 ditto ditto	4 —	3 —	" —	" —	—	ditto
Neder-Mølle, øde	37 —	4 —	" —	" —	—	ditto

(Denne Mølle maa kort efter have faaet en betydelig Nedsættelse i sin Mølleskyld; thi i Opsummeringen af Matriklen hedder det, at dens Taxt var forringet 19 Tdr. 4 Skp., og i den nye Matrikel hedder det, at den i den gamle Matrikel kun var ansat for 18 Tdr. 6 Skp.)

I Skouffbye:

1 jordegen Gd. 6 — 3 — 2 — 2 — tilh. Borgemester Peder Pedersen i Kiøbenhavn og paa dens Grund et jordløst Huus.

1 Gaard, øde 10 — " — " — " — tilh. Harritslefgaard.

1 Gaard 7 — 4 — 2 — " — — Oluf Rosenkrands til Enggaard.

1 Gaard	9 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. „ Alb.	Christen Scheel til Ravnholt.
1 —	6 — 2 — „ — 2 —	Margrethe Høyers paa Torø.
1 —	5 — 5 — 2 — 1½ —	Borgem. Herm. Friis i i Middelfart.
1 —	2 — 1 — ½ — „ —	Anne Magrethe Boyesen i Kiøbenhavn.
1 Gaard, øde	6 — 6 — 1 — 2½ —	Harritslefgaard.
1 Gaard	4 — 6 — „ — „ —	Borgem. Herm. Friis i Middelfart.
1 Gaard, øde	5 — „ — „ — „ —	Harritslefgaard.
1 Gaard	2 — 6 — 1 — 1 —	Nicolai Bennichs.
1 —	6 — 4 — „ — „ —	Borgem. H. Friis i Middelfart.
1 —	5 — 4 — 1 — 1 —	Jacob Lindenov til Vedtofte.
1 —	3 — 4 — „ — „ —	Knud Urne Sivertsen.
1 Gaard, øde	7 — „ — „ — „ —	Giver sin Landgild til Skouby Kirke og 1 Rdlr. for sin Hovning til Borgemester i Bogense; men Herligheden tilhører Borgemester Peder Pedersen i Kiøbenh.
1 Gaard	4 — 6 — 2 — 2 —	Erik Qvitzov til Sandager.
1 Boel, øde	3 — „ — „ — „ —	ditto.
1 Gaard, øde	7 — 2 — „ — „ —	Borgemester P. Pedersen i Kiøbenh.
1 Boel	2 — „ — „ — „ —	De 12 Skp. tilhøre Kirken og 4 Skp. Borgem. P. Pedersen i Kiøbenh.
1 Gaard	7 — 5 — 1 — 1 —	De 10 Skp. tilhøre Borgem. P. Pedersen, de 4 Tdr. 4 Skp. til Kirken for Viin og Brød og de 1 Td. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. til Stiftsskriveren.

Ellegaard er 1 øde jordegen
Gaard paa 6 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. med 2 øde jordløse Huse paa Grunden og Herligheden tilhører Borgemester P. Pedersen i Kiøbenh.

I Eskildstrup:

1 øde jordegen
Gaard 7 — 6 — 2 — 2 — med 1 øde jordløst Huus paa Grunden; tilh. Borgem. P. Pedersen i Kiøbenh.
1 jordeg. Gd. 4 — 7 — 1 — 1 — med 2 øde jordløse Huse paa Grunden; tilhører den foran nævnte.
1 øde Gaard, som tilhører Interessenterne i Ivernæs
nemlig 5 — 3 — 2 — „ — Kongen.
7 — 6 — 2 — 2 — Jacob Lindenov (med Skov til 5 Sviin).
„ — 3 — „ — „ — Fru Ide Lindenov.
„ — 5 — „ — „ — Knud Urne Sivertsen.
1 — 1 — „ — „ — Fru Christentse Lindenov.
1 øde Gaard 8 — „ — 1 — 1 — Ole Rosenkrands til Enggaard.
1 jordeg. Gd. 7 — 2 — „ — „ — Borgem. P. Pedersen i i Kiøbenh., ligesom det jordløse øde Huus paa sammes Grund.
1 øde Gaard 5 — 4 — „ — „ — Niels Lykke til Elved.
1 — 6 — 6 — 1 — 2½ — Harritslefgaard.
1 — 7 — „ — „ — „ — —
1 — 7 — 5 — 1 — 2½ — —

I Kiærby:

1 øde Gaard 4 — 2 — 3 — 2½ — Niels Aagesen i Kiøbenh.
1 jordeg. Gd. 6 — 3 — 1 — 1 — med 2 jordløse Huse paa Grunden, hvoraf det ene er øde; tilh. Borgemester P. Pedersen i Kiøbenh.

1 øde Gaard 6 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. „ Alb. med to Huse paa Grunden, hvoraf 1 øde; tilh. ditto.

1 Gaard 5 — 6 — 2 — 2 — med et øde Huus paa Grunden og tilh. ditto.

— 4 — 6 — 2 — 2 — med 3 jordløse Huse paa Grunden og tilh. Mogens Svabe i Skaane.

2 halve Øde. 8 — 3 — ½ — „ — med et øde jordløst Gadehuus paa Grunden og tilh. N. Aagesen i Kiøbenh.

1 jordløst Huus „ — „ — „ — „ — Christen Scheel.

1 Gaard 8 — „ — „ — „ — Rudolph Podebusk til Kiørup.

1 øde Gaard 8 — 4 — „ — „ — Niels Aagesen i Kiøbenh.

1 Gaard 7 — 7 — „ — „ — Hr. Hans's Annex-Præstegaard i Bogense; med 2 jordløse Huse, hvoraf 1 øde, paa Grunden.

1 jordløst Huus „ — „ — „ — „ — Herman Friis.

1 ditto „ — „ — „ — „ — Niels Aagesen.

1 Boel 3 — „ — „ — „ — af Hverringes forrige Gods.

1 halv Gaard 5 — 2 — „ — „ — Niels Aagesen i Kiøbenh.

1 Gaard 6 — „ — „ — „ — Borgem. Peder Pedersen i Kiøbenh. (paa Grunden 1 jordløst Huus).

Brandholt 7 — 6 — 2 — 2 — Nicolai Bennichs[1] (med Skov til 5 Sviins Olden).

---

[1]) Denne Mand, som ellers kaldes Lieutenant Bennichs og som ogsaa eiede en Gaard i Skouby paa 2 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., skal have taget Jord fra sidstmeldte Gaard og lagt til Brandholt, hvorved Gaarden i Skouby tilsidst kun blev til et Huus; derimod skal han have ryddet Skoven ved Brandholt, som før var paa 12 Sviins Ol-

I Skaarup:

1 Gaard 7 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb. Fru Ide Lindenov (paa Grunden 1 jordløst Huus).

1 — 9 — 4 — „ — „ — Rudolph Podebusk til Kierup.

1 — 11 — 2 — „ — „ — Odense Hospital.

Ellehauge-Lokke 1 — 4 — „ — „ — Harritslefgaard.

I Toffte:

1 Gaard 6 — 3 — 1 — 2 — Harritslefgaard.

1 øde Gaard 6 — 6 — „ — „ — —

1 Gaard 5 — 2 — „ — „ — Bogense Kirke haver Landgilden; men Herligheden ligger til Harritslefgaard.

1 Gaard 6 — „ — „ — „ — Henrik Lindenov til Oregaard.

I Hagebølle[1]):

1 Gaard 12 — 5 — „ — „ — Harritslefgaard; dog svares Landgilden af de 6 Tdr. til Bogense Kirke.

---

den eller paa 4 Skp. Skyld; den vestre Længde Huus paa Brandholt kaldes endnu Bennichs Huus, fordi han havde bygt det og der i hans Tid var Stuehuus; et stort, gammelt Morbærtræ ved Huset skal ogsaa fra hans Tid hidrøre; efter ham fik en Lieutenant v. Ucken Gaarden (see 1688); af ham kiøbte Jesper Larsen Hvid den (som var en Broder til Hr. Anders, Sognepræsten i Brenderup, og en Søn af Forpagteren paa Oregaard) og af ham skal igien for c. 90 Aar siden den nærværende Eier, Anders Boks, Fader, Niels Bok, have kiøbt den.

1) Denne By nævnes ikke blandt Sognets Byer 1571; nu derimod, 1664, har den 5 Gaarde og 1 Huus; men atter 1688 nævnes den ikke mere i den nye Matrikel; den maa altsaa være bleven nedlagt mellem 1664 og 1688, men i hvilken Anledning og hvor den har ligget, er nu saa godt som ubekiendt; blot formodes, at den har været en Deel af Harritslef-By; thi naar man forfølger Landeveien fra denne By mod Odense til, saa er der mellem Sønden-Hesthauge-Løkke og

1 Gaard 5 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. „ — Harritslefgaard.
1 — 12 — 2 — „ — „ — Fru Christentse Lindenov.
1 — 8 — „ — „ — „ — Erik Qvitzov til Sandager.
1 — 3 — 5 — „ — „ — med et jordløst Huus paa Grunden og tilh. sidstnævnte.

Kongetienden har Borgemester Hans Jorgensen i Fæste; den staaer for 39 Tdr. Hartkorn.

Kirkens Anpart Tiende ditto ditto.

Jus patronatus til Skouby Kirke har Kongen og Summen af Skouby Sogns Hartkorn er 709 Tdr. 6 Skp. 1½ Fdk. 1 Alb.

Summen af Skouby Sogns Tiender er 78 — „ — „ — „ —

2) I Guldbierg Sogn.

Reffldrup:

1 Gaard 18 — 1 — 1 — 1 — Jomfru Birgitte Hahn.
1 — 16 — 5 — 3 — 2 — Morten Mikkelsen til Orritslefgaard.

Kolshauge:

1 — 4 — 5 — „ — „ — Laurids Munch.
1 — 6 — „ — 1 — 1 — Oluf Rosenkrands til Enggaard.
1 — 6 — 6 — „ — 1 — deraf de 1 Td. 2 Skp. til Enggaard og de 5 Tdr. 4 Skp. 1 Alb. til Kirken.
1 øde Gaard 9 — 2 — 1 — „ — Orritslefgaard.
1 Gaard 4 — 7 — „ — „ — Kirken, men besiddes og bruges af Præsten, som Præstegaard.

Barnhøis-Marken (dog i sidstnævnte) en brolagt Vei, som en Bygade, og langs ved Siden af denne Bro store Æske plantede 2c. 2c., hvorom see mere under 1831.

Smidstrup:

1 Gaard 6 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. „ Alb. Enggaard.
1 — 7 — 2 — 1 — 1 — Enggaard.
1 — 6 — 4 — 1 — 1 — (med 1 jordløst Huus paa Grunden).
1 — 9 — 4 — „ — „ — Arenstorff til Harritslefgaard.
1 jordløst Huus „ — „ — „ — „ — Erik Qvitzov til Sandager.

Nordschouff:

1 Gaard 9 — 2 — 2 — „ — Enggaard.
1 — 7 — 7 — 1 — 1 — —
1 — 5 — „ — „ — „ — —
1 — 3 — 5 — „ — „ — —
Byens Skovskyld „ — 2 — „ — „ — —

Kongetienden, som Præsten nyder, 8 Tdr. 2 Skp. „ Fdk. „ Alb.
Kirketienden, som en Mand i Revldrup har i Fæste, 8 — 2 — „ — „ —
Kongen har jus patronatus.
Sognets Hartkorn er i alt . . 122 — 5 — „ — 2 —
og begge Tiender . . . . . 16 — 4 — „ — „ —

3) I Sandager Sogn.

Sandager Hovedgaard med tilliggende Skove ved Gaarden samt Gaardens egne Enemærker 54 Tdr. Erik Qvitzov.

Enggaards Hovedgaard med Møllen og Jord paa Eilby- og Slagstrup-Marker samt Wildtmosen 50 Tdr. Oluf Rosenkrands.

Bogelund[1]):

1 Gaard 14 — 4 — 2 — „ — Enggaard.

[1]) Ogsaa denne By er for længe siden (idetmindste før 1755) afbrudt og man viser Stedet, hvor den har staaet, ved nogle Buske

1	Gaard	10 Tdr.	„ Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	Enggaard.
1	—	8 —	4 —	1 —	1 —	—
1	—	5 —	4 —	1 —	1 —	— dog svares 14 ß til Grindløse Kirke.
1	—	3 —	7 —	„ —	„ —	—
1	—	3 —	„ —	„ —	„ —	—

10 Huse, hvis Jord er henregnet under Enggaards Taxt, hvem de tilhøre; dog har det ene 3 Skp. Hartkorn Kirkejord paa Bøgelunds Mark, hvoraf det svarer til Bogense Kirke.

Schindtalshuus tilhører Enggaard og Jorden regnes under Hovedgaardstaxt.

Enggaards Mølle ligesaa.

Nørre-Esterbølle:

1	Gaard	13 —	„ —	1½ —	1½ —	Enggaard.
1	—	8 —	4 —	1 —	1 —	—
1	—	5 —	6 —	„ —	„ —	—
1	—	15 —	2 —	1½ —	1 —	Sandager.
1	—	15 —	2 —	1½ —	1 —	—
1	—	13 —	6 —	1½ —	½ —	—
1	—	12 —	2 —	1½ —	1 —	—
1	—	9 —	2 —	3 —	1 —	—
1	—	6 —	3 —	1 —	1 —	Annex-Præstegaard.
1	—	7 —	6 —	3 —	1 —	Sandager.
1	—	6 —	4 —	„ —	1½ —	—
1	—	3 —	4 —	2 —	2 —	—
1	Boel	„ —	„ —	„ —	„ —	beregnet under Gaardens Taxt.
1	Gaard	3 —	2 —	2 —	2 —	Sandager.
1	—	5 —	„ —	3 —	1 —	—

mellem Smidstrup og Gyldensteen og ved den saakaldte blaae Bro; see mere under 1755.

1 Huus „ Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. Sandager.
1 — „ — 6 — „ — „ — —
1 Boel „ — „ — „ — „ — beregnet under Gaardens Taxt.
1 jordløst Huus.
8 jordløse Gadehuse, hvoraf de 3 ere øde.
1 Td. Hartkorn Kirkejord paa Esterbøll og Bøgelunds Mark, hvoraf svares Landgilde til Bogense Skole.
Sandager-Mølle 18 Tdr. 6 Skp. Sandager. (Begge Sandager-Møller, hvoraf den ene laae i dette og den anden i Eilby Sogn, fik kort efter et betydeligt Afslag i deres Mølleskyld; thi i Opsummeringen af den gamle Matrikel siges at være afkortet for begge Sandagergaards Møller 37 Tdr. 4 Skp. og i Ny Matr. hedder det, at begge Sandager-Møller i den gamle Matrikel aldeles ikke vare ansatte til Mølleskyld, men henregnede under Gaardens Hartkorn).
1 jordløst Huus, kaldet Bierre eller Bierrehuus.
Kongens Kirketiende udgiør 10 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. og den har Oluf Rosenkrands i Fæste.
Kirkens Korntiende ligeledes 10 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. og den har Erik Qvitzov i Fæste.
Kongen har jus patronatus.
Summen af Sognets Hartkorn er 295 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og af begge Tiender 21 Tdr. 3 Skp.

4) I Eilby Sogn.

Eilby:

1 Gaard 12 — „ — „ — 1½ — Niels Lykke paa Elved.
1 — 9 — „ — „ — „ — — —
1 — 10 — „ — „ — „ — — —
med et jordløst Huus paa Gaardens Grund.
1 øde Gaard 13 — 7 — 2 — 2 — Harritslefgaard.

1 øde Gaard	13 Tdr.	5 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	Harritslefgaard.
1 Gaard	6 —	7 —	2 —	2 —	Niels Aagesen i Kiøb.
1 —	7 —	6 —	„ —	„ —	Harritslefgaard.
1 Gadehuus	„ —	„ —	„ —	„ —	Rudolph Abraham v. Podebusk.
1 Kirkejord	„ —	7 —	„ —	„ —	paa Eielby Mark.
1 Gaard	6 —	6 —	„ —	„ —	Oluf Rosenkrands til Enggaard; dertil noget Hoffjord paa Slagstrup Mark.
Eielby-Lunde:					
1 Gaard	7 —	4 —	„ —	„ —	Enggaard.
1 —	9 —	1 —	„ —	1 —	—
1 —	9 —	1 —	„ —	1 —	—
1 —	10 —	2 —	„ —	„ —	—
1 —	5 —	„ —	„ —	„ —	— ; med noget Hoffjord paa Slagstrup Mark.
1 —	5 —	„ —	„ —	„ —	Enggaard; med ditto.
1 —	5 —	„ —	„ —	„ —	— ; med ditto.
1 —	7 —	6 —	2 —	2 —	Erik Qvitzov til Sandager.
1 —	6 —	3 —	„ —	„ —	Mourits Deigtoog.
Kille:					
1 Gaard	2 —	4 —	2 —	2 —	Erik Qvitzov til Sandager.
1 —	13 —	7 —	1 —	2½ —	— — —
1 —	13 —	7 —	1 —	2½ —	— — —
Sandager-Mølle[1])	18 —	6 —	„ —	„ —	— — —

1) Denne Sandager-Mølle i Eilby-Sogn er den nærværende eller den, som i gamle Dage kaldtes Over-Mølle. Neder-Mølle, som er afbrudt, laae derimod i Kehaugen Norden for hiin.

4 jordløse
Huse „ Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb. paa Præstegaardens Grund, hvoraf Degnen boer i det ene.

Kongens Anpart Korntiende, som Erik Qvitzov til Sandager nyder, er 15 Tdr. 6 Skp.

Kirkens Anpart ditto ditto.

Kongen har jus patronatus.

Summa paa Sognets Hartkorn 195 Tdr. 2 Skp. $3\frac{1}{2}$ Fdk. „ Alb.
— Korntiendens ditto 31 — 4 — „ — „ —

5) I Meilby Sogn:

Meilby:

1 Gaard 6 — 7 — 1 — 1 — Borgem. Herman Friis i Middelfart.
1 — 12 — 3 — „ — „ — Mester Christen (ɔ: Mag. Christen Hansen Lund, Prof. i det græske Sprog ved Gymnasium) i Odense til hans Bestilling.
1 Kirkejord „ — 4 — „ — „ —
1 Gaard 8 — „ — „ — „ — Odense Hospital.
1 — (Hartkorn ikke opgivet) Fru Ide Lindenov.
Guldberg-Kirkejord „ — 6 — „ — „ — — —
Meilbyes ditto „ — 6 — „ — „ — — —
1 Gaard 8 — 2 — 1 — 1 — Rugaard.
1 — 9 — 3 — 2 — $\frac{2}{3}$ — S. Knuds Kloster.
1 — 7 — 4 — 3 — $1\frac{2}{3}$ — — —
1 — 2 — 6 — 2 — „ — A. N. Bogvad i Helsingør.
1 — 9 — 1 — „ — „ — — —
1 — 9 — 1 — „ — „ — — —

1 Gaard 7 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. „ Alb. Rudolph Podebusk til Kiørup.
1 — 5 — 4 — 2 — 2 — Landsdommeriet.
1 — 5 — 1 — 1 — 1 — Annex-Præstegaard.
1 jordløst Huus paa Kirkeladens Sted, som tilh. Kirken.

Beche:
1 Gaard 7 — 4 — 2 — 2 — S. Knuds Kloster.
1 — 7 — 4 — 2 — 2 — — —

Brønstrup:
1 Gaard 7 — 6 — 2 — 2 — Rugaard.
1 — 9 — 1 — 1 — 1 — —

Jullerup:
1 Gaard 12 — 7 — „ — 2 — Henning Pogvisk.
1 — 4 — 4 — „ — „ — N. Lykke til Elved.
1 — 11 — 2 — 1 — 1 — Peder Lauridsen i Middelfart.
1 jordegen og øde Gaard 9 — 6 — 3 — 2½ — Rugaard; med det jordløse Huus paa Grunden.
Meilby Kirkejord 1 — 4 — „ — „ — paa Jullerup Mark.
Ditto til Viin og Brød 1 — 6 — „ — „ — paa Meilby- og Jullerup-Mark.
Ditto „ — 2 — „ — „ — paa Meilby Mark.

Kongens Korntiende, 15 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. „ Alb., nyder Erik Qvitzov og ligeledes Kirkens.

Kongen har jus patronatus.

Summa af Sognets Hartkorn 175 Tdr. 1 Skp. 2½ Fdk. ⅓ Alb.
— Korntienden 31 — 4 — „ — „ —

6) I Ore Sogn (som her kaldes Orre Sogn og Birk). Orre-

gaards Hovedgaard med sine Enemærker, Birkerettighed v. s. v. 70 Tdr. Henrik Lindenov.

Orre By:

1 Gaard	7 Tdr.	7 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	H. Lindenov.	
1 øde Gaard	8 —	3 —	1 —	1 —	—	
1 Gaard	8 —	3 —	1 —	1 —	—	
1 —	7 —	2 —	2 —	2 —	—	
1 —	4 —	2 —	1 —	1 —	—	
1 —	6 —	3 —	1 —	1 —	—	
1 —	4 —	2 —	1 —	1 —	—	
1 øde Gaard	4 —	2 —	1 —	1 —	—	
1 Gaard	2 —	2 —	3 —	1 —	—	
1 —	6 —	4 —	2 —	2 —	—	
1 —	5 —	4 —	3 —	1 —	—	
11 jordløse Huse	" —	" —	" —	" —	hvoraf de 7 ere øde.	

Ørbæk:

1 Gaard	5 —	6 —	1 —	1 —	H. Lindenov.
1 —	5 —	6 —	1 —	1 —	—
1 —	5 —	6 —	1 —	1 —	—
1 —	5 —	6 —	1 —	1 —	Fru Christentse Lindenov.
1 —	7 —	2 —	1 —	1 —	Henrik Lindenov.
1 —	4 —	2 —	1 —	1 —	—
1 —	2 —	" —	2 —	2 —	—
1 —	1 —	5 —	1 —	1 —	—
Orregaards Mølle	8 —	" —	" —	" —	—
Skovhuset	4 —	2 —	2 —	2 —	—
3 Gadehuse	" —	" —	" —	" —	hvoraf det ene er øde.

Skodstrup:

1 Gaard	4 —	7 —	1 —	1 —	Henrik Lindenov.

1 Gaard 7 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Henrik Lindenov.
1 — 7 — 7 — 1 — 1 — Christentse Lindenov.
1 — 11 — „ — 2 — 2 — Henrik Lindenov.
1 — 14 — 6 — 2 — 2 — —
1 — 7 — 5 — „ — „ — —
1 — 8 — 2 — 2 — 2 — —
1 — 12 — 5 — 1 — 1 — —
1 — 4 — 2 — 1 — 1 — —
1 — 6 — 7 — 1 — 1 — —
1 øde Gaard 6 — 3 — 1 — 1 — —
1 Gaard 4 — 2 — 1 — 1 — —
1 øde Gaard 6 — 5 — „ — „ — Jørgen Ahlefelds Arvinger.
1 Gaard 4 — 2 — 1 — 1 — Christentse Lindenov.
1 — 6 — 7 — „ — „ — Henrik Lindenov.
1 — 5 — 7 — 2 — 2 — —
1 — 4 — 1 — 1 — 1 — —
1 Boel 2 — 2 — 1 — 1 — Christentse Lindenov.
1 — 1 — 5 — 1 — 1 — —
1 — 2 — 2 — „ — „ — —
1 — 1 — 6 — „ — „ — Henrik Lindenov.
1 — 2 — 3 — 2 — 2 — —
1 — 2 — 1 — 1 — 1 — —

Hugget:

1 Gaard 5 — 5 — „ — „ — —
1 — 5 — 5 — „ — „ — —

I Skodstrup:

9 jordløse
Huse „ — „ — „ — „ — hvoraf 3 øde.

Kongens Anpart Korntiende, 11 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb., har Henrik Lindenov i Fæste og Kirkens ligesaa.

Kongen har jus patronatus.

Summa af Sognets Hartkorn	335 Tdr. 1 Skp. „ Fdk. „ Alb.	
— Tienden	22 — „ — „ — „ —	

7) I Haarslef Sogn:

Lychisborigh Hovedgaard, som var gandske øde og uden Bygge paa Stedet og tilhørte Fru Anne Brahes Arvinger, havde tilforn været brugt eller drevet af to Mænd og stod med Brassens (ɔ: Brahes) Mark ved Hoffd (ɔ: Hoved) i Vosflinge Sogn for 17 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. „ Alb. (Grunden, hvorfor den i Matriklens Opsummering anføres for 17 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., veed jeg ikke, medmindre den skulde have havt „ Tdr. „ Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld, som i Matriklen selv ikke omtaltes).

Haarslef By:

1 Gaard	10 — 3 — 1 — „ —	Herman Friis i Middelfart.
1 —	7 — 4 — „ — „ —	Landsdommeriet.
1 jordegen og øde Gaard	10 — „ — 3½ — „ —	Rugaard; med 2 jordløse Huse paa Grunden, hvoraf 1 er øde.
1 Gaard	4 — 6 — „ — „ —	Herman Friis i Middelfart.
1 —	8 — 4 — 1 — 1 —	Niels Lykke til Elved.
1 øde Gaard	10 — 6 — „ — „ —	Harritslefgaard.
1 Gaard	6 — „ — „ — „ —	N. Lykke til Elved.
1 —	8 — 6 — 1 — „ —	Laurids Munk.
1 —	7 — 4 — „ — „ —	Landsdommeriet.
1 —	7 — 4 — „ — „ —	ditto.
1 —	9 — 6 — „ — „ —	Anne Brahes Arvinger.
1 —	4 — 4 — „ — „ —	Husby Kirke.
1 jordegen Gaard	9 — 4 — 2½ — „ —	Rugaard; med 4 jordløse Huse paa Grunden, hvoraf 1 er øde.

1 Fæstegaard 8 Tdr. 3 Skp. „ Fdk. „ Alb. Rugaard.
1 Gaard 11 — 4 — „ — „ — Jens Lassen til Dalum.
1 — 7 — 4 — „ — „ — Landsdommeriet.
4 jordløse Huse „ — „ — „ — „ — paa Præstegaardens Grund og 1 i Farsbølle.
1 jordløst Kirkehuus „ — „ — „ — „ — hvori Degnen boer.
1 ditto „ — „ — „ — „ — bygt paa Kirkeladens Byggested.
1 øde Huus med noget Jord, som hører til en Eiendoms-Gaard i Gammelby.
En Kirkejord 1 — 2 — „ — „ — mellem Labelschouff og Raffnebierre.
Store Labellhuus, tilhørende Harritslefgaard og beboet af David Skytte; Jorden er taget fra Aagaarde og beregnet under sammes Taxt.
Lille Labelhuus 2 — 2 — „ — „ — tilh. Niels Lykke paa Elved og beboet af Christen Skytte[1]).

Vierne By:

1 Gaard 7 — 6 — „ — „ — (nuværende Mosegaard) Niels Lykke.
1 — 7 — 4 — 2 — 2 — —
1 — 7 — 4 — 2 — 2 — —
1 — 5 — 6 — 1 — 1 — —

---

¹) Det er mærkværdigt, at disse to Ladebøl, hvoraf det ene i gamle Dage skal have udgiort Harritslefgaards og det andet Elvedgaards Ladebøl eller Ladegaard, nu derimod vare blevne forvandlede til de samme to Herregaardes Skytte-Boliger, der saaledes laae her som Vagthold paa Grændsen af deres Herskabers Enemærker.

1 Gaard	2 Tdr.	3 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	Niels Lykke.
1 øde Gaard	7 —	4 —	2 —	2 —	— (dens Jord bruges nu af 6 jordløse Huse).
Farsbølle:					
1 Fæstegaard	5 —	7 —	2 —	„ —	Rugaard.
1 —	3 —	4 —	1 —	1 —	—
1 jordegen Gaard	9 —	5 —	2 —	1 —	—
1 øde Boel	6 —	„ —	„ —	„ —	—
Gammelby:					
1 jordeget Boel	8 —	3 —	1 —	1 —	Rugaard (og paa Grunden 1 jordløst Huus.
1 øde Gaard	11 —	5 —	1 —	1 —	Jørgen Ahlefelds Arvinger til Øregaard.
1 Boel	4 —	4 —	„ —	„ —	Rugaard.
1 øde Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	—
1 jordegen Gaard	11 —	2 —	2 —	1 —	—
1 Boel	3 —	„ —	„ —	„ —	—
1 jordegen Gaard	9 —	7 —	3 —	2½ —	— (og et jordløst Huus paa sammes Grund).
1 øde Boel	3 —	„ —	„ —	„ —	Rugaard.
1 jordløst Kirkehuus					
1 Boel	4 —	„ —	„ —	„ —	Niels Lykke til Elvidt.
1 —	5 —	3 —	„ —	2 —	Rugaard.
1 —	3 —	2 —	„ —	„ —	Hverringe.
1 øde Gaard	9 —	1 —	„ —	½ —	Rugaard.

1 Gaard	16 Tdr.	4 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	A. N. Bogvad i Helsingør.
1 —	6 —	„ —	„ —	„ —	Niels Lykke.
1 jordegen Gaard	7 —	5 —	„ —	1 —	Rugaard.
1 øde Boel	3 —	2 —	2 —	1 —	Hans Villumsen i Odense.
Brandtbierre[1]:					
1 øde Gaard	5 —	„ —	„ —	„ —	Søndergaarde.
Rønnemose:					
1 Gaard	8 —	4 —	„ —	„ —	Rugaard.
Hindevad:					
1 Gaard	8 —	7 —	2 —	2 —	—
1 øde og afbrændt Gaard	7 —	4 —	1 —	1 —	—
1 Gaard	7 —	6 —	1 —	1 —	—
Skov til Rønnemose og Hindevad til 20 Sviins Olden ɔ:	„ —	6 —	2 —	2 —	—
Flotterø:					
1 øde Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	Jens Lassen paa Dalum.
Hindevads-huus	„ —	„ —	„ —	„ —	i Rugaards Enemærke.
Lille Padesø	„ —	„ —	„ —	„ —	— —
Store Padesø	3 —	2 —	1 —	1 —	Jens Lassen til Dalum (med Skov til 3 Sviins Olden).
Leerbechshuus	„ —	2 —	„ —	„ —	Rugaard.
Laagethuus	3 —	1 —	2 —	2 —	Rugaard (med Skov ti 5 Sviins Olden).

[1]) Gaarden, Brandtbierre, som formodentlig laae paa det saakaldte Brandsbierg, lige over for Lykkegaard, var allerede 1688 aldeles forsvunden og findes ikke mere den saakaldte nye Matrikel af ovennævnte Aar.

Skræderhuus " Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Jens Lassen paa Dalum.
Musbierch-
huus " — " — " — " — —
Diget:
1 Gaard 11 — 1 — 2 — 2 — Jens Lassen.
1 — 8 — 7 — 2 — 2 — —
Stradtzborig 3 — 1 — 1 — 1 — —
Nelleroed 10 — 2 — 1 — 1 — —
Biørnsbo 6 — 1 — 1 — 1 — —
Skov til Diget, Nellerod og Biørnsbo til 26 Sviins
Olden o: 1 — " — 2 — 2 — —
Skouffgaarde:
1 Gaard 11 — 5 — 2 — 2 — Jens Lassen.
1 — 6 — 2 — " — " — —
Skov " — 6 — 2 — 2 — —
1 Gaard 6 — 2 — " — " — —
1 — 8 — 1 — " — " — —
1 — 8 — 1 — " — " — —
1 — 3 — " — " — " — —
1 — 9 — 7 — " — " — —
1 — 8 — 1 — " — " — —
1 øde Huus 1 — 4 — " — " — —
Nymarch:
1 Gaard 6 — 4 — 3 — 1 — —
Skov " — 2 — " — " — —
1 Gaard 4 — 2 — 2 — 2 — —
Skov " — 6 — 2 — 2 — —
Aagaards
Mølle 10 — " — " — " — Harritslefgaard.
Aagaarde:
1 Gaard 10 — 6 — " — " — ditto.

1 Gaard	10 Tdr.	6 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	Harritslefgaard.
Eyelskouff:					
1 Gaard	11 —	5 —	„ —	„ —	Søndergaarde.
1 jordegen Gaard	6 —	4 —	3 —	1 —	Rugaard (med 2 jordløse Huse paa Grunden).
1 Gaard	10 —	4 —	„ —	„ —	N. Lykke til Elvidt.
1 jordegen Gaard	7 —	3 —	2½ —	„ —	Rugaard.
1 —	9 —	7 —	3 —	1 —	— (med 2 jordløse Huse paa Grunden).
1 —	11 —	1 —	3 —	1 —	Rugaard (med 2 ditto, hvoraf 1 er øde).
1 øde jordegen Gaard	8 —	6 —	3½ —	„ —	Rugaard.
1 Gaard	4 —	6 —	2 —	„ —	Elved.
1 —	7 —	6 —	„ —	„ —	—
1 —	3 —	7 —	3 —	1 —	A. N. Bøgvad i Helsingør.
1 jordegen Gaard	8 —	5 —	„ —	2½ —	Rugaard (med et øde Huus paa Grunden).
1 Gaard	2 —	3 —	3 —	2 —	Elved.
1 Kirkeboel	1 —	4 —	3½ —	„ —	
1 øde Gaard	10 —	5 —	„ —	„ —	Harritslefgaard.
Holse:					
1 Gaard	8 —	„ —	1 —	1 —	Henrik Lindenov til Oregaard.
1 Boel	2 —	„ —	1 —	„ —	— —
1 jordløst Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	Jomfr. Mette Friis til Margaard.

1 Gaard 8 Tdr. „ Skp. 1 Fdk. „ Alb. Biorn Kaas til Veierup.

Skov, tilforn til 28 Sviins Olden, men nu kun til 18.

Kongens Anpart Korntiende, som Hospitalet i Odense har, er 64 Tdr. 4 Skp.

Kirkens Anpart, som Commissair Haffen Refsen har, derimod kun 60 Tdr. 4 Skp. (Aarsagen til Forskiellen mellem Konge- og Kirketiende er den, at Kongen (men ikke Kirken) foruden Rug og Byg ogsaa nyder 16 Skp. Boghvedegryn i Tiende, hvoraf man vel altsaa tillige tør slutte, at Haarslef- og Sonderso- Sogne den Tid vare de rette Boghvede-Egne her i Lænet, siden de vare de eneste Sogne i samme, der ogsaa maatte svare Boghvedegryn i Tiende, hvorimod Vigerslef, Sonderso, Sandager, Særslef, Skouby og Vissenberg foruden Rug og Byg ogsaa (som de bedste Havre-Egne) gave Tiende af Havre, men Eilby og Meilby hverken af Rug eller Havre, men blot af Byg).

Kongen har jus patronatus.

Summa af Sognets Hartkorn	638 Tdr.	6 Skp.	2 Fdk.	1 Alb.	
— Korntiendens ditto	125 —	„ —	„ —	„ —	

8) I Særslef Sogn:

Seersloff By:

1 jordegen Gaard	7 —	7 —	2 —	2½ —	Rugaard.
1 Jord	„ —	5 —	„ —	„ —	som ligger til Bogense Skole og kaldes Degnejord.
1 jordløst Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	paa førstnævnte Gaards Grund.
1 Gaard	13 —	7 —	1 —	2½ —	N. Lykke til Elvidt.
1 jordegen Gaard	8 —	5 —	3 —	½ —	Rugaard (med et jordløst Huus paa Grunden).

1 Gaard	5 Tdr.	5 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	S. Knuds Kloster.
1 —	6 —	4 —	„ —	„ —	Rugaard.
1 —	5 —	4 —	„ —	„ —	Henning Pogvisk.
1 øde Gaard	6 —	4 —	„ —	„ —	Rugaard.
1 Boel	3 —	„ —	„ —	„ —	—
3 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	som tilhøre Præsten og hvoraf Degnen boer i det ene.
Kirkejord	6 —	„ —	„ —	„ —	S. Knuds Kloster, men bruges af Præsten.
Kostersløff:					
1 øde og afbrændt Gaard	11 —	3 —	2 —	„ —	Hans Oldeland til Ugerslefgaard.
1 jordegen Gaard	11 —	„ —	3 —	2½ —	Rugaard.
1 øde og afbrændt Boel	3 —	7 —	1 —	1 —	—
1 jordegen Gaard	10 —	„ —	3 —	2½ —	—
1 Gaard	8 —	4 —	1 —	½ —	—
½ øde Gaard	6 —	6 —	2 —	„ —	—
1 jordegen Gaard	9 —	5 —	1 —	2½ —	—
1 Jord paa Særslef Mark samt Skov til Gaarden	„ —	2 —	„ —	„ —	—
1 øde jordegen Gaard	9 —	2 —	3 —	½ —	—
1 jordegen Gaard	9 —	4 —	2 —	2 —	—
1 Gaard	10 —	1 —	2 —	1 —	Rugaard (med Skov til 2 Sviin).

1 jordegen Gaard	11 Tdr.	„ Skp.	3 Fdk.	2 Alb.	Rugaard (med et jordløst Huus paa Grunden).
Himmersløff:					
1 Gaard	4 —	6 —	„ —	„ —	Fru Christentse Rosenkrands.
1 —	6 —	„ —	„ —	„ —	Odense Provsti.
1 Kirkeboel	1 —	„ —	„ —	„ —	
1 Fattigjord	1 —	„ —	„ —	„ —	
1 Gaard	3 —	4 —	„ —	„ —	Rugaard.
1 Boel	6 —	„ —	„ —	„ —	Kirken til Viin og Brød.
1 Gaard	10 —	„ —	3 —	$1\frac{2}{3}$ —	S. Knuds Kloster.
1 —	4 —	6 —	2 —	2 —	Anders Nielsen Bøgvad i Helsingør.
1 jordegen Gaard	11 —	3 —	$1\frac{1}{2}$ —	„ —	Rugaard (med 2 jordløse Huse paa Gaardens Grund, hvoraf det ene i Esterbøll.)
1 øde Gaard	10 —	5 —	2 —	$\frac{1}{2}$ —	Rugaard (med 1 jordløst Huus paa Grunden).
1 Gaard	7 —	7 —	„ —	„ —	N. Lykke paa Elvidt.
1 —	6 —	6 —	2 —	2 —	Rugaard.
4 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	paa Præstegaardens Grund.
Esterbøll:					
1 jordegen Gaard	11 —	2 —	2 —	$2\frac{1}{3}$ —	Rugaard.
1 Gaard	5 —	4 —	„ —	„ —	N. Lykke paa Elvidt.
1 —	4 —	„ —	2 —	2 —	Landsdommeriet.
1 —	12 —	6 —	3 —	„ —	—
1 —	10 —	4 —	„ —	„ —	N. Parsberg til Sellebierg.

Brundlund
(nu Brolund) 7 Tdr. 3 Skp. „ Fdk. „ Alb. N. Lykke til Elvidt.

Maderup:

1 øde Gaard 17 — „ — „ — 2 — Jfr. Birthe Markedan.
1 jordegen
Gaard 8 — 4 — 2 — 2½ — Borgem. P. Pedersen i Kiøbenh.
1 — 12 — „ — 1 — ½ — —
(med 1 jordløst Huus paa Grunden).
1 Gaard 9 — „ — 1 — 2½ — —
dertil Skov „ — „ — 2 — 2 — —
1 Boel 3 — 3 — „ — „ — forrige Foged paa Øregaard, N. Andersen.
1 øde Gaard 13 — 6 — „ — „ — Harritslefgaard.
1 Gaard 8 — 6 — „ — „ — Lave Bilde.

Morupe (o: Moderup):

1 øde Boel 3 — 4 — „ — „ — N. Lykke paa Elvidt.
1 Gaard 4 — 3 — „ — 1⅓ — S. Knuds Kloster.
1 Eiendomsgaard 13 — „ — 1 — 1 — Rugaard (med 2 øde jordløse Huse paa Grunden).
1 Boel 3 — 1 — 1 — 1 — Rugaard.
1 Gaard 9 — 5 — „ — „ — —
1 øde Gaard 4 — 4 — „ — „ — Hverringe.

Thoderup:

1 Gaard 6 — 6 — „ — „ — Oluf Rosenkrands til Enggaard.
1 — 5 — 4 — 2 — 2 — —
1 — 8 — 6 — 3 — 1 — Provstiet i Odense.
1 — 5 — 7 — 2 — 2 — Oberst Arenstorff til Harritslefgaard.

1 Gaard 8 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Mester Matthis i Odense (maaskee Matthis Clausen Bang, **Prof. philos.** ved Gymnas. i Odense fra 1663—67).

Slagstrup:

1 Gaard 6 — 4 — " — " — Fru Ide Lindenov (af Orregaards Gods).

1 — 12 — 7 — " — " — Harritslefgaard.

1 øde Eiendoms-Gaard 12 — 1 — 1 — ½ — Rugaard.

Svenstrup:

1 Gaard 5 — 6 — " — " — Mourits Deigetoog.

1 øde Gaard 11 — 3 — " — 2 — Enggaard.

1 Gaard, hvoraf 3 — " — " — " — til Eilby Kirke for Viin og Brød

og 5 — 2 — " — " — til Eilby Præst, men Herligheden til Enggaard.

1 Huus " — " — " — " — Oluf Rosenkrands til Enggaard.

1 øde Eiendoms-Gaard 9 — 5 — 1 — ½ — Rugaard (med 1 jordløst Huus paa Grunden).

1 Gaard 9 — 7 — " — " — Harritslefgaard.

Ascheby:

1 Gaard 8 — 2 — 1 — 1 — A. N. Bøgvad i Helsingør.

1 — 10 — 6 — 2 — " — Christoph Sehested til Nislefgaard.

1 — 13 — 5 — " — " — Odense Hospital.

1 — 10 — 2 — " — " — Sorø Kloster.

1 — 8 — 6 — 2 — 2 — A. N. Bøgvad i Helsingør.

1 — 9 — 2 — 2 — 2 — Jens Lassen til Dalum Kloster.

1 Gaard 9 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Jens Lassen til Dalum Kloster.

Kongens Korntiende paa 85 Tdr. nyder Læsemester Jacob Bircherod i Odense pro officio.

Kirkens Anpart paa 85 Tdr. har Jacob Jørgensen, Foged paa Ivernæs, i Fæste.

Kongen har jus patronatus.

Summa af Sognets Hartkorn 595 Tdr. 1 Skp. 2½ Fdk. 2 Alb.
— Tienden 170 — „ — „ — „ —

9) I Wierslef Sogn:

Margaards Hovedgaard med Mølle ꝛc. samt 9 Huse i Margaards Skov	50 —	„ —	„ —	„ —	Jomfru Mette Friis.
Langesø-Hovedgaard	36 —	„ —	„ —	„ —	Bendix Hans v. Buchvald.
Nellemose (med et jordløst Huus paa Grunden; ligesom denne Gaard formodentlig ogsaa maa have havt 2 Skp. Skovskyld; thi i Matrikens Opsummering ansættes den til 8 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.).	8 —	4 —	2 —	2 —	beboes af Helvig Gyldenstiern, men tilhører Fru Margrethe Straale (Niels Gyldenstierns Enke; see 1634).
Wirsleff:					
1 Gaard	10 —	„ —	„ —	„ —	Axel Walchendorf.
1 —	7 —	2 —	3 —	„ —	Jomfru Sophie Høg til Dallund (med 1 jordløst Huus paa Grunden).
1 —	7 —	1 —	1 —	1 —	Christen Scheel Jørgensen.
1 —	9 —	6 —	2 —	2 —	Sophie Markdanner (med 1 jordløst Huus paa Grunden).
1 —	8 —	2 —	„ —	„ —	Major Ruland.

1 Gaard	8 Tdr.	7 Skp.	„ Fdk.	1½ Alb.	S. Hans Kloster.
Tverskouf:					
1 Gaard	1 —	4 —	„ —	„ —	Jomfru Mette Friis.
1 —	2 —	2 —	2 —	2 —	Jørgen Federsen.
1 —	10 —	4 —	1 —	1 —	Jochum Ernst.
1 —	8 —	7 —	2 —	2 —	—
1 —	8 —	6 —	„ —	„ —	Hach Sørensen.
Tverskov-Mølle	12 —	4 —	„ —	„ —	Fru Sophie Markdan.
Juelskof	7 —	„ —	„ —	„ —	Jochum Ernst og Jørgen Federsen.
Amagerskov:					
1 Boel	1 —	2 —	2 —	„ —	Henrik Medeldorf i Lybek.
1 Huus	„ —	6 —	„ —	„ —	— —
Banchegaard	9 —	4 —	„ —	2 —	Erik Jørgensens Arvinger.
Schialdevad	2 —	5 —	„ —	„ —	Hach Windt.
Amager:					
1 Gaard	13 —	4 —	3 —	1 —	Jørgen Federsen (med Skov til 10 Sviins Olden).
1 —	11 —	6 —	1 —	1 —	Mogens Mule i Odense.
1 øde Gaard	11 —	1 —	„ —	„ —	Christian Urne Jørgensen; Mogens Mule; Mette Villumsdatter i Odense og Fru Dorthe Sehested.
Sverup-Gaard	14 —	4 —	1 —	1 —	Erik Qvitzov til Sandager.
Sverup-Mølle	10 —	4 —	1 —	1 —	— —
Sverup-Skov:					
7 Boel og Huse, hvoraf 6 ere øde	10 —	„ —	„ —	„ —	— —

Ulstrup	14 Tdr.	6 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	Erik Qvitzov til Sandager.
Nykiøbing	10 —	5 —	1 —	1 —	— —
Skov i Sverup og Ulstrup til 80 Sviins					
Olden ɔ:	3 —	2 —	2 —	2 —	— —
Haffgaard	14 —	" —	" —	" —	— —
Skov til 80 Sviins					
Olden ɔ:	3 —	2 —	2 —	2 —	— —
Rue:					
1 Gaard	9 —	7 —	2 —	2 —	Odense Hospital.
1 Huus paa Grunden	1 —	4 —	" —	" —	—
1 Gaard	12 —	" —	" —	" —	Knud Urne Sivertsen (med Skov til 4 Sviins Olden).
1 —	10 —	5 —	1 —	1 —	Harritslefgaard.
1 —	7 —	4 —	" —	" —	Mette Friis og Erik Jorgensens Arvinger.
1 —	6 —	3 —	3 —	1 —	Rugaard.
1 —	1 —	4 —	2 —	" —	Mette, Hans Brodersens i Odense.
1 —	3 —	4 —	" —	" —	Rugaard.
1 —	1 —	5 —	" —	" —	Langesø.
1 —	10 —	" —	2 —	2 —	—
1 —	6 —	" —	" —	" —	Rugaard.
1 —	8 —	6 —	2 —	2 —	—
1 —	9 —	2 —	2 —	2 —	—
1 —	9 —	2 —	2 —	2 —	—
2 Huse, hvoraf					
1 øde	" —	6 —	" —	" —	Mette, sal. Hans Brodersens i Odense.
Røemølle	6 —	2 —	" —	" —	Langesø.
Møllegaard	13 —	" —	" —	" —	Odense Hospital.

Munkehuus 10 Tdr. „ Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Odense Hospital.
Blesbierg 3 — „ — 2 — 2 — S. Knuds Kloster.
Haffsted 6 — 3 — 1 — 1 — —
Limkilde 5 — 4 — 1 — 1 — Fru Margrethe Straale.
Rydzmølle 7 — 4 — „ — „ — Rugaard.
Ny Ballen 3 — 7 — 1 — 1 — S. Hans Kloster.
Gl. Ballen 6 — 4 — „ — „ — Langesø.
Nyfæste 2 — 7 — „ — „ — Fru Margrethe Straale.
Snagedal 2 — 4 — „ — „ — Jomfru Birthe Markdan.
Taagerød:
1 Gaard 6 — 2 — 2 — 2 — Rugaard.
1 øde Gaard 3 — 6 — „ — „ — Vislef Kirke til Viin og
Brød, men Herligheden til Rugaard.
1 Gaard 5 — 5 — 1 — 1 — Rugaard.
1 — 3 — „ — „ — „ — Fru Christentse Lindenov.
1 — 6 — 5 — „ — „ — Christen Scheel Albertsen.
1 — 6 — „ — 2 — 2 — Jørgen Wichmand.
Skov til 2 Sviins
Olden ɔ: „ — „ — 2 — 2 — — —
1 Gaard 6 — 2 — 2 — 2 — Rugaard.
Skov til de kongelige Gaarde i Byen til 2 Sviins
Olden ɔ: „ — „ — 2 — 2 — Rugaard.
1 jordløst Huus „ — „ — „ — „ — Odense Hospital.
Traun:
1 Gaard 11 — 6 — „ — „ — Morten Mikkelsen.
Skov til 150 Sviins Olden —
1 Gaard 6 — 6 — „ — „ — Odense Hospital.
Himmelstruphuus:
1 Gaard 6 — 4 — „ — „ — Odense Hospital.
1 — 4 — 6 — „ — ʼ — —

Skov til 120 Sviins
Olden ɔ: 5 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb. Odense Hospital.
Elverod:
1 Gaard 7 — „ — „ — „ — Christoph Sehested (med Skov til 12 Sviin).
1 — 7 — „ — „ — „ — Christoph Sehested (med ditto).
Morud:
1 Gaard 3 — 4 — „ — „ — Jens Lassen paa Dalum.
½ øde Gaard 5 — 7 — 1 — 1 — Fru Christentse Lindenov (med Skov til 10 Sviin).
1 Gaard 5 — 5 — 2 — 2 — Fru Ide Lindenov (med Skov til 5 Sviin).
1 — 5 — 5 — 1 — 1 — Knud Urne Sivertsen (med Skov til 4 Sviin).
1 — 7 — 1 — 1 — „ — Langesø.
Morud Mølle 5 — 7 — „ — „ — Odense Hospital.
Morudsgaarde:
1 Gaard 7 — 4 — „ — „ — Langesø.
1 — 6 — 4 — 2 — „ — Oluf Rosenkrands til Enggaard.
1 — 11 — 7 — „ — „ — —
Skov til 200 Sviins Olden og paa Grunden 1 jordløst Huus.
Katzheine:
1 Huus 1 — 5 — „ — „ — Langesø.
1 — 1 — 5 — „ — „ — —
1 — 1 — 5 — „ — „ — —
1 — 1 — 5 — „ — „ — —
Rodeleed 1 — 5 — „ — „ — —
Schouffsgaard:
1 Gaard 9 — 2 — „ — „ — Dr. Christoph Balslef.
1 ditto 11 — 6 — 2 — 2 — Langesø.
1 øde Gaard 12 — „ — 1 — 1 — Henrik Medeldorf i Lybek.

Skov til 12 Sviins Olden.

Fastrup:

1 Gaard	1 Td.	6 Skp.	$2\frac{1}{2}$ Fdk.	„ Alb.	Mette, sal. Hans Brodersens.
1 —	7 —	6 —	2 —	„ —	— —
1 —	6 —	3 —	1 —	1 —	Langesø.
1 —	10 —	6 —	„ —	„ —	Odense Hospital.
1 —	3 —	„ —	„ —	„ —	Borgemester Thomas Brodersen i Odense.
1 —	9 —	4 —	3 —	$2\frac{1}{2}$ —	Henning Pogvisk.
1 øde Gaard	8 —	4 —	„ —	„ —	Anders Nielsen Bøgvad i Helsingør.
1 Gaard	10 —	4 —	2 —	„ —	Hans Bilde til Junggaard.
1 —	3 —	„ —	2 —	„ —	Otte Pogvisk.
1 —	11 —	4 —	„ —	„ —	Langesø.
1 —	5 —	2 —	„ —	„ —	—
1 —	1 —	5 —	„ —	„ —	Niels Jensen i Nyborg.
1 —	5 —	„ —	1 —	1 —	Otte Pogvisk.
1 —	1 —	6 —	3 —	$1\frac{1}{2}$ —	—
1 —	6 —	4 —	„ —	„ —	Wislef Kirke, men Herligheden til Rugaard.
1 jordløst Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	Fru Anne Windt (til Loitved).

Wislef-Aagaarde:

1 Gaard	8 —	6 —	„ —	„ —	Otte Pogvisk.

Kieldeby:

1 Gaard	9 —	2 —	„ —	„ —	Rugaard.
1 —	3 —	6 —	„ —	„ —	Wislef Kirke, men Herligheden til Rugaard.

1 Gaard 7 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. Mette, sal. Dines Jensens; Erik Jorgensens Arvinger og Hach Windt.

1 jordegen Gaard 8 — 3 — 2 — 2 — Rugaard.

1 ditto ode 9 — 5 — „ — 2½ — —

1 jordegen Gaard 8 — 4 — 1 — 2 — — (paa hver af disse 3 Gaardes Grund 1 jordløst Huus).

Kongens Anpart Korntiende, 33 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb., nyde de 4 øverste Hørere i Odense Skole.

Kirkens ditto ditto har Hans Oldeland i Fæste.

Kongen har jus patronatus.

Summa af Sognets Hartkorn 833 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

— Korntienden 77 — „ — „ — „ —

10) I Weflinge Sogn:

Rugaards Ladegaard med Kongens Aamaë (ɔ: Eng langs Møller=Aaen) og Kongens eller Fælleds=Skoven 41 — „ — „ — 1⅓ —

Rugaards Mølle 4 — 7 — 3 — 1 —

samt af Nellerodmaë „ — 3 — 1 — 1 —

og noget af Fuelhaffven, som er beregnet under Rugaards Taxt.

Skrædderhuset under Rugaards Taxt.

Fuelbierghuus 2 — 4 — 2 — 2 —

Stilbierghuus, øde og under Gaardens Taxt, men udlagt til Jens Lassen paa Dalum.

Elved=Hovedgaard 52 — „ — 3 — 1 — (paa Gaardens Grund 5 Huse; deriblandt Hoffvitzmølle, øde, og Bangegaardshuset).

Woffling:

1 jordegen Gaard	4 Tdr.	" Skp.	3 Fdk.	1 Alb.	Kongen (med 2 jordløse Huse paa Grunden).
1 ditto	3 —	2 —	" —	1 —	Kongen (med 1 jordløst Huus paa Grunden).
1 jordegent Boel	1 —	" —	3 —	½ —	Rugaard.
Annex-Præstegaard	3 —	6 —	" —	" —	og 2 jordløse Huse paa Grunden.
Kottebiergs Hauge	" —	6 —	" —	" —	Kirken.
1 Gaard	10 —	4 —	" —	" —	N. Lykke til Elved.
1 —	6 —	6 —	2 —	2 —	—
1 —	8 —	6 —	" —	" —	—
1 —	13 —	4 —	2 —	2 —	—
1 —	8 —	6 —	" —	" —	—
1 —	8 —	6 —	" —	" —	—
1 —	8 —	6 —	" —	" —	—
1 —	13 —	4 —	" —	" —	— (Pølsgaard).
1 —	8 —	6 —	" —	" —	—
1 —	10 —	" —	" —	" —	—
1 —	9 —	2 —	" —	" —	—
1 —	4 —	6 —	" —	" —	—
Skov til 24 Sviins Olden ɔ:	1 —	" —	" —	" —	— til disse 12 Gaarde og paa deres Grund 5 jordløse Gadehuse og en Smedie.
1 Boel	1 —	4 —	" —	" —	Henning Pogvisk.
1 Kirkejord	" —	6 —	" —	" —	

Degneboel 3 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. Kirken, men Herligheden til Rugaard.
1 jordløst
Huus „ — „ — „ — „ — kaldet Loënborg, som Degnen tilforn besad ɔ: beboede.

Høffved:

1 Gaard	10 —	4 —	„ —	„ —	Fru Anne Brahes Arvinger.
1 —	9 —	„ —	„ —	„ —	—
1 Huus	„ —	6 —	„ —	„ —	—
1 øde Gaard	13 —	„ —	„ —	„ —	— (tilforn Skov dertil, som nu gandske er afhugget).

Paa Byens Mark en indgrøftet Jord, som kaldes Brasens Mark (henregnet under Lykkesborg); tilhører ogsaa Fru Anne Brahes Arvinger.

Vœde:

1 Gaard	4 —	1 —	1 —	1 —	Christen Scheel Jorgensen.
1 —	11 —	4 —	1 —	1 —	Fru Ide Lindenov (med Skov til 5 Sviins Olden).
1 —	3 —	5 —	1 —	„ —	Bendix Hans v. Buchvald.
1 —	3 —	„ —	1 —	1 —	Rugaard.
1 —	3 —	„ —	1 —	1 —	—
1 —	3 —	„ —	1 —	1 —	—
1 —	5 —	„ —	„ —	„ —	—
1 —	6 —	„ —	„ —	„ —	—
1 —	8 —	2 —	2 —	2 —	—
1 øde Gaard	6 —	„ —	„ —	„ —	—
1 Gaard	7 —	5 —	1 —	2 —	— (af Herredsfoged Mads Jensen beboet).
Skov til Byen paa 8 Sviins Olden ɔ:	„ —	2 —	2 —	2 —	Rugaard.

Aalemose-
Mølle 3 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. Rugaard.
med noget
Jord dertil „ — 2 — 2 — 2 — —
Thoring „ — „ — „ — „ — Jens Lassen; udlagt fra Rugaard.
Dyrebierg-
huus „ — „ — „ — „ — —
Vædleer 7 — 4 — „ — „ — Fru Sophie Markdan (med Skov til 24 Sviins Olden).
Troldal 6 — 1 — 1 — 1 — Jens Lassen (med Skov til 2 Sviins Olden); udlagt fra Rugaard.
Hedeboerne:
1 Gaard 3 — 2 — „ — „ — Rugaard.
1 — 5 — 4 — 2 — 2 — —
1 — 4 — „ — 1 — 1 — —
Skov til disse Gaarde paa 4 Sviins
Olden ɔ: „ — 1 — 1 — 1 — —
Skaderud 4 — 6 — 2 — 2 — —
med Skov til 6 Sviins
Olden ɔ: „ — 2 — „ — „ — —
Kiøbeschouff 10 — 6 — „ — „ — Morten Mikkelsen.
Kirkejord „ — 3 — „ — „ — Veflinge Kirke.
Skov til 50 Sviins
Olden ɔ: 2 — „ — 2 — 2 — M. Mikkelsen.
Lille Kiøbe-
schouf Veflinge Kirke.
Sieldenglad 1 — 5 — 1 — 1 — Fru Karen Bilde.
Hestholm 1 — 4 — „ — „ — M. Mikkelsen.

Teffring:

1 Gaard 8 Tdr. 5 Skp. 1 Fdr. 1 Alb. Biørn Kaas til Weirup.
1 — 11 — 3 — 1 — „ — — —

Sadtzerød:

1 Gaard 6 — 4 — „ — „ — Rugaard.
1 — 6 — 4 — „ — „ — —
1 — 4 — „ — 1 — 1 — —
1 — 12 — 4 — 2 — „ — —
Skov til disse Gaarde til 4 Sviins
Olden ɔ: „ — 1 — 1 — 1 — —

Nygaarde paa Voffling Heed:

1 Gaard 11 — 4 — „ — „ — N. Lykke til Elved.
1 — 4 — 7 — 1 — 1 — —

Kongens Anpart Korntiende, 22 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb., har Henrik Gyldenstiern i Fæste.
Kirkens ditto ditto har derimod Laurids Nielsen i Svendborg.
Kongen har **jus patronatus.**

Summa af Sognets Hartkorn 416 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. ½ Alb.
— Tienden 44 — „ — „ — „ —

11) I Søndersø Sogn:

Dallunds
Hovedgaard 66 — „ — „ — „ — (dog, naar Møllen, som staaer paa Gaardens Enemærker, og Ulkendrup-Mark, som til andre er udlagt, fradrages,
blot 40 — „ — „ — „ — Jomfru Sophie Høg.

Søndersø-Skov var tilforn til 450 Sviins Olden, men nu formedelst Skovens Forhuggelse og Afbygningerne paa Grunden blot anseet for 200 Sviins
Olden ɔ: 8 — 2 — 2 — 2 — Jomfru Sophie Høg.

Staphensborg ved Dallunds Mark-Led, nu øde,
staaer for 1 — 4 — „ — „ — Erik Jørgensens Arvinger.

Dallunds Mølle	6 Tdr.	2 Skp.	" Fdk.	" Alb.	Henrik Medeldorf i Lybek.
Søndersø:					
1 øde Gaard	7 —	5 —	2 —	2 —	Erik Høg (til Biørnholm).
1 Gaard	8 —	" —	1 —	1 —	— —
1 —	4 —	2 —	" —	" —	B. H. Buchvald til Langesø.
1 —	10 —	5 —	2 —	2 —	Erik Høg.
1 —	10 —	2 —	3 —	1 —	—
1 —	3 —	4 —	1 —	1 —	—
1 —	1 —	4 —	1 —	1 —	—
1 —	9 —	2 —	2 —	2 —	Anders Nielsen Bøgvad i Helsingør.
1 —	10 —	6 —	3 —	1 —	Erik Høg.
1 —	7 —	4 —	" —	" —	A. Bøgvad.
1 —	11 —	" —	1 —	1 —	Morten Skinkel.
1 —	4 —	" —	1 —	1 —	—
1 øde Gaard	7 —	4 —	1 —	1 —	Erik Høg.
1 ditto	10 —	4 —	1 —	1 —	Jomfru Sophie Høg.
1 Gaard	10 —	7 —	" —	" —	Thomas Brodersen i Odense.
1 —	4 —	6 —	2 —	2 —	Langesø.
1 —	6 —	" —	" —	" —	A. N. Bøgvad.
1 —	10 —	7 —	" —	1 —	Jomfru Mette Friis (til Margaard).
1 øde Huus	" —	" —	" —	" —	Erik Høg og Morten Skinkel.
1 Gaard	8 —	" —	" —	" —	Jomfru Mette Friis og Dr. Christopher(Balslef).
1 —	9 —	6 —	" —	" —	A. N. Bøgvad.

1 Gaard	2 Tdr.	4 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	Peder Pedersen og Abigael, sal. Otte Knudsens.
1 —	3 —	4 —	1 —	1 —	— —
1 —	8 —	6 —	„ —	„ —	A. N. Bøgvad.
1 —	11 —	2 —	1 —	1 —	Henrik Jørgensen i Odense paa de Fattiges Vegne ibid.
1 —	10 —	3 —	1 —	1 —	A. N. Bøgvad.
1 —	9 —	„ —	„ —	„ —	Langesø.
1 —	7 —	4 —	„ —	„ —	—
1 jordløst Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	—
1 jordegen Gaard	13 —	6 —	2 —	2½ —	Rugaard (med Skov til 6 Sviins Olden).
2 jordløse Huse paa Gaardens Grund	„ —	„ —	„ —	„ —	—
1 Kirkejord paa 12 Marsell ɔ:	2 —	2 —	„ —	„ —	paa Søndersø-Mark[1]).
1 Gaard	8 —	7 —	3 —	2 —	Langesø.
1 —	5 —	5 —	1 —	1 —	—
1 —	11 —	„ —	1 —	1 —	Erik Høg.
1 —	5 —	2 —	3 —	„ —	Jomfru Mette Friis til Margaard.
2 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	—
1 Gaard	5 —	3 —	1 —	1 —	Langesø.
1 —	9 —	„ —	„ —	„ —	Erik Høg.
1 øde Sted	1 —	4 —	„ —	„ —	Rudolph Abraham Podebusk og Christian Urne Jørgensen.

---

[1]) Og følger saaledes heraf, at en Marsell udgiør 1⅞ Skp. eller 6 Fdk. Hartkorn og omtrent fra 1½ til 2 Tdr. Land.

1 Gaard	10 Tdr.	7 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	Thomas Brodersen i Odense.
1 —	7 —	„ —	„ —	„ —	Margaard.
1 Degneboel	„ —	„ —	„ —	„ —	som svarer til Kirken.
1 Kirke-Ager	„ —	2 —	„ —	„ —	i Søndersø-Løkke.
1 Ager i Søndersø-Løkke, kaldet Axelstert	„ —	6 —	„ —	„ —	som Dallund bruger, men Veslinge Kirke eier.
3 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	paa Præstens Grund i samme Løkke.
Seirupe:					
1 Gaard	11 —	„ —	1 —	1 —	Mag. Jacob Bircherod paa Gymnasii Vegne i Odense.
1 —	11 —	„ —	1 —	1 —	— —
1 —	11 —	„ —	1 —	1 —	Christian Urne Jørgensen.
1 —	11 —	„ —	1 —	1 —	C. Urne Jørgensen og Eiler Sørensen.
1 —	5 —	5 —	„ —	„ —	Mag. Jacob Bircherod og C. Urne Jørgensen.
1 —	1 —	„ —	„ —	„ —	C. Urne Jørgensen.
Dridtzsleff:					
1 øde Gaard	5 —	4 —	„ —	„ —	Mag. Christian Lund i Odense til hans Bestilling.
1 Gaard	12 —	„ —	„ —	2½ —	A. N. Bøgvad i Helsingør.
1 Boel	2 —	6 —	„ —	„ —	Landsdommer Jens Lassen til Dalum.
1 Gaard	4 —	6 —	2 —	2 —	Peder Pedersen og Dr. Scavenius.
1 —	4 —	„ —	2 —	2 —	A. N. Bøgvad.
1 —	4 —	4 —	„ —	„ —	—

1 Gaard 5 Tdr. 5 Skp. „ Fdk. „ Alb. Margaard.
1 — 6 — 6 — „ — „ — Jomfru Mette Kaas og Jomfru Mette Friis (med 2 jordløse Huse paa Gaardens Grund).
1 Boel 4 — 2 — „ — „ — Hospitalet i Odense
1 Gaard 15 — 6 — „ — „ — Fru Ide Lindenov.
1 — 8 — 5 — 2 — $2\frac{2}{3}$ — A. N. Bøgvad.
1 — 5 — „ — $1\frac{1}{2}$ — „ — Jomfru Mette Friis og Hans Villumsen.
1 — 6 — 4 — 1 — 1 — A. N. Bøgvad.

Veedby:

1 Gaard 10 — 6 — 2 — 2 — Thomas Brodersen i Odense.
1 — 8 — 3 — 2 — „ — Mette Friis; Jægermester Hahne og Jacob Andersen.
1 — 10 — 4 — „ — „ — Ove Madsen i Haffndrup.
1 — 3 — 4 — „ — „ — Jomfru Mette Friis.
1 — 10 — 7 — „ — 1 — — —
1 — 11 — „ — 1 — 1 — Jomfru Mette Friis og Hr. Anders Thomæsen.
1 — 9 — 1 — 2 — 1 — Jægermester Hahne.
1 — 11 — „ — 1 — 1 — Jomfru M. Friis.
1 — 10 — 3 — „ — 1 — Jægermester Hahne.
1 — 10 — 7 — „ — 1 — Jomfru M. Friis.
1 — 10 — 7 — „ — 1 — Mette Friis og Sophie Kaas.
1 jordløst Huus „ — „ — „ — „ — Jomfru M. Friis.
Byens Fælledsskov 3 — „ — „ — „ — Jomfru Mette Friis det halve og Hans Villumsen i Odense det halve.

Huse i den Deel af Sønderso-Skov, som er forhugget:

1 Huus	4 Tdr.	5 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	formodentlig til Dallund.
1 —	2 —	4 —	„ —	„ —	— —
1 —	2 —	4 —	„ —	„ —	— —
1 —	1 —	4 —	„ —	„ —	— —

Kongens Anpart Korntiende, 35 Tdr., har Jomfru Mette Friis i Fæste.

Kirkens ditto paa 33 Tdr. ligesaa (og hidrører Differentsen mellem begge Tiender derfra, at der svaredes 1 Td. Boghvedegryn mere i Fæste til Kongen end til Kirken).

Kongen har jus patronatus.

Summa paa Sognets Hartkorn 605 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. ⅔ Alb.

— Korntienden 68 — „ — „ — „ —

12) I Vissenbierg-Sogn og -Birk:

Skalebierg:

1 øde Gaard	5 —	6 —	3 —	„ —	Kongen (med Skov til 5 Sviins Olden).
1 øde og afbrudt Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	Kongen.
1 Boel	1 —	4 —	„ —	„ —	Anders Nielsen i Horsens.
1 jordegen Gaard	2 —	1 —	1 —	2 —	Kongen.
1 Gaard	3 —	3 —	1 —	1 —	Henrik Bielke (med Skov til 6 Sviins Olden).
1 øde Gaard	1 —	3 —	3 —	„ —	Kongen.
1 Kirkeboel	„ —	6 —	2 —	2 —	Kirken og Kongen.
1 Gaard	2 —	2 —	„ —	1 —	Kongen (med Skov til 5 Sviin).
1 jordegen Gaard, som halvt er øde	3 —	„ —	„ —	„ —	Kongen.
1 Gaard	3 —	2 —	2 —	2 —	—

1 øde Gaard	3 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	„ Alb.	Kongen (med Skov til 12 Sviin).
2 øde Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	— paa forte Gaards Grund.
1 øde Gaard	3 —	4 —	1½ —	„ —	— (med Skov til 12 Sviin).
2 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	— det ene er øde.
1 Officeer-gaard	4 —	2 —	1 —	„ —	— (med Skov til 14 Sviin).
3 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	—
1 jordegen Gaard	2 —	1 —	2 —	1 —	— (med Skov til 2 Sviin).
2 jordløse Huse	„ —	„ —	„ —	„ —	—
1 Fæstegaard	4 —	1 —	2 —	2 —	— (med Skov til 4 Sviin).
1 øde Gaard	9 —	4 —	„ —	„ —	Jacob Lindenov til Vedtofte (med Skov til 40 Sviin).
1 øde Fæste-gaard	7 —	2 —	2 —	2 —	Kongen (med Skov til 16 Sviin).
1 Fæstegaard	2 —	1 —	3 —	„ —	— (med Skov til 4 Sviin).
Breed:					
1 Gaard	8 —	1 —	„ —	„ —	Jens Lassen til Dalum (med Skov til 6 Sviin).
1 —	2 —	5 —	„ —	1 —	— (med Skov til 6 Sviin).
1 —	6 —	„ —	„ —	„ —	S. Hans Kloster.
1 —	3 —	6 —	„ —	„ —	Jens Lassen paa Dalum.

1 øde Gaard 13 Tdr. 6 Skp. " Fdk. " Alb. Henrik Bielke (med Skov til 8 Sviin).
1 Gaard 3 — 6 — " — " — Jens Lassen.
1 — 2 — 5 — " — 1 — — (med Skov til 6 Sviin).
1 jordegen Gaard 5 — 3 — 1 — 2 — — (med Skov til 40 Sviin).
1 jordløst Huus " — " — " — " — —
1 jordegen Gaard 5 — 2 — 3 — " — — (med Skov til 30 Sviin).
1 jordløst Huus " — " — " — " — —
1 Gaard 3 — 6 — " — " — —
1 — 3 — 6 — " — " — —
1 — 3 — 6 — " — " — —
Degneboel 1 — " — " — " — Kirken og Jens Lassen.
1 jordløst Huus " — " — " — " — Jens Lassen.
1 — — " — " — " — " — Kongen; til Rugaard.
1 jordløst Kirkeboel.

Assenbølle:

1 jordegen Gaard 5 — 6 — " — 1 — Jens Lassen (med Skov til 40 Sviin).
2 jordløse Huse, hvoraf det ene øde. —
1 jordegen Gaard 6 — 5 — 1½ — " — — (med Skov til 60 Sviin).
3 jordløse Huse, hvoraf de 2 øde. —
1 jordegen Gaard 5 — 1 — ½ — " — — (med Skov til 40 Sviin).

3 jordløse Huse, som ere øde. Jens Lassen.

1 jordegen
Gaard 6 Tdr. 2 Skp. „ Fdk. ½ Alb. — (med Skov til 60 Sviin).

1 jordløst Huus.

1 øde Eiendoms-Gaard 2 — 3 — 1 — „ — Jens Lassen (med Skov til 4 Sviin).

2 øde jordløse Huse.

Gadtzbølle:

1 jordegen
Gaard 6 — „ — „ — „ — Kongen; til Rugaard (med Skov til 40 Sviin).

2 jordløse Huse.

1 jordegen
Gaard 4 — 6 — 2 — 2 — — (med Skov til 60 Sviin).

2 jordløse Huse, hvoraf 1 øde.

1 øde jordegen Gaard 4 — 5 — „ — 1 — —

2 øde Huse.

1 Fæstegaard 3 — 6 — 1 — 1 — — (med Skov til 12 Sviin).

1 — 4 — 2 — 2 — 2 — — (med Skov til 4 Sviin).

1 — 2 — 6 — „ — 1 — — (med Skov til 4 Sviin).

1 øde Gaard 7 — 3 — 1 — 1 — S. Knuds Kloster.

1 Boel 1 — 5 — 1 — 1 — —

1 jordløs Smedie.

Grimsbo, et jordløst Huus. Kongen.

Andebølle:

1 Fæstegaard 6 Tdr. 7 Sp. „ Fdk. „ Alb. Kongen; til Rugaard (med Skov til 8 Sviin).

1 jordegen Gaard 5 — „ — „ — 2 — — (med Skov til 26 Sviin).

2 jordløse Huse, hvoraf 1 øde. —

1 jordegen Gaard, hvoraf det halve er øde 5 — 1 — 3 — 2 — Kongen (med Skov til 26 Sviin).

1 øde jordløst Huus.

1 Fæstegaard 6 — 7 — „ — „ — — (med Skov til 8 Sviin).

1 — 2 — 5 — 3 — „ — — (med Skov til 16 Sviin).

1 — 6 — 4 — „ — „ — Dyritslefgaard (med Skov til 30 Sviin).

Plønne, et jordløst Huus. Dyritslefgaard.

Aalemose. 7 — „ — 2 — 1 — Kongen (med Skov til 6 Sviin).

Grøftebierg 23 — „ — 2 — 2 — Jens Lassen (med Skov til 40 Sviin).

Paa Grunden en Mølle, som skylder 2 ℔ Meel.

Koelbierg:

1 øde Gaard 6 — 7 — „ — „ — Jens Lassen (med Skov til 8 Sviin).

1 jordegen Gaard 5 — „ — 3½ — „ — — (med Skov til 24 Sviin).

3 jordløse Huse, hvoraf 2 øde. —

1 jordegen Gaard 4 Tdr. 5 Skp. „ Fdk. „ Alb. Jens Lassen (med Skov til 21 Sviin).
1 jordløst Huus.
1 øde Gaard 6 — 7 — „ — „ — — (med Skov til 8 Sviin).
1 jordegen Gaard 5 — 7 — 3 — 1 — — (med Skov til 20 Sviin).
1 jordløst Huus.

Brøndsø:

1 Gaard 3 — 2 — 2 — 1 — — (med Skov til 6 Sviin).
1 jordegen Gaard 3 — 1 — 1 — 1 — — (med Skov til 20 Sviin).
1 øde jordløst Huus. —
1 Gaard 3 — 1 — 1 — 1 — — (med Skov til 4 Sviin).

Skousby:

1 jordegen Gaard 4 — 6 — 2 — 2 — — (med Skov til 40 Sviin).
4 jordløse Huse, hvoraf 2 øde. —
1 Fæstegaard 8 — 2 — 2 — 2 — — (med Skov til 16 Sviin).
1 jordegen Gaard 3 — 4 — 2 — 2 — — (med Skov til 14 Sviin).
1 jordløst Huus. —
1 Gaard 1 — 4 — 1 — 1 — — (med Skov til 5 Sviin).
Kirkejord 1 — 6 — 1 — 1 —
1 øde jordegen Gaard 2 — 2 — 3 — 2 — — (med Skov til 9 Sviin).

1 jordløst Huus.
1 Boel 3 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Jens Lassen (med Skov til
Kielstrup: 4 Sviin).
1 jordegen
Gaard 2 — 1 — 2 — 2 — — (med Skov til 8
Sviin).
3 jordløse Huse, hvoraf 2 øde. —
1 jordegen
Gaard 3 — 1 — 3 — „ — — (med Skov til 8
2 øde Huse. Sviin).
1 jordegen
Gaard 6 — 1 — „ — 2 — — (med Skov til 26
2 jordløse Huse. Sviin).
1 jordegen
Gaard 2 — 7 — 1 — 2 — — (med Skov til 11
Sviin).
4 jordløse Huse, hvoraf 3 øde.
1 jordegen
Gaard 4 — 3 — 2 — 1 — — (med Skov til 18
Sviin).
4 jordløse Huse, hvoraf 2 øde.
Hiortebierg 4 — „ — 2 — „ — Selveier (med Skov til
20 Sviin).
2 jordløse Huse.
Skalleballe:
1 jordegen
Gaard 4 — 4 — 1 — 1 — Kongen; til Rugaard (med
Skov til 40 Sviin).
1 Fæstegaard 2 — 5 — 3 — 2 — Kongen (med Skov til 8
Sviin).

1 øde Gaard	2 Tdr.	5 Skp.	3 Fdk.	2 Alb.	Kongen	(med Skov til 8 Sviin).
Sellebierg	3 —	1 —	" —	" —	—	(med Skov til 3 Sviin).
Egelund, øde	2 —	4 —	" —	" —	—	
Sundsleed, øde	3 —	2 —	2 —	2 —	—	(med Skov til 8 Sviin).
Magtenbølle:						
1 øde og afbrændt Gaard, der kaldes Laaninggaard	16 —	7 —	3 —	" —	Kongen; til Rugaard	(med Skov til 30 Sviin).
1 Gaard	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med Skov til 6 Sviin).
1 —	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
1 —	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
1 —	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
1 øde Gaard	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
1 jordløst Huus.						
1 Gaard	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
1 —	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
1 —	8 —	" —	3½ —	" —	—	(med ditto).
Bøgebierghuus, øde.						
1 Boel ved Gribsvad	1 —	4 —	" —	" —	—	
1 Sqvatmølle	" —	" —	" —	" —	paa Fuglevigs Præstegaards Grund.	
1 Kirkejord	" —	" —	" —	" —	som ligger til Præstegaarden.	

Kongens Korntiende, som de 4 Odense-Horere nyde, er 35 Tdr. 2 Skp.

Kirketienden, som Tolderen i Assens, Christen Hansen, har i Fæste, 35 Tdr. 2 Skp.

Kongen har jus patronatus.

Summa paa Sognets Hartkorn 438 Tdr. 3 Skp. 1½ Fdk. 1 Alb.
— Tiender 70 — 4 — „ — „ —

Sognets Skov var endelig ansat til 1215 Sviins Olden, hvilket den Tid (hvor 1 Sviin regnedes til 1 Fdk. og 1 Alb., 3 Sviin til 1 Skp. og 24 Sviin til 1 Td. Hartkorn) udgiorde i alt 50 Tdr. 5 Skp. Hartkorn.

Med Hensyn til de i Lænet beliggende Herregaarde og det dem i Lænet underliggende Gods afgiver ovenstaaende Matrikel endvidere følgende Oplysning.

Harritslefgaard, som havde Birkeret og med Over-Mølle og sine underliggende Huse stod for 150 Tdr. Hartkorn, havde tillige et betydeligt Gods her i Lænet nemlig 1 Gaard i Rue (i Vigerslef S.), 1 ditto i Smidstrup (i Guldberg S.), 3 ditto i Eilby S. og By, 1 i Moderup, Toderup, Slagstrup og Svenstrup i Særslef S., 18 i Harritslef, 3 i Skouby, 3 i Eskildstrup, 1 i Skaarup, 3 i Tofte og 3 i Hagebøl (alle i Skouby S.) foruden Neder-Mølle og endelig 1 i Haarslef, 2 i Aagaarde og 1 i Eilskov (i Haarslef S.), tilsammen 45 Gaarde med 412 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, hvoraf dog Arenstorff Tid efter anden maa have bortsolgt en Deel; thi faa Aar efter, da Matriklen blev opsummeret, staaer Godset kun for 263 Tdr. 4 Skp. 2½ Fdk. 1 Alb. Hartkorn.

Enggaard (nuværende Gyldensteen), som med sin Mølle stod for 50 Tdr. Hartkorn, havde dernæst følgende Gods i Sandager S. nemlig 6 Gaarde i Bøgelund og 3 i N. Esterbølle; i Guldberg S. 2 Gaarde i Reveldrup, 3 i Smidstrup og 4 i Nordskov; i Vigerslef S. 2 Morudgaarde; i Eilby S. 1 Gaard i Eilby og 7 i Lunde; i Særslef S. 2 Gaarde i Svenstrup og i Skouby S. 1 Gaard i Skouby og 1 i Eskildstrup; i alt 32 Bondergaarde med 233 Tdr. 1 Skp. 2½ Fdk. 2½ Alb. Hartkorn; men Eieren, Oluf Rosenkrands, maa kort efter have ind-

kiøbt mere; thi, da Opsummeringen af gl. Matrikel et Par Aar efter dens Udstedelse foretoges, beløb hans Bøndergods her i Lænet sig til 240 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk.

Sandagergaard, som med Møller og Skoven stod for 54 Tdr. Hartkorn, havde følgende Gods her i Lænet: i Vigerslef S. Sverupgaard med Mølle og Skovhusene, Ulstrup, Nykiøbing og Havgaard; i Sandager S. 10 Gaarde og 1 Boel i N. Esterbølle samt Sandager Mølle; i Skouby S. 2 Gaarde i Skouby og 2 i Hagebøl; i alt Bøndergods her i Lænet paa 262 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. ½ Alb. Hartkorn; men faa Aar efter fik Eieren, Erik Qvitzov, 37 Tdr. 4 Skp. Afslag paa Møllernes Taxt og havde desuden skilt sig ved en af sine ovennævnte Gaarde, saa at, da Matriklen opsummeredes, hans Bøndergods her i Lænet kun beløb sig til 215 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

Øregaard, som med sin Birkeret o. s. v. stod for 70 Tdr., besad Bøndergodset i hele Øre Sogn paa 265 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. samt i Skouby S. 1 Gaard i Tofte paa 6 Tdr. og i Haarslef S. 2 ditto i Holse paa 10 Tdr. 2 Fdk. 1 Alb.; altsaa i alt af Bøndergods her i Lænet 281 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb; men ved Matriklens Opsummering havde Eieren kun 148 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. tilbage, hvorhos det tillige hedder, at Laurids Nielsen i Skovshoierup (formodentlig som Panthaver) forvaltede af Øregaards Gods 123 Tdr. 1 Skp.

Langesø, som stod for 36 Tdr., havde følgende Gods her i Lænet nemlig i Vigerslef S. 2 Gaarde i Rue, Rødemølle, Gl. Ballen, 1 Gaard i Mørud, 1 Mørudgaard, 4 Katzeinehuse, Rødeled, 1 Gaard i Skovsgaard og 3 i Fastrup; i Veflinge S. 1 Gaard i Væde og i Søndersø S. 7 Gaarde i Søndersø By; i alt 131 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., ja kort efter endog-

saa formeret; thi allerede ved Matriklens Opsummering staaer Eieren anført for et Gods af 146 Tdr. 4 Skp. 1 Alb.

Margaard, som med Mølle o. s. v. stod for 50 Tdr., havde følgende Gods her i Lænet: i Vigerslef Sogn 1 Gd. i Tverskov og 1 i Rue; i Søndersø Sogn 4 Gaarde i Sønd rsø By, 2 i Orritslef og 7 i Vedby; i alt 117 Tdr. 4 Skp. 2½ Fdk. Bøndergods her i Lænet; men det maa snart have faaet Svindsot; thi i Opsummeringen af Matriklen staaer Jomfru Mette Friis's Gods paa Margaard kun anført for 56 Tdr. 6 Skp. 2 Alb.

Elvedgaard, som stod for 52 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. (eller, naar man, som i Matriklens Opsummering, tillige regner Veflinge Skov med, for 53 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb.), havde følgende Gods her i Lænet nemlig i Veflinge S. 12 Gaarde i Veflinge By og 2 Gaarde paa Veflinge Heed; i Meilby S. 1 Gd. i Jullerup By; i Eilby S. 3 Gaarde i Eilby; i Særslef S. 1 Gd. i Særslef, 1 i Hemerslef, 1 i S. Esterbølle, Brunlund og 1 i Moderup; i Skouby S. 1 Gd. i Eskildstrup; i Haarslef S. 2 Gaarde i Haarslef, Lille Ladebøl, 6 Gaarde og 6 Huse i Vierne, 1 Gd. og 1 Boel i Gamby og 4 Gaarde i Eilskov; i alt af Bøndergods her i Lænet 299 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.; men Eieren, Niels Lykkes, Omstændigheder maae faa Aar efter have forandret sig betydeligt; thi i Opsummeringen af Matriklen staaer han blot for Bøndergods 94 Tdr. 3 Skp.

Rugaard, som med Mølle og Skov ꝛc. stod for 48 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2⅓ Alb. (eller, naar man blot regner Møllen med, som i Matriklens Opsummering af de adelige Ladegaards-Taxter, for 45 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2⅓ Alb.), havde her i Lænet følgende Bøndergods: nemlig i Veflinge S. 3 Gaarde i Veflinge By, 8 Gaarde i Væde, Aalemose Mølle, 3 Hedebogaarde, Skaderud og 4 Gaarde i Sasserud; i Vigerslef S. 6 Gde i Rue, Ryds-Mølle, 3 Gde i Togerød og 4 Gde i Kiel-

leby; i Søndersø S. 1 Gaard i Sønderso By; i Meilby S. 1 Gd. i Meilby, 2 Gde i Bronstrup og 1 Gd. i Jullerup; i Særslef S. 5 Gde i Særslef, 10 Gde i Kosterslef, 4 Gde i Himerslef, 1 Gd. i Esterbol, 3 Gde i Moderup, 1 Gd. i Slagstrup og 1 Gd. i Svenstrup; i Haarslef S. 3 Gde i Haarslef, 4 Gde i Farsbolle, 9 Gde i Gamby, Ronnemose, 3 Gde i Hindevad, Leerbek, Laage og 6 Gde i Eilskov og i Vissenbierg S. 14 Gde i Skalbierg, 6 Gde i Gadsbølle, 4 Gde i Andebolle, 1 Gd. i Aalemose, 3 Gde i Skalebølle, Sellebierg, Egelund, Sundsled og 5 Gde i Magtenbolle; i alt 834 Tdr. 2 Skp. 2½ Alb; desuden vare af Rugaards forrige Tilliggelser udlagte til Jens Lassen paa Dalum i Haarslef S. Troldal, Store Padeso, Skræbderhuus, 2 Gde i Diget, Strasborg, Nellerod, 2 Gde i Biørnsbo, 9 Gde i Skovsgaarde og 3 Gde i Nymark samt i Vissenberg Sogn 1 Gd. i Bred, 5 Gde i Assenbolle, Grøftebierg, 5 Gde i Kolbierg, 3 Gde i Bronserud, 6 Gde i Skousby og 5 Gde i Keilstrup, hvilket i alt udgiorde 265 Tdr. 1½ Fdk. 1 Alb., saa at altsaa det hele Tilæg af Bondergods til Rugaard tilforn havde udgiort over 1100 Tdr. Hartkorn; men nogle Aar efter udgiorde derimod ifolge Matriklens Opsummering Hovedgaards-Taxten kun 45 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2⅓ Alb. og af Godset havde Jorgen Kaas eller Lænsmanden kun 214 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. og Thomas Seglvads Arvinger i Hamburg 43 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.; det øvrige var enten udlagt til Ryttergaarde (see nedenf.), bortsolgt eller forpantet. Endelig havde

Dallund, som (med Undtagelse af Mollen og Ulkendrup-Marken, som til andre var udlagt) stod for 43 Tdr. (hvorimod den, naar man, som i Matriklens Opsummering, regner Sonderso Skov og Dallunds Molle dertil, staaer for 54 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.), følgende Bondergods her i Lænet: i Sønderso S.

Sønderſø Skov og 1 Gd. i Sønderſø og i Vigerslef S. 1 Gd. i Vigerslef; altsaa i alt kun 26 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. Bondergods her i Lænet; ja Sophie Høgs Mand, Adam Andreas Voss, som 1666 havde kiøbt Dallund paany, staaer saagar i Matriklens Opsummering kun anført for et Gods af 22 Tdr. 7 Skp. 1½ Fdk. 1 Alb.

Men foruden Herregaardenes daværende Tilliggelse af Bondergods vil det tillige være interessant at erfare hvad Bønderne i Almindelighed den Tid (nemlig 1664) havde at svare til deres Herskab og for ogsaa derom at meddele et Slags Begreb vil jeg herved anføre endeel Exempler fra Lænets forskiellige Sogne og derhos anføre de saaledes exempelviis fremsatte Bondergaarde saavel med deres Hartkorn efter den gamle, som efter den nye og hidtil giældende Matrikel af 1688, tilligemed deres Eiere 1664 eller da den gamle Matrikel blev sat og daværende Landgilde-Species i samme opgivet, hvorved man dog saaledes vil faae et Slags Oversigt over saavel hvad 1 Td. Hartkorn efter den hidtilværende Taxt i Almindelighed den Tid svarede paa de forskiellige Egne og under de forskiellige Eiere samt tillige over hvad der den Tid udgiorde de forskiellige Egnes Hovedproducter og Landgilde-Species (hvorved jeg blot beklager, at den gamle Matrikel aldeles ingen Oplysning meddeler os om, hvor mange Ægter eller hvor megen Hovning de til deres Herskab havde at præstere[1]). Af Landgilde svarede derimod

---

1) Skiøndt jeg maa tilstaae, at den dog meddeler enkelte Data, som endogsaa synes at godtgiøre, at selv Hovningen ingenlunde den Tid var saa overdreven byrdefuld, som man i Almindelighed indbilder sig; saaledes svarede f. Ex. en Gaard i Nymark paa 8 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. kun 6 Høstdage; en Gd. i Skouby paa 4 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. gav 1 Rd. for sin Hovning; en Gd. i Meilby paa 8 Tdr. gav ½ ℔ Byg for sin Hovning og et Boel i Skalbierg paa 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. gav 8 Skp. Havre for sin Hovning. Forresten kan

1) i Skouby Sogn

Harritslef By:

1 Gd., efter gl. Matr. 8 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. og ny Matr. 5 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (tilhørende Harritslefgd.), 2 ß Skyldpenge (ↄ: Jordskyld), 29 Skp. Rug, 1 Ortug Havre[1]), 1 Boelgalt, 1 Foenod (ↄ: Qvægshoved, som de skulde føde for Herskabet), 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Gaasehavre (ↄ: til at fede Ydegiæssene med), 4 Høns, 20 Æg og 1 ℔ Lysegarn (som de skulde spinde).

1 ditto, gl. M. 7 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., ny M. 5 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. (samme Herskab), det samme, som den forrige, men desforuden 1 ℔ Arbeidspenge[2]) og istedetfor Boelgalten 1 Otting Smør.

1 ditto, gl. M. 10 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., ny M. 6 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. (samme Herskab), ligesom den forrige, men derhos baade 1 Boelgalt og 1 Otting Smør.

1 ditto, gl. M. 9 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., ny M. 6 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. (samme Herskab), ligesom Nr. 2, men desuden 1 Orte Byg.

i Skouby:

1 jordegen Gaard[3]), gl. M. 6 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2

---

det nok være muligt, at Hovningen ikke saaledes som Landgilden var bestemt til nogen vis Tart og altsaa ogsaa kunde være mere Vilkaarlighed underkastet end denne.

[1]) En Ortug Rug er 10 Skp., 1 Ortug Byg 12 Skp. og 1 Ortug Hvede eller Havre er derimod 20 Skp.

[2]) Da det er det eneste Sted, hvor Arbeidspenge forekomme i Lænets Matrikel, maa jeg formode, at det er feilskrevet istedetfor de hvert Øieblik forekommende Erritzpenge, endskiøndt A. Berntsen virkelig giør Forskiel mellem hine og disse og lader, 2, p. 83, de første være det samme, som Hovningspenge, men de sidste det samme, som Landgildepenge.

[3]) Hvad derved forstaaes, see A. Berntsen, 2, p. 10. 11 ꝛc.

Alb., ny M. 7 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (Borgemester Peder Pedersen i Kiøbenh.), 29 Skp. Rug, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Gaasehavre, 6 Høns, 1 Foenød hvert andet Aar, 1 Ørte Havre i Giæsteri, 1 Læs Veed og 4 ℔ Penge.

1 Fæstegaard ibid., gl. M. 7 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk., ny M. 6 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. (Oluf Rosenkrands til Enggaard), 1 ℔ Rug[1]), 2 ℔ Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Gaasehavre, 4 Høns, 30 Æg, 1 Foenød, ½ Courant-Daler i Giæsteri, 3 ℔ Tærskepenge.

1 Gd. ibid., gl. M. 9 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk., ny M. 8 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Christen Scheel til Ravnholt), 3 Ørter Byg, 18 Skp. Havre, 1 Otting Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 9 ß Svindtzpenge (ɔ: Svinepenge), 1 ℔ Erritzpenge[2]), 1 Foerøxe, 4 ℔ Giæsteripenge.

1 Gd., gl. M. 7 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., ny M. 4 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Borgemester P. Pedersen i Kiøbenh.), 1 Ørte Havre, 1 Rixdaler for sin Hovning, 3 Ørter Byg, 1 Otting Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Høns.

i Eskildstrup:

1 Gaard, gl. M. 6 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb., ny M. 5 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. (Harritslefgaard), 1 ℔ Erritzpenge, 1 ℔ Vinterskat, 1 ℔ Byg, 1 Ørte Havre, 1 Otting Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 20 Æg, 1 ℔ Lysegarn, 1 Foenød.

Ellegaard, en jordegen Gd., gl. M. 6 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 7 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. (Borgemester P. Pedersen i Kiøbenh.), 1 ℔ og 4 Skp. Rug, 1 Lam, 2 Giæs,

---

1) 1 ℔ er i Almindelighed 4 Tønder.

2) Erritzpenge skal være det samme, som Landgildspenge; A. Berntsen, 2, p. 82. 97; altsaa Afgift af Pløielandet.

2 Skp. Havre, 4 Høns, 1 Ørte Havre, 1 Foenød hvert andet Aar, 2 Læs Veed, 2½ ℳ 2 ß 2 Alb. Penge.

i Eskildstrup:

1 Gaard, gl. M. 7 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 7 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (Jacob Lindenov), 1½ ŧ 9 Skp. Byg, 1 Side Flesk, 2 Lam, 2 Giæs, 1 Foeroxe.

1 ditto ibid., gl. M. 8 Tdr. 1 Fdk. 1 Alb., ny M. 8 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. (Enggaard), 1 ŧ Byg (for 1 ŧ Rug), 1 ŧ Byg, 1 Otting Smør, 2 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 20 Æg, 1 Foenød, 1 Courant-Daler Giæsteri, 3 ℳ Tærskepenge.

Brandholt, gl. M. 7 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 7 Tdr. 2 Skp. 1 Alb. (Nicolai Bennichs), 1 ŧ Byg, 1 Fierding Smør, 1 Skp. Boghvedegryn, 1 Foeroxe, 12 ß Erritzpenge.

2) Guldberg Sogn

i Reveldrup:

1 Gd., gl. M. 18 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., ny M. 18 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Jomfru Birgitte Hahne), 2 ŧ Rug, 5 Ørter 3 Skp. Byg, 1 Ørte Havre, 1 Fierd. Smør, 1 Foenød, 1 Lam, 2 Giæs, 4 Høns, 20 ß Spindepenge, 20 Æg.

i Smidstrup:

1 Gd., gl. M. 9 Tdr. 4 Skp., ny M. 2 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Harritslefgd.), 4 Ørter Byg, 5 ℳ Landgildepenge, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 1 ℳ Erritzpenge.

3) N. Sandager Sogn

i N. Esterbølle:

1 Gd., gl. M. 5 Tdr. 6 Skp., ny M. 4 Tdr. 6 Skp. (Enggaard), 1 ŧ Byg, 1 Ørte Byg (for 1 Otting Smør),

½ Otting Smør, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 10 ß 2 Alb. Penge, 4 Læs Veed, 1 Ørte Giæsterihavre, 1½ ℔ Tærskepenge.

1 Gd., gl. M. 15 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb., ny M. 12 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Sandagergd.), 3 ꝑ Byg, 1½ Ørte Havre, 1½ Otting Smør, 1 ℔ 5 ß 1 Alb. Penge, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 1 Lam, 4 Høns, 1 ꝑ Lysegarn, 1 Foeroxe.

4) Eilby Sogn

i Eilby:

1 Gd., gl. M. 6 Tdr. 6 Skp., ny M. 7 Tdr. 1 Fdk. 1 Alb. (Enggaard), 1½ ꝑ Byg, 1 Otting Smør (for 1 Ørte Byg), ½ Otting Smør, 6 Læs Veed, 1 Rigs℔ Giæsteri, 10 Skp. Byg, 3 ℔ Tærskepenge.

i Lunde:

1 Gd., gl. M. 10 Tdr. 2 Skp., ny M. 6 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. (Enggaard), 3 Ørter Byg, 1 Foenød, 1 Ørte Byg (for 1 Otting Smør), ½ Fierd. Smør, 1 Ørte Havre, 1 Lam, 2 Giæs, 3 Skp. Havre, 4 Høns, 1 ℔ Erritzpenge, 3 ℔ Tærskepenge.

5) Meilby Sogn:

i Meilby:

1 Gd., gl. M. 8 Tdr., ny M. 8 Tdr. (Odense Hospital), 3 Ørter Byg, ½ ꝑ Byg for Hovning, 1 Otting Smør, 20 Skp. Havre, ½ Foenød, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns.

i Becke:

1 Gd., gl. M. 7 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 10 Tdr. 2 Skp. (S. Knuds Kloster), 2 ꝑ 6 Skp. Byg, 7½ Skp. Giæsterihavre, 1 Foeroxe, 10 ß Erritzpenge, 4 ß Spindepenge.

i Brønstrup:

1 Gd., gl. M. 7 Tdr. 6 Sk. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 8 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. (Rugaard), 2½ ꝑ Byg, 10 ß 2 Alb. Penge, 2 ℔ 2 ß 2 Alb. Giæsteri, 6 Læs Veed.

i Jullerup:

1 Gd., gl. M. 4 Tdr. 4 Skp., ny M. 6 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (Elved), 1 ℔ Byg, 1 Skp. Boghvedegryn, 1 Ørte Havre (jeg mener, han slap godt).

1 jordegen Gd. ibid., gl. M. 9 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., ny M. 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. (Rugaard), 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, ½ Ørte Havre, 1 Boelgalt hvert 2det Aar, 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 5 Høns, 10 Æg, 1 ℔ Lysegarn, 1 Trave Langhalm, 1 Foenød, 2 Læs Hø, 15 Læs Veed, 10 Skp. Havre, 6 ℔ 6 ß 2 Alb. Penge.

6) Øre Sogn

i Øre:

1 Gd., gl. M. 5 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., ny M. 5 Tdr. 2 Skp. 2 Alb. (Øregaard), 2 Ørter Byg, 1 Otting Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Høns, ½ Foenød, 7 Skp. Havre.

i Skodstrup:

1 Gd., gl. M. 12 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., ny M. 5 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Øregaard), 2 Ørter Rug, 4 Ørter Byg, 1 Ørte Havre, 1 Foeroxe, 1 Otting Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Høns.

7) Haarslef Sogn

i Haarslef:

1 jordegen Gaard, gl. M. 10 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk., ny M. 7 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. (Herman Friis i Middelfart), 13 Skp. Rug, 13 Skp. Byg, 10 Skp. Havre, 1 Boelgalt hvert 2det Aar, 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 5 Høns, 10 Æg, 1 ℔ Lysegarn, 2 Traver Langhalm, 1 Foenød, 2 Læs Hø, 15 Læs Veed, 10 Skp. Giæsterihavre, 5½ ℔ 6 ß 1 Alb. Penge (det samme svarede en anden jordegen Gaard der i Byen, gl. M. 9 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 1½ Alb., ny M. 10 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (Rugaard), dog 3 Skp. Rug, 1 Skp. Byg og

1ß Penge mindre; en tredie ditto i Farsbølle, gl. M. 9 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 1½ Alb., ny M. 10 Tdr. 2 Skp. 1 Alb. (Rugaard), svarede, ligesom den sidste, men derimod 6 ℔ 1 ß 1 Alb. i Penge, og en fierde ditto i Gamby, gl. M. 11 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. ½ Alb., ny M. 8 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. (Rugaard), slap vel for de 5 sidste Landgilde-Species, men maatte derimod give saameget mere i Korn nemlig 15 Skp. Rug, 18 Skp. Byg, 15 Skp. Havre).

Rønnemose, gl. M. 8 Tdr. 4 Skp., ny M. 8 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Rugaard), 1 ℔ Byg, 1 Fd. Smør, 2 Lam, 4 Høns, 10 Skp. Havre, 4 ℔ Penge.

Aagaarde (hver af de 2 Gde, som i gl. M. stod for 10 Tdr. 6 Sk. og tilhørte Harritslefgaard, men i ny M. bleve smeltede sammen til 1 Gd. paa 19 Tdr. 4 Skp., svarede 1664 hver for sig) 1 ℔ Rug, 2 ℔ Byg, 1 Ørte Havre og 1 Foeroxe.

i Nymark:

1 Gd., gl. M. 4 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 8 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. (Jens Lassen til Dalum), 1 Otting Smør, 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 3 Skp. Byg, 2 Høns, 2½ ℔ Penge, 5 Skp. Giæsterihavre, 6 Skp. Havre, 6 Skp. Byg, 6 ditto, 6 Høstdage, 1 Lam.

Lykkesborg, gl. M. 17 Tdr. 7 Skp., ny M. 17 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (Fru Anne Brahes Arvinger), 16 Skp. Rug, 3 ℔ Byg, 16 Skp. Havre, 1 Otting Smør, 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 2 Høns, 1 Foenød, 6 ℔ Penge.

i Eilskov:

1 Gd., gl. M. 7 Tdr. 6 Skp., ny M. 6 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (Elvede), 1½ ℔ Byg, 1 Otting Smør, 1 Staldoxe, 1½ ℔ Erritzpenge.

8) Særslef Sogn

i Særslef:

1 Gd., gl. M. 6 Tdr. 4 Skp., ny M. 5 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. (Rugaard), 2 ℔ Byg, 1 ℔ Erritzpenge, 6 Læs Veed, 26 ß 2 Alb. Giæsteripenge.

i Kosterslef:

1 Gd., gl. M. 11 Tdr. 3 Fdk. 2½ Alb., ny M. 11 Tdr. 4 Skp. (Rugaard), 2½ ℔ Byg, 1 Ørte 3 Skp. Havre, 1 Otting Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 4 Høns, ½ Fødenød.

i Hemmerslef:

1 Gd., gl. M. 10 Tdr. 3 Fdk. 1⅔ Alb., ny M. 10 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (S. Knuds Kloster), 4 Ørter Byg, 1 Skp. Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 2 ℔ 9 ß 1 Alb. Landgildepenge, 15 Skp. Giæsterihavre, 1 Fødenød.

i Toderup:

1 Gd., gl. M. 5 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 5 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. (Enggaard), 1 Ørte Rug, 1 ℔ Byg, 1 Faar, 1 Lam, 1 Fødenød, 2 Giæs, 4 Høns, 3 ℔ Tærskepenge.

i Esterbølle:

1 Gd., gl. M. 5 Tdr. 4 Skp., ny M. 6 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (Elved), 1 ℔ Byg, 1 Otting Smør, 1 ℔ Erritzpenge, 1 Fødenød.

i Maderup:

1 jordegen Gaard, gl. M. 12 Tdr. 1 Fdk. 1½ Alb., ny M. 12 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Borgemester P. Pedersen i Kiøbenh.), 18 Skp. Rug, 19 Skp. Byg, 18 Skp. Havre, 1 Boelgalt hvert 2det Aar, 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 5 Høns, 10 Æg, 2 Traver Langhalm, 1 ℔ Lysegarn, 1 Fødenød, 2 Læs Hø, 15 Læs Veed, 10 Skp. Giæsterihavre, 6 ℔ Penge.

i Slagstrup:

1 Gd., gl. M. 12 Tdr. 7 Skp., ny M. 11 Tdr. 1 Fdk. 2 Alb. (Harritslefgaard), 4 ꝉ Byg, 10 Skp. Havre, 4½ ß Erritzpenge, 1 Daler Giæsteripenge, 1 Foeroxe.

i Svenstrup:

1 Gd., gl. M. 11 Tdr. 3 Skp. 2 Alb., ny M. 7 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (Enggaard), 2½ Ørter Byg, ½ ꝉ Byg (for 1 Otting Smør), 1 Otting Smør, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 30 Æg, 1 Foenød, 1 Courant-Daler Giæsteripenge, 3 ß Tærskepenge.

i Askeby:

1 Gd., gl. M 9 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 9 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Dalum Kloster), 10 ß 2 Alb. Erritzpenge, 1 Otting Smør, 2 ꝉ Byg, 24 Skp. Giæsterihavre, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 1 Foeroxe at stalde.

9) Vigerslef Sogn

i Vigerslef:

1 Gd., gl. M. 7 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk., ny M. 11 Tdr. 4 Skp. (Dallund), 1 Ørte Rug, 1 ꝉ Byg, 3 Skp. Havre, ½ Ørte Giæsterihavre, 1 Foenød, ½ Boelgalt, 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 4 Høns, 2 ß Lysegarn, 20 Æg.

1 ditto, gl. M. 9 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 8 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. (Fru Sophie Markdanner), 3 Ørter Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Fierd. Smør, 1 Foenød, 1 Sviin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 2 Tdr. Giæsterihavre og 1 Daler Erritzpenge.

i Tverskov:

1 Gd., gl. M. 10 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., ny M. 2 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. (Jørgen Ernst), 3 Ørter Byg, 1 Fierd. Smør, 1 Sviin, 1 Foeroxe, 2 Giæs, 2 Skp. Gaasehavre,

2 Høns, 20 Æg, 2½ ℔ Erritzpenge.

i Rue:

1 Gd., gl. M. 9 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 8 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (Rugaard), 2 ℔ Byg, 1 Otting Smør, 1 Foenød, 2 ℔ 10 ß 2 Alb. Erritzpenge, 4 Læs Veed.

Aagaarde, gl. M. 8 Tdr. 6 Skp., ny M. 6 Tdr. 1 Skp. (Otto Pogvisk), 1 Tønde Honning (en Artikel, der her for første Gang nævnes), 12 Skp. Havre, 1 Oxe at stalde, 2 ℔ Penge.

10) Veflinge Sogn

i Vefling:

Polsgaard, gl. M. 13 Tdr. 4 Skp., ny M. 9 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. (Elved), 3 ℔ Byg, 1 Fierd. Smør, 1 Lam, 2 Giæs, 4 Høns, 1 Foeroxe (de andre Mænd, der tilhørte Elved i Veflinge, svarede desuden 1 eller 2 ℔ Erritzpenge).

i Væde:

1 Gd., gl. M. 8 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 5 Tdr. 7 Sk. 1 Fdk. 2 Alb. (Rugaard), 1 ℔ Byg, 1 Fierd. Smør, 1 Foenød, 3½ ℔ 2 ß 2 Alb. Erritzpenge, 4 Læs Veed.

Vædele, gl. M. 7 Tdr. 4 Skp., ny M. 6 Tdr. 5 Skp. (Fru Sophie Markdan), ½ Td. Smør, 1 Daler Giæsteripenge og 1 Foenød.

i Tevring:

1 Gd., gl. M. 8 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., ny M. 5 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (Veierupgaard), ½ Td. Smør, 2 Skp. Boghvedegryn, 3 ℔ Erritzpenge, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Foenød.

i Sadserud:

1 Gd., gl. M. 6 Tdr. 4 Skp., ny M. 6 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. (Rugaard), ½ Td. Smør, 1 Foenød, 10 ß 2 Alb. Giæsteripenge, 4 Læs Veed, 26 ß 2 Alb. Giæsteri (maaskee snarere Erritzpenge).

Nygaard paa Heden, gl. M. 11 Tdr. 4 Skp., ny M. 7 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. (Elved), 2 ℔ Byg, 1 Fierd. Smør, 1 Foeroxe, 1 Lam, 2 Giæs, 4 Høns, 2 ₰ Erritzpenge.

11) Søndersø Sogn

i Søndersø:

1 Gd., gl. M. 10 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., ny M. 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (Erik Høg), 12 Skp. Rug, 1 ℔ Byg, 1 Fierd. Smør, 1 Sviin, 1 Foeroxe, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 20 Æg, 2½ ₰ 2 ß Erritzpenge.

1 jordegen Gd., gl. M. 16 Tdr. 2 Fdk. 2½ Alb., ny M. 16 Tdr. 6 Skp. (Rugaard), 1 ℔ Rug, 1 ℔ Byg, 1½ Ørter Byg, 1 Ørte Havre, 1 Boelgalt hvert 2det Aar, 1 Faar, 1 Lam, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 5 Høns, 10 Æg, 1 ₰ Lysegarn, 2 Traver Langhalm, 1 Foenod, 2 Læs Hø, 15 Læs Veed, ½ Ørte Havre, 7 ₰ 1 ß 2 Alb. Penge.

12) Vissenbierg Sogn

i Skalebierg:

1 jordegen Gd., gl. M. 2 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (Rugaard), 1 ₰ 5 ß 1 Alb. Sommerskat, ditto Vinterskat, 4 Grot[1]) i Indepenge[2]), 1 Daler Giæsteri, 10 Skp. Havre, 1 ₰ Lysegarn, 1 Læs Torn, 5 Stavre, 2 Snese Hommelstænger, 20 Æg.

1 Fæstegaard, gl. M. 1 Td. 3 Skp. 3 Fdk. (Rugaard), 12 ß Sommerskat, ditto Vinterskat, 1 Daler Giæsteri, 10 Skp. Havre, 1 ₰ Lysegarn, 2 Snese Hommelstænger, 1 Læs Torn, 5 Stavre, 20 Æg.

---

1) 1 Grot er 9 Penge eller ¾ ß; men 1 ß Grot er 12 ß (A. Berntsen, 2, p. 555). Det sidste skal her forstaaes ifølge Rentekammer-Forklaring af 1733 (see ovenf. i Indledningen til nærværende Matrikel).

2) Indepenge synes at være det samme, som Indebudspenge eller en Afgift for Befrielsen fra at gaae Bud for deres Herskab (A. Berntsen, 2, p. 104).

Et Kirkeboel, gl. M. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (Rugaard), 4 Skp. Byg, 1 ℳ Penge, 8 Skp. Havre for Hovning.

1 Fæstegd., gl. M. 7 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (Rugaard), 12 ß Erritzpenge, 2 ℳ 10 ß 2 Alb. Giæsteri, 1 ũ Byg, 2 Skp. Havre, 1 Skp. Smør[3]), 1 Lam, 2 Giæs, 4 Høns, 4 Snese Hommelstænger, 1 Læs Torn, 1 Foenød.

i Breed:

1 Gd., gl. M. 13 Tdr. 6 Skp. (Henrik Bielke), 1 Foeroxe, $2\frac{1}{2}$ ũ Byg, 24 Skp. Havre, 1 Fierd. Smør, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns.

Et Degneboel, gl. M. 1 Td., ny M. 2 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. (Jens Lassen til Dalum), 2 ℳ Penge og 1 Td. Havre for Hovning.

i Gadsbølle:

1 Fæstegd., gl. M. 3 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Rugaard), 2 ℳ 10 ß 2 Alb. Landgildepenge, 1 ℳ 5 ß 1 Alb. Giæsteri, 1 Ørte Havre, 4 Snese Hommelstænger, 2 Læs Torn, 1 Foenød og 2 Giæs.

i Andebølle:

1 Fæstegd., gl. M. 6 Tdr. 7 Skp. (Rugaard), 2 ℳ 10 ß 1 Alb. Giæsteri, $\frac{1}{2}$ Td. Smør, 4 Snese Hommelstænger, 1 Læs Torn, 1 Foenød.

Grøftebierg, gl. M. 23 Tdr. 2 Fdk. 2 Alb., ny M. 17 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. (Jens Lassen paa Dalum), 1 Td. Smør, 1 ũ Byg, 1 ũ Havre, 2 Daler Giæsteri, 2 Faar, 4 Giæs, 4 Skp. Havre, 8 Høns, 2 Snese Æg.

---

3) 1 Skiæppe Smør er ifølge A. Berntsen det samme, som 3 ℔, hvorved det dog vel er at mærke, at 3 gamle Bismerpund holdt 36 af vore nuværende eller saakaldte Skaalpund (see Videnskab. S. Ordb. under Artiklen: Løb) og at altsaa 1 Skp. Smør efter vor Beregning udgiort 36 ℔ eller omtrent $1\frac{1}{3}$ Otting.

i Skouby:

1 Boel, gl. M. 3 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (Jens Lassen til Dalum), 1 ℔ 5 ß 1 Alb. Sommerskat, ditto Vinterskat, 1 Daler Giæsteri, 2 Skp. Landgildebyg, 2 ℔ 12 ß i Jordskyld, 5 ß 1 Alb. Penge.

Hvad Møllerne her i Lænet angaaer, da svarede de, som naturligt, deres meste og, som oftest, deres eneste Afgift i Meel; Husene med Jord svarede enten i Forhold til Gaardmændene eller blot Jordskylds-Penge og de jordløse Huse svarede i Almindelighed 1 Par Høns eller ogsaa Huus- eller Hovnings-Penge. Paafaldende er derimod den med Hensyn til Fæstebønderne uforholdsmæssig svære Afgift, de saakaldte jordegne Bønder eller Eiendomsbønder, altsaa Selveiere, maatte svare og som jeg ikke anderledes veed at forklare mig end, at de hverken svarede Fæste eller Hovning eller andet deslige til deres Herskab; thi A. Berntsen siger, 2, p. 10—11, at disse Arve- og Eiendoms-Gaarde hverken svarede Fæste, Huusbondhold, Landgilde eller deslige Tynger til deres Herskab, men blot lidet Giæsteri eller anden slig ringe Kiendelse (hvorimod de svarede dobbelt Skat til Kongen og derfor i Almindelighed kaldtes Skattegaarde); men det var Synd at kalde det en ringe Kiendelse, som gl. Matrikel, der dog kun er udstedt 8 Aar, efterat A. Berntsen skrev sin Bog, lader de jordegne Bønder her i Lænet til deres Herskaber være skyldige; see forresten derom mere i Mandix's Landvæsensret, 1, p. 80. 348. 576. 613. 614.

Af de mange Hummelstænger, der anføres i Matriklen, maa man formode, at Hummelavlen ret i den Tid maa have floreret i Vissenbierg Sogn; forresten er det mærkværdigt, at man i det hele Læn aldrig finder Hvede, Ærter, Hør eller Hamp omtalte og kun i Vigerslef Sogn Honning, ligesom i Vissenbierg Sogn Humle.

Endelig maa det endnu bemærkes, at da den gl. Matrikel blev forfattet (altsaa 1664), var der allerede udlagt en Gaard af det Rugaardske Krongods (nemlig 1 Gd. i Skalbierg paa 4 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk.) til Officeersgaard og da Matriklen, som jeg formoder, nogle Aar senere, blev opsummeret, var der allerede udlagt 17 Gaarde af det Rugaardske Krongods til Ryttergaarde nemlig

i Skalbierg				
1 Gaard paa	3 Tdr.	6 Skp.	2 Fdk.	„ Alb.
1 —	2 —	1 —	1 —	2 —
1 —	1 —	3 —	3 —	„ —
1 —	3 —	4 —	½ —	„ —
1 —	3 —	4 —	1½ —	„ —
1 —	7 —	2 —	2 —	2 —
i Gadsbølle				
1 Gaard	4 —	5 —	„ —	1 —
1 —	3 —	6 —	1 —	1 —
1 —	4 —	2 —	2 —	2 —
1 —	7 —	3 —	1 —	1 —
Huset, Kiellevig.				
Det øde Bøgebierghuus.				
Aalemose	7 —	„ —	2 —	1 —
i Gamby				
1 Gaard	9 —	1 —	„ —	1 —
i Slagstrup				
1 Gaard	12 —	1 —	1 —	½ —
i Meilby				
1 Gaard	8 —	2 —	1 —	1 —
1 —	9 —	3 —	2 —	„ —

Altsaa i alt et Ryttergods her i Lænet efter gl. M. paa

92 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. og kan jeg saaledes paa Grund af det foregaaende ikke andet troe end, at denne Indretning med Ryttergods og Ryttergaarde her i Danmark allerede maa være fra Frederik d. 3dies Tid, skiøndt Mandix ikke har fundet den omtalt før 1670 (see næste Deel under bemeldte Aar).

Bidrag

til

den fyenske Kongeborg

Rygaards,

dens Læns og dens Lænsmænds

Historie

ved

Vedel Simonsen.

Tredie Deel.

Med Veemod mod Vesten jeg skuer;
  Alt Dagen stunder ad Qvæld;
Snart Aftenrodens Guldluer
  Skal bringe os Solens Farvel.
Naar Livets Solstraaler svinde
  Bag Glemsels taagede Hav,
Ak! maatte da Dagværkets Minde
  Forgylde den Bortgangnes Grav!

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1844.

Forerindring.

Idet jeg atter herved forelægger mine Læsere en Fortsættelse af mine Samlinger til den Rugaardske Læns-Historie, ønsker jeg tillige at udvikle dem Grundene, hvorfor jeg paa den senere Tid udgiver saavel disse, som mine øvrige Samlinger, i Trykken. Enhver, der kiender det mindste til min Stilling i Livet, er vistnok fuldkomment overbeviist om, at, ligesaa lidet, som det skeer for at tilvende mig Fordeel, ligesaa lidet skeer det for at indlægge mig Ære; hvad der kan friste den livslystne Yngling og den forfængelige, ærgierrige og fremadstræbende Mand, det frister ikke mere den livstrætte, syge og affældige Olding, der henlever sit Liv i en uafbrudt Eenfomhed. Heller ikke vil jeg indlade mig paa at fremstille Grunden dertil i min Overbeviisning om slige Samlingers Nytte, skiøndt jeg er fuldkomment forvisset om, at, hvis enhver Videnskabsmand giorde det samme (endogsaa blot det samme) for sin Fødeegns Historie, som jeg allerede for min har udrettet, og vi saaledes lidt efter lidt fik grundige og fuldstændige Amts- eller Landskabs-Historier, istedetfor vi nu i Grunden kun have Kongebiographier, Hofjournaler o. s. v., saa vilde vor Historie ogsaa derved faae et gandske andet nationalt Sving og dens Nytte for Nationen selv ogsaa derved alt mere og mere blive indlysende; men jeg vil, som sagt, ikke derpaa beraabe mig, da denne Nytte paa Grund af det Standpunkt, hvorpaa vor Historie endnu staaer, af de fleste med et Slags, i det mindste tilsyneladende, Grund betvivles, skiøndt de stedse burde mindes, at Historien er Erfaringens Bog, og at, da det netop er de mange Aars Erfaringer, der giøre vore Oldinger vise, saa maatte en mere end tusindaarig Erfaring, naar man først kiendte den tilfulde, vel ogsaa kunne bevirke det samme med Hensyn til Nationen. Men jeg vil, som sagt, ikke paatvinge Andre mine Overbeviisninger, men derimod hellere ved denne Leilighed fortælle mine Læsere en lille Begivenhed af mit eget Levnet, der, ihvor ubetydelig den endog maatte synes for Andre, dog paa mig og min Tænkemaade har havt en afgiørende Indflydelse. Jeg var nemlig et ungt Menneske og stod endnu, som Hercules, tvivlraadig paa Skiælveien, da mine Forældre sendte mig udenlands. Paa denne Reise var jeg blandt andet af et Par af mine Velyndere ogsaa anbefalet til en Olding i Hamborg, der stod i Ord for en mere end almindelig Viisdom og især var bekiendt for den billedlige, ja fast orakelmæssige Maade, hvorpaa hans Ord bleve fremsatte; efter at have læst mine Anbefalingsskrivelser og udforsket mine Planer og Forhaabninger, hvorved jeg ingenlunde dulgte ham min afgiorte Passion for historiske

Undersøgelser, udbrød han omsider i sin sædvanlige stille og rolige Maneer og med et under Talens Løb alt mere og mere forklaret Aasyn: „Det gaaer ikke an, min unge Ven! at jage efter Sommerfugle eller at gribe efter Sæbebobler i Verden; det kommer ikke an paa at gaae i silkede Klæder og at boe i gyldne Sale her i Livet; men det kommer an paa i Gierningen at prise sin Mester og at opfylde den Bestemmelse, hvortil han har sat os hernede. See dette Taffeluhr! det er et af de bedste Uhre i Hamborg og dog har det en saare simpel Indfatning og staaer i en fattig Mands tarvelige Stue; men, enten det stormer eller det regner, enten det fryser eller det sneer, gaaer det ligesuldt sin rolige Gang, den Bestemmelse tro, hvortil dets Mester har indrettet det hernede; om man stiller sig hen for det og roser det eller man stiller sig hen for det og laster det, det slaaer derfor ikke et Sekund hurtigere eller langsommere end dets Bestemmelse udfordrer; man kan forsømme at trække det op og det vil rolig blive staaende, indtil man igien tillader det at opfylde sin Bestemmelse; man kan ødelægge og knuse det; men det vil endnu i sin Tilværelses sidste Dieblik forkynde sin Mesters Ære. Vær De, som dette Uhr! De veed, at det er Guds Villie, at Menneskeslægten skal opdrages ved Erfaring, og at det derfor er nødvendigt, at ingen Erfaring i Livet, den være nok saa gammel, skal gaae tabt for Efterslægten; han vil derfor ogsaa, at den forbigangne Tid skal aabenbare sig giennem den nærværende for de kommende Slægter; vær altsaa ogsaa De et Redskab til denne Hensigts Opnaaelse! forkynd De, ligesaa uanfægtet og rolig, som Uhret, den Tid, som var, giennem den Tid, som er, og for den Tid, som kommer, og vær De overbeviist om, at det er Deres Mesters hellige Navn, der udtaler sig i dem alle, og dermed Gud og hans hellige Varetægt befalet!“ Det vilde være forgiæves, hvis jeg vilde skildre det Indtryk, disse i en aldeles prophetisk Tone fremsagte Ord den Tid giorde paa mig; jeg vil blot tilføie, at disse Ord have siden den Tid ikke blot hvilet, men ogsaa virket i mit Indre, og saaledes blev ogsaa jeg, ligesom Uhret, en af Tidens talende Tunger, der, idet jeg selv skred frem paa Begivenhedernes Strøm, dog ikke alene viste tilbage paa den Vei, der allerede var tilbagelagt og henrunden, men ogsaa viste frem paa den Vei, der forestod og endnu skulde tilbagelægges, og, hvad enten min Stilling var lykkelig eller ulykkelig, hvad enten man roste eller dadlede mig, hvad enten man fremhævede eller tilsidesatte mig, hvad enten man standsede mig eller man forundte mig Plads, hvad enten jeg taug eller jeg talte, har jeg dog stedse og uafladelig arbeidet og derfor ere mine Samlinger ogsaa Aar for Aar voxede til en fast uoverseelig Mængde; jeg kan selv ikke mere finde Rede i denne forvirrede Masse; langt mindre vilde Andre efter min Død kunne finde Rede i samme; jeg troede altsaa, at det var bedre, at jeg selv søgte at udrede noget (om endogsaa nok saa lidet) deraf, end at overlade det hele til Efterslægten, som allerede Mængden alene (for ikke at tale om min daarlige Haandskrift) aldeles vilde afskrække. Jeg vinder desuden derved selv et klarere Overblik af det hele og, efterhaanden som en Samling først ligger ordnet og trykt for mit Die og jeg kan forfatte mig et Slags Register derover, er det mig ogsaa først muligt at erindre, hvor jeg blandt mine andre Samlinger muligviis endnu kunde finde mere, dertil henhørende; ligesom mine Venner ogsaa derved faae Anledning til at giøre mig opmærksom paa et og

andet, der turde mangle, og jeg saaledes selv fra Tid til anden sættes istand til ved Supplementer at indhente det forsømte.

Fremdeles er den Skiæbne, der er blevet de Forfattere til Deel, der have efterladt sig haandskrevne Samlinger, heller ingenlunde fristende; thi enten ere disse Arbeider blevne adspredte og ødelagte (hvad som er det sædvanligste) eller ogsaa de ere blevne benyttede paa en Maade, som Forfatteren maaskee mindst af alle kunne være tient med, idet man har udrevet Sætninger af hans Arbeide og dermed søgt at bevise Ting, som ingenlunde vare Forfatterens Mening, ja endnu mere (hvad som rigtignok kan være den Afdøde ligegyldigt, men hvad som dog ingenlunde kan være ligegyldigt for hans Eftermæle og langt mindre for hans Slægt og for hans Venner), man har benyttet slige Samlinger uden at nævne dens Navn, hvem man skyldte sin Kundskab; ja, man har endogsaa benyttet hans Argumenter og Citater uden at nævne, hvo der først giorde opmærksom paa disse citerede Steder eller først opdagede Beviserne for en hidtil omtvistet Sætning; kort sagt, man har i Grunden stiaalet fremmedt Arbeide for dermed at prale, som var det Ens eget[1]. Men, som sagt, det kan i Grunden være den Afdøde ligegyldigt og vedkommer kun hans Eftermæle og det bør jo være en Videnskabsmand det samme, naar blot Sandheden fremmes, under hvis Navn det skeer, og, naar blot hans Ideer og hans Opdagelser forplantes, i Grunden være ham ligegyldigt, enten de bære hans Navn eller ikke; men desuagtet bør dog neppe nogen retsindig Mand give en slig, man kunde let fristes til at sige, tyvagtig Tænkemaade Næring og man skulde derfor synes, at enhver langt hellere, om endog i en ufuldstændig Tilstand, burde udgive saa meget af sine Samlinger, som han selv kunde naae, og derimod paa yderst faa Undtagelser nær opoffre det øvrige til Luerne.

Endelig er der endnu en tredie Grund, hvorfor jeg ikke blot udgiver, men endogsaa dagligdags fortsætter og forøger mine Samlinger, og det er nemlig den, at jeg i Grunden ikke kan undvære literær Sysselsættelse; en Trang, der ikke blot indskrænker sig til den passive Beskiæftigelse, man vinder ved blot at læse Andres Skrifter, men ogsaa udstrækker sig til den active, der erholdes ved at excerpere og at commentere over det læste. Denne Sysselsættelse er nu engang blevet mit Element, udenfor hvilket jeg ikke mere kan leve. Vel har jeg en Hauge (thi Gaardens Jorder ere bortforpagtede) paa 25 Tdr. Lands Størrelse og, for at denne Hauge skal beskiæftige mig destomere, er jeg endogsaa selv min egen Gartner; men, endskiøndt jeg har indrettet denne Hauge saaledes, at man selv om Vinteren kan finde Glæde ved at opholde sig i samme, jager Veirliget dog ret ofte og en indre Længsel, en uimodstaaelig Trang maaskee endnu langt oftere mig ind til Skriver-

---

1) Ja, man har endogsaa Exempel paa, at en Mand har maattet tilstaae, at han i sine Excerpter sielden pleiede at notere den Autors Navn, han saaledes excerperede, og at han derfor ofte efter længere Tids Forløb indbildte sig, at hvad han saaledes havde excerperet af andre Forfatteres Skrifter virkelig var hans egne Tanker eller hans egne Opdagelser, indtil han omsider af Andre blev giort opmærksom paa, at det ikke var hans, men Andres Ord, han saaledes i al Troskyldighed udgav for sine.

vulten igien, hvor jeg i de senere Aaringer i Grunden har tilbragt mine lykkeligste Dage. Min gamle Lærer, Etatsraad A. Kall, fordrev sit Ildebefindende og sine Bekymringer ved at fordybe sig i algebraiske Beregninger og jeg forjager mine ved at fordybe mig i en eller anden historisk Opgaves Løsning, der, hvad enten den leder til et tilfredsstillende Resultat eller ikke, dog stedse bortmaner den foruroligende Dæmon; og saaledes istemmer jeg i fuldeste Maade med Schiller:

Heil Dir, von Gott uns hold verstattet,
Die unsrer Seelen Sturm beschwört,
Beschäftigung! die nie ermattet,
Die langsam schafft, doch nie zerstört,
Die zu dem Bau der Ewigkeiten
Zwar Sandkorn nur für Sandkorn reicht,
Doch von der großen Schuld der Zeiten
Minuten, Tage, Jahre streicht.

Elvedgaard den 27de April 1844.

Vedel Simonsen.

Omtrent ved samme Tid, som den i foregaaende Deel indførte Matrikel blev udfærdiget (thi 1664 levede netop ifølge samme den Frands Hat i Veflinge, som i Historien omtales), forefaldt der her i Sognet (eller i Veflinge S.) en heel mærkelig Hexeproces, der som Bidrag til Overtroens Historie i hine Tider vel her tør fortiene at anføres. En Mand ved Navn Lass Bøn Hahn (ɔ: efter Slæboernes Udtale Lars Hans—sen; hvorved den Synderlighed, at Bøn her er eenstydigt med det hebraiske Bæn ɔ: filius) gik vel omkring at betle, men havde dog sit meste Tilhold i Veflinge; forresten var han meget bekiendt som Troldmand og man fortalte om ham, at han havde sluttet Forbund med Fanden og at han til Bekræftelse derpaa 3 Torsdage i Rad havde maattet gaae op i Veflinge Kirke for der, reverenter talt, at løse sine Buxer over Døbefonten. Ogsaa pleiede han ikke sieldent at yttre, at det var kun en ussel Karl, der, skiøndt fraværende, kunde stiæle Smør af Andres Kiærne, men at han derimod uden at være tilstede kunde stiæle 4 Skiæpper Korn af hvert Læs, der kiørte igiennem Byleddet. Engang kom han saaledes ogsaa og satte sig hos Frands Hat, den Tid Oldermand i Veflinge (i nuværende Morten Nielsens Gaard, hvor der endnu for faa Aar siden fandtes malede Ruder med bemeldte Frands Hats Navn paa, der

altsaa viser, at dette Slags Zirater allerede da vare blevne saa foragtede, at de fra Herremandens Sale vare gaaede over til Bondens Stue), men da Bymændene kom til Forsamling, tog Frands ham i Armen og sagde: Gaae Du af Veien, Din Sk....! og lad skikkelige Folk faae Plads; hvortil Las's Børn Hahn svarede: Den Sk.... skal Du min Sandten! selv være, og Frands gik rigtig i et halvt Aar med en heftig Diarrhee. Naar man forresten spurgte ham, hvorfor han gik og tiggede, siden han dog havde Fanden til Patron, saa svarede han i al Oprigtighed: Ja, seer I vel, Børnlille! det var en Forseelse af mig ved Contracten; dengang tog Fanden mig ved Næsen. Tilsidst førte Sognemændene ham ud til Odense og anklagede ham for Trolddom, i hvilken Anledning han ofte blev forhørt; engang, da de atter førte ham i Forhør til Odense, saae han underveis endeel Plouge staae paa en Hovmark, som Hovkarlene havde fraspændt og forladt for at hvile sig eller at bede med Hestene, og sagde han da til sit Følge: Hvad ville I give mig, saa skal jeg faae alle Plougene til at gaae? hvorpaa de ogsaa paa hans Commando allesammen begyndte at gaae, en eneste undtagen, og da en af hans Følge spurgte ham, hvorfor den ene ikke gik tilligemed alle de andre, svarede han: Nei, den lader jeg min Tro! nok staae; thi den har en Bømm af Rønne (Rønnetræet ansaaes nemlig den Tid for et Middel mod Hexeri). Da han en anden Gang stod i Forhøret i Odense, saae han en sort Kat komme ind; men det var, vel at mærke, ingen egentlig Kat, men det var Bispinden selv, som vilde høre Forhøret, men ikke vilde sees og derfor, da hun selv var Tingen mægtig, havde paataget sig Skikkelsen af en Kat (Skade, at det ifølge Tiden ikke kan passe paa Bispinde Muus, om hvem man ellers ogsaa paa-

stod, at hun kunde hexe[1]); men da sagde Laſs Bøn Hahn Aah! staae til Siden, Børn! mens Bispinden dreier sin Svands, og disse Ord havde den Følge, at Bispinden stod nøgen for den hele Forsamling; thi Laſs's Trolddom var stærkere end hendes og han løste hvad hun havde bundet. Tilsidst fik de ham dog (imod Løfte om fuldkommen Frihed) til at udlægge to Koner, som vare i Ledtog med ham; han sagde dem nemlig at de skulde søge paa Seden-Holme og finde dem der i en Høstak, hvorpaa en Krage sad; men sade der to Krager paa en Stak, saa vare de begge samlede under samme. Uagtet nu dette Foregivende befandtes at være rigtigt, førte de ham dog for Kongen, idet denne just i det samme kom forbi ved Ventelykkegaard paa Landeveien, og da Kongen spurgte ham: Hvorlænge har Du tient den fule Aand? svarede han uden Omsvøb: I 31 Aar, hvorpaa Kongen sagde: Tvi vorde Dig! fort paa Baalet! og dermed var hans Dom afsagt. De omkringstaaende spurgte ham imidlertid, hvorfor han nu bekiendte det for Kongen, som han hidtil aldrig for nogen anden havde bekiendt, hvorpaa han svarede: Ja, seer i vel, Børnlille! det var et „salvet" Hoved og for ham turde jeg ikke lyve. Nu blev endelig Baalet opreist paa Væde Mark og da den første af Konerne i Laſs Bøn Hahns Paasyn allerede brændte derpaa, havde han endnu Frækhed nok til med Latter at udbryde: Hun fik min Sandten! sin R.... varmet; men ved den andens Henrettelse sagde han gandske alvorligt: Det er saa Gud! dog ingen Børneleg, og endelig maatte han nu ogsaa selv, ihvormeget han end beraabte sig paa, at der var ham lovet Tilgivelse, naar han frivillig bekiendte, bestige Baalet og

[1]) og om hvis Forkiærlighed for Katte man har et Sagn i Mummes St. Knuds Kirke, p. 275.

saaledes ende sin Historie (saaledes for nogle og 30 Aar siden fortalt af de Elved-Hovbønder og strax efter deres Ord optegnet). Forresten fortælles der ogsaa om samme Lars Bøn Hahn eller, som han ogsaa kaldtes, Lars Troldreng, at han drog omkring og skaffede Raad mod alskens Uheld, som naar Kreaturerne bleve syge, Folk ikke kunde faae Smør o. s. v., og angav derhos, hvo der var Aarsag dertil, hvorved han naturligviis tildrog sig Gunst hos Nogle, men Ugunst hos Andre. Han skal især, idetmindste til en Tid, have havt sit Tilhold hos en General (?) paa Frederikslund (altsaa det gamle Krængerup)[1] og de kunde ikke komme af med ham der paa Gaarden; thi han vilde være, hvor han fandt for godt, og næsten Ingen turde vægre sig ved at tage imod ham, hvor han kom, af Frygt for, at han skulde skade dem paa en eller anden Maade; han havde derfor ogsaa der paa Gaarden sit Kammer og naar Generalen drog paa Jagt, forudsagde han ham immer Jagtens Udfald; han havde ogsaa sin egen Bøsse der paa Gaarden og en Høitids-Aften væddede han med Folkene, at han vilde skyde op igjennem Skorstenen og dog faae en Vildand; han skiød og den skudte Vildand faldt rigtig ned igjennem Skorstenen til ham. Men naar man undertiden vilde forbyde ham at komme paa Gaarden, saa krøb han op i nogle gamle store Træer, som stode derved, og lagde sig oppe i Toppen mellem Grenene at sove og naar man spurgte ham, om han ikke var bange for at falde ned, svarede han: Nei! thi han havde accorderet med Fanden om en vis Levetid og vidste, at han ikke kunde døe forinden, men at han, naar Tiden kom, vilde blive sønderrevet paa Rakkergraven paa Odense Heed, „hvilket

1) Thi det skulde dog vel ikke have været General Dewitz paa Frederiksgave, med hvem man har confunderet Frederikslund, fordi ogsaa den i langt senere Dage af en General var beboet?

ogsaa skete" (medd. af Maler Ringe; — hvoraf man altsaa snart skulde slutte, at han blot var bleven dømt ved Rugaard, men derimod henrettet paa Odense Heed).

1665 kongeligt Rescript af 14de Juli til Bogense-Magistrat, hvorved befales, at de henved 300 Daler, Byens afgangne Borgemester, Jens Madsen, i den svenske Feide til Byens Conservation havde udlagt (egentlig var det 240 Rdlr. 4 ß, han ifølge egen Opgivelse i Aarene 1657 til 1659 havde Byen forstrakt), maatte efter Vurdering hans Arvinger i Byens Jorder udlægges; hvorpaa nærværende Borgemester, Hans Jørgensen (fra hvem Forslaget om disse Jorders Afhændelse (see 1664) var udgaaet), s. A. d. 23de Aug. saavel fordrede disse, som de 134 Rdlr. 3 ß, han selv paa Byens Vegne siden 1660, da han blev Borgemester, havde udlagt til adskillige Reiser, fornemmelig den store Forsamling i Kiøbenhavn, samt til de kongelige Landcommissærers Fortæring &c., paa ovenomskrevne Maade sig godtgiorte; en Fordring, der ogsaa samme Dag ved Raadstue-Dom af Byfogden, Niels Nielsen Basse, blev bekræftet; og saaledes fik saavel Jens Madsens Arvinger, som Borgemester Hans Jørgensen, Eiendomsret til flere af Byens Jorder, der siden aldrig mere kom tilbage til Byen (medd. af Raadstue-Arch. ved Cancelliraad, Byfoged Hertz).

S. A. fik Oluf Rosenkrands til Enggaard Skiøde paa en Gaardspart i Glauendrup (Gyldensteens Arch.).

S. A. Landstingsstævning til Birkefogden ved Oregaards Birketing for en Udsættelse, han havde giort i Giældssagen mellem Elsebe, sal. Ludevigs af Kiøbenhavn, og Henrik Lindenov til Oregaard (l. c.).

S. A. d. 10de Jan. døde Sognepræsten i Særslef, Mester Berthel Wichmand, som tillige var Herredsprovst, 49 Aar gammel, efter at have tilsat sine Midler paa sin ny opbygte

Præstegaard (Birch.) og nu blev Hans Nielsen Bang, en Søn af Bispen, Dr. Niels Bang, og Anne Kølenbrun, Sognepræst i Særslef; han var født 1642 i Dalum, hvor hans Fader da var Sognepræst, deponerede 1662, blev Mag. Berthel Wichmands Capellan 1664 og da denne døde 1665 Sognepræst (mærkværdigt er det, at Birch. i sin Dagbog, p. 104, siger, at han først d. 3die Jan. 1666 blev til Medtiener og **Pastor adjunctus** i Særslef ordineret; han giftede sig 1666 med Formandens Enke, Raadmand Erik Jørgensens Datter, Anna Eriksdatter af Odense, blev siden Provst og døde 1696 d. 26de Dec., 54 Aar gammel (cfr. Bloch, 1, p. 143; Giessing, 3, 1, 140), men hans Enke først 1726.

S. A. var det d. 26de Aug., at Grev Vilhelm Frederik Wedel kiøbte Rugaard af Kongen, og saaledes blev Amtet nu skilt fra Gaarden, skiøndt Amtmanden endnu en Tid lang synes at have beboet samme (thi endnu næste Aar kalder han sig Amtmand paa Rugaard istedetfor Amtmand i Rugaards Amt), og det er formodentlig først senere, at han flyttede til Haarslef Sogn, hvor han allerede 1688 ifølge den nye Matrikel eiede endeel Gaarde, saasom i Haarslef, Farsbøl og Gamby, samt Laage og Leerbek, og hvor han ogsaa døde paa Aagaarde og blev, som sagt, i Haarslef Kirke begravet.

1666 blev Sognepræsten i Bogense, Mag. Hans Jacobsen Sperling, Provst i Skouby-Herred.

S. A. tilstod Kongen Borgemester Hans Jørgensen i Bogense Nytten og Brugen i 20 Aar (ja, som det synes, endogsaa Tiendefrihed; see 1690) af den Byen tilhørende og for 4000 Daler af Byens Midler 1623 indkiøbte Æbelø, deels fordi han havde udløst den fra dem, den var pantsat til, og deels fordi han havde giort sig fortient ved dens mange Trærødders Oprydning (af Raadstue-Arch. ved Cancelliraad Hertz).

S. A. blev Ernst Günther Helm Sognepræst i Haarslef. Han var født 1637 i Sønderborg paa Als, blev 1666 Sognepræst her paa Stedet ved Hr. Anders Thomæsens dødelige Afgang, giorde 1688 Mageskifte med Eftermanden og blev saaledes Sognepræst i Brenderup, hvor han døde 1715; hans Hustru var Anne Giødesdatter, en Datter af Hr. Giøde Hansen i Agernæs og Dr. Niels Bangs Søster (Blochs hdskr. F. G. Hist.).

S. A., da Sognepræsten i Særslef, Hr. Hans Nielsen Bang blev gift med Formandens Enke (see 1665), begynder ogsaa dette Sogns ældste Kirkebog. Om dette Bryllup siger Bircherod i sin Dagbog, p. 107: D. 9de Sept. havde Hr. Hans Bang, Sognepræst i Særslef, Biskoppen, Dr. Niels Bangs, Søn, Bryllup i Odense med Anna Eriksdatter, Mag. Berthel Wichmands, sin Formands, Enke. Churprindsen af Sachsen, som da laae i Odense, gik om Aftenen op incognito paa Raadhuset at see Bryllupsfærden, men blev ikkun stakket Tid deroppe; jeg selv stod med Flere om Formiddagen paa „Adelens Sal" strax ved Kirken og saae Brudeskaren, der den drog til Kirke; Bruden gik mellem Hr. Hannibal Sehesteds Dame (ɔ: Frue), Frøken Christine, og hendes Datter 'og tænkte da bemeldte Dame mindst paa, at hun i samme Uge skulde blive Enke.

S. A. lod Jørgen Kaas til Gudumlund, Befalingsmand paa Rugaard, paa de Fattiges Vegne i Sønderse-Hospital sig indføre i en Skov paa „ — „ — 2 — 2 Tdr. Hartkorn, der henlaae til en af de 2 Gaarde i Amager i Vigerslef Sogn, som Mogens Mule eiede (cfr. 1661 og 1658).

S. A. solgte Oberstlieutenant Henrik Harløff igien Dallund til den forrige Eiers (Tage Høgs) Søster, Sophie Høg, der nu var gift med Adam Andreas Voss (Arch.).

1667 døde Oberst Frederik Arenstorff til Harritslef

gaards første Frue, Christentse Lykke (Oberst Frands Jørgensen Brokkenhuus til Sebberklosters Enke), og ved denne Leilighed maa Harritslefgaard enten tildeels eller gandske være kommen i Brokkenhusernes Eie (see 1678, 80 & 86). Hvorledes imidlertid dermed tilgik, kan jeg ikke sige; thi vist er det, at Frederik Arenstorff selv først døde 1689 og at endnu hans anden Frue, som Enke, 1694 opretter Lille Harritslefgaard, som hendes Søn, Henrik Arenstorffs, Enke, endnu 1718 eier og som hun først 1722 solgte til Eieren af Store Harritslefgaard.

S. A. kiøbte Langesø's Eier, Bendix Hans v. Buchwald, en Gaard i Rue samt af Erik Høg til Biørnholm en Gaard i Søndersø (Arch.).

Fra Perioden mellem 1667 og 1677 har man, som sagt, i Resens Atlas en Tegning over Rugaard, hvor den ikke alene er omgivet med Grave, men hvor der ogsaa er en stor, ligeledes af Grave eller tildeels af Gaardens Grave og tildeels af Mølleraaen omgivet Ladegaard paa 4, skiøndt dog mod Borgegaardssiden til aldeles aabne, Fløie, Østen for Gaarden og Sønden for Møllen, som nu (paa en Levning af den nordlige og maaskee nordøstlige nær) aldeles er forsvunden; hvorimod Borgegaarden vel bestaaer af 4 sammenbygte Fløie; men den sydligste af disse er ingen heel Længde Huus, men en Samling af en Snees smaa tildeels med Skorstene forsynede Vaaninger, der altsaa maae have tient Gaardens Haandværkere, Arbeidsfolk eller Ugedagstienere i hine Dage til Vaaning.

1668 var Erik Qvitzov endnu Eier af Sandagergaard.

S. A. giftede Sognepræsten i Haarslef, Hr. Ernst Günther Helm, sig med Anne Giødesdatter, født i Agernæs Præstegaard (see 1689).

S. A. pantsætter Niels Lykke til Elved sit Boel i Gamby, som skylder aarlig 1 ℔ Byg og 2 ß Ærredspenge, til

Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn for 50 Rdlr. Spec. med 3 Rdlr. Spec. (altsaa 6 pCt.) aarlig Rente samt Selvskyldner-Caution af en Kiøbenhavnsk Borger, Henrik Nielsen Holst, og kostede dette Boel 1725 Elvedgaards daværende Eier 200 Rdlr. at indløse igien.

S. A. skal ifølge det foregaaende Ditlev Buchwald med sine Sødskende først have afhændet Langesø til Broderen, Bendix Hans v. Buchwald (see 1664).

S. A. tog Prinds Christian med Gemalinde d. 20de Mai paa deres Reise fra Odense til Middelfart Vognskifte ved Rugaard (Bircherods Dagb., p. 118), hvilket formodentlig var Tilfældet med alle de kongelige Herskaber, fyrstelige Personer og andre fornemme Reisende, der havde fri Befordring her igiennem Landet, uden at det derfor kan bestemmes, om de ved disse Leiligheder toge ind paa Rugaard selv eller blot opholdt sig ved den i denne Anledning saa kaldte Ventetorn, medens Hestene vexledes.

1669 udstedes der Høiesterets-Stævning i en Sag mellem Hans Oldeland til Ugerslefgaard og Borgemester Hans Jørgensen i Bogense (Arch.).

S. A. Prof. med. Cortnommius's, Dr. med. Seemands (til Margaard) og Slotspræst Vandals Stævning mod Henrik Lindenov til Oregaards Birk (l. c.).

S. A. Mogens Rosenkrands's Begiæring til Ridefogden i Odense-Amt, Soldaterstillingen af en Gaard i Ore (som han altsaa den Tid maa have eiet) betræffende (l. c).

S. A. kom den siden som Professor i Odense bekiendte Mag. Elias Naur i sin Morbroder, Sognepræsten til Vissenbierg, Hr. Hans Naurs, Huus at opdrages (Bloch, 1, p. 313).

1670 Kong Christian d. 5tes Confirmation paa den af Frederik d. 3die udstedte Bevilling for Borgemester Hans Jørgensen

i Bogense at beholde for sig og Børn Æbelø paa 20 Aar (Raadstue-Arch.) cfr. 1666.

S. A. blev Jens Eriksen (Westengaard), som allerede 1668 var blevet Amtsforvalter over Odensegaards Amt, tillige Amtsforvalter over Dalum-, St. Knuds- og Rugaards-Amter (Giessing, 3, 1, p. 146—47).

S. A. bleve de gevorbne Ryttere forlagte fra Kiøbstæderne til Indqvartering paa Landet, saaledes at hver Bonde paa 8 Tdr. Hartkorn (dog blot paa de kongelige Godser, som allerede den Tid til Ryttergaarde bleve udlagte) maatte underholde en Rytter og hans Hest imod at være fri for andre Skatter og Paalæg (cfr. Mandix's Landvæsensret, 1, p. 487, 676—77; altsaa i Grunden en Fornyelse af den i gamle Dage saa kaldte Frelsetieneste). Fra den Tid hidrøre altsaa formodentlig de mange Rytterhuse og Rytterlader, der i vore Landbosogne omtales; ja man mener endogsaa, at alle Byhuse oprindeligviis vare Rytterhuse, hvad dog den gamle Matrikel af 1664 modsiger (cfr. forresten 1717), hvorimod det i Texten af bemeldte Matrikel erfares, at allerede da en Gaard i Skalbierg var udlagt til Officeergaard, og af samme Matrikels Opsummering, at allerede da ikke mindre end 17 Gaarde her i Lænet til Ryttergaarde vare udlagte.

S. A. blev der en Hex fra Særslef brændt; thi Bircherod siger i sin Dagbog (Høsts Chronos, 1ste Hefte, p. 39, ved K. R.): Den 1ste Nov. 1670 saae jeg Justificationen skee paa den Bondeqvinde af Særslef Sogn, som for Trolddom blev brændt.

S. A. kiøbte B. H. v. Buchwald til Langesø en Gaard af Henrik Lindenov (til Oregaard) i Lille Ryballen i Vigerslef Sogn (Arch.).

1671 kiøbte Oluf Rosenkrands til Enggaard (nu Gyldensteen) 2 Gaarde i Eilbylunde og Svenstrup af Mourids

Degelou (Arch. efr. 1663) og s. A. blev han Baron og Ridder af Danebrog.

S. A. blev en Hex brændt i Vissenbierg; thi Bircherod siger i sin Dagbog (Høsts Chronos, 1ste H., p. 40, ved K. R.): Den 26de Juni 1671 var jeg med et stort Compagni af Venner og Kyndinger af Byen forreist og saae en Troldqvinde brændes i Vissenbierg Sogn.

1672 overlod Kongen Prof. Eloqventiæ i Odense til Vederlag for noget Gods, som var udlagt til kongeligt Ryttergods, adskillige Kongetiender og deriblandt ogsaa den af Skouby, som den Tid svarede i aarlig Afgift 5 ℔ Rug, 8 ℔ Byg og 1 ℔ Havre (Hoffm. 5. p. 37).

S. A. døde Hr. Hans Fangel, hidtilværende Sognepræst i Guldberg, og ham succederede den 15de Febr. s. A. Hr. Niels Bang. En Series pastoralis anbringer imellem ham og Hr. Niels Bang to Præster her i Sognet nemlig Hr. Hans Nielsen Løgtrup, gift med Sognepræst i Espe og Vantinge, Hr. Christen Jørgensens, Datter, Anne, og Hr. Hans Møller, gift med Formandens Datter, Elisabeth; dog, da Hr. Hans Fangel først blev Præst 1659 og Hr. Niels Bang alt var Præst 1688 og strax efter døde, forekommer det mig lidet sandsynligt (medmindre de istedetfor Sognepræster blot vare Capellaner), hvilket ogsaa af Hr. Niels Bangs Levnet stadfæstes; thi denne Mand var født 1647 i Dalum Præstegaard og var en Søn af daværende Sognepræst i Dalum og siden Biskop, Dr. Niels Bang, og Anne Hansdatter Køhlenbrun, havde deponeret fra Odense Skole, fik Attestats 1670 med Characteren, Nogenlunde, og blev den 15de Febr. 1672 indviet til Sognepræst her paa Stedet (Blochs hdskr. F. Geistl. Hist.)

S. A. blev Henrik Lindenovs Datter til Oregaard, Anne Christine eller Kirsten (i Hoffm. Fund. 5. p. 386, staaer urigtigen

Sophie), gift med Geheimeraad Erik Banner, Stiftamtmand i Fyen.

S. A. solgte Margaard (Mette Friis) en Anpart i Skovsgaards Skov (formodentlig i Vigerslef Sogn) til Langesø (B. H. v. Buchwald).

S. A. solgte Mette Friis til Margaard, som Søndersø Hospitals Værge, den 1666 omtalte Amager-Skov til Mogens Mule, dens forrige Eier.

S. A. blev ved Heiesterets-Dom en Gaard i Søndersø givet til Vederlag for det Legat paa 472 Rdlr., Knud Larsen og Eiler Høg 1644 havde stiftet for de Fattige i Odense; men da bemeldte Gaard i Søndersø saa godt som var øde og Bonden ikke nær kunde svare Afgifterne, blev den solgt til Etatsraad Harthausen, de Fattige til Bedste, for 400 Daler (Hoffm. Fund. 5. p. 136).

S. A. giør Oberstlieutenant Henrik Harløff Indførsel hos Dallunds Eiere, Adam Andreas Voss og Hustru, Sophie Høg (Sognepræsten, Hr. Edsberg, skriver, at en Frøken Munthe, som var af Griffenfeldts Svigersøn, Baron Krags, Familie, skal have eiet denne Gaard (altsaa formodentlig hans Datter, Ide Helle Margrethe Krag, som blev gift 1727 med Frands Mund, Jagtjunker), ligesom ogsaa en Hans Jensen (Grydestøber), af hvem et Stræde i Odense har Navn (hvilket sidste ogsaa af Cancelliraad Strøbech bekræftedes); dette maa altsaa have været Tilfældet under en af disse Indførseler i Gaarden enten 1662 eller 1672, skiøndt jeg mener at have læst, at Hans Jensen Grydestøber allerede døde 1644.

1673 d. 13de Aug. kongeligt aabent Brev, at der i Bogense aarlig d. 10de Septbr. maatte holdes et frit Marked foruden det, som Mariæ Magdalenæ Dag søges (Fogtmans Rescr. 2, p. 109).

S. A. giftede Sognepræsten i Guldberg, Hr. Niels Bang, sig med Pernille, Borgemester Jens Rosenbergs Datter af Odense (cfr. Bloch, 1, p. 143; Giessing, 3, p. 153), som siden fik Eftermanden.

S. A. boede den lærde Jomfru Anne Margrethe Qvitzov, som siden blev gift med Christian Pappenheim til Nørbek, paa Sandagergaard her i Lænet, som tilhørte hendes Fader, Erik Qvitzov (om hende see Schønau, p. 1196 sq.); skiøndt Atl. 3, p. 584, vil, at hun var en Datter af Diderik Qvitzov og Susanne Juel.

S. A. solgte Sophia Høg (gift med Adam Andreas Voss) Dallund til Assessor Morten Mikkelsen paa Orritslefgaard (om hvem see 1684, 1688 og 1690).

1674, saavelsom 1676, var allerede den Niels Knudsen Rector i Bogense, der atter omtales 1689.

S. A. blev Veslinge-Hospitals Gaard i Tyllet mageskiftet til Erik Steensen til Skougaarde for en Gaard i Høyerup By, Kiøng Sogn (dette er altsaa den Forandring med bemeldte Hospital, som Hoffm. Fund. 5, p. 317, urettelig henfører til Biskop Kingos Tid); men, hvor slet de Fattige vare tiente med Byttet, see Hoffm. l. c. D. 3die Oct. s. A. ansøgte nemlig bemeldte Erik Steensen Kongen om Tilladelse til at maatte mageskifte sin Gaard i Kiøngs Høierup med Hospitalets Gaard i Thyllet, da hiin var 1 Td. Hartkorn større og laae beleiligere for Hospitalet, ligesom denne for ham; d. 7de Dec. erklærede Stiftamtmand og Bisp, at Byttet var til en reen Fordeel for de Fattige, da Hartkornet var større og Landgilden bedre, og d. 28de Dec. udstedte Kongen sin Bevilling paa, at Mageskiftet maatte skee (Archiv-Doc. cfr. 1675).

1675. Fra dette Aar har man endnu Skouby-Herreds Fane tilbage; thi hos Gaardmand Anders Hansen i Diget i Haarslef

Sogn opbevares endnu (nemlig 1811) en Fane af grønt Silke, paa hvis øverste Hiørne ind imod Stangen til er fastgiort et Stykke rødt Papir (Taft?) med et hvidt Kors paa; forresten er den midt paa ziret med en mørkegrøn (Ege- eller Laurbær-) Krands, i hvilken med forgyldte Træk Kong Christian d. 5tes Navne-Chiffer med Krone over, og paa begge Sider af samme staaer med forgyldte Bogstaver: Herren vor Sol og Skiold; i Bunden paa Krandsen Ps. 84 og under Krandsen: Mandhaftig, lydig og troe. Schoubye Herridt 1675. og over Krandsen et Forsyns-Øie. Dens Størrelse i Qvadrat er 2 Al. 1 Qv. 1 Tomme; Stangen er rødmalet, 4 Al. 1½ Qv. lang; den er af Eeg og med Jern tilspidset forneden og derudi udhugget C. 5 (medd. af Kirkesanger Schebye). Denne Fane skylder formodentlig den 5 Aars Krig med Sverrig, som begyndte 1675, sin Tilværelse.

S. A. blev Hr. Hans Lauridsen (f. 1636) Capellan hos Mag. Jesper Smidt i Ore.

S. A. var Hr. Hans Rasmussen (født i Bogense, som før havde været Sognepræst i Eilby; see 1641) Capellan i Vigerslef og ham fulgte nogle Aar senere (thi han var det formodentlig endnu 1695) Hr. Ib Barfoed (en Præstesøn fra Jylland, som havde dette Tilnavn, fordi Familien nedstammede fra en Barføddermunk); han deponerede 1668 fra Ribe Skole, blev 1670 Hører ibid. og siden Capellan her paa Stedet; han var gift med Sophie Amalie Rim (som efter hans Død var Giordemoder i Odense), en Datter af Anders Frederiksen Rim, Birkedommer ved Næsbyhoved og Herredsfoged i Lunde-Herred. Hans Søn, Hr. Anders Barfoed, var siden Præst i Lumby og Provst i Lunde-Herred; men selv havde han derimod det Uheld, at en Herremand i Fuldskab huggede Enden af hans Næse (Blochs hdskr. F. Geistl. Hist.).

S. A. d. 26de Marts døde Fru Margrethe Straale, Niels Gyldenstierns Enke, 80 Aar gammel, paa Nellemose i Vigerslef Sogn (Hoffm. Fund. 6, p. 9; Leerbechs Beskr. over Ringe Sogn, p. 18).

S. A. kiøbte Bendix Hans v. Buchwald til Langesø nogle Bøndergaarde i Vigerslef Sogn af Henrik Gyldenstierne (Arch.).

S. A. kiøbte Langesø's ovennævnte Eier baade Vigerslef og Veslinge Kirker af Kongen (Arch.) og saaledes tog nu den Periode sin Begyndelse, hvori Kirker og Kaldsret (som endnu her i Herredet 1664 tilhobe vare kongelige) lidt efter lidt kom i Privatmænds Hænder (Farstrup siger derom i sin Dagbog: 1684 var med det første, at jus patronatus blev bortsolgt i Jylland (p. 95); 1686 bleve Kirker bortsolgte til hvem, der vilde kiøbe dem (p. 99); 1687 bekiendtgiorde Placater, at hvo der vilde kiøbe dem, i hvad Stand de end vare, kunde faae dem (p. 100), og 1710 solgte Kongen alle sine endnu tilbagehavende Kirker ved Auction (p. 195).

S. A. d. 24de Febr. udstedte Erik Steensen sit Gienbrev paa den Gaard i Kiøngs Høierup, han mageskiftede med Hospitalet i Veslinge mod en ditto i Thyllet (see 1674), hvoraf tillige sees, at førstnævnte Gaard svarede i Landgild 1½ ℔ Byg, 1 Otting Smør, 20 Skp. Havre, ½ Rigsort Erritspenge, ½ Lam, 1 Gaas, 1 Skp. Havre, 2 Høns og ½ Fenød. Men de Fattige tabte desuagtet ved Byttet; thi den modtagne Gaards Tillæg var saa ringe og Beboeren saa forarmet, at han vel skulde, men ikke kunde svare den befalede Afgift, som altsaa Hospitalet maatte miste (Arch.).

1676 kiøbte B. H. v. Buchwald paa Langesø nogle Gaarde i Vigerslef Sogn af Henrik Gyldenstierne (sin Svoger; Atl. 6, p. 705, ifald det ellers ikke er en Forvexling med det under forrige Aar anførte) og var vist deriblandt ogsaa Nellemose, som Henrik Gyldenstierns Moder og Søster havde

eiet (see 1634, 1664 og 1675). Niels Gyldenstiern, som ogsaa skrev sig til Iversnæs, var nemlig gift med Margrethe Lauridsdatter Straale og deres Børn vare

1) Henrik, som ogsaa skrev sig til Boltinggaard, gift 1) med Margrethe Helvig Jochumsdatter Buchwald 2) med Anne Helvig Arntsdatter v. d. Kuhla, og

2) Helvig, død ugift.

1677 d. 5te Mai døde Sognepræsten i Bogense, Mag. Hans Jacobsen Sperling (see 1658 og 1666), som var gift med Rebecca, Datter af Ludvig Mikkelsen, Sognepræst til vor Frue i Odense (cfr. Worm, 3, p. 730; Bloch, 1, p. 376 & 761), som fik Eftermanden. Ham succederede Mag. Anders Jacobsen Cheldorf (født paa Møen); han blev 1697 Provst og 1700 Magister og var gift 1) med Formandens Enke, Rebecca Ludvigsdatter eller Mikkelsen, og 2) med Prof. i Odense, Mag. Lorents Edingers Datter, Anna Catharina, som siden fik Provsten, Mag. Christen Christensen i Piedsted i Ribe Stift (Bloch, 1, p. 535), og døde 1758 hos Capellanen i Bogense, Hr. Henning Actonius (Blochs hdskr. F. Geistl. Hist.).

S. A. eller omtrent ved samme Tid (nemlig mellem 1667 og 1677) findes Byen beskrevet i Resens haandskrevne Atlas, hvor tillige en Grundtegning over samme leveres.

S. A. kiøbte Langesø's Eier, Bendix Hans v. Buchwald, Snogedal i Vigerslef Sogn af Birgitte eller Margrethe Markedan til Damerup og af Iver Høg til Biørnholm en Gaard i Søndersø (Arch.).

S. A. eller rettere i Biskop Kingos Tid (fra 1677 til 1703) skulde der atter være skeet Forandring med Veslinge-Hospital (Hoffm. Fund. 5, p. 317); men det er formodentlig den samme, som alt under 1674 er omtalt.

1678 d. 18de Marts døde Oberst Erik Qvitzov til Sand-

agergaard, Amtmand over Lundenæs- og Bøvling-Amter, paa Sandagergaard (født paa Qvitzovsholm d. 29de Juli 1616) og var „den Sidste af de berømmelige Qvitzover her udi Danmark paa Sværdsiden" (af hans Gravskrift i Coll. Geneal. bl. Klevenf. Saml. — ved K. R.).

S. A. synes allerede Sigvard Brokkenhuns at eie Harritslefgaard (cfr. 1667); idetmindste bortfæster han s. A. en Gaard i Harritslef (Arch.) cfr. 1680.

S. A. kiøbte Stiftamtmanden i Fyen, Geheimeraad Erik Banner til Oregaard, Særslef Kirke af Kongen (Arch.).

S. A. pantsætter Niels Lykke paa Elvedgaard sin Gaard i Esterbølle (Særslef S.) til Rasmus Knudsen for 130 Daler cfr. 1668 § 81.

1679 kiøbte Stiftamtmanden, Geheimeraad Erik Banner, som var gift med Henrik Lindenovs Datter (see 1672), Oregaard af Svigerforældrene (Atl. 6, p. 640).

S. A. kiøbte bemeldte Stiftamtmand saavel Haarslef- og Skouby-, som Refninge-, Trigstrup-, Næraa-, Aarslef- og Ringe-Kirker af Kongen cfr. 1678 § 1675. Dette Kirkesalg, der nu er saa hyppigt og som allerede begyndte 1675, synes saaledes at hidrøre fra de store Bekostninger, hvori Kongen satte sig ved den i samme Aar begyndte 5 Aars Feide med Sverrig.

S. A. tilbyttede Langesø's Eier, B. H. v. Buchwald, sig noget Jordegods, som tilhørte Vigerslef- og Veflinge- Kirker, af Kongen (Arch.).

S. A. d. 26de Marts havde Amtmand Kaas's Broderdatter, Sidsel Kaas Biørnsdatter, Bryllup paa Rugaard med Amtmand Jonas Lillienskiold (see foregaaende Deel under Amtmandens Levnet).

1680 begynder den første ordentlig førte eller fuldstæn-

dige Kirkebog for Bogense By cfr. 1659 og ligesaa for Skouby Sogn, som er Annexet.

S. A. holdes Skifteforretning efter Jomfru Sophie Amalie Brokkenhuus og ved denne Leilighed fremlagdes af Fru Helvig Sandberg paa hendes Mand, Sigvard Brokkenhuus's, Vegne Jordebogen over forommeldte Jomfru Brokkenhuus's Gods nemlig Harritslefgaard med Birkerettighed, Overmølle og endeel Huse, som samtlig stode for 150 Tdr. Hartkorn, dernæst i Harritslef By 18 Gaarde, i Tofte et Huus, i Smidstrup en Gaard &c. og ved denne Leilighed maa det formodentlig ved Salg være kommet i Landsdommer Jens Lassens (til Dalum) Værge; see 1682.

S. A. blev Sognepræsten i Ore og Brenderup, Mag. Jesper Smidt, ogsaa Provst i Vends-Herred.

1681 døde Borgemester Hans Jørgensen i Bogense, som uden Tvivl havde Tilnavn af Husum (idetmindste bære hans Børn samme); han efterlod sig følgende Børn

A) af første Ægteskab med Borgemester Jens Madsens Datter:

a) Niels Hansen Husum, Præst i Gielsted og Nørup;

b) Mads Hansen, Student (en vidtløftig Person, der blev ansat som Capellan ved S. Boels (ↄ: Budolphi) Kirke i Aalborg, men afstod strax igien sit Embede, blev udlagt som Barnefader af et Fruentimmer paa Æbelø &c.);

c) Birgitte Hansdatter Husum, gift med Hans Jensen, Raadmand i Bogense, og Moder til 8 efterladte Børn;

d) Kirstine Hansdatter Husum, gift med Hr. Johan Jørgensen i Næraa og Moder til 2 efterladte Børn;

e) Bodel Hansdatter Husum, gift med Lieutenant Ucke til Brandholt;

f) Maren Hansdatter Husum, gift med Oluf Staalsen i Jylland og efterladende en Søn, Johan Olufsen;

g) Sophie Hansdatter Husum, gift med Johan Henrik Gortmand;

h) Anna Sophie Hansdatter Husum, gift med Povel Jespersen, Handelsmand i Kierteminde;

i) Christentse Hansdatter Husum, gift med Johan Ludvigsen, Sognepræst i Næraa og Høierup;

B) af andet Ægteskab med Kirsten Steensdatter (Enke efter Thord Andersen i Kiøbenhavn, med hvem hun havde en Søn, Anders Thordsen):

a) Anne Lucie Hansdatter, gift med Rasmus Pedersen Brun, Præst i Klinte, og

b) Else Hansdatter, død ugift;

derimod giftede Hans Jørgensens Enke, Kirstine Steensdatter, som døde 1693, sig anden Gang med Tolderen, Christian Pedersen, i Bogense. I Skiftet efter hendes forrige Mand, Borgemester Hans Jørgensen, 1681 glemte Skifteforvalteren, Byfoged Niels Basse, som det synes, at Æblø kun var overladt denne Familie paa 20 Aar (fra 1666 af at regne), anslog den derimod som den afdøde Borgemesters virkelige Eiendom og udlagde den saaledes til hans Arvinger og Creditorer (som hvis Eiendom den endnu i den nye Matrikel af 1688, uagtet allerede da de 20 Aar vare forløbne, paa Grund heraf anføres); han udlagde nemlig til Enken og hendes to ovennævnte Døttre foruden mere ogsaa Æblø i Arv undtagen en Andeel for 100 Rdlr., som Hans Jørgensen — maaskee for igien at giøre det godt, at han havde skilt Byen ved Øen — havde skiænket (altsaa som formeentlig Eier) til Bogense Kirke, hvortil endnu kan henregnes nogle Anparter, som Jørgen Andersen Wiigaard, Borger i Bogense (see 1682), Hr. Rasmus i Frederits (see 1683), Assessor Lime ꝛc. (see 1686) og Niels Hansen Bang i Middelfart (see 1695) siden erholdt sig udlagte, formodentlig

(idetmindste vist om den første) for Fordringer i Boet (medd. af Skifte-Prot. ved Dr. Paludan-Müller).

S. A. døde Sognepræsten i Vigerslef, Hr. Niels Hansen Krag (see 1659), og hans Enke, Bispens Broderdatter, Abigael Nielsdatter, levede siden paa en stor Bondegaard i Hunstrup S., kaldet Gammelgaard. Ham succederede s. A. Hr. Jacob Olussen Dyrhoff (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. udstedte Sognepræsten, Claus Mikkelsen af N. Broby, sit Skiøde til Baron Podebusk paa en Gaard i Vigerslef S. og By (Arch.).

S. A. var Niels Lykkes Formue paa Elvedgaard i den Grad aftaget (cfr. 1668. 1678), at han nu endogsaa maatte give Matthias Broberg Pant i Elved-Hovedgaard for 520 Daler (Arch.).

1682 kongeligt Rescript om Landeveiens Forkortelse mellem Odense og de andre fyenske Kiøbstæder (Fogtman, 2, p. 203).

S. A. begynder en af Bogense Byes Tingbøger; dog har man dem tidligere nemlig en, der begynder 1670, og en anden, der begynder 1663 ꝛc.

S. A. fik Jørgen Andersen Wiigaard Lodseddel paa 407 Daler 2 ℔ til Udlæg i Ebelø for havende Prætensioner i Sterrboet efter Borgemester Hans Jørgensen.

S. A. giver Landsdommer Jens Lassen (som var en Søn af Capitain Hans Lassen til Krumstrup, der blev fattig ved en Hunde-Proces; Atl. 6, p. 808), formodentlig som Harritslefgaards Eier (see 1680), til de for den nye Matrikulering forordnede Commissarier Oplysning om bemeldte Gaards Marker og Tilliggende (Arch.).

S. A. blev Eieren af Enggaard, nuværende Gyldensteen, Baron Oluf Rosenkrancs, i Anledning af et politisk Skrift dømt fra Embede og Midler; dog blev han med Hensyn til de sidste benaadet med at betale 22000 Daler.

1683 begynder Bogense Byes Dombog og s. A. dens Skiftebog, som opbevares i Stifts-Archivet og hvori Skifterne fra 1683—94 (da Niels Nielsen Basse endnu var Byfoged) ere indførte.

S. A. solgte Hr. Rasmus i Frederits sin Anpart i Æbelø paa 100 Rdlr. til Jochum Jochumsen i Bogense (see 1693).

S. A. tilbyder Baron Oluf Rosenkrands's Frue Kongen istedetfor de 22,000 Daler, hendes Mand var idømt, at modtage Enggaard (nuværende Gyldensteen) med underliggende Gods, som hun ved denne Leilighed siger at beløbe sig til 454 Tdr. Hartkorn (altsaa en stærk Tilvæxt siden 1664, da det kun udgiorde i alt 283 Tdr. 1 Skp. 2¼ Fdk. 2½ Alb.) og hvis Bygning, Herlighed og Bøndergods ikke havde nogen Mage i det gandske Land af lige Storhed, da alting var vel ved Magt og Bønderne i den Tilstand, at de rigtig kunde betale baade Skatter og Landgilde (Rothes Eftermæle, 2, p. 693 cfr. 698); dog synes Tilbuddet ikke at være blevet antaget; et Beviis paa Jordegodsernes uhyre ringe Priis i hine Dage, da det for et halvt Aarhundrede siden med 454 Tdr. Hartkorn dog idetmindste (à 30 Rdlr. pr. Td. Land) maatte have været 100,000 Rdlr. værdt og efter nuværende Priser maaskee det firdobbelte.

S. A. omtrent (thi 1683 d. 1ste Oct. kaldes han i Doc. allerede: Salig hos Gud) døde Niels Lykke til Elved og hans Datter, Helle Margrethe Lykke, som var gift med Jens Dyre, tiltraadte Gaarden.

1684 var der Dyrtid og Kornmangel i Landet og dette Aar kaldes i Bogense-Byes Ting-Protocol det dyre Aar og sammenlignes med 1696.

S. A. blev der giort Indførsel i Æbelø af Jens Andersen i Maderup.

S. A. døde Bendix Hans v. Buchwald til Langesø, som

tilsidst havde forkiøbt sig; thi ved hans Død befandtes Boets Tilstand saa slet, at Kongen beskikkede Commissarier til at forvalte Sterboet (og naar det derfor hedder i ny Matrikel af 1688, at Langesø tilhørte ham endnu, saa vil det vel sige, hans Sterbo) og at disse erklærede, at, naar Giælden var betalt og Commissions-Omkostningerne udlagte, saa vilde der neppe blive mere tilbage end den store Sølvkande, Borgemester Thomas Iversen i Assens havde i Pant for 3 Rdlr. 2 ℔ 9 ß (medd. af Provst Boesen efter Gaardens Archiv-Doc.). Imidlertid var Adolph Hans v. Holsten til Gielskov, som den Tid var Hofraad og Amtmand over Tøndern-, Apenrade- og Lygum-Klosters Amter, under disse Omstændigheder kommen i Besiddelse af Gaard og Gods og som sammes Eier fik han endnu i s. A. eller 1684 paa sin Søn, Frederik v. Holstens, Levetid af de 4 øverste Hørere i Odense latinske Skole Fæstebrev paa Vigerslef Sogns Korntiende, ligesom han ogsaa tilkiøbte sig nogle Gaarde i Søndersø.

S. A. faldt Høiesterets-Dom for, at Dallunds Eier (Assessor Morten Mikkelsen) og Margaards Eier (Jomfru Mette Friis) skulde hver for sig svare Præsten i Søndersø 6 Tdr. Byg aarlig paa Grund af en gammel Stiftelse, hvis Documenter vare forkomne (Hoffm. Fund. 5, p. 317).

S. A. omtrent eller mellem 1684 og 87 skal bemeldte Assessor Morten Mikkelsen ifølge Sagnet have spillet Dallund og 2 andre Herregaarde bort; hans Søn, Søren Mortensen, siger virkelig om ham i et Document af 1754, at han havde eiet 3 Herregaarde (nemlig Orritslefgaard 1664, Dallund 1673 og en tredie, mig hidtil ubekiendt) og ikke efterladt sine 2 Sønner mere end Kiøbeskov i Veflinge Sogn paa 6 Tdr. Hartkorn, og da nu derhos det Sagn gaaer, at han havde spillet alting bort, saa er han vel den Borgemester (hvormed Sagnet

maaskee har forvexlet hans Assessor-Titel), om hvem det hedder, at han spillede 3 Herregaarde bort i Odense til en Dronning, der reiste her igiennem Landet, da derimod det almindelige Ordsprog her paa Egnen, at „Kløver Æs vandt Dallund", uden Tvivl tør henhøre til en noget sildigere Periode (cfr. 1719). Paa en lignende Spillesyge hos det 17de Aarhundredes Adel har jeg allerede i E. Brock anført forskiellige Exempler.

1685 afbrændte Sognepræsten i Bogenses Annex-Præstegaard i Kiærby i Skouby Sogn (see 1690).

S. A. kongeligt Rescript, at Odense- og Skouby-Herreder for Fremtiden skulde være annecterede (Fogtman, 2, p. 309).

S. A. døde Baron Oluf Rosenkrands til Enggaard eller Gyldensteen (om ham see udførligt i Hoffm. D. Ad. 2, p. 93 sq., og Rothes Eftermæle, 2, p. 558 sq.). I hvis Hænder Godset nu kom, er vanskeligt at sige; dog anføres det endnu i den nye Matrikel af 1688, som Oluf Rosenkrands (altsaa hans Sterrbo) tilhørende, og blev endnu ved Familien til 1694.

S. A. døde Sognepræsten i Ore, Mag. Jesper Smidt (cfr. 1660), og nu kaldte Stiftamtmand Erik Banner til Oregaard Mag. Jørgen Karstens (om hvem see Worms Lex. 1, p. 211) til Sognepræst for Ore og Brenderup (det første Exempel, Herredet har at opvise paa Kaldsrettighedens Udøvelse af Private), ligesom han ogsaa strax, ligesom Formanden var, blev Provst i Vends-Herred, 1686 giftede sig med Formandens Enke, men kom kort efter i stor Forlegenhed med en Frues Hund paa Kiersgaard (see 1687) og maatte 1688 bytte med Sognepræsten, Hr. Helm, i Haarslef, skiøndt han vedblev at være Provst i Vends-Herred, og blev omsider 1699 Stiftsprovst i Odense &c. (Bloch, 1, p. 655—56, cfr. Atl. 6, p. 619).

S. A. overdrager Henrik Holst i Kiøbenhavn det Boel i Gamby, som Niels Lykke til Elved 1668 havde pantsat for

50 Rdlr. Specier og som bemeldte Henrik Holst, som Selvskyldner, havde maattet indløse 1683 med en Bekostning af 141 Rdlr., til ærlig og velagte Mand, Anders Mortensen i Væflinge, som ogsaa 1689 fæstede det bort til en Bondekarl for 8 Slettedaler om Aaret i Landgilde og Hovningspenge (Arch.).

1686 begynder atter en af Bogense-Byes Ting-Protocoller (see 1682).

S. A. d. 21de April blev Skifte giort imellem Kirsten, sal. Borgemester Hans Jørgensens Enke (som nu paa ny vilde gifte sig), og hendes tvende Døttre, Anne Lucie og Else Hansdatter, efter hendes Søn (ved første Mand), **Stud. theol.** Anders Thordsens, Død; af Arven faldt, som Betaling for Udlæg, forlods til Moderen 1088 Slettedaler 1 ℳ 8 ß, hvortil blandt andet udlagdes en Anpart i Æbelø, stor 567 Slettedaler 2 ℳ 10 ß, som Hans Jørgensen havde pantsat til denne sin Stedsøn, ligeledes en anden Anpart i samme Ø, stor 106 Daler, som ligeledes Stedfaderen havde pantsat Stedsønnen; af den øvrige Arv tilfaldt begge Døttrene 1500 Slettedaler, som Moderen beholdt og hvorfor hun pantsatte dem sin Andeel af Æbelø (medd. af Dr. Paludan-Müller).

S. A. kiøbte hun en Anpart i Æbelø paa 1487 Rdlr. 3 ℳ af Assessor Claus Lime, en ditto paa 500 Rdlr. af Hr. Niels i Gielsted og en ditto paa 100 Rdlr. af Jochum Jochumsen i Bogense (see 1693).

S. A. eiede Bogense Kirke en Gaard i Grindløse, hvis Landgilde var 12 Skp. Byg, en ditto i Hiadstrup paa 3 Tdr. Byg, en ditto i Vøgelund paa 3 Skp. Byg, en ditto i Tofte paa 6 Tdr. 2 Skp. Byg og en ditto i ditto paa 5 Tdr. 2 Skp. Byg (medd. af Dr. Paludan-Müller).

S. A. overdrages endeel, Sigvard Brokkenhuus tilhørende, men til Kongen for Contributioner ved Dom hiemfaldet, Gods

i Skouby-Herred nemlig af Harritslefgaards Hovedgaards-Taxt 14 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. og i Tofte en Gaard paa 4 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. „ Alb. og en ditto paa 2 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. „ Alb. af Rentekammeret til Eieren af Harritslefgaard, Landsdommer Jens Lassen, til Brugelighed (ɔ: til brugeligt Pant eller til Pant, som han maatte bruge og afbenytte).

S. A. giftede Sognepræsten i Ore og Brenderup, Mag. Jørgen Karstens, sig med Formanden, Mag. Jesper Smidts, Enke, Mette Worm (Bloch, 1, p. 666).

S. A. bestemtes det, at der skulde være fælleds Tingsted for Odense- og Skouby- (nu siden 1685 forenede) Herreder samt for det nu ligeledes med samme forenede Vissenberg-Birk i Møllegaard i Vigerslef Sogn (Fogtman, 2, p. 348). Her holdtes saaledes Tingstedet i en Række af Aar indtil 1719, da det til Særslef blev forlagt, og Dommerstolen forevises endnu der paa Stedet, ligesom man endnu har det Sagn, at, da Tingstuen, som var i den nordre Ende af den vestre Ladelængde tæt op til Stuehuset, omsider blev forandret til „Karle-Herberg," skete det hver Nat, naar Karlene ved deres Hiemkomst satte deres Kiæppe i den Krog, hvor Dommerstolen havde staaet, at disse Kiæppe kom op at slaaes indbyrdes og at denne Kiæppedands ikke ophørte, før Karlene maatte staae op og flytte dem i en anden Krog; et Spøgeri, der ikke ophørte, før denne Længde Huus blev nedbrudt og ombygt.

S. A. døde Jomfru Qvitzov i Svendborg (en Datter af Eiler Qvitzov til Elved) og hendes Liig blev henført til Veslinge Kirke og der begravet (Atl. 6, p. 782).

S. A. blev Sognepræsten i Sønderse, Hr. Peder Nielsen Esterbølle (see 1659), indstævnet, fordi han uden at spørge Bispoppen ad havde ladet nogle af sine Sognefolk drage til

Tings ɔ: indstævne for en og anden af hans Rettigheder; den Tid var han alt Provst i Herredet (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. var allerede Hr. Knud Gregersen Krag (født i Vester-Skierninge Præstegaard) Capellan hos den foromtalte Sognepræst i Sønderse, blev siden hans Successor og døde 1710 (see 1690).

1687 blev Skiftet efter Søren Sørensen, fordum Raadmand i Bogense, opgiort og anføres da ogsaa iblandt hans forskiellige Eiendomme en Anpart i Ebelø, for 75 Slettedaler.

S. A. kom Sognepræsten i Ore og Brenderup, Mag. Jørgen Karstens, i Forlegenhed med en Frue (paa Kiersgaard nemlig Erik Bildes Enke, Fru Anne Trolle), der vilde have en Hund, hun elskede overordentlig heit, begravet paa Kirkegaarden; Rygtet siger endogsaa, at Præsten virkelig lod sig ved en Sølvkande, fyldt med Kroner, bevæge til at begrave den med kirkelige Ceremonier; men Udfaldet af Sagen viser, at Rygtet lyver, endskiøndt det endnu tilføier, at, da Bispen irettesatte ham derfor, sagde han: Ja, det var ogsaa en ualmindelig Hund; han havde næsten menneskelig Forstand; see her hvad han har testamenteret deres Høiærværdighed, og dermed overrakte han ham Sølvkruset og saaledes blev Sagen hendysset; imidlertid foraarsagede det slette Rygte, han derved kom i hos sin Menighed (hvortil endnu kom, at han lod falde nogle Ord om anden Mands Ord, som han ikke kunde bevise, og tilsidst blev befert hos sin Patron, Erik Banner til Oregaard, saa at Kongen tilsidst maatte skille dem ad), at han næste Aar maatte bytte Embede med Hr. Ernst Günther Helm i Haarslef (som døde 1715), endskiøndt han ligefuldt vedblev at være Provst i Vends-Herred (Atl. 6, p. 619; Bloch, 1, p. 655—56).

S. A. døde Stiftamtmand, Geheimeraad Erik Banner til Oregaard. Han havde i levende Live ladet 3 Bøndergaarde

nedbryde og deraf (skiøndt uvist hvad Aar) oprettet Holsegaard i Brenderup Sogn til en Herregaard (Hoffm. Fund. 6, p. 330; Atl. 3, p. 503) samt ombygt Sparretorn i Føns S. og givet den Navn af Bannerslund (Atl. 3, p. 496) og eiede ved sin Død det hele Ore Sogn. Tilforn havde han været Statholder (rettere Generalkrigscommissair fra 1671—73) i Norge og derfra var det, han nedførte nuværende Tærskelade til Oregaard, som tilforn havde været Magazinbygning i Norge og som ikke alene udmærker sig ved sit meget og svære Tømmer, men hvor ogsaa i hvert 3die Fag er anbragt en lille Laage eller Dør, som nu er tilmuret, men som, da det endnu var Magazin, menes at have været Kornluger, hvorigiennem man den Tid op- eller nedhidsede Kornet. Han lod ogsaa ifølge Sagnet sætte saa meget Hartkorn paa Oregaard nemlig 120 Tdr. (som dog er noget vel rundelig tilmaalt af Sagnet, da Gaarden 1664 kun havde 70 Tdr. og disse endda 1688 vare formindskede til 53 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.) for derved at have fri Jagt i et desto større Omfang (?). Man paastaaer, at han før sin Død blev forarmet og at han blev begravet i Ore Kirke i en lille Udbygning eller i et Kapel paa den nordre Side og det ovenover Kiælderen, hvori Præsterne havde deres Begravelser, „fordi" han var saa fattig, at Familien ikke kunde evne at føre hans Liig til Norge. Der siges ogsaa, at han (som Kirke-Eier) lagde paa, at der skulde betales Penge for hvert et Liig, der blev begravet (nemlig 20 Rdlr. for at begraves i Kirken og 10 Rdlr. for at kaste den saakaldte Vold paa en Kirkegaards-Grav), men at han selv blev saa fattig, at han ikke kunde komme i Jorden, og at han derfor maatte blive staaende oppe i Kirken og ikke, som Præsterne, komme ned i Begravelsen; men da Forordningen af 1805 udkom, at ingen maatte begraves i Kirkerne mere og de allerede der begravede skulde nedgraves i

Jorden[1]), blev ogsaa hans Kiste med en derpaa værende Sølvplade (hvorpaa den pompeuse Gravskrift, der minder om Holbergs Don Ranudo og findes i Hoffm. Fund. 5, p. 385—86) gravet i Jorden paa Kirkegaarden, ved hvilken Leilighed de to Kister, hvori han var nedlagt, paa Grevinde Gyldensteens Forlangende bleve aabnede og laae han da frisk og velbeholden deri med et Skiæg af en halv Tommes Længde. Efter Banners Død fik Borgemesteren i Assens, Thomas Iversen, Oregaard (Atl. 6, p. 640), men maa alt før 1694 have solgt den igien (see nedenf. under 1694).

S. A. eiede Amtsforvalter og Borgemester i Odense, Jens Erikſen (som ogsaa eiede Hollufgaard og om hvem see Giessing, 3, 1, p. 147), Dallund, uagtet den endnu i Matriklen af 1688 staaer under sal. Morten Mikkelsens eller hans Arvingers Navn.

S. A. omtales et Æresvers af Sognepræsten i Vissen-

[1]) Denne Forordning af 22de Febr. 1805 eller rettere den Maade, hvorpaa den blev udført, har unægtelig foraarsaget vor Nationalhistorie og især dens Adelshistorie og øvrige Personalhistorie et ubodeligt Tab, fordi man ikke, forinden man fyldte Gravhvælvingerne eller nedgravede Kisterne paa Kirkegaarden, lod de paa samme værende meest adelige og geistlige Inscriptioner afskrive og til Fremtiden opbevare, medens derimod Arbeiderne (hvis Kirke-Eierne ikke selv tilegnede sig samme) uden videre bemestrede sig de paa Kisterne værende Liigplader, der indeholdt særdeles mange biographiske og genealogiske Efterretninger, og enten smeltede dem selv eller solgte dem uden Vedkommendes Paatale til Indsmeltning, og saaledes har jeg f. Ex. selv for faa Aar siden kiøbt min sal. Farfaders Gravplade, som ogsaa havde havt den Skiæbne ved denne Leilighed i Haarslef Kirkes aabne Begravelse at være bleven stiaalet, men som man dog efter at have udskaaret en Deel for at lade det ved Smeltning probere heldigviis havde befundet ikke at være af ægte Sølv, men blot af forsølvet Tin, og derfor i mig troede at finde en splendidere Kiøber end i en Kandestøber eller en Giørtler.

berg, Hr. Hans Naur, i Anledning af Prof. Elias Naurs Golgatha paa Parnasso (Giessing, 2, 1, 117).

1688 byttede Sognepræsten i Ore og Brenderup, Mag. Jørgen Karstens, som sagt, Sognekald med Hr. Ernst Günther Helm i Haarslef for den forargelige Hunde-Affaires Skyld, men vedblev ligefuldt i sit nye Embede at være Provst i Vendsherred (Atl. 6, p. 619; Worms Lex. 1, p. 211; Bloch, 1, p. 656—57).

S. A. begynder først Haarslef Sogns ældste Kirkebog (medd. af pastor loci, Hr. Balslev).

S. A. blev Balslevernes Stammefader, „den høiagtbare og velfornemme Mand", Rasmus Andersen (som havde taget sit Tilnavn af Kirkebyen, Balslev, hvori han var født 1655), Amtsforvalter i Odense og Rugaards Amter og giftede sig s. A. med Sognepræstens Datter i Særslef, Maria Elisabeth Bang, hvorhos det er at mærke, at paa hans Liigsteen af 1718 fører ikke alene hun, men ogsaa han, et adeligt Vaaben, sidstnævnte nemlig i Skioldet en Nellikeblomst og paa Hielmen et Træ (Mummes S. Knuds Kirke, p. 208).

S. A. (thi da nævnes allerede Niels Erikson i Moderup, skiøndt Andre først lade ham døe 1719) eller saa omtrent blev paa Gaardmand Jens Rasmussens Grund i Moderup (Særslef Sogn) en gienstridig Gienganger nemlig Gaardens daværende Beboer, Niels Erikson, efter flere forgiæves Forsøg omsider nedmanet, da han, uagtet man havde strøet Hørfrø paa Kirkeveien, da man bar ham til Graven, ligefuldt vedblev at gaae igien efter Døden, fordi han havde slaaet en Kræmmer ihiel (og det, som man mener, ved Kræmmer-Kiærret i Elvedgaards Giærdselskov, Fleskeriis, hvilket Navn Almuen virkelig tillægger dette Kiær paa Grund af en der ihielslaaet Kræmmer). Som en Følge deraf blev han først „gravbunden" paa Kirkegaarden,

saa at han ikke kunde komme op af Graven; men da brød han sig Vei under Jorden fra Kirkegaarden af og til sin egen Gaards Grund (en Reise, der medtog ham hele 3 Aar) og gik han nu der saa stærkt igien baade ved Nat og Dag, at han endogsaa satte sig paa Skorstenen hos Konen, og naar hun kom Salt i Grøden, kom han Aske deri og sagde derhos ofte: „Roe! Roe! giv Bod"; han vækkede Manden midt om Natten og bildte ham ind, at det var Tid at tærske, giorde Stei i Gaarden, saa at man troede, alt Kreaturet var løst og myrdede hinanden; han forjog Manden af Sengen om Natten og lagde sig hos Konen, medens Manden maatte søge ud i Byen om Natteleie; ogsaa Pigerne køs han ofte, idet han sad paa Lobielken og gloede ad dem, naar de kom ud i Udhusene; kort sagt, der var ingen Udkomme med ham og man var tilsidst nedsaget til at søge om at faae ham manet; flere Præster forsøgte det forgiæves og han sagde tilsidst selv, at de ikke kunde faae Bugt med ham, før den med de rødblissede Heste kom herover fra Jylland; omsider kom da denne Præst fra Jylland ogsaa; men den første Bog, han tog frem, blæste Giengangeren fra ham; men nu sagde han, idet han tog en anden frem: Blæs nu paa den! og da maatte Giengangeren vige. De Fleste sige ellers, at Præsten var fra Eilby (men derfor kunde han jo gierne være en Jyde) og at han havde med sig sine 2 Sønner og en Karl; Karlen, som hed Niels Piber, maatte først udæske Giengangeren ved at raabe hans Navn inde i Gaarden; Giengangeren kom ogsaa paa denne Opfordring, som et Knippe Foder, væltende ud fra en Gavl og ned paa Præstens Kiole og nu tog Præstens ene Søn imod ham med Manen og Besværgen; men denne afviste han strax, fordi han skulde have havt Omgang med en Pige i en Maltkølle; nu tog den anden fat paa ham og ogsaa denne vilde

Giengangeren afvise, fordi han engang havde stiaalet et Hvedebrød; men Maneren smed Pengene for Hvedebrødet paa Jorden og nu maatte den Gienstridige herned og blev nedmanet i Porten; men Præsten med begge sine Sønner tilsatte Livet 9 Dage efter og det, vel at mærke, af den Aarsag, fordi Stuepigen tog „med Lys" imod dem, da de kom hiem; ogsaa den stakkels Karl, Niels Piber, som havde udæsket Giengangeren, blev aldrig til noget mere, saa at de i Præstegaarden maatte føde ham og blot kunde bruge ham til at vende Steeg o. s. v. (medd. af Kirkesanger Nielsen i Særslef, Hans Ibsen paa Moderupgaard og Maler Ringe). Andre sige derimod (og det vistnok de Fleste), at han ikke blev nedmanet i Porten, men i et Kiær ved en Banke, kaldet Eilers Banke, ligesom Kiæret Eilers Kiær, og endnu Andre sige, at Kiæret, hvori han blev nedmanet, hedder Ælleskabet og at der efter Nedmaningen blev nedrammet en Pæl i samme; men da denne forraadnede, kom Giengangeren igien og de gamle Folk i Gaarden, som vare meget overtroiske, have ofte seet ham og endnu oftere følt ham og det er ikke nok med, at de aldrig kunne holde deres Heste tøirede om Natten ved det lille Kiær tæt ved Gaarden, hvori han er nedmanet; men de have ogsaa havt meget Uheld paa deres Kreaturer, som de ligeledes tilskrive Giengangeren, og have derfor flere Gange maattet flytte deres Kohuus fra det ene Sted til det andet. Saavidt Historien, der er stadfæstet af en stor Deel Hiemmelsmænd, og hvad enten vi nu antage, at den har tildraget sig 1688 eller 1719, saa bliver den dog stedse et heel mærkeligt Beviis paa, hvor mange Decennier, ja Snese af Aar efter Reformationen en saa papistisk Overtro kunde vedligeholde sig hos Folket, og jo dybere vi sætte den ned i Tiden, desto mærkeligere bliver naturligviis ogsaa Beviset.

S. A. døde Sognepræsten i Bigerslef, Hr. Jacob Olufsen

Tyrhoff (see 1681), hvis Enke, Karen, siden blev qvalt i et „Lammesøie" (Blochs hdskr. F. G. H.).

S. A. blev Hr. Christen Andersen Holm i den Foregaaendes Sted Sognepræst i Vigerslef og Veflinge og man har om ham (i Blochs hdskr. F. G. H.) en Biographi, der i flere Henseender udbreder Lys over Egnens Historie. Han var født i Svendborg d. 11te Octob. 1662 af Faderen, Anders Christensen Holm, Capellan ved Frue Menighed ibid., og Moderen, Anne Christophersdatter Abraham; han blev 1681 dimitteret fra Odense Skole, tog 1682 Ex. philolog. og 1683 Attestats samt holdt Dimis-Prædiken, vendte derpaa tilbage til Svendborg, hvor han prædikede med saa meget Bifald, at hans Stedfader, Jesper Kildgaard, Capellan ved vor Frue, engang i den Anledning begyndte sin Prædiken med de Ord: Nye Koste feie altid bedst; men de gamle maae dog ruppe Snavset af. 1684 blev han Hører ved 1ste Klasse i Odense Skole, 1686 ditto for 3die Lectie, hvorpaa han 1688 blev kaldet af Langesø's Eier, Justitsraad Adolph Hans v. Holsten, til Sognepræst for Vigerslef og Veflinge, og endskiøndt det paa de Tider var Skik, at der paa den Dag, Præsten sang sin første Messe, bleve indbudne Naboer og andre fornemme Fremmede til et Giæstebud (i Præstegaarden), det de igien, som ved Bryllupper, vederlagde ved hæderlig Skiænk og Gave, saa vilde han dog ikke iagttage denne Skik, paa det ingen skulde beskylde ham for Gierrighed. S. A. (1688) ægtede han Landstinghører Peder Meier af Odenses Enke, Karen Andersdatter Broholm, hvis Fader, Hr. Anders Henningsen Broholm, var Herredsfoged over Odense- og Skouby-Herreder, men eiede tillige Broholm i Brylle Sogn, da han tillige var Foged hos en af de Lassener (formodentlig Jens Lassen til Dalum), der istedetfor Løn havde givet ham denne Gaard qvit og fri for Livstid (cfr. Giessing, 3, p. 258.

264). Den sal. Mand, Hr. Christen Holm, anvendte al sin Tid paa sit Embede og sine Bøger, og naar han kiøbte sig nye Bøger, da tog han Bogbinderen til sig i Huset, for at ingen skulde vide hvad Slags Bøger han kiøbte sig. Hans Hustru forestod derimod Avlingen og Indkomsterne, hvortil hun ogsaa var mere beqvem end han; thi han var kun lidet talende, uden hvor Embedspligt fordrede det; han var gierne taus i Selskab, hvorfor, da en af Adelen (mellem 1688 og 99) giorde et Bryllup for to af sine Folk og indbød Herredspræsterne dertil og der udkom en „Nidvise“ derover, fordi det var gaaet for knapt til, det ogsaa hedder om ham i samme:

Hr. Christen med sin lange Klud,
Han drev slet ingen med Sladder ud,

og derimod om Mag. Jørgen Karstens i Haarslef (som sad i dette Kald fra 1688 til 99):

Mester Jørgen var saa from og god,
Han lod sig nøie med en Hønsefod.

Der mødte ellers Hr. Holm en stor Ubehagelighed i hans Embede; thi 1702 første Advents Søndag kom en Standsperson af hans Tilhørere, der samme Dag havde gaaet til Guds Bord, og forlangte Dagen derpaa at blive viet til en Person, som ogsaa var af Menigheden; men da der vare Omstændigheder, der giorde, at Hr. Holm vel kunde ønske sig nogen Frist for derom at raadføre sig med andre, saa undskyldte han sig med, at Tiden var for knap; men Vedkommende taalte ingen Indvendinger; enten skulde han svare ja eller nei; Mandag-Morgen vilde de møde i Kirken og da stod det til ham, om han vilde forrette sit Embede eller ei; thi man vilde ikke, at det maatte ordes, før alt var forbi. Dog allerede Mandag-Morgen skete der mundtligt Forbud hos Præsten og det med den Trudsel af en Lovkyndig, at det skulde koste hans Kiortel, hvis

han ikke forhalede det, saalænge indtil Forbuddet kunde videre forfølges; men neppe vare de, som havde giort Forbuddet, komne ud af Gaarden, før der kom Bud fra dem, der vilde vies, at de allerede ventede i Kirken; da han nu forkyndte dem Forbuddet, svarede de, at, naar han ikke vilde, saa vilde de tage Vidner paa, at han nægtede at forrette sit Embede; kort, de snakkede saalænge for ham, at han, som troede, at de vilde tage ud af Landet og tage hele Skylden paa sig samt at den Person, Hovedposten i Forbuddet angik, vilde nægte samme, tilsidst opfyldte deres Begiæring; men da blev der et almindeligt Lande-Ry, at Vedkommende ikke vilde hvile, før han havde mistet sit Embede. Dog blev han aldrig siden ved mindste Beskikkelse erindret om denne Begivenhed, hvorimod Personen, der havde ladet Forbuddet giøre, siden, da Brudgommen døde, førte Proces med Enken, som dog ved Høiesteret udfaldt til hendes Fordeel (Skade, at man ikke veed, hvem disse Standspersoner i Menigheden vare). Imidlertid fik den gode Mand ved denne Leilighed en Rørelse i sin venstre Side, som dog siden tabte sig noget, saa at han ikke alene kunde forrette sit Embede, men endogsaa 1705 blev Vice-Provst og 1707 virkelig Provst, hvortil allerede Bisskop Kingo 4 Aar forud (altsaa 1703) havde udnævnt ham efter Mag. Anders Eheldorf i Bogense, men som Mag. Jacob Hiorth i Guldberg og Sandager, der var ældre, havde Lyst dertil, saa fik Holm det saaledes maget, at han virkelig blev det. Da imidlertid hans Kone 1711 d. 31te Juli døde, tog hans forrige Tilfælde igien saaledes overhaand, at han 1712 blev sengeliggende og gandske maalløs; vel kom han sig noget igien; men da Svagheden ikke gandske vilde forlade ham, saa overdrog han Embedet 1714 til sin Søn, Hr. Anders Holm, der havde Ventebrev paa samme, og flyttede selv til en Bondegaard der i Sognet, der kaldtes Haugaard, som laae

nærmere ved Annex-Kirken, i den Tanke, at, hvis han nogenlunde kom sig, vilde han i Annexet forrette Embedet og derimod overlade Hovedsognet til Sønnen; men, kort efterat han var flyttet, døde han i Juni Maaned 1714 paa Haugaard og blev d. 20de Juni begravet; man havde bestilt Liigvogn og Studenter (Skoledisciple?) til at følge ham bort[1]); men Sognemændene vilde endelig bære ham fra Gaarden til (Vigerslef) Kirke, skiøndt Veien var over ¼ Miil. Hr. Christens 5 Sønner fulgte ham til Jorden, nemlig

Hr. Anders, Faderens Eftermand,

Hr. Wulf Godske, Sognepræst for Trøstrup-Korup og Ubberud (som har meddeelt disse Efterretninger),

Hr. Frederik Christian, Sognepræst for Svanninge,

Hr. Gregorius Philip, Forvalter ved Grevskabet, Gyldensteen, og

Hr. Niels Arctander, Sognepræst paa Lyø.

Den sal. Mand havde kiøbt Haugaard til et Enkesæde for sin Kone (og havt den Omsorg for hende, at han, for at hun ingen af de tilvante Beqvemmeligheder skulde savne, havde ladet den ombygge aldeles i samme Form, som Vigerslef Præstegaard havde). Denne Gaard blev nu efter hans Død af Arvingerne solgt til Oberst Finecke, som boede der, indtil han fik Dallund (den han ifølge Sagnet skal have vundet i Kortenspil), og solgte den da til Oberst Brüggmann, der boede der, imens han ombygte Elved, og er det derhos med Hensyn til sidstnævnte Eier mærkværdigt at erfare, at til hans Tid en Træhest var et saa aldeles nødvendigt Reqvisit ved en Herremands Bolig,

---

[1]) En lignende Skik var ogsaa Brug ved de adelige Liigbegiængelser; thi det hedder i Farstrups Dagbog, p. 122, at 1695 døde en Hører af Viborg Skole, som med Disciplene var ude paa Himmestrup „at synge for et Adelsliig," af det, at en gal Hund beed ham.

at han endogsaa for det Par Aar, han opholdt sig paa Haugaard, lod et saadant Marter-Instrument udenfor dets Port oprette, hvorfor Almuen endnu paastaaer, at Haugaard i gamle Dage maa have været en Herregaard, og det paa ingen anden Grund end, fordi der havde staaet en Træhest udenfor Porten af samme (medd. af sal. Provst Boesen).

S. A. maa omtrent ogsaa menes, naar Bønderne sige, at den Tid Jørgen Kaas fratraadte og Grev Wedelerne tiltraadte Rugaard, da eiedes Vædeleegaarden i Veflinge Sogn af en Jomfru Margrethe Mortens, men beboedes af en anden Mand, og skulde der i senere Tider ogsaa der ved Gaarden være fundet Mure i Jorden, der vidnede om en fordum betydelig Bygning. Af Matriklen for 1688 seer man derimod, at Eierinden den Tid ingenlunde var en Jomfru Margrethe Mortens, men vel en Jomfru Margrethe Markdan, som Bønderne ved at udtale dette Tilnavn, som Maarktan, omsider have forvandlet til det dem mere plausible Mortens, idet de formodentlig indbildte sig, at hendes Fader havde hedt Morten og at hun altsaa selv var en Jomfru Margrethe Mortensdatter.

S. A. eiede Jens Dyre (gift med Helle Margrethe Lykke) Elvedgaard og i hans Tid (c. 1683 til 1696) kan det muligviis være skeet (thi nærmere lader Tiden sig ikke bestemme, da Elvedgaard eiede Gaarde i Eilby ligefra 1664 til 1755) hvad Sagnet tilholder, at Bønderne nemlig engang i Høslet satte sig op mod Ladefogden der paa Gaarden og kredsede ham ind (eller sloge en Kreds om ham) paa en Eng Ost-Nordost for Gaarden, ved hvilken Leilighed da de Eilby-Mænd huggede ham ihiel med deres Høleer eller idetmindste vare de første, der huggede i eller angrebe ham med samme, hvorfor ogsaa Engen end den Dag i Dag kaldes Eilby-Mænds Maë.

S. A. levede endnu Sognepræsten i Sønderso, Hr. Peder Nielsen Esterbølle (see 1659), og var da Provst, men maa i dette eller næstfølgende Aar være død, da hans forrige Capellan (see 1686), Knud Gregersen Krag, allerede 1690 beklædte hans Embede, som Sognepræst her paa Stedet.

S. A. blev nu ogsaa den nye Matrikel, der havde været arbeidet i 8 Aar paa, omsider fuldfærdiget. Man havde nemlig allerede i de 16 første Aar efter den gamle Matrikels Forfærdigelse alt mere og mere sporet Upaalideligheden i sammes Taxationsmethode, og saasnart derfor de fornødne Landmaalinger (hvorom Befaling allerede udgik 1680 og som allerede 1681 begyndtes, hvorfor denne nye Matrikel ogsaa i Anmærkninger til den gamle kaldes Matriklen af 1680) vare fuldendte og de behørige Taxationsforretninger foretagne, blev nu ogsaa en ny paa Arealets Størrelse og Bonitet baseret Matrikel udfærdiget (hvorledes dermed tilgik, see Farstrups Dagbog, p. 92 & 100), der hidtil har været bekiendt under Navn af den nye Matrikel (ligesom jeg formoder, at den næste og nu snart iværksatte Matrikel vil komme til at hedde den nyeste og, naar man igien om nogle faa Aar paa Grund af sammes Ufuldkommenheder atter kommer til at giøre den om igien, vil, som jeg venter, den næste ogsaa faae Navn af den allernyeste). Uagtet nu denne nye Matrikel virkelig var baseret paa en god Grundvold nemlig paa Arealets Størrelse og Bonitet, saa er det sidstes Bestemmelse dog saa vanskelig og derhos saa afhængig ikke blot af Aarstid og Veirlig, men desværre ogsaa af Taxadeurernes Forgodtbefindende, at man ikke maa forundre sig over, om denne saakaldte nye Matrikel ligesaavel blev urigtig, som den gamle havde været det. Hvor uretfærdigt det saaledes med bemeldte Matrikulering eller Hartkorns-Taxation (som vi nu her i Danmark have ydet

vore Skatter og baaret vore Byrder efter i en Række af 154 Aar) i hine Dage, idetmindste stundom, gik til, derom kan endogsaa her fra Lænet eller Herredet et Par Exempler anføres. Saaledes fortæller man f. Ex., som Beviis paa den Partiskhed, de Commissarier, der satte denne nye Matrikel, udviste eller som de idetmindste beskyldtes for at have udviist, at, da de vare blevne slet beværtede af Præsten i Søndersø, der henviste dem til deres Diæter, men derimod levede høit og **in floribus** hos Præsten i Særslef, yttrede de, at hiin til Giengiæld skulde faae Hartkornet, men denne derimod Jorden, hvorfor hiin ogsaa ansattes til 24, men denne kun til 9 Tdr. Hartkorn; en Taxation, som førstnævnte Præst med god Grund i sine **Gravamina** af 1690 kalder en „ulidelig" ɔ: utaalelig Taxation, da der kun var $4\frac{3}{4}$ Tdr. Land paa hver Td. Hartkorn (eller 114 Tdr. Land paa 24 Tdr. Hartkorn), da derimod Særslef Præstegaard har 9 Tdr. Land paa hver Td. Hartkorn (eller 80 Tdr. Land paa 9 Tdr. Hartkorn), uagtet dennes Jorder ere af langt bedre Bonitet med Søndersø Præstegaards. Endelig fortælles der ogsaa en lignende Virkning af en heel modsat Grund, idet man nemlig beretter, at det ringe Hartkorn, Dallunds Hovedgaard staaer ansat for og som gaaer saavidt, at den har 19 Tdr. Land gode Jorder paa hver Td. Hartkorn (nemlig 977 Tdr. Land paa 53 Tdr. Hartkorn), skulde derpaa grunde sig, at Gaarden den Tid var i en Jomfrues eller Enkes (nemlig Jens Erikſens Enke, Maren Bangs) Værge, som en af Matrikulerings-Herrerne forelskede sig i og som var klog nok til at give ham Gehør, saalænge Sagen ventileredes; men da han først i det Haab at komme selv i Besiddelse af Gaarden havde faaet dens Hartkorn saa betydelig nedsat, fandt hun paa engang, at det var bedst, at enhver af dem skiøttede sig selv (medd. af sal. Provst Boesen). Og saaledes fordærver undertiden Embedsmæn-

denes Egennytte selv den bedste og den meest velgiørende kongelige Foranstaltning.

S. A. vare ifølge den nye Matrikel Lænets eller Amtets Hartkorn og Lodseiere til den Tid følgende:

1) I Bogense Sogn 63 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. „ Alb., ligesom ogsaa Byens Marker, Gammelmark, Damhauge, Enghauge ꝛc. ꝛc., opregnes og dens 58 Lodseiere og sammes særskilte Antal benævnes.

2) I Skouby Sogn:

Skouby:

1	Gaard	Gl.	Matr.	6 Tdr.	3 Skp.	2 Fdk.	2 Alb.	
		Ny	—	7 —	3 —	3 —	1 —	tilhører Kongen.
1	—	Gl.	—	7 —	„ —	„ —	„ —	
		Ny	—	2 —	1 —	1 —	2 —	Kirken.
1	—	Gl.	—	7 —	2 —	„ —	„ —	
		Ny	—	4 —	1 —	1 —	1 —	Kongen.
1	—	Gl.	—	10 —	„ —	„ —	„ —	
		Ny	—	10 —	3 —	„ —	1 —	—
1	—	Gl.	—	5 —	„ —	„ —	„ —	
		Ny	—	4 —	3 —	„ —	„ —	—
1	—	Gl.	—	2 —	6 —	1 —	1 —	
		Ny	—	5 —	3 —	1 —	„ —	—
1	—	Gl.	—	7 —	5 —	1 —	1 —	
		Ny	—	4 —	7 —	1 —	1 —	Kirken.
1	—	Gl.	—	1 —	4 —	„ —	„ —	
		Ny	—	1 —	2 —	„ —	1 —	Degnen.
1	—	Gl.	—	7 —	4 —	2 —	„ —	
		Ny	—	6 —	2 —	1 —	„ —	Ole Rosenkrands.
1	—	Gl.	—	5 —	5 —	2 —	„ —	
		Ny	—	5 —	2 —	3 —	1 —	Niels Lassen.
1	—	Gl.	—	4 —	6 —	„ —	„ —	
		Ny	—	4 —	2 —	1 —	„ —	—
1	—	Gl.	—	6 —	4 —	„ —	„ —	
		Ny	—	4 —	7 —	1 —	1 —	—
1	—	Gl.	—	4 —	6 —	2 —	2 —	
		Ny	—	3 —	6 —	1 —	1 —	Sandager.
1	—	Gl.	—	2 —	1 —	„ —	1 —	
		Ny	—	2 —	6 —	1 —	„ —	Fru Margrethe Boye til Leerbek.
1	—	Gl.	—	9 —	3 —	1 —	„ —	
		Ny	—	8 —	5 —	1 —	1 —	Christen Scheel.

1 Gaard	Gl. Matr.	5 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
	Ny —	4	„	3	2	Christentse Daa.
1 —	Gl. —	6	6	1	2½	
	Ny —	5	5	1	„	Lieut. v. Uchen i Brandholdt.
1 —	Gl. —	6	2	„	2	
	Ny —	5	2	1	„	Borgemester Hans Jørgensens Arvinger.
1 —	Gl. —	3	4	„	„	
	Ny —	1	1	3	„	Selveier Johan Clerk.
Ellegaard	Gl. —	6	4	2	2	
	Ny —	7	1	1	„	Kongen.
Skov dertil	Ny —	„	„	2	2	
Brandholt	Gl. —	7	6	2	2	
	Ny —	7	2	„	1	Lieutenant v. Uchen.
Eskildstrup:						
1 Gaard	Gl. —	7	2	„	„	
	Ny —	10	7	3	1	Kongen.
1 —	Gl. —	5	3	1	1	
	Ny —	8	5	2	„	—
1 —	Gl. —	7	„	„	„	
	Ny —	5	4	„	2	—
1 —	Gl. —	5	3	2	„	
	Ny —	4	3	2	„	Jomfru Christentse Daa.
1 —	Gl. —	9	7	2	2	
	Ny —	6	7	3	2	— —
1 —	Gl. —	7	5	1	2½	
	Ny —	6	5	3	2	Borgemester Hans Jørgensens Arvinger.
1 —	Gl. —	7	6	2	2	
	Ny —	7	6	2	2	Borgemester Hans Jørgensens Arvinger.
1 —	Gl. —	6	6	1	2½	
	Ny —	5	5	3	2	Sivert Brockenhuus.
1 —	Gl. —	5	4	„	„	
	Ny —	4	5	2	1	Elvedgaard.
1 —	Gl. —	8	„	1	1	
	Ny —	8	2	2	„	Enggaard.

2 jordløse Huse, som tilhøre 2 Gaardmænd i Skouby.

Kierby:

1 Gaard Gl. Matr. 6 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.
Ny — 8 — 1 — 1 — 1 — Kongen.
1 — Gl. — 6 — 7 — " — " —
Ny — 8 — 1 — " — 1 — —
1 — Gl. — 8 — 3 — " — 1½ —
Ny — 8 — 3 — 2 — 1 — —
1 — Gl. — 7 — 7 — " — " —
Ny — 8 — 4 — 3 — 2 — Annex-Præstegaard.
1 — Gl. — 4 — 2 — 3 — 2½ —
Ny — 5 — 7 — 2 — " — Kongen.
1 — Gl. — 5 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 7 — " — 1 — " — —
1 — Gl. — 4 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 5 — 5 — 1 — 1 — Monf. Skou i Skaane.
1 — Gl. — 8 — 4 — " — " —
Ny — 8 — 4 — 1 — 2 — Kongen.
1 — Gl. — 8 — " — " — " —
Ny — 5 — 3 — 3 — " — Kierup.
1 — Gl. — 3 — " — " — " —
Ny — 3 — 4 — 2 — 1 — Morten Skinkel.
1 — Gl. — 5 — 2 — " — " —
Ny — 6 — 7 — 2 — 2 — Kongen.
1 — Gl. — 6 — " — " — " —
Ny — 5 — 6 — 3 — 1 — —

Huse:

1. Ny — " — 3 — 1 — " — Christen Scheel.
2. Ny — 2 — 4 — 1 — 2 — Præstegds Jord.
3. Ny — " — 1 — 1 — " — Knud Urne.
4. Ny — " — 2 — 2 — " — Monf. Schou i Skaane.
5. Ny — " — " — 1 — " — Christen Scheel.
6. Ny — " — " — " — 2 — en Gaardmand.
7, jordløst. Knud Urne.
8, ditto. en Gaardmand.
9-17, ditto. deels Monf. Schou og deels Gaardmænd.

Tofte:

1 Gaard Gl. Matr. 5 — 2 — " — " —
Ny — 4 — 4 — " — " — Kirken.
1 — Gl. — 6 — " — " — " —
Ny — 3 — 2 — 2 — 1 — Kongen.

1	Gaard	Gl. Matr.	6 Tdr.	3 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
		Ny —	8	5	3	1	Kongen.
1	—	Gl. —	6	6	„	„	
		Ny —	7	2	„	„	Sivert Brockenhuus.
1	—	Gl. —	5	6	2	„	
		Ny —	4	7	2	2	— —
1	—	Gl. —	5	3	„	„	
		Ny —	5	5	1	„	— —
1	—	Gl. —	4	6	„	„	
		Ny —	3	6	2	2	— —
1	—	Gl. —	12	2	„	„	
		Ny —	6	7	1	1	Fru Christine Daa.
1	—	Gl. —	8	„	„	„	
		Ny —	4	3	„	„	v. Pappenheim.
1	—	Gl. —	3	5	„	„	
		Ny —	3	7	3	1	—
1	Huus	Gl. —	1	2	„	„	
		Ny —	„	4	2	„	Kongen.
1	jordløst Huus						v. Pappenheim.
	Skaarup:						
1	Gaard	Gl. —	7	„	„	„	
		Ny —	7	„	„	2	Fru Kirsten Beck.
1	—	Gl. —	9	4	„	„	
		Ny —	7	2	3	1	Baron Podebusk.
1	—	Gl. —	11	2	„	„	
		Ny —	9	3	1	2	Odense Hospital.
1	øde Huus	Ny —	„	2	„	„	Anders Jacobsen i Bogense.
1	øde og jordløst Huus						Brockenhuus.
	Haridslef:						
1	Gaard	Gl. —	8	5	3	2½	
		Ny —	5	3	1	2	Gen. Arenstorff.
1	—	Gl. —	7	5	3	2½	
		Ny —	5	4	1	„	Arenstorff og Sivert Brockenhuus.
1	—	Gl. —	10	5	3	2½	
		Ny —	6	2	2	„	Arenstorff.
1	—	Gl. —	7	5	3	2½	
		Ny —	6	2	„	1	—
1	—	Gl. —	9	1	3	2½	
		Ny —	6	4	3	„	—

1 Gaard	Gl.	Matr. 10 Tdr.	5 Skp.	3 Fdk.	2½ Alb.	
	Ny	6	2	„	2	Arenstorff.
1 —	Gl.	10	5	3	2½	
	Ny	5	7	2	„	—
1 —	Gl.	8	5	3	2½	
	Ny	6	7	„	„	—
1 —	Gl.	9	„	3	2½	
	Ny	6	1	3	2	—
1 —	Gl.	6	„	„	„	
	Ny	5	7	1	2	—
1 —	Gl.	9	1	3	2½	
	Ny	6	4	1	1	—
1 —	Gl.	10	5	3	2½	
	Ny	6	4	2	2	—
1 —	Gl.	8	5	3	2½	
	Ny	6	5	3	1	Otto Brockenhuus's Arvinger.
1 —	Gl.	8	5	3	2½	
	Ny	6	4	„	2	Arenstorff.
1 —	Gl.	7	6	„	2½	
	Ny	7	„	„	2	—
1 —	Gl.	9	1	3	2½	
	Ny	5	3	1	1	—
1 —	Gl.	3	6	„	„	
	Ny	4	7	1	2	—
1 —	Gl.	4	3	„	„	
	Ny	5	1	2	1	—
Neder-Mølle	Gl.	18	6	„	„	
	Ny	1	6	„	2	Erik Banner.
Harritzlef-Huusmænd:						
1 Huus	Ny	„	1	„	„	Harritzlefgaard.
1 —	Ny	„	2	3	1	—
Harritzlefgaard	Gl.	150	„	„	„	
	Ny	80	1	2	1	Gen. Arenstorff.
Skov	Ny	1	2	3	1	—
Huse under Hovedgaards-Taxt:						
1.	Ny	1	5	1	2	
2.	—	1	4	„	1	
3.	—	1	„	3	2	
4.	—	„	5	3	„	

5.	Ny Matr.	2 Tdr.	3 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
6.	— —	" —	1 —	3 —	2 —	
7—11, jordløse.						
Over-Mølle	Ny —	" —	1 —	3 —	" —	Gen. Arenstorff.
Bangs Løkke	Gl. —	1 —	4 —	" —	" —	
	Ny —	" —	1 —	1 —	1 —	Kongen.
Summa: Hoved-gaard	Ny —	81 —	5 —	" —	2 —	
Bønder-gods	—	—448 —	6 —	1 —	1 —	
3) I Guldberg Sogn:						
Kolshauge:						
1 Gaard	Gl. Matr.	4 —	7 —	" —	" —	
	Ny —	8 —	" —	2 —	2 —	Præstegaard.
1 —	Gl. —	6 —	" —	1 —	1 —	
	Ny —	8 —	7 —	2 —	" —	Enggaard.
1 —	Gl. —	6 —	6 —	" —	1 —	
	Ny —	6 —	7 —	1 —	" —	Enggaard og Kirken.
1 —	Gl. —	9 —	2 —	1 —	" —	
	Ny —	7 —	1 —	1 —	1 —	Oritzlefgaard.
1 —	Gl. —	4 —	5 —	" —	" —	
	Ny —	2 —	5 —	2 —	2 —	—
1 jordløst Huus						Præsten.
Kirkejord	Gl. —	" —	6 —	" —	" —	
	Ny —	" —	2 —	1 —	1 —	
Norskouf:						
1 Gaard	Gl. —	9 —	2 —	2 —	" —	
	Ny —	12 —	7 —	" —	1 —	Enggaard.
1 —	Gl. —	7 —	7 —	1 —	1 —	
	Ny —	7 —	7 —	3 —	2 —	—
1 —	Gl. —	5 —	" —	" —	" —	
	Ny —	5 —	2 —	2 —	" —	—
1 —	Gl. —	3 —	5 —	" —	" —	
	Ny —	3 —	5 —	3 —	2 —	—
Refveldrup:						
1 Gaard	Gl. —	16 —	5 —	3 —	2 —	
	Ny —	17 —	2 —	2 —	" —	Oritzlefgaard.
1 —	Gl. —	18 —	1 —	1 —	1 —	
	Ny —	18 —	6 —	1 —	1 —	Kongen.

Smidstrup:

			Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	
1 Gaard	Gl.	Matr.	9	4	„	„	
	Ny	—	2	6	1	1	Enggaard.
1 —	Gl.	—	6	4	1	1	
	Ny	—	5	4	„	1	—
1 —	Gl.	—	7	2	1	1	
	Ny	—	5	3	2	1	—
1 —	Gl.	—	6	1	„	„	
	Ny	—	5	3	„	2	—
1 Huus	Ny	—	„	1	2	2	—
Summa:							
Præstejord	Ny	—	8	„	2	2	
Bøndergods	—	—	111	3	1	„	

4) I N. Sandager Sogn:

N. Esterbølle:

1 Gaard	Gl.	—	13	„	2	„	
	Ny	—	10	1	1	„	Oluf Rosenkrands til Enggaard.
1 —	Gl.	—	5	6	„	„	
	Ny	—	4	6	„	2	—
1 —	Gl.	—	8	4	1	1	
	Ny	—	4	7	3	1	Oluf Rosenkrands til Enggaard.
1 —	Gl.	—	15	2	1	2½	
	Ny	—	12	5	1	1	Christian Pappenheim til Sandagergaard.
1 —	Gl.	—	15	2	1	2½	
	Ny	—	5	„	1	1	—
1 —	Gl.	—	3	2	2	2	
	Ny	—	5	1	3	1	—
1 —	Gl.	—	9	2	3	½	
	Ny	—	5	5	3	1	—
1 —	Gl.	—	5	„	3	½	
	Ny	—	5	2	„	2	—
1 —	Gl.	—	12	2	1	2	
	Ny	—	5	3	3	„	—
1 —	Gl.	—	(en Deel af Nr. 5).				
	Ny	—	5	2	2	1	—
1 —	Gl.	—	6	4	„	1	
	Ny	—	5	4	3	„	—
1 —	Gl.	—	3	4	2	2	
	Ny	—	5	1	3	„	–

1 Gaard Gl. Matr. 13 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb.
Ny — 5 — 3 — 1 — 2 — Christian Pappenheim til Sandagergaard.
1 — Gl. — 7 — 6 — 3 — ½ —
Ny — 5 — 3 — 1 — 1 — —
1 — Gl. — 6 — 3 — 1 — 1 —
Ny — 4 — " — 1 — 1 — Annexgaard.
1 Huus Gl. — " — 4 — " — " —
Ny — fordeelt paa andre Gaarde.
1 — Gl. — " — 6 — " — " —
Ny — 1 — " — " — 1 — Sandager.
1 — Gl. — 1 — " — " — " —
Ny — { " — 1 — 1 — " — ; " — 5 — " — " — } —
1 — Gl. — " — " — " — " —
Ny — " — " — " — 2 — —
1 — Gl. — " — " — " — " —
Ny — " — " — 1 — " — —
1 — Gl. — " — " — " — " —
Ny — " — " — " — 1 — —
1 — Gl. — " — " — " — " —
Ny — " — " — " — 1 — —
4 jordløse Huse —
Vøgelund:
1 Gaard Gl. — 14 — 4 — 2 — " —
Ny — 11 — " — 2 — 2 — Enggaard.
1 — Gl. — 10 — " — 1 — " —
Ny — 8 — 6 — 3 — 1 — —
1 — Gl. — 8 — 4 — 1 — 1 —
Ny — 6 — 3 — 2 — 2 — —
1 — Gl. — 5 — 4 — 1 — 1 —
Ny — 5 — " — 1 — 2 — —.
Kirkejord til Grindløse 12½ ß
Ny — " — 1 — 1 — 2 —
1 Gaard Gl. — 3 — 7 — " — " —
Ny — 3 — 1 — 3 — " — —
1 — Gl. — 3 — " — " — " —
Ny — 1 — 2 — 2 — " — —
1 Huus Gl. — " — " — " — " —
Ny — 1 — " — 3 — " — —
1 — Gl. — " — " — " — " —
Ny — " — 7 — 1 — 2 — —
1 — Gl. — " — " — " — " —
Ny — " — 6 — 3 — 1 — —

1 Huus Gl. Matr. „ Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb.
Ny — „ — 1 — 1 — 2 — Enggaard.
1 — Gl. — „ — 3 — „ — „ —
Ny — „ — 6 — 3 — „ — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — „ — 2 — „ — 2 — Kirken.
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — „ — „ — 2 — „ — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — „ — 5 — 2 — „ — —
Sandager
Hovedgd. Gl. — 54 — „ — „ — „ —
Ny — 37 — 5 — 3 — 1 — Christian Pappenheim.
Skov Ny — 1 — 2 — 3 — 1 — — —
Overmølle Ny — „ — 1 — 3 — 2 — — —
Nedermølle Ny — „ — 6 — 1 — 2 — — —
Enggaards
Hovedgd. Gl. — 50 — „ — „ — „ —
Ny — 43 — 3 — 2 — „ — Oluf Rosenkrands.
Skov Ny — 3 — 4 — 3 — 2 — — —
Enggaards
Mølle Ny — „ — 3 — 1 — „ — — —
Langø, som i Gl. Matrikel var henregnet under Enggaards, Sandagers og Jerstrups Hovedgaards-Taxt,
Ny — 5 — 3 — 1 — 1 — Oluf Rosenkrands.
Summa:
Sandager
Hovedgd. Ny — 40 — 1 — „ — „ —
Enggaard Ny — 52 — 7 — „ — „ —
Bøndergods Ny — 133 — 2 — „ — 2 —

5) I Eilby Sogn.

Eilby:
Præstegd. Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 9 — 5 — „ — 1 — Præsten, Hr. Rasmus Knudsen.
1 Gaard Gl. — 10 — „ — „ — „ —
Ny — 10 — 5 — 1 — 2 — Jacob Ulfeld i Jylland.
1 — Gl. — 12 — „ — „ — 1½ —
Ny — 10 — „ — „ — „ — — —
1 — Gl. — 9 — „ — „ — „ —

Ny Matr. 9 Tdr. 1 Skp. „ Fdk. „ Alb. Borgemester Jørgen Hansen.

1 Gaard Gl. — 7 — 6 — „ — „ —
Ny — 10 — 5 — 2 — „ — Kongen.
1 — Gl. — 6 — 6 — „ — „ —
Ny — 7 — „ — 1 — 1 — Baron Rosenkrands.
1 — Gl. — 6 — 7 — 2 — 2 —
Ny — 7 — 3 — 3 — „ — Kongen.
1 — Gl. — 13 — 7 — 2 — 2 —
Ny — 9 — 2 — 1 — 2 — —
1 — Gl. — 13 — 5 — „ — „ —
Ny — 8 — 2 — „ — 2 — —
1 Huus Gl. — „ — 7 — „ — „ —
Ny — „ — 6 — 2 — „ — Baron Podebusk og Kirken.
7 jordløse Huse Præsten.
1 ditto Jens Dyre til Elfvit.
1 — Christen Knudsen.
1 Degnebolig Kirken.

Kille:

1 Gaard Gl. — 2 — 4 — 2 — 2 —
Ny — 4 — 5 — 2 — 1 — Sandagergaard.
1 — Gl. — 13 — 7 — 1 — 2½ —
Ny — 5 — 3 — 2 — „ — —
1 — Gl. — 13 — 7 — 1 — 2½ —
Ny — 5 — 5 — „ — 1 — —

Eilby-Lunde:

1 Gaard Gl. — 9 — 1 — „ — 1 —
Ny — 9 — 5 — „ — „ — Oluf Rosenkrands til Enggaard.
1 — Gl. — 7 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 5 — 6 — 3 — „ — v. Pappenheim til Sandager.
1 — Gl. — 5 — „ — „ — „ —
Ny — 3 — 5 — 1 — „ — Enggaard.
1 — Gl. — 6 — 3 — „ — „ —
Ny — 6 — „ — 1 — „ —
1 — Gl. — 10 — 2 — „ — „ —
Ny — 6 — „ — 3 — 1 —
1 — Gl. — 7 — 4 — „ — „ —
Ny — 7 — 6 — 3 — 2 —

1 Gaard Gl. Matr. 5 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb.
Ny — 4 — 6 — 3 — 1 — Enggaard.
1 — Gl. — 5 — „ — „ — „ —
Ny — 3 — „ — 1 — „ —
1 — Gl. — 9 — 1 — „ — 1 —
Ny — 9 — 1 — 1 — 1 — Enggaard.

Summa:
Præstegaard Ny — 9 — 5 — „ — 1 —
Bondergods — — 147 — 7 — 2 — 2 —

6) I Meilby Sogn:

Meilby:
1 Gaard Gl. — 2 — 6 — „ — 1 —
Ny — 7 — 3 — „ — 1 — Hieronymus Christensen i Odense.
1 øde Jord Gl. — 12 — 3 — „ — „ —
Ny — 8 — 4 — „ — „ — Mester Lorents Edinger i Odense pro officio (nemlig Professor i det græske Sprog ved Gymn.).
1 Gaard Gl. — 9 — 1 — 1 — 1 —
Ny — 9 — 7 — „ — 2 — Fru Ide Lindenov.
1 — Gl. — 8 — „ — „ — „ —
Ny — 8 — „ — „ — „ — Odense Hospital.
1 — Gl. — 8 — 2 — 1 — 1 —
Ny — 7 — „ — „ — 1 — Rytterbonde.
1 — Gl. — 9 — 3 — 2 — $\frac{2}{3}$ —
Ny — 6 — 7 — „ — 1 — —
1 — Gl. — 5 — 4 — 2 — 2 —
Ny — 5 — 2 — „ — 1 — —
1 — Gl. — 7 — 4 — 3 — $1\frac{2}{3}$ —
Ny — 7 — „ — 1 — „ — Borgemester Hans Jørgensen i Odense.
1 — Gl. — 2 — 6 — 2 — „ —
Ny — 5 — „ — 3 — 1 — A. Bøgvad i Helsinger.
1 — Gl. — 9 — 1 — „ — „ —
Ny — 6 — 5 — 1 — 1 —
1 — Gl. — 9 — 1 — „ — „ —
Ny — 8 — 4 — 3 — 2 —
1 — Gl. — 7 — 6 — „ — „ —
Ny — 4 — 6 — „ — „ — Baron Podebusk til Kiørup.
1 — Gl. — 5 — 1 — 1 — 1 —

Ny Matr. 8 Tdr. 2 Skp. „ Fdk. „ Alb. Annex-Præsteg.
Kirkejord Gl. — 2 — 7 — „ — „ —
Ny — 2 — 7 — 2 — 2 —
1 Huus Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — „ — 2 — 3 — 2 —
2 jordløse Huse.
Jullerup:
1 Gaard Gl. — 10 — 6 — „ — 2 —
Ny — 10 — 1 — 2 — „ — Kongen.
1 — Gl. — 9 — 6 — 3 — 2 —
Ny — 7 — 3 — 2 — „ — Morten Mikkelsen.
1 — Gl. — 4 — 4 — „ — „ —
Ny — 6 — 6 — 1 — 2 — Jacob Ulfeld i Jylland.
1 — Gl. — 1 — 4 — „ — „ —
Ny — „ — 7 — 2 — 2 — Hr. Rasmus Madsen (vistnok Sognepræsten i Eilby og Meilby).
1 — Gl. — 11 — 2 — 1 — 1 —
Ny — 9 — 1 — 2 — 1 — Dr. Seemand paa Margaard.
1 jordløst Huus.
Lone Brønstrup:
1 Gaard Gl. — 7 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 8 — 5 — 1 — „ — Johan Friis i Kiøbenhavn.
1 — Gl. — 9 — 1 — 1 — 1 —
Ny — 8 — 7 — 1 — 1 — —
Beckegaarde:
1 Gaard Gl. — 7 — 4 — 2 — 2 —
Ny — 10 — 2 — „ — „ — Landsdommer Jens Lassen.
1 — Gl. — 7 — 4 — 2 — 2 —
Ny — 10 — 1 — 3 — „ —
Summa:
Bøndergods: Ny —169 — 2 — 1 — 2 —
7) I Ore Sogn:
Schodstrup:
1 Gaard Gl. — 4 — 7 — 1 — 1 —
Ny — 5 — „ — 3 — 1 — Erik Banner til Oregaard, som eiede det hele Sogn.

1	Gaard	Gl.	Matr.	7 Tdr.	2 Skp.	2 Fdk.	2 Alb.
		Ny	—	5 —	4 —	" —	1 —
1	—	Gl.	—	7 —	7 —	1 —	1 —
		Ny	—	5 —	3 —	" —	1 —
1	øde Sted	Gl.	—	1 —	6 —	" —	" —
		Ny	—	4 —	7 —	" —	2 —
1	Gaard	Gl.	—	11 —	" —	2 —	2 —
		Ny	—	5 —	3 —	2 —	2 —
1	—	Gl.	—	2 —	1 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	7 —	2 —	" —
1	—	Gl.	—	6 —	7 —	" —	" —
		Ny	—	5 —	" —	2 —	" —
1	—	Gl.	—	14 —	6 —	2 —	2 —
		Ny	—	5 —	4 —	" —	2 —
1	—	Gl.	—	7 —	5 —	" —	" —
		Ny	—	4 —	7 —	3 —	1 —
1	—	Gl.	—	8 —	2 —	2 —	2 —
		Ny	—	5 —	2 —	" —	1 —
1	—	Gl.	—	12 —	5 —	1 —	1 —
		Ny	—	5 —	3 —	1 —	1 —
1	—	Gl.	—	4 —	2 —	1 —	1 —
		Ny	—	5 —	3 —	2 —	1 —
1	—	Gl.	—	4 —	2 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	4 —	3 —	2 —
1	—	Gl.	—	2 —	3 —	2 —	2 —
		Ny	—	4 —	3 —	3 —	" —
1	—	Gl.	—	6 —	7 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	2 —	3 —	" —
1	—	Gl.	—	6 —	3 —	1 —	1 —
		Ny	—	5 —	" —	" —	1 —
1	—	Gl.	—	4 —	2 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	6 —	1 —	" —
1	—	Gl.	—	5 —	7 —	2 —	2 —
		Ny	—	5 —	1 —	1 —	2 —
1	—	Gl.	—	4 —	1 —	1 —	1 —
		Ny	—	5 —	" —	3 —	" —
1	—	Gl.	—	2 —	2 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	5 —	3 —	1 —
1	—	Gl.	—	2 —	2 —	" —	" —
		Ny	—	4 —	5 —	1 —	2 —
1	—	Gl.	—	1 —	5 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	3 —	1 —	1 —

		Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
1 Huus	Gl. Matr.	„	„	„	„
	Ny	„	„	2	„
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	1	1
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	1	„
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	1	„	1
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	„	2
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	3	„
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	1	2
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	1	2	„
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	3	1
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	1	„	„
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	3	1
1 —	Gl.	„	„	„	„
	Ny	„	„	1	„
Hugget:					
1 Gaard	Gl.	5	5	„	„
	Ny	8	6	3	2
1 —	Gl.	5	5	„	„
	Ny	8	6	3	2
Dre By:					
1 Gaard	Gl.	7	7	1	1
	Ny	5	1	3	„
1 —	Gl.	8	3	1	1
	Ny	5	4	„	1
1 —	Gl.	7	2	2	2
	Ny	5	4	1	„
1 —	Gl.	4	2	1	1
	Ny	4	6	2	1
1 —	Gl.	6	3	1	1
	Ny	4	5	2	2
1 —	Gl.	4	2	1	1
	Ny	5	2	3	„

1	Gaard	Gl.	Matr.	2 Tdr.	2 Skp.	3 Fdk.	1 Alb.
		Ny	—	4 —	5 —	″ —	″ —
1	—	Gl.	—	6 —	4 —	2 —	2 —
		Ny	—	5 —	4 —	3 —	1 —
1	—	Gl.	—	5 —	4 —	3 —	1 —
		Ny	—	5 —	2 —	″ —	2 —
1	Huus	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	3 —	″ —	2 —
Degnebolig		Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	″ —	1 —	1 —
1	Huus	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	″ —	″ —	1 —
1	—	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	4 —	2 —	″ —
1	—	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	″ —	″ —	1 —
1	—	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	″ —	2 —	1 —
1	—	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	2 —	1 —	″ —
Orebæk:							
1	Gaard	Gl.	—	5 —	6 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	3 —	1 —	″ —
1	—	Gl.	—	5 —	6 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	4 —	3 —	″ —
1	—	Gl.	—	5 —	6 —	1 —	1 —
		Ny	—	5 —	″ —	2 —	″ —
1	—	Gl.	—	5 —	6 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	1 —	3 —	1 —
1	—	Gl.	—	7 —	2 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	3 —	2 —	″ —
1	—	Gl.	—	4 —	2 —	1 —	1 —
		Ny	—	4 —	″ —	″ —	2 —
1	—	Gl.	—	2 —	″ —	2 —	2 —
		Ny	—	4 —	″ —	1 —	″ —
1	—	Gl.	—	1 —	5 —	1 —	1 —
		Ny	—	3 —	6 —	2 —	2 —
1	—	Gl.	—	4 —	2 —	2 —	2 —
		Ny	—	4 —	4 —	″ —	″ —
1	Huus	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —
		Ny	—	″ —	1 —	1 —	″ —
1	—	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —

Ny Matr. „ Tdr. „ Skp. 3 Fdk. 1 Alb.

1 Huus ¼	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	„	3	1	
Dregaard-Hovedgaard	Gl.	70	„	„	„	
	Ny	35	2	3	1	
Skov	Ny	18	„	1	2	
Fiskerhuus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	2	„	2	
Dregaards Vandmølle	Gl.	8	„	„	„	
	Ny	3	5	2	2	
Summa: Hovedgaard	Ny	53	5	1	2	
Bøndergods	Ny	220	1	3	„	

8) I Haarslef Sogn:

Haarslef: Præstegaard	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	9	5	1	„	
1 Gaard	Gl.	10	3	1	„	
	Ny	7	7	2	„	Kongen.
1 —	Gl.	7	4	„	„	
	Ny	7	5	„	„	—
1 —	Gl.	4	6	„	„	
	Ny	4	1	1	2	—
1 —	Gl.	5	„	1	2	
	Ny	5	„	3	„	Cort Merchers Arvinger.
1 —	Gl.	8	4	1	1	
	Ny	7	3	2	2	Elved.
1 —	Gl.	10	6	„	„	
	Ny	9	2	2	„	Kongen.
1 —	Gl.	6	„	„	„	
	Ny	4	6	„	1	Elved.
1 —	Gl.	2	4	„	2½	
	Ny	2	5	3	2	Cort Merchers Arvinger.
1 —	Gl.	2	4	„	2½	
	Ny	2	6	„	„	—
1 —	Gl.	8	6	1	„	
	Ny	6	1	„	2	Kongen.
1 —	Gl.	7	4	„	„	
	Ny	6	„	3	1	—

1 Gaard	Gl. Matr.	9 Tdr.	6 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	
	Ny	10	„	2	„	Conrad Reder i Bogense og Odense Hospital.
1 —	Gl.	4	4	„	„	
	Ny	4	6	„	1	Hr. Peder (Præst) i Søndersø.
1 —	Gl.	9	4	2	1½	
	Ny	10	1	1	2	Cort Merchers Arvinger.
1 —	Gl.	8	3	„	„	
	Ny	8	7	1	1	Jørgen Kaas.
1 —	Gl.	7	4	„	„	
	Ny	6	7	2	„	—
1 —	Gl.	11	4	„	„	
	Ny	6	3	„	„	Kongen.
1 —	Gl.	7	4	„	„	
	Ny	5	1	1	1	—
Kirkejord	Gl.	1	2	„	„	
	Ny	2	„	3	„	
1 Huus	Gl.	„	„	„	„	en Bonde i Haarslef.
	Ny	„	„	2	1	
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	„	„	2	

5 jordløse Huse, som tilhøre Præsten.

11 ditto, hvoraf nogle tilhøre en Mand i Haarslef og andre en Mand i Gamby.

Løchesborg	Gl.	17	7	„	„	
	Ny	17	2	1	2	Jomfru Anne Krabbe.
Farsbølle:						
1 Gaard	Gl.	6	„	„	„	
	Ny	2	„	2	2	Kongen.
1 —	Gl.	9	5	2	1½	
	Ny	10	2	„	1	—
1 —	Gl.	5	2	2	„	
	Ny	6	„	1	1	Jørgen Kaas.
1 —	Gl.	3	4	1	1	
	Ny	5	3	1	„	—
Store Label-huus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	3	4	1	1	Ørbeklunde.
Lille Label-huus	Gl.	2	2	„	„	
	Ny	1	5	1	2	—

Gammeby:

			Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	
1	Gaard	Gl. Matr.	7	5	„	½	
		Ny	5	3	1	1	Kongen.
1	—	Gl.	16	4	„	„	
		Ny	11	3	3	„	A. Bøgvad i Helsingør.
1	—	Gl.	9	1	„	½	
		Ny	6	7	3	1	Kongen.
1	—	Gl.	9	7	3	2½	
		Ny	8	7	1	1	Jørgen Kaas.
1	—	Gl.	11	5	1	1	
		Ny	6	2	3	1	Kongen.
1	—	Gl.	6	„	„	„	
		Ny	4	1	2	„	Jacob Ulfeld i Jylland.
1	—	Gl.	11	2	2	½	
		Ny	8	1	„	2	Kongen.
1	—	Gl.	{3	„	„	„	
			{5	3	„	2	
		Ny	5	5	2	1	Rugaard.
1	—	Gl.	4	„	„	„	
		Ny	3	4	1	2	Advocat Henrik Holst.
1	—	Gl.	3	2	„	„	
		Ny	3	3	3	2	Peter Carisius i Jylland.
1	—	Gl.	3	„	„	„	
		Ny	3	4	1	2	Grev Wedel.
1	—	Gl.	4	4	„	„	
		Ny	3	6	3	2	—
1	—	Gl.	8	3	1	1	
		Ny	4	3	3	„	[1] —
Skov		Ny	„	2	3	2	
1	Gaard	Gl.	3	3	2	½	
		Ny	1	4	„	2	Kongen.

[1]) Det fortiener at bemærkes om denne Gaard, at den Datids Beboer i Matriklen kaldes Anders Rasmussen i Lykkegaard og at altsaa nærværende Lykkegaard den Tid henregnedes til Gamby, som Byens 13de Gaard, skiøndt den ikke laae i, men et godt Stykke Ost-Nordost fra Byen.

1 Gaard	Gl. Matr.	5 Tdr.	„ Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	
	Ny	3	7	1	2	Hans Jørgensen i Kiøbenhavn.
1 Huus	Gl.	3	„	„	„	
	Ny	1	„	1	2	— —
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	„	„	1	Mads Laursen ibid.
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	„	„	2	Kirken.
1 jordløst Huus						Hans Jespersen i Kiøbenhavn.
Vierne:						
1 Gd. (Mosegaard)	Gl.	7	6	„	„	
	Ny	5	1	2	1	Jens Dyre til Elved.
1 Gaard	Gl.	7	4	2	2	
	Ny	3	6	1	„	Grev Wedel.
1 —	Gl.	7	4	2	2	
	Ny	4	5	1	2	— —
1 —	Gl.	7	4	2	2	
	Ny	3	6	„	2	— —
1 —	Gl.	5	6	1	1	
	Ny	4	4	„	2	Borgemester Anders Lyders Enke i Aars.
1 Huus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	1	3	„	
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	3	3	1	
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	6	3	1	
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	5	1	1	
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	2	1	„	
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	1	2	„	
Eilskouff:						
1 Gaard	Gl.	11	1	3	½	
	Ny	13	7	1	1	Kongen.
Skov	—	„	„	1	1	—

1	Gaard	Gl.	Matr.	8 Tdr.	6 Skp.	3 Fdk.	1½ Alb.	
		Ny	—	8 —	1 —	3 —	1 —	Kongen.
1	—	Gl.	—	8 —	5 —	″ —	2½ —	
		Ny	—	7 —	4 —	2 —	2 —	—
1	—	Gl.	—	6 —	4 —	3 —	⅓ —	
		Ny	—	6 —	″ —	3 —	1 —	—
1	—	Gl.	—	7 —	3 —	2 —	1½ —	
		Ny	—	6 —	7 —	″ —	2 —	—
1	—	Gl.	—	9 —	7 —	3 —	2 —	
		Ny	—	8 —	5 —	3 —	″ —	—
1	—	Gl.	—	10 —	5 —	″ —	″ —	
		Ny	—	6 —	7 —	″ —	″ —	—
1	—	Gl.	—	4 —	6 —	2 —	″ —	
		Ny	—	5 —	5 —	1 —	1 —	Jacob Ulfeld.
1	—	Gl.	—	7 —	6 —	″ —	″ —	
		Ny	—	6 —	2 —	3 —	1 —	—
1	—	Gl.	—	2 —	3 —	3 —	2 —	
		Ny	—	1 —	″ —	3 —	2 —	—
1	—	Gl.	—	1 —	4 —	3 —	1½ —	
		Ny	—	1 —	2 —	3 —	″ —	Kirken.
1	—	Gl.	—	3 —	7 —	3 —	1 —	
		Ny	—	3 —	5 —	2 —	2 —	A. Bøgvad i Helsingør.
1	—	Gl.	—	10 —	4 —	″ —	″ —	
		Ny	—	8 —	3 —	″ —	″ —	Monf. Carifius.
1	—	Gl.	—	11 —	5 —	″ —	″ —	
		Ny	—	5 —	2 —	1 —	″ —	Fru Birgitte Gioe.
1	Huus	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —	
		Ny	—	″ —	″ —	1 —	2 —	Niels Larsen ibid.
1	—	Gl.	—	″ —	″ —	″ —	″ —	
		Ny	—	″ —	″ —	3 —	″ —	Henrik Ibsen.
1	jordløst ditto							Lars Nielsen.
	Nyemarch:							
1	Gaard	Gl.	—	4 —	2 —	2 —	2 —	
		Ny	—	8 —	6 —	2 —	1 —	Kongen.
Skov		—	—	″ —	2 —	2 —	2 —	—
1	Gaard	Gl.	—	6 —	6 —	3 —	1 —	
		Ny	—	7 —	″ —	3 —	″ —	—
Skov		Gl.	—	″ —	6 —	2 —	2 —	
		Ny	—	″ —	2 —	3 —	2 —	—
	Skovgaarde:							
1	Gaard	Gl.	—	8 —	1 —	″ —	″ —	

	Ny	Matr. 7 Tdr.	5 Skp.	1 Fdk.	" Alb.	—
Skov	Ny	"	1	1	2	Kongen.
1 Gaard	Gl.	9	7	"	"	
	Ny	8	1	2	1	—
1 —	Gl.	11	5	2	2	
	Ny	4	3	2	2	—
Skov	Ny	"	"	3	"	—
1 Gaard	Gl.	6	2	"	"	
	Ny	5	"	"	2	—
Skov	Ny	"	"	3	"	—
1 Gaard	Gl.	8	1	"	"	
	Ny	6	6	3	1	—
Skov	Ny	"	"	3	"	—
1 Gaard	Gl.	8	1	"	"	
	Ny	6	"	3	1	—
Skov	Ny	"	"	3	"	—
1 Gaard	Gl.	3	"	"	"	
	Ny	3	2	1	"	—
Skov	Ny	"	"	2	2	—
1 Gaard	Gl.	6	2	"	"	
	Ny	5	4	3	1	—
Skov	Ny	"	"	1	1	—
1 Huus	Gl.	1	4	"	"	
	Ny	"	"	3	2	—
Hindevad:						
1 Gaard	Gl.	8	7	2	2	
	Ny	8	3	2	"	Grev Wedel.
Skov	Ny	"	3	2	1	—
1 Gaard	Gl.	7	4	1	1	
	Ny	5	7	3	"	Rugaard.
Skov	Ny	"	2	"	2	—
1 Gaard	Gl.	7	6	1	1	
	Ny	4	6	3	2	—
Skov	Ny	"	2	3	2	—
1 Huus	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	2	1	1	Kongen.
Musbech	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	2	3	"	"	
Skov	Ny	"	"	1	1	
Skræderhuus	Gl.	"	6	2	2	
	Ny	2	6	3	2	
Skov	Ny	"	"	1	1	
Stratsburg	Gl.	3	1	1	1	
	Ny	3	"	3	2	Kongen.

		Matr. Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Rønnemosegaard	Gl.	8	4	"	"
	Ny	8	1	1	1
Skov	Ny	"	3	2	1
Biørnsbo	Gl.	6	1	1	1
	Ny	7	5	"	"
Skov til Diget, Nellerød og Biørnsbo	Gl.	1	"	2	2
	Ny	"	3	2	1
Diget: 1 Gaard	Gl.	11	1	2	2
	Ny	6	7	2	"
Skov	Ny	"	3	2	1
1 Gaard	Gl.	8	7	2	2
	Ny	3	7	3	"
Skov	Ny	"	1	1	2
Nellerødgaard	Gl.	10	2	1	1
	Ny	8	2	1	1
Skov	Ny	"	6	2	"
Brisach[1]	Gl.	"	"	"	"
	Ny	1	1	1	1
Laage	Gl.	3	1	2	2
	Ny	3	4	2	"
Skov	Ny	"	1	1	1
Store Padesø	Gl.	3	2	1	1
	Ny	2	3	3	1
Lille Padesø	Gl.	"	"	3	"
	Ny	3	3	"	1
Leerbechshuus	Gl.	"	2	"	"
	Ny	3	5	2	"
Aagaarde, øde. 1 Gaard	Gl.	{10	6	"	"
		{10	6	"	"
	Ny	19	4	"	"

[1]) Dette Sted maa være opkommet siden 1664, da det ikke nævnes i den gamle Matrikel af sidstnævnte Aar.

Aagaards
Vandmølle Gl. Matr. „ Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb.
Ny — 1 — 6 — 1 — 2 —
Kongens Skov eller Fælleds-Skoven til 40 Sviins
Olden o: Ny — 1 — 6 — 1 — 2 —[1]
Summa af Sognets Hartkorn:
Præstegaard Ny — 9 — 5 — 1 — „ —
Bøndergods Ny — 534 — 4 — 3 — 1 —

9) I Særslef Sogn:

Særslef:
1 Præste-
gaard Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 9 — 2 — 2 — 2 —
1 Kirkejord ved Navn
Esbøie[2]) Gl. — „ — 6 — „ — „ —
Ny — „ — 7 — 2 — „ —
1 Gaard Gl. — 13 — 7 — 1 — 2½ —
Ny — 14 — 5 — „ — „ — Klingenberg.
1 — Gl. — { 7 — 7 — 2 — 2½ —
„ — 5 — „ — „ — }
Ny — 8 — 7 — 2 — „ — Magdalene Rode.
1 — Gl. — 8 — 5 — 3 — ½ —
Ny — 8 — 6 — 2 — „ —
1 — Gl. — 5 — 5 — 1 — 1 —
Ny — 5 — 5 — 1 — „ — Kongen.
1 — Gl. — 6 — 4 — „ — „ —
Ny — 5 — 7 — 3 — 2 —
1 — Gl. — 6 — 4 — „ — „ —
Ny — 5 — 5 — 1 — 1 —

---

[1]) Det er denne Skov, hvorom det i Jensens Provincial-Lexicon hedder, at den udgiør et Areal af omtrent 300 Tdr. Ager og Eng, som tilforn har været bevoxet med Skov, men da Skoven for længe siden er borte, har den, saa længe nogen kan mindes, været dyrket, som Ager og Eng, og staaer desuagtet ikke engang for 2 Tdr. Hartkorn, saa at her altsaa gaaer mere end 150 Tdr. Ager og Eng paa hver Td. Hartkorn.

[2]) Om denne saakaldte Esbøyte Jord skal der i Gyldensteens Archiv findes et gammelt Tingsvidne og en Opmaalings-Forretning, som bevise Gyldensteens Ret til samme.

1	Gaard	Gl. Matr.	5 Tdr.	4 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	
		Ny —	4 —	3 —	2 —	„ —	Knud Urne.
1	—	Gl. —	3 —	„ —	„ —	„ —	
		Ny —	2 —	1 —	2 —	2 —	Johan Friis i Kiøbenhavn.

7 jordløse Huse, hvoraf de 4 tilhøre Præsten.

Moderup:

1	Gaard	Gl. —	4 —	3 —	1 —	⅓ —	
		Ny —	7 —	4 —	2 —	„ —	Jens Lassen.
1	—	Gl. —	13 —	„ —	1 —	1½ —	
		Ny —	15 —	3 —	„ —	„ —	Verner Kloumand.
1	—	Gl. —	3 —	1 —	1 —	1 —	
		Ny —	5 —	3 —	2 —	„ —	Johan Friis i Kiøbenhavn.
1	—	Gl. —	9 —	5 —	„ —	„ —	
		Ny —	10 —	7 —	„ —	1 —	Fru Kirsten Kaas.
1	—	Gl. —	4 —	4 —	„ —	„ —	
		Ny —	4 —	6 —	3 —	1 —	Kongen.
1	—	Gl. —	3 —	4 —	„ —	„ —	
		Ny —	2 —	2 —	„ —	„ —	Jens Andersen i Maderup.

4 jordløse Huse, som tilhøre Erik Banner.

Svenstrup:

1	Gaard	Gl. —	9 —	7 —	„ —	„ —	
		Ny —	7 —	7 —	„ —	1 —	Sivert Brockenhuus.
1	—	Gl. —	9 —	5 —	1 —	½ —	
		Ny —	10 —	„ —	1 —	1 —	Kongen.
1	—	Gl. —	5 —	6 —	„ —	„ —	
		Ny —	6 —	5 —	1 —	1 —	Oluf Rosencrantz.
1	—	Gl. —	8 —	2 —	„ —	„ —	
		Ny —	9 —	„ —	3 —	„ —	—
1	—	Gl. —	11 —	3 —	„ —	2 —	
		Ny —	7 —	5 —	1 —	2 —	

Slagstrup:

1	Gaard	Gl. —	6 —	4 —	„ —	„ —	
		Ny —	7 —	„ —	„ —	2 —	Kongen.
1	—	Gl. —	12 —	1 —	1 —	1½ —	
		Ny —	9 —	3 —	2 —	„ —	
1	—	Gl. —	12 —	7 —	„ —	„ —	
		Ny —	11 —	„ —	1 —	2 —	Sivert Brockenhuus.

Maderup:

1 Gaard	Gl. Matr.	12 Tdr.	" Skp.	1 Fdk.	1½ Alb.	
	Ny	— 12	— 7	— 1	— 1 —	Selveier Jens Andersen.
Skov	Ny	— "	— "	— 2	— 2 —	
1 ødeGaard	Gl.	— 17	— "	— "	— 2 —	
	Ny	— 8	— 5	— "	— " —	—
1 Gaard	Gl.	— 8	— 4	— 2	— 2½—	
	Ny	— 6	— 7	— 2	— 2 —	—
Skov	Ny	— "	— "	— 3	— " —	—
1 Gaard	Gl.	— 9	— 3	— "	— 1½—	
	Ny	— 7	— 1	— "	— 2 —	—
1 øde Boel	Gl.	— 3	— 3	— "	— " —	
	Ny	— 2	— 5	— 3	— 1 —	—
1 Gaard	Gl.	— 8	— 6	— "	— " —	
	Ny	— 10	— "	— "	— " —	Hans Knudsen i Viborg.
Skov	Ny	— "	— 1	— 1	— 1 —	
1 odeGaard	Gl.	— 13	— 6	— "	— " —	
	Ny	— 8	— 3	— 2	— " —	Kongen.

7 Huse, hvoraf de 5 jordløse og de 2 ansatte for " Tdr. " Skp. " Fdk. 1 Alb., hvilke ligeledes tilhøre Jens Andersen[1]).

---

[1]) Denne Mand maa i sin Tid baade have været anseet og riig; thi foruden de allerede nævnte 5 Gaarde i Maderup, 1 Gaard i Moderup og 7 Huse i Maderup skal han endnu ifølge Sagnet have eiet 2 Gaarde i Farsbølle og 1 i Vierne; det var ogsaa ham, der byggede Maderupgaard (hans og Kones, Ellen Madsdatters, Navne staae paa Biælken og Aarstallet, 1662; paa de indbrændte Ruder: Mag. Berthel Wichmand og andre (som formodentlig ved denne Leilighed have foræret dem); Bygningen skulde være hidflyttet fra Særslef Præstegaards Mark og være den saakaldte Herregaard (Herredsgaard?). Desuden skal han ogsaa have bygget Oregaard og er maaskee den forhenværende Foged paa Oregaard, som nævnes 1664 at have eiet et Boel i Maderup. 1684 gierde han Indførsel i Æbelø og 1690 var han tilligemed Justitsraad Adolph Hans v. Holsten til Gielskov og Langesø forordnede Commissarier paa Jomfru Mette Friis til Margaards Skifte.

Askeby:
1 Gaard Gl. Matr. 9 Tdr. 2 Skp. 2 Fjk. 2 Alb.
Ny — 9 — 4 — 1 — 1 — Landsdommer Jens Lassen.
1 — Gl. — 8 — 2 — 1 — 1 —
Ny — 4 — 4 — 2 — 2 — Bøgvad i Helsingør.
1 — Gl. — 9 — 2 — 2 — 2 —
Ny — 6 — 3 — 1 — „ — Jens Lassen.
1 — Gl. — 8 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 6 — 5 — 1 — 2 — Bøgvad.
1 — Gl. — 10 — 6 — 2 — „ —
Ny — 10 — „ — 3 — „ — Kørbitz.
1 — Gl. — 13 — 5 — „ — „ —
Ny — 9 — 4 — 2 — „ — Odense Hospital.
1 — Gl. — 10 — 2 — „ — „ —
Ny — 9 — 5 — 1 — 3 — Kongen.
Toderup:
1 Gaard Gl. — 5 — 4 — 2 — 2 —
Ny — 5 — 3 — 3 — 2 — Ole Rosenkrands.
1 — Gl. — 5 — 7 — 2 — 2 —
Ny — 5 — 6 — 2 — 2 — Sivert Brockenhuus.
1 — Gl. — 8 — 2 — 1 — 1 —
Ny — 5 — 7 — 3 — „ — Mag. Matthis i Odense.
1 — Gl. — 6 — 6 — „ — „ —
Ny — 8 — 4 — 2 — 1 — Oluf Rosencrantz.
1 — Gl. — 8 — 6 — 3 — 1 —
Ny — 8 — 1 — 1 — „ — Kongen.
Himmerslef:
1 Gaard Gl. — 6 — „ — „ — „ —
Ny — 5 — 6 — 2 — 2 — Særslef Kirke.
1 — Gl. — 3 — 4 — „ — „ —
Ny — 6 — 1 — 2 — 1 — Kongen.
1 — Gl. — 2 — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 3 — 2 — 1 — de Fattige.
1 — Gl. — 4 — 6 — „ — „ —
Ny — 5 — 4 — „ — „ —
1 — Gl. — 6 — „ — „ — „ —
Ny — 5 — 3 — „ — 2 — Kongen.

1 Gaard Gl.Matr. 10 Tdr. „ Skp. 3 Fdk. 1½ Alb.
Ny — 10 — 3 — 3 — 1 — Jens Lassen.
1 — Gl. — 10 — 5 — 2 — ½ —
Ny — 9 — 5 — 3 — 1 — Mag. Mikkel.
1 — Gl. — 4 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 6 — 6 — 1 — „ — A. Bøgvad i Helsingør.
6 Huse, de 5 jordløse, det 6te med „ Tdr. „ Skp. „ Fdk. 1 Alb., hvoraf de 5 tilhøre Særslef-Præst.
Efterbølle:
1 Gaard Gl. — 11 — 2 — 2 — 2½ —
Ny — 11 — 3 — 3 — 2 — Hierre Jespersen i Odense.
1 — Gl. — 5 — 4 — „ — „ —
Ny — 6 — 1 — 3 — 1 — Jens Dyre til Elved.
1 — Gl. — 4 — „ — 2 — 2 —
Ny — 5 — 5 — 3 — 1 — Kongen.
1 — Gl. — 10 — 4 — „ — „ —
Ny — 16 — 6 — 2 — „ — Hierre Jespersen.
1 — Gl. — 12 — 6 — 3 — „ —
Ny — 13 — 4 — 2 — 2 — Kongen.
Brøndlund Gl. — 7 — 3 — „ — „ —
Ny — 6 — 6 — 1 — 1 — Fru Mette Grubbe i Jylland.
1 Huus Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — „ — „ — „ — 1 — en Bonde i i Hemmerslef.
Kaasterslef:
1 Gaard Gl. — 11 — „ — 3 — 2½ —
Ny — 11 — 4 — „ — „ — Cort Mercher i Kiøbenhavn.
1 — Gl. — 10 — „ — 3 — 2½ —
Ny — 10 — 5 — 3 — 2 — —
1 — Gl. — 8 — 4 — 1 — ½ —
Ny — 8 — 6 — 1 — 2 — —
1 — Gl. — 6 — 6 — 2 — „ —
Ny — 6 — 2 — „ — 1 — —
1 — Gl. — 9 — 5 — 1 — 2½ —
Ny — 14 — 5 — 2 — 1 — —
Skov Ny — „ — 2 — „ — „ —

1 Gaard	Gl. Matr.	9 Tdr.	2 Skp.	3 Fdk.	½ Alb.	
	Ny	9	2	"	1	
1 —	Gl.	9	4	2	2	
	Ny	10	1	2	"	
1 —	Gl.	10	1	2	1	
	Ny	9	7	1	2	
1 —	Gl.	11	3	2	"	
	Ny	7	6	2	1	Christen Lime i Odense.
1 —	Gl.	11	"	3	2	
	Ny	11	6	3	1	Morten Mikkelsen til Dritzlefgd.
1 —	Gl.	3	7	1	1	
	Ny	2	5	1	"	
1 Huus	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	7	"	2	
1 jordløst ditto.						
Summa: Hartkorn	Ny	575	5	3	"	

10) I Vigerslef Sogn:

Vigerslef:

Præstegaarden	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	15	2	1	1	
1 Gaard	Gl.	9	6	2	2	
	Ny	8	2	3	2	Fru Anne Markdan.
1 —	Gl.	7	1	1	½	
	Ny	7	3	"	"	Christen Scheel.
1 —	Gl.	7	2	3	"	
	Ny	11	4	"	"	Morten Mikkelsen.
1 —	Gl.	10	"	"	"	
	Ny	10	7	"	1	Margaard.
1 —	Gl.	8	7	"	1½	
	Ny	10	2	2	2	Kongen.
1 —	Gl.	8	2	"	"	
	Ny	8	7	2	1	sal. Hr. Niels Krag i Vigerslef.
1 jordløst Huus						Vigerslef Præstegaard.
1 ditto						Hr. Niels Bang.
1 —						Margaard.

1 ditto						Odense Hospital.
Rue:						
1 Gaard	Gl. Matr.	10 Tdr.	5 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
	Ny	— 10	— 4	— "	— "	— Niels Friis.
1 —	Gl.	— 9	— 2	— 2	— 2	—
	Ny	— 8	— 3	— 3	— 1	— Kongen
1 —	Gl.	— 9	— 2	— 2	— 2	—
	Ny	— 9	— 3	— 2	— 1	— —
1 —	Gl.	— 10	— "	— 2	— 2	—
	Ny	— 7	— 3	— "	— 2	— Langesø.
1 —	Gl.	— 12	— "	— "	— "	—
	Ny	— 11	— 5	— "	— 1	— Knud Arne.
1 —	Gl.	— 8	— "	— 1	— 1	—
	Ny	— 5	— 7	— 1	— "	— Kongen.
1 —	Gl.	— 9	— 7	— 2	— 2	— }
1 Huus	Gl.	— 1	— 4	— "	— "	— }
	Ny	— 7	— 4	— 1	— 2	— Odense Hospital.
Skov	Ny	— "	— 1	— 3	— 1	— — —
1 Gaard	Gl.	— 3	— 4	— "	— "	—
	Ny	— 1	— 6	— 1	— 2	— Kongen.
1 —	Gl.	— 1	— 5	— "	— "	—
	Ny	— 1	— 7	— "	— "	— Langesø.
1 —	Gl.	— 6	— "	— "	— "	—
	Ny	— 6	— 3	— 3	— 1	— Kongen.
1 —	Gl.	— 8	— 6	— 2	— 2	—
	Ny	— 10	— 2	— "	— 2	— —
1 —	Gl.	— 7	— 4	— "	— "	—
	Ny	— 5	— 2	— "	— 2	— sal. Niels Krag i Wierslef.
2 jordløse Huse						Kongen.
1 Huus	Gl.	— "	— 6	— "	— "	—
	Ny	— "	— "	— 1	— "	— —
1 jordløst Huus						Langesø.
1 ditto						sal. Hr. Niels i Wierslef.
1 —						Langesø.
1 —						Margaard.
Skougaarde:						
1 Gaard	Gl.	— 11	— 6	— 2	— 2	—
	Ny	— 8	— 6	— 2	— 1	— Dr. Balslef i Odense.

Skov	Ny Matr.	„ Tdr.	2 Skp.	„ Fdk.	2 Alb.	
1 øde Gaard	Gl.	12	„	1	1	
	Ny	7	7	„	„	Dr. Balslef i Odense.
Skov	Ny	„	2	„	2	
1 Gaard	Gl.	9	2	„	„	
	Ny	4	1	1	2	
Skov	Ny	„	„	3	„	
Farstrup:						
1 Gaard	Gl.	11	4	„	„	
	Ny	10	4	„	„	Langesø.
1 —	Gl.	8	3	1	1	
	Ny	2	6	3	„	
1 —	Gl.	5	2	„	„	
	Ny	3	„	2	2	
1 —	Gl.	6	4	„	„	
	Ny	7	4	„	„	Kirken.
1 —	Gl.	8	6	„	„	
	Ny	13	3	3	1	Knud Urne.
1 —	Gl.	5	„	1	1	
	Ny	4	6	3	„	— —
1 —	Gl.	1	6	2	1½	
	Ny	1	7	2	1	— —
1 —	Gl.	7	6	2	„	
	Ny	3	5	1	„	sal. Oberst v. Dewitz's Frue.
1 —	Gl.	1	6	2	1½	
	Ny	3	4	3	„	Dr. Landorff i Odense.
1 —	Gl.	10	6	„	„	
	Ny	4	7	1	„	Odense Hospital.
1 —	Gl.	9	4	3	2½	
	Ny	9	6	2	2	Maria, sal. Iver Jacobsens i Kiøbenhavn.
1 —	Gl.	8	4	„	„	
	Ny	4	2	1	1	Anders Bøgvad i Helsingør.
1 —	Gl.	10	4	2	„	
	Ny	6	1	3	„	Niels Skinkel.
1 —	Gl.	3	2	„	„	
	Ny	2	„	3	1	Kongen.
1 —	Gl.	3	„	„	„	
	Ny	1	4	2	1	Otto Risbrigh.

1 Gaard	Gl. Matr.	1 Tdr.	5 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	
	Ny	1	3	2	2	Niels Bertram i Nyborg.
1 Huus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	„	1	1	Fru Anne Wind.
Farstrup-Heed	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	1	„	1	
Moregaard:						
1 Gaard	Gl.	6	4	2	„	
	Ny	6	4	„	„	Enggaard.
Skov	Ny	3	6	1	1	
1 Gaard	Gl.	11	7	„	„	
	Ny	5	7	2	„	—
Skov	Ny	2	1	2	2	
1 Gaard	Gl.	7	4	„	„	
	Ny	5	1	2	1	—
Skov	Ny	„	1	1	2	
Strygerhuset	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	4	1	„	—
Morud Mølle	Gl.	5	7	„	„	
	Ny	2	1	2	„	Odense Hospital.
Store Traufn	Gl.	11	6	„	„	
	Ny	3	6	„	1	Morten Mikkelsen.
Skov	Ny	1	6	1	2	
Amager:						
1 Gaard	Gl.	13	4	3	1	
	Ny	9	1	3	2	Jørgen Feddersen.
Skov	Ny	„	1	1	2	
1 Gaard	Gl.	11	6	1	1	
	Ny	9	4	2	2	Mogens Mules Arvinger.
1 —	Gl.	11	1	„	„	
	Ny	3	1	2	2	Morten Mikkelsen.
		3	6	2	2	Christen Lime i i Odense.
Blankegaard	Gl.	9	4	„	„	
	Ny	2	6	7	1	Jørgen Federsen.
Strygerhuus, øde	Gl.	1	2	2	„	
	Ny	„	7	1	2	

Amagerskov Gl. Matr. „ Tdr. 6 Skp. „ Fdk. „ Alb.
Ny — „ — 4 — „ — „ —
Sverupskov ɔ: 7 Huse, som tilsammen i gl. Matrikel staae for 10 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb., men i ny Matrikel saaledes:
1 Huus Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 4 — „ — 1 — Sandagergaard.
1 ditto Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 4 — 1 — 1 — — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 4 — 3 — 1 — — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 4 — „ — 2 — — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 2 — 1 — 2 — — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 7 — 2 — 2 — — —
1 — Gl. — „ — „ — „ — „ —
Ny — 1 — 1 — „ — „ — — —
Skov dertil Ny — „ — 5 — 1 — 1 — — —
Store Himmelstrup Gl. — 6 — 4 — „ — „ —
Ny — 4 — 4 — „ — 2 — Graabrødre-Kloster.
Skov Ny — „ — 2 — 2 — 2 —
Lille Himmelstrup Gl. — 4 — 6 — „ — „ —
Ny — 2 — 7 — 2 — „ —
Skov Ny — „ — „ — 3 — „ —
Ulstrupgaard Gl. — 14 — 6 — 1 — 1 —
Ny — 6 — 7 — 2 — 1 — Fru Susanne Juel.
Skov Ny — „ — 1 — 1 — 2 —
Gl. Balle Gl. — 6 — 4 — „ — „ —
Ny — 2 — 7 — 3 — 2 — Langesø.
Blesberg Gl. — 3 — „ — 2 — 2 —
Ny — 3 — 1 — 3 — 1 — Kongen.
Skov Ny — „ — 3 — 1 — 1 —
Munkehuus Gl. — 10 — „ — 2 — 2 —
Ny — 6 — 5 — 2 — 2 — Odense Hospital.
Kielby:
1 Gaard Gl. — 9 — 2 — „ — „ — }
af den ede Gd. Gl. — 3 — 1 — 2 — 2 — }
Ny — 10 — 4 — 2 — 1 — sal. Morten Mikkelsens Arvinger.

1 Gaard	Gl. Matr.	8 Tdr.	3 Skp.	2 Fdk.	2 Alb.	
af den øde Gaard	Gl. —	3 —	1 —	2 —	$2\frac{5}{6}$ —	
	Ny —	10 —	5 —	3 —	1 —	sal. Morten Mikkelsens Arvinger.
1 Gaard	Gl. —	8 —	4 —	1 —	2 —	
af den øde Gaard	Gl. —	3 —	1 —	2 —	$2\frac{5}{6}$ —	
	Ny —	10 —	" —	3 —	" —	— —
1 Gaard	Gl. —	7 —	4 —	" —	" —	
	Ny —	4 —	2 —	2 —	" —	— —
1 —	Gl. —	3 —	6 —	" —	" —	
	Ny —	3 —	3 —	3 —	1 —	Langesø Kirke.
Juelschouff	Gl. —	7 —	" —	" —	" —	
	Ny —	3 —	7 —	1 —	2 —	Jørgen Pedersens og Jochum Frandsens Arvinger.
Schialdevad	Gl. —	2 —	5 —	" —	" —	
	Ny —	2 —	" —	3 —	1 —	Jørgen Federsen.
Nykiøbing	Gl. —	10 —	5 —	1 —	1 —	
	Ny —	4 —	2 —	3 —	1 —	
Haugtzgaard	Gl. —	6 —	3 —	1 —	1 —	
	Ny —	6 —	3 —	" —	2 —	Kongen.
Skov	Ny —	" —	5 —	1 —	" —	—
Rydsmølle	Gl. —	7 —	4 —	" —	" —	
	Ny —	6 —	7 —	2 —	" —	Jens Lassen.
Skov	Ny —	" —	" —	3 —	" —	
Snagedal, øde	Gl. —	2 —	4 —	" —	" —	
	Ny —	1 —	3 —	2 —	1 —	Langesø.
Rødevads Mølle	Gl. —	6 —	2 —	" —	" —	
	Ny —	" —	4 —	3 —	2 —	—
Sverupgd.	Gl. —	14 —	4 —	1 —	1 —	
	Ny —	12 —	2 —	1 —	2 —	Jørgen Federsen.
Skov	Gl. —	3 —	2 —	2 —	2 —	
	Ny —	1 —	2 —	3 —	1 —	
Møllegaard	Gl. —	13 —	" —	" —	" —	
	Ny —	13 —	3 —	1 —	2 —	Odense Hospital.
Skov	Ny —	" —	1 —	1 —	1 —	
Sverup Mølle	Gl. —	10 —	4 —	1 —	1 —	
	Ny —	1 —	1 —	3 —	2 —	Fru Susanne Juel.
Nyballe	Gl. —	3 —	7 —	1 —	1 —	
	Ny —	4 —	6 —	1 —	1 —	Langesø.

			Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	
Limkilde	Gl.	Matr.	5	4	1	1	
	Ny	—	6	7	1	1	Henrik Gyldenstiern.
Nyfæste	Gl.	—	2	7	„	„	
	Ny	—	3	„	„	„	Langesø.
Lille Traun	Gl.	—	6	6	„	„	
	Ny	—	6	1	„	„	Odense Hospital.
Morud By:							
1 Gaard	Gl.	—	5	5	1	1	
	Ny	—	4	„	2	1	Knud Urne til Juelskov.
Skov	Ny	—	„	3	1	1	
1 Gaard	Gl.	—	5	7	1	1	
	Ny	—	3	7	1	„	— —
Skov	Ny	—	„	3	1	1	
1 Gaard	Gl.	—	5	5	2	2	
	Ny	—	3	7	1	2	— —
Skov	Ny	—	„	2	2	2	
1 Gaard	Gl.	—	3	4	„	„	
	Ny	—	5	2	„	1	Landsdommer Jens Lassen.
Skov	Ny	—	„	„	2	2	
1 Gaard	Gl.	—	7	1	1	„	
	Ny	—	2	4	1	1	Langesø.
Roldemose Huse:							
1 Huus	Gl.	—	„	„	„	„	
	Ny	—	2	4	2	1	
1 —	Gl.	—	„	„	„	„	
	Ny	—	1	2	„	„	
1 —	Gl.	—	„	„	„	„	
	Ny	—	1	2	3	2	
Nellemose	Gl.	—	8	4	2	2	
	Ny	—	4	1	2	„	—
1 Huus paa Grunden	Ny	—	„	1	1	1	
Tverskouf:							
1 Gaard	Gl.	—	8	7	2	2	
	Ny	—	2	5	1	1	Margaard.
1 —	Gl.	—	10	4	1	1	
	Ny	—	2	3	3	„	—
1 —	Gl.	—	8	6	„	„	
	Ny	—	2	7	„	2	—

1 Gaard	Gl. Matr.	1 Td.	4 Skp.	" Fdk.	" Alb.	
	Ny —	1 —	2 —	3 —	" —	Margaard.
1 —	Gl. —	2 —	2 —	2 —	2 —	
	Ny —	1 —	" —	3 —	2 —	Jørgen Federsen.
Tverskov Mølle	Gl. —	12 —	4 —	" —	" —	
	Ny —	2 —	6 —	1 —	" —	Fru Anne Markdans Arvinger.
Elverød:						
1 Gaard,	Gl. —	7 —	" —	" —	" —	
	Ny —	6 —	3 —	1 —	" —	Christoph Sehested.
Skov	Ny —	" —	4 —	" —	" —	
1 Gaard	Gl. —	7 —	" —	" —	" —	
	Ny —	6 —	6 —	3 —	1 —	
Skov	Ny —	" —	4 —	" —	" —	
Taagerød:						
1 Gaard,	Gl. —	3 —	6 —	" —	" —	
	Ny —	3 —	4 —	2 —	1 —	Langesø Kirke.
1 —	Gl. —	6 —	2 —	2 —	2 —	
	Ny —	5 —	4 —	2 —	" —	Ryttergods.
Skov	Ny —	" —	" —	3 —	" —	
1 Gaard	Gl. —	5 —	5 —	1 —	1 —	
	Ny —	4 —	5 —	3 —	1 —	Rytterbonde.
Skov	Ny —	" —	" —	3 —	" —	
1 Gaard	Gl. —	6 —	2 —	2 —	2 —	
	Ny —	4 —	3 —	1 —	2 —	—
Skov	Ny —	" —	" —	3 —	" —	
1 Gaard	Gl. —	6 —	" —	2 —	2 —	
	Ny —	5 —	4 —	3 —	1 —	Jørgen Wichmands Arvinger.
Skov	Ny —	" —	2 —	" —	2 —	
1 Gaard	Gl. —	3 —	" —	" —	" —	
	Ny —	2 —	6 —	2 —	2 —	
1 —	Gl. —	6 —	5 —	" —	" —	
	Ny —	3 —	7 —	3 —	1 —	Elisabeth Mule i Kiøbenhavn.
Skov	Ny —	" —	" —	3 —	" —	

Byens Skov var i gl. Matrikel ansat for " Td. " Skp. 2 Fdk. 2 Alb.

1 Huus	Gl. —	" —	" —	" —	" —	
	Ny —	" —	1 —	1 —	" —	

Kadseigne:

1 Huus	Gl. Matr.	1 Tdr.	5 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	
	Ny	2	4	„	„	Langesø.
1 jordløst Huus.						
1 øde Huus	Gl.	1	5	„	„	}
4 Rødleds-huse	Gl.	6	4	„	„	}
	Ny	7	6	„	2	—
Hafgaard	Gl.	14	„	„	„	
	Ny	8	6	3	„	Christian v. Pappenheim.
Skov	Gl.	3	2	2	2	
	Ny	„	5	3	„	
Margaard	Gl.	50	„	„	„	
	Ny	35	6	„	2	Fru Mette Friis.
Skov	Ny	„	7	1	„	
Paa Gaardens Grund						
2 Huse	Ny	„	„	„	2	Margaard.
2 ditto	—	„	1	3	„	—
1 —	—	1	3	2	2	—
1 —	—	„	1	2	„	—
1 —	—	1	2	2	2	—
1 —	—	„	3	„	2	—
1 —	—	1	1	3	1	—
1 —	—	„	4	„	1	—
1 —	—	„	3	2	1	—
1 —	—	2	„	3	1	—
1 —	—	„	4	1	,	Jens Schult i Odense.
Margaards Mølle	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	4	3	„	
Langesø	Gl.	36	„	„	„	
	Ny	25	6	2	„	
Skov	Ny	„	3	1	„	
Vislef Kirkejord	Gl.	„	„	„	,	
	Ny	„	„	1	„	
Summa:						
Margaard	Ny	45	5	3	2	
Langesø	Ny	28	7	3	1	
Præstegaard	Ny	15	2	1	1	
Bøndergods	Ny	578	3	„	„	

11) I Veflinge Sogn:

Wøffling:

1	Gaard	Gl.	Matr. 4 Tdr.	„ Skp.	3 Fdk.	1 Alb.		
		Ny	— 5	— 5	— 3	— 1	—	Rugaard.
1	—	Gl.	— 3	— 2	— „	— 1	—	
		Ny	— 4	— 6	— 3	— 1	—	—
1	—	Gl.	— 1	— „	— 3	— ½	—	
		Ny	— 3	— 3	— 2	— „	—	—
1	—	Gl.	— 6	— 6	— 2	— 2	—	
		Ny	— 4	— „	— 3	— 2	—	—
1	—	Gl.	— 8	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 7	— 2	— 3	— 2	—	—
1	—	Gl.	— 8	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 7	— 3	— 3	— 2	—	—
1	—	Gl.	— 10	— 4	— „	— „	—	
		Ny	— 11	— 2	— „	— 2	—	Elfvit.
1	—	Gl.	— 8	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 6	— 4	— 3	— 2	—	Rugaard.
1	—	Gl.	— 4	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 3	— 1	— „	— „	—	—
1	—	Gl.	— 13	— 4	— 2	— 2	—	
		Ny	— 10	— 1	— 2	— 1	—	—
1	—	Gl.	— 8	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 7	— 3	— „	— 1	—	—
1	—	Gl.	— 9	— 2	— „	— „	—	
		Ny	— 7	— 3	— 2	— „	—	—
1	—	Gl.	— 8	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 8	— 7	— 1	— „	—	—
(Pølsgaard)		Gl.	— 13	— 4	— „	— „	—	
		Ny	— 9	— 7	— „	— 2	—	—
1	Gaard	Gl.	— 10	— „	— „	— „	—	
		Ny	— 7	— 2	— 1	— 1	—	—
1	—	Gl.	— 3	— 6	— „	— „	—	
		Ny	— 4	— 6	— 3	— 1	—	Annex-Præstegaard.
1	—	Gl.	— 4	— 3	— „	— „	—	
		Ny	— 3	— 6	— „	— 1	—	Kirken.
1	Huus	Gl.	— 1	— 4	— „	— „	—	}
1	—	Gl.	— „	— 6	— „	— „	—	}
		Ny	— „	— 5	— 2	— 1	—	—
1	—	Gl.	— „	— „	— „	— „	—	
		Ny	— „	— 1	— 2	— 2	—	Niels Frederiksen.
1	—	Gl.	— „	— „	— „	— „	—	

	Ny Matr.	„ Tdr.	2 Skp.	2 Fdk.	„ Alb.	Hr. Peder i Sollinge.
1 —	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	1	„	„	Niels Friis.
3 jordløse Huse.						
1 ditto						Degnebolig.
3 ditto						Jens Dyre paa Elved.
2 ditto						Niels Frederiksen.
Wæde:						
1 Gaard	Gl.	8	2	2	2	
	Ny	5	7	1	2	Grev Wedel.
Skov	Ny	„	1	„	1	
1 Gaard	Gl.	7	5	1	2	
	Ny	6	„	2	2	—
Skov	Ny	„	„	3	„	
1 Gaard	Gl.	6	„	„	„	
	Ny	6	2	„	„	—
Skov	Ny	„	„	3	„	
1 Gaard	Gl.	3	„	1	1	
	Ny	4	2	3	„	—
Skov	Ny	„	„	2	„	
1 Gaard	Gl.	3	„	1	1	
	Ny	3	3	3	1	—
Skov		„	„	2	„	
1 Gaard	Gl.	5	„	„	„	
	Ny	3	6	1	2	—
Skov	Ny	„	„	3	„	
1 Gaard	Gl.	6	„	„	,	
	Ny	3	7	3	„	—
Skov	Ny	„	„	3	„	
1 Gaard	Gl.	3	„	1	1	
	Ny	3	3	1	1	—
Skov	Ny	„	„	2	„	
1 Gaard	Gl.	11	4	1	1	
	Ny	8	2	,	„	Bendix v. Buchwald.
Skov	Ny	„	1	„	1	
1 Gaard	Gl.	3	5	1	„	
	Ny	3	3	3	1	— —
Skov	Ny	„	„	2	1	
1 Gaard	Gl.	4	1	1	1	

	Ny Matr.	4 Tdr.	1 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	Christen Scheel.
Skov	Ny	"	"	2	2	
1 Huus	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	"	"	1	Grev Wedel.
Hedeboerne:						
1 Gaard	Gl.	5	4	2	2	
	Ny	5	4	1	"	Rugaard.
Skov	Gl.	"	1	1	1	
	Ny	"	"	"	2	
1 Gaard	Gl.	4	"	1	1	
	Ny	5	1	"	1	—
Skov	Ny	"	1	"	"	
1 Gaard	Gl.	3	2	"	"	
	Ny	5	7	1	2	—
Skov	Ny	"	"	1	1	
Tefring:						
1 Gaard	Gl.	8	5	1	1	
	Ny	5	7	3	1	—
Skov	Ny	"	1	1	2	
1 Gaard	Gl.	11	3	1	1	
	Ny	7	3	1	"	—
Skov	Ny	"	"	3	"	
Sadtzerud:						
1 Gaard	Gl.	6	4	"	"	
	Ny	6	2	3	1	Grev Wedel.
Skov	Ny	"	"	1	1	
1 Gaard	Gl.	6	4	"	"	
	Ny	6	2	2	2	—
Skov	Ny	"	"	1	1	
1 Gaard	Gl.	4	"	1	1	
	Ny	5	5	3	2	—
Skov	Ny	"	"	1	1	
1 Gaard	Gl.	12	4	2	"	
	Ny	6	2	2	2	—
Skov	Ny	"	"	3	"	
Fuglebierglund	Gl.	2	4	2	2	
	Ny	2	5	3	1	Jørgen Kaas.
Kiøbeloffskov	Gl.	10	6	"	"	}
Kirkejord	Gl.	"	3	"	"	}
	Ny	6	2	2	1	Morten Mikkelsens Arvinger.

Skov	Gl.	Matr.	2 Tdr.	" Skp.	2 Fdk.	2 Alb.	
	Ny	—	" —	7 —	1 —	" —	
Hestehauge	Gl.	—	1 —	4 —	" —	" —	
	Ny	—	2 —	1 —	" —	" —	Morten Mikkelsens Arvinger.
Skadered	Gl.	—	4 —	6 —	2 —	2 —	
	Ny	—	4 —	7 —	1 —	" —	Jørgen Kaas.
Skov	Gl.	—	" —	2 —	" —	" —	
	Ny	—	" —	2 —	" —	2 —	
Nygaarde paa Heden:							
1 Gaard	Gl.	—	11 —	4 —	" —	" —	
	Ny	—	7 —	4 —	3 —	" —	Jens Dyre.
Skov	Ny	—	" —	" —	3 —	" —	
1 Gaard	Gl.	—	4 —	7 —	1 —	1 —	
	Ny	—	4 —	" —	2 —	2 —	Jørgen Kaas.
Høffby:							
1 Gaard	Gl.	—	13 —	" —	" —	" —	
	Ny	—	8 —	" —	2 —	1 —	Cornet Vinchel.
1 —	Gl.	—	" —	6 —	" —	" —	
	Ny	—	3 —	" —	" —	" —	Frederik Reder.
1 —	Gl.	—	10 —	4 —	" —	" —	
	Ny	—	5 —	7 —	3 —	1 —	Grev Wedel.
1 —	Gl.	—	9 —	" —	" —	" —	
	Ny	—	4 —	7 —	2 —	1 —	Niels Frederiksen.
1 Huus	Gl.	—	" —	" —	" —	" —	
	Ny	—	" —	1 —	1 —	" —	Cornet Ventzel.
Skovmøllen eller Aalemose Mølle	Gl.	—	3 —	6 —	2 —	2 —	
	Ny	—	3 —	" —	" —	2 —	Jørgen Kaas.
Skov	Ny	—	" —	1 —	1 —	2 —	
Dyrebechhuus:							
1 Huus	Gl.	—	" —	" —	" —	" —	
	Ny	—	2 —	6 —	" —	" —	Kongen.
Skov	Ny	—	" —	" —	1 —	1 —	
1 Huus	Gl.	—	" —	" —	" —	" —	
	Ny	—	2 —	7 —	2 —	2 —	
Skov	Ny	—	" —	" —	" —	1 —	
Wedeleer	Gl.	—	7 —	4 —	" —	" —	
	Ny	—	6 —	5 —	" —	" —	Jomfru Margrethe Markedan.
Skov	Ny	—	1 —	" —	2 —	2 —	

Sieldenglad	Gl. Matr.	1 Tdr.	5 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
	Ny	1	„	3	1	sal. Clemen Kørup.
Pughuset eller Lille Kiøbeskov	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	1	4	„	1	Veflinge Kirke.
Troldalhuus	Gl.	6	1	1	1	
	Ny	8	4	„	1	Kongen.
Skov	Ny	„	„	1	1	
Elsvit Hovedgaard	Gl.	52	„	3	1	
	Ny	41	„	1	„	
Skov	Ny	2	7	1	1	
Grafverhuus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	5	2	2	1	under Elsvidgaards Taxt.
Skov	Ny	1	„	„	„	— —
Banckhorshuus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	3	1	1	1	— —
Hvegborghuus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	1	1	1	„	— —
Enemærkehuus	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	1	„	3	2	— —
Østen i Røemark	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	1	„	1	— —
Gaardens Mølle	Gl.	„	„	„	„	
	Ny	„	5	3	2	
Rugaards Hovedgaard	Gl.	41	„	„	1½	
	Ny	56	„	3	1	Grev Wedel.
Skov	Ny	8	2	2	2	
Rugaards Vandmølle	Gl.	4	7	3	1	
	Ny	„	„	„	„	Rugaard.
	Gl.	„	3	1	1	
	Ny	„	„	3	„	
Summa: Bøndergods	Ny	303	5	2	2	

Elved Hoved-
gaard NyMatr. 56 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.
Rugaard
HovedgaardNy — 64 — 4 — 1 — " —
12) I Sønderse Sogn:
Sønderse:
Præstegaard Gl. — " — " — " — " —
Ny — 24 — " — 1 — 2 — Hr. Peder Nielsen.

Saughaugen, hvorpaa en Saugmand havde boet, nemlig det 1664 saakaldte Staphensborg:

1 Gaard Gl. — 1 — 4 — " — " —
Ny — " — " — 3 — 2 —
1 — Gl. — 7 — 5 — 2 — 2 — }
1 — Gl. — 9 — " — " — " — }
Ny — 12 — 3 — " — " — Bendix v. Buchwald.
1 — Gl. — 8 — " — 1 — 1 —
Ny — 7 — " — " — 1 — — —
1 øde Gaard Gl. — 4 — 2 — " — " —
Ny — 4 — 2 — 3 — 1 — — —
1 Gaard Gl. — 10 — 5 — 2 — 2 —
Ny — 8 — " — 2 — " — — —
1 — Gl. — 10 — 2 — 3 — 1 —
Ny — 6 — 3 — 3 — 1 — — —
1 øde Gaard Gl. — 10 — 6 — 3 — 1 —
Ny — 7 — 3 — 2 — 2 — — —
1 Gaard Gl. — 11 — " — 1 — 1 —
Ny — 7 — 5 — 2 — " — — —
1 — Gl. — 7 — 4 — 1 — 1 —
Ny — 6 — 6 — " — 1 — — —
Tyrejord Gl. — 4 — " — 1 — 1 —
Ny — 3 — 2 — 3 — 1 — — —
1 Gaard Gl. — 4 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 7 — " — 2 — 1 —
1 øde Gaard Gl. — 9 — " — " — " —
Ny — 9 — 6 — 1 — " —
1 Gaard Gl. — 7 — 4 — " — " —
Ny — 8 — 5 — 1 — " —
1 — Gl. — 8 — 7 — 3 — 2 —
Ny — 9 — 6 — " — " —

1	Gaard	Gl. Matr.	5 Tdr.	5 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
		Ny	7	4	„	„	
1	—	Gl.	11	„	1	1	
		Ny	7	6	„	„	
1	—	Gl.	5	3	1	1	
		Ny	6	4	3	1	
1	—	Gl.	3	4	1	1	
		Ny	3	6	„	„	Kongen.
1	—	Gl.	10	7	„	„	
		Ny	7	4	1	1	—
1	—	Gl.	2	4	„	„	
		Ny	2	5	3	1	—
1	—	Gl.	3	4	1	1	
		Ny	4	1	1	„	—
1	—	Gl.	1	4	„	„	
		Ny	1	„	3	2	Morten Mikkelsen.
1	—	Gl.	10	4	1	1	
		Ny {	3	6	3	„	— —
			3	6	3	„	— —
1	—	Gl.	1	4	1	1	
		Ny	„	2	1	1	
1	—	{ Gl.	13	6	2	2½	
		Gl.	2	2	„	„	
		Ny	16	6	„	„	
1	—	Gl.	9	2	2	2	
		Ny	6	3	2	„	Vegvad i Helsingør.
1	—	Gl.	7	4	„	„	
		Ny	6	5	1	2	
1	—	Gl.	6	„	„	„	
		Ny	5	„	„	2	
1	—	Gl.	9	6	„	„	
		Ny	11	2	„	„	
1	—	Gl.	8	6	„	„	
		Ny	8	4	1	2	
1	—	Gl.	10	3	1	1	
		Ny	5	4	2	2	
1	—	Gl.	7	„	„	„	
		Ny	5	2	1	2	Dr. Sehmand.
1	—	Gl.	8	„	„	„	
		Ny	4	2	3	„	

1 Gaard	Gl. Matr.	5 Tdr.	2 Skp.	3 Fdk.	" Alb.	
	Ny	5	3	"	2	Anders Lydersens Arvinger i Aars.
1 øde Gaard	Gl.	10	7	"	1	
	Ny	7	7	2	2	— —
1 Gaard	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	1	6	2	"	Dr. Balslef i Odense.
1 —	Gl.	10	7	"	"	
	Ny	7	6	"	"	Landsdommer Risbrigh.
1 —	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	4	6	2	"	—
1 —	Gl.	11	2	1	1	
	Ny	8	3	2	1	Odense Hospital.
1 Huus	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	4	3	2	
1 —	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	2	3	2	Jørgen Federsen.
1 —	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	"	1	"	Dr. Sehmand.
1 —	Gl.	"	"	"	"	
	Ny	"	"	3	"	

5 jordløse Huse.

Orritzlef:

1 øde Gaard	Gl.	5	4	"	"	
	Ny	"	3	6	3	Mag. Lorentz Edinger pro officio.
1 Gaard	Gl.	12	"	"	2½	
	Ny	9	6	3	1	Bøgvad i Helsingør.
1 —	Gl.	4	"	2	2	
	Ny	4	5	2	1	—
1 —	Gl.	4	4	"	"	
	Ny	5	2	3	1	—
1 —	Gl.	8	5	2	2½	
	Ny	9	6	1	"	—
1 —	Gl.	6	4	1	1	
	Ny	7	2	2	"	—
1 —	Gl.	2	6	"	"	
	Ny	3	3	"	1	Jens Lassen.

1 Gaard Gl. Matr. 5 Tdr. 5 Skp. „ Fdk. „ Alb.
Ny — 3 — 7 — 1 — 1 — Dr. Sehmand.
1 — Gl. — 4 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 5 — 7 — 1 — 1 — Peder Lerche.
1 — Gl. — 6 — 6 — „ — „ —
Ny — 6 — 6 — 1 — 1 — Jomfru Mette Kaas.
1 — Gl. — 4 — 2 — „ — „ —
Ny — 4 — 3 — „ — „ — Odense Hospital.
1 — Gl. — 15 — 6 — „ — „ —
Ny — 9 — 4 — „ — 2 — Jomfru Ide Lindenov.
1 — Gl. — 5 — „ — 1 — 1½ —
Ny — 6 — 4 — „ — „ — Morten Mikkelsen.

Vedby:
1 Gaard Gl. — 10 — 7 — „ — 1 —
Ny — 8 — 2 — 1 — „ — Mag. Jesper i Brenderup.
1 — Gl. — 11 — „ — 1 — 1 —
Ny — 7 — 7 — 1 — 2 — Margaard.
1 — Gl. — 10 — 6 — 2 — 2 —
Ny — 8 — 5 — 1 — „ — Landsdommer Otto Risbrigh.
1 — Gl. — 11 — „ — 1 — 1 —
Ny — 7 — 4 — 3 — „ — Margaard.
1 — Gl. — 10 — 7 — „ — 1 —
Ny — 5 — 4 — 3 — „ — —
1 — Gl. — 10 — 7 — „ — 1 —
Ny — 9 — „ — 2 — 1 — Langesø og Margaard.
1 — Gl. — 3 — 4 — „ — „ —
Ny — 4 — 4 — 1 — 1 — Margaard.
1 — Gl. — 10 — 4 — „ — „ —
Ny — 7 — 2 — 2 — 1 — Engelofen Madsens i Heggedrup.
1 — Gl. — 9 — 1 — 2 — 1 —
Ny — 4 — 5 — 1 — 2 — Jomfru Maren Jacobs (maaskee Dr Jacob Seemanns Datter).
1 — Gl. — 8 — 3 — 2 — „ —
Ny — 1 — 6 — ˏ — „ — Lars Pedersen i Vebel.

1	Gaard	Gl. Matr.	10 Tdr.	3 Skp.	„ Fdk.	1 Alb.	
		Ny	6	2	1	2	Kongen.
Seirup:							
1	Gaard	Gl.	11	„	1	1	
		Ny	8	7	1	2	Dr. Bircherod til Odense Gymnasium.
1	—	Gl.	11	„	1	1	
		Ny	8	7	2	„	—
1	—	Gl.	11	„	1	1	
		Ny	9	4	1	2	Morten Mikkelsen.
	—	Gl.	11	„	1	1	
		Ny	10	„	2	„	—
1	—	Gl.	5	5	„	„	
		Ny	2	4	2	2	Dr. Bircherod i Odense og M. Mikkelsen.
1	Huus	Gl.	1	„	„	„	
		Ny	„	4	2	2	Morten Mikkelsen.
Dallunds Hovedgaard		Gl.	67	4	2	2	
		Ny	25	3	6	„	sal. M. Mikkelsen.
Skov		Ny	2	„	2	1	
1	Huus	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	1	4	2	„	under Gaardens Taxt.
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	„	3	2	2	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	„	1	„	2	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	1	5	„	„	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	„	3	1	1	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	1	3	1	2	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	1	2	2	„	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	„	1	1	1	—
1	—	Gl.	„	„	„	„	
		Ny	„	6	1	„	—

Summa:
Hovedgaard Ny Matr. 35 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. „ Alb.
Præstegaard — — 24 — „ — 1 — 2 —
Bøndergods — —443 — 4 — 3 — 1 —
13) I Vissenbierg Sogn:
Kaalbierg:
1 Gaard Ny — 6 — 3 — 2 — „ — Kongen.
Skov — — „ — 1 — 1 — 2 —
1 Gaard — — 7 — 4 — 2 — 2 — —
Skov — — „ — 4 — „ — „ —
1 Gaard — — 6 — 5 — 1 — 2 — —
Skov — — „ — 1 — 2 — 1 —
1 Gaard — — 3 — 2 — 3 — 2 — —
Skov — — „ — „ — 2 — 2 —
1 Gaard — — 3 — 4 — „ — „ — —
Skov — — „ — „ — 2 — 2 —
1 Gaard — — 3 — 2 — „ — 2 — —
Skov — — „ — „ — 2 — 1 —
1 Gaard — — 5 — 2 — 2 — „ — —
Skov — — „ — 1 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 5 — 5 — 3 — 2 — —
Skov — — „ — 1 — „ — „ —
1 Huus — — „ — „ — „ — 1 — —
3 jordløse Huse —
Andebølle:
1 Gaard — — 6 — 7 — 2 — 1 — —
Skov — — „ — 2 — „ — 2 —
1 Gaard — — 8 — „ — 2 — 1 — —
Skov — — „ — 2 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 5 — 5 — „ — „ — —
1 — — — 6 — „ — 3 — 1 — —
Skov — — „ — 2 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 5 — 6 — „ — „ — —
Skov — — „ — 2 — „ — „ —
1 Gaard — — 6 — 4 — 3 — 2 — —
Skov — — „ — 1 — 3 — 1 —
1 Gaard — — 4 — 6 — „ — 2 — Jens Lassen.
Skov — — „ — 4 — 1 — 1 —
Gadsbølle:
1 Gaard — — 3 — 7 — 3 — „ —
Skov — — „ — „ — 1 — 1 —
1 Gaard — — 3 — 5 — 2 — 1 —
Skov — — „ — „ — 3 — „ —

1 Gaard	Ny	Matr.	4 Tdr.	„ Skp.	3 Fdk.	2 Alb.	Kongen.
Skov	—	—	„	„	„	2	
1 Gaard	—	—	4	6	1	1	Anne Ivarsdatter.
Skov	—	—	„	1	2	2	
1 Gaard	—	—	4	1	„	1	Kongen.
Skov	—	—	„	„	3	„	
1 Gaard	—	—	1	6	3	1	—
Skov	—	—	„	„	3	„	
1 Gaard	—	—	6	3	3	„	Selveier.
Skov	—	—	„	1	2	2	
1 Huus	—	—	„	1	1	„	
Kildevigshuus	—	—	„	2	2	1	Kongen.
1 Gaard	—	—	1	2	1	2	
4 jordløse Huse.							
Magtenbølle:							
1 Gaard	—	—	7	2	1	„	Anne, sal. Jacob Hases i Kiøbenhavn.
Skov	—	—	„	1	2	2	
1 Gaard	—	—	7	2	3	1	— —
Skov	—	—	„	1	1	2	
1 Gaard	—	—	7	„	2	„	— —
Skov	—	—	„	1	1	2	
1 Gaard	—	—	6	6	1	1	— —
Skov	—	—	„	1	1	2	
1 Gaard	—	—	6	5	„	„	— —
Skov	—	—	„	„	3	„	
1 Gaard	—	—	6	2	2	„	— —
Skov	—	—	„	1	1	2	
1 Gaard	—	—	6	3	3	1	— —
Skov	—	—	„	1	1	2	
1 Gaard	—	—	6	5	2	„	— —
Skov	—	—	„	1	1	2	
Lønninggaard:							
1 Gaard	—	—	6	7	„	„	Magdalene Rode.
Skov	—	—	„	1	1	2	
1 Gaard	—	—	6	2	1	2	
Skov	—	—	„	1	1	2	
Sundsleed	—	—	3	6	2	1	Cort Marqvardsens Arvinger.
Skov	—	—	„	„	2	2	

Roldhuse:

1 Huus Ny Matr. „ Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.
1 — — — 1 — 4 — „ — 1 — Kongen.
1 — — — 1 — „ — 3 — 1 — Kield Pedersen.
1 — — — „ — „ — „ — 1 —
1 — — — 1 — 4 — 3 — 1 —
1 — — — „ — 6 — „ — 2 —

Skousby:

1 Gaard — — 3 — 2 — 1 — „ — Kongen.
Skov — — „ — 1 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 1 — 3 — 1 — 2 —
Skov — — „ — „ — 3 — „ —
1 Gaard — — 3 — 7 — 3 — 1 —
Skov — — „ — 2 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 1 — 3 — 3 — „ —
Skov — — „ — 1 — „ — „ —
1 Gaard — — 4 — 6 — „ — 2 —
Skov — — „ — 2 — 2 — „ —
1 Gaard — — 6 — 4 — 1 — 2 —
Skov — — „ — 2 — 2 — 2 —
1 Huus — — „ — 1 — 3 — „ —
1 jordløst Huus.

Brøndserod:

1 Gaard — — 5 — 3 — 2 — 1 — Kongen.
Skov — — „ — 2 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 6 — 7 — 3 — 1 —
Skov — — „ — 2 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 1 — 6 — 3 — 1 —
Skov — — „ — „ — 1 — 1 —
Runten — — 1 — 4 — „ — 2 — Iver Pedersen i Gadsbøl.
Ballebo — — 2 — „ — 2 — „ — Søren Pedersen ibid.

Skallebierg:

1 Gaard — — 3 — „ — „ — 1 — Kongen.
Skov — — „ — 2 — „ — 2 —
1 Gaard — — 1 — 1 — „ — 1 — —
1 — — — 2 — 1 — 2 — 1 — —
Skov — — „ — „ — 2 — 2 —
1 Gaard — — 1 — 5 — „ — „ — —
Skov — — „ — „ — 2 — 2 —
1 Gaard — — 2 — 4 — 3 — 2 — Christen Jacobsen Bruun i Assens.
Skov — — „ — 1 — „ — 1 —
1 Gaard — — 2 — 3 — „ — „ — Kongen.

Skov	Ny Matr.	„ Tdr.	1 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.	
1 Gaard	— —	2	6	„	1	Kongen.
Skov	— —	„	1	1	1	
1 Gaard	— —	3	3	3	1	—
Skov	— —	„	1	2	2	
1 Gaard	— —	3	2	1	2	—
Skov	— —	„	1	1	1	
1 Gaard	— —	2	5	3	2	—
Skov	— —	„	1	1	1	
1 Gaard	— —	4	6	2	1	—
Skov	— —	„	3	„	„	
1 Gaard	— —	5	7	3	1	—
Skov	— —	„	3	„	„	
1 Gaard	— —	2	3	„	2	—
Skov	— —	„	„	2	2	
1 Gaard	— —	2	3	3	„	—
Skov	— —	„	1	„	„	
1 Gaard	— —	2	4	1	2	—
Skov	— —	„	1	„	1	
1 Gaard	— —	3	„	„	2	Jomfru Christentse Daa.
Skov	— —	„	2	3	2	
1 Gaard	— —	3	1	„	2	Kongen.
Skov	— —	„	2	3	2	
1 Gaard	— —	1	2	1	1	Niels Villumsen i Viborg.
Skov	— —	„	„	1	1	
1 Gaard	— —	„	2	3	„	Vissenbierg Kirke og Anne, Jacob Hases i Kiøbenhavn.
Vøgebierghuus, øde	— —	„	2	3	„	Kongen.
12 jordløse Huse.						
Skallebølle:						
1 Gaard	— —	2	5	3	„	Magdalene Rode i Kiøbenhavn.
Skov	— —	„	1	2	2	
1 Gaard	— —	2	5	2	2	— —
Skov	— —	„	1	2	2	
1 Gaard	— —	3	3	„	„	Ryttergods.
Skov	— —	„	2	2	„	
Hiortebierg:						
1 Gaard	— —	2	6	3	1	Maren, sal. Mag. Hermans i Odense.

Skov Ny Matr. „ Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.
1 Huus — — „ — 4 — 1 — 2 — Maren, sal. Mag. Hermans i Odense.
1 — — — „ — 7 — 1 — „ — Jørgen Brockenhuus.
Fuglevig Præstegaard — — 14 — „ — 3 — „ —
Skov — — 1 — 4 — „ — 2 —
Assenbølle:
1 Gaard — — 5 — 5 — „ — 1 — Kongen.
Skov — — „ — 2 — „ — „ —
1 Gaard — — 7 — 4 — „ — 2 — —
Skov — — „ — 3 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 7 — „ — 2 — 1 — —
Skov — — „ — 3 — 1 — 1 — —
1 Gaard — — 9 — „ — „ — „ — —
Skov — — „ — 3 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 2 — 3 — „ — 1 — —
Skov — — „ — „ — 3 — „ —
8 jordløse Huse.
Grøftebierggaard Ny — 17 — 6 — 2 — 1 — Jens Lassen.
Skov — — 1 — 2 — 3 — 1 —
Rødekilde — — 9 — 3 — 3 — 1 — Kongen.
Skov — — „ — „ — 4 — 1 —
Selleberg — — 3 — 3 — 3 — 2 — Magdalene Rode.
Skov — — „ — „ — 1 — 1 —
Egelund — — 2 — 2 — 2 — 1 —
Aalemose — — 2 — 4 — 1 — 2 — Kongen.
Skov — — „ — „ — 3 — „ —
Pløn — — „ — 6 — 2 — 2 —
Brede:
1 Gaard — — 5 — 2 — „ — „ —
Skov — — „ — 1 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 6 — 4 — „ — 2 — Kongen.
Skov — — „ — 1 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 6 — 5 — 2 — 1 — —
Skov — — „ — 1 — 1 — 1 —
1 Gaard — — 3 — 3 — 1 — 1 — —
Skov — — „ — „ — 3 — „ —
1 Gaard — — 8 — 6 — „ — 2 — —
Skov — — „ — 6 — „ — „ —
1 Gaard — — 3 — 4 — „ — 1 — —

Skov   Ny Matr. ″ Tdr. ″ Skp. 3 Fdk. ″ Alb.
1 Gaard — — 3 — 5 — 1 — ″ — Kongen.
Skov — — ″ — ″ — 3 — ″ —
Kirke- og Degneboel — — ″ — 2 — 1 — 2 —
1 Gaard — — 10 — ″ — , — 1 — —
Skov — — ″ — 2 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 3 — ″ — ″ — 2 —
Skov — — ″ — ″ — 3 — ″ —
1 Gaard — — 3 — 3 — 1 — ″ —
Skov — — ″ — ″ — 3 — ″ —
1 Gaard — — 8 — 4 — 3 — 2 — Christen Jacobsen Bruun i Assens.
Skov — — ″ — 3 — 2 — 1 —
1 Huus — — ″ — ″ — ″ — 1 —
7 jordløse Huse.

Kielstrup:
1 Gaard — — 7 — ″ — ″ — 2 — Kongen.
Skov — — ″ — 2 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 3 — 3 — 2 — 2 —
Skov — — ″ — 3 — ″ — ″ —
1 Gaard — — 4 — 4 — 2 — 2 —
Skov — — ″ — 3 — 2 — 1 —
1 Gaard — — 3 — 6 — ″ — ″ —
Skov — — ″ — 1 — 2 — 2 —
1 Gaard — — 2 — ″ — 3 — 2 —
Skov — — ″ — 1 — 1 — 2 —
1 Gaard — — 1 — 1 — ″ — ″ — Hiortebierg.
1 — — — ″ — 1 — 2 — ″ —
1 — — — ″ — 6 — 2 — 1 —
Kirkejord — — ″ — 2 — ″ — 2 —
13 jordløse Huse.

Summa:
Præstegaard — — 15 — 4 — 3 — 2 —
Bøndergods — — 475 — 2 — 1 — 2 —

Med Hensyn til de i Lænet beliggende Herregaarde og det dem i Lænet underliggende Gods afgiver ovenstaaende Matrikel endvidere følgende Oplysning:

Harritslefgaard, som stod for 80 Tdr. 1 Skp. 2

Fdk. 1 Alb. og Skovskyld 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., havde tillige som Gods her i Lænet 17 Gde og 2 Huse i Harritslef (foruden Overmølle og de under Hovedgaards-Taxten beregnede Huse), som i alt udgiorde 105 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. „ Alb. Bøndergods, hvorved er at mærke, at General Arenstorff nævnes som Eier af Godset, men Eierens Navn til Gaarden selv derimod udelades.

Enggaard (der endnu anføres under Oluf Rosenkrands's Navn, skiøndt han allerede døde 1685) stod med Skov og Mølleskyld samt Oen, Lang, for 52 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. „ Alb. og Godset her i Lænet bestod af 3 Gde i N. Esterbølle, 6 Gde og 2 Huse i Bøgelund, 2 Gde i Kaalshauge, 4 i Nordskov, 4 Gde og 1 Huus i Smidstrup, 3 Morudgaarde og Strygerhuset, 1 Gd. i Skouby, 1 i Eskildstrup, 1 i Eilby, 7 i Lunde, 3 i Svenstrup og 2 i Toderup, som i alt udgiorde 248 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Bøndergods.

Sandagergaard (Christian Pappenheim til Nørbek), hvis Hovedgaards-Taxt med Skov og Mølleskyld bestod af 40 Tdr. 1 Skp. „ Fdk. „ Alb., havde af Gods her i Lænet 12 Gde 11 Huse i N. Esterbølle, Sverup-Skovhuse og Haugaard, 1 Gd. i Skouby, 2 i Tofte, 3 i Kile og 1 i Lunde; i alt 125 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Bøndergods.

Oregaard (som staaer under Erik Banners Navn, skiøndt han allerede døde 1687) stod for Hovedgaards-Taxt 53 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. og havde af Gods her i Lænet hele Ore Sogn, som udgiorde 220 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. „ Alb. Bøndergods.

Langesø (som staaer under Bendix Hans v. Buchwalds Navn, skiøndt han allerede døde 1684) stod for Hovedgaards-Taxt 25 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. „ Alb. og Skovskyld 3 Tdr. 1 Skp. „ Fdk. „ Alb. og havde derhos af Gods her i Lænet

1 Gd. og 1 H. i Rue, 3 i Farstrup, Gl. Ballen, Snagedal, Rødevads Mølle, Ny Ballen, Nyfæste, 1 Gd. i Morud, Nellemose, Katseignehuse, 2 Gde i Bæde og 16 Gde i Søndersø; i alt 186 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Bøndergods.

Margaard (Mette Friis) stod for Hovedgaards-Taxt 35 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. 2 Alb., Skovskyld „ Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. „ Alb., Mølleskyld „ Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. „ Alb., og 10 Huse under Gaarden paa 7 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. „ Alb. og havde dernæst af Gods her i Lænet 1 Gd. i Vigerslef, 4 i Tverskov og 4 i Vedby; altsaa i alt kun 45 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Bøndergods, da formodentlig allerede den Tid det øvrige til Dr. Seemann var afhændet.

Elvedgaard (Jens Dyre) stod for Hovedgaards-Taxt 52 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og Skovskyld 3 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og havde af Gods her i Lænet 1 Gd. i Eskildstrup, 1 Huus i Eilby, 1 Gd. i Veflinge, Nygaard paa Heden, 2 Gde i Haarslef, 1 Gd. i Vierne, 1 Gd. i S. Esterbølle; altsaa i alt kun 47 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Bøndergods; det øvrige maa altsaa Niels Lykke i sin Tid have sat overstyr.

Rugaard (Grev Wedel) stod for Hovedgaards-Taxt 56 Tdr. „ Skp. 3 Fdk. 1 Alb. og Skovskyld 8 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.; men det dertil henhørende Gods her i Lænet anføres under 2 forskiellige Navne nemlig under Rugaards Navn 14 Gde i Veflinge, 3 i Hedeboerne, 2 i Tevring, 1 i Gamby og 2 i Hindevad, i alt 141 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. Bøndergods, og derimod under Grev Wedels Navn 8 Gde i Bæde, 4 i Sasserud, 1 i Høved, 3 i Gamby, 3 i Vierne, 1 i Hindevad og Rønnemose, altsaa i alt 113 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Bøndergods, uden at jeg derfor tør bestemme, om det under Rugaards Navn anførte tillige tilhørte Grev Wedel (i hvilket Tilfælde det da, med det andet forenet, vilde udgiøre 255 Tdr.

3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Bøndergods) eller om det endnu tilhørte Lænet; dog troer jeg det første, fordi der tillige anføres en stor Deel andet Gods under Kongens Navn, hvilket sidste altsaa maa formodes at udgiøre det til Lænet endnu henhørende Krongods. Endelig

Dallund (sal. Morten Mikkelsen, som dog var død mellem 1684 og 87), som stod for Hovedgaards-Taxt 25 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. „ Alb., Skovskyld 2 Tdr. „ Skp. 2 Fdk. 1 Alb. (hvortil maaskee skal føies for Huse under Gaardens Taxt 7 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. 2 Alb.) og af Gods her i Lænet 3 Gde i Søndersø, 1 i Orritslef, 2 Gde og 1 H. i Seerup, Kiøbeskov, Hesthauge, 1 Gd. i Vigerslef, Store Traun, 1 Gd. i Amager, 4 Gde i Kielleby, 2 Gde og 1 H. i Kosterslef, 1 Gd. i Jullerup, 2 i Kaalshauge og 1 i Reveldrup; i alt 150 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Bøndergods.

Som Exempel paa, hvorledes der med den Opmaaling og Taxationsforretning, hvorpaa Matriklen af 1688 er baseret, forresten her paa Egnen blev forfaret (idet nemlig egentlig blot Agerlandet blev taxeret efter Maal, men derimod Engbunden efter Bonitet), vil jeg endvidere herved meddele Fremgangsmaaden saavel ved Rugaard og Elved, som ved Veslinge By, og derhos beflitte mig paa den størst mulige Korthed, helst imod Enden, hvor Udførlighed naturligviis ikke vil blive saa nødvendig, som fra Begyndelsen af.

Rugaards Hovedgaard har saaledes ifølge Matriklen følgende Marker:

1) Sielleberg Mark[1]), som løber Østen paa Lunden og

---

[1]) Ved dette Navn er at bemærke, at der i de gamle og især i de catholske Tider ved enhver Landevei laae et eller flere Siælebierger, hvorhos dette Navns sidste Stavelse ingenlunde hidrører fra Bierg

Vesten paa Kohaugen, har 127 Agre, hvis forskiellige Længde og Bredde opgives, og Engbund hist og her mellem Agrene, som dog meste Parten med Underskov er begroet, og derfor blot kan taxeres for 2 Læs godt Hø og 6 Læs Stærre-Hø.

2) Kongsleed Mark, liggende Sønden paa Qvæghaugen og Norden paa Sielleberg Mark, har 65 Agre, hvis Areal opgives, samt Engbund hist og her mellem Agrene og for en stor Deel med Skov begroet, taxeret for 10 Læs godt og 20 Læs Stærre-Hø.

3) Jacob Andersens Løkke, som er indtaget fra Qvæghaugen, har 28 Agre ꝛc. og Engbund mellem Agrene til ½ Læs godt og 2½ Læs Stærre-Hø, ligesom der ogsaa Vesten i samme Løkke er et Huus med nødtørftig Kaal-Jord og 1 Stykke Humle-Jord til en halv Snees Stænger.

4) Smedens Løkke, ligeledes fra Qvæghaugen indtaget, 12 Agre ꝛc. og Engbund til 1 Læs godt og 2 Læs Stær-Hø; Nordvest i samme Løkke 1 Huus med nødtørftig Kaal-Jord.

5) Claus Lausens Løkke, indtaget fra Qvæghaugen, har 12 Agre ꝛc. og Eng til 8 Læs Mose-Hø.

(mons); thi de siden som Exempler anførte Steder af dette Navn laae ingenlunde paa Bierge, men tvertimod paa slet Mark; derimod har det vistnok, ligesom Herberg, sit Navn af **Berg**, **Biarga** og **Biörg** ɔ: Hiælps-, Rednings- og Tilflugtssteder, ligesom den første Stavelse, Sæl, formodentlig (ligesom i det islandske **Sæluhus**) skal betegne: **in remedium animæ**, for Siælens Frelse eller i andægtigt Diemed anlagte, altsaa det hele formodentlig et i veldædigt Diemed anlagt Tilflugtssted for de Reisende, desaarsag der ogsaa fandtes et saadant paa den ældste af Lænets Landeveie, der gik om ad Elved (nemlig mellem Vigerslef og Vesling eller paa Veslinge Storemark, hvor nu Mourids Nielsen boer); dernæst et ditto paa den nyere Landevei, der gik om ad Rugaard (nemlig ovennævnte); dernæst et ditto paa den nyeste Landevei, der gaaer om ad Bissenberg (nemlig Østen for denne Kirke); fremdeles et ved Landeveien mellem Odense og Nyborg ꝛc. ꝛc.

6) Lille Nymark, liggende Sønden paa Qvæghaugen og Norden paa Store Mark, har 57 Agre ꝛc. og her og der mellem Agrene Eng til 8 Læs Mose-Hø og 4 Læs godt Hø.

7) Søren Larsens Løkke, indtaget fra Store Nymark, har 31 Agre ꝛc. og Eng til 2 Læs Mose-Hø og ½ Læs godt Hø og Vesten i Løkken 1 Huus med nødtørftig Kaal-Jord og Humle-Plet til 1 Snees Stænger.

8) Rasmus Jørgensens Løkke med 22 Agre ꝛc. og Engbund mellem Agrene til 2 Læs Mose-Hø og 1 Læs godt Hø; Vesten i Løkken 1 Huus med nødtørftig Kaal-Jord.

9) Tranemose, liggende Sønden paa Skiolebiergs Mark og Norden paa Hedeboerne, gandske med Buske og Morads „forfattet"; deri slaaes aarlig 6 Læs Stær-Hø og 4 Læs godt Hø.

10) Egemoseløkke Nordvest for Gaarden mellem Hebo Mark og Lunne Mark har 121 Agre ꝛc. og Engbund mellem Agrene, som meest med Underskov er begroet, til 20 Læs Stær-Hø og 12 Læs godt Hø.

11) Lundemark Norden for Gaarden mellem Folehauge og Møllerens Løkke, 74 Agre ꝛc. og Eng mellem Agrene til 2 Læs godt Hø og 4 Læs Mose-Hø.

12) Møllerens Løkke Østen fra Gaarden mellem Folehauge og Skaderod, 13 Agre og deri med Folehaugen 12 Læs Stær-Hø og 8 Læs godt Hø.

13) Steilebiergs Løkke Østen fra Gaarden mellem Huset og Lunne-(Lande-?)Veien med 10 Agre (hvoriblandt 2, som ere Ryttergods) og Eng til 1 Knippe godt Hø og 2 Knipper Mose-Hø; Norden i Løkken 1 Huus med 1 Stykke Kaal-Jord.

14) Møllerløkken Norden for Gaarden mellem Folehauge og Møllen, 22 Agre, men ingen Engbund.

15) Store Nymark Vesten for Gaarden mellem Kongens

Skov og Skallebierg Mark, 72 Agre og her og der mellem Agrene Eng til 13 Læs Stær-Hø og 7 Læs godt Hø.

16) Clemens Løkke i Haugen ved en Aflukke fra Nymark ligger Norden fra Gaarden; deri 1 Stykke Jord, som for rum Tid siden er blevet pløiet, og en Engbund, som ei for noget kan æstimeres.

17) Hans Clausens Løkke Vesten for Gaarden med 18 Agre og deri 1 Huus med 1 Stykke Kaal-Jord og nogle frugtbare Træer samt Engbund til ½ Læs Stær-Hø og 1 Læs godt Hø.

18) Koftemark Øst for Gaarden mellem Folehauge og Bødkerløkke, 93 Agre (og deriblandt 2 Stykker Jord, som ei til Pløieland ere dygtige, men derimod ansatte til Græsning) samt 10 Agre, som kaldes Jægerbanken, og endvidere 8 Agre Norden for Koftemark samt Engbund til 2 Læs godt Hø og 6 Læs Stær-Hø.

19) Bødkerløkke og Snappenborg ligge Vesten for Koftemark og have 95 Agre samt Engbund, med Underskov bevoxet, til 15 Læs godt Hø og 29 Læs Stær-Hø.

20) Skomagerløkke Sønden for Bødkerløkke, 18 Agre og Eng til 1 Læs godt Hø; Norden i samme Mark 1 Huus med nødtørftig Kaal-Hauge og nogle faa frugtbare Træer.

21) Faarevads Mark Vesten for Skomagerløkke, 81 Agre og Eng, som for en stor Deel med Underskov er bevoxet, til 30 Læs godt Hø og 60 Læs Stær-Hø.

22) Urtegaardsmandens Løkke Nordost fra Faarevad med Eng til ½ Læs Hø; ved Huset nogle Urtebeed med nødtørftig Kaal-Jord.

Græsningen over al Rugaards Marker tilligemed Kohaugen og Qvæghaugen findes af Herredsfogden og de 6 Taxeringsmænd paa Pøtter, Vatter, Kiær og Buske, som ei for

Hobund kunde eragtes, tilligemed Folehauge og Tranemose, naar Høet er indavlet, i det hele taget (dog Agerjorden uberegnet) taxeret for aarlig Græsning til 100 Stykker Fæes-Høveder.

Rugaards Skov, ansat til 200 Sviins Olden.

Rugaards Mølle bestaaer af 2 Ovenfalls-Qværne og kan intet male om Sommeren, naar det er Tørke, og om Vinteren, naar det er Frost, men blot om Foraar og i Efterhøst; Østen for Møllen er en Hauge, hvori nogle faa Frugttræer og i Nord og i Syd i samme 2 Stykker Hummel-Jord, og Norden for Møllen et lille Stykke Kaal-Hauge.

Hovedgaarden selv har i Syd en Hummel-Hauge og i Vesten ligesaa; Nord for Gaarden en Lysthauge med Frugttræer og endnu mere mod Nord og paa hiin Side Mølleraaen en Frugthauge med nogle unge Frugttræer udi; Østen for Gaarden en Hauge og Nordvest fra Gaarden en Kaalhauge (og her have vi saaledes, naar vi medregne de til Møllen henhørende 2, ikke mindre end 8 Hauger ved Rugaard, som i den senere Tid endogsaa med den 9de eller den saakaldte Limehauge ere forøgede).

Fiskeri til Gaarden intet andet end i Mølleraaen Geder, Karusser og anden smaa Fisk.

Tørveskiær intet; men den haver sin Ildebrand blot af Skoven, som Olden-Skoven uberegnet er alene Underskov, som til Gaardens Reparation kan fornøden eragtes.

Elvedgaard har derimod følgende Marker:

1) Label (ɔ: Ladeboel) Mark mellem Gaarden og Vierne Mose, 205 Agre ꝛc. samt Engbund til 5 Læs Stær. Vesten i Marken 1 Huus med nogen Kaal-Jord og et Stykke Agerland.

2) Høved Mølle i Gaardens Enemærke, men haver ei været

brugt siden sidste svenske Krig, da den gandske blev ruineret, og om den blev oprettet igien, kunde den dog af Mangel paa Vand ei male uden om Efterhøst og Foraar; dens Tillæg i Tyrsløkke mellem Label og Høvedsmark er 12 Agre og Engbund til 1 Læs Mose-Hø, og i Løkken Sønden for Huset, som støder til Nødemark, 7 Agre og Eng til 1 Læs 3 Knipper Stær-Hø.

3) Hvegborn- (senere Bienborg-) Huset (som laae ved Bienborg-Mosen, hvor nu Hans Scheuer boer) Sydost i Bøgeskoven med 22 Agre og Eng til 18 Knipper Mose-Hø (af denne Mark udgiorde Gaardens nuværende Theekilde-Mark den nordligste Deel).

4) En Løkke, liggende Vesten til Anders Pallesens Løkke i Bierne (altsaa mellem Bienborg-Mark og Bierne-By), som ogsaa er indtaget fra Bøgeskoven (og hvoraf Gaardens nuværende Dyrehaugs-Mark udgiør den nordligste Deel), med 37 Agre og Eng mellem Agrene til 1 Læs 2 Knipper Mose-Hø (og saaledes var det egentlig den Deel af Bøgeskoven, som var udlagt til disse 2 Marker, der i gamle Dage udgiorde Gaardens Dyrehauge, hvorfor ogsaa dette Navn i den sidstnævnte har vedligeholdt sig).

5) Biernemose, som ligger Norden i Labelmark, er gandske med Vickrat begroet og et saadant Morads, at Qvæget ei derudi kan bierge sig, og er derfor for intet anseet (dette er den store Mose, jeg allerede i Rugaard, 1, p. 15, har omtalt, som 1688 blev for intet anseet og aldeles ikke taxeret eller til Hartkorn ansat, men som siden har aabenbaret sig som en uopskiærelig Tørvemose, hvori der hvert Aar er blevet skaaret flere 1000 Læs Tørv og som vist ved sammes Affætning til Bogense o. s. v. har indbragt adskillige af dens Lodseiere flere 100 Daler aarlig; foruden Græsbeed, Høslet o. s. v.).

6) Rødemark (ɔ: Ryddemark; saaledes kaldet af den Skovs Oprydning, hvormed den tilforn var bevoxet) Østen fra Gaarden og indtil Veslinge Mark har 193 Agre (desuden Sønden for Rødemark en indhegnet Løkke, som Jens Dyre bortbyttede til Nygaarden paa Heden mod en Deel af Skovløkken; dernæst Østen for denne Løkke og Sønden for Rødemark 1 Løkke, som er bortleiet til Enemærkehuset og bestaaer af 27 Agre); Engbund i Rødemark 15 Læs godt Hø og 35 Læs Mose-Hø (samt i Løkken 1 Læs Mose-Hø).

7) Enemærkehuset Vesten for bemeldte Løkke (tilforn beboet af Abraham Laursen, af hvem en Eng paa Fladningen endnu hedder Abrahams Ringel) har en Hauge med nogle faa Frugttræer og nødtørftig Kaal-Jord, men bruger en Løkke Sønden for Huset, som fra Vegeskoven er indheguet, paa 13 Agre og Engbund til 6 Knipper Mose-Hø samt en anden Løkke Norden for Huset, ligeledes af Vegeskoven indhegnet, med 5 Agre og Eng til 9 Knipper Mose-Hø.

8) Et Huus Østen i Rødemark ved Leddet (tilforn beboet af Jens Hattemager, efter hvem det endnu kaldes Hattemager-Huset) med 1 lille Løkke Sønden for Huset paa 3 Agre og Norden for Huset 1 lille Tofte paa 3 Agre; Østen for Huset 1 lille Hauge med nødtørftig Kaal-Jord og en liden Hummel-Plet paa en halv Snees Stænger (den halve Deel af samme Hauge tilhorer Veslinge Mænd); men i Husets Løkke er Engbund til 2 Knipper Mose-Hø.

9) Vierne-Mark, som bryder Norden (ɔ: mod Nord) paa Labelmark og mod Sønden paa Anders Pallesens Løkke i Vierne; deri 9 Agre, som kaldes Købberbierg og som ei paa en 40 Aars Tid have været pleiede og ei heller blive anseete for Pleiejord, men desuagtet maalte (og da deres Middellængde var 160 og deres Middelbredde 57, skulde man næsten troe at

de ikke udgiorde mere end 5 à 6 Tdr. Land, hvilket dog er urimeligt; imidlertid er det vist, at dette den Tid saa foragtede Kobberbierg nu udgiør det meste af Gaardens 2 nuværende Biernemarker og ingenlunde ansees for det sletteste Pløieland her til Gaarden), men desuden 187 Agre og Engbund til 5 Læs godt Hø og 5 Læs Mose=Hø.

Til Gaarden kan (Agerjorden uberegnet) paa Eng, Pøtter, Batter, Kiær og Underskov med Bøgeskoven, Skovløkken og Kobberbanken græsses 59 Stykker Fæes=Høveder. Skoven taxeres til 70 Sviins Olden. Sønden for Gaarden er en Hummel=Hauge; Østen for Gaarden en Frugthauge; Norden for Gaarden en Lyst= og Kiøkken=Hauge; Vesten og Sønden for Gaarden 7 Fiskedamme, hvoraf de 4 ere gandske forgroede og udtørrede. Tørvestiær haves ingen, men nødtørftig Ildebrand af Skoven.

10) Graverhuset, som ogsaa ligger under Gaardens Taxt, har a. i Banckors=Mark 29 Agre og Eng til 1 Knippe godt Hø og 29¼ Knippe Mose=Hø — b. i Graverhuus=Løkken 39 Agre og Eng til ½ Knippe godt Hø og 4½ Læs Mose=Hø og der kan græsses 2 Stykker Fæes=Høveder — c. i Løkken Vesten for Huset 14 Agre og Eng til 4½ Knippe Mose=Hø — d. en Hauge Sønden Huset med 24 Frugttræer, saa og en lille Kaal=Hauge — e. Sviins=Olden til 24 Stykker, men hverken Brændeved eller Tørvestiær.

11) Banckors=Huset, som ogsaa ligger under Gaardens Taxt og har

a. i Banckors=Mark 9 Agre — b. i Banckors=Løkke 23 Agre, Eng til 5½ Knippe Mose=Hø og kan græsse 1½ Stykke Fæes=Høved — c. i en liden Løkke 10 Agre og Eng til 2½ Knippe Mose=Hø — d. Sønden Huset en Hauge med 5 Frugttræer og en lille Kaal=Hauge, men ingen Ildebrændsel.

Endelig Veflinge By, som har følgende Marker:

1) Kattebiergs- eller Sandvads-Mark; deri a. Sandvads-Diel med 27 Agre samt Bemærkning ved enhver af samme ikke blot, hvor lang og bred den er, men ogsaa, hvo af Bymændene (nemlig 17 Gaarde og 4 Huse med Jord), der eiede samme, samt Engbunden, der fandtes paa samme, hvilket ligeledes ved alle de følgende er Tilfældet — b. Egebiergs-Diel med 20 Agre — c. Travens-Diel med 28 Agre — d. Tiørnebierg med 29 Agre — e. Adseret-Diel med 33 Agre — f. Giøstofte med 28 Agre — g. Krogsager-Diel med 22 ditto — h. Kattebiergs-Diel med 34 ditto — i. Skov-Dielen med 51 ditto.

Vesten i Marken en Tuemose, som kaldes Ulvegravs-Mosen, taxeret for unyttig, og en Hauge, kaldet Ulvegravs-Haugen, taxeret for 3 Høveders Græsning.

For nu tillige at see, hvorledes Bymændene den Tid havde deres Jord blandet imellem hinandens og det ikke blot i de forskiellige Marker, men ogsaa paa de forskiellige Diel, hvori disse Marker vare inddeelte, vil jeg her, som Exempel, anføre blot denne ene Marks Lodseiere, hvoraf saaledes det øvrige ogsaa med Hensyn til de følgende Marker vil kunne sluttes.

Nr. 3 blandt Gaardmændene havde saaledes til sin Lod i Nr. 1 eller Sandvads-Dielen d. 1ste, 9de, 17de, 23de, 24de; i Nr. 3 eller Travens-Diel d. 23de; i Nr. 5 eller Adseret-Diel d. 6te, 14de, 26de; i Nr. 6 eller Giøstofte d. 15de, 24de og i Nr. 7 eller Krogsager d. 6te og 15de Ager. — Nr. 1 blandt Gaardmændene havde i Nr. 1 d. 2den, 3die, 4de, 5te, 6te, 10de og 11te; i Nr. 2 d. 11te; i Nr. 5 d. 7de og i Nr. 6 d. 8de Ager. — Nr. 1 blandt Huusmændene havde i Nr. 1 d. 7de og 8de Ager. — Nr. 2 blandt Gaardmændene i Nr. 1 d. 12te, 13de og 21de; i Nr. 5 d. 8de, 15de, 24de og 25de; i

i Nr. 6 d. 25de og i Nr. 7 d. 5te og 16de Ager — Nr. 10 blandt ditto i Nr. 1 d. 14de, 15de, 18de og 19de; i Nr. 2 d. 1ste, 2den, 3die, 4de, 5te, 13de og 20de; i Nr. 4 d. 11te; i Nr. 5 d. 22de, 23de; i Nr. 6 d. 4de og 26de og i Nr. 7 d. 4de Ager. — Nr. 2 blandt Huusmændene havde i Nr. 1 d. 16de Ager. — Nr. 12 blandt Gaardmændene i Nr. 1 d. 20de; i Nr. 2 d. 14de og 19de; i Nr. 3 d. 9de; i Nr. 4 d. 14de og 17de; i Nr. 5 d. 1ste, 2den, 17de og 20de; i Nr. 6 d. 3die og i Nr. 7 d. 9de, 10de, 20de, 21de og 22de Ager — Nr. 17 ditto i Nr. 1 d. 22de; i Nr. 5 d. 11te og 12te; i Nr. 6 d. 20de; i Nr. 7 d. 19de og i Nr. 8 d. 32te Ager — Nr. 4 i Nr. 1 d. 25de, 26de og 27de; i Nr. 3 d. 22de; i Nr. 4 d. 10de; i Nr. 5 d. 10de og 32te; i Nr. 6 d. 9de, 18de og 21de og i Nr. 7 d. 8de Ager— Nr. 11 i Nr. 2 d. 6te; i Nr. 3 d. 19de og 21de; i Nr. 4 d. 8de, 14de, 15de, 16de og 18de; i Nr. 5 d. 18de, 19de, 28de og 29de; i Nr. 6 d. 22de og i Nr. 7 d. 13de—Nr. 15 i Nr. 2 d. 7de, 8de og 15de; i Nr. 3 d. 1ste, 2den, 3die, 10de og 11te; i Nr. 4 d. 1ste og 19de; i Nr. 6 d. 1ste, 7de, 16de og 28de; i Nr. 7 d. 1ste; i Nr. 8 d. 24de og i Nr. 9 d. 51de Ager— Nr. 5 i Nr. 2 d. 9de og 17de; i Nr. 3 d. 4de, 5te, 6te, 12te, 13de, 14de og 15de; i Nr. 4 d. 20de; i Nr. 6 d. 11te; i Nr. 9 d. 18de, 44de og 45de Ager — Nr. 6 i Nr. 2 d. 10de og 18de; i Nr. 3 d. 17de, 18de, 24de, 25de og 26de; i Nr. 4 d. 2den, 3die, 4de, 6te og 7de; i Nr. 5 d. 33te; i Nr. 6 d. 27de og i Nr. 8 d. 22de og 31te Ager — Nr. 9 i Nr. 2 d. 12te; i Nr. 4 d. 5te og 9de; i Nr. 5 d. 3die, 5te, 16de, 27de og 30te; i Nr. 6 d. 17de, 19de, 23de og i Nr. 7 d. 14de Ager — Nr. 8 i Nr. 2 d. 16de; i Nr. 3 d. 7de og 8de; i Nr. 5 d. 4de, 13de og 21de; i Nr. 6 d. 2den, 5te, 6te, 10de og 14de og i Nr. 7 d. 7de, 11te og 17de Ager — Nr. 13 i Nr. 3 d. 16de; i Nr. 4 d. 12te og 13de; i Nr. 6 d. 12te

og 13de; i Nr. 7 d. 2den, 3die og 12te og i Nr. 8 d. 30te Ager — Nr. 16 i Nr. 3 d. 20de; i Nr. 5 d. 9de og 31te; i Nr. 7 d. 18de; i Nr. 8 d. 14de; i Nr. 9 d. 17de, 19de, 20de, 21de og 32te Ager — Nr. 14 i Nr. 8 d. 1ste, 2den, 3die, 4de, 5te, 7de, 8de, 9de, 12te, 18de, 19de og 26de; i Nr. 9 d. 1ste, 3die, 5te, 6te, 11te, 12te, 14de, 22de, 23de, 27de, 29de, 30te, 33te, 34te, 39te, 40de og 43de Ager og endelig Manden i Haugaard i Nr. 8 d. 6te, 10de, 11te, 13de, 15de, 16de, 17de, 23de, 25de, 27de, 28de, 29de, 33te og 34te og i Nr. 9 d. 2den, 4de, 7de, 8de, 9de, 13de, 15de, 16de, 24de, 25de, 26de, 28de, 31te, 35te, 36te, 37te, 38te, 41de, 42de, 46de, 47de, 48de og 50de Ager samt en anden Mand (ogsaa udenfor Veslinge) i Nr. 8 d. 20de og 21de Ager.

2) Kiellebyleeds-Mark Østen for Byen mellem Kosterslef- og Farstrup-Marker:

a. Grønnings-Diel, 91 Agre — b. Steenbroes-Diel ved Steenbroes-Mose[1]), 60 Agre og blandt dem nogle, der kaldes Couras-Agre — c. Hvolby Kiærs Agre, 15 Agre — d. Øverste Lundkiærs Hutte, 9 Agre — e. Stubelund, 17 Agre — f. Ledstolpe-Agre, 22 Agre — g. Lundbiergs Diel, 24 Agre — h. Heebæks Agre, 11 Agre — i. Vivholm, 8 Agre — k. Heekrogen, 33 Agre — l. Sælefs Diel, 35 Agre — m. Rannes Diel, 18 Agre — n. Vauebiergs Diel, 11 Agre — o. Heelagre, 9 Agre — p. Præstholms Agre, 57 Agre, og q. Skov-Dielen, 41 Agre.

---

[1]) Uden Tvivl er det denne Diel, der menes, naar det hedder, at det er et almindeligt Sagn, at i den nu saakaldte Vestre Store-Mark ved Veslinge Norden for Veien til Vigerslef i fordums Dage har ligget en Bondeby, og vist er det ogsaa, at der endnu er et Vandsted, „Gadedammet" kaldet, der i Vandingen er brolagt, og at dernæst Lodden, i hvilken det ligger, hedder Bytoften og et Agerskifte den stumpede og et andet den lange Stenebro (medd. af pastor. loci, Provst Boesen).

3) Hedemarken[1]) Vesten for Byen (heri 2 Agre, som kaldes Beenkiste-Agre) med 135 + 21 Agre, hvori saavel Veslinge-, som Hoved-Mænd, have Andeel.

4) Brahes Løkke.

a. Sporagre, 30 Agre — b. Brahes Løkke, 44 Agre.

5) Nymarken.

a. Skielemals Diel, 59 Agre — b. Thoredams Diel eller Mahl, 36 Agre — c. Sialder Maal, 93 Agre — d. Bregnehutters Maal, 28 Agre — e. Høi-Lingebiergs Diel, 76 Agre (det er dette Bierg, som nu Alle kalde Lindebierg og altsaa give Navn af Linde istedetfor af Lyng).

6) Sandløkken Østen for Byen, 42 Agre.

7) Nytofte, 9 Agre.

Desuden havde i Almindelighed enhver Mand der i Byen en lille Tofte ved sin Gaard samt en Frugthauge (hvis Træers

---

[1]) Man kunde vistnok være i Tvivl, om dette Navn skulde hidrøre fra det gamle Ord, heden ɔ: langt borte, og altsaa skulde betegne Veslinge Byes langt borte liggende Udmark eller ogsaa deraf, at denne Strækning i gamle Dage var en lyngbegroet Hede; dog skulde jeg snarest troe det sidste; thi den var langtfra ikke Byens længst borte liggende Jord (eftersom i det mindste Stormarken var længere borte) og Jordens Beskaffenhed lader ogsaa formode, at den i gamle Dage nok kunde have været en virkelig Hede; thi, naar man undtager hvad der er allernærmest ved Byen, er hele Strækningen for største Deel sandig og mager eller suur og sumpig, saa at den med Rette regnes for den ufrugtbareste Deel af Sognet, og uagtet den i den senere Tid og i en lang Række af Aar er bleven omhyggelig dyrket, sees endnu hist og her Lyng derpaa (ligesom der ogsaa paa mange Steder findes Ahl), saa at, om Dyrkningen igien ophørte, vilde det vistnok ikke vare ret længe, inden den igien blev en virkelig Lynghede. Ogsaa tilholder Sagnet, at der i gamle Dage ligefra Eilskov og indtil Vigerslef havde strakt sig en uden Hegn eller anden Afbrydelse fortløbende Lynghede, der ogsaa endnu ved Stednavnenes Beskaffenhed heel tydeligt betegnes (medd. af pastor loci, Hr. Provst Boesen).

Antal opgives) og en Kaalhauge, ligesom 6 af dem en Hummelplet paa 70 à 100 Stænger. Ligeledes havde ogsaa Huusmændene (paa Toften nær) det samme; dog var der kun 1 af dem, der havde en Humleplet paa 30 Stænger.

8) Lindebiergs Mark.

a. det første Maal, 84 Agre — b. Fledmosebierg, 23 Agre — c. Stovbierg, 10 Agre — d. Ertebierg, 13 Agre — e. Ellebierg, 13 Agre — f. Høie Lindebierg, 21 Agre — g. Knoldemaal, 13 Agre.

9) Hestmark.

a. Holmemaal, 18 Agre — b. Tyrehuttene, 10 Agre — c. Døndemaal (deri Dødagre og Strompeholm), 36 Agre — d. Maaleeng.

10) Klaks Mark.

a. Botofte, 21 Agre — b. Skrink, 11 Agre — c. Gammel Hesthave, 5 Agre — d. Hulebæks Agre, 2 Agre — e. Søleagre, 16 Agre — f. Tubekrog, 11 Agre — g. Hvedeholm, 16 Agre — h. Mosebierg, 14 Agre — i. Kene-(ɔ: Kiærne-) Agre, 21 Agre — k. Hiofventorn (ɔ: Hybentorn), 21 Agre — l. Klaks Diel, 23 Agre — m. Nørregaards Diel, 8 Agre — n. Krogen, 32 Agre.

11) Veslinge Skov mellem Byen og Esterbøll Mark, hvori 3 Mænd i Kosterslef ogsaa have Deel.

12) Banckors Mark, 99 Agre.

13) En Andeel i Kosterslef Mark nemlig

A. i Lunebiergs Mark paa

a. Stavnebiergs Diel, 4 Agre — b. Drageføis Diel, 5 Agre — c. Markeleeds Diel, 3 Agre — d. Brønløs Diel, 2 Agre — e. Lille Diel, 2 Agre — f. Askelunds Diel, 3 Agre.

B. i Lusehøis Mark paa

a. Store Heeds Diel, 5 Agre, og paa b. Lammekrogs Diel, 2 Agre.

1689 indgav daværende Skolemester ɔ: Rector, Niels Knudsen, i Bogense følgende Indberetning om sine og Skolens Indkomster:

1) Af Bogense By havde Skolemesteren 8 ß af hvert Huus om Aaret, intet Offer om Høitidsdagene, men nogle faa Accidentser ved Barnedaab, Kirkegang og Bryllup.

2) Af Klinte og Grindløse Sogne havde han aarlig 1 ℔ Byg, 22 Giæs og 2 Lam, men Skolebørnene 3 Orter Byg, 28 Giæs, 40 Snese Æg og den hele Midsommers-Tiende; dog havde de begge i nogle Aar kun faaet 1 ℔ Byg og hverken Giæs, Lam eller Æg; desforuden skulde Skolemester have af en Gaard i Grindløse 1 Orte Byg, som han i 9 eller 10 Aar ikke havde faaet.

3) Af Næraa og Høierup Sogne skulde Skolemester have 2 Orter Byg, 12 Giæs og 2 Lam, hvoraf han i nogle Aar kun havde faaet 2 Tdr. Byg; ligeledes skulde Disciplene have 1 ℔ Byg, 16 Giæs, 2 Lam og 20 Snese Æg, af hvilke de i mange Aar intet havde faaet.

4) Af Skamby Sogn:

Skolemester 1 Orte Byg, men i de 2 sidste Aar intet.

5) Af Guldberg og Sandager Sogne:

Skolemester 1 Orte Byg og 4 Giæs; de sidste havde han ikke faaet i 3 Aar.

Disciplene 2 Orter Byg, 12 Giæs og 12 Snese Æg og hele Midsommers-Tienden, af hvilke de dog i mange Aar ikke havde faaet det ringeste og Substituten (ɔ: Degnen; altsaa var det vel ham, der skulde betale det) desuagtet sal. Biskop Dr. Niels Bangs Qvittering (formodentlig hans Tilladelse til at være fri for denne Afgift).

6) Af Eilby og Meelby Sogne:

Skolemester 1 Orte Byg og 6 Giæs; de sidste havde han i 3 Aar ikke faaet.

Disciplene 2 Orter Byg, 12 Giæs, 14 Snese Æg, 8 Brød og hele Midsommers-Tienden, af hvilke de i Aar intet havde faaet.

7) Af Viersløf- og Veblinge- samt Sønderse-Sogne pensioneredes der intet.

8) Af Skouby Sogn havde sal. Dr. Niels Bang (1663—76) bevilget Capellanen, Hr. Laurids Danielsen, i Bogense (1660—90) det, som tilforn laae til Hørernes Bestilling.

9) Af Ore Sogn:

Skolemester 6 Skp. Byg og 4 Giæs.

Børnene 1 ℔ Byg, 8 Giæs, 8 Snese Æg og halv Midsommers-Tiende; men begge havde for forrige Aar blot faaet 2 Tdr. Byg, 6 Giæs og 1 Lam.

10) Særslef Sogn var tillagt Skolemester af Kongen istedetfor 20 Slettedaler, som han før nød af Bogense By, og saaledes havde han altid der de 2 Parter af Degnerenten og Substituten den 3die; men, siden Forandring skete af sal. Dr. Niels Bang, havde han kun af Sognet 3 Orter Byg, 2 Lam og 6 Snese Æg.

11) Haarslef Sogn havde Dr. Niels Bang tillagt Skolemester istedetfor Særslef Sogn; altsaa skulde han have 2 Parter af Degnerenten der, ligesom tilforn af Særslef; men forgangen Aar havde han ikkun faaet 2 ℔ Byg og 6 Skp. Havre, som ikke var det halve af hvad der gaaer af Sognet; heller ikke havde han faaet Midsommers-Tiende i 2 Aar.

Grunden til denne Mands vistnok sørgelige Tilstand bestod uden Tvivl deri, at Degne-Intraderne eller den saakaldte Degnerente af Landsbysognene oprindeligviis vare tillagte Rector, som Løn, imod at han ved en Skolediscipel (de saakaldte

Løbedegne) lod Kirkesangen o. s. v. bestyre; men, efterhaanden som man nu bestræbte sig for at ansætte faste Degne (de saakaldte Substituter eller Sædedegne) ved Landsbykaldene, bleve de 2 Trediedele af Degnerenten endnu tilstaaede Rector, hvorimod Substituten skulde leve af den ene Trediedeel og hvad mere, der ellers for ham kunde affalde; men, da han naturligviis ikke kunde dette, saa tærede han paa Rector, idet han lod være at betale hvad han virkelig de jure var ham skyldig. Det var altsaa virkelig en Kamp paa Liv og Død imellem Rector og alle Landsbydegnene om hvo, der først skulde svælte ihiel.

S. A. døde General og Geheimeraad Frederik Arenstorff til Svanholm og Overgaard, som ogsaa eiede Harritslefgaard her i Lænet, der nu ved hans Død tilfaldt hans Enke, Fru Augusta Elisabeth Rumohr.

S. A. afbrændte Præstegaarden i Ore eller maaskee rettere, da lod Præsten, Ernst Günther Helm (f. i Sønderborg 1638, Præst i Haarslef 1666 og i Ore og Brenderup 1688, gift 1653 (1668?) med Anne Gudesdatter, f. i Agernæs Præstegaard, med hvem han levede i 47 Aar, avlede 3 Sønner og 2 Døttre og døde 1715) den afbrændte Præstegaard opbygge.

S. A. Commissions-Udlæg (til hvem nævnes ikke, men formodentlig til Oregaard) paa et Huus i Ore Sogn, Skodstrup By.

S. A. omtrent blev der giort en Nidvise over et Bryllup, en Adelsmand giorde for 2 af sine Folk, hvor alle Herreds-Præsterne vare indbudne, men hvor det gik for knapt og sparsommeligt til (see 1688).

S. A. (eller rettere 1690; Bloch, 1, p. 143) døde Amtsforvalter og Borgemester i Odense, Jens Eriksen, som baade

eiede Hollufgaard og Dallund her i Lænet, hvilken sidste derved tilfaldt hans Enke, Maren Bang, cfr. 1687 & 1690.

1690 giorde Sognepræsten i Bogense, Hr. Anders Chelдorph, Rede for sine Indkomster efter den Methode, hvorefter ifølge kongelig Ordre af 1ste Febr. s. A. de nye „Stiftsbøger“ skulde indrettes, nemlig saaledes, som følger:

1) Decimanter.

a. I Hovedsognet, Bogense, ere 78 Gaardeiere, hver anslaaet i Matriklen til 4 Skp. Hartkorn, og af hver Gaards-Eie, som besaaes, gives Præsten i Tiende 4½ Skp. Byg; men, da mange jævnligen ligge øde, beløber det kun til 20 Tønder. Qvægtienden (hvori et Lam regnes for 2 ß, en Kalv 2 ß, en Griis 1 ß og et Føl 4 ß) andrager (eller beløber sig til) 3 ℳ 4 ß. Æbelø beboes af Eierens Tienestefolk; den ligger vel under Byens Taxt; men saavel Korn-, som Qvæg-Tienden, skal efter kongelig Dom af 1656 deles mellem Sognepræsterne i Bogense og Klinte; dog nydes endnu ingen Korntiende formedelst et kongeligt Benaadningsbrev af 1666, confirmeret 1670.

b. Annex-Sognet, som bestaaer af 6 Byer og 2 Eneste-Gaarde nemlig Brandholt og Ellegaard, har 57 Decimanter, hvis Kongetiende efter Matriklen beløber til 39 Tønder; men, da ofte noget ligger øde, faaes der sielden over 24 Tdr. samt en Kiendelse, naar de have Hør eller Hamp. Midsommers Qvægtiende skiftes i 3 Parter og til Præstens Part kommer: Lam, 8 à 10; Giæs, 5; Kalve- og Grise-Penge, 1 ℳ 10 ß. Derimod nyder Præsten ene Føl-Penge à 6 ß og Bi-Penge à 8 ß, som beløbe omtrent til 6 à 7 ℳ.

2) **Reditus festivales:**

Høitidsoffer af begge Sognene, 30 Slettedaler; ingen S.

Hans- og Jule-Rente; i Paaskerente af en heel Gaard 10 Æg og af en halv 5 Æg; ved Paaske- og Mikkels-Tid skulde desuden ethvert Ildsted i Kiøbstaden give Præsten 4 ß, altsaa 2 Slettedaler.

3) Ædificia:

Præsten boer i Kirkens Residents, som er kun slet og ringe, et Stuehuus paa 16 Fag og et lille lavt Ladehuus paa 14 Fag, og giver Grundskat, 5½ ℔. Haugerummet er kun en lille Kaalhauge. Jord dertil er et Gaards-Eie til 4 Skp. Hartkorn; en lille Rodhauge i Teglgaardsgyden, som Præsten har mageskiftet til Capellanen imod hans Hauge, hvori kan saaes 2½ Skp.; en lille Rodhauge ved Gyden til Kirken, hvori saaes 1 Fierding Korn; en Løkke i Skaarup, som skylder 12 Skp. Byg; en ditto i Tofte, som skylder ditto; 23 Stykker Jord i Gammelmark, som Præsten nyder for Viin og Brød og staae for Jordskat, 10 ℔ 12 ß. Residentsen er taxeret for 200 Slettedaler og Grunden for 20 Slettedaler, men er ikke det halve værd. Intet Inventar uden en gammel Kistebænk. Der ligger et Huus til Præstekaldet i Kiærby, som staaer for 2 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., gav i forrige Tider 3 Tdr. Byg i Landgilde, men nu kun 1 Skp. Korn og 1 Ugedag, da det svarer fulde Skatter, istedetfor andet geistligt Gods kun halv Skat. Annergaarden ligger ogsaa i Kiærby, staaer for 8 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. (dens Jordskifter, som ligge i Kattebiergs-, Mose-, Ellekiær-, Ny- og Ellegaards-Marker, opregnes ved Navn) og svarer 10 Skp. Rug, 10 Skp. Havre og 6 Tdr. Byg foruden Hovarbeide og Ægter, men er forarmet, da Gaarden brændte 1685.

4) **Beneficia**: Aldeles ingen (og dog klager Præsten i Guldberg s. A., at en Gaard i Smidstrup giver al sin Tiende til Præsten i Bogense).

5) **Gravamina:**

a. Bogense Byes Ringhed er altfor vide bekiendt; kun faa Indvaanere og de fleste af disse fattige.

b. Annex-Sognet forringes aarlig; forrige Aar bleve 3 Gaarde øde i Harritslef foruden den ene, der alt var det, og i Skouby og Eskildstrup ere de saa forarmede, at de om Foraaret hverken have at æde eller at saae og ved Midsommers Tid hverken Lam eller Grise at tiende af, som Egnen overhovedet er skarp og sandig.

c. Sognepræsten pensionerer aarlig 20 Rdlr. til Bogense Byes Capellan og desforuden skaffer ham Hest og Vogn samt prædiker for ham til Aftensang, hver Gang han forretter Tienesten i Annexet.

d. Residentsen er saa ringe, at Præsten maa leie Huus i Byen til sin Avl og Tiende.

e. Af Æbelø nydes ingen Korntiende, fordi den, som sagt, derfor ifølge kongelig Benaadning er fri i 20 Aar fra Borgemester Hans Jørgensens Død (NB.), som først døde 1681.

f. Annexgaarden i Kiærby har siden den ulykkelige Ildebrand (1685) ikke kunnet yde alt sit Landgilde og rester over 20 Tdr. Af Huset sammesteds bekommes intet Landgilde, fordi det skal svare fuld Skat. Af de 2 Løkker, som ligeledes give fuld Skat, svares stundom nogen og stundom ingen Afgift.

g. Af Harritslefgaard nydes nu ikke mere, som tilforn, Afgift.

h. Nogle Huse under samme Gaards Taxt have siden den nye Lovs Publication ikke villet tiende.

i. Stor Mangel paa Hø og Græsning, saa at af det første kun avles 3 Læs.

k. Ved Bogense er en Mark, som kaldes Gammelmark eller „Guldjorden", der aldeles ingen Tiende giver.

l. Ingen Trolovelses-Penge gives her, som paa andre Steder, skiøndt Trolovelserne ere saa sieldne, at der forefalder kun een hvert andet Aar.

m. Præsten maa give Personal-Skat, som en stor, riig og mægtig Kiøbstædpræst.

6) **Hospitia pauperum:** Et gammelt brøstfældigt Leerhuus paa 9 Fag kaldes de Fattiges Boder, hvor 2 gamle Qvinder nyde fri Huusværelse. En af Bogense fordums Borgemestre, Mads Ibsen, skal have stiftet det; men der er intet Tillæg.

7) **Schola publica:** En liden Latinskole, hvor undertiden 5, undertiden 6 Disciple freqventere.

8) **Documenta publica:** Ikke saa meget, som et Bogstav, uden Kirkebogen, hvori der findes lidet over et Ark beskrevet „Pergament", som dog ikke giver nogen særdeles Oplysning.

S. A. gav Capellanen i Bogense, Hr. Laurids Danielsen Cholerus, følgende Oplysning om sit Embeds Indtægter:

1) Decimanter: Han nyder aldeles ingen Tiende.

2) **Reditus festivales:** Offer til de store Høitider af begge Sogne, omtrent 15 Slettedaler, og i S. Hans-Rente af Skouby Sogn 4 Lam.

3) **Ædificia:** Ingen Residents, men faaer af Kirken 16 Slettedaler til Huusleie.

4) **Beneficia:** Et Gaards-Eie, som af Arilds Tid haver ligget til Capellaniet og staaer for 4 Skp. Sognepræsten pensionerer til Capellanen 20 Daler aarlig og af Bogense Kirke faaer han aarlig 4 Slettedaler.

5) **Legata:** Noget Vicarie-Gods, som af adskillige Adelsmænd er perpetueret til Capellaniet, nemlig

a. et Gaards-Eie paa 4 Skp., skiænket af Axel Brahe 1596; dernæst af samme

b. en liden Hauge ved Sognepræstens Residents, som Capellanen for sin Livstid har mageskiftet til Sognepræsten mod en Hauge i Teglgaardsgyden, hvoraf han aarlig faaer 3 ℔.

c. 2 smaa Huse ved Stranden; af begge nydes aarlig 3 ℔.

d. en liden Rodhauge, givet 1656 af Hr. Peder i Skydebierg og skylder aarlig 1 ℔, og

e. en lille Rodhauge, hvor Capellanens Residents fordum stod og som skylder aarlig 3 ℔.

6) **Gravamina:**

a. Pension til Capellanens Medtiener foruden Mad og Øl ꝛc., 15 Slettedaler (vi saae nemlig ovenfor, at Capellanen den Tid var saa gammel, at han selv maatte holde Capellan cfr. 1660).

b. De 2 Tdr. Byg, Capellanen tilforn ned af Skouby Kirkes Tiende, ere ham for nogle Aar siden fratagne.

S. A. indgav Skolemesteren eller Rectoren, Niels Knutzen, i Bogense atter følgende Indberetning (cfr. 1689):

1) Skolemesters Løn:

a. **Reditus festivales:** J S. Hans-Rente en Fierdedeel af Qvægtienden, som beløber omtrent 1 ℔; i Paaske- og Mikkels-Rente 4 ß af hvert Huus, som kan løbe til 2 Slettedaler.

b. **Ædificia:** Skolen er slet, af 7 Fag Huus med Straatag paa den ene Side.

c. **Beneficia:** Af Klinte og Grindløse skulde han have 1 ℔ Byg, 12 Giæs, 2 Lam og 1 Ørte Byg af en Gaard i Grindløse; af Næraa og Høierup 1 ℔ Byg, 12 Giæs og 2 Lam; af Skamby 1 Ørte Byg; af Guldberg og

Sandager 1 Orte Byg og 4 Giæs; af Skouby, som tilforn laae til Hørernes Bestilling, har Degnen nu al Degnerenten; af Eilby og Meelby 1 Orte Byg og 6 Giæs; af Ore 6 Skp. Byg og 4 Giæs; af Særslef, som 1604 blev ham tilstaaet istedetfor 20 Rdlr., han før nød af Byen, Bogense, skulde han have aarlig 6 Orter Byg, 6 Lam, 20 Snese Æg; men, siden forrige Bisp, Dr. Niels Bang, bevilgede Substituten (ɔ: Degnen) det, har han kun deraf 3 Orter Byg, 2 Lam og 6 Snese Æg; af Haarslef Sogn har han havt 3 Orter Byg, før det hele blev ham tillagt istedetfor Særslef, hvoraf han i forrige Tider fik 3 Orter Byg, 4 Tdr. Havre og 6 Lam; men nu paa nogen Tid har han kun faaet 2 ꝑ Byg, 1 Td. Havre og ingen Lam.

d. **Legata:** Ifølge Axel Brahes Gavebrev af 1596 paa 2 Vaaninger i Bogense til Capellanen og Skolemesteren skulde han af den ene have 8 ß og af den anden 1 slet Mark.

e. **Gravamina:** Skolemester har mistet: i Klinte og Grindløse 2 Orter Byg, 2 Lam og 12 Giæs; i Næraa og Høierup 8 Skp. Byg, 2 Lam og 12 Giæs; i Skamby 1 Orte Byg; i Guldbierg og Sandager 4 Giæs; i Eilby og Melby 1 Orte Byg; i Særslef 3 Orter Byg, 4 Lam og 14 Snese Æg; i Haarslef 3 Tdr. Byg, 6 Lam og 3 Tdr. Havre og endelig Jordskylden af Axel Brahes Vaaninger.

2) Skolebørnene skulle nyde:

Af Guldberg og Sandager 1 ꝑ Byg, 12 Giæs, 20 Snese Æg og den halve Midsommers-Tiende; men, siden forrige Bisp, Dr. Niels Bang, har tillagt Substituten det, havde de nu i nogle Aar intet faaet.

Af Eilby og Meilby 1 ₶ Byg, 12 Giæs, 14 Snese Æg, nogle faa Brød og den halve Midsommers-Tiende; men nu faae de kun 1 Td. Byg.

Af Ore Sogn 1 ₶ Byg, 8 Giæs, 8 Snese Æg og den halve Midsommers-Tiende; men nu faae de 2 Tdr. Byg, 4 Giæs, 4 Snese Æg og 1 Lam.

Af Klinte og Grindløse 3 Orter Byg, 28 Giæs, 40 Snese Æg og den halve Midsommers-Tiende; men i nogle Aar have de ikkun faaet 1 Orte Byg.

Af Næraa og Høierup 1 ₶ Byg, 13 Giæs, 2 Lam og 10 Snese Æg; men nu i mange Aar, siden Patronen, Rudolph v. Podebusk, indsatte Sædedegn der paa Stedet, have de intet faaet.

S. A. hedder det om Klokkeren i Bogense, Jørgen Henriksens, Indtægter, at han nyder: Af Kirken 8 Slettedaler i Huusleie; Offer til de 3 store Høitider, hver Gang 3 ß; uvist Offer og Begravelses-Penge, 5 ß; en lille Hauge, som kan besaaes med 1 Skp. Korn.

S. A. hedder det om Degnen i Skouby, Willum Jensens, Indkomst: Huset, han beboer, er øde og forfaldent; Jorden staaer for 10 Skp., men kan saaes med 2 Tønder; Degnekorn er af en heel Gaard 2 og af en halv 1 Skp. Byg; Midsommers-Tiende er 3 Lam og 3 Giæs og Offer til hver af de store Høitider udgiør 5 ß.

S. A. var Peder Frederiksen Borgemester i Bogense.

S. A. begynder atter en af Byens Tingbøger og da var endnu Niels Basse Byfoged.

S. A. var allerede Sognepræsten i Guldberg og Sandager, Hr. Niels Bang, død og Mag. Jacob Hiorth i hans Sted Præst i disse Sogne (født i Eilby, hvor hans Fader, Hr. Laurids Hiorth, var Sognepræst, blev mellem 1688 og 90 Sogne-

præst i Guldberg, 1700 Magister, siden Provst i Herredet, men 1705 Sognepræst til Dalum og Sanderum; han var gift 1) med Formandens Enke, Pernille Rosenberg, og 2) med Borgemester Johan Mikkelsens Enke af Middelfart, Mette Bang, en Datter af Mag. Hans Bang i Bogense; Giessing, 3, p. 171); thi han indgiver i dette Aar følgende Indberetning om Sognets geistlige Intrader, nemlig med Hensyn til Præsten:

1) Decimanter i Guldberg Sogn 14 nemlig 4 hele og 10 halve Gaarde og af disse 14 tiende de 10 det meste til Præsten i Særslef, de 4 en Deel deraf og 1 i Smidstrup giver al sin Tiende til Præsten i Bogense. I Sandager S. ere 17 Decimanter nemlig 4 hele og 13 halve Gaarde samt nogle Huse med lidet Jord til, som og tilligemed en halv Gaard tiende til Særslef. Korntienden er af Guldberg S. 3 Tdr. 6 Skp. Rug og 4 Tdr. 4 Skp. Byg og af Sandager 3 Tdr. 6 Skp. Rug, 6 Tdr. Byg, 1 Td. 7 Skp. Havre, men har formedelst de mange øde Gaarde og de senere Aars Misvæxt ikke engang Alt været at bekomme. Qvægtienden er formedelst den onde Græsbeed 2 à 3 Lam af hvert Sogn til hver 3die Part samt 1 eller 1½ ß til alle 3 Parter for Kalve og Grise. Gaasetienden er, som Lammetienden. Føl-Penge og Bi-Penge nyder Præsten ene; men det er her kun lidet af.

2) **Reditus festivales**: Offer til de 3 store Høitider, 11 Slettedaler og 2 ß; thi Sognefolket er meget fattigt og har ei Raad til at holde Tienestefolk og af Sandagergaard gaaer sieldent Offer uden af 2 Tienestefolk, ½ Mark. Paaskerenten er 10 Æg af de fleste Gaarde og, naar de fordres, svares der tidt, at de have ingen Høns.

3) **Ædificia**: Præstegaarden, som en adelig Jomfru skal have skiænket, er ufri og Landgilden svares til Kirken; den var derhos saa brøstfældig, at nærværende Præst saa godt som paa

ny har maattet lade den opbygge. Jorderne ere: I Kirkemarken (som bruges 2 Aar og hviler 2 Aar) Toften, Krogagre, Brødbusk, Romose, Enemærket og Bruunholm; i Kirkeløkken (som, fordi den er høi, sandig og ond, hviler 6—9 Aar og bruges 2) nogle Hutte, som ere Glov-Sand og hvoraf sielden faaes Sæden; i Dugsmark (som hviler hvert 3die Aar) Syndermose, Tornbierg, Holgade, Graakiær, Nørkiær, Brunbierg og Snogsbierg; i Lillemark (som hviler hvert 3die Aar) Lammehauge, Komose, Skovsbierg, Tronagre og Velbystænte; ogsaa er der lidet Eng til i Syndermarken, Kirkeengen ꝛc.; men der er en „nørkelig" (ɔ: uoverkommelig) Mængde Giærder til Gaarden og den er i gl. Matrikel ansat for 4 Tdr., men i ny Matrikel for 8 Tdr. „ Skp. 1 Fdk. 1 Alb.; dernæst ere der 2 jordløse Huse i Byen, hvoraf det ene svarer en Ugedag, men det andet slet intet. Af Annexgaarden skulde svares 4 Tdr. 4 Skp. Byg, ½ Otting Smør, 2 Høns og 3 Giæs; men deraf er stundom noget og stundom intet at erholde (dens Jordskifter opregnes). Inventarium er et gammelt langt Egebord. Den svarer, som andet geistligt Gods, kun halv Skat, men Personel-Skat og Rytterpenge, som fuld Skat.

4) **Beneficia:** Kongetienden af Guldberg Sogn. En Deel Jord paa Harritslef-Mark skal tilforn have ligget til Præstegaarden, men ligger nu under Harritslefgaards Hoved-Taxt. For de Bøndergaarde, som ere afbrudte og lagte under Hovedgaards-Taxt, gives af Enggaard 3 Tdr. Byg og 2 Tdr. 4 Skp. Rug, af Sandagergaard ligesaa meget; men dette sidste faaer Præsten ikke, siden Geheimeraad Morten Schinkel kom til Gaarden. Præsten har hverken Tørveskiær eller Brændsel og maa derfor tidt om Vinteren med Kone og Børn „tude i Næve"; thi der er vel en lille Skovlokke til Præstegaarden, men der

er kun en halv Snees unge Bøge deri. Accidentia ere saare ringe.

5) **Gravamina:**

a. Decimanternes Formindskelse, saa at i Sandager Sogn ere 6 øde halve Gaarde og 4 øde Huse.

b. Mølleren til Sandagergaard gav stedse Tiende af sin Jord; men nu have de taget Jorden til Hovedgaarden og tiende altsaa intet.

c. Hø er kun lidet og Tørveskiær, Brændsel og Giærdsel intet.

S. A. hedder det, at Substituten i Guldberg, Jens Hansen, der, som sagt, 1664 blev beskikket af Dr. Niels Bang, havde følgende Intrader: Af Decimanterne skulde han have 2 Skp. Byg; men af mange faaer han kun 1 Skp. og det endda slet Korn. Giæs skulde han have, 1 af hver Gaard; men mange ville kun give ½ og andre svare, at de ere døde. Qvægtienden af begge Sogne er 2 à 3 Lam, 2 Giæs og 4 à 6 ß i Penge. Offer var tilforn 1 Daler 2 ₰, men nu kun 1 Daler, og af Sandagergaard fik han til sidste Juul 2 ß og til Paaske 4 ß. Til Paaskerente give nogle en Snees Æg, andre ½ Snees og andre svare, at de har ingen Høns. Brød har de vel tilforn givet til Løbedegnene; men nu faaes der ingen. Degnebolig er der ikke, men maa leies. En Kirkejord er der i Sandager S. i N. Esterbølle By, som afgiver 8 Skp. Byg til Substituten, hvorimod han til Skolemester i Bogense maa afgive 12 Skp. Byg. Tørv og Brændsel har han ikke.

S. A. skal ifølge den foregaaende Præsteindberetning Geheimeraad Morten Skinkel til Søholm have eiet Sandagergaard, hvilket er heel mærkeligt, da den i den saakaldte nye Matrikel af 1688 tilskrives Christian Pappenheim til Nørbek

og allerede 1694, som det følgende vil udvise, tilhørte Admiralitets-Assessor Hans Knudsen.

S. A. giver Sognepræsten i Eilby, Hr. Rasmus Madsen (som altsaa skulde være Hr. Rasmus Knudsens Efterfølger (see 1688), ifald dette Navn ellers ikke, som jeg formoder, er en Skriverfeil i ny Matrikel istedetfor hiint), og som tillige var Provst i Skouby-Herred, følgende Indberetning om sine Indkomster af Eilby og Meilby:

1) Decimanter i Eilby S. 21 (med Sandager Mølle) og i Meilby Sogn 20. Begge Sogne ere anslagne til 21 Ortuger Byg, som dog ikke uden i frugtbare Aaringer kan bekommes. Af Hør og Hamp faaer Præsten ikke det halve af hvad ham kunde tilkomme. Af Ærter og Boghvede skulde han have en Trediedeel; men der faaes kun lidet. Af Qvægtienden bekommer han en Trediedeel; Lam 5 à 6, Grise 1 à 2, Giæs 6 à 7 og 1 ℔ Penge af begge Sogne. Føl- og Bi-Penge nyder han alene; men Bipladser ere her ikke og af hvert Føl svares kun 4 ß, saa at det hele af begge Sogne kan være 3 ℔.

2) **Reditus festivales**: Til de 3 store Høitider havde han tilforn 12 Slettedaler til hver, men nu kun 10 à 11 i det høieste af begge Sogne, da Sognefolkene nu ere færre og forarmede; andre Offre ved Barnedaab, Barseler, Brudefolk og Liig, 6 à 7 Daler; thi de fleste lade deres Døde begrave uden Sang og Klokkeklang og engang gik der 7 Aar forbi, hvor der ingen Brudefolk var; Paaskerenten er en Snees Æg af hver heel Gaard.

3) **Ædificia**: Her er en fri Præstegaard, hvoraf Formanden har bygt Stuehuset, og den nærværende Præst har afbetalt Præstegaarden, som med Capital og Renter beløber 300 Slettedaler. Den Præstegaarden tillagte Grund er i Flammekiær-Mark (paa Korsvei, Reffshøi, Saxebierg, Heden,

Havredal, Beedager, Ottekiær, Lubring, Kind, Lundehøi, Lundemark, Gammeltoft, Staadderhave og Kasendal), Nørremark eller Tokkelunds-Mark, Brunebiergs-Mark (paa Toftekiær, Gadager, Hvalpekiær, Ruldager, Toghøi, Skiemkiær, Kilegiærde, Gundesspield, Veiager, Leergravskiær, Heldager), i Tokkelunds-Mark (paa Kiledam, Alfarvei, Møllestænte, Tronager, Skovhave og Meelager); dernæst en Eng, kaldet Abelslund, hvorpaa kan avles 1 Læs Hø og i alle Markerne 2 à 3 Læs. Jorden er i ny Matrikel ansat for 9 Tdr. 5 Skpr. „ Fdk. 1 Alb. Annexgaardens Jord i Meilby (som stykkeviis opregnes) er sat for 8 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 3 Alb. Landgilden er foruden Hovning 1 ℔ Byg, 1 Orte Havre, 1 Otting Smør, 1 ℔ Writzpenge og 1 Ydelam.

4) **Beneficia** eller **Bona mensalia**: Af gammel Adel er tillagt 1 ℔ Byg, 2 Skp. Havre, 2 Giæs, 1 Par Høns og 1 Otting Smør, som ydes fra en Gaard i Svenstrup i Særslef Sogn. Af jordløse Huse, som Præsten og hans Formand have ladet bygge, ere der 3 i Meilby, 1 i Jullerup og 6 i Eilby, hvoraf de nyde 1 Ugedag.

5) **Gravamina**:

a. Decimanternes Formindskelse. Her har længe været 3 øde Gaarde og for 2 Aar siden blev den 4de det. Desuden er der 4 i Eilby Sogn, som have Jord i et andet Sogn, kaldet Kafjord, hvoraf Præsten ingen Tiende bekommer. Ogsaa af Sandager Mølle fik han tilforn Tiende, men ikke, siden Mølleren frasagde sig den og den blev lagt ind under Gaarden. Desuden ere alle Decimanterne paa 2 nær fattige.

b. Der er til Præstegaarden stor Mangel paa Hø og Foder og af Ildebrand, Tørveskiær og Giærdsel aldeles intet.

c. **Schola publica**: Her er ingen Skole uden den, som nær-

værende Præst har ladet bygge, som selv holder Sogne-børnene frie paa egen Bekostning.'

S. A. hedder det om Substituten i Eilby, Laurids Mogensens, Intrader: Af hver Gaard skulde han nyde 2 Skp. Byg; men nogle give kun 1, andre intet, og deraf skulde han til Bogense Skole, „medens den var ved Magt", endda svare 4½ Orte Byg; dernæst af hver Gaard 1 Gaas; men nogle give kun en halv og andre ingen og deraf skulde han endda give 18 til Bogense Skole, medens den var i Magt; Offer til hver af de 3 Høitider, 1 Daler af begge Sogne; St. Hans- eller Midsommers-Tiende, 2 Lam, 1 Griis, 6 à 7 ß i Penge, hvoraf det halve til Bogense Skole; Paaskerente af hver Gaard, 1 Snees Æg; men somme give kun ½ Snees og deraf skulde gives til Bogense Skole, medens den var ved Magt, 3½ Baal; af Meelby Sogn næsten af hver Mand et lille Brød. Degne-bolig ingen; men han boer i det Huus, Præsten har ladet op-bygge til Skole. Her ere mange øde Steder, hvoraf intet ydes, og ingen Jord, Brændsel eller Tørv.

S. A. begynder Ore Sogns ældste Kirkebog; men Præ-stens Indberetning om Sognekaldets Intrader maa derimod søges i Vends-Herreds Provstebog.

S. A. savnes ligeledes Indberetningen om Præstens og Degnens Indkomster af Haarslef Sogn i den saakaldte geist-lige Jordebog, hvori Indberetningen om de andre Skovby-Herreds Sogne findes indført. Derimod findes der i Haarslef-Kirke et Kobber- eller Messing-Døbebækken af dette Aar, hvorpaa forestilles en Fugl, der sidder paa en Green, og derhos staaer Aarstallet, 1690.

S. A. indberetter Sognepræsten i Særslef, Hr. Hans Bang, om Sognets geistlige Intrader Følgende:

1) Decimanter ere 69 og Tienden beløber omtrent til 80

Tdr. af alle Slags; af Erter og Boghvede den tredie Part og af Hør og Hamp den hele Tiende. Qvægtienden, hvoraf Præsten faaer en Trediedeel, beløber til 10 à 12 Lam, 2 à 3 Grise, 10 à 12 Giæs og i Penge 3 à 4 ₰. Føl- og Bi-Penge faaer Præsten ene, nemlig 6 ß for hvert Føl og 6 ß af hvert Bistade; desuden 1 Skriverlam i hver By (vi have ovenfor seet, at Præsten i Guldberg og Sandager beklagede sig over, at af de 14 Decimanter, der vare i Guldberg Sogn, tiende de 10 den meste Tiende til Præsten i Særslef og de 4 en Deel deraf).

2) **Reditus festivales:** Offer til de 3 store Høitider, 20 Rdlr. til hver. Anden smaa Offer er kun ringe. Paaskerenten er en Snees Æg af hver Gaard, men holdes ofte tilbage.

3) **Ædificia:** En fri Præstegaard, som hans sal. Formand begyndte at bygge, men han fuldendte. Jorden ligger i Duchs Mark, som bruges 2 Aar og hviler det 3die (paa følgende Skifter: Havreholm, Hemersleftoft og Mademose, i hvilken sidste 3 à 4 Læs Hø), Langeløkke, som bruges 2 Aar og hviler det 3die, Riismark ligeledes (paa Trollebierg, Riishøi, Steenkiste og Møllehøi), Karsmark ligeledes (paa Hopager, Høhøi og Sønnopsland), Meelvong ligeledes (paa Klak, Krogspield og Kirkestænte), Efterbøll-Meelvong (paa Faarstedkrog), Svenstrup Mark (paa Steensager og Møllehøi), Nymark, Ottekiærsmark, en Løkke Østen for Præstegaarden, kaldet Lunden (deri 10 à 12 Læs Hø, Torn til Haugegiærdet og en Kirkejord, kaldet Esbøyden); Vesten og Sønden for Præstegaarden en Frugthauge med adskillige rare Frugttræer og Østen for Præstegaarden op til Kirkemuren en Hummel- og Kaal-Hauge og endelig ved Hemmerslef en lille Kalvehauge, hvor Præstegaarden før var bygt. Præstegaardens Taxt i ny Matrikel 9 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og Esbøyde Kirkejord „ Tdr. 7 Skp. „ Fdk. 2

Alb. For Præstegaardens Bygning har Sognepræsten betalt til de Fattiges Directeur i Kiøbenhavn 100 Rdlr. med mange Aars Renter og, som Præstegaarden er godt bygt med 2 Gaardsrum og Stuehuset mellem begge Gaardene, den ene Ende imod Kirken ɔ: i Nord og den anden mod Haugen ɔ: i Syd, synes den vel at kunne være 500 Daler værd. Til Præstegaarden ere 8 Huse, 3 i Særslef og 5 i Hemmerslef, som give hvert 1 Ugedag eller 1 Rdlr. hvert Halvaar (altsaa Dagen beregnet til 3 à 4 ß), og endelig et Kirkeboel i Hemmerslef, som skylder 2 ℔ Byg aarlig, hvilke Præsten nyder for Viin og Brød.

4) **Gravamina:**

a. **Decimantium** Formindskelse, idet 2 Gaarde i Maderup ere øde og mange forarmede.

b. Til Præstegaarden er ingen Tørveskiær eller Giærdsel og kun ringe Græsbeed og Høbiering.

c. Adskilligt af hans Jord maa hvile i 4 Aar og af Esbøyd Kirkejord contribuerer Præsten i alle Maader, som en Bonde.

S. A. angives Substituten i Særslef, Niels Knudsens, Intrader saaledes: Byg gaves i gammel Tid 11 Orter; men nu kan knap bekommes 9 og deraf gives til Bogense Skole 3. Paaskerenten er 14 Snese Æg, af hvilke Skolemesteren i Bogense faaer 6. Offer paa hver af de 3 Høitidsdage er 3 Slettedaler. Midsommers-Tiende er 4 à 5 Lam, 6 Giæs og 1 ₰ i Penge; men de 2 Lam faaer Skolemesteren i Bogense. Degnebolig haves ikke; men Degnen boer i et af Præstens Huse i Særslef.

S. A. gav Sognepræsten til Vigerslef og Veflinge, Hr. Christen Andersen Holm, følgende Indberetning om sine Sogne-Indtægter:

1) Decimanter i begge Sogne ere 99. Af Korntienden, som anslaaes til 38½ Tønde af Vigerslef og 22 af Veslinge, faaer Præsten en Trediedeel. Af Midsommers-Qvægtiende faaer Præsten til sin Trediepart 16 Lam, 4 Grise, 10 Giæs, 1 Rd. i Penge og paa hver 10de Gaard et Lam, som kaldes Skriverlam; af Boghvedetienden en Trediedeel (Ærter saaes der ikke); af Hør og Hamp, Føl og Bier faaer han vel det hele; men der falder kun lidet.

2) Reditus festivales: Til hver af de store Heitider 24 Slettedaler af begge Sogne. Andre Smaaoffre ere kun meget ringe. Tilforn gaves den saakaldte Byrdpenge ↄ: 4 ß af hver heel Gaard, som deeltes mellem Præsten, Degnen og de Fattige og hvorfor Præsten holdt 3 Prædikener for Sæden; men nu ere der kun faa, der ville give dem. Paaskerente er 1 Snees Æg af hver heel Gaard; i Stedet herfor tiendes ikke af Høns.

3) Ædificia: Præstegaarden bestaaer af 24 Fag Stuehuus, tækkede paa den ene Side med Tegl og paa den anden med Straa, samt 3 Gaardshuse, sammenbygte i en Fiirkant; den er, som andre Præstegaarde, fri. Grunden er skarp og stenet og Avlingen besværlig, fordi Jorden ligger vidt adspredt i 4 Bymarker og noget af den er en halv Miil borte. Jorden er beliggende i Kirkemarken (paa følgende Diel eller Agerskifter: Flækket, Enghave, Dalagre, Kolryg, Kiellebybierg, Brekiær, Knøsen, Hebækken, Drager, Heen, Havlykke, Skueager), i Farstrup Mark (paa Spydsager, Tarmeager, Undebæk, Skidenholm, Skalager, Pleen, Voitishut, Gacseholm, Bogenseager, Skiælvei, Sorteholm, Voldkielde, Borrebæk), i Møllemark (paa Drishut, Sandholm, Jordvad, Tønnisager, Eskelund, Møllebierg, Avildsbierg, Veilend, Toftekiær, Vongeleed), i Farstrup Heiløkke (paa Kirkestænte, Lykkedam, Vandsted, Hulkebierg, Sandgrav, Ellehave, Steierhut), i Veblinge Mark,

i Farstrup Ny-Heed, i ditto Gammel-Heed, som er udygtig baade til Korn og Græsning (Volegs Agre), i Tacherod Mark (Oens Kilde, Steenbierg, Smørvraa, Rørmaalet), i Gundemose Mark til Farstrup (Havrebierg, Tuensbierg, Galbov, Refshale, Gunmosstrube og Vollegsbæk), i Bagenhøis Mark (Tavlen, Ballens Krog, Kirkestænte, Præstebierg, Bagenhøi, Galbov, Skraabierg, Veilenden, Svennekiær, Vandstaaet — deraf Bagenhøi, hvorpaa Bagnet fordum har staaet, udygtig (til Avling); paa hiin Side Rue paa Heden en Jord, som over 50 Aar siden har været bortleiet til Tverskov Mølle for 3 Rdlr. aarlig; alle Jorder drives saaledes, at, naar de 2 Marker ere inde, ligger den 3die til Fælled; ved Trøstrup i Korup S. en lille Eng, hvorpaa kan avles 4 Læs Hø, men ligger næsten 1 Miil borte; i Vigerslef Mose nogle smaa Maal, hvorpaa kan avles 5 Læs Hø; al Jorden er anslaaet til 15 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Præstegaarden, skiøndt meget brøstfældig, blev ved Tiltrædelsen vurderet for 200 Slettedaler, som betales til sal. Niels Krags Enke, der havde kiøbt den. 5 Huse, bygte paa Præstegaardens Grund, nemlig Smørvraa, et paa Havremarken, et paa Farstrup-Heed og 2 i Vigerslef giøre hver en Ugedag til Præsten. Annexgaarden i Vøblinge staaer for 4 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. „ Alb. og giver i Landgilde 30 Skp. Byg og 2 Dages gangende Hovning; den kan saae 12 Skp. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Blandkorn, 2 Tdr. Havre, 4 Skp. Boghvede og avle 6 Læs Hø (dens Jorder specificeres) og giver kun halv Skat; paa Grunden er bygt 2 jordløse Huse, som giøre en Ugedag til Præsten eller give ham 4 Slettedaler.

4) **Beneficia & Mensalia:** En Gaard i Torup i Skamby Sogn, som staaer for 6 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., hvoraf 3 Tdr. ydes til Vigerslef Kirke til Viin og Brød, men det øvrige til Præsten; dens Landgilde er 11½ Orte Byg, 1

Otting Smør og 6 Daler til Hovningspenge. Af Rugaard gives 2 ℔ (Korn) og 1 Fierding Smør for nogle Bøndergaarde, som ere afbrudte og lagte under Gaardens Avling; men i nogle Aar er det holdt tilbage. Af Margaard skulde gaae 6 Tdr. Byg, som ikke heller kan erholdes.

5) **Gravamina:**

a. Gives til 2 Enker i Kaldet 40 Slettedaler, 4 Lam og 4 Skp. Gryn.

b. Til Capellanen, som Formanden (1681—88) for sin store Svaghed har kaldet, 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 1 Ko paa Foder og Græs, 2 Skp. Gryn, 2 Lam, 2 Grise, 3 Daler og en Offerdag til hver af de store Høitider og har han dernæst et Huus frit paa Præstegaardens Grund, hvortil ligger Jord.

c. **Decimantium** Formindskelse; thi foruden de, som ere øde og forarmede, ere endeel Steder afbrudte og lagte under Rugaards Avling. Sal. Bendix v. Buchwald haver og lagt 25 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. under Langesø Hovedgaard. Endelig er den bedste og meste Jord til Tverskov By lagt til Margaards Hovedgaard og Tverskovs Gaarde giorte til Huse og derfor nydes ingen Refusion.

d. Fra Præstegaarden er taget noget Skov og Jord, kaldet Præsteholm, og lagt under Margaard.

e. Af Margaard er stedse gaaet Korn til Præstegaarden, først i Kiærven (altsaa Tiende?), siden i Skiæppen (nemlig 6 Tdr. Byg), indtil Dr. Seemann fik Gaarden, som intet vilde give.

f. Af Rugaard faaer Præsten nu hverken Offer eller andet.

g. En liden Enghauge har med Bevilling over 50 Aar været til Præstegaarden, men er nu frataget; der kunde avles 18 Læs Hø.

h. En Smedie i Rue laae ogsaa dertil, men er nu frataget til Amtstuen.

i. Præstegaardens Taxt er for høi, da Grunden er skarp og Avlingen, som sagt, besværlig; ingen Græsning eller Giærdsel, skiøndt den har en stor Mængde Giærder; daarlig Engbund og ingen Skov.

6) **Hospitia:** Et Hospital i Vøblinge til 4 Fattige, til hvem Axel Brahe paa Elved har givet 300 Rdlr., hvorfor ved hans Død blev udlagt Bøndergods, der siden blev mageskiftet; men de Fattige have længe intet faaet deraf.

7) **Documenta publica:** Ere bortkomne i Ufredstid paa et Pergamentsbrev nær om et Mageskifte med et Stykke Skov, kaldet Præsteskoven, som blev lagt til Langesø mod nogle andre Stykker Jord.

S. A. blev ligeledes om Degnen i Vigerslef, Christen Jørgensens, Intrader Følgende indberettet: 2 Skp. Byg af hver heel Gaard &c; men endeel Steder ere afbrudte, endeel øde og endeel forarmede; til Offer hver af de 3 Høitider 3 Slettedaler; til S. Hans-Rente eller Midsommers-Tiende 4 à 5 Lam, 1 Griis, 3 Giæs og 2 ℔ Penge; til Paaskerente af hver heel Gaard 10 Æg; noget Jord i Bagenhøis- og Kirke-Mark, hvori kan saaes 1 Td. Korn; forresten hverken Degnebolig eller Ildebrand, Tørveskiær, Hø eller Foder; af Sædegaardene haver Degnen tilforn nydt noget Korn, men nu intet.

S. A. blev ligeledes om Veflinge-Degn, Hans Lauridsens, Indkomster Følgende indberettet: 2 Skp. Byg af hver heel Gaard; men det er vanskeligt at faae og for det meste kun Blændkorn; til hver af de store Høitider 2 Daler i Offer; til S. Hans-Rente 3 Lam, 1 Griis, 2 Giæs og 1 ℔ i Penge; til Paaskerente 10 Æg af hver heel Gaard. Degnen beboer et ufrit Kirkebolig og skatter deraf, som en Bonde, og

har ingen Degnebolig uden et lille jordløst Huus i Veflinge, hvortil ikke er mere Jord end efter Tagdryppet, og giver deraf 24 ß. Degnen har hverken Ildebrand, Tørveskiær, Hø eller Foder. Af Rugaard er gaaet 1 Td. Rug for nogle øde Steder, som ere afbrudte og lagte under Gaardens Avling, samt 6 Skp. Byg; men nu i 4 Aar har han intet bekommet og i 8 Aar intet Offer. Af Elved faaer han aarlig 6 Skp. Byg.

S. A. omtrent eller rimeligviis noget senere (ja maaskee ikke før i Sognepræstens Sygdom 1703)[1]) blev Hr. Jens Pedersen Berring Capellan i Vigerslef; han var en Søn af Peder Berring, Sognepræst for Kaaberup i Viborg Stift, og en Jomfru Hvass fra Holstebro, blev 1675 Sognepræst i Udby i Vends-Herred; men, da en Præsteenke lagde ham ud som Barnefader, blev han 1689 dømt fra Kaldet; dristede sig derpaa til at skrive Kongen til i forseglede Breve (som altsaa den Tid ansaaes for et Crimen) for at maintenere et og andet, men fik dog tilsidst kongelig Opreisning og blev Capellan her paa Stedet; han var gift med Anne Laugesdatter Grendsteen, en Præstedatter fra Udby (der døde 1734 i Odense som Giordemoder), og havde forresten det Mundheld, at han kaldte alt det b r u u n t, som stod ham vel an, hvorfor han ogsaa fik Navn af b r u n e Hr. Jens.

S. A. døde Jomfru Mette Friis paa Margaard i en slig Forfatning, at Familien gik fra Arv og Giæld; ogsaa havde hun alt før sin Død maattet sælge Gaarden (den hun dog endnu 1688 besad) til Dr. med. Jacob Jørgensen Seemann (som blev Dr. d. 28de Oct. 1667 ifølge Adr. Cont. Efterretn., 1773, Nr. 25), som allerede eiede den 1690, men efter megen Trætte atter solgte den (hvad Aar er uvist) til Borgemester i

1) Thi Ib Barfod (see 1675) synes endnu 1695 at have været Capellan her paa Stedet.

Odense, Jens Christensen Schouboe, der i det mindste eiede den 1702 (Atl. 6, p. 559), om ikke forinden.

S. A. var allerede den 1688 omtalte Sognepræst i Sønderse, Hr. Peder Nielsen Esterbølle, død og hans Capellan (see 1686), Hr. Knud Gregersen Krag (som var en Søn af Sognepræsten i V. Skierninge og Provst i Salling-Herred, Hr. Gregers Krag), havde succederet ham, som Sognepræst her paa Stedet, og indgiver, som saadan, s. A. sin Indberetning om Sognekaldets Indtægter, som følger:

1) Decimanter have været 60 smaa og store Gaarde og Huse, hvoraf dog nu endeel ere øde. Af Korntiende nyder Præsten, som sædvanligt, den 30te Kiærv. Af Qvægtienden nyder Præsten den tredie Part og et forlods Lam paa hver Tiendegade. Føl-Penge og Bi-Penge nyder Præsten alene. For Hamp og Hør nyder han en Lime Hør eller Hamp.

2) **Reditus festivales:** Til Offer paa de 3 Høitidsdage havde Formændene vel 16 Rdlr. hver Høitidsdag, men nu ikke engang det halve. S. Hans-Rente og Julerente er her aldrig gaaet til Præsten. Til Paaskerente giver hver heel Gaard 20 Æg og hver halv Gaard 10.

3) **Ædificia:** Bygningerne bestaae af 4 Længder, men vare gandske brøstfældige og forfaldne, da han dem modtog, og bleve dog taxerede for 300 Daler, hvoraf han maa svare de 50 Daler til de Fattiges Forstander i Kiøbenhavn og Resten til Enken og hendes Børn.

4) Jord til Præstegaarden ligger i Byens Marker nemlig i Viersløf-Marken (paa følgende Agerskifter: Trunagre, Høiagre, Langsagre, Lankiær, Orritzlef Kirkestænte, Stærhøi, Langekiær, Graffstilt, Brandslykke, Vedby Kirkestænte, Boderne); i Skamby Mark (Krogsager, Axelhøi, Hylhøi, Tyrnehøi, Ravneholm, Grønneryg, Hornfiskehøi, Sandvaads Bierg, Sunekiær-

riis, Falskentved, Stakaleholm, Styerslund, Komose, Dalnager og Hulkiær); i Skovmarken (Holmager, Sølager, Brendbierg, Fuglebæk, Oertoft, Stangager, Korsager, Boeslund og Malløy); hvorhos er at agte, at, naar de 2 af disse Marker ere inde, hviler den tredie, og Præsten har ingen Jord, som jo ligger blandt Bøndernes, uden en lille Tofte ved Præstegaarden og desuagtet er Præstegaardens Jord i den nye Matrikel anslaaet for 24 Tdr. 2 Skp. „ Fdk. 1 Alb.

5) Inventarium til Præstegaarden findes intet. Huse paa Præstegaardens Jord og Grund findes 3 i Sønderså By, som ikke have anden Jord end en Kaalhauge, og hvert af dem giør en Ugedag; dernæst 2 andre Huse, der have lidet Jord, som i Matriklen er anslaaet for 5 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb. og hvoraf skulde svares Hovning og Landgilde. Annex-Præstegaard haves ikke.

6) **Beneficia, Mensalia &c.** heller ikke. Afgifter af Sædegaarde har derimod Præsten nydt nemlig 6 Tdr. Byg af Margaard og 6 af Dallund. Fri Ildebrand eller Olden haves ikke.

7) **Gravamina:**

a. Præstegaardens ulidelige Taxation, ifølge hvilken senest en Dragonhests Udredelse blev Præsten paalagt, uagtet der ikke er saa megen Jord til Præstegaarden, at man kan græsse en Kalv, medmindre den Jord, der skal pløies og saaes, skulde henligge til Græsning. Ogsaa er der hverken Giærdselskov eller Tørveskiær til Præstegaarden.

b. De 2 Huse i Sønderså Skov paa Præstegaardens Grund ere ogsaa for høit ansatte, da de hverken have Græsning, Fælledsbeed eller Tørveskiær.

c. De 6 Tdr. Byg, Formændene nøde fra Dallund for dens Tiende, har sal. Borgemester Jens Eriksen til Dallund frataget ham, uagtet sal. Morten Mikkelsens Enke til

Dallund, som nogen Tid forholdt samme Afgift, paa Grund af et Tingsvidne, at den havde været ydet i 70 Aar, ved Landstinget blev tildømt at udrede samme.

d. Ligeledes har sal. Jens Erikſen frataget ham 6 Skp. Byg, som aarlig gik af Dallunds Mølle, der nu er afbrudt og for 7 à 8 Aar siden lagt under Dallunds Hovedgaard, og desforuden betaget ham al den Refusion, han burde at nyde deraf for sit Offer, Qvægtiende og Smaaredsel.

e. Dernæst har samme Mand betaget ham hans Offer af Dallunds Hovedgaard, at, istedetfor hans Formænd før nøde aarlig 12 Rdlr. af Dallunds Eier, hvad enten han boede paa Gaarden eller ikke, saa har derimod han ikke nydt en eneste Skilling, siden Borgemesteren fik den.

f. For 12 à 13 Aar siden betog sal. Morten Mikkelsen saavel ham, som Bønderne, deres Græsning paa Dallunds Heed og Eieren (altsaa nærværende Eier) vil nu endogsaa tvinge dem til at giærde for den Græsning, der saaledes er dem betaget[1]).

g. Offer af Margaard er ogsaa tilforn givet hver Offerdag 4 Dlr.; men det har Dr. Jacob Seemand afskaffet.

h. Pension til Enker eller Andre gives ei her af Kaldet og

[1]) Ligesaa haardt, som saaledes Præsten i Søndersø klager over den 1690 afdøde Borgemester Jens Eriksen af Dallund, ligesaa haardt ogsaa Præsten i Lunde, idet han indberetter, at af Ulkendrup-Marken i Lunde Sogn havde Præsterne ibid. stedse havt deres Tiendepart, som kunde beløbe til 12 Tdr. Korn; men i de 2 sidste Aar har den nu afdøde Borgemester Jens Eriksen, som Eier af Dallund, bemægtiget sig samme, saa at hverken Konge, Kirke eller Præst faae Tiende deraf; ogsaa de 2 Huusmænd, der boe paa Marken og have Avling, føre nu deres Tiende til Dallund; saa at den gode Borgemester altsaa ikke synes at have været nogen synderlig Præsteven.

Decimantium Formindskelse er ei heller meget stor; men de ere saa forarmede og elendige, at de neppe have det tørre Brød, saa at Præsten ikke kan erholde det halve af dem hvad Formanden fik og derover er geraadet i stor Armod.

i. Mangel paa Græs og Hø er stor; af det sidste kan i det høieste avles 8 à 10 Læs.

8) **Hospitia pauperum.** De 600 Rdlr., som Jomfru Ingeborg Friis funderede til de Fattige (i Søndersø), bleve satte paa Rente hos sal. Fru Anne Friis paa Oregaard (død 1657) og Eiler Høg paa Dallund (død 1661); men, eftersom efter dem begge blev fragaaet Arv og Giæld, saa blev der udlagt til de Fattige Jordegods istedet og Commissariernes Domme saavelsom Fundatsen bleve indleverede paa Skiftet efter sal. Jomfru Mette Friis til sammes Commissarier med Bøn atter at giøre de Fattige Udlæg, da Jomfru Mette havde de Fattiges Gods bortsolgt og forødt; men hidtil haver intet været at erholde, hvorover Huset selv er færdigt at nedfalde (her have vi saaledes paa engang 3 adelige Godseiere her i Lænet, der saa at sige paa engang vare under Concurs, og jeg maa derfor ikke undlade at giøre opmærksom paa, at nu var (og det tildeels ved Souverainiteten) den Periode opstaaet i Danmark, hvor de lige med Adelen charakteriserede Embedsmænd saavel afløste de gamle Adelsmænd i Formue, som i Anseelse og Vælde, og som en Følge deraf lidt efter lidt tiltraadte de Godser, som hine tilforn endogsaa udelukkende havde været i Besiddelse af).

9) Af **Documenta publica** forefindes:

En Høiesteretsdom paa de 6 Tdr. Byg af Margaard; Landstingsdom anlangende samme.

To Tingsvidner om samme samt om Offret af Margaard.

Et Tingsvidne om de 6 Tdr. Byg af Dallund og samme Gaards Offer.

Forklaring om de 6 Skp. Byg, som gik af Dallunds Mølle.

Tingsvidne om et af Præstegaardens Huse, som Hr. Eiler Høg vilde have Præsten fravundet.

Tingsvidne om Sudermaalet.

Ditto om Præstegaardens Jords Brede.

Ditto om, hvorledes Markerne ere i Boel.

Ditto om, hvorledes Søndersø Skov er i Boel.

De Breve derimod, som angaae Hospitalet, ere, som sagt, indleverede til Commissarierne i Jomfru Mette Friis's Stervbo og endnu ikke komne tilbage.

S. A. opgives Degnen i Søndersø, Peder Mortensens, Indtægter saaledes: Han har af hver Gaardmand 1 Gaas og 1 Skp. Byg; men, da endeel ere øde og de andre forarmede, faaer han ikke det halve af hvad hans Formand fik. Af Huusmænd og Inderster har han 1 Skp. Havre. Offret af hele Sognet er nu kun 1 Rdlr. eller 2, siden Jens Eriksen og Dr. Sehmand har frataget ham hver Offerdag 2 Daler, som gaves af Dallund og Margaard. Midsommers-Tiende nyder han det halve af Kongens Part, som kan beløbe sig til 2 à 3 Lam, 1 Griis, 1 ℔ eller 1½. Degnebolig er der vel, men ingen Jord uden Kirkejord, hvoraf gives Qvartalskat.

S. A. eiede den 1689 afdøde Amtsforvalter og Borgemester Jens Eriksens Enke, Maren Bang, Dallund; det maa ifølge Tiden have været hende, der paa den ovenanførte Maade forledede Matrikulerings-Herrerne til at sætte saa lidet Hartkorn paa hendes Gaard; ogsaa skal hun have ført Proces, om Ulkendrup-Marken skulde være tiendefri eller ikke, fremdeles 1692 eller 93 afbrudt Møllen og lagt den under Gaarden

(hvilket dog ifølge Præstens ovenanførte Indberetning allerede skete 1682 eller 83) og endelig have giftet sig anden Gang (1691; see nedenfor) med Krigscommissair Otto Pedersen Himmelstrup, som 1695 (og maaskee alt tidligere) skrev sig til Gaarden (Ovenstaaende bør imidlertid uden Tvivl saaledes berigtiges: 1690 (Bloch, 1, p. 143, og ikke 1691, som Giessing siger, 3, p. 147) døde Dallunds hidtilværende Eier, Jens Eriksen, som var født paa Vestengaarden ved Rodsteenseie i Jylland, hvoraf hans Børn optoge deres Tilnavn, 1668 var blevet Amtsforvalter i Odensegaards Amt og 1670 tillige i Dalums, S. Knuds og Rugaards Amter (Giessing, 3, p. 146), derpaa øverste Borgemester i Odense og 1674 d. 20de Sept. gift med Biskop Niels Bangs Datter, Maren Bang, med hvem han fik Hollufgaard, fik derpaa 1678 et Slags Nobilitations-Patent, at alt det Gods, han enten var eller blev Eier af, maatte arvelig besiddes med adelige Friheder og Herligheder, og kiøbte derpaa saavel Dallund, som Æbelø (Giessing, 3, p. 147, cfr. Mummes S. Knuds Kirke, p. 218).

1691 have Matthias Boldt og Hustru ladet Kirkens Chor i Bogense renovere og Jochum Rudenborg og Hustru ladet Galleriet omkring Alteret oprette.

S. A. skiødede Jens Andersen i Maderup (som alt var død 1697) sin Fordring paa 48 Dlr. 4 ß i Æbelø til Jørgen Andersen Wiigaard i Bogense (see 1682 og 84).

S. A. d. 8de Aug. døde Sognepræsten i Eilby og Meilby, Hr. Rasmus Madtzøn Qverndrup, i sit Alders 59de Aar, blev begravet i Eilby Kirke og efterlod Maren Clausdatter, som Enke. I hans Sted blev igien hans Søn, Hr. Laurids Rasmussen Thrane, kaldet til disse Sogne og dertil s. A. d. 4de Oct. af Biskoppen ordineret, men var kun Præst i 4 Maaneder, da han døde. Hiint Dødsfald og denne Succession er

paa følgende Maade i Sognets Kirkebog indregistreret: Løverdagen d. 8de Aug. 1691 døde min hierte-allerkiæreste Huusbond, Hr. Rasmus Madtzøn Overndrup, og blev begraven udi Eilby Kirke Mandagen d. 17de August i sit Alders 59de Aar, eftersom han var født An 1632 d. 8de Januar. Maren Clausdatter, sal. Hr. Rasmus Madtzøns; og atter paa næste Side: Er saa (Kirkebogen paa) denne foreskrevne Maade continuerit af mig, Lauridtz Rasmussen Thrane, som efter min sal. Faders, den velærværdige, hæderlige og høilærde Mands, Hr. Rasmus Madtzøn Overndrup, forrige Sognepræst her til E. og M. Sogne og Provst over Skouby-Herred, hans Død blev kaldet her til Sognenes Sognepræst, ordineret af Biskoppen, Dr. Thoma Kingo, d. 4de Oct. 1691 og af Provsten, Hr. Hans Bang, introduceret Dom. 18 p. Trin. eodem anno (medd. af pastor loci, Hr. Balslev — og hvoraf man altsaa seer, at den gamle Series pastoralis, som Bloch har rettet sig efter, ved denne Leilighed feiler, idet den efter Hr. Rasmus Madsen her i Embedet lader følge Hr. Laurids Hiorth (som var Fader til Mag. Jacob Hiorth, Sognepræst for Ugerslef og Bederslef) og efter ham Hr. Erik Jacobsen Hviid.

S. A. skiænkede Oberst Ulrik v. Dewitz's Enke, Birgitte Elsebe v. Hahn, for sin Begravelses Vedligeholdelse til Frue Kirke i Odense en Gaard i Farstrup By og Vigerslev Sogn, som skylder aarlig 1 Ørte Rug, 10 Skp. Byg, 1 br. Galt, 1 Ørte Havre, 9 ℔ dansk, 1 Faar, 2 Giæs, 2 Skp. Havre, 4 Høns, 10 Æg, 1 Fføenød, 1 ℔ Lysegarn, 2 Traver Langhalm og 4 Rdlr. Arbeidspenge (Hoffm. Fund. 5, p. 218, cfr. 6, p. 297), hvorhos det med Hensyn til ovennævnte Landgilde er at bemærke, at bemeldte Gaard ifølge Matriklen af 1688 kun stod for 3 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. „ Alb. i Hartkorn.

S. A. døde Jørgen Feddersen fra Tønder, som fra 1642

til 91 havde beboet den største af Amagergaardene i Vigerslef Sogn og fra 1664 ogsaa havde eiet Sverupgaard der i Sognet[1]); han er begravet i Vigerslef Kirke og det hedder paa hans Liigsteen: Her under hviler den høiagtbare og velfornemme Mand, Jørgen Feddersen, barnfødt i Tønder 1611 d. 11te Nov. Kom først i Ægteskab med den dydædle og gudelskende Mø, nu sal. Matrone, Maren Hansdatter, levede med hende i Amager fra 1642 til 63. Siden (fra 64) i et kiærligt Ægteskab, af Gud velsignet med 1 Søn og 2 Døttre, med den hæderbaarne og gudelskende Mø, nu salige Matrone, Margrethe Pedersdatter Falster, født i S. Hans Præstegaard i Odense 1642, og levede med hende i Amager og Sverup i 27 Aar og døde 1691 i sit 81de Aar; derefter hun begav sig i 2det Ægteskab med den høiagtbare og velfornemme Christen Andersen Brylle, levede med ham 31 Aar og døde 1724 d. 24de April i hendes 82de Aar.

S. A. d. 21de Dec. (Bloch, 1, p. 143) giftede Borgemester Jens Erikſens Enke, Maren Bang, som eiede Dallund, sig anden Gang med Krigs- og Land-Commissair i Fyen og Eier af Orritslefgaard, Otto Pedersen Himmelstrup (Giessing, 3, p. 147), som var født paa Himmelstrup-Gaarden i Vigerslef Sogn, hvoraf han optog sit Tilnavn og den han ogsaa en Tid lang beboede.

1692 var Bogense By især bekiendt af sine Rosiner eller rettere Gulerødder, om hvilke det heed, at de Bogense-Rosiner trykkede Lammekiødet af Fadet (N. Saml. 3, 2, 188).

---

1) Egentlig eiede han ifølge Matriklen af 1664 1 Gaard i Amager, 1 ditto i Tverskov og Boelstedet, Juelskov, men 1688 foruden Gaarden i Amager og i Tverskov endvidere Blankegaard, Skialdevad, Sverupgaard og 1 Huus i Søndersø.

S. A. d. 6te Febr. døde Sognepræsten i Eilby, Hr. Laurids Rasmussen Thrane, efter blot i 4 à 5 Maaneder at have været Præst, hvorpaa Hr. Erik Jacobsen Hviid af Hans Excellence Hr. Baron Winterfeldt (formodentlig, som Stiftamtmand i Fyen, hvilket han dog egentlig blot var fra 1680 til 1690, da Diderik Schult blev det) til dette Embede blev kaldet og af Biskoppen dertil s. A. d. 18de Marts ordineret. Denne Hr. Erik Hviid var født i Asperup af Faderen, Hr. Jacob Eriksen Arensbach (eller, som det paa Latin kaldes, Aqvilomontanus), og havde nogle Aar været Hører i Odense Skole, hvilket han endnu var 1691, blev derpaa gift med Berthe Catharine Hem, blev siden Provst og døde 1728 (Blochs hdskr. F. G. H.). Dette Præsteskifte her i Sognet anmeldes i Sognets Kirkebog med følgende Ord: Aar 1692 Løverdagen d. 6te Febr. døde min hierte-allerkiæreste eneste Broder, Hr. Lauritz Rasmussen Thrane, og blev begraven udi Eilby Kirke Mandagen d. 15de Febr. M. R. Thrane m. m.; og umiddelbart derefter anføres Følgende: Mine ærværdige, hæderlige og fornemme, vellærde Formænds vedtagne Skik og Maade (i at føre Kirkebogen) skal iligemaade af mig continueres, som efter min sal. Formands, ærværdig, hæderlig og vellærde Mand, Hr. Lauritz Rasmussen Thrane, Sognepræst til E. og M., hans dødelige Afgang blev kaldet her til Sognepræst af Hans Excellence Hr. Baron Winterfeldt, ordineret af Biskoppen, Dr. Thoma Kingo, d. 18de Marts 1692 og af Provsten, Hr. Hans Bang i Særslef, introduceret d. 24de Marts (Die fest. virid. (ɔ: Skiærtorsdag), og, skiøndt dette vel ikke er underskrevet med noget Navn, saa følger det dog af sig selv, at det maa være skrevet af Hr. Erik Jacobsen Hviid, da det siden i Kirkebogen, hvor hans Dødsfald d. 1ste Sept. 1728 anmeldes, udtryk-

kelig hedder, at han da havde været Præst her paa Stedet i 36 Aar og 4 (rettere 5) Maaneder (medd. af **pastor loci**, Hr. Balslev).

S. A. døde i Juni Maaned den forrige Amtmand eller Lænsmand her i Lænet, Jørgen Mogensen Kaas, paa Aagaarde i Haarslef Sogn (see forrige Deel) og med ham, som den sidste Lænsmand, burde altsaa ogsaa min Læns-Historie ophøre; men, da Lænet allerede før hans Død var forvandlet til et Amt, har jeg anseet det for rigtigere at slutte med Aarhundredet end med den Mands Død, der baade var Amtets sidste Lænsmand og tillige den første Amtmand i samme. Altsaa

1693 blev Sebastian Friis (født i Odense) Capellan i Bogense og fik ved kongelig Benaadning Rectoratet forenet med Capellaniet og holdt derpaa en Lærer foruden sig selv i Skolen, indtil han 1698 blev Sognepræst i Kierteminde, hvor han døde 1722.

S. A. døde Kirsten Steensdatter, Borgemester Hans Jørgensens Enke, hvorved saaledes hendes sidste Mand, Tolderen, Christen Pedersen, tiltraadte hendes Andeel i Æbelø, nemlig han og hans Medarvinger, for 509 Rdlr. foruden 2858 Rdlr., hvori den nye Gaard paa Øen var medregnet, som var pantsat til hans Steddøttre for 1000 Rdlr.

S. A. i Oct. blev nemlig Skiftet opgiort efter Kirstine, sal. Borgemester Hans Jørgensens Enke, som efter hans Død havde giftet sig 3die Gang med Christen Pedersen, Tolder i Bogense; paa samme blev først produceret hendes Obligation paa 1000 Rdlr. til hendes Døttre for deres Arv efter deres Halvbroder, Anders Thordsen, af 1686, for hvilke 1000 Rdlr. hun havde pantsat dem al sin Anpart i Æblø nemlig

1) en Part, stor 567 Slettedaler 2 ℔ 10 ß, og en ditto

paa 106 Rdlr., som blev udlagt til hende efter Anders Thordsen.

2) en ditto, kiøbt af Assessor Claus Lime, stor 1487 Rdlr. 3 ℳ, efter Skiøde af 1686.

3) en ditto, stor 500 Rdlr., efter Skiøde fra Hr. Niels i Gieldsted af s. A.

4) en ditto, stor 100 Rdlr., efter Skiøde af s. A. fra Jochum Jochumsen af Bogense, som kiøbte denne Part af Hr. Rasmus i Frederitz 1683.

5) en ditto, stor 100 Rdlr., som Mads Hansen Husum, hvem den tilfaldt efter Faderen, forærede hende, og

6) den nye Gaard paa Øen, vurderet til 100 Rdlr. (saa at altsaa hendes Anpart af Øen 1686 har udgiort 2858 Rdlr. 5 ℳ, hvilke hun s. A. havde pantsat til bemeldte sine Døttre for 1000 Rdlr.). Dernæst beviste hendes sidste Mand, Christen Pedersen, at han og hans Kone, Kirsten, sal. Hans Jørgensens, i deres Ægteskab havde erhvervet sig en Part i Æbeløen, stor 509 Rdlr., samt nogen Huusbygning, som endnu stod tilbage af den gamle Gaard, vurderet til 6 Rdlr. Da Skiftet endelig var opgiort, blev til Deling mellem Christen Pedersen og hans to Steddøttre 1797 Rdlr. 4 ℳ 9 ß, hvoraf hiin fik 898 Rdlr. 5 ℳ 4½ ß og disse hver 449 Rdlr. 2 ℳ 10 ß. Den pantsatte Deel af Æbeløen blev ikke deelt. Derimod fik Christen Pedersen udlagt i Æbelø 254 Rdlr. 3 ℳ, for Huusbygning 6 Rdlr. og af Bundgarn og Fiskerbaade sammesteds 4 Rdlr. 4 ℳ, hvorimod hver af Døttrene i Æbeløen fik 127 Rdlr. 1 ℳ 8 ß og i Bundgarn og Fiskerbaade 2 Rdlr. 2 ℳ foruden det Pant, de alt forud havde (medd. af Dr. Paludan-Müller).

S. A. et Skiøde fra Henrik Holst til Etatsraad Jens Rosenkrands (som man altsaa skulde troe den Tid at have eiet

Enggaard (ɔ: Gyldensteen) paa en Gaard i Jersore (Gyldensteens Archiv).

S. A. et Odense- og Skouby-Herreds Tingsvidne over en Taxation af Gallehøismarken (eller, som den i Tingsvidnet kaldes, Dugsmarken) i Særslef Sogn, for samtlige Lodseiere til Tønder Land og Høveders Græsning beregnet, hvoraf man erfarer, at baade Hemmerslef-, Esterbøll-, Maderup-, Moderup-, Refldrup-, Kolshauge-, Toderup-, Slagstrup-, Kosterslef-, Høved- og Særslef-Byer vare Lodseiere i denne Mark og at man den Tid regnede 10 Skp. Sædeland paa hvert Høveds Græsning (Elvedgaards Arch.).

S. A. blev Sognepræsten i Vissenberg, Hr. Hans Naurs, hidtilværende Capellan, Hr. Christian Bruun, forflyttet til Allese og i hans Sted Hr. Niels Christensen Arctander indsat, som personel Capellan ibid. (Bloch, 2, p. 339, 343).

1694 døde den ene af Tolderen, Christen Pedersens, Steddøttre i Bogense nemlig Else Hansdatter, ugift, og hendes Lod (i Ebelø) faldt til hendes Sødskende; men den Deel deraf, som tilfaldt Broderen, Student Mads Hansen, blev endnu s. A. udlagt for Giæld til Henrik Holst i Kiøbenhavn for en Fordring paa 115 Rdlr. 5 ℔ 4 ß og til Jørgen Andersen Wiigaard i Bogense for en Fordring af 31 Rdlr. 5 ℔ 4 ß, hvorpaa den første (nemlig Henrik Holst) endnu s. A. solgte sin Anpart i Ebelø til Etatsraad Ehrenschild paa Enggaard.

S. A. blev nemlig Skiftet d. 14de Marts opgiort efter den foromtalte af Hans Jørgensens i Eblø Pant havende Døttre nemlig bemeldte Else Hansdatter Husum, som var død i ugift Stand, og da blev den pantsatte Deel af Ebeløen skiftet (det nemlig, som var mere end de pantsatte 1000 Rdlr.) og til Else Hansdatters Arvinger faldt 464 Rdlr. 4 ℔ 4 ß, alt-

saa ligesaa meget til Lucie Hansdatter og det dobbelte til Stedfaderen, Christen Pedersen. Hendes hele Efterladenskab (Giælden fradraget) beløb sig til 1259 Rdlr. 3 ℳ 13 ß, som blev deelt i 3 Brødre- og 7 Søster-Lodder; deraf fik Heelsøsteren og de 2 Halvbrødre hver 193 Rdlr. 4 ℳ 11 ß, hvoraf hver igien fik udlagt i Ebelø 167 Rdlr. 5 ℳ 14 ß, og hver af de 7 Søsterlodder i samme Ø 83 Rdlr. 5 ℳ 15 ß.

S. A. og paa bemeldte Skifte efter Else Hansdatter fremlagde endvidere Niels Nielsen Basse en skriftlig Begiæring af Albert Friis paa Harritslefgaard, Vice-Byfoged i Bogense, at Christen Pedersen vilde fremlægge hvad Adkomst og Rettighed, der maatte findes paa de „Sær-Jorder“ (ↄ: særegne aparte Jorder[1]), som have ligget til Øvrighedsbestilling i Bogense og i andre Maader tilforn vare Byen tilhørende, og begiærede af fornævnte Christen Pedersen, at han vilde fremvise til Oplysning hvad han derom maatte have, eftersom bemeldte Christen Pedersen haver havt sal. Hans Jørgensen, fordum Borgemester her i Byen, hans Hustru til Egte og efter samme hans Formand bleve omrørte Bogense Byes „Sær-Jorder“ paa Skiftestedet til hans Giælds Betaling udlagte. Da haver fornævnte Christen Pedersen frembragt Kong Frederik d. 3dies Benaadningsbrev af 11te Oct. 1664, som formeldte, at, som Bogense By skal være i stor Giæld geraaden, som ikke vel skal kunne blive betalt, medmindre at endeel Jorder og Damme (ↄ: Dæmninger eller Volde), som til samme By ere beliggende, kunne vorde solgte og giorte i Penge, saa er det naadigst tilladt, at bemeldte Jorder og Damme efter uvillige Mænds Taxering til Byens Giælds Afbetaling vorde solgte og afhændigede, dog

1) Saaledes omtales f. Ex. ogsaa i Skiftet efter Kirsten, sal. Hans Jørgensens Enke, blandt Boets Eiendomme Sær-Agre i Gammelmark nemlig 8 forskiellige Agre, som særskilt opregnes.

Kongens Rettigheder deraf i alle Maader uforkrænket. Derhos bemeldte Christen Pedersen mundtlig svarede mod kgl. Maj. Byfogeds giorte Spørgsmaal og til hans indgivne Begiæring angaaende hvis Adkomster og Documenter, hans sal. Formand, afgangne Borgemester Hans Jørgensen, for rum Tid siden haver forhvervet paa Byens Jorder, der vare ham udlagte for sin Svigerfaders, afgangne Borgemester Jens Madsens, og hans egen Fordring, som disse sal. Mænd for Bogense By i rede Penge og ellers have giort Forstrækning, saa veed C. Pedersen ikke, at Byfogden eller nogen kan have nogen Ret eller Føie til at søge om slig Adkomst, eftersom det ikke henhører eller strækker til dette Skifte; men slige Adkomster havde burdet, om ei skeet er, være fremviste efter sal. Borgemester Hans Jørgensen, førend Jorderne eller Eiendommene havde kunnet af daværende Borgemester og Raad udlægges, og, om enten Kongen eller nogen anden kunde have nogen Prætension paa samme Eiendom, da ikke at komme dette Skifte til Afgang, men, om saa kunde være, som ikke vil formodes, bør samtlige Borgemester Hans Jørgensens Arvinger søges, men ikke han alene; hvormed saaledes denne Sag ikke videre blev omtalt.

S. A. hedder det endelig endnu i samme Skifteforretning, at, eftersom forbemeldte Christen Pedersens Stedbatters Søskende og Arvinger nu ved Arv vare blevne Parter og Andeel i Æbeløen mægtige, saa haver han (Byfogden?) paa Registreringen refereret sig til sal. Kong Chr. d. 4des Tilladelse (formodentlig af 1623), at Æblø til Bogense By maa kiøbes og dertil lægges og den, som dens egen Grund og Eiendom, følge, og formeentes derhos (paa Grund heraf) tillige, at ingen Udenbyesboende deri nogen Part at maatte sælge eller afhænde, førend det først Bogense Byes Indvaanere tilbydes (efter disse

Uddrag af Bogense=Skifteprotocol, som Hr. Dr. Paludan=Müller har havt den Godhed at meddele, tilføier han endvidere følgende Anmærkning: Efter disse og andre tidligere meddeelte Data troer jeg, at man rimeligst maa forestille sig Sagernes Sammenhæng saaledes: Den til Bogense By henliggende Jord har fra gammel Tid bestaaet af „Gaardseier" og „Sær=Jord". Ved de første forestiller jeg mig at maatte forstaaes visse qvota af den ikke udskiftede og altsaa fælleds Byjord og ingenlunde enkelte bestemte Lodder eller Løkker i samme; thi i Skifterne omtales meget ofte en Gaardseie over al Bogense Jord, hvilket Udtryk vilde være uden Betydning, dersom derved skulde forstaaes bestemt afdeelte Lodder eller Løkker; disse Gaardseier have tilhørt de enkelte Borgere, som Eiendom; thi ved Skifterne bleve de udlagte til deres Arvinger; dog har formodentlig den samme Lov om dem været giældende, som om Webelø, at Arvingerne ikke maatte sælge deres Andeel uden først at have tilbudt den Bogense Borgere til Salg; de bleve forresten efterhaanden meget udstykkede; thi i Skifterne omtales ofte ½, ⅓ o. s. v. Gaardseie over al Bogense Jord. Ved Sær=Jord eller Sær=Agre maa derimod forstaaes visse bestemte Lodder af Byjorden (de, som tilhørte Hans Jørgensens Enke, specificeres nemlig og deres Beliggenhed beskrives i Skiftet), som have været brugte til Byens fælleds Gavn eller have været henlagte til Øvrigheds=Embederne; disse Jorder har det nu ifølge Kong Fred. d. 3dies Tilladelse været, som Borgemester H. Jørgensen er kommen i Besiddelse af, som Betaling for sine for Byen giorte Udlæg. Det ligger desuden i Tingens Natur, at Gaardseierne, som vare de enkelte Borgeres Eiendom, ikke kunde udlægges til at betale Byens fælleds Giæld. Hvad Webelø derimod angaaer, da synes det samme at have været Tilfældet med den, som med Gaardseierne; det kan neppe

være rigtigt, at H. Jørgensen har faaet Øen til Betaling for hvad Byen skyldte ham; Byfogdens Brev omtaler kun Sær-Jord og det kan ikke tænkes, at det allerede da skulde have været forglemt, at Æblø engang havde hørt Byen til og paa en saadan Maade var kommen fra den. Den samme Byfoged, som blev indsat 1660, altsaa s. A., som H. Jørgensen blev Borgemester, var det jo, som foretog alle disse Skifter; han kunde dog ikke være uvidende om, hvorledes Sagen var tilgaaet; dernæst, naar vi see, hvorledes H. Jørgensens Enke efterhaanden har erhvervet sig flere Anparter i Øen, bliver det aabenbart, at H. Jørgensen ikke har eiet den hele Ø. Vilde man sige, at Øen kunde ved Skifte efter ham være udlagt til hans forskiellige Creditorer og saaledes være adskilt og atter ved Kiøb være samlet af Enken, saa glemmer man, at, da H. Jørgensen udstedte en Obligation til sin Stedsøn, Anders Thordsen, pantsatte han ham hele sin Anpart af Øen, hvilket udtrykkelig viser, at han kun har været Participant. Vi see ogsaa, at Andre end denne Familie have havt Deel i den f. Ex. Hr. Rasmus i Fredericia (see Skiftet efter Christen Pedersens afdøde Hustru) og Søren Sørensen (see ovenfor). Jeg forestiller mig derfor, at, da Byen efter Kong Chr. d. 4des Tilladelse kiøbte Øen, er den bleven de enkelte Borgeres Eiendom, som havde bidraget til at sammenskyde Kiøbesummen, med den Forpligtelse, at ingen maatte afhænde sin Part uden til en anden Borger i Bogense, saalænge som der var nogen saadan, som vilde kiøbe den. Man kan heller ikke vel tænke sig, at Borgerne skulde have giort Byen en Gave hver med sin pro qvota af Kiøbesummen. Enhver har altsaa faaet sin Andeel af Øen, som imidlertid ikke er bleven udskiftet; men Parterne maae vel være beregnede efter enhvers qvota. Disse Andele ere ofte ved Arv, Kiøb &c. blevne udstykkede eller have faaet

andre Eiermænd; men i den første Tid, saalænge Byen har været i Velstand, har neppe nogen Fremmed faaet Deel i den. Hans Jørgensens Andeel er bleven udlagt ved Skiftet til hans Arvinger og Creditorer, atter samlet af Enken og forøget med betydelige tilkiøbte Parter, en ny Andeel forhvervet af hende og C. Pedersen, Familiens hele Andeel atter udskiftet efter hendes og Else Hansdatters Død, men formodentlig for største Deel igien kiøbt af C. Pedersen, som siden kaldes største Lodseier; de Andele af Øen, som de andre Borgere havde og som endnu ikke vare samlede af H. Jørgensens Enke, kan det altsaa være, at Etatsraad Ehrenschild efterhaanden har forhvervet sig, naar ingen af Bogense-Byes forarmede Borgere have havt Evne til at kiøbe dem, og det samme kan have været Tilfældet med C. Pedersens Andeel efter hans Død og saaledes kan Byen paa en aldeles lovlig Maade have mistet denne Eiendom og dens Tab maa saaledes tilskrives Borgernes Forarmelse og ikke enkelt Mands Bedrageri (saavidt Hr. Dr. Paludan-Müller).

S. A. begynder Byens Auctions-Protocol.

S. A. kgl. Confirmation paa et til Biskop Kingo udstedt Skiøde paa Skovby Kirke med jus patronatus &c.

S. A. eier Enggaard (eller Gyldensteen) saavel Gaarde i Skovby, som i Eskildstrup.

S. A. opretter Enken af den 1689 afdøde Geheimeraad og General Frederik Arenstorff til Svanholm og Overgaard, Fru Augusta Elisabeth Rumohr, af 4½ øde Gaard i Harritslef By en Sædegaard under Navn af Ny- (eller Lille-) Harritslefgaard og tildeler eller tilskifter samme adskillige Jorder fra de øvrige Harritslefs Gaarde, hvilke den saaledes tildeelte Ager- og Eng-Skifter i en Jordebog i Harritslefgaards Archiv opregnes og specificeres. Denne nye eller lille eller, som den ogsaa (paa Grund af sin Hovedgaards-Taxt, der siden blev

lagt til Store Harritslefgaard) kaldtes, Hoved-Harritslefgaard (fordi den var den eneste af Harritslef-Byes Gaarde, der havde Hovedgaards-Taxt) laae tæt udenfor Byen og i Nordost for samme i en af Hovmarkerne, som kaldes Norden-Hesthauge (eller egentlig ved et lille Dam, kaldet Hvededam, i et Hiørne af forhenværende Jens Froms, nu Niels Rasmussens Mark, Lille Løkke kaldet, hvilket Dam støder op mod Norden-Hesthauge-Skov), og altsaa mellem Hesthauge-Skoven og Store Harritslefgaard. Denne Gaard blev siden (nemlig mellem 1731 og 1755) afbrudt og flyttet ud til Bogense og der aldeles opbygt, saaledes som den paa sin forrige Plads havde staaet, baade med Hensyn til Stue- og Udhuse, men fik her i Bogense Navn af Trappen (hvorfor ogsaa nogle troe, at det blot var Lille Harritslefgaards Trappe, der blev udflyttet til Bogense, endskiøndt det var den hele Bygning; dog skal ogsaa i Knud Nielsens Gaard i Jersore være Tømmer af Lille Harritslefgaards Bygning nemlig Sule paa 8 à 9 Alens Høide og 3 Qvarteers Tykkelse) og skal den første Beboer af bemeldte Gaard i Bogense have været en Søn af Herskabet paa Store Harritslefgaard nemlig Obersten, Stige Lassen (medd. af Ringe).

S. A. skriver Holger Rosenkrands (en Søn af Jørgen Rosenkrands til Kieldgaard og som siden kiøbte Bruusgaard og var gift med Anne Brahe) sig til Brahesgaard og Enggaard og udsteder s. A. sit Skiøde til Ceremonimester Martin Conrad Bierman v. Ehrenschild paa Hovedgaarden, Enggaard, og underliggende Bøndergods i Odense- og Rugaards-Amter nemlig i Skouby-Herred, Sandager Sogn, Enggaards Hovedgaard og Mølle, Vøgelunds By, Schindbarhuus og Efterbølle; i Guldberg Sogn Smidstrup, Nordskov og Kaalshauge; i Særslef Sogn Toderup og Svenstrup; i Eilby Sogn Lunde og Eilby; i Skouby Sogn Skouby og Eschildstrup; i Vigerslef Sogn

Morudgaarde; ligesom i Skam-Herred, Klinte Sogn, Jersøre og Klinte og endelig i Hindsgavls Amt, Vends-Herred og Roerslev Sogn, Roerslef- og Blanke-Byer. Denne M. C. B. v. Ehrenschild (om hvem see Hoffm. D. Ad., 3, p. 67, og Giessing, 2, 2, p. 74) lod Værelserne paa Enggaard paa det kostbareste indrette med rare Malerier og Tapeter saa og Haugen med sine tre 800 Alen lange Alleer (Atl., 3, p. 470—71; hvorimod Atl., 6, p. 628, tilskriver Grev Gyldensteen det sidste).

S. A. bortfæster Admiralitets-Assessor Hans Knudsen (som altsaa allerede da var Eier af Sandagergaard, hvorimod han neppe, da han 1687 bortfæstede en Gaard i Eiby i Vends-Herred (see 1731), kan have været det, siden Geheimeraad Morten Skinkel endnu 1690 anføres som dens Eier) den i Sandager Sogn beliggende Nedermølle, hvis Landgilde udgiorde 8 Tdr. Meel.

S. A. eiede Ditlev Reventlov, Geheimeraad og Provst i Preetz, Oregaard, som han altsaa maa have kiøbt af den forrige Eier, Borgemester Thomas Iversen i Assens; thi af s. A. har man et Skiøde ifølge den grevelig Gyldensteenske Archiv-Designation fra bemeldte Borgemester Iversen i Assens til Preetz Terstorph (formodentlig en Skriverfeil for Preetzer Probst) til Oregaard paa noget Bøndergods i Ore, Orbek og Skaastrup. I alle Tilfælde var Reventlov efter Iversen den næste Eier af Gaarden (Atl. 6, p. 640) og s. A. eller 1694 udstedes der en Transport fra Grev Wedel til Grev Reventlov paa Panterettigheden i Ore- og Brenderup-Kirketiender med underliggende Bøndergods og s. A. en Transport paa en Obligation til Conferentsraad Reventlov fra Wedel paa Hvidkilde.

S. A. (kongeligt) Skiøde til Biskop Kingo paa Haarslef Kirke med **jus patronatus** og andre Kirkens Rettigheder.

S. A. døde Eieren af Langesø, Adolph Hans v. Holsten, og hans Enke, Fru Ide Rathlau, forhvervede endnu i s. A. en Dom, at de, som ikke gave Tiende i Vigerslev- og Veflinge-Sogne, skulde desuagtet hver for sig svare 8 ß aarlig til Kirken. Denne Fru Ide er forresten ret Overtroens Kiæledægge her paa Egnen og om hende fortæller Sagnet de vidunderligste Ting, dem jeg, som Træk af Landalmuens daværende Overtro, vel ikke kan undlade at anføre, men hvorved jeg dog vil giøre den samme Bemærkning, som i min Hagenskov, p. 90, ꝛc., at det, som oftest, vare de dygtigste Folk, Sagnet lader have med Fanden at bestille. Fru Ide boede saaledes, som det hedder, først paa Nellemose, forinden hun kom til at boe paa Langesø; hun var meget streng og ond imod Folkene, men holdt derimod meget af Hunde og havde mange af disse og hendes Folk maatte ikke formene Hundene at tage af deres Mad hvad de vilde paa Bordet; men Hundene skulde have Lov at tage frit hvad de lystede (derfor staaer Fru Ide ogsaa paa sit Maleri, klappende en Mynde med den ene Haand). Hun var derhos meget simpel (hendes Gaard, Nellemose, var da heller ikke mere end paa en Snees Køer[1]), bagede selv Bog-

[1]) og dens Jord laae ud imod Brunsvig-Stederne til; Nellemose var nemlig ifølge Sagnet den egentlige Herregaard, før Langesø blev det, og havde formodentlig den Tid ogsaa Navn af Langesø (thi endnu 1551 nævnes der tvende Steder af dette Navn), forinden Nellemosen fra en Sø til en Mose blev forvandlet, og saaledes skal vel Sagnet forstaaes, at Langesø først laae, hvor Nellemose nu ligger, nemlig omtrent hvor Huset af dette Navn i den efter samme opkaldte Mark endnu er beliggende. For omtrent 40 Aar siden var derfor endnu til Huset en ualmindelig stor Frugthauge eller rettere Frugttræerne stode derfra og langt op i Marken med Steilshuus til; ud for Huset er ogsaa i en vis Dybde Steenbro og uden om Nellemose er endnu Hovedgaards-Tart, saavelsom til Huset selv, og man har endnu Sagn om Hoverigang i gamle Tider dertil. En Deel af Engen lige ud for

hvede-Pandekager og smurte Panden med Fleskesvær samt gik selv ud i Marken med Grød til sine Folk, mod hvem hun ellers var ond og karrig og undte dem, som sagt, ikke den Føde, de behøvede; derimod holdt hun 60 (!) Hunde, dem hun var overordentlig god ved, saa at Folkene, som sagt, ikke engang maatte forhindre dem i at gaae op paa Bordet, naar de selv skulde spise, og at tage først hvad de vilde. Paa disse Hunde tilsatte hun alting og blev selv yderlig fattig, saa at hun ikke alene maatte behiælpe sig knapt, men tidt, naar hun skulde have mange Folk eller Fremmede, maatte laane hos Konen i Ulstrupgaarden. Engang kom hendes Søn, som (senere) var Marskalk og boede paa Søgaard, til hende og bad om Penge til Hiælp til sit Krigstog; men hun havde kun 4 ℔ at forstrække ham med; forbittret herover, bebreidede han hende, at hun satte sin Formue til paa sine Hunde, hvormed hun ellers kunde have hiulpet sine Børn, befalede dernæst, at man skulde samle ham alle disse Hunde i Gaarden, gik selv op paa Svalen over den store Dør i Stuehuset og skiød dem derfra en efter den anden ihiel (imidlertid har hun vel snart faaet sig andre istedet). En Nat fik Kudsk og Tiener Ordre at komme for Dørren med den forspændte Kareth; Fruen satte sig deri og, da Kudsken var kom-

---

Nellemose skal i gamle Dage have været Sø og deri en skovbegroet Holm (nu kun en i Engen udløbende Jordtunge), som kaldes Jomfruholmen, hvor 1 eller, som Andre sige, 3 Jomfruer skulle være dræbte og hvor der endnu, meest imod Høitiden, skal høres fæle og rædsomme Skrig. Denne eller disse Jomfruer skulde have været Døttre af en Amtmand, der siges at have boet paa Nellemose og som efter sin Død maatte gaae igien, saa at man endnu for 25 Aar siden saae ham komme gaaende langs igiennem Aaen efter Nellemose til med en stor trekantet Hat med Guldtresser om paa Hovedet. Hvad man forresten med historisk Visheb veed om Nellemose, siden Anton Bryske 1554 forflyttede Langesø til sin nuværende Plads, er allerede i det foregaaende under 1634, 64, 75, 76 og 88 bemærket.

men i den gamle Allee, som var i den nuværende Kiøkkenhauge, spurgte han Fruen, hvor han skulde kiøre hen; men hun svarede, at han blot skulde kiøre ligefrem; paa engang hørte han ikke mere til Hestenes Trampen eller Karethens Skrumlen; intet gav nogen Lyd eller Bevægelse, som om Vogn eller Heste berørte Jorden; kun kunde han mærke, at de kom frem giennem Luften; omsider kom de til en stor Gaard; Fruen stod af og gik ind; de andre bleve holdende; men, da det varede længe og var et Bælmørke og et hæsligt Uveir, stod Tieneren af og kigede igiennem Nøglehullet og saae da, at Fru Ide sad og blev kiæmmet af en Person, saa at Blodet flød efter Kammen; omsider kom Fruen ud, steeg i Karethen og de kiørte bort paa samme Maade, som de vare komne, til de naaede til samme Sted i Alleen, hvor Larmen paa Henfarten var ophørt; da hørte de atter Hestenes Trampen og Vognens Rummel og vidste saaledes, at de vare paa Jorden igien. Saasom hun ifølge Sagnet havde forskrevet sig til Fanden, saa vidste hun ogsaa hvad Tid og Time hun skulde døe; da Tiden kom (nemlig 1700), som var en Søndag, lod hun alle Folkene gaae i Kirke uden Tieneren, som jævnlig maatte gaae ud og see i Luften efter Diævelen, som ogsaa omsider kom og førte hende ud af et Vindue med sig; Tieneren, som saae ind af Nøglehullet efter Fruen, tilsatte sit Helbred for Fremtiden; i Gamle Langesøes Bygning sad Blodet af hende paa Væggen i det Værelse, hvor Fanden havde taget hende, og, da hun var død, tog alle hendes Hunde til at tude og foer ud igiennem Vinduerne, saa at der ikke blev et heelt Vindue paa Gaarden; efter hendes Død blev der sendt Bud efter 2 Nabokoner for at lægge hende i Kiste nemlig Konen i Ulstrup og Konen i Nykiøbing; men de fandt naturligviis ikke hendes Liig og maatte istedetfor det lægge nogle Stene i Kisten; hver af disse Koner

fik en gammeldags Sølv-Spiseske i Foræring (formodentlig for at tie med Sandheden) og disse skulle længe have været i Familiens Eie og endnu været foreviste den sidst afdøde Sognepræst. Siden gik naturligviis Fru Ide igien og man saae hende ofte kiøre med 4 sorte Heste, hvis gloende Tunger hængte ud af Munden, giennem Rue-Gade om Natten; ængstelige og misfornøiede over denne Natteuro, strøede Beboerne desaarsag Hørfrø tvers over Gaden ved Rue-Smedie; men, da Fruen atter kom og nu ikke mere kunde komme over dette Sted, foer hun hen under Jorden, hvorved der blev et grueligt Bulder og Brusen, som om Byen skulde have forgaaet. Tilsidst blev hun nedmanet i Sortemose, som er Sønden for Gaarden i Dyrehaugen, tæt bag ved Gaardens Materialhuse.

1695 skiødede Byfogden i Middelfart, Niels Hansen (Bang), sin Fordring i Æbelø, stor 41 Tdr. 4 Skp. 4 Fdk., til Etatsraad Ehrenschild paa Enggaard.

S. A. blev der taget Synsforretning over øde Pladser i Bogense og da befandtes en Trediedeel af Byen at ligge øde fra „ældre Tid", uden at man kunde erfare, hvem Pladserne tilhørte, og desuden var der i Byen (altsaa fra nyere Tider) 16 øde Byggepladser (skulde dette af Dr. Paludan-Müller meddeelte Vidnesbyrd ikke kunne give Sagnet om dens fordums Størrelse en betydelig Grad af Sandsynlighed? cfr. 1522).

S. A. begynder en af Byens Skifte-Protocoller.

S. A. var Eieren af Enggaard, Ceremonimester M. C. B. Ehrenschild, Justitsraad og kiøbte da af Jørgen Grolls Enke hendes Anpart i Særslef Kirke.

S. A. udsteder Oberstlieutenant Krabbe sit Skiøde til Eieren af Oregaard, Conferentsraad Reventlov, paa en Gaard i Bro i Brenderup S. og en ditto i Causlunde.

S. A. døde Mogens Kaas paa Aagaarde, den Rugaardske

Lænsmands Søn, og blev i Haarslef Kirke begravet (see blandt Lænsmændene Faderen, Jørgen Kaas's, Levnet).

S. A. blev Hr. Anders Barfod (som 1731 blev Sognepræst i Lumby) født til Verden i Farstrup-By i Vigerslef-Sogn og var en Søn af den residerende Capellan i Vigerslev, Hr. Ib Barfod, som jeg allerede under 1675 har omtalt og som altsaa formodentlig i Farstrup maa have havt sin Bopæl.

S. A. synes først Commissarierne i den 1684 afdøde Bendix Hans v. Buchwalds Stervbo paa Langesø at være blevne færdige med deres Regnskab; thi i s. A. bleve omsider 1200 Rdlr. udbetalte til hans 3 Børn, som Arvepart efter deres Fader.

S. A. bortfæster Jens Dyre, som Eier af Elvedgaard, et Sted i Esterbølle, hvilket Fæstebrev saaledes er det ældste af dem, der findes her paa Gaarden, da Reversalerne først i Anledning af Forordn. af 23de Jan. 1719 førtes i Brug. Det er affattet i høist almindelige Udtryk og hverken Hartkornet eller Landgilden eller Hovarbeidet bestemmes; men det hedder blot, at N. N. maa bruge og beholde „paa Livstid" det Sted, N. N. tilforn beboede, med al dets Tilliggelse, som hans Formand før ham det nød og brugte, imod at svare alle kongelige Skatter, yde sin Landgild i rette Tid, giøre sin Hovning med Ægt og Arbeide forsvarlig, bygge og forbedre Gaarden og i alle Maader forholde sig efter Loven (Elvedgaards Arch.). Man seer altsaa heraf, at Forholdet endnu den Tid blot beroede paa gammel Sædvane eller paa hvad der „pleier" at ydes og giøres af Stedet cfr. 1697.

S. A. faaer Eieren af Rugaard, Grev Vilhelm Frederik Wedel, en alvorlig Reprimande fra Regieringen. Denne Herre var gift med Hannibal Sehesteds Datter, altsaa en Datterdatter af Kong Christian d. 4de, havde 1665 kiøbt Rugaard, 1666

arvet Iversnæs, som han 1672 fik oprettet til et Grevskab under Navn af Vedelsborg, og var derhos saa stolt, at han ifølge Sagnet hver Dag lod sig blæse til og fra Bords af 12 Trompetere. 1690 havde han allerede med Hensyn til Degnen i Valslev tiltaget sig en utilbørlig Myndighed og i den Anledning faaet et kongeligt Rescript, lydende paa, at Greven ikke herefter skal have Magt noget af egen Myndighed at befale eller anordne imod det, som Bispen og Provsten i deres Embede forrette (Fogtman, 2, p. 520); men 1695 drev han det endnu videre; thi da lod han af sine Tienere en Gaardsret anordne og lod der hænde Dom over Claus Brandt og Marie Borgen, som derved bleve tilkiendte at lide efter Lovens 5 — 3 — 8 og 6 — 17 — 17 samt Forordn. af 4de Marts 1690 saavelsom at have deres Boeslodder forbrudte og Konen især efter Lovens 6 — 22 — 1, 2, 3 at stryges til Kagen, hvilken Dom Greven uagtet hendes Henskydelse til sit Værneting og imod hendes begiærte Appellation ved sin egen Skarpretter paa hende lod exeqvere, men Kongen derimod under 5te Mai 1696 erkiendte samme Dom, som udømt, død og magtesløs at være og ei at komme Claus Brandt og hans Hustru, Marie Borgen, til Penges Udgift, Hinder, Skade eller Nakdeel paa deres ærlige Navn og Rygte i nogen optænkelig Maade, ei heller den paa hende giorte Execution at komme hende, hendes Mand eller nogen deres Arvinger og Paarørende til Præjudits eller Æresforkleinelse i nogen Maade; hvorhos Kongen af sær Naade og i Henseende til tro Tieneste af Grevens Broder for denne Gang har dermed (skiøndt uvist paa hvad Vilkaar) overseet Greven, som blot s. A. (1696) modtog et kongeligt Rescript, at han den ham i Grevernes Privilegier forundte Gaardsret herefter ei ved nogen anden maa lade betiene end ved sin Birkedommer og Birkeskriver, som

af Kongen til samme Bestilling ere confirmerede, samt at han til de Executioner, han herefter kunde foraarsages at lade giøre, skal bruge den Skarpretter, Kongen dertil har ladet ordinere (Fogtman, 2, p. 634). Sagnet lader ham imidlertid ikke slippe saa let fra denne (eller maaskee en lignende) Kagstrygning; det beretter nemlig, at en af hans Døttre (formodentlig Anne Christiane Elisabeth, om hvem den fra Hundehistorien 1683 bekiendte Fru Trolle paa Kiersgaard 1717 skriver, at der var intet godt at sige om hende) løb bort med Informatoren der paa Gaarden og flygtede til dennes Søster, en Præste- eller Degnekone (som nogle kalde Sandvad, Sølvad eller Mulvad og andre lade boe i Balslev); hun skiulte dem en Nat over og førte dem derpaa af Landet, hvorover Greven blev saa forbittret, at han uden nogen foregaaende lovlig Procedure lod hende hudslette og kagstryge, og skiøndt hans Herredsfoged eller Birkedommer siden udfærdigede en Dom, hvorefter det skulde være skeet, og desaarsag blev dømt tildøde, skiøndt han forud døde af formeentligt Slagflod eller Gift, blev dog Greven tildømt at giøre et Giæstebud for hele Landets Adel, afhente den kagstrøgne Madame i sin egen Kareth og sætte hende paa sin høire Side over alle andre Giæster ved Bordet samt endelig give hende 40000 og Kongen 40000 Rdlr., hvorover Familien geraadede i Giæld og efter faa Aars Forløb til sammes Afbetaling først 1708 maatte pantsætte og derpaa 1718 endogsaa maatte sælge Rugaard. Hvad enten nu dette er en heel anden Historie end den af Fogtman anførte eller ogsaa det blot er en i Folkemunde forøget Udgave af samme, saa er dog saa meget vist, at han vel neppe er sluppen fra slige Affairer uden betydelige Mulcter, selv om Sagnet endogsaa skulde have forøget Summen med et Par Nuller for meget; men ligesaa vist er det ogsaa, at dette Smæk ingenlunde forbedrede

Greven; thi han ragede kort efter i Proces med sin Slots- og Sogne-Præst, Broderus Risbrigh, og 1700 blev i denne Anledning følgende Høiesterets-Dom fældet: De haarde, ubillige og ubeviste Beskyldninger, Grev Vilhelm Frederik Wedel har bebyrdet Hr. Broderus Risbrigh med, bør døde og magtesløse at være og udslettes af Rettens Protocoller, hvor de findes indførte, og bør Greven saavel for denne sin haarde Medfart, som i Omkostning og for Skadesløsholdelse, til Præsten betale 2C0 Rdlr. og for sin store Forargelse til vor Frelseres Kirke 5C0 Rdlr. og Hr. Broderus Risbrigh nyde den af Greven ham tilsagte aarlige Løn (nemlig 10 Køers Græsning) for at prædike i Capellet paa Vedelsborg (Hoffm. Fund., 10, App., p. 7—8). 1701 blev forommeldte Dom forkyndt i Vends-Herreds Provsteret, som den Tid (mærkeligt nok) blev holdt i Middelfart Kirkes Vaabenhuus (ibid. p. 7); men atter 1702 faldt der en anden Høiesterets-Dom, ifølge hvilken Hr. Broder Risbrigh skal nyde den Præstekaldet 1660 tilstaaede øde Gaards Grund uden Afgift og Skatter imod at holde Brød og Viin for Huusby Kirke; samt for erlidte Skade, Afgang og Omkostninger skal endvidere Grev Wedel til Mag. Broder Risbrigh betale 1C0 Rdlr. og Birkedommeren, N. Larsen, for sin ugrundede Dom og lovstridige Vidners Stedelse bøde 10 Rdlr. til vor Frelsers Kirke (Hoffm. l. c. p. 7). Formodentlig maa det altsaa have været under en af disse Sager, at Greven, som Sagnet gaaer, ved sin Ridefoged i Ordets egentligste Forstand lod Sognepræsten „pidske“ ned af Prædikestolen. I ethvert Tilfælde er det ikke at forundre sig over, at Almuen endnu kalder bemeldte Greve den gale Grev Wedel. Forresten giorde han 1705 sit Testament paa Rugaard og døde Aaret derefter.

S. A. skrev Krigscommissair Otto Pedersen Himmelstrup

sig til Dallund, hvilken Gaard han var kommen i Besiddelse af ved at ægte den forrige Eier, Amtsforvalter og Borgemester Jens Erikssens, Enke, Maren Bang.

1696 skiænkede Assessor Hans Knudsen paa Sandagergaard 500 Rdlr. til et Legat for Rector og 4 Disciple i Bogense Skole (Hoffm. Fund. 5, p. 307. 455).

S. A. omtales i en Sag mellem Byfogden, Niels Basse, og nogle af Borgerne i Byen den Bogense-Bylov (cfr. 1656), som Byfogden selv havde været med at stifte (medd. af Dr. Paludan-Müller).

S. A. forlangte Borgerskabet af Øvrigheden, at den skulde ansøge Kongen om Tilladelse til at erholde anviist noget af det derværende Skattekorn til Brug, da der var større Trang paa Brødkorn end i det dyre Aar, 1684, hvilket foraarsagedes deraf, at intet Korn førtes til Byen, men udskibedes af Proprietairer, Præster, Bønder og Fremmede, saa at Byens hele Næring var ødelagt. Hertil kom, at der ikke alene dreves et saadant utilladeligt Forprang med Korn, men endogsaa med Øl, „Tobak", Brændeviin og andre Kiøbmandsvarer. Ligeledes klagedes over Mangel paa Brændsel, da Byen selv intet havde og de omboende Eiere intet vilde afhænde (l. c.).

S. A. vedtoges, at ingen maatte udleie sin Gaardseie til Udenbyes, fordi de hidtil havde forsømt at holde Hegnet vedlige (l. c.).

S. A. begynder Byens Pante- og Skiøde-Protocol samt dens Maalerbog.

S. A. Skiøde fra Lieutenant Rechling til Øregaards Eier, Conferentsraad Reventlov, paa Særslef Kirke, Nedermølle ved Bogense og 1 Gd. i Morup.

S. A. Skiøde fra Biskop Kingo til bemeldte Reventlov paa Haarslef- og Skouby-Kirker.

S. A. skiødede Sognepræsten i Kaalshauge, Mag. Jacob Hiorth, til Conferentsraad Reventlov paa Oregaard Lykkesborg med 6 Huse i Haarslef Sogn.

S. A. udstededes kongeligt Skiøde til Justitsraad Ehrenschild paa Gyldensteen paa Guldberg- og Sandager-Kirker med Tiende og jus patronatus & vocandi.

S. A. bortfæster Admiralitets-Assessor Hans Knudsen til Sandagergaard til en Mand, som var fraromt en af hans Gaarde i Sønderső, paa ny en Gaard i Maderup, hvis Hartkorn ikke nævnes, hvorimod det tilføies, at han ikke alene fik Ede- og Sæde-Korn, Besætning og Avlsredskaber, men endog Bohave og Sengeklæder med i Fæstet.

S. A. stifter bemeldte Herre, som sagt, et Legat til Skole- og Fattigvæsenet i Bogense (Hoffm. Fund. 5, p. 306—9. 455) og, da han der kalder Prof. theol. i Odense, Knud Landorph, sin Svoger, maa han formodentlig have været gift med en Datter af Stiftsskriver Hans Brodersen og Mette Villumsdatter.

S. A. døde bemeldte Admiralitets-Assessor Hans Knudsen, om hvem Farstrup i sin Dagbog, p. 127, siger, at han bar Tilnavnet, Viborg, var Knud Sadelmagers Søn i Viborg, havde været Foged paa Nøragergaard, kom derpaa til Kiøbenhavn, fik siden Sandagergaard i Fyen, hvor han døde 1696, men eiede ogsaa meget Bøndergods og adskillige Tiender i Jylland. Her have vi altsaa et paafaldende Exempel paa hvorledes Embedsklassen efter Souverainiteten lidt efter lidt afløste Adelstanden i Jordegodsets Besiddelse.

S. A. Skiøde fra Etatsraad Schøller, Mule med flere til Conferentsraad Reventlov til Oregaard paa nogle Gaarde i Skaadstrup og Orbek.

S. A. bortfæster Sandagergaards Eier 1 Gaard i Morup ɔ: Moderup i Særslef S.

S. A. døde Sognepræsten i Særslef, Hr. Hans Bang, og ham succederede Hr. Christian Broderus Bircherod, som var født i Odense i Mai 1672 eller 73 af Faderen, **Prof.** og **Dr.** theologiæ Jacob Jensen Bircherod, og Moderen, Sille Thomasdatter Risbrich, deponerede 1695, blev Baccalaureus 1696 og gift med Else Catharina Hansdatter Bang, en Datter af hans Formand i Særslef. Han udgav 1704 en Beskrivelse over de forskiellige Kiæmpehøie, han havde været med at aabne, hvad der havde været i samme og Tegning over de vigtigste iblandt dem (aftrykt i Fyenske Maanedskrift eller Almeennyttige Samlinger, Bd. 34, p. 22 sq.); han blev siden (c. 1719) Provst i Skouby-Herred og døde d. 30te Marts 1729 (cfr. Hoffm. Fund. 5, p. 90; Bloch, 1, p. 307. 412; Giessing, 3, 1, p. 143. 404 & 464, Tab.).

S. A. faldt der atter Høiesterets-Dom, at Margaard og Dallund hver skulde udrede 6 Tdr. Byg aarlig til Sognepræsten i Søndersø (Hoffm. Fund. 5, p. 317).

1697 blev Sognepræsten i Bogense, Mag. Anders Cheldorf, tillige Provst i Skouby-Herred (see 1677).

S. A. lod Byfogden, Albert Friis (han var nemlig blot Vice-Byfoged (see ovenfor 1694) og derfor kaldes Niels Basse endnu samme Tid, ligesom forhen, Byfoged), bekiendtgiøre for Borgerskabet Udfaldet af sin Reise til Kiøbenhavn; han havde nemlig paa denne Reise (hvis Omkostninger han selv uden Byrde for Byen bestred) Byen til Bedste udvirket følgende Bevillinger:

1) Bevilling af 2den Marts 1697, at der aarlig d. 21de Oct. maatte holdes et Qvægmarked udenfor Byen ved Stampemøllen; dernæst et Hestemarked paa Axeltorvet med andre Kiøbstædvarer hver Torsdag i Fasten; ligeledes en ugentlig Torve-

dag om Torsdagen for at forhindre Handel om Søndagen (cfr. Fogtman, 2, p. 701).

2) at det gamle Raadhuus skulde repareres til et Byting, et Seierværk der opsættes og det gamle Tinghuus bruges til Bolig for Vægteren eller Bysvenden; Omkostningerne hertil skulde tilveiebringes ved at sælge et Huus, der hidtil var brugt til Vagthuus, naar der var Indqvartering.

3) Bevilling paa en Anpart af Accisen.

4) Bekræftelse paa Forordningen om Kroer og Landprang og

5) Udskrift af de i Rentekammeret værende Landmaalingsbøger, hvilken herefter skulde lægges til Grund ved alle Skatteligninger og Grændsestridigheder. Som en Følge af den under Nr. 2 anførte Bestemmelse bleve saaledes ogsaa strax Synsmænd udnævnte til at syne det gamle Raadhuus (medd. af Dr. Paludan-Müller).

S. A. skal Otte Hansen have været Rector i Bogense (l. c.); men derved maa sikkert Ove Hansen Guldberg forstaaes (see 1698).

S. A. siges Bogense Kirke ogsaa at eie udenfor Byen Landgilde af 2 Bønder i Tofte; 100 Rdlr. i en Gaard i Byen (som svarede 1 Rdlr. 4 ℳ i Leie) og 100 Rdlr. i Ebelø (men, om den endnu eiede sine Gaarde i Grindløse, Hiadstrup og Bøgelund fra 1686, omtales derimod ikke); et Par Begravelser i Kirken (hvoraf Byfogden i Middelfart, Matthias Bolt (see 1691), eiede den ene) indbragte 12 Rdlr. 4 ℳ; desuden for de 2 Gaardseier Landgilde 5 Tdr. Byg og Fæstepenge 14 Rdlr.; 7 Agre i Gammelmark, Landgilde 6 Tdr. Byg, Fæstepenge 18 Rdlr.; en Ager i Sønder Kirkeløkke, Afgift 10 ℳ og Fæstepenge 10 ℳ og 8 ß; 3 smaa Rodhauger ved Teglgaardsgyden, Afgift 2 Rdlr., Fæstepenge 3 Rdlr. 8 ß; en liden Kir-

fejord bag Kirken ud imod Stranden, Afgift 1 ℔, Fæstepenge 1 ℔, og 6 Agre i Gammelmark, Landgilde 4 Tdr. Byg, Fæstepenge 14 Rdlr. (l. c.).

S. A. hedder det ogsaa, at Borgerne i Bogense „for nogle Aar siden" under Stiftamtmand Winterfeldt og Biskop Kingo havde erholdt Frihed for at betale Tiende til Kirken imod at forpligte sig til dens Vedligeholdelse; men nu stævnedes Kirkeværgerne for Restants af 148 — 4 — 5, som forrige Kirkeværger havde tilgode hos Kirken (l. c.).

S. A. berettedes det ogsaa, at, istedetfor Fiskerne og de Indrullerede forhen for egen Regning havde sat de Reisende fra Odense over til Jylland, havde nuværende Byfoged i Middelfart (forhen Raadmand i Bogense), Matthias Bolt (see 1691), skaffet sig Privilegier derpaa, saa at Søfolkene maatte give sig i Tieneste hos ham, hvad Færgevæsenet angik; men, da han ikke holdt Farteierne i tilbørlig Stand, saa at Heste og Vogne kunde sættes over, saa var Følgen, at de fleste Reisende nu toge over ved Middelfart, hvorfor det nu projecteredes at bringe et ordentligt Færgeløb istand mellem Bogense og Helleborgs Mølle (l. c.).

S. A. indstævnede Ditlev Withard paa Eieren af Enggaard, Etatsraad Ehrenschilds, Vegne Mester Rasmus Pedersen i Klinte, Christen Pedersen, Tolder, og J. Andersen Wiigaard, Handelsmand i Bogense, til at fremlægge deres Adkomster til Andeel i Ebelø, ved hvilken Leilighed da Ehrenschild beraabte sig paa sine Skiøder af 1694 og 95, Rasmus Pedersen Bruun i Klinte paa sin Svigermoders Skiftebrev af 1693 og sin Svigerindes af 94, Tolderen, Christian Pedersen, paa Skiftebrev efter sin Hustru af 1693 og Jørgen Andersen Wiigaard paa sin Lodseddel af 1682, paa den ham af Jens Andersen Maderup 1691 transporterede Fordring og paa sin Indførsel af

1694, i alt for 489 Rdlr. 5 ℳ 4ß; desuden foregav han efter Bogense-Kirkebog endnu at være eiende af Oen for 250 Rdlr. „ ℳ „ ß, hvoraf dog 100 Rdlr. afgik, som hans sal. Formand til Bogense-Kirke havde givet, samt 100 Rdlr. til Enken (l. c.).

S. A. forlanger Tolderen, E. Pedersen, Ehrenschilds Anpart paa Æbelø afpælet; men, da han afslog det, maatte han lade saa meget ligge uafbenyttet, som Ehrenschilds Part kunde være (see 1700).

S. A. begynder en af Byens Doms-Protocoller.

S. A. giør Justitsraad Claus Rask til Raskenberg ifølge Høiesterets-Dom Indførsel i en Trediedeel af Harritslefgaard, som den Tid tilhørte forrige Landsdommer, nu Cancelli- og Admiralitetsraad Jens Lassen (Harritslefgaards Arch.).

S. A. udsteder Justitsraad Braem til Lindholm sit Skiøde til Etatsraad Ehrenschild til Enggaard paa Eilby Kongetiende.

S. A. forpagter bemeldte Enggaards Eier Særslef Kongetiende for evig Tid af Lectoratet i Odense for et billigt Fæste og til hver Lector især en aarlig Afgift af 120 Rdlr. i Kroner, hvilket Kongen stadfæster.

S. A. bortfæster Jens Dyres Enke, Helle Margrethe Lykke paa Elved, en Gaard i Hemmerslef. Dette er det andet (see 1695) af de Fæstebreve, som endnu her ved Gaarden opbevares; det er i Grunden affattet i samme terminis, som det foregaaende, idet hverken Hartkornet opgives eller Landgilde og Hovning bestemmes; men det er desuagtet mere detailleret; det hedder saaledes deri, at Fruen herved steder og fæster til N. N. den Gaard, som N. N. formedelst Armod er fraflyttet, til Nytte og Brug paa Livstid paa Vilkaar, at han i rette Tid yder sin „sædvanlige aarlige Landgild, som er og pleier at gives eller kan paabydes“, saavelsom Hovning deraf og forresten er sin Huusbond „hørig og lydig“, i hvilke Tilfælde Gaarden ham

ikke skal frafæstes (ɔ: fratages og til Andre bortfæstes); men, da derhos Gaarden findes brøstfældig, skal han være fri for at give Landgilde og fuld Hovning det første Aar, som er at regne fra Voldermis 1698 til Voldermis 1699, og det næste Aar derefter skal han være fri for 1 Otting Smør og gaaende Hovning (ɔ: Gangdage); men siden skal han svare alting, som „forskrevet" er (hvor? maaskee i den gamle Matrikel af 1664, der muligviis den Tid gialdt som Regel for de enkelte Gaardes Præstationer); desforuden skal han have og beholde en Eeg og en Bøg at flye paa Gaarden med samt beholde den indavlede Grøde, som nu findes paa Stedet, uden nogen videre Afgift end at betale Skattekorn og Qvartal-Skat til førstkommende Januar og saa fremdeles og sig forresten i alle Maader efter Lov og Forordning forholde (Elvedgaards Arch.).

1698 blev Ove Hansen Guldberg, som først havde været Hører hos sin Formand (ɔ: den forhenværende Rector; see 1693), omsider selv Rector i Bogense og tillige Capellan, indtil han 1700 blev Sognepræst for Barret i Bierge-Herred, hvorfra han 1718 blev forflyttet til Hvirring, Tanderup og Hornborg i Nim-Herred, hvor han 1728 blev underkastet Kirkens Disciplin for en Forseelse, han begik ved Uddelingen af Alterens Sacrament, og døde derpaa 1732.

S. A. maatte Bogense By betale 533 Rdlr. 74 ß i Consumptions-Skat, hvilken, ligesom de foregaaende Aaringer, skulde lignes paa Borgerne.

S. A. solgte Jørgen Andersen Wiigaard, Borger i Bogense, sin Anpart i Weblø en nemlig en Fordring af 537 Rdlr. 5 ℳ 8 ß til Etatsraad Ehrenschild paa Enggaard.

S. A. opbød ogsaa Tolderen, E. Pedersen, sin Andeel i Weblø til Bortsalg; men Etatsraad Ehrenschild lod ham ved denne Leilighed atter indstævne for at bevise sin Adkomst til

Øen; dog contraheredes der endnu i s. A. om Øens Bortforpagtning mellem Ehrenschild og Tolderen.

S. A. indløb flere Klager over Færgelauget eller de Søfolk i Bogense, der havde forpagtet Færgevæsenet af Matthias Bolt i Middelfart, og bleve de i Anledning heraf for deres Forsømmelse mulcterede.

S. A. blev første Gang (dog see 1697) beskikket en Vægter i Bogense, som skulde have 3 ß hver Sommernat og 4 ß hver Vinternat og raabe 3 Gange nemlig Kl. 10 og da ringe med Raadhuus-Klokken, Kl. 12 og Kl. 3 og da atter ringe.

S. A. paamindede Byfogden Borgerne om at give Skolemester (ɔ: Rector) og Børnene Høitidsoffer, dog efter egen Discretion.

S. A. anlagdes endelig i Bogense ikke mindre end 3 Sager for Brud paa Kirkefred, foranlediget ved Mundhuggeri, ja endogsaa Haandgemæng imellem Borgernes Koner for at anmasse sig eller forsvare sig i de øverste Pladser i Kirkestolene.

S. A. eier Cancelli- og Admiralitetsraad Jens Lassen, som da skriver sig til Grubbesholm, foruden Harritslefgaard med samlet Gods endvidere af Strøgods 2 Bønder i Hiadstrup, 7 i Emmeløf, 1 i Brandsby, 6 i Norup, 4 i Otterup, 2 i Hiordsløf, 1 i Ørritzlef, 1 i Ølund, 2 i Lunde, 1 i Veldringe, 1 i Allese, 5 i Anderup, 2 i Riested, 2 i Hauge og 1 i Bolmer (Harritslefgaards Arch. — denne J. Lassen skal forresten i Kong Chr. d. 5tes Tid være bleven nobiliteret under Navn af Lasson og have været gift med en Rosenvinge fra Skaane ifølge Giessing, 3, p. 388, Tab. over Hoppe-Stammen; men vort Adels-Lexicon veed aldeles intet af denne Nobilitation at sige).

S. A. var Nicolaus de Windtz Eier af Sandagergaard (idet han, som man mener, skal have giftet sig med den for-

rige Eier, Admiralitets-Assessor Hans Knudsens, Enke, som altsaa maatte have været hans første Frue) og bortfæster, som saadan, s. A. en Gaard i Gamby, hvis Hartkorn ikke opgives.

S. A. kiøber Conferentsraad Ehrenschild af Jørgen Rosenkrands til Qvitzovsholm noget Bøndergods i N. Esterbølle By, Sandager Sogn; men s. A. døde han (Hoffm. D. Ad. 3, p. 67) og efterlod Gaarden til sin Enkefrue, Anna Margrethe v. Støcken, som uden Tvivl er den Enkefrue, om hvem der fortælles, at hun bortspillede Gaarden til en Cavalleer ved Hoffet (maaskee Gabel, til hvem hun senere nemlig 1718 solgte den), men at Kongen skiældte ham ud for at ville modtage den og at hun saaledes fik den tilbage igien (medd. af Birkedommer Møller).

S. A. Skiøde fra Stiftamtmand Schult til Conferentsraad Ditlev Reventlov til Øregaard paa noget Gods i Baag-Herred, Søllested-Sogn.

S. A. solgte Jørgen Rosenkrands til Qvitzovholm til ovenmeldte D. Reventlov paa Øregaard en Gaard i Øre Sogn og By paa 5 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. „ Alb.

1699 blev indrettet en Bi-Post mellem Bogense og Odense, som skulde afgaae hver Onsdag-Morgen og retournere om Torsdagen og derfor nyde 14 Dlr. aarlig, men ingen videre Betaling for Brevene (før den Tid havde nemlig Byfogden paa egen Bekostning ladet sine Breve hente i Odense).

S. A. bekiendtgiordes i Bogense den kongelige Forordning om de nye Psalmebøgers Indførelse.

S. A. faaer man endelig Oplysning om, hvorledes tilgik med Byens gamle Raadstue-Archiv, som efter Nogles Foregivende i en Ildebrand skal være fortæret (Hoffm. Fund. 5, p. 309), men efter det almindelige Sagn af Byfogden, Niels Basse, for at skade Borgerne skal være bortført til Jylland;

thi allerede 1698 bleve Landsdommer Peder Luxdorph og Hof-rets-Assessor Broder Landorph til Sandagergaard[1]) udnævnte til Commissarier for at undersøge Byfogden, Niels Basses, Forhold nemlig saavel med Hensyn til Væbelø, som til de kongelige Jorder, hvormed Byens Embedsmænd før have været forlænede og samme nu ere Byen frakomne, ligesom ogsaa om Byens gamle Documenter, der ligeledes ere den frakomne, idet nærværende Byfoged, Albert Friis, paastod, at Niels Basse ved sin Afreise ikke havde afleveret Byens Privilegier, Matrikel og Grundtaxt, men havde svaret, at de vare brændte med Borgemester Hans Jørgensens Huus; men, da det nu befindes, at Niels Basse selv var Skifteforvalter i Hans Jørgensens Stervbo, at Skiftet varede Aar og Dag og blev tilendebragt, længe før Gaarden afbrændte, saa kiendte Commissionen under 3die Mai 1699 i denne Henseende saaledes for Ret, at Niels Basse er pligtig til i denne Henseende at giøre saadan Rigtighed, at Byen ikke derved lider Skade. Denne Rigtighed er imidlertid aldrig paafulgt og det rette turde maaskee være, at N. Basse har forsømt at udtage Documenterne af Stervboet og at de virkelig der tilsidst ere brændte. Ligesaa frugtesløs, som saaledes Undersøgelsen med Hensyn til disse Documenter var, ligesaa frugtesløs var ogsaa Reclamationen med Hensyn til Byens Jorder og Væblø (ifølge Commissionens over Byfoged N. Basses Fremfærd under 3die Mai 1699 afsagte og af Byfoged Friis fra Raadstue-Archivet meddeelte Dom) og hvad in specie den sidstnævnte eller Væbelø er angaaende, da blev den tvertimod ifølge et gammelt Sagn af bemeldte Hans Jørgensens

---

[1]) En Gaard, han altsaa kun en feie Tid maa have været i Besiddelse af, siden (hans Svoger?) Assessor Knudsen endnu eier den 1696 og Nicolaus de Windtz allerede 1698 er i Besiddelse af samme.

Arvinger og Creditorer uden videre Hindring fra Byens Side omsider solgt eller overladt (ikke, som man i Almindelighed mener, til den 1690 afdøde Amtsforvalter og Borgemester i Odense, Jens Eriksen, der baade eiede Hollufgaard og Dallund, cfr. Giessing, 3, p. 147, men snarere) mellem 1718 og 26 til den i sidstnævnte Aar afdøde Justitsraad Iver Andersen paa Hollufgaard (see 1718) og det for saa ussel en Priis (600 Rdlr. nemlig), at der Aaret efter blev hugget Vidie og Torn for Beløbet, hvorimod Kammerherre Hein paa Hollufgaard d. 19de Nov. 1782 solgte den til Grev Moltke paa Einsiedelsborg for 13,000 Rdlr.

S. A. lader Justitsraad Rask (see 1697) sin Indførsels-Dom i Harritslefgaard til Paakiendelse indstævne.

S. A. bortfæster Nicolaus Windtz til Sandagergaard Bædelee i Veslinge S. (hvis Hartkorn dog i Fæstebrevet ikke omtales) mod 18 Rdlr. Hovnings- og Landgilde-Penge, ligesom han ogsaa s. A. bortfæstede Gremmerlykkegaarden i Indslef Sogn.

S. A. Herredstings-Dom af Herredsfogden i Odense- og Skouby-Herred, Rasmus Holmer af Norup, mellem Store og Lille Ladebøll i Haarslef Sogn om et Giærdes og en Grøfts Vedligeholdelse mellem deres Marker og Kirkejorden, hvilket Giærde og Grøft blev Lille Ladebøll paalagt, hvorhos Fuldmægtigen paa S. Knuds Kloster var den, der havde indanket Sagen, og Christen Pedersen i Lykkesborg var en af hans Tingstævnere (ɔ: Stævnemænd) (Elvedgaards Arch.).

S. A. blev Sognepræsten i Haarslef, Mag. Jørgen Karstens, Stiftsprovst og Sognepræst til S. Knud i Odense (Bloch, 1, p. 656—57) og ham fulgte i Haarslef Sognekald Hr. Anders Hvid, som her var Præst i 40 Aar samt tillige Herredsprovst (Atl. 6, p. 619). Han blev 1694 Baccalaureus og saavel han, som hans

Halvbroder, Mads Hvid, vare begge Colleger ɔ: Hørere i Odense Skole. Da Mads Hvid en Nat laae og sov, kom en Gedebuk op ad Trappen og ind paa Kammeret, hvorover han saaledes altereredes, at han fra den Tid af begyndte at gruble og blev alt længere alt værre; desuagtet tog han sig dog for 1699 at prædike paa Kaldet i Haarslef Kirke; men han læste eet Evangelium op og forklarede et andet og, da Prædikenen var ude og Provsten, Mag. Anders Cheldorph, spurgte Menigheden, hvorledes de vare fornøiede, taug de alle stille, indtil en Møller treen frem og sagde: Naar Øllet er godt, saa roser det sig selv, og da Hvids Fader, Lars Pedersen, Forpagter paa Oregaard, ved Udgangen af Kirken sagde til ham: Hvor gik det Dig idag, min Søn! Du læste jo ikke Dagens Evangelium, svarede han ikke andet end: Saa Gud! jeg glemte det, Fader, og blev strax derpaa saa gal, at han maatte bindes i Jernlænker og laae i en Kielder paa Oregaard, hvor han efter nogle Aars Forløb endte Livet; men hans Broder, Hr. Anders, fik derimod ikke alene Kaldet, men endogsaa Broderens Kiæreste, Barbara Sophia Cheldorph, som var en Broderdatter af Bispinde Johanne Kingo (Blochs hdskr. F. G. H.). Han kaldes 1715 Anders Andersen Hvid, Præst i Haarslef, og siges ved denne Leilighed at være en Søn af Forpagter-Enken paa Oregaard (Hoffm. Fund. 5, p. 406). 1728 kiøbte han Holsegaard i Brenderup Sogn af Oberstinde Steensen til Skougaarde og fik den completteret til en Herregaard (Hoffm. Fund. 6, p. 330); men 1733 havde han en høist ubehagelig Stude-Affaire; thi s. A. begyndte den fameuse Stude-Proces mellem bemeldte Sognepræst i Haarslef og allerede den Tid Provst i Skouby-Herred, Anders Hvid, og Harritslefgaards Eier, Oberstlieutenant Hagedorn. Provsten, som da var gift med Margrethe Hansdatter Bang (altsaa hans anden Kone),

havde ifølge de derover optagne Tingsvidner i de sidste 1½ Aar omtrent havt 100 Qvægshøveder paa Græs og Foder i Præstegaarden samt paa Fællederne og andre Steder (f. Ex. ved Holsegaard, der, som sagt, ogsaa den Tid tilhørte ham) og deriblandt ogsaa en „fortblæsset“ Stud, som han havde kiøbt 1732 paa Markedet i Bogense, den Tid 1½ Aar gammel. Denne Stud gik først paa Hiortebierg, og siden paa Guldløkkemarks Fælled og blev derfra borte i Efteraaret 1733; men hans Røgter troede igien at have fundet den i Maderup-Mænds Kaalhauger og afhentede den derfra, hvorpaa Provsten lod ham brænde den med sit Mærke og affendte den til Kiøbenhavn; men ikke saa snart var den borte, før Obristlieutnant Hagedorn giorde Paastand paa, at den saaledes afhentede og solgte Stud (af Værdi 6 Dlr.) egentlig ikke var fortblæsset, men „forthielmet“, ikke tilhørte Præsten, men Hagedorn, havde gaaet med hans øvrige Stude i Ladebøl Mark (nemlig Marken ved Store Ladebøl, som tilhørte Harritslefgaard), havde derfra forvildet sig ind i de Maderup-Kaalhauger og var derhos brændt med Hagedorns Mærke, længe før Provsten brændte den med sit, og endelig blev det (hvad som endnu er det forunderligste) virkelig beviist, at Provsten endnu havde sin fortblæssede Stud, som han troede, havde været borte, og i hvis Sted han havde afhentet og affendt Hagedorns. Desuagtet paastod Provsten længe haardnakket det modsatte og, da han endelig blev overbeviist (ifald han ellers nogensinde blev det), tilbød han vel sin Eed paa, at han ikke havde vidst rettere end, at det var hans egen Stud, men vilde derhos blot betale Studens Værdi, men hverken Omkostninger eller Bøder, saa at altsaa Sagen havde sin Fremme, idet Hagedorn forfulgte den saavel 1733, som 34, ved Skovby-Herredsting og Gyldensteens Birketing og dernæst 1734 og 35 for en til den Ende

nedsat Commission. Endelig faldt der d. 30te Marts 1737 Høiesterets-Dom i Sagen, saaledes lydende: Provsten, Anders Hvid, bør betale til Obristlieutnant Hagedorn den ham tilhørende og fra Maderup Marker bortførte Studs Værdi med 10 Rdlr. og bør de udi Sagen af Provsten, Hvid, og Fuldmægtig mod Obristlieutnanten brugte Expressioner vorde, som uskrevne, døde og magtesløse, og bør Provsten, som vidende har tilegnet sig denne Stud og skudt paa Hiemmel, som ham brusten er, og til falske og urigtige Vidnesbyrd Vidner har villet forføre, dernæst ogsaa tilbudt sin corporlige Eed derpaa, som ham tvertimod anderledes er bleven overbeviist, for saadant sit ugudelige og høist forargerlige Forhold være Generalfiskalens Tiltale underkastet. Udi Reparation og Proces-Omkostninger betaler han 1500 Rdlr. samt beder for sin skammelige og formastelige Omgang til vor Frelsers Kirke 300 Rdlr. og ligesaa meget til Justits-Kassen samt til samme Kasse, som temere litigans (Høiesterets-Dommen faldt nemlig i Anledning af, at Provsten havde indstævnet Commissions-Dommen for Høiesteret), 24 Rdlr. og endnu til samme Kasse 5 Rdlr. Generalfiskalen bør dernæst tiltale de mistænkelige Vidner og Procurator Præben Langsted bør for sin vrange og uretvise Rettergang have sit Procurator-Embede forbrudt og Procurator Lowsen for sit Forhold i denne Sag bøde til vor Frelsers Kirke 50 Rdlr. og ligesaa meget til Justits-Kassen. Imidlertid var dermed Sagen endnu ikke tilende; thi Generalfiskalens Tiltale forestod endnu og derfor blev ogsaa først 1739 en ny Sognepræst beskikket her i Kaldet og Atlas, 6, p. 619—20, siger, at Provst Hvid først 1741 ved Høiesteret blev dømt fra sit Kald og døde siden i Armod. Bønderne kalde ham endnu, naar han omtales, Stude-Provsten; dog var det neppe ham (men derimod Sognepræsten, Hr. Anders Hvid i Ore og Brenderup),

der foruden alle sine øvrige Besværligheder ogsaa havde den Sorg, at hans Datter dræbte sin Mand, Præsten Horneman i Kierteminde, og i den Anledning 1732 i Odense blev henrettet. Forresten giver denne Stude-Proces et nyt Beviis paa hvor langt ned i Tiden (ikke blot i Jylland, men selv i Fyen) den danske Studeopdræt og Studehandel var i Flor og man har virkelig i det danske Landvæsens Historie Grund til at antage 3 hinanden afløsende Perioder nemlig for det første Svineopdræt og Oldensviin, hvor man saa at sige ernærede sig af Landets Skove, for det andet Studeopdræt og Staldøxne, hvor man saa at sige ernærede sig af Landets Græsgange, og endelig Kornavlen, da man fortriinsviis ernærede sig af Agerens Dyrkning; altsaa først Skov, derpaa Eng og til Slutning Ager; hvorhos den første af disse Perioder i Grunden begyndte fra de uræld ste Tider, den anden derimod først ret kom i Flor i det 15de Aarh. og den sidste endelig først ret blev almindelig ved Jordernes Udskiftning og altsaa i det 18de Aarhundrede.

S. A. d. 7de Oct. testamenterede Grev Vilhelm Frederik Wedel paa Rugaard denne sidstnævnte Gaard, som ikke i Grevskabet var incorporeret, til sin Søn, Voldemar Gustav, ad dies vitæ (Vedelsborgs Arch.). Af den Beskrivelse, den senest afdøde Eier forresten giør om de gamle Bygningers Beskaffenhed, forinden Geheimeraad Juel ombygte Stuehuset, og som er heel forskiellig fra den 1677 omtalte Tegning, maa man i øvrigt formode, hvad som ogsaa er høist rimeligt, at Grev Wedel i adskillige Dele har forandret den gamle Bygning, der stod 1677, for største Delen afbrudt den gamle Ladegaard Østen for Borgegaarden og derimod fordoblet den Ladegaard, der ligger Sønden for Borgegaarden, samt paa Borgegaarden selv (ligesom paa Vedelsborg 1675) ladet et Capel, der allerede omtales 1708, indrette; thi ifølge Eierens Forklaring var Stue-

huset, da Geheimeraad Juel ombygte det, af Udseende, som en Landsby=Kirke uden Taarn og Spiir, men derimod af 2 Etager foruden Kielder, og begge Sidefløiene, hvoraf den østlige var Capel, vendte den Tid mod Nord istedetfor nu mod Sønder, ligesom saavel Ladegaard, der den Tid, ligesom endnu, var dobbelt, som Borgegaard, ogsaa den Tid vare omgivne med Grave, der adskilte dem begge, hvorimod den gamle eller østlige Ladegaard saa at sige aldeles var forsvunden.

Idet jeg saaledes herved, som ved det 17de Aarhundredes Udgang, for dennesinde vil afbryde mine Bidrag til den Rugaardske Læns=Historie, som jeg imidlertid beder mine Læsere ikke at ansee for sluttede eller fuldfærdige fra min Haand, forinden jeg ved et Supplement=Bind har søgt at afhiælpe de Feiltagelser og Mangler, som ved en tilgivelig Uagtsomhed under sammes af mangehaande adspredte Papirer møisommelige Indsamling og trættende Nedskrivning kunne være indløbne, tør jeg dog for Fuldstændigheds Skyld ikke undlade allerede nu, hvor jeg for det første lader det fra Gaarden allerede længst adskilte Læns Historie aldeles fare, dog i det mindste og, saavidt muligt, i al Korthed at fortsætte Gaardens egen Historie indtil vore Dage.

1700, 1 & 2 havde Grev W. F. Wedel den allerede i det foregaaende omtalte ubehagelige Proces med sin Sognepræst ved Wedelsborg.

1701 d. 7de Dec. blev Rugaards forrige Herskab, Amtmand Kaas's, Enkefrue, Margrethe Catharine Buchwald paa Aagaarde, nedsat i sin Familiebegravelse i Haarslef Kirke (see forrige Deel i Amtmandens Levnet).

1702 udstedes Grev Wedel en Qvittering for en af ham, som Lænspligt, ved Kong Fred. d. 4des Thronbestigelse leveret Ridehest.

1705 giorde han paa Rugaard sit endelige Testament d. 13de Dec.

1706 døde han d. 6te Febr. og blev i Hunsby Kirke begravet (Atl. 6, p. 642), 66 Aar gammel, som Greve af Vedelsborg, Friherre af Vedel, Slot- og Borg-Herre til Reedtz og Nürnberg, Storkors, Geheimeraad, General og Kammerherre (Hoffm. Fund. 5, p. 384; Atl. 3, p. 507; 6, p. 642; Ad. Mag. p. 349); han var gift 1) med Christiane Sophie Sehested 2) med Hedevig Malene Dancwort, Datter af Oberstlieutenant Dancwort og Anna v. der Wisch (men det synes næsten snarere at være i omvendt Orden; thi den første var ifølge Præsteindb. af 1755 89 Aar, da hun døde).

S. A. tiltraadte saaledes hans Søn, Grev Hannibal Wedel, som skrev sig Greve til Vedelsborg, Herre til Tybrind, Søndergaarde, Rugaard og Sparretorn, Ridder, Kammerherre og Amtmand over Assens- og Hindsgavls-Amter, og fik endnu s. A. Qvittering for en Ridehest, der, som Lænspligt, ved hans Tiltrædelse af Grevskabet var Kongen leveret; men allerede

1708 d. 16de April, døde Grev Hannibal (Ad. Mag. l. c., skiøndt Atl. 6, p. 643, først lader ham døe 1720); men Rugaard overgik formodentlig ved denne Leilighed til Enkesæde eller maaskee rettere Enkegrevinden, Anne Catharine Banner (Datter af Christian Banner til Frederiksgave), bestyrede maaskee Grevskabet i hendes Søn, Grev Christians, Umyndighed, som først var født 1700; thi vist er det, at bemeldte Enkegrevinde endnu i samme Aar, hendes Mand var død, gav Johan Otto Raben for 12000 Dlr. første Prioritet i Rugaards Hovedgaard og underliggende Bøndergods af Hartkorn 309 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. og deriblandt en Gaard i Høved paa 5 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., en paa Veslinge Heed paa 4 Tdr. „ Skp. 2 Fdk. 2 Alb. og 1 i Farsbølle paa

6 Tdr. " Skp. 1 Fdk. 1 Alb., hvilke samtlige siden kom til at tilhøre Elved. Om det i øvrigt var denne eller en anden Frue der paa Gaarden, hvorom følgende Sagn vedligeholdes, skal jeg ikke kunne sige; det hedder nemlig, at der paa et Sted paa nuværende Erik Skaderods Grund, kaldet Kiedelsberg, eller ved Ymosen, en Mose paa Ventelykke-Grund, i gamle Dage stod en Gaard, som vel beboedes af Folk udenfor Bondestanden, men som dog skulde kiøre i Ægt for Herskabet paa Rugaard; engang sendte den Rugaards Frue Bud dertil, at de idag skulde kiøre for hende til Kirke; men den anden Kone lod svare igien, at idag vilde Fruen paa Kiedelsberg selv kiøre til Kirke, hvorover den Rugaards Frue blev saa fornærmet, at hun lod Kiedelsberg sløife (R.).

S. A. (1708) optoges der forresten og muligviis i Anledning af foromtalte Laan en Synsforretning over Gaarden og ifølge samme bestod den af:

1) en Borgegaards-Bygning nemlig et stort 2 Lofter høit Huus, 21 Fag langt med et Udbyg (formodentlig paa Midten) mod Gaardsiden til paa 2 Fag, hvori Trappen var anbragt; under samme en Kielder, afdeelt i 8 Kieldre. I underste Loft (ɔ: Etage) var Fruerstue (Vinduer med Blyindfatning), Korsstuen, Ammestuen, Pigernes Kammer, Borgestuen, Kirken, et Kammer ved Kirken ꝛc. For den østre Ende af samme Huus var der atter et Huus paa 5 Fag, et Loft høit[1]); men den egentlige østre Længde var paa 14 Fag og 2 Lofter høit; den vestre Længde var derimod paa 21 Fag.

2) en Ladegaard, som bestod af

1) Formodentlig altsaa den Længde Huus, der ligger Østen for Hovedbygningen og langs Indkiørsels-Veien og hvori nu er Hestemølle o. s. v.

et nyt Huus, med Tegl behængt, paa 21 Fag, hvor Forpagteren boer i den søndre og Mølleren i den nordre Ende[1]),
et nyt ditto paa 21 Fag, kaldet Giæsteſtalden, med et Porthuus i den veſtre Ende[2]),
Rideſtalden med Port og Laage for paa 20 Fag[3]),
Tærſkeladen af 38 Fag, teglhængt og med et Udbyg paa søndre Side[4]),
Koladen paa 34 Fag[5]).

Vindebro mellem Borge- og Ladegaard.

Møllens Udhuſe beſtod af en øſtre Længde med Port paa 15 Fag ſamt en nordre og søndre Længde.

Det hele, ſelv Stuehuſet, yderſt forfaldent, Vinduerne ude, Tømmeret raadnet og Taget bedærvet. Endelig var Skoven overalt nemlig Lundſkoven, Folehaugen, Jægerſkoven, Faarevad, Gildehaven og Kongens Mark kun ung Bøgeſkov paa 30 ſtore Bøge og ligeſaa mange Ege nær. Det hedder nemlig, at i den førſte af ovennævnte Skove findes en deilig ung Bøgeſkov, men kun en halv Snees ſtore Ege; i den anden en liden ung Bøgeſkov af Riisbøge; i den tredie kun ligeledes Riisbøge; i den fjerde liden Bøgeſkov af lutter unge Riisbøge og kun nogle ſmaa unge Riisege; i den femte 4 à 5 nogenledes ſtore Bøge, forreſten blot unge Bøge, og i den ſiette 14 à 15 ſtore Ege og ligeſaa mange ſtore Bøge; i øvrigt klare unge Bøge og nogle Riisege ſamt nødtørftig Underſkov; men til Byg-

1) Dette maa formodentlig være Møllens nuværende Stuehuus, ſom udgiør dens veſtre Fløi.

2) Maa formodentlig være den Længde Huus lige overfor Møllens Stuehuus og altſaa paa den veſtre Side af Veien.

3) Det er den egentlige Ladegaards veſtre Fløi.

4) Det er den egentlige Ladegaards søndre Fløi og Udbygget er den Baggaard, der ligger Syd for ſamme.

5) Det er den egentlige Ladegaards øſtre Fløi.

ningstømmer findes lidet eller slet intet undtagen nogle faa Træer til et Skuur, til Stolper og Løsholter (med de daværende unge Riisbøge maa imidlertid siden være holdt godt Huus, siden de kunde opvoxe til saa betydelige Skove, at man omtrent 60 Aar derefter kunde, som det følgende vil udvise, husere saa skrækkeligt med Skoven uden dog gandske at faae den ødelagt). Imidlertid var der dog, som sagt, endnu 1708 en Kirke her paa Gaarden, der besøgtes af Omegnens Beboere, især Beboerne af Væde, og saavel nærværende Eiers, som Sognefogden i Veflinges, Fader havde endnu som Børn (altsaa i Geheimeraad Juels Tid fra 1764—67) bivaanet Gudstienesten i samme. Denne Kirke eller dette Capel skal nemlig have ligget ud imod Haugen til og i Stuehusets den Tid værende østre Fløi og Kirkegaarden (!) til samme skal derhos have udgiort en Deel af nuværende Hauge nemlig en Plads i Humlehaugen, hvor endnu intet skal kunne groe, hvorfor den heller ikke benyttes; thi, da man engang her vilde grave, blev der en farlig Tummel paa Gaarden og derfor afholdt man sig siden derfra (R.); ved Gravning i Haugen har man ogsaa stødt paa flere Mure af Kampesteen og brændte Steen, ja endogsaa paa Kieldre, fyldte med Jord, hvor man opdagede flere i Enden svedne Egepæle (medd. af Eieren, Hr. Bendt Simonsen). I Kielderen er endnu en Loftsfiæl, som formodentlig er en Levning af Kirken, da paa sammes gule Grund med sort Skrift læses: Psalm. 50 :c.

1712 eiede endnu Grevinde Wedel Rugaard og funderede i bemeldte Aar (altsaa, som Grevskabets Bestyrerinde) Huusby Skole (cfr. 1741).

1718. Paa Gaarden sidder endnu en indbrændt Rude, hvorpaa staaer et Vaaben med 3 liggende Halvmaaner og Stierner i samme, hvorhos staaer: R. A. 1718 d. 29 April; men

S. A. solgte Grev Hannibal Wedels Enke, Enkegrevinde Anne Catharine Banner (altsaa ikke, som Atl. 6, p. 633, vil, Grev Wedel 1720), Gaarden mod et Slags Vederlag i Fæns ꝛc. til Kongen (Fogtman, p. 391—92) og

S. A. og ved samme Leilighed blev derhos en Jordebog optaget, ifølge hvilken Eiendommen den Tid bestod af Følgende:

Rugaards Hovedgaaard	56 Tdr.	„ Skp.	3 Fdk.	1 Alb.
Skov	8 —	2 —	2 —	2 —
Oluf Urtegaardsmands Løkke	„ —	„ —	3 —	„ —
(deraf aarlig i Forpagtning har været svaret 1150 Rdlr.).				
Rugaards Mølle	3 —	„ —	„ —	„ —
Jordskyld dertil	„ —	„ —	„ —	2 —
(den skylder 11 Orter Meel og 1 Lam).				
Summa: Hovedgaards-Taxt	67 —	4 —	1 —	2 —

Dernæst Bøndergods:

I Veflinge				
1 Gaard	5 —	5 —	3 —	1 —
1 ditto	4 —	6 —	3 —	1 —
1 —	3 —	3 —	2 —	„ —
1 —	4 —	„ —	3 —	2 —
1 —	7 —	3 —	2 —	2 —
1 jordløst Huus.				
1 Huus paa	„ —	1 —	2 —	2 —
2 jordløse Huse.				
I Væde				
1 Gaard	5 —	7 —	1 —	2 —
Skov	„ —	1 —	„ —	„ —
1 Gaard	6 —	2 —	„ —	„ —
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —
1 Gaard	6 —	„ —	2 —	2 —
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —
1 Gaard	4 —	2 —	3 —	„ —
Skov	„ —	„ —	2 —	„ —
1 Gaard	3 —	7 —	„ —	2 —
1 —	4 —	„ —	2 —	„ —
1 —	3 —	3 —	1 —	1 —

1 Huus paa	„ Tdr.	„ Skp.	„ Fdk.	1 Alb.
I Hedeboerne				
1 Gaard paa	5	4	1	„
Skov	„	„	„	2
1 Gaard	5	1	„	1
Skov	„	1	„	„
1 Gaard	5	7	1	2
Skov	„	„	1	1
Skaderod	4	7	1	„
Skov	„	2	„	2
I Høved				
1 Gaard	5	7	3	1
I Sadserud				
1 Gaard	6	2	3	1
Skov	„	„	1	„
1 Gaard	6	2	2	2
Skov	„	„	1	1
1 Gaard	5	5	3	2
Skov	„	„	1	1
1 Gaard	6	2	2	2
Skov	„	„	3	„
Nygaard paa Heden	4	„	2	2
I Farsbølle				
1 Gaard	6	„	1	1
1 ditto	5	3	1	„
I Gammelby				
1 Gaard	3	4	1	2
1 ditto	3	6	3	2
I Vieringe (ɔ: Vierne)				
1 Gaard	3	6	1	„
1 ditto	4	5	1	2
1 —	3	6	„	2
1 Huus paa	„	1	3	„
1 ditto	„	3	3	1
1 —	„	6	3	1
1 —	„	5	1	1
1 —	„	2	1	„
1 —	„	1	2	„
I Enemærkerne 7 Huse uden Jord samt Stillebiergs Huus.				
I Hindevad				
1 Gaard	8	3	2	„
Skov	„	3	2	1

1 Gaard	5 Tdr.	7 Skp.	3 Fdk.	" Alb.
Skov	" —	2 —	" —	2 —
1 Gaard	4 —	6 —	3 —	2 —
Skov	" —	2 —	3 —	2 —
Rennemosegd.	8 —	1 —	1 —	1 —
Skov	" —	3 —	2 —	1 —
Laage	3 —	4 —	2 —	" —
Skov	" —	1 —	1 —	1 —
Fælledsskoven	" —	4 —	1 —	1½ —
Summa: Hovedgaards-Taxt	67 —	4 —	1 —	2 —
Bondergodsets Skov	3 —	2 —	1 —	2½ —
Bondergods	188 —	3 —	2 —	1 —
i alt	259 —	2 —	1 —	2½ —

Revenuerne vare:

Hovedgaardens Forpagtningssum	1150 Rdlr.	" ℔	" ß
Landgilde- og Hovnings-Penge	59 —	4 -	" -
	1209 —	4 -	" -

Redsel:

Rug	5 Tdr.	1 Skp.
Byg	66 —	6 —
Meel	13 —	6 —
Havre	25 —	2 —
Smør	8 —	1 Fierd. 1 Otting.
Lam	17 Stykker.	
Giæs	22 —	
Høns	67 —	
Æg	6 Snese.	

Ved denne Leilighed blev nu Rugaard udlagt til Rytter-distrikt (Atl. 6, p. 633) og i denne Anledning blev der 1721 til Ryttergods-Commissionens Efterretning foretaget en Landmaaling over Hovedgaardens Marker, hvor enhver benævnes og taxeres, (egentlig er det blot Beregningen og Taxeringen af 1680—88, der ved denne Leilighed paa ny blev Ryttergods-Commissionen fra Rentekammeret communiceret), ligesom det ogsaa om Gaarden selv hedder, at den i Norden saavel paa denne, som paa hiin Side Aaen (ɔ: Melledammet), havde 2 Lyst- og Frugt-Hauger, i Øst og Nordvest 2 Kaalhauger og i Sønder og Vester 2 Humlehauger. Siden hører man i lang Tid intet til Gaarden selv [1]), som formodentlig i dette Mellemrum har tient til Bolig

1) Uden allenfals, at den i en af Qvægsygerne, dog uvist, om den første af 1746 eller den sidste af 1769, mistede 70 Qvægshoveder.

for Rytter-Officererne og Rytterdistriktets Officianter. 1755 hedder det om Gaardens Bygning i Præsteindberetningerne, at den var uanselig og forfalden; 1760 gientages det samme i Hoffm. Fund. 5, p. 299.

1764 (d. 14de Nov. ifølge et Manuscript af Mag. Andreas Kønig om Herregaardene i Fyen — Nr. 734, 4to, N. kgl. Saml. — K. N.) solgtes den paa Auctionen over det kongelige Rytterdistrikt til daværende Stiftamtmand i Fyen, Geheimeraad Carl Juel til Taasinge, for 61000 Rdlr. (ligesom han ogsaa ved samme Leilighed kiøbte for 32000 Rdlr. Gods paa andre Steder i Landet). Da var dens

Hovedgaards-Taxt	56 Tdr.	" Skp.	3 Fdk.	1 Alb.
Skovskyld	8 —	2 —	2 —	2 —
Mølleskyld	" —	" —	3 —	2 —
(hvorimod Atl. 3, p. 475, 1767 angiver dens				
Mølleskyld til	3 Tdr.	" Skp.	" Fdk.	" Alb.)
Bøndergods	135 —	7 —	1 —	2 —
Bonde-Skovskyld	2 —	1 —	2 —	2 —

(dog anderledes hos Begtrup, p. 134).

Det sande erfares af det trykte Catalog over det bortsolgte Ryttergods; ifølge samme var den Tid Rugaards

Hovedgaards-Taxt	56 Tdr.	" Skp.	6 Fdk.	1 Alb.
Skovskyld	8 —	2 —	2 —	2 —
Mølleskyld	" —	" —	" —	2 —
Bøndergods	340 —	5 —	2 —	" —
Sammes Skovskyld	6 —	3 —	2 —	2 —
— Mølleskyld	10 —	4 —	" —	" —

Dette Gods blev ved Salget saaledes fordeelt:

Rugaards Hovedgaards-Taxt	56 Tdr.	" Skp.	3 Fdk.	1 Alb.
Skovskyld	8 —	2 —	2 —	2 —
Urtegaardsmands-Løkke	" —	" —	3 —	" —
Fra Rugaards Mølle	" —	" —	" —	2 —

Huusmænd paa Hovedgds Grund:

1, som svarer 4 Rdlr. Huus- og Hovnings-Penge.
1 — ditto
1 — ditto
1 — ditto
1 — 64 ß.
Steilberghuus, som svarer 2 Rdlr.
1 Huus ved Laaseleed, som svarer Afgift til Skovfogden.

Bendergods:

	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.	
Tern	2 Tdr.	6 Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	Fulgte med Hovedgaarden.
3 Rd. 70 ß Landgilde.					
Dyrebeks Huus	2 —	7 —	2 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	„ —	1 —	
3 Rd. 92 ß Landgilde.					
Væde:					
1 Gaard	5 —	7 —	1 —	2 —	
Skov	„ —	1 —	„ —	1 —	
8 Rd. 8 ß Landgilde.					
1 Gaard	6 —	„ —	2 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
8 Rd. 23 ß Landgilde.					
1 Gaard	6 —	2 —	„ —	„ —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
8 Rd. 44 ß Landgilde.					
1 Gaard	4 —	2 —	3 —	„ —	
Skov	„ —	„ —	2 —	„ —	
5 Rd. 84 ß Landgilde.					
1 Gaard	3 —	3 —	3 —	1 —	
Skov	„ —	„ —	2 —	„ —	Fulgte med Hovedgaarden.
4 Rd. 70 ß Landgilde.					
1 Gaard	3 —	6 —	1 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
5 Rd. 19 ß Landgilde.					
1 Gaard	3 —	7 —	3 —	„ —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
5 Rd. 40 ß Landgilde.					
1 Gaard	3 —	3 —	1 —	1 —	
Skov	„ —	„ —	2 —	„ —	
4 Rd. 62 ß Landgilde.					
1 Gaard	8 —	2 —	„ —	„ —	
Skov	„ —	1 —	„ —	1 —	
11 Rd. 18 ß Landgilde.					
1 Gaard	3 —	3 —	3 —	1 —	
Skov	„ —	„ —	2 —	1 —	
4 Rd. 71 ß Landgilde.					
1 Gaard	4 —	1 —	1 —	1 —	
Skov	„ —	„ —	2 —	2 —	
5 Rd. 64 ß Landgilde.					

1 Huus	„ Tdr.	„ Skp.	„ Fdk.	„ Alb.	Fulgte med Hovedgaarden.
2 ß Landgilde og 2 Rd. 64 ß Huus- og Hovnings-Penge.					
Hedeboerne:					
1 Gaard	5 —	4 —	1 —	„ —	
Skov	„ —	„ —	„ —	2 —	
7 Rd. 39 ß Landgilde.					
1 Gaard	5 —	1 —	„ —	1 —	
Skov	„ —	1 —	„ —	„ —	
7 Rd. 2 ß Landgilde.					
1 Gaard	5 —	7 —	1 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
7 Rd. 92 ß Landgilde.					
Skaderod:					Justitsraad Simonsen à Td. Hartkorn 300 Rd.
1 Gaard	4 —	7 —	1 —	„ —	
Skov	„ —	2 —	„ —	2 —	
6 Rd. 87 ß Landgilde.					
Tefringe:					Geheimeraad Juel à Td. Hartkorn 355 Rd.
1 Gaard	5 —	7 —	3 —	1 —	
Skov	„ —	1 —	1 —	2 —	
8 Rd. 20 ß Landgilde.					
1 Gaard	7 —	3 —	1 —	„ —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
10 Rd. „ ß Landgilde.					
1 Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	
2 Rd. Huus- og Hovnings-Penge.					
Fuglebierg-lund	2 —	5 —	3 —	1 —	Fulgte med Hovedgaarden.
3 Rd. 62 ß Landgilde.					
Sadserud:					
1 Gaard	6 —	2 —	3 —	1 —	
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
8 Rd. „ ß Landgilde.					
1 Gaard	6 —	2 —	2 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
7 Rd. 93 ß Landgilde.					
1 Gaard	5 —	5 —	3 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
7 Rd. 22 ß Landgilde.					
1 Gaard	6 —	2 —	2 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
8 Rd. 3 ß Landgilde.					

Troldal 8 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. 1 Alb. Skov „ — „ — 1 — 1 — 11 Rd. 39 ß Landgilde.	Geheimeraad Juel à Td. 315 Rd.
Skovmøllen 3 — „ — „ — 2 — Skov „ — 1 — 1 — 2 — Mølleskyld 2 — „ — „ — „ — 20 Rd. 26 ß i Landgilde. 2 — 64 - i Huus- og Hovn.-Penge.	Beboeren selv for 2800 Rd.
Sieldenglad 1 — „ — 3 — 1 — 1 Rd. 46 ß Landgilde. 2 — „ - Huus- og Hovn.-Penge Rugaards Mølle, beboet af Asser Jørgensen, Skovfoged. Mølleskyld 3 — „ — „ — „ — Af Nellerud Maal „ — 2 — 1 — „ — 12 Rd. 4 ß Landgilde 2 — 64 - Huus- og Hovn.-Penge.	Fulgte med Hovedgaarden.
Koelbierg. 1 Gaard 6 — 3 — 2 — „ — Skov „ — 1 — 1 — 2 — 6 Rd. 59 ß Landgilde.	Justitsraad Simonsen à Td. 150 Rd.
1 Gaard 3 — 2 — 3 — 2 — Skov „ — „ — 2 — 2 — 4 Rd. 57 ß Landgilde.	Selveiermanden selv à Td. 112 Rd.
1 Gaard 3 — 4 — „ — „ — Skov „ — „ — 2 — 2 — 4 Rd. 75 ß Landgilde.	Selveiermanden selv à Td. 161 Rd.
1 Gaard 3 — 2 — „ — 2 — Skov „ — „ — 2 — 1 — 4 Rd. 44 ß Landgilde.	Selveiermanden selv à Td. 171 Rd.
1 Huus „ — „ — „ — 1 — 4 Rd. Huus- og Hovn.-Penge.	Manden selv for 131 Rd.
(i Byen et grundmuret Skolehuus). Andebølle: 1 Gaard 6 — 7 — 2 — 1 — Skov „ — 2 — „ — 2 — 9 Rd. 60 ß Landgilde. 1 Gaard 5 — 6 — „ — „ — Skov „ — 2 — „ — „ — 8 Rd. Landgilde. 1 Gaard 6 — 4 — 3 — 2 —	Geheimeraad Juel tilligemed Eiendomsbønderne à 205 Rd.

Skov	„ Tdr.	1 Skp.	3 Fdk.	1 Alb.	Geheimeraad Juel tilligemed Eiendomsbønderne à 205 Rd.
9 Rd. 12 ß Landgilde.					
Gadsbølle:					Geheimeraad Juel tilligemed Eiendomsbønderne à 212 Rd.
1 Gaard	3 —	7 —	3 —	„ —	
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
5 Rd. 34 ß Landgilde.					
1 Gaard	4 —	„ —	3 —	2 —	
Skov	„ —	„ —	„ —	2 —	
5 Rd. 50 ß Landgilde.					
1 Gaard	4 —	1 —	„ —	1 —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
5 Rd. 62 ß Landgilde.					
1 Gaard	1 —	6 —	3 —	1 —	
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
2 Rd. 58 ß Landgilde.					
Huus- og Hovn.-Penge	2 —	„ -			
Kildevigshuus	„ —	3 —	3 —	2 —	
„ Rd. 63 ß Landgilde.					
3 — 32 - Huus- og Hovn.-Penge.					
Gribsvadshuus	1 —	2 —	1 —	2 —	
1 Rd. 71 ß Landgilde.					
2 — „ - Huus- og Hovn.-Penge.					
Sundslev	3 —	6 —	2 —	1 —	Beboeren selv à 121 Rd.
Skov	„ —	„ —	2 —	2 —	
3 Rd. 87 ß Landgilde.					
Roldhuus	1 —	4 —	„ —	1 —	Justitsraad Lowsen for det hele 309 Rd.
2 Rd. 2 ß Landgilde.					
2 — 64 - Huus- og Hovn.-Penge.					
Skalbølle:					Josias Lucassen à 373 Rd.
1 Gaard	2 —	5 —	3 —	„ —	
Skov	„ —	1 —	2 —	2 —	
3 Rd. 87 ß Landgilde.					
1 Gaard	2 —	5 —	2 —	2 —	Lucas à 467 pr. Td.
Skov	„ —	1 —	2 —	2 —	
3 Rd. 86 ß Landgilde.					
1 Huus.					Huusmanden for 128 Rdlr.
2 Rd. 48 ß i Huus- og Hovn.-Penge.					

Selleberg-Stedet	3 Tdr.	3 Skp.	3 Fdk.	2 Alb.	Degnen, Lars Hoff ved Einsiedelsborg, à 161 pr. Td.
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
3 Rd. 51 ß Landgilde.					
Egelund	2 —	2 —	2 —	1 —	Jeppe Jørgensen i Assenbølle à 157 Rd.
Af Beybiergs Grund	„ —	2 —	3 —	„ —	
2 Rd. 64 ß Landgilde.					
Aalemose	2 —	4 —	1 —	2 —	Ovennævnte à 204 Rd.
Skov	„ —	„ —	3 —	„ —	
3 Rd. 51 ß Landgilde.					
Pløen	„ —	6 —	2 —	2 —	Beboeren selv for 200 Rd.
1 Rd. 11 ß Landgilde.					
2 — „ - Huus- og Hovn.-Penge.					
Musbek	2 —	3 —	„ —	„ —	Justitsrd. v. d. Maase à 253 Rd.
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
3 Rd. 22 ß Landgilde.					
Skræderhuus	2 —	6 —	3 —	2 —	Ditto à 263 Rd.
Skov	„ —	„ —	1 —	1 —	
3 Rd. 84 ß Landgilde.					
Stradsborg	3 —	„ —	3 —	2 —	Ditto à 300 Rd.
4 Rd. 15 ß Landgilde.					
Rønnemose	8 —	1 —	1 —	1 —	Ditto à 420 Rd. pr. Td.
Skov	„ —	3 —	2 —	1 —	
11 Rd. 47 ß Landgilde.					
Brisach	1 —	1 —	1 —	1 —	Rasmus Sørensen paa Dyregravede for 335 Rd.
1 Rd. 54 ß Landgilde.					
2 — „ - Huus- og Hovn.-Penge.					
Lille Padesø	3 —	3 —	„ —	1 —	Justitsrd. v. d. Maase à 310 pr. Td.
4 Rd. 50 ß Landgilde.					
Leerbek	3 —	5 —	2 —	„ —	Ditto à 330 Rd.
4 Rd. 88 ß Landgilde.					
1 Huus	„ —	„ —	„ —	„ —	Skovmølleren for 102 Rd.
3 Rd. „ ß Huus- og Hovn.-Penge.					
1 ditto	„ —	„ —	„ —	„ —	Beboeren for 100 Rd.
2 Rd. 48 ß Landgilde.					
Kongens Fælledsskov	„ —	„ —	„ —	„ —	Fæsterne for 2500 Rd.
Skov	1 —	6 —	1 —	2 —	
5 Rd. 39 ß Landgilde.					
Skydebierg:					
1 Gaard	6 —	7 —	2 —	1 —	Fulgte med Rugaard.
8 Rd. 66 ß Landgilde.					

1 Gaard 7 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.
9 Rd. 87 ß Landgilde.
1 Gaard 7 — " — 3 — " —
8 Rd. 83 ß Landgilde.
1 Gaard 7 — 1 — " — 1 —
8 Rd. 88 ß Landgilde.
1 Gaard 2 — 4 — 3 — " —
3 Rd. 23 ß Landgilde.
1 Gaard 8 — " — 3 — 2 —
10 Rd. 14 ß Landgilde.
1 Gaard 7 — 1 — 2 — 2 —
9 Rd. 1 ß Landgilde.
1 Gaard 8 — 1 — 1 — " —
10 Rd. 19 ß Landgilde.
1 Gaard 8 — 2 — " — 1 —
10 Rd. 31 ß Landgilde.
1 Gaard 3 — 7 — 2 — 1 —
4 Rd. 90 ß Landgilde.
1 Gaard 7 — 6 — 1 — 1 —
9 Rd. 71 ß Landgilde.
1 Gaard 5 — 4 — " — 2 —
6 Rd. 87 ß Landgilde.
1 Gaard 9 — 7 — 2 — 2 —
12 Rd. 43 ß Landgilde.
1 Gaard 2 — 5 — 2 — 1 —
3 Rd. 36 ß Landgilde.

} Fulgte med Rugaard.

Skydebierg
Mølle " — 1 — 3 — 2 —
Tokkeskov " — 2 — " — 1 —
Mølleskyld 5 — 4 — " — " —
14 Rd. 28 ß Landgilde.

} Etatsraad Simonsen for 699 Rd.

1 Huus " — " — " — 1 —
" Rd. 1 ß Landgilde.
3 Rd. " ß Huus- og Hovn.-Penge.
1 Huus " — " — " — 1 —
" Rd. 1 ß Landgilde.
3 Rd. " ß Huus- og Hovn.-Penge.
1 Huus " — " — " — 1 —
" Rd. 1 ß Landgilde.
2 Rd. 64 ß Huus- og Hovn.-Penge.
1 Huus " — " — 1 — 1 —
" Rd. 5 ß Landgilde.
3 — " ß Huus- og Hovn.-Penge.

} Fulgte med Rugaard.

1 Huus „ Tdr. „ Skp. „ Fdk. 1 Alb.
„ Rd. 1 ß Landgilde.
3 Rd. „ ß Huus- og Hovn.-Penge.
1 Huus „ — „ — „ — 1 —
„ Rd. 1 ß Landgilde.
2 Rd. 64 ß Huus- og Hovn.-Penge.
1 Huus „ — „ — „ — „ —
2 Rd. 64 ß Huus- og Hovn.-Penge.
1 Huus „ — „ — „ — „ —
3 Rd. 16 ß Landgilde.
1 Huus „ — „ — „ — „ —
3 Rd. „ ß Landgilde.
1 Huus „ — „ — „ — „ — Fulgte med Rugaard.
1 Rd. 32 ß Landgilde.
1 Huus „ — „ — „ — „ —
1 Rd. 32 ß Landgilde.
Gaunby 5 — 5 — 3 — 2 —
1 Grund „ — „ — 1 — „ —
7 Rd. 21 ß Landgilde.
Taarup:
1 Gaard 7 — „ — 1 — 2 —
8 Rd. 78 ß Landgilde.
1 Gaard 2 — 7 — 1 — 1 —
3 Rd. 62 ß Landgilde.
1 Huus „ — „ — „ — „ —
2 — „ ß Huus- og Hovn.-Penge.
Summa:
Bøndergods 340 — 5 — 2 — „ —
Skov 6 — 3 — 2 — 2 —
Mølleskyld 10 — 4 — „ — „ —
Landgilde-Penge 490 Rd. 71 ß
Huus- og Hovn.-P. 87 — 48 -

Rugaards daværende Gods bestod saaledes den Tid ingenlunde af alt det kongelige Gods i Rugaards Amt (thi af samme blev der den Tid endnu bortsolgt en Mængde saavel i Vissenbierg-, som i Vierslef- og Haarslef- Sogne), men blot af de ovenfor opregnede 340 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. „ Alb. Tdr. Hartkorn i Vefslinge-, Vissenberg-, Haarslef- og Skydeberg-Sogne, og selv af dette saaledes in specie til Rugaard henhørende Gods fulgte ikke mere i Kiøbet med Rugaard end (foruden Hoved-

gaards-Taxten selv) det i Veflinge Sogn (paa Skaderod, Teuring, Troldal og Skovmøllen nær) og det i Skydeberg Sogn (paa Skydeberg Mølle nær), altsaa

Bøndergods	213 Tdr.	4 Skp.	1 Fdk.	1 Alb.
Mølleskyld	3 —	„ —	„ —	„ —
Bønderskov	1 —	3 —	3 —	2 —

Det øvrige i Veflinge- og Skydeberg-Sogne til Rugaard henhørende nemlig

Bøndergods	127 Tdr.	1 Skp.	„ Fdk.	2 Alb.
Mølleskyld	5 —	4 —	„ —	„ —
Skov	4 —	7 —	3 —	„ —

blev derimod deels bortsolgt til Andre og deels for aparte Betaling kiøbt af ham selv, saasom han saavel her (nemlig i Teuring, Troldal, Andebøl, Gadsbøl, Skousby, Bred, Hindevad, Fløttere, Gadsbøl, Andebøl), som paa andre Egne af Landet (nemlig i Fangel, Verninge, Ubberud, Broby, Stige), nu indkiøbte for 32000 Rd. (altsaa i alt for 93000 Rd.) af dette kongelige Ryttergods.

Geheimeraad Juel ombygte derpaa Gaarden eller opførte i det mindste dens Borgegaards-Bygninger, saaledes som de endnu befindes[1]), og i den store Dagligstue paa Rugaard ere endnu en Herre og en Dame til Hest og i Jagtdragt afmalede paa den med Brædder beklædte Væg, som menes at være Geheimeraad Juel og Frue. Geheimeraaden blev imidlertid snart kied af denne Gaard[2]) og vilde have solgt Bønderne deres

1) Ifølge Mag. Andreas Kønigs ovenanførte Manuscript om Herregaardene i Fyen lod han „opføre nogle nye Bygninger, hvori ere indrettede gibsede og betrukne Værelser samt mange rare Kieldre" (medd. af K. R.)

2) Især fordi hans Frue ifølge Sagnet ikke kunde lide den nye Bygning, som hun, da hun første Gang saae den, yttrede ikke at være nogen anstændig Herskabsbygning, men lignede mere en Kro end en Herregaard (medd. af pastor loci, Provst Boesen).

Gaarde for det samme, han havde givet selv; men den Tid kunde de ikke blive enige, hvorpaa han 1767 solgte det hele til Kammerraad Nicolai Duus, der blev understøttet med Penge til dette Kiøb af sin Svigerfader, Byskriver Peder Bech i Svendborg[1]), som ogsaa 1769 beboede Rugaard, ligesom der ogsaa ved denne Leilighed blev staaende 40,000 Rdlr. kongelige Penge i Gaard og Gods paa første Prioritet. Duus solgte igien Gaarden 1769 til Jørgen Juel (ifølge sal. Provst Boesens Meddelelse skal Duus allerede den Tid have solgt af Godset for 37611 Rdlr. 5 ℳ 14 ß, som vare indbetalte paa den kongelige Heftelse, saa at der nu paa Hovedparcellen, som han tilligemed Bygningerne solgte til Juel, kun heftede 2388 Rdlr. 2 ß); men denne giorde efter et Aars Tid Opbud og Duus maatte tage imod den igien[1]) og nu holdt min gode Duus, hvad som ogsaa rimer sig paa hans Navn, med Skov og Gods et Pokkers Huus; thi, naar Folk kiøbte 4 Læs Brænde, som den Tid kostede 24 ß pr. Læs, saa fik de det 5te oven i Kiøbet og, naar en Bonde havde viist ham en Villighed, hvorfor man ellers pleier at skiænke en Taar, saa tillod han ham i det Sted at kiøre ud i Skoven og hente sig et Læs Brænde (medd. af R.), hvorfor det ogsaa hedder 1774 i Atl., 6, p. 633, at den store anselige Rugaards Skov var siden Auctionen (1764) forhugget og næsten lagt øde. Ligeledes solgte han ogsaa endeel af Hovedgaardens Jorder til Ernst Braadt, Forvalter paa Elvedgaard, som den Tid beboede Marienro eller

1) Ifølge Mag. A. Kønigs Manuscript solgte Geheimeraad Juel Gaarden ved offentlig Auction d. 25de August 1766 for 95000 Rdlr. til Byskriver Beck i Svendborg og hans Svigersøn, Monsr. Nicolai Duus (medd. af K. R.).

2) Ifølge det anførte Manuscript satte Duus den paa Auction d. 1ste Marts 1770 (K. R.).

Hovedgaarden og byggede nu paa disse indkiøbte Jorder Ventelykkegaarden, som fik sit Navn af Ventetornen ved Rugaards Hoieleed; siden søgte han Tilladelse til Kroholo i Mørkebøge, hvilket Privilegium han afbenyttede paa Ventelykke, indtil han 1771 fik Mørkebøge bygt; ligeledes anlagde han ogsaa Teglværket ved Ventelykke.

Kammerraad Duus tvang dernæst Bønderne til at rydde Rugaards Mølledam (ved hvilken Leilighed mange Oldsager især af Vaaben og Hesteskoe bleve fundne) og dette skete fornemmelig i den Hensigt, at Bønderne derved skulde blive kiede af at giøre Hovning og saaledes desto snarere kiøbe sig selv, hvilken Plan ogsaa fuldkomment lykkedes, og maa dette omtrent være skeet 1772 (i det mindste hedder det, at Duus kun eiede Bønderne i 3 Aar) og hver Gaard kostede omtrent den Tid 1300 à 1400 Rdlr. (der neppe var stort mere end hvad de 1764 havde kostet, da 222 Rdlr. omtrent kunde anslaaes for Middeltaxten af hver Td. Hartkorn). Man fortæller forresten ogsaa om Duus, at han havde et stort Skarn til Ladefoged, hvem det snart havde gaaet, som en tidligere Ladefoged der paa Gaarden ved Navn Sparre, som for sin Grusomheds Skyld blev slaaet ihiel af Bønderne ved et Sted imod Hindevad til, som endnu deraf kaldes Sparresbek (ligesom endnu ved Elvedgaard (see Eilby 1755) en Mose bærer Navn af, at en Ladefoged der paa Stedet af Bønderne er bleven fricasseret)[1]. 1772 solgte Duus altsaa formodentlig Godset.

---

1) Ligesom Tiden for den sidstnævnte Massacre imidlertid er aldeles usikker, saaledes maa ligeledes Sparres Mord gaae temmelig langt tilbage i Tiden; thi allerede i den gamle Matr. af 1664 nævnes Steilebierg Huus ved Landeveien fra Rugaard til Odense, hvor nu den ene af Veflinge Sogns Skoler (som meget urettelig nu kaldes Stillebek) er beliggende, og dette Steilebierg skal ifølge Sagnet have sit Navn af en Steile der paa Stedet, som nogle Bønder, der vilde

S. A. vilde han ogsaa sælge Møllen, som da siges at have 2 Qværne med Overfaldsvand, som ikke kan mangle (NB. see 1688); den stod for 3 Tdr. Mølleskyld, 3 Tdr. Ager og Eng og 4 Skp. Skovskyld, alt Hovedgaards-Taxt, havde en Skov af nogle 1000 prægtige Træer (!) og avlede 50 à 60 Læs Hø (Adr. C. Efterr. Nr. 10). S. A. vil han ikke blot sælge Møllen, men ogsaa Gaarden, om hvilken sidste det da hedder, at dens Bygninger, saavel Borge- som Ladegaard, vare ny Bygning og næsten alt opbygt af nærværende (skal vel i det mindste med Hensyn til Borgegaarden hedde: forrige) Eier, Værelserne smukke, tildeels gibsede og betrukne, og en smuk i dette Aar anlagt Hauge, hvorimod Møllen ved denne Leilighed kun siges at have 2 Tdr. 7 Skp. „ Fdk. ½ Alb. Ager og Eng og „ Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skovskyld (ibid. Nr. 48). 1773 solgte han Fløtteruphuset ved Hindevad, som stod for „ Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., for 150 og 2 Huse ved Rugaards Bagløkke, som hvert stod for 1 Skp., samt et Jordsmaal derved paa „ Tdr. 4 Skp. „ Fdk. 2 Alb. for 280 Rdlr. (Landstings-Extract). S. A. vil han sælge Gaarden og Møllen ved offentlig Auction (ibid. Nr. 43), men sælger den endnu s. A. underhaanden (ibid. Nr. 45) til Henning Ulrik Neess i Odense. Ogsaa faldt s. A. Dom i Sagen mellem Kammerraad Duus og Jørgen Juel i Anledning af sidstnævntes Opbud (ibid. Nr. 51). 1777 vil Neess sælge 4 af Gaardens i 16 Parceller afsatte Marker (ibid. Nr. 35); dog skete dette neppe; thi 1778 vil han atter bortleie 4 af dens Marker til Græsning (ibid. Nr. 4); men 1780 solgte han først 4 Lodder (Parceller) af Rugaards Hovedgaardsjord for 1298 Rdlr. og

---

hugge Forvalter og Ladefoged ihiel paa Rugaard, i sin Tid beklædte (medd. af pastor loci, Hr. Provst Boesen).

siden 1781 den hele øvrige Hovedparcel, som stod for

17 Tdr. 3 Skp. „ Fdk. 1 Alb. Ager og Eng,

3 — 3 — 3 — 2½ — Skovskyld, samt Møllen, som stod for 3 — „ — „ — „ — Mølleskyld, for 10611 Rdlr. 5 ℳ 14 ß samt 2388 Rdlr. 2 ß kongelige Penge, der bestandig skulde blive staaende deri, altsaa i alt for 13000 Rdlr., til Arvefæster Simon Andersen af Amager og hans Svigerfader, Erik Jørgensen af Padesø, hvorpaa førstnævnte 1784 udløste sin Svigerfader (der altsaa formodentlig kun har havt ⅓ i det hele) med 3900 Rdlr. og saaledes ene blev Eier. S. A. skulde ogsaa Ventelykkegaard med Teglværk og Kro bortsælges (Adr. C. Eft. Nr. 2). 1786 skulde Ventelykkegaard atter sælges og beskrives i samme Anledning (ibid. Nr. 39). 1787 solgte Ventelykkegaards Eier (E. Braadt) Mørkebøge Kro til Justitsraad Laurids Lindegaard paa Jerstrup for 3225 Rdlr. S. A. kiøbte Simon Andersen Amager det ene Tronemosehuus, som stod for „ Tdr. 1 Skp. „ Fdk. „ Alb. og hvori stod kongelige Penge, 12 Rdlr. 3 ℳ, for 227 Rdlr. 3 ℳ af en Vertshuusholder i Bogense. 1788 fik han Sølvmedaillen paa 10 Rdlr. for en Hingst (Adr. C. Eft. Nr. 21). 1790 kiøbte han Ventelykkegaard, som i Anledning af Eieren, Ernst Braadt til Kiølholts, Død solgtes og ved denne Leilighed atter beskrives (ibid. Nr. 21) og som stod for 7 Tdr. „ Skp. 2 Fdk. „ Alb. fri Hovedgaards-Taxt, tilligemed Teglværket for 3300 Rdlr. de 706 Rdlr. kongelige Penge, som stod deri, medindbegrebne. 1791 fik han Præmie for den bedste Hingst i Amtet (Adr. C. Eft. Nr. 36). S. A. kiøbte han Mørkebøge Kro (5 Tdr. 2 Skp. „ Fdk. „ Alb. og Skov 1 Td. „ Skp. „ Fdk. „ Alb.) af Laurids Lindegaard til Juulskov og Jerstrup (Pr. Boesen siger, at han derimod først senere kiøbte den af Kammerraad Holm i Odense; Sagen var, at baade han og Birkedommer

Holm (ved Einsiedelsborg), hvem han senere udløste, kiøbte den i Samling for 3000 Rdlr. (Mad. Simonsen). 1794 kiøbte han det andet Tronemosehuus, som ligeledes stod for „ Tdr. 1 Skp. „ Fdk. „ Alb. fri Hovedgaards-Taxt og hvori stod 12 Rdlr. 3 ₰ kongelige Penge, for 300 Rdlr. 1797 kiøbte han en Løkke, Jægerbanken kaldet, som stod for „ Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. „ Alb. og hvori stod 56 Rdlr. i ₰ 8 ß kongelige Penge, af Manden i Værdehuset for 700 Rdlr. S. A. saavelsom 1802 var Hartkornet 35 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. og Mølleskylden 2 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. 2 Alb. (ifølge Begtrup, p. 65). 1799 (Andre sige 1791) kiøbte han Kongslevgaarden Vesten for Rugaard, som stod for 1 Td. 1 Skp. „ Fdk. 2 Alb. fri Hovedgaards-Taxt og Skovskyld „ Tdr. 1 Skp. „ Fdk. 2½ Alb., af Jørgen Jensen for 1450 Rdlr. 1801 kiøbte han af Søren Borring paa Rønnemose 2 Løkker og 1 Huus (blandt dem den saakaldte Bagløkke), i alt 2 Tdr. 5 Skp. „ Fdk. 2 Alb., for 1790 Rdlr. 1803 kiøbte han en Gaard i Hindevad, som stod for 3 Tdr. 2 Skp. „ Fdk. 1¼ Hartkorn, „ Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld, af en Mand i Hedeboerne for 4000 Rdlr. S. A. kiøbte han en Løkke, Skovløkken kaldet, for 990 Rdlr. 1806 siger Begtrup, p. 249, at Gaarden ved sin Udparcellering (altsaa i Duus's Tid) tabte sin Skattefrihed, men vedblev at være tiendefri, og at dens Hovedgaards-Taxt (NB. da den blev udparcelleret) var 58 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb. og dens Skovskyld 8 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb. 1807 kiøbte Simon Amager en Parcel af Morudskov paa 145 Tdr. Land og af Hartkorn 4 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. ½ Alb. og Skovskyld 2 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. ⅔ Alb. fra Gyldensteen for 27,500 Rdlr. og fandt i sammes kloge Afbenyttelse i en lang Række af Aar forøget Anledning til at anvende sin utrættelige Virksomhed. S. A. kiøbte han det saa-

kaldte Overdam og Storkebeksløkken af Henrik Vædele for 5000 Rdlr. 1816 kiøbte han Lykkegaard i Haarslef Sogn, som stod for 7 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. og Skovskyld „ Skp. 2 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb., for 10550 Rdlr. 1817 ombygte han Mølleværket i Vandmøllen. 1821 kiøbte han et Huus, som kaldtes Cancelliet, i Morudskov for 355 Rdlr. 1822 oprettede han en Hestemølle, som kiøbtes fra Sverup Mølle, og skiænkede s. A. et Orgel til Veflinge Kirke. 1824 fandtes ved at lægge ny Fod i Møllens Udhuse 2 Stykker af en flækket Kanon, 1½ Qvarteer i Længden, 1½ Tomme i Giennemsnit og saa stor, at den kunde rumme en Kugle af en Valdnøds Størrelse. 1827 opbygte Eieren en ny hollandsk Veirmølle. 1830 siger Jensen i sit Provincial-Lexicon om Gaarden, at den ligger meget smukt ved en stor Mølledam og vaa 2 Sider omgivet af Skoven; den har betydelige Frugt- og Humlehauger, 250 Tdr. Land, bevoxet med Skov, 22 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb. Tdr. Hartkorn[1]) og 200 Tdr. Land ret god Agerjord samt betydelige Enge og til Gaarden henhøre 2 nyopbygte Vand- og Veirmøller, begge med Grubbeværk, et Teglbrænderi, en Fæstegaard, et Boelsted, en priviligeret Kro og 12 Huse. 1831 siger Provst Boesen i sin Topographi over Veflinge, at Gaarden ligger i en meget behagelig Egn ved en

1) Det er besynderligt, saa forskielligt dette Gaardens Hartkorn opgives:
1829 af Amtstuen 25 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. ½ Alb. Hartkorn, 6 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Skov og Mølleskyld.
Samme Tid af Eieren Hartkorn 25 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb., Skov 6 Tdr. „ Skp. „ Fdk. „ Alb., Mølleskyld 2 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. „ Alb.
1830 af Jensen Hartkorn 22 Tdr. 4 Skp. „ Fdk. „ Alb.
1831 af Pr. Boesen Hartkorn 22 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. ¾ Alb., Skov 6 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., Mølleskyld 2 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. 2 Alb.
1844 af Enken Hartkorn 25 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Skov 4 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 4 Alb., Mølleskyld 2 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. „ Alb.

lille Aa og en anselig omtrent 7 Tdr. Land stor Vandbeholdning, der bruges, som Mølledam, samt er omgivet af frugtbare Marker og smaa tildeels bakkefulde, saare yndige Skovpartier. Bygningen bestaaer af en Borgegaard paa 3 Fløie nemlig en Hovedbygning og 2 tilbygte Sidefløie, 1 Etage Muur og Bindingsværk, med en Qvist midt paa Hovedbygningen (og deri et Slagværk samt Altan over Hovedindgangen), alt teglhængt og opført paa en temmelig høi grundmuret Kielderetage. Et Stakit, som forbinder Enderne af begge Sidefløiene med hinanden, adskiller Borgegaarden fra Ladegaarden og denne bestaaer af 3 Længder Muur og Bindingsværk, tækkede med Straa og, som sædvanligt, indrettede til Hestestald, Qvæghuse, Korngulv o. s. v., hvortil endnu et Par andre smaa Bygninger udenfor den egentlige Gaardsplads ere anvendte. Haugen er ikke af betydelig Størrelse, men godt benyttet til Kiøkkenurter, Frugttræer og Humleanlæg. Fra Haugen kommer man ved en Flydebro til en et Par hundrede Skridt derfra i Mølledammet beliggende Holm, der ligeledes er dyrket, som en Hauge, og beplantet med endeel Frugttræer. De Rugaard tilliggende Jorder, som staae for Hartkorn Ager og Eng 22 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. 3/4 Alb., Skovskyld 6 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og Mølleskyld 2 Tdr. 6 Skp. „ Fdk. 2 Alb., udgiøre et Areal af 444 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. Land (beregnet til 14000 Qvadrat-Alen), hvoraf 200 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. Agerland, 103 Tdr. 2 Skp. Skov og 140 Tdr. 5 Skp. Engbund og Mølledam. Engen giver c. 300 Læs aarlig og Meieriet bestaaer af 50 Malkekøer o. s. v. Til Rugaard hører en Gaard (Ventelykke paa 7 Tdr. „ Skp. 2 Fdk. „ Alb.), et Boelsted (Kongslæ paa 1 Td. 1 Skp. „ Fdk. 2 Alb.), en Vandmølle og en Veirmølle, et Teglværk (i hvis Ovn for hver Gang brændes 36000 Muursteen og 3000 Tagsteen med 80 Læs Tørv), en priviligeret Kro og 12 Huse.

1842 d. 5te Febr. døde Gaardens driftige Eier, Simon Amager, 91 Aar gammel (han var nemlig født d. 9de April 1751), efter i 61 Aar at have eiet Gaarden, som han ved sin Død efterlod til sin Søn, Bendt Simonsen, der ikke besad den længere end et Aar, da han efter 1842 at have forøget dens Besiddelser ved Indkiøbet af en Løkke, Skræppenborg Skov kaldet, for 1000 Rdlr. og at have solgt sin Anpart af Morudskov til Kammerherre Holsten paa Langesø for 28000 Rdlr. allerede døde 1843 d. 18de Mai i sit 44de Aar; men ligesaa beklageligt, som denne korte Besiddelsestid var, da den Afdøde var en i enhver Henseende velvillig og redelig Mand, saa mærkværdig er derimod hans Faders lange Besiddelsestid og dette endnu saameget mere, som ogsaa den anden Herregaard her i Sognet nemlig Elvedgaard var i min 1832 afdøde sal. Faders Besiddelse i ikke mindre end 52 Aar, hvorhos han, da han døde i sit 82de Aar, ikke alene havde høitideligholdt sit Sølv- og sit Guldbryllup med min 1827 afdøde sal. Moder, men ogsaa 1821 høitideligholdt sin (1721 af ny opbygte) Gaards Secularfest, ja endogsaa 1830 sit eget Jubilæum, som sammes halvtredsindstyveaarige Besidder, og, skulde jeg selv leve et Aar endnu, da kunde ogsaa jeg høitideligholde min Families hundredaarige Besiddelsesfest af samme; thi 1745 kom den i Provstinde Wedels eller min Farfaders senere Hustrues og altsaa min Farmoders Eie. Og, ligesom nu den forrige Eier af Rugaard allerede 1831 kunde feire sin halvtredsindstyveaarige Besiddelsesfest, saaledes ville vi ønske den sidst afdøde Eiers efterladte Søn om 36 Aar at kunne feire sin Families hundredaarige Besiddelsesfest af Rugaard med dyb Beundring af det alvise Forsyn, paa hvis Vink Jordens Slægter fremspire, voxe, trives, blomstre og udbrede sig, men omsider ogsaa ældes, visne, henveires og forsvinde.

